

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije

Varstvo spomenikov
Poročila 43

A large, dark, stylized letter 'V' that curves into a '3' shape, serving as a background for the text.

Varstvo spomenikov
Poročila 43

Izdaja: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije

Zanj: dr. Robert Peskar

Urednica: Biserka Ribnikar

Uredniški odbor: Mateja Kavčič, dr. Robert Peskar, Biserka Ribnikar, mag. Marko Stokin, Suzana Vešligaj

Lektoriranje: Alenka Kobler

Oblikovanje: Nuit

Tisk: Littera picta

Naklada: 600

Distribucija in prodaja: Buča d.o.o., Kolarjeva 47, 1000 Ljubljana, T: +386(0)1 230 65 80, E: buca@siol.net

Ljubljana, december 2007

ISSN 1580-5166

Spoštovani!

Tako kot zadnji dve številki poročil, ki sta izšli kot posebna zvezka osrednje slovenske revije za teorijo in prakso spomeniškega varstva, *Varstvo spomenikov*, je tudi peta številka poročil o spomeniškovarstvenih posegih na kulturnih spomenikih oziroma na objektih kulturne dediščine, opravljenih v letu 2006, dokaz, da morajo biti tovrstna poročila samostojno predstavljena. Samostojnih zvezkov ne upravičujeta le vrsta in narava besedil, temveč tudi veliko število posegov, ki niso posledica vse večjih vlaganj v kulturno dediščino, temveč predvsem dejstva, da se je v zadnjih nekaj letih splošna gradbena dejavnost v Sloveniji za nekajkrat povečala. Ta pa, žal, posledično ne prinaša samo pozitivnih rezultatov v sklopu konservatorsko-restavratorskih del, obnov, sanacij, revitalizacij in rekonstrukcij kulturne dediščine, temveč hkrati prevečkrat pomeni resno nevarnost za obstoj številnih objektov; ti v očeh lastnikov in odgovornih projektantov (navadno slovenskih arhitektov) niso vredni več kot milostne evtanazije, po pravilu opravičljive z rojstvom novega kolosa poslovno-stanovanjskih površin na najboljših lokacijah, ki naj bi slovenska naselja spremenila v najlepša mesta na svetu. Čeprav lastniki ali projektanti neredko pokažejo s kazalcem na konservatorje ZVKDS, češ da so edini krivec za neprimerne posege, pa je treba posebej opozoriti, da tudi v tej številki poročil konservatorji in drugi pisci predstavljamo predvsem tiste posege, katerih rezultati pomenijo bodisi nova odkritja bodisi pozitivni pečat v stavbni zgodovini, opazne prispevke k prezentaciji kulturne dediščine ali povečanje vedenja o njej. Zavestno je izpuščenih več kot sto neprimernih obnov kulturne dediščine, ki niso spoštovale določil prostorskih aktov, varstvenih režimov in drugih upravnih dokumentov in smo jih v zadnjem letu zabeležili in predali ustreznim inšpekcijskim službam. – Spoštovani, od tu naprej varstvo in ohranjanje kulturne dediščine ni več v rokah ZVKDS. Toda zaradi neposrečene zakonodaje ali pa zgolj človeškega faktorja kršitelji niso doživeli ustreznega epiloga in je zato končna usoda večine primerov še negotova. Kljub temu pa se ob tem pisci in drugi odgovorni za našo publikacijo zavezujemo, da bomo poskrbeli, da bodo ob primernem trenutku tudi ti deležni ustrezne predstavitve.

Dr. Robert Peskar,
direktor ZVKDS

Vsebinska navodila avtorjem za pisanje poročil

1. Kratek uvod z opisom spomenika ali dediščine, naselja, lokacije, objekta, predmeta, krajine.
2. Kratek opis stanja obravnavanega objekta: razlogi in predvideni cilji, zaradi katerih je prišlo do posega, ki ga predstavljate.
3. Opis konservatorskih postopkov:
 - program,
 - metodologija dela,
 - dokumentacija in raziskave,
 - prikaz rezultatov in nova spoznanja oziroma ugotovitve in sklepi,
 - interpretacija in prezentacija,
 - rezultate in zaključke lahko združite.
4. Pri konservatorsko-restavratorskih posegih je pomembna natančna navedba tehnologije in uporabljenih materialov, večja pozornost naj se posveti novim tehnikam, metodologiji ali novim postopkom raziskav.
5. Ocena uspešnosti konservatorskih posegov z navedbo posameznih strokovnjakov in izvajalcev.
6. Podpis konservatorja (ime in priimek).

Literaturo navedite med besedilom, s polnim citatom v oklepaju. Opombe naj ne bodo vsebinske.

Tehnično navodilo

Prosimo, da dosledno izpolnite glavo poročila iz registra nepremične kulturne dediščine (Ministrstvo za kulturo)

EŠD:

Naselje:

Občina:

Ime:

Naslov:

Področje:

Obdobje:

Sledi naj poročilo, zapisano v Wordu, v pisavi Ariel velikosti 12; besedila ne oblikujte. Ker so v knjigi poročila razvrščena po abecednem redu, naj bo vsako poročilo shranjeno v svojem Wordovem dokumentu. Besedilo naj bi praviloma obsegalo največ dve strani (60 vrstic), le v primerih, ko gre za pomembnejše najdbe in nova odkritja, so dopustne tri strani (90 vrstic). Pri tehtnejših poročilih so priloge priporočljive in zaželeno.

Slikovne priloge

K slikovnemu gradivu spadajo poleg slik in fotografij tudi tabele, grafi, načrti, zemljevidi in table. Črte na tabelah naj ne bodo tanjše od 0,2 mm, če pa je treba original pomanjšati, naj bo debelina črt vsaj 0,3 mm. Risbe, skice in tabele opremite z narisano merilno skalo (ne $M = 1 : 1$). Table naj imajo robove debeline 0,5 mm, zunaj robov jasno zapišite ime avtorja in številko table (avtor, številka table, slike). Slikovno in drugo gradivo (diaposnetki, črno-bele fotografije) ne sme presegati velikosti 13 x 18 cm. Vsako sliko opremite s podnapisom in imenom fotografa. Slikovno gradivo v digitalni obliki je treba poslati v velikosti formata A5 z resolucijo 350 DPI, v formatu datoteke JPEG (v najvišji kvaliteti) ali TIFF. Slikovnega gradiva v elektronski obliki ne dodajajte med besedilo. Označite samo mesto, kje naj bi bila slika. Slikovnega gradiva ne pošiljajte po e-pošti, ampak ga zapišite na zgoščenko. Zgoščenci priložite iztis datotek s slikami in/ali tablam. Pod iztisom jasno zapišite tudi ime datoteke. Omejite se le na slikovno gradivo izjemnih najdb ali slikovne priloge, ki bistveno dopolnjujejo vsebino poročila. Pri spomenikih državnega pomena in strokovno izredno zahtevnih posegih priložite slikovno gradivo pred posegom in po njem; priporočljivo je, da prikažete celoten potek posega. Objavljena bodo le poročila, ki bodo sledila tem navodilom.

Kazalo posameznih spomenikov po naseljih

	EŠD	Naselje	Ime	Stran
1	1562	Ajdovščina	Mestno jedro	13
2	1303	Ankaran	Arheološko najdišče	13
3	3553	Avber	Cerkev sv. Nikolaja	14
4	2564	Bela v Tuhinjski dolini	Cerkev sv. Nikolaja	15
5	1302	Bertoki	Arheološko območje Sermin	17
6	11393	Bistra	Arheološko najdišče Bistra	18
7	13074	Bled	Arheološko najdišče na jezerskem dnu	20
8	2886	Bočna	Cerkev sv. Petra	21
9	1641	Bohinjska Bela	Cerkev sv. Marjete	21
10	1013	Brengova	Rimsko gomilno grobišče II	22
11	5323	Breznica	Janšev čebelnjak	24
12	10777	Brežice	Arheološko najdišče mestno jedro	25
13	10777	Brežice	Arheološko najdišče mestno jedro	25
14	9341	Brežice	Grobišče na Sejmišču	26
15	7144	Brežice	Stara osnovna šola	27
16	56	Celje	Arheološko najdišče Celje	27
17	56	Celje	Arheološko najdišče Celje	28
18	21787	Cerklje na Gorenjskem	Hiša Krvavska cesta 1, Pri Petrovc	31
19	10562	Cerklje ob Krki	Arheološko najdišče	32
20	2964	Cmerška gora	Cerkev sv. Urbana	32
21	3115	Čelovnik	P. c. sv. Duha	32
22	21422	Črmošnjice pri Stopičah	Arheološko območje Hudi Vrh	33
23	20280	Črnomelj	Arheološko najdišče Čardak	34
24	20280	Črnomelj	Arheološko najdišče Čardak	34
25	20280	Črnomelj	Arheološko najdišče Čardak	35
26	9840	Črnomelj	Arheološko območje Sadež	36
27	9257	Črnomelj	Arheološko najdišče mestno jedro	37
28	9853	Črnomelj	Župnišče	38
29		Dane pri Divači	Komunska štirna	40
30	3271	Dobrič	Gora Oljka – Cerkev sv. Križa	41
31	26574	Dobrina	Vukova hiša	43
32	9529	Dobrnič	Spomenik NOB na Marencah	44
33	19642	Dobrnič	Spomenik NOB na pokopališču	44
34	3206	Dol ob Dreti	Cerkev Marijinega darovanja	44
35	109	Dolenji Novaki	Partizanska bolnišnica Franja	45
36	11102	Dolenji Logatec	Arheološko najdišče Tabor	46
37	23125	Doslovče	Staroslovansko grobišče	48
38	815, 10877	Draga	Arheološko območje Vinji Vrh, arheološko najdišče Vihra	49
39	20283, 19862	Dragatuš, ...	Prazgodovinska in rimskodobna naselbina, ...	50
40		Draženci	Arheološko najdišče Draženci	50
41		Draženci	Arheološko najdišče Pocolje	53
42		Draženci	Arheološko najdišče PP Draženci	55
43	14260	Družinska vas	Arheološko najdišče Kozjane	57
44	8120	Dvor	Območje Auerspergovne železarne	58
45	6350	Fala	Grad Fala	59
46	6839, 6841, 1170	Filovci, Turnišče	Domačija Filovci 80, domačija Filovci 102, domačija Travniška 4	59
47	3432	Florjan pri Šoštanju	P. c. sv. Florjana	61
48		Gorjanci – Gorenji Suhadol		61
49		Gorjanci – Zidani Gaber	Arheološka najdišča ob Vlaški poti	62

50	152	Gornji Grad	Cerkev sv. Mohorja in Fortunata	63
51	159	Grad	Grad	65
52	159	Grad	Grad	67
53	815, 14262	Gradenje	Arheološko območje Vinji Vrh, arheološko najdišče Gradenjska hosta	69
54		Grahovo ob Bači		69
55	3006	Griže	P. c. sv. Pankracija	70
56	172	Groblje pri Prekopi	Arheološko območje Groblje	70
57	500	Hardek	Arheološko najdišče Ormož	70
58		Hmeljčič	Bronastodobno naselje	72
59	178	Hrastovlje	Vas	72
60	12796	Hrašče	Gospodarsko poslopje na domačiji Hrašče 7	74
61	22065	Hraše	Arheološko najdišče Stari grad	75
62	15840	Ihan	Grobišče borcev NOB	75
63		Ivankovci	Naselbina	76
64	2196	Jelovo	Cerkev sv. Katarine	77
65	8856	Jeruzalem	Gostilna Jeruzalem	77
66	6883	Jurišna vas	Ančnikovo gradišče	79
67		Kačiče – Pared	Retič	81
68	5239	Kamnik	Hiša Maistrova 2	81
69	3039	Kapla	P. c. sv. Radegunde	82
70	7718	Klenovik	Rangusova hiša	82
71	1752	Ključevica	P. c. Marijinega vnebovzetja	83
72		Kobarid	Za gradom, reka Soča	84
73		Kobarid	Znamenje ob Napoleonovem mostu	84
74	15886	Kolovec	Spomenik bolnišnici Triglav na Kolovcu	85
75	236	Koper	Arheološko najdišče Koper	86
76	236	Koper	Arheološko najdišče Koper	87
77	239	Koper	Cerkev Marijinega vnebovzetja	88
78	236	Koper	Garibaldijeva ulica	91
79	235	Koper	Mestno jedro	92
80	235, 236	Koper	Mestno jedro, arheološko najdišče Koper	93
81	8345	Koper	Minoritska cerkev in zvonik sv. Frančiška Asiškega	94
82	8331	Koper	Palača Župančičeva 35	96
83	236	Koper	Verdijeva ulica	96
84	9550	Korita pri Dobrniču	Arheološko območje	97
85	265	Kostanjevica na Krki	Samostan	97
86		Kranj	Grobišče NOB na Planini	100
87	5117	Kranj	Hiša Tomšičeva 32	101
88	274	Kranj	Mestno jedro	103
89	5131	Kranj	Srednjeveško mestno obzidje	104
90	9416	Kranj	Vodovodni stolp	105
91	4736	Kromberk	Arheološko najdišče Kekec	108
92	7382	Libeliče	Vas	109
93	11148	Lipje	Domačija Lipje 29	109
94		Ljubečna, Leskovec		111
95	329	Ljubljana	Arheološko najdišče Ljubljana	112
96	329	Ljubljana	Arheološko najdišče Ljubljana	112
97	329	Ljubljana	Arheološko najdišče Ljubljana	115
98	350	Ljubljana	Hiša Miklošičeva 8	118
99	328	Ljubljana	Hiša Slomškova ulica 5	119
100	328	Ljubljana	Hiša Slovenska cesta 14	120
101	18672	Ljubljana	Hiša Tavčarjeva cesta 1	121
102	333	Ljubljana	Cerkev sv. Nikolaja	122

103	1583	Ljubljana	Zmajski most	125
104	25252	Ločica ob Savinji	Arheološko območje Ložniška Gmajna	126
105	4499	Luče	Hiša Luče 40w	126
106	22384	Mačkovec pri N. mestu	Gomila Mačkovec	127
107	1187	Mala Nedelja	Vaško jedro	128
108	15528	Malečnik	Arheološko najdišče pod Meljskim hribom	128
109	13561	Maribor	Magdalenski park	129
110	431	Maribor	Grad	129
111	7913	Maribor	Mestni park	132
112	6069	Maribor	Minoritski samostan	132
113	15526	Maribor	Prazgodovinska naselbina na Pobrežju	133
114	1267	Maribor	Tomšičev drevored	135
115	13050	Maribor	Kadetnica	135
116	20563	Martjanci	Stara šola	138
117	8097	Mestni Vrh	Viničarija Mestni Vrh 90	140
118	4737	Miren	Arheološko območje Grad	141
119		Moravče	Trg Moravče	141
120	484	Negova	Grad	141
121	9196	Nevlje	Hiša Nevlje 29	142
122	22452	Njiverce	Staro pokopališče	144
123	11420	Notranje Gorice	Arheološko najdišče Ljubljanka	145
124	812	Nova Lipa, ...	Arheološko območje	146
125	15636	Novo mesto	Arheološko najdišče Gotna vas	146
126	8710	Novo mesto	Arheološko najdišče Marof, ...	147
127	8710	Novo mesto	Arheološko najdišče Marof, ...	148
128	8711	Novo mesto	Arheološko najdišče Portoval	149
129	492	Novo mesto	Mestno jedro	150
130	22385	Novo mesto	Prazgodovinska naselbina Grmske njive	151
131	12654	Obrežje	Arheološko najdišče Obrežje	151
132	3311	Okroglice	P. c. sv. Lovrenca	152
133	4597	Olimje	Kapelica s kipom sv. Frančiška Ksaverja	152
134		Orešje	Silovec (Sv. Marjeta) nad Orešjem na Bizeljskem	152
135		Paha, ...	Arheološko najdišče Vešče	154
136	4878	Perati	Cerkev sv. Petra	155
137	24978	Piran	Arheološko najdišče Piran mesto	155
138	516	Piran	Cerkev sv. Jurija	157
139	7620	Pišece	Pleteršnikova domačija	158
140	8977	Pivola	Gomilno grobišče	159
141	7924	Planina pri Sevnici	Grad	160
142	5061	Podbrdo	Kmečki dvorec Podbrdo 18	162
143		Podbrdo	Spomenik ponesrečenim pri gradnji Bohinjskega predora	162
144	2393	Podpeč pri Gabrovki	Cerkev sv. Pavla	163
145	271	Podstenice	Kočevski rog – Baza 20	164
146	7771	Polički Vrh	Jareninski dvor	164
147	5080	Postojna	Jamska restavracija	166
148	23088	Postojna	Komanda garnizije	166
149	23086	Postojna	Mestno jedro	167
150	701	Predel	Predelska trdnjava	168
151	13742	Predjama	Domačija Predjama 3	169
152	2264	Preloge	Cerkev sv. Lovrenca na Smuku	170
153	2177	Preserje	Cerkev sv. Vida	171
154		Ptuj	Arheološko najdišče Selska cesta	173
155	9155	Ptuj	Arheološko najdišče Levi breg	176

156	9155, 580	Ptuj	Arheološko najdišče Levi breg, mestno jedro	178
157	15298	Ptuj	Mestno gledališče	180
158	6492	Ptujska Gora	Vas	181
159	8945	Rače	Grad Rače	182
160	10639	Radomlje	Arheološko najdišče	183
161	10715	Radomlje	Grobišče borcev NOB	184
162		Rašica	Velika jama	184
163	3120	Rdeči Breg	Cerkev sv. Ignacija Lojolskega	185
164	4884	Ročinj	Znamenje pri pokopališču	185
165		Rogatec, Rogaška Slatina		187
166	3414	Rovt pod Menino	Kapela sv. Gervazija in Protazija	188
167	3431	Skorno pri Šoštanj	Cerkev sv. Antona Puščavnika	190
168	25737	Slatina	Arheološko območje Tabor	191
169	659	Slovenj Gradec	Cerkev sv. Elizabete, glavni oltar	191
170	662	Slovenska Bistrica	Cerkev sv. Jožefa	193
171		Smokuč	Domačija Smokuč 39	193
172	16739	Smrjene	Arheološko najdišče Gradišče	194
173	681	Spodnja Polskava	Vas	194
174	1094	Spodnji Gasteraj	Domačija Spodnji Gasteraj 6	195
175	17780	Srednja Dobrava	Pokopališče – grobišče borcev NOB	195
176	2296	Srednja vas v Bohinju	Cerkev sv. Martina	196
177		Srednje Jarše	Kofutnikova domačija	198
178		Stara Lipa, ...	Arheološko območje Velike njive	198
179	10106	Stari trg pri Slov. Gradcu	Rimsko grobišče	199
180	9475	Straža	Arheološko najdišče Gorenja Straža	199
181	8402	Strehovci	Kovačeva klet	200
182	702	Strojna	Domačija Strojna 14 in 15	201
183	9297	Strtenica	Domačija Strtenica 21	202
184	707	Studenice	Samostan dominikank	204
185	9089	Svetelka	Hiša Svetelka 13	205
186	717	Sveto pri Komnu	Cerkev sv. Egidija	206
187	3428	Šalek pri Velenju	P. c. sv. Andreja	206
188	4879	Šempeter pri Gorici	Corroninijeva vila	207
189	3516	Šentjur na Polju	Cerkev sv. Jurija	207
190	10649	Šentpavel	Arheološko najdišče sv. Pavel	209
191	12618	Šentvid pri Lukovici	Pokopališče – spomenik padlim v prvi svetovni vojni in Grobišče borcev NOB	211
192	9128	Škocjan	Pokopališče	212
193	5868	Škofja Loka	Hiša Spodnji trg 29	213
194	26802	Škofja vas	Znamenje sv. Janeza Nepomuka	214
195	3169	Šmartno na Pohorju	Cerkev sv. Martina	214
196	18799	Šmartno pod Šmarno goro	Rimskodobno grobišče	216
197	753	Šmartno v Brdih	Vas	217
198	753	Šmartno v Brdih	Vas	217
199	3303	Št. Janž pri Radljah	Cerkev sv. Janeza Nepomuka	217
200	7244	Štanjel	Grad	219
201		Štanjel	Kapelica Srca Jezusovega	220
202	760	Štanjel	Vas	221
203	13896	Študa	Hiša Študljanska 12, pri Mrkuz	222
204	14269	Temljine	Domačija pri Kosu	223
205	5040	Tolmin	Kozlov rob (grad)	223
206	767	Tomaj	Arheološko najdišče Tabor	223
207	26362	Trbinc pri Mirni	Arheološko najdišče Kincelj	224
208	8424	Trbovlje	Lovski gradič	224

209	8426	Trbovlje	Hiša Trg Franca Fakina 18	224
210	9683	Trebnje	Arheološko najdišče Praetorium Latobicorum	224
211	12641	Trzin	Rojstna hiša Ivana Hribarja	226
212	2613	Tržišče	P. c. Marijinega Vnebovzetja	227
213		Turnišče	Arheološko najdišče Brezje	228
214		Turnišče	Gorice	229
215	21413	Vavta vas	Arheološko območje Pučne	230
216	797	Velenje	Grad Velenje	230
217	815	Veliki Vinji vrh	Arheološko območje Vinji vrh	230
218	11427	Verd	Arheološko najdišče Ljubija	231
219	815	Vinji Vrh	Arheološko območje Vinji Vrh	232
220	815	Vinji Vrh	Arheološko območje Vinji Vrh	232
221	815, 16585	Vinji Vrh	Arheološko območje Vinji Vrh	233
222	815, 10877	Vinji Vrh	Arheološko območje Vinji Vrh, arheološko najdišče Vihra	234
223	8625	Vinkov Vrh pri Dvoru	Arheološko najdišče Vinkov Vrh pri Dvoru	234
224	818	Vipava	Lanthierijev grad	234
225	819	Vipavski Križ	Mesto	235
226	819	Vipavski Križ	Mesto	235
227	819	Vipavski Križ	Mesto	236
228	4254	Vojnik	Arheološko najdišče	236
229	11420	Vrhnika	Arheološko najdišče Ljublanica	237
230	8626	Vrhpeč	Arheološko najdišče Sv. Ana	240
231	852	Vrsno	Rojstna hiša Simona Gregorčiča	240
232	854	Vrzenec	Cerkev sv. Kancijana	241
233	21808	Zamarkova	Rimsko gomilno grobišče Toplak – Kegl	244
234	12281	Zavratec	Kašča na domačiji Pri Možinotu	245
235	6916	Zgornja Polskava	Dvorec	245
236	12979	Zgornji Brnik	Domačija Zgornji Brnik 63	246
237		Žirovski Vrh sv. Antona	Rupnikova linija – strojnični bunker na Javorču	247

Obnovljeno severno pročelje hiše na Gregorčičevi ulici 9 v Ajdovščini, december 2006 (foto: A. Ščukovt)

1

EŠD: 1562

Naselje: **Ajdovščina**

Občina: *Ajdovščina*

Ime: **Ajdovščina – mestno jedro**

Naslov: *Gregorčičeva ulica 9*

Področje: *E*

Obdobje: *19., 20. stoletje*

Vzhodno in severno pročelje hiše na Gregorčičevi ulici 9 v Ajdovščini je bilo v letu 2005 sanirano ter prepleskano. Ker fasadi mejita na glavni trg oziroma ulico, ki pelje skozi center Ajdovščine, smo si v letu 2006 za zaključek obnovitvenih del na teh dveh fasadah naložili nalogo, da se izvedejo nova dvokrilna vrata v polkrožnem kamnitem portonu ter dvoje polken v nadstropju hiše. Za oblikovanje vrat je bila izdelana predloga v skladu s tradicionalno lokalno tipologijo vipavskih »portonov«, polkna pa so bila izdelana na podlagi obstoječih dotrajanih. Stavbno pohištvo je izdelalo mizarstvo Dom-les, David Ipavec iz Gojač.

Andrejka Ščukovt

2

EŠD: 1303

Naselje: **Ankaran**

Občina: *Koper*

Ime: **Ankaran – arheološko najdišče**

Zaliv sv. Jerneja

Področje: *A*

Obdobje: *rimsko obdobje*

Zaliv sv. Jerneja (ital. Valle San Bartolomeo) je verjetno dobil ime po cerkvi sv. Jerneja (ital. Sant'ilario), ki je nekoč stala na širšem prostoru zaliva. V starejših poročilih se omenjajo rimske najdbe na celotnem prostoru zaliva, ob obali so bili vidni fragmenti rimske keramike, tegule in imbreksi, bele in črne mozaične kocke ter keramične ribiške uteži. Arhitekturni ostanki rimske proveniencije so bili do sedaj identificirani na treh mestih: ostanki večjega objekta ležijo neposredno ob obali tik za mednarodnim mejnim prehodom Lazaret in se verjetno širijo v notranjost, na drugi sklop objektov na območju manjšega polotoka v skrajno notranjem delu zaliva (»Molere di S. Hilario«, karigador) opozarja že topografska risba A. Viscontija iz 18. stoletja, objekt večjih dimenzij na morskem dnu na zahodnem robu zaliva pa so odkrile šele analize posnetkov iz zraka in poznejše podvodne raziskave ob koncu sedemdesetih in začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja. Na slednjega se je v okviru šestih delovnih dni maja in novembra 2006 usmerila tudi prva faza raziskav mednarodne ekipe arheologov iz Skupine za podvodno arheologijo ZVKDS, ZVKDS, OE Piran, Pomorskega muzeja Sergej Mašera Piran in Dipartimento di Scienze dell'Antichità dell'Università degli Studi di Trieste, ki je bila novembra 2005 vključena v projekt v okviru programa evropske pobude Interreg IIIA Italija-Slovenija 2000–2006.

Tretji kompleks antičnih ostankov leži na zahodnemu robu zaliva, nedaleč od Debelega rtiča, in obsega večji objekt z več prekati in pomolom. Ostanki objekta merijo v dolžino skupaj s pomolom 135 m, v širino pa med 50 m na vzhodnem in 80 m na zahodnem delu. Površina nasipov, na katerih so bile ugotovljene strukture iz večjih in manjših blokov, je bolj ali manj vodoravna in sega do 1,5 m nad morsko dno. Na najbolj izpostavljenem, zahodnem delu doseže obodni nasip 34 m širine, na drugih delih pa ne presega 15 m. Prvotno je imel objekt pravokotno zasnovano, nekdanj ožji nasipi pa so dobili zaradi destruktivnega delovanja morja širše in bolj zaobljene tlorise. Na vseh delih obodnega nasipa, pa tudi na nasipu, ki deli objekt

na dva prekata oziroma zaprta bazena, so posejani veliki, tudi več kot 3 m dolgi in 0,4 m debeli bloki peščenjaka, ki so sestavljali nekdanjo nadgradnjo objekta. Poleg blokov, ki so večinoma zunaj originalnih položajev, sta bila na zahodnem in severnem delu obodnega nasipa dokumentirana tudi 8 in 25 m dolga segmenta zidov iz nekoliko manjših kamnov. Zidova sta pravzaprav fronti, obrnjeni proti notranjosti objekta. Ohranjeni deli obeh zidov ležijo na okoli 1,2 m globine, zgornje površine najvišjih blokov zunaj originalnega položaja pa 0,68 m pod srednjo morsk gladino. Skoraj povsem ravno muljasto dno obeh bazenov leži na enotni globini med 1,4 in 1,8 m, tik pred obalo pa preide v kamnito ruševino oziroma v poševno proti severu-severovzhodu nagnjene sklade fliša, ki segajo na površje tik ob obali. Podolgovat zahodni prekat objekta meri 47 x 25 m, vzhodni pa ima zaobljeno kvadratno obliko z okoli 32 m dolgo stranico. Nekako v sredinski osi vzhodnega prekata sta na nasipu ohranjena dva vzporedno postavljena podolgovata bloka, ki v razmiku okoli 2 m oblikujeta nekakšno odprtino v nadgradnji. Na vzhodu objekt omejuje pomol iz dveh front blokov z vmesnim polnilom iz amorfne mase kamnja. Pomol se nadaljuje v okoli 30 m dolg, polkrožno oblikovan zaključek, v njegovi okolici pa ležijo številni masivni bloki nekdanje nadgradnje. Oblika pomola posnema obliko kamnitega nasutja tik ob obali, na katerem danes stoji ločno oblikovan pomol. Na vzhodnem koncu tega nasutja je mogoče opaziti manjši del zidu iz srednje velikih lomljencev peščenjaka.

Celoten objekt je mogoče na podlagi konstrukcijskih značilnosti in analogij opredeliti kot antično ribogojnico s pristajalnim pomolom, oba prekata pa kot bazena za shranjevanje ali gojenje rib. Izbiro mesta za gradnjo objekta je narekovala zadostna globina morja in izpostavljena lega ob zunanjem robu zaliva, ki je skupaj s prepusti v obodnem nasipu zagotavljala naravno kroženje vode v bazenih.

Po načinu gradnje in dimenzijah bazenov se ribogojnica v Zalivu sv. Jerneja, ki jo posamične najdbe kosov tegul, keramičnih uteži za ribiške mreže in odlomkov amfor, med drugim dvopaličastega ročaja amfore tipa Dressel 2-4, datirajo v 1. stoletje n. š., približuje objektu domnevno enake namembnosti v Fizinah pri Portorožu.

Rimske arhitekturne ostanke v Zalivu sv. Jerneja lahko zaenkrat interpretiramo kot gospodarske objekte, ki so bili del večjega naselbinskega sklopa neposredno ob obali, najverjetneje »ville maritime«. Gre za rimski poselitveni model, ki

mu ob obali sledimo s podobnimi antičnimi objekti na Debelem rtiču (Dom Rdečega križa), v Valdoltri, samostanu sv. Nikolaja (hotel Adria), bolnišnici Ankanar vse do Sermina ter v notranjosti polotoka z verjetnimi litoralnimi vilami na Kolombanu, Spagnolettu in Purissimi. Časovna opredelitev večine lokacij je zaradi slabe raziskanosti vprašljiva, na podlagi analogij s podobnimi kompleksi (Sermin, Simonov zaliv, Fizine, Školarice) jih verjetno lahko umestimo v časovni razpon od konca pozne republike pa do sredine 1. stoletja n. š.

Andrej Gaspari, Snježana Karinja, Marko Stokin, Miran Erič

3

EŠD: 3553

Naselje: Avber

Občina: Sežana

Ime: cerkev sv. Nikolaja

Področje: R

Obdobje: 1928

Cerkev sv. Nikolaja stoji vrhu položnega hriba sredi naselja. Baročno cerkev je leta 1928 poslikal slikar Tone Kralj. Kraljeva poslikava zajema obsežne prizore v prezbiteriju cerkve ter lunete pod stropom cerkvene ladje. V prezbiteriju so za oltarjem upodobljeni sv. Nikolaj v sredini, ob njem sv. Ciril in Metod, na severni steni sv. Luka, na južni je »Obglavljenje sv. Janeza Krstnika«. Više v lunetah so upodobljeni evangelisti. Na oboku je Sv. duh obkrožen z angelskimi glavicami. Lunete na severni steni ladje od vhoda proti prezbiteriju prikazujejo Sv. družino, sv. Jakoba starejšega in oznanjenje. Na južni steni se od vhoda v cerkev proti prezbiteriju vrstijo prizori: »Jezus sreča svojo žalostno mater«, »Sv. Anton puščavnik« in »Vstali Kristus se prikaže materi«.

Poslikave v ladji cerkve sv. Nikolaja v Avberju so bile močno poškodovane zaradi neprimerne slikarske tehnike, neustrezne priprave podlage ter slabo vzdrževane cerkve, predvsem strehe. Barvna plast je bila predvsem na severni steni ladje povsem brez veziva. Prisotne so bile obsežne lise z manjkajočo poslikavo. Na južni steni ladje so bila območja z manjkajočo poslikavo obsežnejša, v večjem obsegu pa sta odstopala tudi belež in omet od podlage.

Zaskrbljujoče je, da je cerkev sama v slabem stanju. Opazne so vertikalne razpoke, ki bi lahko izvirale iz temeljev. Fasade cerkve so dotrajane, s številnimi poškodbami in luknjami. Te so tudi v območju poslikav. Ker stoji cerkev na izpostavljenem mestu

in ker na Krasu dež vedno spremlja veter, vlaga lahko prodira skozi stene. Prvotna skrilasta kritina cerkvene ladje je bila v sedemdesetih letih 20. stoletja nadomeščena z bobrovcem. Streha nad ladjo sicer ne pušča, vendar jo burja na vzhodni strani počasi razkriva. V času restavratorskih del (junij–avgust 2006) je manjkal del žleba na severni strani, ob močnejših nalivih z burjo pa se je voda cedila po prizoru »Kristus da ključe nebeških vrat sv. Petru« na zahodni steni ladje. V zelo slabem stanju je tudi strop ladje. Gre za ometano leseno konstrukcijo, ki simulira obok. Omet na več mestih odstopa od podlage, na več mestih pa je že odpadel. Pred leti je odpadel tudi dobršen del stropne poslikave slikarja Razpeta. Stanje je bilo najslabše na južni steni ladje, kjer se je za približno centimeter znižala tudi sama lesena konstrukcija stropu. Domačini so zagotovili, da bodo napake na žlebovih in strehi v kratkem odpravili. Pozimi, ko sneži in obenem piha burja, sneg menda prodre v notranjost skozi streho.

Restavratorska dela so potekala najprej na nekoliko manj poškodovani poslikavi na severni steni ladje, nato so se preselila na njeno južno steno. Opravljena so bila naslednja dela: odvzem vzorcev za laboratorijske analize, fotografska dokumentacija, utrjevanje barvne plasti, utrjevanje ometa in beleža, priprava podlage za retušo ter retuša poškodb in vrzeli v poslikavi.

Barvna plast se je utrjevala s Paraloidom B 72, in sicer zaradi občutljivosti najprej s pršenjem, nato pa prek japonskega papirja. Omet in belež sta se utrjevala z apnom z dodatkom akrilne emulzije. Retuša je bila izvedena v črtkani tehniki s pigmenti v prahu in gumarabiko. Restavrirane so bile poslikane lunete na severni in južni steni ladje.

Pri restavratorskih delih so sodelovali Primož Fučka, Polona Paglovec in Polona Semenič. Stanje pred posegom je dokumentiral Valentin Benedik, RC, poseg sam in stanje po posegu pa Andrej Jazbec. Vzorce za raziskave je odvezel Ivo Nemeč, RC. Dela je spremljal odgovorni konservator Robert Červ.

Andrej Jazbec

4

EŠD: 2564

Naselje: **Bela v Tuhinjski dolini**

Občina: Kamnik

Ime: **Bela – cerkev sv. Nikolaja**

Naslov: Bela

Področje: UA

Obdobje: gotika

Cerkev sv. Nikolaja v Beli v Tuhinjski dolini je na zunaj tipična gotska arhitektura s prizidanim zvonikom. Vhodni kamnit portal z gotskim šilastim zaključkom je lepo ohranjen. Notranjščino zaznamuje zlasti zvezdasto-rombasto obokan prezbiterij, katerega sečišča reber so okrašena s kamnoseško izvedenimi sklepniki, delo tako imenovane kamnoseške delavnice z začetka 16. stoletja. Na željo lastnika po prenovi celotne cerkve se je zavod lotil raziskav že v oktobru 2002, ko se je začelo delo na zvoniku. Sledila je obnova zunanjščine s pripadajočimi najdenimi šivanimi vogali. V letu 2006 je prišla na vrsto notranjost cerkve. Sonde na stenah so bile izdelane v polmetrskem pasu od 1,20 m navzgor in na vseh ključnih točkah, kot so pregibi sten in obrobe oken ter cokla. Strop se je sondiral s 5-centimetrskimi trakovi po sredini in po pregibih.

Iz zapisov vemo, da je ladja v preteklosti gorela in da so jo takrat temeljito predelali. Na njeni severni strani ni najdenega originalnega zidu, kor pa je bil predelan. Na južni steni se je našel starejši posvetilni križ, to pa je tudi vse, kar je ostalo od

Odkritje zgornega dela freske
(foto: E. Tršar Andlovič)

Odkritje zgornjega dela freske
(foto: E. Tršar Andlovič)

Spodnji del freske - detajl z letnico.
(foto: E. Tršar Andlovič)

zgodnjega videza ladje. Lep gotski prezbiterij so pozneje obarvali v moder strop z zlatimi zvezdami in stene poslikali z motivom tapet (barvo so nanašali z valjčkom). Strop je razdeljen z gotskimi rebri, ki imajo dva večja in devet manjših kamnitih sklepnikov. Sonde so pokazale, da so bogato kamnoseško obdelani deli stropa obarvani. Rebra so enobarvna v blede rjavordečem pigmentu in obrobljena z oksidno rdečo črto. Razdeljena so na polja z belo in oksidno rdečo črto, na približno 40 cm razdalje. Šest manjših sklepnikov je v obliki cvetov, trije večji pa so v obliki in poslikavi grbov. Osrednji večji sklepnik predstavlja Marijo Kraljico z malim Jezusom. Drugi večji sklepnik je figura sv. Barbare. Mali sklepniki so belo obarvani in obrobljeni oziroma poudarjeni z rdečo barvo. Večja dva sta povsem bela. Rebra se zaključujejo v bogato izklesane konzole. Šest figuralnih konzol predstavlja izklesane angele, ki so postavljeni v pare. Dve enostavni konzoli sta geometrijsko enostavna ovalna stožca, skrita v kotu med prezbiterijem in slavoločno steno. Naslednji dve konzoli sta angela s knjigo, ki jima sledita angela s prekrizano štolo. Sredinska dva angela nosita v

rokah trak, na katerem naj bi bili napisi, vendar ti niso bili najdeni. Vse konzole so belo obarvane in obrobljene z obrobo, ki se steka iz reber. Ostenje stropa je belo. Le na dveh manjših parcelah nad severno steno je bila najdena cvetlična poslikava lilije v sekotehnikih in močnih barvah.

V prezbiteriju so tri okna. Eno izmed njih je v predelu zasteklitve zazidano. Tu je najdena celotna originalna poslikava. Pri preostalih dveh oknih je pod beleži ta poslikava le delno ohranjena. Okna so obarvana z enakimi barvami kot rebra. Rob okna na steni je širok 3 cm, dodana temnejša obroba je široka 2 cm. Delitve s temnejšo in z belo črto si sledijo na 22–23 cm. V vrhu oken je s črto narisana manjši, šilast zaključek s križcem.

Slavoločni obok je obarvan v istih barvah, enako kot okna in rebra. Stene v prezbiteriju so gladke in do višine 130 cm brez poslikav. Najdeni so mlajši posvetilni križi v sekotehnikih, ki spominjajo na cvetlični vzorec. Na zasigani originalni plasti, 30 cm višje, so najdeni še enostavni gotski posvetilni križi (štirje od šestih), ki so povsem sprjeti s podlago.

Na severni steni so se pokazali ostanki gotške freske v pravi freskotehnikih. Zgornji in spodnji del sta ohranjena. Vmes so v preteklosti dodali okno in ga nato zopet zazidali. Tako je spodnji del, kar ga je ostalo, v precej slabem stanju. Freskoomet je tu razpokan in ni več povsem sprjet s steno. Zgornji del je skoraj brez poškodb. Vrh freske se zaključuje v gotskem šilastem loku. Naslikan je svetnik s škofovsko kapo, ki je ohranjen od pasu navzgor. V eni roki drži enostavno kroglo, v drugi tri tanke palice ali puščice. Poslikava spodnjega dela je zanimivejša. Ohranjen je napis v gotici z letnico 1514. Bogato izrisana inicialka in oglete

gotske črke delujejo zelo dekorativno. Na levi je ohranjen del poslikave s travnatimi cveticami, ki so obrobljale napis. Nad tem je manjša figurica, ki moli. Ta je izdelana bolj svobodno in je zato prikupnejša kot glavna svetniška figura, ki nima izrazitih obraznih potez. Slika je kvalitetna, ne spada pa v vrh gotskih poslikav. Napis je bil prerisan v merilu 1 : 1, izdelana pa je bila tudi fotografska dokumentacija vseh posegov.

Omet ni bil odstranjen, pokitan je le v spodnjem predelu. Rekonstrukcija poslikave prezbiterija je bila zaupana domačemu slikopleskarskemu mojstru, freska in posvetilni križ pa še čakata na strokovni restavratorski poseg.

Eva Tršar Andlovič

5

EŠD: 1302

Naselje: Bertoki

Občina: Koper

Ime: Bertoki – arheološko območje Sermin

Področje: A

Obdobje: pozna republika, rimsko obdobje

Arheološko vrednotenje smo izvedli na predvideni lokaciji novega parkirišča, na parcelah št. 5825/3, 5825, 5825/2, 5825/4, 5817/6, 5817, 5826, 5917, 5917/5, 6026/1, 5816/1 k. o. Bertoki.

Arheološko vrednotenje je bilo opravljeno v času od 20. do 30. 11. 2006 pod vodstvom mag. Marka Stokina, univ. dipl. arheologa (ZVKDS, OE Piran), in Mihe Murka, univ. dipl. arheologa (PJP, d. o. o.), in sicer na podlagi izdane odločbe Ministrstva za kulturo RS št. 61701-03/2006/2 z dne 22. 2. 2006. Arheološko smo ovrednotili predvideno lokacijo novega parkirišča Istrabenz-Instalacije na Serminu.

Namen testnega sondiranja je bilo ovrednotiti arheološki potencial tega predela najdišča, ugotoviti stopnjo poškodovanosti arheoloških depozitov ter naravo in globino stratifikacije.

1. V sondah smo naleteli na rimskodobno plast, ki jo določajo fragmenti rimskodobne keramike (sonde 1, 2, 3, 4, 5, 6). V sondah 2, 3, 4 in 5 smo odkrili arheološke strukture, ki neizpodbitno kažejo na človekovo dejavnost na tem prostoru.

2. Celoten prostor je raven, z manjšimi depresijami, ki so posledica terasiranja (za katero ne izključujemo možnosti, da je v osnovi še antično). Geološka osnova se je pojavila le v sondah 7 in 8, kjer je očitno, da je bil celoten arheološki potencial v preteklosti uničen med gradnjo starega peščenega parkirišča in ceste. Rimskodobno območje vpliva se razteza vsaj v dolžini med sondama 1 in 6.

3. Plasti v vseh testnih jarkih kažejo na človekovo dejavnost pri njihovem oblikovanju. Teren je bil v preteklosti močno oran, zato je rimskodobni kolvuvij SE 003, v katerem se pojavlja večja količina keramike, na nekaterih delih močno poškodovan.

4. Rimskodobni kolvuvij SE 003 se nahaja na globini od 0,50 do 0,90 m, njegova povprečna debelina pa je 0,10 m. Zgodnjerrimskodobna kulturna plast SE 031 se pojavlja tik pod kolvuvijem SE 003, povprečna debelina pa znaša 0,25 m. Opozoriti je treba še na rimskodobno kulturno plast SE 030, ki se pojavlja ob strukturah SE 028 in SE 029, njene debeline pa nismo uspeli ugotoviti. V testnih jarkih smo prišli do geološke osnove na globini od 0,6 do 1,4 m.

Za pregledano območje lahko na podlagi stratifikacije plasti, odkritih arheoloških najdb in struktur trdimo, da se lokacija nahaja znotraj območja človekove dejavnosti v rimskem obdobju.

Arheološke najdbe nakazujejo na rimsko hodno površino ter na poznoantično in srednjeveško izrabo prostora. V kontekstu rimskih arhitekturnih ostankov, katerih interpretacija je zaenkrat vprašljiva, so bili odkriti bronasti novc (Konstans ali Konstancij 341–348, v analizi: Numizmatični kabinet NM Ljubljana), bronasti fragment noge fibule in fragmentirani ustji rimskih amfor, ki sta verjetno grško-italskega tipa in Lamboglia 2 ter ju datiramo v čas od 2. stoletja pr. n. š. do 1. stoletja n. š. Med rimsko materialno kulturo se pojavljajo poleg posameznih fragmentov gradbenega materiala (imbexi, tegule) še fragmenti keramike v prazgodovinski tradiciji, tako imenovana »ceramica da cucina« – kuhinjska keramika (fragmenti) ter srednjeveški material, od keramike do dela svečnika iz druge polovice 19. stoletja.

Arhitekturni ostanki se omejujejo na strukture, katerih funkcije ni mogoče interpretirati, zaradi česar je potrebna zaščitna raziskava širšega in večjega prostora. Izrabo prostora v različnih obdobjih nakazujejo tudi stojke, vendar je časovna datacija zaenkrat še vprašljiva.

Faza vrednotenja je nakazala na obstoj arheoloških ostankov, zaradi česar je treba prostor raziskati v sklopu zaščitnih arheoloških raziskav pred nameravano gradnjo parkirišča. O slednjem je bil seznanjen tudi investitor del – Instalacija, d. o. o., Bertoki.

Marko Stokin, Primož Predan, Miha Murko

6

EŠD: 11393

Naselje: **Bistra**

Občina: Vrhnika

Ime: **Bistra – arheološko najdišče Bistra**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje, srednji in novi vek

Sistematično rekognosciranje potoka Bistra (parc. št. 3367/1 k. o. Borovnica in parc. št. 1877/1 k. o. Verd) na Ljubljanskem barju je potekalo v okviru delovnega programa Skupine za podvodno arheologijo ZVKDS za leto 2006 in pod okriljem Ljubljanske območne enote ZVKDS. Med terenskimi posegi, ki so skupno trajali 11 delovnih dni, so bili odkriti dve doslej neznani koliščarski naselbini, poimenovani Mali Otavnik in Veliki Otavnik, ter ostanki treh potencialnih kolišč (Veliki Otavnik II, Veliki Otavnik III in Bistra). Ekipo so poleg podpisanih sestavljali še geodetski tehnik in študenti arheologije Univerze v Ljubljani. Arheološke najdbe in dokumentacija so bile ob koncu posegov predane v hrambo ZVKDS, OE Ljubljana.

Po zamejitvi območja pojavljanja najdb sta bila na obeh koliščih izvedena intenzivni terenski pregled s točkovno izmero centroidov koncentracij ali posamičnih najdb ter geodetska izmera položajev pilotov, posamičnih najdb in koncentracij predmetov, točk za digitalni model reliefa ter referenčnih točk za ročne risbe tlorisnega stanja in profilov. Na najdišču Veliki Otavnik so bili odvzeti vzorci lesenih pilotov za denkokronološke analize

Praskalo na klini iz roženca. Kolišče Veliki Otavnik
(foto: A. Gaspari)

Hrastov pilot na kolišču Veliki Otavnik
(foto: A. Gaspari)

in analize s ^{14}C , za potrebe paleobotaničnih raziskav pa dva vzorca sedimentov. V skladu s cilji pregleda je bila totalna kolekcija premičnih najdb izvedena le na ozko zamejenem odseku Malega Otavnika, drugod pa so bili z dna korita pobrani najznačilnejši predmeti v presedimentirani legi.

Ostanki kolišča Mali Otavnik ležijo na območju prvega okljuka potoka Bistra in so okoli 400 m oddaljeni od grajskih poslopij v Bistri. Arheološko pomembno je zlasti stanje, ki je bilo dokumentirano na južni strani meandra. Na mestu, kjer potok spodjeda desno brežino, je ohranjena 15 m dolga in do 4 m široka terasa (286,9 m nadmorske višine), ki predstavlja erodiran ostanek površine polžarice. Artefakti so bili ugotovljeni izključno v plasti peska z lesnim drobirjem, ki se je odložil tik nad polžarico. V ohranjenem delu plasti na terasi, v katero nismo posegali, so vidni številni odlomki prostoročno izdelanih keramičnih posod, bolj ali manj fragmentirani kostni ostanki živali ter redki sileksi. Na območju kulturne plasti so bili dokumentirani ostanki treh pilotov, več vodoravno ležečih kosov lesa ter kamni. Glede na zgoščen pojav keramike enakih fakturnih tipov in majhne stopnje abrazije v severnem delu okljuka domnevamo, da je Bistra presekala najdišče, ki se širi v okoli 40 metrov širokem pasu v smeri sever–jug.

Med prazgodovinskim keramičnim gradivom prevladujejo deli posod dveh fakturnih skupin, ki ju lahko glede na pojavljanje v kulturni plasti oziroma v okolici pilotov nedvomno povežemo s koliščarsko naselbino s konca zgodnje bronaste dobe (Bd A2/B), maloštevilna keramika tretje in četrte fakturne skupine pa je bila odkrita zunaj

konteksta na dnu struge. V prvo skupino sodijo ostanki vsaj štirih različnih skodel s pramenastim okrasom iz prečiščene, svetlo do temno sivo žgane gline z glajeno površino. Posode ne odstopajo od klasičnih oblik skodel iz horizonta pramenaste lončenine, kar jih skupaj s starejšimi najdbami z Ljubljanskega barja postavlja na jugozahodni rob glavnega območja razprostranjenosti. Primerjave na najdiščih horizonta pramenaste keramike imajo tudi bolj številni lonci s trebušastim ali bikoničnim trupom in široko izvihanim ali lijakastim ustjem s profiliranim robom, izdelani iz temnosivo do rjavo žgane gline z močnimi primesmi peska in mestoma luknjičavo površino. Ostenja in vratovi so navadno okrašeni s poševnimi, navpičnimi ali ločnimi potegi z metlico. Med starejše, bakrenodobne oblike sodijo lonec oziroma amfora z odebeljenim ustjem, ki ga srečamo tudi na bližnjem kolišču Črešnja pri Bistri, na območju pilotov pa so bili najdeni tudi retuširan odbitek in dva sileksa iz roženca, rogovinasta sekira ter tulasta ost s prevrtino in krilcem iz vršička roga.

Manj številne posode tretje in četrte skupine iz struge pri Malem Otavniku bi lahko bile pokazatelj mlajše faze najdišča, okvirno datirane v mlajši del srednje bronaste dobe ali na začetek pozne bronaste dobe. Kronološko občutljivim oblikam pripada večji lonec z rahlo izvihanim robom ustja, pod katerim je navzgor zavihan držaj z okroglim vtisom. Zanimivo primerjavo ponuja posoda iz pokopa v Jami pri Križu (Grotta di S. Croce) na Tržaškem krasu, datiranega v srednjo bronasto dobo (16.–13. stoletje pr. n. š.). V naselbinskih kontekstih z obal in iz zaledja severnega Jadrana

najdemo tudi primerjave za skledo s polkrožnim ročajem in odebeljenim ustjem, ki je na enem segmentu zvišano, večji trebušast lonec in skodelo s trikotnim ročajem. Pojav mlajše skupine najdb še ni zadovoljivo pojasnjen, glede na prisotnost večjega dela kalote človeške lobanje v koncentraciji v severnem delu okljuka pa ni mogoče izključiti njenega grobiščenega značaja.

Nekaj sto metrov oddaljeno kolišče Veliki Otavnik nam z usmeritvijo pasov pilotov (slika 2) in razmeroma ozko zamejenimi koncentracijami predmetov v strugi, ki so bili odkriti deloma v primarni legi, deloma pa presedimentirani v poglobljeno dno, nakazuje razpršeno poselitev okolice izvirov Bistre s prevladujočo zasnovo v smeri jugozahod–severovzhod. Ostanki 40 pilotov, najpogostejši so okroglega preseka, manj je pravokotno obtesanih, so bili ugotovljeni v do 20 m širokem pasu, ki poteka prečno na današnjo strugo. Najvišja absolutna višina pilotov je bila ugotovljena na površini polžarice (286,7 m nadmorske višine). Ostanki pilotov se zgoščajo v 3 m širokem pasu ob desnem bregu struge, več pa jih je ohranjenih tudi v osrednjem delu korita, ki je na tem mestu do 1,5 m globoko vrezano v polžarico. Močna zamuljenost notranjega dela zavoja ter koreninski splet na zahodnem bregu onemogočata identifikacijo kulturnega horizonta v brežinah.

Večina odlomkov keramike iz kompleksa Veliki Otavnik pripada grobim posodam, podobnim tistim s kolišča Mali Otavnik. Izstopa del lonca z lijakastim ustjem in ostankom ročaja, okvirno datiran v zgodnjo bronasto dobo. Najdbe iz okolice pilotov vključujejo del kalote človeške lobanje, sekiro na prevrtani bazi jelenjega roga, odlomek

Starejšehalštatska plavutasta sekira. Bistra - Mali Otavnik (foto: A. Gaspari)

žrmelj iz bele luknjičave kamnine, kroglast terilni kamen, ostanek enostransko izrabljenega diskastega jedra iz sivo zelenega roženca, strgalo in praskalo na klini.

Železna sekira z enostranskimi plavutmi, najdena tik pod sotočjem obeh izvirnih krakov, sodi med značilne oblike starejšega dela halštatskega obdobja in ima neposredne primerjave v znanem depozitu Tržišče pri Cerknici, datiranim v stopnjo Ha C2. Druga železna sekira iz Bistre, odkrita tik nad koliščem Mali Otavnik, je značilen primerek masivnega keltskega orodja za obdelavo lesa iz druge polovice 2. in iz 1. stoletja pr. n. š. Odsotnost sodasnih najdb v strugi Bistre nakazuje, da je pripadnost sekir morebitnemu naselbinskemu kompleksu manj verjetna.

Med mlajšimi najdbami iz zgornjega toka Bistre izstopajo vitek bokal s kroglastim trupom z ostankom belega premaza (druga polovica 15. stoletja), okvirno sočasen kuhinjski lonec ter železna ključa (16. stoletje ali prva polovica 17. stoletja).

Andrej Gaspari, Miran Erič

7

EŠD: 13074

Naselje: **Bled**

Občina: Bled

Ime: **Bled – arheološko najdišče na jezerskem dnu**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, srednji vek, novi vek

V okviru načrtovane izgradnje kanalizacije po dnu Blejskega jezera v trasi Bled–Mlino so bile investitorju, podjetju WTE Projektna družba Bled, predpisane tudi preventivne arheološke raziskave potencialno ogroženega območja. Med 15. in 22. 5. 2006 jih je opravila Skupina za podvodno arheologijo v sodelovanju z ZVKDS, OE Kranj. Terenska dela so potekala ob pomoči potapljačev reševalne enote Društva za podvodne dejavnosti Bled in Športnega društva Tornado iz Ljubljane ter študentov arheologije Univerze v Ljubljani. Batigrfski posnetek širšega območja dna pri Mlinem je izdelalo podjetje HarphaSea iz Kopra. V skladu z delno odločbo MK so bile najdbe, poročilo in terenska dokumentacija predani v hrambo Gorenjskemu muzeju v Kranju.

Raziskave so se osredotočile na brežino jezerske skleda na območju iztoka v Jezernico pri Mlinem. Izveden je bil intenzivni pregled površine dna v mreži kvadrantov s stranico 5 m, po načelu popolne kolekcije arheološko in kulturnozgodovinsko

zanimivih predmetov. Položaji najdb so bili dokumentirani s totalno postajo in pripadajočo prizmo na plavajoči boji. Na enak način so bile izmerjene tudi vogalne točke posameznih sektorjev pregleda na skupni površini 15 x 45 m.

Podlago pregledanega območja pri Mlinem sestavlja svetlosiva jezerska kreda, ki jo na pobočju prekriva plast karbonatnega peska in zaobljenih kamnov. Na pregledanem območju znaša debelina naravnega zasipa do 20 cm, slediti pa mu je mogoče do globine 8 m, kjer prehaja v zamuljeno dno. Priobalni del dna je prekrit z mlajšim nasipom neugotovljene debeline, ki ga poleg drobnega ostroboega kamena, pomešanega z odpadki in pepelom, sestavljajo kamniti bloki in kosi betona. Arheološko zanimive najdbe so bile odkrite izključno na spodnjem delu brežine v globini med 3 in 7 m. Večina predmetov z večjo specifično težo je ležala na površini krede.

Pelodna analiza 0,5 m globokega profila jezerske krede je bila izvedena na Biološkem inštitutu Jovana Hadžija ZRC SAZU. V drevesni vegetaciji je bila vodilna združba bukve in jelke (*Abieti-Fagetum*), vendar proti vrhu naraščajoča krivulja leske (*Corylus*) verjetno že kaže na vpliv človeka na gozd. Vidno sta bili zastopani le še smreka (*Picea*) v višjih legah, v nižini pa jelša (*Alnus*). S primerjavo vegetacije v pelodnih diagramih s Pokljuke in okolice bi ta odsek morda lahko postavili v začetek druge polovice holocena.

Med najdbami izstopa popolnoma ohranjen, 52,3 cm dolg bronast meč, ki ga uvrščamo v skupino posebnih oblik polnoročajnih mečev iz zgodnjega dela kulture žarnih grobišč (Bd D).

Ročajni del označujejo ločno oblikovan branik z izjedo v obliki dveh tretjin kroga, vitek držaj osemkotnega preseka ter masiven ovalen glavič s koničnim gumbom. Ročaj je bil na rezilo pritrjen z dvema majhnima zakovicama. Vitko rezilo ima lečast presek s stanjšanima ostrinama. Na ostrinah so opazne le manjše poškodbe, ki jih ni mogoče zanesljivo povezati z uporabo in so najverjetneje nastale šele potem, ko se je meč že znašel na jezerskem dnu. Najdba nam skupaj z okvirno sočasnim jezičastoročajnim mečem tipa Reutlingen, ki je bil odkrit v neposredni bližini septembra 1979, potrjuje že večkrat izraženo domnevo o obstoju kulturnega mesta na izlivu jezera pri Mlinem.

Intrigantno so tudi najdbe enostranske plavutaste sekire ter devetih sekir iz poznega srednjega veka in mlajših obdobj, ki se koncentrirajo v dobrih 20 m širokem pasu neposredno pred izlivom in odpirajo vprašanje morebitne kontinuitete tovrstnega religioznega izražanja v pozni srednji vek in

naprej. Vse sekire lahko na podlagi oblikovanosti listov uvrstimo med orodja gozdarjev in tesarjev. V vseh primerih je v ušesu ohranjen del lesenega toporišča in ni jasno, ali so se ta toporišča zlomila oziroma propadla, preden so se sekire znašle na dnu jezera ali po tem.

Med železnimi najdbami so še nepoškodovano masivno dleto, konjske brzde, dva ključa, dereza in močno obrabljen nož z odlomljenim zaključkom ročajne plošče. Večina predmetov mlajše provenienice je bila najdena zunaj območja, kjer so bile koncentrirane prej opisane sekire, in sicer bodisi že na območju samega izliva ali severovzhodno od njega. Keramične najdbe z območja pregleda obsegajo bolj ali manj fragmentirane posode, med katerimi prevladuje tako imenovana ljubenska lončenina. Poznosrednjeveška keramika vključuje skoraj v celoti ohranjeno lojenko ter odlomke čaš in loncev.

Andrej Gaspari, Miran Erič, Metka Culiberg

8

EŠD: 2886

Naselje: Bočna

Občina: Gornji grad

Ime: Bočna - ž. c. sv. Petra

Področje: UA

Obdobje: novi vek

Pod strokovnim vodstvom Zavoda za varstvo kulturne dediščine, OE Celje, so v juniju 2001 stekla obnovitvena dela na zunanjsčini cerkve sv. Petra v Bočni, ki je bila, kot je izpričano v virih, popolnoma prezidana leta 1855 (spremenjena orientacija objekta) in močno poškodovana v potresu leta 1895, zato likovno-arhitekturni elementi izvirajo v večji meri s konca 19. stoletja. Ssondažnimi raziskavami fasadnih ometov zvonika so bili odkriti fragmenti naslikanih šivanih vogalov in delilnih vencev. Elementi so bili po izdelani dokumentaciji rekonstruirani v tonu zlatega okra, druge fasadne površine zvonika pa v belem tonu. Pri obnovi je bila iz armiranega poliestra izdelana rekonstrukcija platišča ure, v niše zvonice so bile vzdane balustrade ograjice.

V letu 2006 so bila zamenjana tudi okna, ki so bila kljub priporočilu za izdelavo klasičnih oken izdelana v obliki termopan zasteklitve. Pri obnovi so bila očiščena tudi vhodna vrata v cerkev. Vsa obnovitvena dela je financiral Župnijski urad Šmartno ob Dreti.

Nataša Podkrižnik

9

EŠD: 1641

Naselje: Bohinjska Bela

Občina: Bled

Ime: Bohinjska Bela – cerkev sv. Marjete

Področje: A, UA

Obdobje: pozno rimsko obdobje, 15. stoletje

Cerkev sv. Marjete stoji tik ob stari cesti proti Bohinju, na skrajnem vzhodnem robu naselja Bohinjska Bela. Nad cerkvijo se na severni strani dvigujejo previsne skale Osojnice, na južni in vzhodni strani pa se teren spušča proti potoku Belica in reki Sava Bohinjka. Vas se prvič omenja leta 1253 v briksenškem urbarju, cerkev pa šele leta 1571, kar skoraj gotovo priča o njenem srednjeveškem poreklu. Od srednjeveške predhodnice na fasadah obstoječe baročne arhitekture sicer ni bilo videti sledov. Do enakega sklepa smo prišli tudi po delnih sondiranjih v spodnjih partijah sten v notranjsčini ladje, iz česar je mogoče zaključiti, da je bil ladijski del sredi 18. stoletja (cerkev je bila posvečena leta 1754) v celoti pozidan na novo.

Nujna obnovitvena dela oziroma posege v cerkvi je narekoval pojav lesne gobe, ki se je močno razširila pod klopni in na njih, po stenah in tlaku. Nujna sanacijska dela so stekla julija 2006 v organizaciji Župnijskega urada Bohinjska Bela. Odgovorna

Pogled na odkrite ostanke poznoantičnih in gotskih zidov (foto: J. Hanc)

konservatorica Nika Leben je med drugim v okviru kulturnovarstvenih pogojev predvidela tudi odstranitev tlaka v cerkveni ladji in hkraten arheološki nadzor; tega je med 26. in 28. 7. 2006 izvedla arheologinja Marija Ogrin iz Gorenjskega muzeja. Ob nadzoru so se pri odkopu nasutja po odstranitvi kamnitih tlakov v ladji cerkve pokazali zidovi s temelji starejše stavbe in tudi poznoantična arheološka kulturna plast. Nadzor je zato prešel v zaščitna izkopavanja, ki so potekala od 21. 8. do 1. 9. 2006.

V nadaljevanju sanacije je vodenje manjšega arheološkega izkopavanja prevzel ZVKDS, OE Kranj, v sklopu redne dejavnosti, medtem ko je Župnijski urad prevzel stroške za zunanje sodelavce. Izkazalo se je, da že ob nadzoru odkriti zidovi potekajo vzporedno z zidovi današnje cerkve in ležijo na sredini današnje ladje. Prostor je bil zasut z ruševinsko plastjo, v kateri so bili poleg malte, ometa in kamenja tudi odlomki fresk, reber klinastega profila z obojestranskim žlebom in skromen ostanek figuralne konzole. Te najdbe nam omogočajo datirati izgradnjo cerkve v čas gotike, po letu 1430 do leta okrog 1530. Gotska cerkev je bila enoladijska in široka približno pet metrov. Njena dolžina ni znana, saj se zidovi nadaljujejo proti vzhodu, pod glavni oltar. Tik ob temelju južnega zidu je bilo pokopanih skoraj deset novorojenčkov. Vkopani so bili preprosto v zemljo, izjema je bil le skupni grob dveh otrok, ki sta bila pokopana v leseni krsti.

Gotski cerkvi je bila prizidana lopa, dolga okoli štiri metre, ki nima temeljnih zidov. V tem prostoru je bila hodna površina ohranjena le v osrednjem delu. Po njeni odstranitvi smo odkrili vzporedna zidova, ki potekata v smeri severovzhod–jugozahod. Ob severnem zidu, vendar le znotraj lope gotske cerkve smo v zemljeni plasti našli odlomke poznoantične posode (pekve?). Zid poteka ob zahodnem zidu gotske cerkve in se nadaljuje pod severnim gotskim zidom. Ob gradnji severnega zidu današnje cerkve je bil delno uničen. Septembra 2006 smo ob izvedbi nadzora zaradi dodatnih sanacijskih del zunaj cerkve (drenaža za vodo) zasledili njegov zaključek oziroma še verjetneje vogal celotne stavbe. Tudi ob temelju južnega zidu v notranjosti današnje cerkve poteka v smeri severozahod–jugovzhod zid, ki bi ga lahko povezovali z drugimi poznoantičnimi zidovi, čeprav med njimi ni neposrednega stika.

Odlomke s plastičnimi rebri okrašenih poznoantičnih posod in amfor lahko datiramo v čas med 4. in 6. stoletjem. Najdeni so bili v nekoliko ilovnati plasti med južnim zidom današnje in južnim zidom gotske cerkve. V polnilu

jame znotraj današnje lope smo dobili manjše število odlomkov poznoantičnih posod in bronast novc, ki je datiran v drugo polovico 4. in začetek 5. stoletja. Odpadno jamo je deloma uničil temelj zahodnega zidu cerkve iz 18. stoletja.

Ostanki poznoantične kulturne plasti skupaj z zidano stavbo, omemba cerkve s starim patrocinijem ter ohranjeni ostanki srednjeveške – gotske – predhodnice dokazujejo kontinuiteto poselitve sakralnega prostora tudi na Bohinjski Beli. Cerkev sv. Marjete se tako uvršča v niz sakralnih spomenikov, ki stojijo na poznoantičnih villah rusticah, kot na primer cerkvi sv. Katarine v Srednji vasi pri Šenčurju z romansko predhodnico v ladji ali pa sv. Nikolaja v Spodnjih Bitnjah z romansko sopotnico sv. Vida v neposredni bližini, ki ohranjena v temeljih še čaka na ustrezno predstavitev. Najdeni fragmenti ometov ter kamnoseškega okrasa kažejo, da je bila gotska cerkev sv. Marjete manjših dimenzij, vendar bogato okrašena ne le z rebrastim obokom, temveč tudi s freskami, ki so izjemno kvalitetne prav v blejskem delu Gorenjske (Mevkuž, Blejski otok, Bodešče, Ribno).

Nika Leben, Judita Lux

10

EŠD: 1013

Naselje: Brengova

Občina: Cerkevňjak

Ime: Brengova – rimsko gomilno grobišče II

Področje: A, R

Obdobje: rimsko obdobje

Rimsko gomilno grobišče v Anželovem gozdu v Brengovi obsega 15 gomil in je eno od številnih grobišč v Slovenskih goricah, v katerih je skupaj več kot 500 gomil. Z Odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov se gomile ohranjajo v prvotni legi kot arheološki terenski spomeniki, ki oblikujejo historično pokrajino in so neprecenljiv vir za preučevanje kulturnega, materialnega in duhovnega življenja prednikov na naših tleh iz prazgodovinskega in rimskega obdobja.

Največ arheoloških najdb iz gomil v okolici Cerkevňjaka je danes shranjenih v Pokrajinskem muzeju v Mariboru. Izkopal jih je in pridno zbiral domači učitelj in ljubitelj arheoloških vsebin Vlado Lorber, ki mu je pri raziskovalnem delu pomagal in svetoval arheolog Stanko Pahič, kustos Pokrajinskega muzeja v Mariboru. Tako je Lorber leta 1963 rešil tudi arheološke ostaline iz gomile št. 1 v Anželovem gozdu, ki se je po

Brengova 2004. Pogled na grobnico v rimski gomili št. 14 z juga (foto: I. Tušek)

zimski zmrzali spomladi sesula v peskokop. Ob reševanju keramičnih ostalin iz gomile št. 1 je med žganino našel tudi bronasti novc rimskega cesarja Hadrijana (117–138), ki časovno opredeljuje celotno gomilno grobišče v prvo polovico 2. stoletja.

Julija 2004 so na pobudo Občine Cerkljenjak in Zgodovinskega društva Slovenskogoriški forum ter s pomočjo domačinov v Anželovem gozdu v Brengovi potekala arheološka zaščitna izkopavanja rimske gomile št. 14. Rimsko gomilno grobišče v Anželovem gozdu obsega 15 delno že prekopanih gomil, ki ležijo na parc. št. 290/1 k. o. Brengova in so v Registru kulturne dediščine vpisane pod evidenčno številko dediščine (EŠD) 1013. Vse gomile so okrogle oblike in imajo na vrhu sledove nekdanjih kopanj iskalcev zakladov ali domačinov, ki so kamnite plošče iz grobnic uporabili sekundarno kot gradbeni material.

V srednjem delu gomile št. 14 je bila po celotni dolžini v smeri V–Z izkopana 12 m dolga in 2 m široka sonda, ki je bila v srednjem delu globoka 120 cm. V sredini gomile je bila iz kamnitih plošč rumenega peščenjaka sestavljena grobnica, na katere dnu je bila do 10 cm debela plast žganine z drobcami žganih kosti pokojnika in odlomki keramičnih posod. Vhod v grobnico je

bil s severozahodne strani, kjer je bila pokončna kamnita plošča vstavljena v za to narejen utor na stranskih ploščah ter na vsaki strani zagozdena z navpičnima kamnitima klinoma. Kamnita plošča na dnu grobnice je bila ožgana in popokana, ker je bil vanjo položen še vroč pepel. Pri vходу v grobnico je bila položena še dodatna kamnita plošča, ki je služila za podstavek žari, žganina in deli žganih človeških kosti ter odlomkov keramičnih posod pa so bili najdeni tudi pod poševno padlo vhodno ploščo.

Že prekopana gomila št. 9 je bila v srednjem delu očiščena do globine 170 cm, vendar v njej ni bilo ne ostalin grobnice ne odlomkov keramičnih pridatkov.

Predvsem na pobudo Občine Cerkljenjak in Zgodovinskega društva Slovenskogoriški forum so že v letu 2005 potekala pripravljajna dela za prezentiranje arheološkega spomenika »in situ«. V sodelovanju s strokovnimi delavci ZVKDS, OE Maribor, je bilo določeno, da se kamnita grobnica v rimski gomili št. 14 v Anželovem gozdu v Brengovi zaščiti proti razpadanju, tako da se čeznjo zazida grobna komora iz avtohtonega peščenca, ki bo omogočila pregled v notranjost gomile, sama grobnica pa se opremi z rimskim

Brengova 2006. Vhod v prezentirano gomilo s severovzhodne strani (foto: V. Kraner)

grobnim inventarjem (odlitki žare in pridatkov). Prav tako je bilo določeno, da se uredi okolica rimskega gomilnega grobišča in da se ob dohodni poti h grobišču postavijo usmerjevalne table in na samem grobišču vsebinska tabla ter da se za predstavitev rimskega gomilnega grobišča pripravi vsebinska zloženka.

Med 11. 9. in 24. 11. 2006 so bila opravljena dela pri restavraciji peščenega kamna (plošč) grobnice v rimski gomili št. 14 in začela se je gradnja komore z velbom nad grobnico. V tem času je bil tudi dokumentiran vhodni hodnik do grobnice z južne strani, kjer je bila delno padla, vstavljiva vhodna plošča v grobnico. V plasti pod to ploščo, ki je pri arheoloških delih v letu 2004 zaradi preperelosti nismo premikali, smo ugotovili še do 20 cm debelo plast žganine, pomešane s kalciniranimi kostmi pokojnika, ter odlomke različnih rimskih posod (pridatkov), tudi žare. Ves ta grobni inventar je bil ob poškodovanju gomile v preteklosti izmetan, kamnita plošča, ki je zapirala dostop do notranjosti grobnice, pa je bila poškodovana.

Po dograditvi velbastega oboka nad grobnico in dohodnega hodnika je bila urejena osvetlitev notranjosti gomile in zaščita vstopa v grobnico (kovinska rešetka). Grobnica je opremljena tudi z odlitki rimskih posod in žare, kakršne poznamo tudi v drugih gomilah tega prostora, vendar so pridatki teh ohranjeni v muzeju.

Prezentacija grobnice s pridatki je nedvomno velikega pomena za zgodovino kraja in slovenskogoriški prostor ob šolskih zgodovinskih in drugih izobraževalnih urah, spremljajoča vsebinska tabla in ureditev gomilnega grobišča »in situ« kot arheološki spomenik pa sta na ogled okoličanom in širši javnosti. Ob tem bo nedvomno kraj ponosno zaživel s svojo arheološko dediščino, mladim pa dal možnost spoznati jo in jo ohranjati še naprej, kajti le narodu, ki ve za svojo preteklost, jo občuduje in z njo živi, se ni treba bati prihodnosti.

Ivan Tušek

11

EŠD: 5323

Naselje: **Breznica**

Občina: Žirovnica

Ime: **Janšev čebelnjak**

Naslov: Breznica

Področje: Z

Obdobje: 18. stoletje

Na pobudo Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Kranj, je Občina Žirovnica razglasila

Janšev čebelnjak za kulturni spomenik lokalnega pomena (Uradni list RS, št. 61/13. 6. 2006).

Čebelarjenje in pridelovanje medu je na Slovenskem razširjeno že od rimskih časov. V 18. stoletju nobena druga Evropejecem poznana dežela ni imela tako izdelanega načina čebelarjenja. V 19. stoletju je slovenska (kranjska) siva čebela postala znana po vsem svetu.

Med je prastar simbol duhovne hrane svetnikov in modrecev. Po legendi naj bi se Pitagora hranil samo z medom. Zgodovina čebelarjenja in pridelovanja medu na Kranjskem (v severnem delu Slovenije) sega vse do rimskih časov. Rimljani naj bi sem prinesli še zdaj razširjen kmečki panj, ki slovi tudi zaradi izvirne ljudske poslikave panjskih končnic. Slovenec Anton Janša je leta 1769, v obdobju vladanja reformistične habsburške cesarice Marije Terezije, postal prvi cesarsko-kraljevi čebelarški učitelj. Poučeval in čebelaril je v cesaričinem vrtu Augarten na Dunaju, kot popotni čebelarški učitelj pa je hodil tudi po okolici, uvajajoč novost – prevažanje čebel na ajdovo pašo. Napisal je razpravo o rojenju čebel in obširnejše delo o čebelarstvu, za katero je sam narisal več slik. Gojenje čebel je spremenil v gospodarsko proizvodno panogo, oskrboval je veliko število panjev, dosegal visoke pridelke medu in voska ter prodajal tudi čebelje družine. Njegovi nauki so izšli iz stoletja stare prakse slovenskih čebelarjev in so še danes aktualni. Med drugim je ovrgel staro

Obnovljen Janšev čebelnjak z okolico
(foto: R. Pamič, ZVKDS, OE Kranj).

verovanje, da so troti čebelam le vodonosci – trdil je, da samci oprashijo matico.

Na območju, kjer je čebelaril znameniti Anton Janša (1734–1773), je potekala v letih 2002 in 2003 obširna konservatorska akcija, ki je zajela celovito urejanje tega območja. Zemljišče s čebelnjakom in zemljišče, na katerem je urejena dostopna pot (parc. št. 35/15 in 35/16 k. o. Doslovče), je odkupljeno in preneseno v last Občine Žirovnica. V skladu s konservatorskimi pogoji je bil izdelan projekt za ureditev čebelnjaka in okolice. Zaradi ograditve območja in minimalnega odmika od meje je bil čebelnjak prestavljen za 1,5 m proti zahodu. Od ceste do čebelnjaka je bila speljana nova dostopna pot, ki je tudi ograjena z leseno ograjo. V območju čebelnjaka je bila urejena tlakovana kamnita potka s stopnicami, ki vodijo k čebelnjaku. Stopnice vodijo tudi k urejenim sanitarnim prostorom in k pomožnemu objektu, ki je urejen za potrebe shranjevanja spominkov in za sestanke Čebelarke zveze Zgornje Gorenjske. Na lokaciji je bila ohranjena prvotna hortikulturna ureditev, ohranjena sta oreh in trta, okolica se vzdržuje kot travna površina. Ohranjeni sta tudi prvotna konfiguracija terena in lega čebelnjaka.

Pri čebelnjaku so bili zamenjani dotrajani leseni spodnji nosilni trami, zamenjane so bile skodle na strehi. Zamenjani leseni deli so bili premazani z brezbarvnim biocidom. Z barvami na vodni osnovi je bilo retuširanih 72 panjskih končnic, manjkajoče panjske končnice pa so bile izdelane po vzoru obstoječih ter po motivih, ki jih hrani Čebelarški muzej v Radovljici, in po katalogu. Narejeni so bili tudi duplikati končnic. Panjske končnice je restavrirala Tanja Kosmač z Brezij pri Trzinu.

Janšev čebelnjak je le spominski čebelnjak, zanj skrbita Čebelarška zveza Zgornje Gorenjske in Zavod za turizem in kulturo Žirovnica. Ob svetovnem čebelarškem kongresu Apimondia leta 2003 je bil čebelnjak slovesno odprt in je zdaj na voljo obiskovalcem.

Renata Pamič

12

EŠD: 10777

Naselje: Brežice

Občina: Brežice

Ime: Brežice – arheološko najdišče mestno jedro

Področje: A

Obdobje: pozni srednji vek, novi vek

V novembru 2005 je Občina Brežice finančno podprla krajše arheološko zaščitno izkopavanje

ZVKDS, OE Novo mesto, na parc. št. 568 k. o. Brežice. Namen teh izkopavanj je bil tlorisno odkriti del brežiškega obzidja, ga očistiti podirati, podati oceno njegove ohranjenosti ter oceniti možnosti za nadaljevanje njegove prezentacije. Šlo je za nadaljevanje izkopavalno prezentacijskih del, ki jih je omogočila Pošta Slovenije in s katerimi je bil obiskovalcu omogočen ogled ostankov stolpa; ti so ostali vidni v notranjosti in zunanosti kletne etaže nove poslovne stavbe Pošte Slovenije (U. Bavec, VS 42, 2006, 14s). Odkritih je bilo 16 m temelja z malto vezanega obzidja iz večjih apnenčastih lomljenec, katerega ohranjena višina se je gibala od 0,4 do 0,7 m, širina pa je znašala približno 1,8 m.

Naročniku je bilo predlagano večfazno reševanje te problematike. V začetni fazi naj bi se predvsem uredili lastniški odnosi (odkup oziroma najem) na veznem delu obzidja (parc. št. 567 k. o. Brežice) in postavila informativna tabla, ki bi obiskovalcu pojasnila že prezentirane ostanke obrambnega stolpa v poslovni stavbi pošte. Temu naj bi sledila vsaj delna rekonstrukcija originalne višine mestnega obzidja, kot jo poznamo iz pisnih virov. Če se rekonstrukcija ne bo začela v doglednem času, je treba izkopano strukturo zidu zaščititi s filcem in zasuti z drobnim granulatom (pesek, mivka).

Uroš Bavec, Slobodan Olić

13

EŠD: 10777

Naselje: Brežice

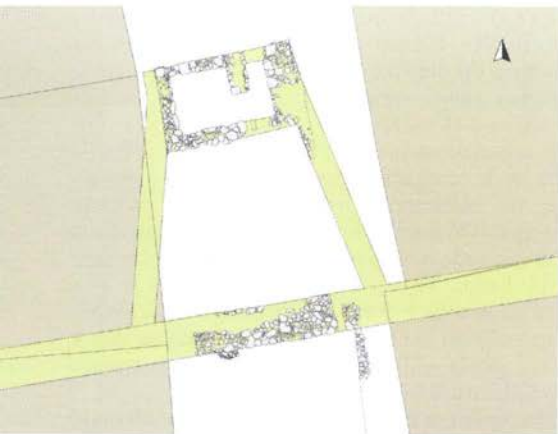
Občina: Brežice

Ime: Brežice – arheološko najdišče mestno jedro

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, pozni srednji vek, novi vek

V aprilu 2006 je ZVKDS, OE Novo mesto, ob pomoči podizvajalca na celotnem poteku Ceste prvih borcev (parc. št. 1500 k. o. Brežice) opravil arheološko vrednotenje za potrebe prenove kabelskega omrežja in drugih infrastrukturnih vodov, vključno s prenovno tlakov in celostne podobe mestnega jedra (investitor: Telekom Slovenije, d. d., Občina Brežice idr.). Na podlagi predhodnega arheološkega vrednotenja z 12 testnimi jarki (povprečne velikosti 2 x 3 m) je ZVKDS, OE Novo mesto, izdelal ustrezen elaborat z dodatnimi arheološkimi (tj. kulturnovarstvenimi) pogoji, ki jih je bilo treba pri projektu prenovi mestnega jedra dosledno upoštevati (Olić, Bavec; maj 2006); poročilo hrani arhiv ZVKDS, OE Novo mesto. Ugotovljeno je bilo, da je tako na severnem

Brežice (Cesta prvih borcev 48). Odkriti ostanki stolpa in obzidja ter rekonstrukcija tlorisa (oblikoval: S. Olič)

robu raziskovalnega polja (ob Okrajnem sodišču) kot tudi na njegovem južnem delu (območju med Domom obrtnikov in vhodom v brežiški grad) možnost poškodb arheološkega zapisa velika. Od 11. 9. do 13. 10. 2006 je bilo zato opravljeno arheološko izkopavanje »severnih mestnih vrat«, ki ga je na terenu izvajal izbrani podizvajalec z delovno ekipo (Slobodan Olič, s. p.). Raziskava, opravljena na 156 m² površine, je omogočila vpogled v položaj severne fronte mestnega obzidja, obliko in način gradnje vhodnega stolpa (severna mestna vrata) ter velikost in globino obrambnega jarka. Temeljito rušenje mestnih utrd, ki je potekalo od sredine 18. stoletja, je dodobra zabrisalo in morfološko popolnoma preoblikovalo renesančno podobo tega dela mesta. Zidani kletni prostori stolpa in celotni obrambni jarek so bili v tem času zasuti z ruševinami ter izredno veliko količino lončenih in steklenih predmetov.

Že ob prejšnjih arheoloških raziskavah (1992–2005) so bili občasno najdeni skromno ohranjeni odlomki prazgodovinske lončenine, ki so nakazovali, da se pod današnjimi Brežicami najverjetneje skrivajo ostanki prazgodovinske naselbine. To so omenjena arheološka izkopavanja nedvomno potrdila. Nekoliko južneje od prej obravnavanega renesančnega objekta smo z odkritjem ostankov prazgodovinskih struktur (ostanki lesenega objekta oziroma jam za stojke) dokazali, da je bila v pozni bronasti dobi tu naselbina. Na južnem delu pa smo na podlagi rezultatov predhodnega sondiranja (sondi 11 in 12) opravili še georadarsko raziskavo, da bi lahko podali oceno arheološkega potenciala na širšem območju v skupni izmeri 1600 m². Poleg šuma

recentnih infrastrukturnih objektov je bila točno ugotovljena pozicija širšega (morda obrambnega?) jarka, potekajočega v smeri severovzhod–jugozahod, približno 0,5–1,0 m pod današnjo površino. Na georadarskih profilih 16, 26 in 28 je bil jasno razpoznaven (Mušič, B., Soklič, J.: Poročilo o georadarski raziskavi na lokaciji: Brežice – Cesta prvih borcev, Ljubljana 2006).

Ob slovenskem kulturnem prazniku je Posavski muzej pripravil predavanje z informativno zbirko in priložnostno razstavo (Bavec, U., Olič, S., in Jovanovič, A.: Brežice pod Brežicami, izd. Posavski muzej Brežice, Brežice 2007). Izdelan je bil tudi elaborat o že opravljeni arheološki raziskavi (Bavec, U., Olič, S., december 2006), hrani pa ga arhiv ZVKDS, OE Novo mesto. Na podlagi naših ugotovitev je ob gradbenih delih v bližini zgoraj omenjenega jarka predpisan nadzor z možnostjo interventnega izkopa, investitorju pa je bil podan predlog tlorisne prezentacije severnega obzidja.

Uroš Bavec, Slobodan Olič

14

EŠD: 9341

Naselje: Brežice

Občina: Brežice

Ime: Brežice – grobišče na Sejmišču

Področje: A

Obdobje: prazgodovina

V neposredni bližini arheološkega najdišča Brežice – grobišče na Sejmišču (EŠD 9341) je bil v času med 23. 3. in 30. 6. 2006 na območju novogradnje Policijske postaje Brežice z dopolnitvijo za območje kanalizacije in pesjakov (parc. št. 1365, 1379/3, 1376/1 k. o. Brežice) opravljen stalen arheološki nadzor, na podlagi katerega je bilo odkrito novo najdišče. Nadzor je bil predpisan na podlagi predhodno opravljenega ekstenzivnega terenskega pregleda, ki pa ni zajel območja rušenja asfaltiranih površin in že obstoječih objektov (Olič, S., Bavec, U.: Poročilo o ekstenzivnem terenskem pregledu na območju nove Policijske postaje Brežice; arhiv ZVKDS, OE Novo mesto, maj 2005). Skromni ostanki predvidoma rimskodobnega gradbenega materiala so bili dovolj velik indic za stalen arheološki nadzor ob gradbenih delih. Odkritje naselbinskih ostankov zato ni presenetilo; presenetljiva je bila le časovna opredelitev izkopanih ostalin. Zavarovalno arheološko izkopavanje, ki je bilo na podlagi naše ponudbe opravljeno junija ob pomoči podizvajalca (Olič, s. p.), je namreč razkrilo ostanke prazgodovinskega naselbinskega

kompleksa. Odkriti so bili poglobljene tlorisne zasnove hiš, vkopi ipd. Poročilo o opravljenih izkopavanjih je še v pripravi.

Uroš Bavec

15

EŠD: 7144

Naselje: Brežice

Občina: Brežice

Ime: Brežice – stara osnovna šola

Naslov: Kržičnikova ulica 2

Področje: E, U, UA

Obdobje: druga polovica 19. stoletja

Stara osnovna šola stoji v mestnem jedru Brežic v Kržičnikovi ulici in v neposredni bližini cerkve sv. Lovrenca. Enonadstropna stavba, zidana iz kamna in opeke, ima tloris v obliki črke L. Sestavljena je iz starejšega dela, ki je vrisan že v franciscejskem katastru iz leta 1825, in mlajšega, ki je bil dozidan v drugi polovici 19. stoletja. Stavba ima členjeno

Stara šola leta 2003 (foto: D. Strgar, arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

Obnovljena streha, september 2005 (foto: D. Strgar, arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

in ornamentirano fasado in je od leta 1982 razglašena za kulturni spomenik.

Šola je bila prazna, in ker ni bila vzdrževana, je bila v slabem stanju. Zunanji ometi so odstopali od podlage zaradi delovanja meteornih vod in vlage. Na posameznih mestih je bila opeka že dotrajana, vezivo med kamni je bilo izprano. Tudi žlebovi so bili dotrajani ali pa jih sploh ni bilo. Omet je bil razpokan, na določenih mestih pa je tudi že odpadel. V notranjosti so bili v slabem stanju vsi leseni tlaki in stropovi. Meritve vlage so pokazale povečano stopnjo vlažnosti v notranjih stenah stavbe. V slabem stanju sta bila tudi leseno ostrežje in opečna kritina.

Na šoli so bila izvedena sondiranja zunanjih in notranjih ometov, beležev na fasadah in barvnih tonov, preverjene so bile morebitne razpoke v stenah in odvzeti vzorci s fasad. Ob stavbi so bila izvedena tudi arheološka sondiranja. Avgusta 2003 je bil narejen arhitekturni posnetek obstoječega stanja šole, novembra 2003 pa še konservatorsko-restavratorski program prenove stare šole.

Na podlagi del, ki so bila izvedena leta 2004, in na podlagi konservatorsko-restavratorskega programa je bil leta 2005 v nadstropju šole odstranjen dotrajan strop. Zaradi nove namembnosti stavbe in načrtovane izrabe podstrešnih prostorov sta bila izvedena nov venec in nov strop. Pri odstranitvi strehe se je zaradi dotrajanosti porušil manjši del zaključnega opečnega venca in bil nato rekonstruiran s starimi opečnimi zidaki. Hkrati je bil zaradi dotrajanosti odstranjen tudi južni zidan zatrej in rekonstruiran v opečni pozidavi. Na koncu je bila v osnovnih gabaritih in zunanji podobi rekonstruirana tudi celotna streha in pokrita z bobrovcem. Vsa dosedanja dela je izvajala firma Kojič, d. o. o.

Dušan Strgar

16

EŠD: 56

Naselje: Celje

Občina: Celje

Ime: Celje – arheološko najdišče Celje

Področje: A, Z

Obdobje: rimsko obdobje, srednji vek, novi vek

Območje predvidene gradnje prizidka k Osrednji knjižnici Celje leži znotraj arheološkega območja Celje – arheološko najdišče Celje, zavarovanega z Odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Občine Celje (Uradni list SRS 28/1986). Varstveni režim predpisuje izvedbo predhodnih arheoloških raziskav pred

vsemi posegi v zemeljske plasti.

Predhodne raziskave so obsegale izdelavo historične analize prostora z oceno arheološkega potenciala, arheološko interpretacijo jedrnih vrtin (ZVKDS, OE Celje), ki jih je investitor izvedel za potrebe geomehanskih raziskav, in georadarske meritve (Gearh, d. o. o., Ljubljana). Odločitev za izvedbo arheoloških sondiranj na območju gradnje prizidka k Osrednji knjižnici Celje je bila sprejeta, ker predhodne raziskave niso dale zadostnih podatkov o naravi, obsegu in ohranjenosti arheoloških depozitov.

Arheološka sondiranja je opravila ekipa ZVKDS, OE Celje, z zunanjimi sodelavci in strojno podporo investitorja. Terenska dela so s presledki trajala 17 delovnih dni, od 10. 7. do 21. 8. 2006. Zaradi specifičnih razmer na obravnavanem terenu (bližina in močno delovanje Savinje, hipotetičen potek antičnega in srednjeveškega obzidja in protiplopnega zidu, možnost obstoja antične insule) smo območje raziskav razdelili na dva sektorja. Sektor A leži severovzhodno od linije domnevnega srednjeveškega mestnega obzidja, ki poteka v smeri SZ–JV in predstavlja manjši del izkopnega polja (262 m²), sektor B pa leži jugozahodno od omenjenega zidu (899 m²). V sektorju A je bila izkopana sonda 2, orientirana v smeri SV–JZ, v sektorju B pa so bile izkopane sonde 1, 3, 4 in 5 z različnimi usmeritvami.

Stratigrafsko stanje v sektorju A jasno kaže razmerja med novoveškimi depoziti, nastalimi predvsem pri rušitvi objekta Muzejski trg 2, skromnimi srednjeveškimi depoziti ter antičnimi depoziti in strukturami. Srednjeveške depozite so močno prizadeli moderni vkopi za gradnje in infrastrukturne vode in se pojavljajo sporadično. Odkrit je bil antični zid (SE 211), grajen na lice iz oblic, zloženih v pravilne linije širine 0,59 m, s sredo iz kamnitega drobirja, vezanega z malto. Pravokotno nanj (SE 211) poteka še rimski zid SE 210 širine 0,46 metra, ki kaže podobne značilnosti kot SE 211.

V sektorju B je ključni dejavnik vpliva vodno delovanje na rečno brežino (erozija in depozicija). V sondi 1 je bil odkrit zidan objekt iz mlajših zgodovinskih obdobij, viden v franciscejskem katastru iz leta 1825. Debela plast živalskih kosti dokazuje prisotnost dejavnosti, povezanih z mesarstvom, kar potrjuje tudi v 18. in 19. stoletju izpričano ime Mesarska ulica. V sondi 3 je bil ohranjen del umetne utrditve (SE 308) brežine korita manjšega vodnega toka, ki je bilo pozneje zapolnjeno z antropogenim zasutjem (SE 117) in naravnim sedimentom počasi tekoče vode (SE 107). V zasutju SE 117 je bilo odkritih več

odlomkov lončenine, datirane v 15. stoletje.

Antične najdbe v depozitih pojavljajo sporadično, večkrat skupaj s srednje- in novoveškimi. V nekaterih sedimentih, ki so sicer izrazito vodnega značaja, pa antropogene primesi ne kažejo sledov vodnega transporta (zaobljeni robovi, obrušena površina). Sklepamo, da so bile antične najdbe odložene na mestu odkritja v obrežne vodne nanose, kar kaže na določene dejavnosti na rečnem bregu v času antike. Med gradivom prevladujejo odlomki ostenij grobe kuhinjske lončenine, okrašene z metličnim ornamentom in vrezovanjem, preliminarno datirane v 1. in 2. stoletje. Med boljše ohranjenimi sta odlomka antične oljenke, preliminarno datirane v 1. ali 2. stoletje, in galske sigilate, preliminarno datirane drugo polovico 2. stoletja. Precej je tudi antičnega gradbenega materiala; v enem primeru je bilo moč sestaviti del rimske tegule iz dveh kosov s starimi prelomi.

Srednje- in novoveško gradivo je ohranjeno fragmentarno, v večini primerov gre za odlomke grobe srednje- in novoveške kuhinjske lončenine. Ker so v veliki meri ohranjeni le odlomki dnov in delov ostenja, jih je težko časovno natančno uvrstiti. Tipološko opredeljivih je nekaj odlomkov: odlomek ustja lonca z navznoter zarobljenim robom ustja (15. stoletje), gumbast ročaj pokrova (15., 16. stoletje) in oljenka z izlivom (15. stoletje). Precejšnje število kosov pripada namiznemu posodju – skledam, latvicam ipd., ki so loščene z rdečo in rjavo barvo ter okrašene z različnimi floralnimi in geometrijskimi ornamentami; časovno sodijo ti kosi v zadnje stoletje preteklega tisočletja.

Na podlagi predhodnih arheoloških raziskav je bil ovrednoten arheološki potencial območja in izdelana je bila ocena stroškov izvedbe zaščitnih arheoloških izkopavanj na lokaciji prizidka k Osrednji knjižnici Celje.

Danijela Brišnik, Maja Bricelj

17

ESD: 56

Naselje: Celje

Občina: Celje

Ime: Celje – arheološko najdišče Celje

Naslov: Aškerčeva ulica, Krekov trg, Ulica XIV. divizije

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje, visoki srednji vek

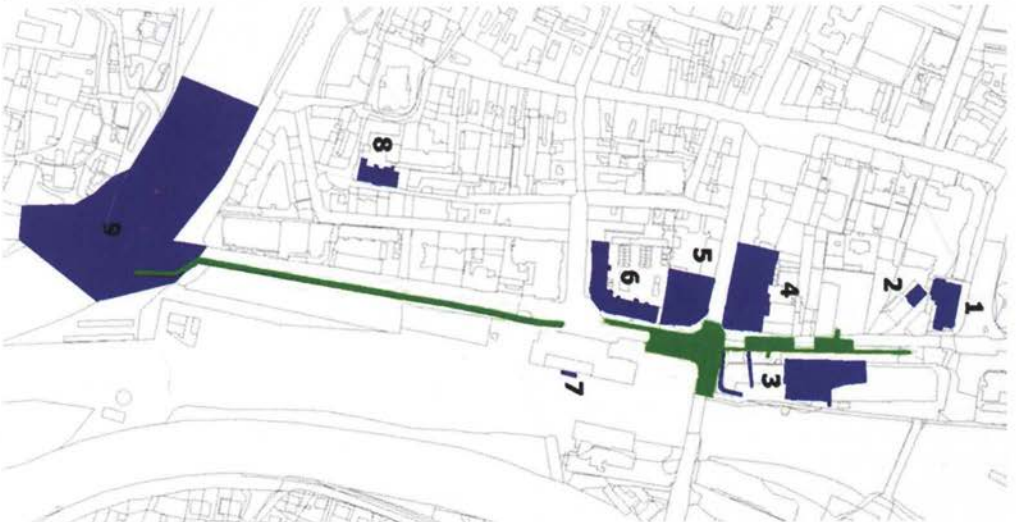
Zavarovalna arheološka izkopavanja so potekala zaradi rekonstrukcije Aškerčeve ulice, Krekovega

Celje, Mariborska cesta – IV. etapa. Umestitev področja raziskav na veduti: J. Hötzer, J. W. Rainhofen, original 1750 (prepis 1831)

trga in Ulice XIV. divizije v Celju. Raziskan je bil 700 metrov dolg presek v telesu prenovljene ceste. Odkritja skoraj izključno datirajo v čas antike. Na skrajnem južnem delu najdišča beležimo ostanke bogate stanovanjske arhitekture iz 1. in 2. stoletja. Na celotni dolžini raziskanega območja sledimo antično cesto in nad njo zgrajeno vzhodno obzidje Celeje. Kamnit del obzidja je bil v srednjem veku skoraj v celoti iztrgan. Ohranili so se odtis

Celje, Mariborska cesta – IV. etapa. Referenčna območja arheoloških najdišč in vrisana razdelitev sektorjev (povzeto po: Krempuš 2004, dorisano: M. Strašek)

v temeljih, zemljen nasip na notranjo stran in temelji zidanih stolpov, ki so obzidje podpirali. Poleg tega se je na celotni dolžini izkopavanj širilo skeletno grobišče (2. do 5. stoletje). Izkopali smo doslej največje celejsko grobišče s 138 pokopi v 126 grobovih. Iz mlajših arheoloških obdobij omenjamo še odkritje obrambnega jarka prvotnega dvorca celjskih grofov. Na dnu jarka se je ohranila lesena struktura, ki potrjuje datacijo v 15. stoletje. V mlajših obdobjih območje ni bilo urbanizirano. Raziskave so obsegale le območja, ki bi jih predvidena gradbena dela poškodovala, tako da so pod več kot polovico prenovljene trase arheološki depoziti ostali nedotaknjeni.

Prenova glavne ceste G 1–5 v Celju je v skoraj celotnem obsegu potekala znotraj spomenika kulturne dediščine, zato so se vsa dela izvajala skladno s kulturnovarstvenimi pogoji, ki jih je izdala Območna enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine v Celju.

V neposredni okolici območja, ki naj bi ga predvideni posegi ogrožali, se je v več kot stoletni zgodovini arheološkega odkrivanja nabralo precej podatkov in gradiva (slika 2, referenčna območja arheoloških najdišč z vrisanimi območji raziskav). Iz njih je bilo moč ugotoviti, da predvideni poseg na vzhodu meji na območje z neskljeno urbanizacijo. Odkritja na Aškerčevi ulici 15 (slika 1), Cankarjevi ulici 9, 11 in 13 (slika 4), Krekovem trgu 9 (slika 2, 5) ter Kocenovi ulici 10 (slika 2, 8) kažejo na kontinuiteto urbane arhitekture skozi več stoletij obstoja Celeje. Posebej velja poudariti reprezentančnost zgodnjeantičnih javnih term,

izkopanih leta 1890 (slika 2, 4), in episkopalni kompleks trokrajnske bazilike z mozaičnim tlakom in krstilnico (slika 2, 5), ki je bil prvič odkrit leta 1897, predel s krstilnico pa leta 1888. Na zahodni strani je bilo leta 2002 deloma izkopano poznoantično skeletno grobišče s pokopi iz obdobja od druge polovice 3. stoletja do vključno prve polovice 5. stoletja (slika 2, 3). Naslednji podatek s tega območja pa je iz leta 1989. Zid, visok 5,5 m, v osi sever–jug je bil viden pri gradnji drugega perona železniške postaje (slika 2, 3). Opremljen je bil kot del vzhodnega obzidja, ki naj bi se nekje na Aškerčevi ulici spojil s severno stranico obzidja. Ta je bila prepoznana pri arheoloških izkopavanjih za izgradnjo blagovnice Agrotehnika leta 1970 (slika 2, 1). Arheološki potencial pa ni vezan zgolj na antično Celejo. Na Aškerčevi ulici 13 (slika 2, 2) je ruševina nekdanjega primestnega dvorca celjskih grofov, ki je bil pozneje večkrat prenovljen v sakralne namene, nazadnje pa leta 1906 predelan v stanovanjski objekt.

Analiza vseh teh podatkov kaže, da se je na »IV. etapi Mariborske ceste« obetala pestra arheološka podoba. Izkopavanje na vzhodnem obrobju antičnega mesta ob obzidju, javnih zgradbah in grobišču naj ne bi razkrivalo le zgodovine dogodkov znotraj mesta, ampak bi lahko tudi širše osvetlilo zgodovino delovanja mesta kot institucije, s podatki, kot so prostorske širitve, vlaganje v javno infrastrukturo, obramba, nevarnosti, bolezni ipd. Naj nas je kot raziskovalce še tako mikalo čim obsežneje raziskati arheološke plasti, je obveljalo konservatorsko izhodišče po ohranjanju dediščine in minimaliziranju gradbenih posegov (povzetek predhodnih raziskav v: Brišnik 2006). V območjih, kjer ni bilo mogoče zmanjšati globine posega nad tako imenovano ocenjeno koto arheološke plasti, so se določili sektorji, ki jih je bilo treba z arheološko metodo izkopati do arheološko sterilne plasti. Odsek, dolg 700 m, se je razdelil na sektorje glede na dinamiko in naravo izvedbe gradbenih del, in sicer v: kanal 2 – potek kanalizacije v severnem delu, kanal 3 – kanalizacija v južnem delu, sektor 1 in sektor 2 – razširjena izkopa v severnem delu in največja sklenjena površina v križišču s Teharsko cesto – Križišče (slika 1). Skupno je bila površina, namenjena arheološkim raziskavam, ocenjena na 4416 m².

Terenska ekipa je začela delati 19. 7. 2005. Delo se je izvajalo po etapah. En vozni pas cestišča je bil ves čas namenjen prometu. Naša dela so se usklajevala z gradbenimi, ki so potekala sočasno. Do daljših prekinitev navkljub dejstvu, da je projekt potekal v vseh letnih časih, ni prišlo. Izkopavanja smo končali v predvidenem terminskem roku, do 25.

3. 2006. Preiskanih je bilo 16.284 m³ na površini 3703 m². Na celotni površini obnovitvenih del je bila s tem zajeta tretjina vzorca.

Da so na preostalem delu arheološke plasti ostale nepoškodovane, je skrbela ekipa arheološkega nadzora z Območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine v Celju pod vodstvom Danijele Brišnik.

Po končanih raziskavah ugotavljamo, da se je urbanizirani del mesta v 1. in 2. stoletju širil pod današnjo Ulico XIV. divizije, kjer doslej še ni bilo ugotovljenih sledov poselitve. V tem predelu so bili najdeni ostanki dveh zidanih stavb, ki kažeta visoko kulturo bivanja (hipokavst, stenske poslikave, komunalna ureditev itd.). Severneje, v križišču s Teharsko cesto, je, glede na odkrito leseno stavbo, v tem času teren očitno funkcioniral kot predmestje. Od konca drugega stoletja pa do zaključka pozne antike je bil na celotni dolžini teren namenjen pokopavanju. Kmalu po prvih pokopih so grobišče od mesta ločili s 6 m širokim cestnim tlakom, na katerega je bilo v pozni antiki postavljeno obzidje. Na cestni tlak je bil nasut zemljen nasip. Z mestne strani ga je podpiral lesen opaz, na zunanji strani pa je bil utrjen s kamnitim zidom iz pretežno peščenjakovih blokov, na katerega so prizidali stolpe, grajene iz blokov peščenjaka in apnenca. Nekaj metrov vzhodneje je nasip varoval še reguliran vodni jarek. Na prosti površini zunaj obzidja se je ohranila tradicija pokopavanja.

In kakšna je bila nadaljnja usoda obzidja? V stoletjih po opustitvi antičnega mesta so ostanki obzidja uokvirjali pred poplavamami varno oazo. Verjetno se je prav zaradi tega znotraj antičnega obzidja formiralo srednjeveško mesto (slika 2, območje raziskav na veduti), ki pa po obsegu nikoli ni doseglo dimenzij antičnega mesta. Pri njegovi gradnji so kamnite elemente iztrgali skoraj do temeljev. Ohranila sta se le še spodnja linija kamnov in odtis obzidja ob robovih vkopa. Iz nabranega materiala je bilo torej zgrajeno tako opevano mesto celjskih knezov. Tokratna izkopavanja, združena z rezultati 3. etape Mariborske ceste, so tako le še enkrat več nakazala na epohalnost mesta, kjer so »Celjski« našli svoj dom.

Matjaž Novšak

18

EŠD: 21787

Naselje: **Cerklje na Gorenjskem**Občina: *Cerklje na Gorenjskem*Ime: **hiša Krvavška cesta 1, Pri Petrovc**Naslov: *Krvavška cesta 1*Področje: *E, R*Obdobje: *18. stoletje*

Petrovčeva hiša stoji ob glavni komunikaciji v središču naselja Cerklje na Gorenjskem. Občina Cerklje na Gorenjskem je stavbo odkupila, da bi v njej uredila knjižnico in skupni prostor za društveno dejavnost občanov. Gre za nadstropno stanovanjsko hišo, kjer je bila v pritličju do druge svetovne vojne tudi gostilna. Hiša je bila slabo vzdrževana, mestoma omet že odpada. Fasada je bila izdelana ob zadnji prenovi v drugi polovici 19. stoletja, ko je hišo odkupil Andrej Murnik iz Adergasa. Spodnji del je izdelan v rustiki, zgornji pa ima na južni in vzhodni strani – glavni fasadi – ohranjene pilastre, kar je bilo značilno za 19. stoletje.

Avgusta 2006 smo v zavodu prejeli tehnične izmere hiše in vlogo za sodelovanje pri ustrezni prenovi hiše. Na podlagi prejete vloge sem bila izbrana za odgovorno konservatorko. Po skupnem sestanku na Občini Cerklje s podjetjem Mega Team, d. o. o., iz Britofa pri Kranju smo se dogovorili za predhodne raziskave stavbe in za izdelavo konservatorskega programa k prenovi hiše. Na podlagi ogleda sem izbrala ekipo sodelavcev, in sicer: mag. Toneta Marolta za konservatorsko-restavratorska dela, Bernardo Jesenko Filipič za sondiranje fasad in Romana Vrtačnika kot sodelavca za pripravo konservatorskega programa

Cerklje na Gorenjskem – hiša Krvavška cesta 1
(foto: B. J. Filipič)

v zvezi z gradbenimi deli in za pripravo nadzora. Naša ekipa se je v avgustu in septembru lotila sondažnih raziskav vseh štirih fasad, saj je bilo že ob ogledu hiše jasno, da je bila zadnjič prenovljena oziroma prizidana in dvignjena v letu 1863, kakor je razvidno iz vhodnega kamnitega portala. Iz pogovorov z domačini sem ugotovila, da je hišo imel v lasti lesni trgovec in župan Andrej Murnik iz Adergasa. V njej je uredil tudi gostilno, na kar kaže na vzhodni fasadi ohranjen železni izvesek. Do leta 1860 je bila tu kmetija z dvema hlevoma, svinjaki in podom. Po odkupu zadnjega lastnika pa je bila v pritličju stanovanjske hiše urejena gostilna Pri Petrovc, ki je delovala do druge svetovne vojne.

V letu 2006 smo delno opravili sondažne raziskave na fasadah, ker smo domnevali, da gre za starejšo

Cerklje na Gorenjskem – hiša Krvavška cesta 1, detajl šivanega robu (foto: B. J. Filipič)

zasnovo hiše. Prav to so pokazale tudi sondažne raziskave; odkrili smo prvotno zasnovo hiše iz 18. stoletja s šivanimi robovi, poslikanimi okenskimi odprtini in delno ohranjeno fresko sv. Florjana na vzhodni fasadi. V prihodnosti bo izdelan ustrezen konservatorski program za prenavo hiše. Na podlagi rednih sestankov in dogovorov z zunanjim sodelavcem, podjetjem Mega Team, d. o. o., se pripravlja idejna zasnova prenavne in bodoče namembnosti hiše.

Mojca Tercelj Otorepec

19

EŠD: 10562

Naselje: Cerklje ob Krki

Občina: Brežice

Ime: Cerklje ob Krki – arheološko najdišče

Področje: A

Obdobje: prazgodovina

Že leta 2005 je ZVKDS, OE Novo mesto, ob pomoči podizvajalca (Slobodan Olić, s. p.) za potrebe zasebnega investitorja (Srpčič, Kolan) tik ob Krki, na parc. št. 3122/4 in 3122/1 k. o. Cerklje, zaradi gradnje bodoče stanovanjske stavbe na nedotaknjem in za pozidavo predvidenem območju opravil izkop petih strojnih testnih jarkov (2 x 1 m posamične velikosti). V osrednjem delu izkopnega polja, ki sta ga zajela dva od petih testnih jarkov, se je že v globini 0,5 m pod današnjo površino pojavila povsem intaktna plast rjave glinaste ilovice s precejšnjo količino prazgodovinske (poznobronastodobne) lončenine, značilnih kosov hišnega lepa in oglja. Po naši oceni smemo plast, debelo vsaj 0,3 m, zanesljivo označiti za ostanke »rušitvene faze in hodne površine« nekdanje prazgodovinske hiše (tako imenovana kulturna plast). V premešanih erozijskih plasteh nad njo pa smo zasledili tudi drobce rimske keramike, kar opozarja na poznejšo človekovo dejavnost v neposredni okolici. Izsledki »arheološkega vrednotenja s sistemom testnih jarkov na parceli št. 3122/4 in 3122/1 k. o. Cerklje« so podrobneje predstavljeni v internem poročilu ZVKDS, OE Novo mesto (Bavec, Olić 2005). Investitorju smo predlagali spremembo projekta oziroma premik lokacije bodoče novogradnje. Novi projekt je bil pozneje izveden tako, da pomembni arheološki ostanke zaradi posega niso bili dodatno ogroženi.

Uroš Bavec, Slobodan Olić

20

EŠD: 2964

Naselje: Cmereška Gorca

Občina: Podčetrtek

Ime: cerkev sv. Urbana

Naslov:

Področje: UA

Obdobje: novi vek

Po obnovi zunanščine cerkve sv. Urbana na Cmereški Gorci (glej poročilo v: Varstvo spomenikov, Poročila, 42/05–2006, str. 20) se je v letu 2006 po predhodnem sondiranju nadaljevala obnova notranjščine z odstranjevanjem močno poškodovanih, povsem dotrajanih ometov. Glede na dejstvo, da so bili originalni ometi in opleski v eni izmed preteklih obnov v celoti odstranjeni, so bili izdelani gladko obdelani ometi, prepleskani v tonih, ki smo jih določili na podlagi arhitekturne logike. Posamezni deli arhitekturnih delov so bili tonirani na pobudo pleskarja.

Pri sanaciji notranjščine je bil v celoti odstranjen dotrajan tlak, ki so ga sestavljale kamnite plošče in estrihi. Po sondažnih raziskavah je bilo potrjeno, da se pod tlakom strukture starejših tlakov niso ohranile, zato smo dovolili kompromisno polaganje primernih betonskih ploščic. Ploščice primernih dimenzij in barve so bile v celotni notranjščini položene v diagonalni postavitvi. Med konservatorskim spremljanjem obnove notranjščine smo ugotovili, da so se sočasno, brez vednosti pristojnega zavoda in brez konservatorskih smernic na pobudo župnika začela »obnovitvena dela« velikega oltarja sv. Urbana, ki je bil izdelan v baročni tradiciji v sredini 19. stoletja. Ker so se dela izvajala nestrokovno in z izvajalcem, ki nima ustreznega strokovnega znanja, smo jih morali prekiniti. Na pobudo naše službe si je nestrokovne posege in stanje oltarja ogledala Nuša Dolenc Kambič iz RC, ki je pripravila oceno stanja, nastale škode ter program obnove oltarjev.

Nataša Podkrižnik

21

EŠD: 3115

Naselje: Čelovnik

Občina: Sevnica

Ime: p.c. sv. Duba

Področje: UA, R

V letu 2004 so stekla restavratorska dela obnove fresk v prezbiteriju cerkve Sv. duha na Čelovniku,

ki je vse do danes ostal nedotaknjen. V preteklosti so bile obnovljene le freske v ladji, ki so bile odkrite in utrjene leta 1972 (delavnica Zavoda RS za spomeniško varstvo). V letu 1983 je dela nadaljeval in korektno zaključil restavrator mag. Viktor Povše. Freske so v večjem delu pripisane Čelovniškemu mojstru in segajo v čas okoli leta 1510.

Na stenah prezbitarija so bile vidne posledice mikroklima in nestrokovnih posegov v preteklosti, ki so morali po podatkih F. Steleta nastati pred letom 1930. Zaradi posedanja terena, vlage in neugodne klime so bile na prezbitariju vidne večje razpoke, ki so bile najkritičnejše zlasti na spojih reber in posameznih delih obočne konstrukcije. Videz so močno kazile tudi nestrokovno kitane in plombirane ploskve, ki so bile izvedene iz neustreznega materiala (cement) in so segale v večini primerov čez poškodovana mesta in nad sam nivo strukture freske. Posamezna mesta poslikave so odpadla zaradi zamakanja strehe v preteklosti.

V prvi fazi restavriranja so bile freske očiščene vseh neprimernih kitanj in plomb, očiščena je bila umazanija, sledili sta kitanje in plombiranje. Zaradi velikosti razpok, ki so bile izjemne zlasti na stikih delov reber in so na posameznih mestih dosegale velikost tudi do 3 cm, je bilo plombiranje izvedeno nivojsko in globinsko z injektiranjem. Z injektiranjem so bila v celoti zapolnjena in sanirana vsa votla mesta v globini konstrukcije oboka. Kitanje manjših razpok je bilo izvedeno z apneno malto, ki je bila zaradi lažjega nadaljnega toniranja in retuširanja obarvana z obstojnimi pigmenti. Sledila sta retuširanje in rekonstrukcija poškodovanih delov. Retuše so bile izvedene v sekotehnikah z obstojnimi pigmenti. Ker so dela potekala v zgodnji jeseni, je njihov potek močno ovirala plesen, ki je nastajala verjetno zaradi ugodne klime (povišana temperatura zaradi reflektorjev, povečana koncentracija vlage v prostoru, slabo prezračevanje ...). Zaradi nastajajoče plesni je bilo treba okužena mesta dezinficirati in dodajati fungicidna sredstva barvi oziroma akrilni emulziji.

Z restavratorskimi posegi je bilo ugotovljeno, da je poslikava v prezbitariju delo več rok, med katerimi najbolj izstopa tako imenovani Čelovniški mojster.

Zaradi povečanega obsega del oziroma večje stopnje poškodovanosti obočne konstrukcije dela v letu 2004 niso bila v celoti zaključena in so se ponovno začela sredi leta 2007 z zaključnimi posegi na oboku slavoločne stene, na manjših delih prizorov na stenah prezbitarija, na posameznih zbledelih in uničenih delih napisov ob svetniških figurah

ter na spodnjem delu ladje z dekorativno zaveso. Restavratorsko so bili sanirani tudi deli okrog oken v ladji, velika zaplata na mestu zazidanega baročnega okna v južni steni ladje ter spodnji deli ometov cerkvene ladje. Restavratorska dela obnove prezbitarija je med 7. 9. in 12. 10. 2004 izvedel restavrator mag. Marko Butina s sodelavci, zaključna dela v letu 2007 pa restavrator mag. Aleš Sotler. Dela so bila opravljena kvalitetno, po ustaljenih metodah konservatorsko-restavratorske stroke in financirana iz sredstev Ministrstva za kulturo. Opravljena so bila pod nadzorom pristojnega zavoda.

Nataša Podkrižnik

22

EŠD: 21422

Naselje: Črmošnjice pri Stopičah

Občina: Novo mesto

Ime: Črmošnjice pri Stopičah – arheološko območje Hudi Vrh

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje, novi vek

Arheološki ekstenzivni terenski pregled na območju trase novo projektirane kanalizacije ob potoku Klamfer (del Šentjošt–Črmošnjice) v dolžini 1581,98 m je opravila ekipa ZVKDS, OE Novo mesto, pod vodstvom Milana Hornaka, univ. dipl. arheologa, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Delo na terenu je potekalo 24. 3. in 27. 3. 2006.

Pregledano območje leži na geološko enotnem terenu, in sicer na sivem plastovitem in svetlem neplastovitem dolomitu. Rahlo valovit plato se proti severozahodu počasi dviguje v terasno pobočje, ki je presekano s strmo padajočo dolinico, proti jugovzhodu pa teren pada v dolino potoka Klamfer. Območje je v večjem delu pokrito s travniki, le deloma z obdelovalnimi površinami.

Ugotovljene arheološke sledi

1. Klamfer (ZE I/13D, ZE I/22B, parc. št. 1645/1, 1820 k. o. Stopiče) – 2 kosa rimskodobne keramike in 1 kos rimskodobne opeke nakazujejo na bližnjo potencialno rimskodobno arheološko najdišče, najverjetneje naselbinske narave.

Philip Mason, Milan Hornak, Ildikó Pintér

23

EŠD: 20280

Naselje: **Črnomelj**

Občina: **Črnomelj**

Ime: **Črnomelj – arheološko najdišče Čardak**

Področje: A

Obdobje: *rimsko obdobje, novi vek*

Arheološki ekstenzivni terenski pregled na trasi obvoznice Črnomelj (zahodni krak), II. in III. etapa – cesta R1 – 216/1178 od km 1+420,00 do km 2+460 s krožiščem K4, cesta S od km 0,00 do km 0+280,00 in cesta R od km 0+0,00 do km 0+240,00, v dolžini 2416 m je opravila ekipa PJP, d. o. o., iz Slovenske Bistrice pod vodstvom Mihe Murka, univ. dipl. arheologa, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa iz ZVKDS, OE Novo mesto. Delo je potekalo 23. in 24. 10. 2006.

Območje I, ki poteka od tovarne Belsad do profila P128, po trasi kanala za odtok meteornih voda, je rahlo valovito in poraščeno s travniki. Območje II, ki poteka od profila P128 do profila P106, je vrtačasto in rahlo valovito, v večjem delu ga pokrivajo travniki, deloma pa obdelovalne površine. Območje III, ki poteka od profila P106 do krožišča K4 oziroma profila P89, na zahodni strani nekdanjega železniškega nasipa in vseka, je valovito in vrtačasto ter poraščeno s travniki. Območje IV, ki poteka od krožišča K4 med profiloma P89 in P86 na Z strani železniškega vseka, je rahlo valovito in poraščeno s travniki. Območje V, ki poteka od krožišča K4 oziroma profila P86 do profila P79 (do struge reke Dobljčice) – trasa se rahlo vzpenja proti desnemu bregu reke Dobljčice, na sredini pa seka vrtačo –, je poraščeno s travniki. Območje VI, ki poteka zahodno od krožišča K4, od profila R12 do profila R1, je rahlo valovito in vrtačasto, na jugovzhodnem delu seka kraški dol, po večini je poraščeno s travniki, deloma pa ga pokrivajo tudi obdelovalne površine. Območje VII, ki poteka od profila P76 (na levem bregu Dobljčice) do profila P70 (do ceste Črnomelj–Svibnik), je rahlo valovito in poraščeno s travniki. Geološka osnova so na zgoraj omenjenih območjih skrivalci, konglomerati, kvarcitni peski in gline. Območje VIII, ki poteka na trasi cestnega odseka obvoznice Črnomelj III. etapa, od krožišča K2 proti vzhodu, od profila S14 do profila S1, je vrtačasto in poraščeno s travniki, deloma pa ga pokrivajo tudi obdelovalne površine. Na delu med profiloma S14 in S8 je na severni strani že urejena nabrežina, na južni pa je že narejeno nasutje za cesto; po sredi

poteka makadamska cesta, ki je bila dodatno utrjena kot dovoljna pot do gradbišča obvoznice Črnomelj (zahodni krak), I. etapa. Geološka osnova so intraspariti in biomikriti.

Ugotovljene arheološke sledi

1. Svibniki (ZE II/4C, parc. št. 563 k. o. Loka) – 1 fragment rimskodobne keramike nakazuje na potencialno rimskodobno arheološko najdišče.

2. Kočevski okljuk (ZE IV/E2, ZE VI/A1, parc. št. 732, 693/1 k. o. Loka) – 1 fragment rimskodobnega gradbenega materiala in 1 fragment rimskodobne keramike nakazujeta na potencialno rimskodobno arheološko najdišče.

3. Črnomelj – arheološko najdišče Čardak (EŠD: 20280) (ZE VII/D2, VII/A3, parc. št. 1113/3 k. o. Črnomelj) – 1 fragment rimskodobne keramike in 1 fragment rimskodobnega gradbenega materiala nakazujeta na rimskodobno arheološko najdišče, verjetno naselbinske narave.

Philip Mason, Miha Murko, Ildikó Pintér

24

EŠD: 20280

Naselje: **Črnomelj**

Občina: **Črnomelj**

Ime: **Črnomelj – arheološko najdišče Čardak**

Področje: A

Obdobje: *prazgodovina, rimsko obdobje, novi vek*

Na trasi obvoznice Črnomelj (zahodni krak), II. in III. etapa – cesta R1 – 216/1178 od km 1+420,00 do km 2+460 s krožiščem K4, cesta S od km 0,00 do km 0+280,00 in cesta R od km 0+0,00 do km 0+240,00, smo izvedli vrednotenje s strojnimi jarki, da bi preverili strukturo železniškega nasipa ter morebitne arheološke plasti in strukture pod njim. Ker smo leta 2005 v neposredni bližini izkopali ostanke prazgodovinske in rimskodobne naselbine (Mason, Predan, 2005, Poročilo o arheološkem izkopavanju med profiloma P68 in P65 na lokaciji Čardak II), smo lahko na podlagi podobnosti glede na geološko sestavo in geografsko pozicijo sklepali, da je na tem mestu velika verjetnost arheološkega najdišča. Izkopali smo 5 strojnih jarkov (sonda 1 do sonda 5) med profiloma P93 in P107 prečno na nekdanji železniški nasip. Arheološko vrednotenje je potekalo 21., 22. in 23. 10. 2006. Ekipo so sestavljali: arheolog (Miha Murko), tehnika (Boris Tušek in Aljaž Grbec) ter ročni delavci, ki so delali pod strokovnim nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa iz ZVKDS, OE Novo mesto.

Najdišče leži na zahodnem delu Črnomlja,

jugoahodno od Kočevskega okljuka, južno od Svibenskega okljuka na desnem bregu reke Dobljčice in severovzhodno od tovarne Belsad, na območju nekdanjega železniškega nasipa, na območju ledine Svibniki. Železniški nasip poteka po geološko dokaj enotnem terenu, po vrtačastem območju, in sicer po skrilavcih, konglomeratih, kvarcitnih peskih in glinah (PL, Q). Območje je po večjem delu poraščeno s travniki, ob nasipu pa se pojavljajo tudi posamezne obdelovalne površine. Železniški nasip je po večini poraščen s travno rušo in nizkim grmičevjem, na določenih delih pa so na njem zasajena posamezna sadna drevesa.

Z arheološkim vrednotenjem železniškega nasipa na trasi obvoznice Črnomelj (zahodni krak), II. in III. etapa – cesta R1 – 216/1178 od km 1+420,00 do km 2+460 s krožiščem K4, cesta S od km 0,00 do km 0+280,00 in cesta R od km 0+0,00 do km 0+240,00, med profiloma P93 in P107, smo dokumentirali strukturo železniškega nasipa ter odkrili in delno zamejili del arheološkega najdišča, ki je pokrito z njim. Struktura železniškega nasipa je bila v vseh sondah enaka. Nasip je bil zgrajen preprosto z nasipovanjem različnih vrst materiala, brez vidnih opornih struktur. Zanimivo je, da predhodno ni bila odstranjena ornica, kot je to v navadi danes. V sondi 5 smo naleteli na dve prazgodovinski jami, SE 508/509 in SE 500/510, v plasti SE 503 pa na večjo količino prazgodovinske keramike. V sondi 4 smo naleteli na rimskodobno jamo za stojko SE 428/429 in rimskodobno jamo SE 430/431 ter na rimskodobno keramiko. V sondi 3 smo naleteli na prazgodovinsko jamo SE 302/303. Najdena keramika ter oblika in velikost jam so podobne arheološkim strukturam na najdišču Čardak II, ki leži v neposredni bližini. Na podlagi artefaktov in struktur, ki smo jih prepoznali na terenu, smemo torej domnevati podobno poselitveno sliko tega območja, kakršno lahko vidimo na najdišču Čardak II.

Philip Mason, Miha Murko, Ildikó Pintér

25

EŠD: 20280

Naselje: Črnomelj

Občina: Črnomelj

Ime: Črnomelj – arheološko najdišče Čardak

Področje: A

Obdobje: bronasta doba, starejša železna doba, rimsko obdobje

Po izvedbi ekstenzivnega pregleda celotne trase obvoznice Črnomelj – zahodni krak (1. etapa),

cesta R1 – 216/1178, intenzivnega pregleda in vrednotenja s strojnim izkopom jarka po celotni dolžini trase med profiloma P68 in P41 ter izkopavanja na lokaciji Čardak II je ZVKDS, OE Novo mesto, nadaljeval nadzor pri gradnji obvoznice na območju med profiloma P3 in P41 od poljske poti (parc. št. 1131/1 k. o. Črnomelj) do krožišča K2 v novembru 2005. Na območju krožišča K2, med profiloma P39 in P41, je bila začasno prekinjena gradnja zaradi prisotnosti intaktnih arheoloških plasti v strojno izkopanem testnem jarku (23,5 x 2 x 2,7 m).

Arheološka zaščitna izkopavanja Čardak III so bila izvedena na površini 28 x 31 m na območju krožišča K2, med profiloma P39 in P41 (parc. št. 890/1 (del), 890/2 (del), 999 (del), 1113/1 (del) k. o. Črnomelj). Naročnik del je bila RS – Ministrstvo za promet, Direkcija RS za ceste, njihovo izvedbo pa je prevzel ZVKDS, OE Novo mesto, pod vodstvom dr. Filipa Masona, univ. dipl. arheologa, konservatorskega svetovalca. Njegov namestnik je bil Primož Predan, univ. dipl. arheolog. Izkopavanja so potekala v času od 4. do 20. 4. 2006.

Znotraj izkopnega polja smo ugotovili naslednje arheološke faze:

FAZO I, ki predstavlja nastanek primarnih tal. Geološka podlaga je sestavljena iz plastnatega krednega apnenca, ki je nekoliko lapornat, podrejeno nastopa tudi apnenčeva breča. Nad apnenci se pojavlja različno debela plast terre rosse;

FAZO II, ki predstavlja nastanek kraške depresije. To fazo smo označili z SE 023, kot vkop vrtače;

FAZO III, ki predstavlja koluvialni nanos (SE 007). Drobci oglja v koluvialni plasti kažejo na primarno izrabo prostora pred poznejšo rabo prostora v času formiranja tal v obdobju bronaste dobe in so lahko posledica gozdnih požarov ali primarnega degozdovanja območja Čardak III;

FAZO IV, v katero smo uvrstili večjo jamo SE 017/024. Ta faza torej predstavlja prvi neposredni prazgodovinski poseg ali prvo poselitev na tej mikrolokaciji. Verjetno gre za enkraten poseg, povezan z bronastodobno poselitvijo v neposredni bližini;

FAZO V, ki predstavlja SE 016 in je ohranjena kot pokopana tla. Po analogijah iz prejšnjih arheoloških raziskav na trasi obvoznice Črnomelj – zahodni krak (I. etapa) jo lahko datiramo v čas bronaste dobe. Ta faza predstavlja formiranje travne ruše, kar je imelo za posledico stabilne naravne razmere in s tem začasno ustavitve poglobljanja in zasipavanja vrtače;

FAZO VI, v katero smo uvrstili delno

resedimentirana pokopana tla SE 018. Plast kaže stabilen razvoj prsti, ki je bila prekinjen z začetkom nove faze koluviacije;

FAZO VII, ki predstavlja erozijske nanose iz brežine vrtače. To fazo lahko na podlagi štirih koluvialnih nanosov (SE 006, SE 015, SE 022, SE 005) razdelimo na štiri faze koluviacije. Med njimi so nastale krajše faze stabilizacije, ki pa so bile oziroma intenzivne oziroma so trajale prekratek čas, da bi se lahko tvorila tla. Fragmenti prazgodovinske keramike lahko kažejo na gnojenje kmetijske površine ali na močne erozijske procese, ki so odlomke sprali iz kmetijskih površin ali naselbinskih plasti na višje ležečih predelih;

FAZO VIII, ki predstavlja drugo prazgodovinsko formiranje tal (SE 004). Po analogijah iz prejšnjih arheoloških raziskav na trasi obvoznice Črnomelj – zahodni krak (I. etapa) jo lahko datiramo v čas starejše železne dobe. Tudi ta pokopana tla so vsebovala fragmente prazgodovinske keramike, ožgane gline in oglja;

FAZO IX, ki predstavlja delno resedimentirano pokopana tla SE 019. Plast kaže stabilen razvoj prsti, ki je bila prekinjen z začetkom nove faze koluviacije;

FAZO X, ki predstavlja ponovno nalaganje koluvialnih plasti (SE 003), kar kaže na opustitev prostora oziroma aktivno erozijsko dejavnost v vrtači. Tudi ta nanos je vseboval prazgodovinsko keramiko, ožgano glino in oglje;

FAZO XI, kjer je bil na robu vrtače speljan nekdanji kolovoz (SE 011/SE 012/SE 013), ki je nekoč predstavljal glavno povezavo med Črnomljem in kočevsko vasjo Planina pod Mirno goro;

FAZO XII, ki je zastopana z dvema novodobnima jamama, domnevoma geomehanskima sondama (SE 001/002) v sredini vrtače in strojnem jarkom (SE 020/021) v kontrolnem profilu, ki sta povezani z gradbenimi deli na tem območju;

FAZO XIII, ki je posledica gradbenih del na območju krožišča K2 (voznja tovornjakov, bagrov), ki so uničila vrhnje koluvialne plasti in domnevno rimska pokopana tla (SE 014);

FAZO XIV, ki predstavlja vkop strojnega jarka SE 010, ki je bil izkopen novembra 2005 v sklopu arheološkega nadzora.

Rezultati arheoloških izkopavanj so potrdili do sedaj postavljene teze na podlagi prejšnjih arheoloških raziskav v okolici. V vrtači, na lokaciji krožišča K2, je bila ugotovljena poselitve v železni in bronasti dobi z vmesnimi prekinitvami, ki jih predstavljajo koluvialni nanosi. Domnevno je bila tudi tukaj rimskodobna poselitev, ki je bila ugotovljena v večini prejšnjih arheoloških raziskav, vendar je bila že pred našim prihodom

strojno uničena.

Sekvenca plasti v vrtači je podobna kot v drugih raziskanih vrtačah v bližnji okolici. Koluviaciji sledi stabilizacija prostora, ki se kaže kot pokopana tla; posledica je razvoj plasti. Sledi ponovna, močnejša koluviacija in spet pokopana tla. Ta ponavljajoči se vzorec smo lahko ugotovili v dveh fazah poselitve oziroma izbiri prostora, v železnodobni in bronastodobni.

Na območju Čardak III je dokaz o neposredni poselitvi mikrolokacije prisoten le v veliki jami SE 024. Predstavlja poselitveno dejavnost v bronasti dobi pred formacijo paleotal.

Nastanek močnih erozijskih procesov, ki so v izkopnem polju vidni kot erozijski oziroma koluvialni nanosi, je treba iskati v načinu uporabe prostora v preteklosti. Erozijski procesi so lahko povezani s posekom gozda ali intenzivnejšo izrabo zemlje, v začetni fazi kot travniška ruša in pozneje tudi kot orne površine, ki povzročijo dodatno nestabilnost in v končni fazi privedejo do porušitve stabilnosti in ponovnega začetka erozije.

V primerjavi s prejšnjimi raziskavami vrtač v okolici Črnomlja lahko rečemo, da je zastopanost oglja v koluvialni plasti SE 007 precej zanimiva. Faza III predstavlja začetek antropogenih sprememb, delci oglja v plasti pa lahko kažejo tudi na primarno izrabo prostora (na primer krčenje gozdov) pred poselitvijo in intenzivnejšo poljedelsko rabo v času bronaste dobe.

Philip Mason, Primož Predan, Tina Britovšek, Ildikó Pintér

26

EŠD: 9840

Naselje: Črnomelj

Občina: Črnomelj

Ime: Črnomelj – arheološko območje Sadež

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje, novi vek

Lokacija načrtovane izgradnje stanovanjske hiše na parc. št. 200/5, 194/3, 194/12 k. o. Črnomelj leži znotraj enote dediščine Črnomelj – arheološko območje Sadež (EŠD 9840). Vrednotenje na tem območju je bilo opravljeno 9. 4. 2006 pod vodstvom mag. Maše Sakara Sučević, univ. dipl. arheologinje, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Arheološko smo ovrednotili parcelo, kjer je predvidena izgradnja stanovanjske hiše, to je osrednji del parcele. Na območju smo izkopali štiri testne jarke v velikosti 1 x 1 m.

Ugotovitve

1. V treh testnih jarkih smo naleteli na arheološke artefakte, vendar pa struktur nismo zasledili. V testnem jarku 3 smo naleteli v plasti SE 003 na rimskodobno opeko, v testnih jarkih 2 in 4 pa na recentni gradbeni material. Plast SE 002 v testnem jarku 4 je vsebovala še železovo žlindro.

2. Parcela leži na dokaj strmem pobočju pod cesto in se nagiba v smeri severozahod–jugovzhod ter je bila v preteklosti nasipana. Na parceli stoji podporni in razmejitveni zid, ki predstavlja mejo med to parcelo in parcelo št. 200/5 k. o. Črnomelj. V preteklosti je bil tu zasajen vinograd, pozneje sadovnjak, sedaj je na tem območju redno košen travnik.

3. Plasti v testnih jarkih kažejo na človekovo dejavnost pri njihovem oblikovanju. Teren je bil v preteklosti nasipan in oran (testni jarki 1–4).

4. V testnih jarkih smo prišli do geološke osnove na globini od 54 do 67 cm. Geološko osnovo predstavlja zbita gnetljiva glinasta ilovica rumenkasto rjave barve z manganom.

Za pregledano območje lahko na podlagi stratifikacije plasti in odkritih najdb trdimo, da se lokacija nahaja znotraj območja človekove dejavnosti v bližnji preteklosti. Rimskodobna opeka iz testnega jarka 3 kaže na arheološko najdišče v neposredni bližini parcele.

Philip Mason, Maša Sakara Sučević, Ildikó Pintér

27

EŠD: 9257

Naselje: **Črnomelj**

Občina: *Črnomelj*

Ime: **Črnomelj – arheološko najdišče mestno jedro**

Področje: *A*

Obdobje: *prazgodovina, pozno rimsko obdobje, srednji vek, novi vek*

Severna stran mostu čez Dobljčico v Črnomlju je sistematično raziskano arheološko najdišče na južnem robu historičnega mestnega jedra v Črnomlju. Zaščitno izkopavanje, katerega naročnik je bil DRSC, je prevzel ZVKDS, OE Novo mesto. Vodja zaščitnih izkopavanj je bil dr. Philip Mason, univ. dipl. arheolog. Dela so potekala od 8. 6. do 11. 7. 2002. Območje raziskav je obsegalo površino velikosti 100 m² s povprečno globino 3,10 m na parc. št. 1126/20 k. o. Črnomelj.

Sedanjo obliko terena lahko pripišemo preoblikovanju južnega dela srednjeveškega in zgodnjenooveškega mesta na začetku 20. stoletja, ko so na tem mestu zgradili nov most. Lega in

dejavnosti na tem območju so narekovale način poselitve in uporabo tega prostora v vseh desetih glavnih poselitenih in gradbenih fazah.

1. Predposelitvena faza predstavlja geološka osnova (SE 054). Oblika terena na tem predelu kaže na nastanek naravne ali umetne terase pred strmim pobočjem.

2. Prva poselitvena faza na območju izkopnega polja na severni strani mostu čez Dobljčico je poznosrednjeveški podkleteni bivalni objekt iz 14. ali 15. stoletja.

Edini ohranjeni zid objekta je vzdolžni zid SE 057 (4,30 x 0,34 x 0,30 m), ki je potekal po sredini izkopa v smeri sever–jug. Na severnem koncu je bil zid močno poškodovan v 18. stoletju. Verjetno je predstavljal južni del severnega dela objekta, severni čelni zid pa je bil lociran severno od severnega prereza izkopnega polja. Zid je razdelil objekt na jugozahodni kletni prostor in na jugovzhodno dvorišče. V zahodnem prostoru so ohranjene le peščena hodna površina (SE 201) in dve jami za stojke (SE 078, SE 200). Jugovzhodno dvorišče je bilo tlakovano s peščeno hodno površino (SE 062).

V severnem kletnem delu objekta so bile plasti bolj ohranjene. Tu smo odkrili primarno gradbeno nasutje (SE 094) in primarni kamniti tlak objekta (SE 074). V priredbi tega prostora je bil primarni tlak presekán z urejanjem drugega kamnitega tlaka (SE 202/SE 203). V tej fazi je najbolj presenetljiva struktura na tem območju srednjeveški ali zgodnjenooveški grob (SE 075/SE 076) z otroškimi skeletom v leseni krsti.

V 17. stoletju je bila v naslednji preureditvi severnega dela postavljena suhozidna struktura (SE 096/SE 095/SE 097), ki je presekala vse starejše plasti in strukture, vključno z grobom. Struktura predstavlja del dvignjene police ali ploščadi, ki je bila namenjena shrambi v kleti. Na polici so izkopali odpadno jamo (SE 071/SE 099). V času uporabe police sta se nalagali naselbinski plasti SE 098 in SE 119. V ta čas sodi izkop shrambene jame (SE 059/SE 072/SE 073/SE 062).

Uporaba bivalnega objekta se je zaključila z ruševinsko plastjo (SE 070) v severnem prostoru in delno porušitvijo zidu SE 057.

3. Druga poselitvena faza je datirana v 18. in 19. stoletje, ko so porušili stari objekt in na njegovo mesto postavili objekt, ki je viden v franciscejskem katastru.

V severnem delu izkopnega polja smo odkrili južni zid objekta (SE 047/SE 065/SE 050), ki je potekal v smeri severovzhod–jugozahod. Gre za manjši podkleteni objekt. Klet je bila razdeljena v dva prostora s krajšim zidom (SE 063/SE 064). Vhod

med prostoroma je bil pri podboju SE 194 na južnem koncu zidu (SE 063) z ležiščem lesenega praga vrat (SE 081/SE 083/SE 084). V vzhodnem prostoru so bila tla po gradnji izravnana s plastjo SE 069, ki je bila pokrita s tlakom iz meljaste glinice (SE 066). V zahodnem prostoru je podobno stanje pod tlakom (SE 067), kjer smo tudi odkrili ležišče nosilnega stebra za strop (SE 179/SE 180/SE 181). V vzhodnem delu zidu SE 047 smo odkrili prag vhoda v klet z južne dvoriščne strani v zahodni prostor (SE 085/SE 087/SE 088/SE 086), v zahodnem delu zidu SE 047 pa so sledovi blokirane vhoda (SE 079/SE 080). Na območju najpogostejše uporabe kletnih prostorov so se ohranile temne plasti (SE 092, SE 093). Prav tako v vzhodnem prostoru smo odkrili sledove treh mlajših tlakov (SE 122, SE 123, SE 124).

Ob južni, zunanji strani zidu SE 047 smo odkrili niz podpornikov (SE 173/SE 174; SE 175; SE 176), ki kažejo na obstoj lesenega hodnika na južni strani objekta.

Osrednji in južni del izkopnega polja sta bila urejena kot tlakovano dvorišče (SE 061). Dodaten dokaz o obstoju hodnika lahko vidimo v odtočnem jarku (SE 168).

Tako bivalni objekt na tej lokaciji predstavlja zadnji del neprekinjenega razvoja srednjeveške parcelacije in stavbne zasnove v tem delu Črnomlja.

4. Prva gradbena faza prvega mostu predstavlja predpripravo terena za gradnjo mostu čez Dobličico na začetku 20. stoletja. Številne plasti v tej fazi kažejo na postopno rušitev objekta iz 18. in 19. stoletja. Domnevamo, da je predpriprava terena potekala pred letom 1909 ali v tem letu.

5. Druga gradbena faza prvega mostu predstavlja sanacijo zasutja območja porušenega objekta in gradbenih nasutij iz gradnje sosednje hiše ter začetek priprave klančine za izgradnjo mostu čez Dobličico. Številne plasti so nastale v razmeroma kratkem času in vsebujejo večjo količino gradbenega materiala, lončenine in drobnih najdb iz 19. stoletja, zgodnjenooveškega in srednjeveškega obdobja.

6. Tretja gradbena faza prvega mostu predstavlja izgradnjo krilnih zidov mostu. Vzhodni krilni zid (SE 187) je najbolje ohranjen, zahodni krilni zid (SE 188) pa je na območju izkopnega polja slabše ohranjen. To fazo datiramo v leto 1912.

7. Četrta gradbena faza prvega mostu predstavlja nasutje za pripravo klančine za naslednjo gradbeno fazo. Dela so končali v letu 1912.

Vse plasti vsebujejo večjo količino drobnih najdb iz 19. stoletja, srednjeveškega in zgodnjenooveškega obdobja, kakor tudi manjšo količino poznorimskodobne lončenine,

prazgodovinske lončenine in kovinskih najdb. Del teh nasutij je verjetno izviral z območja pobočja mestnega jedra.

8. Prvi rekonstrukcijski fazi mostu je sledila delna porušitev mostu med drugo svetovno vojno; končana je bila v letu 1950.

Največji poseg na območju izkopnega polja je bil popravilo zahodnega nosilca mostu. Poseg v tem predelu mostu je poslabšal nosilnost in čvrstost nasutij na zahodni strani mostu.

Drugi večji poseg je bil vkop za odstranitev starega cestišča in zgornjega dela nasutja prvega mostu (SE 031/SE 032). Pred zasipavanjem vkopa in položitvijo novega cestišča so zgradili nov glavni vodovod (SE 052/SE 053).

9. V letu 1987 se je izvedla druga rekonstrukcija mostu; ta je vidna kot obsežen vkop za novo cestišče v severnem prerezu izkopnega polja, v južnem prerezu izkopnega polja pa kot le eno nasutje v izkopu cestišča.

10. Najmlajše dejavnosti na območju izkopnega polja so posegi za izgradnjo infrastrukture po letu 1987, predvsem v devetdesetih letih 20. stoletja.

Philip Mason, Damijan Skubic, Ildikó Pintér

28

ESD: 9853

Naselje: Črnomelj

Občina: Črnomelj

Ime: Črnomelj – župnišče

Naslov: Ulica Mirana Jarca 5

Področje: R

Obdobje: neznano

Ta slika je bila zanimiva predvsem zaradi raziskovanja dr. Emilijana Cevca o njenem poreklu, času nastanka in avtorstvu. Na žalost je zgodba ostala nedorečena, lahko pa podam poročilo o opravljenih restavratorskih delih.

Podokvir slike je bil dotrajan in docela neprimeren. Na lice slike je bil pribit enako dotrajan in prav tako neustrezen okrasni okvir, ki je povzročil še dodatne mehanske poškodbe ob robu nosilca, s tem pa tudi na barvni plasti. Platneni nosilec je bil močno umazan, ohlapen, naguban in na hrbtni strani popackan z barvo neznanega izvora. Bil je tudi preperel in imel je nekaj predrtin, na spodnjem robu pa je manjkal približno 2 cm širok pas. Podloga iz bolusa je bila napadena od plesni, preperela in odluščena. Barvna plast je bila neelastična, drobila se je, mestoma je bila odluščena od nosilca, razpokana, umazana, napadena od plesni ter je delovala izprano. Številne lazure so izginile zaradi znanega negativnega delovanja

Sv. Miklavž (Stražnji Vrh) pred restavratorskimi posegi.
(foto: A. Miklavžin, R. Koračin)

Sv. Miklavž (Stražnji Vrh) po zaključenem restavriranju.
(foto: A. Miklavžin, R. Koračin)

bolusove podlage nanje. Prisotnih je bilo tudi nekaj preslikav z barvo neznanega izvora. Lak je bil močno potemnel in »oslepel« ter umazan.

Pred snetjem slike s podokvirja je bilo treba uničiti plesen ter utrditi barvno površino z voščeno smolnato maso. Sledili so standardni restavratorski postopki. Najprej je bilo na vrsti mehanično čiščenje umazanije, prahu in ostankov mrčesa. Barvni madeži so bili odstranjeni tudi s pomočjo topil. Temu je sledilo rezanje vozličkov, ročno podlepljanje z voščeno smolnato maso na novo platno ter obdelava v vakuumski mizi. Čiščenje lepilne mase je bilo izvedeno z bencinom, kemično čiščenje umazanije pa z mešanico terpentina in alkohola ter barvnih madežev z mešanico alkohola, acetona in amonijaka. Sledilo je kitanje v barvi rdečega bolusa, in sicer na mestih, kjer je bila barvna plast odluščena, na mestih predrtin, ob robovih ter v večjem obsegu tudi na spodnjem robu, kjer je bil nosilec popolnoma uničen. Sledilo je prilagajanje kita strukturi površine barve, izolacija te s šelakom in

napenjanje na nov podokvir. Pred retuširanjem je bilo sliko treba premazati z zaščitnim premazom (damar lak). Sledilo je retuširanje z nekaj rekonstrukcijami barvne površine in motiva. Izdelala sem rekonstrukcije goloba, obraza in telesa večjega puta, zgornje polovice glave manjšega puta, zgornjih delov neba in oblakov, oblačila sv. Miklavža ter dele kadi in draperije, spodnji rob slike pa sem barvno prilagodila splošnemu tonu slike. Pri tem sem ravnala po lastni presoji, saj sta avtor in čas nastanka neznanika in zato primerjava z že obstoječim podobnim delom ni bila mogoča. Svoje delo sem končala z zaščitnim lakiranjem z damar lakom.

Zdenka Salmič - Pungercar

29

EŠD: predlog vpisa

Naselje: Dane pri Divači

Občina: Divača

Ime: Dane pri Divači – komunska štirna

Naslov: Dane pri Divači

Področje: E, R

Obdobje: začetek 19. stoletja

Desno ob vaški poti, neposredno za domačijo Anžinovih, Dane 17, kjer se vaška pot nekoliko razširi, stoji na podestu, tlakovanem s kamnitimi ploščami, komunska štirna. Vodnjak sestavlja krožen kamnit, rahlo trebušast nadzemni del, šap s profiliranim robom, ki je pokrpan z betonom. Z vrha ga zapira železen pokrov. Tu je tudi kovinski nastavek za škripec. Podzemni del, štirna, je globok kakšnih 7 m in ravno toliko je tudi širok. Z zunanje strani je zadelan z ilovico, ki služi kot izolacija in preprečuje odtekanje vode.

Štirna ni datirana. Nastala je v času Avstro-Ogrske, dela so bila dokončana leta 1907. V istem časovnem obdobju so bili zgrajeni tudi zbiralniki vode, ki jim po domače rečejo pri Študencah. Stojijo pod Starimi Danami, nekoliko umaknjeno od vasi. V prvem zbiralniku, Študencu, se je nabirala voda, ki je pritekala s hriba, ter se nato pretakala v drugi, nižje ležeči zbiralnik. Od tu je po lesenih koritih, ki so bila postavljena ob obcestni zid, tekla do vasi v omenjeno štirno. Voda iz komunske štirne je služila za potrebe cele vasi, saj v tistem času gospodinjstva še niso imela lastnih vodnjakov. V neposredni bližini vodnjaka je bilo tudi kamnito korito za napajanje živine. Vodo iz vodnjaka so črpali z ročno črpalko, ki pa

Potek sanacije kamnitega tlaka. Dela na obodu vodnjaka se še niso izvedla (foto: E. Belingar, 2006)

so jo pozneje prestavili h koritu in vodo zajemali z vedrom. Korito se je sredi petdesetih let 20. stoletja razbilo in na njegovem mestu so pozneje uredili brjar za ples. Korita danes ni več, vodo iz štirne pa nekatera bližnja gospodinjstva še uporabljajo za lastne potrebe.

Zemljišče, na katerem stoji štirna, je last agrarne skupnosti. Ker sta bila kamniti obod štirne in kamniti tlak, na katerem je bila štirna postavljena, precej poškodovana in razmajana, so si vaščani želeli njune obnove. Ponovno želijo vzpostaviti tudi prekinjeni sistem napajanja in obnovo studencev. Občina Divača se je na pobudo Razvojnega centra Divača ter vaščanov iz Dan prijavila na Heliosov razpis za ohranjanje čistih slovenskih voda. Na razpisu je uspela pridobiti približno polovico sredstev, potrebnih za obnovo štirne, drugo polovico pa je prispevala divaška občina.

Pred obnovo je bil izdelan konservatorsko-restavratorski program, v katerem so bili opredeljeni temeljni postopki dela. Ker je bil kovinski nastavek z vitlom na obod montiran naknadno, obenem pa je šlo za slabše obrtniško delo, smo se odločili vodnjaku povrniti prvotni videz brez nastavka, pa tudi brez ročne črpalke, o kateri ob začetku del nismo imeli nobenih natančnih podatkov. Da so vodo iz vodnjaka kalali pretežno ročno z vedrom na verigi oziroma vrvi, pričajo zajede v zgornji rob oboda.

Najprej se je začela sanacija kamnitega tlaka, večjih, dokaj pravilno obdelanih debelejših kamnov, položenih na tanko plast ilovice, ki prekriva zunanji obod podzemne cisterne vodnjaka. Ker je bilo nevarno, da se bo zrušil obod, je bilo tega treba z vrha ojačati s plastjo betona z mikroarmaturo (jeklana vlakna, izdelovalec SPK, d. o. o., Kamnik), saj je bila površina višinsko neenotna, obenem

Komunska štirna po sanaciji (foto: E. Belingar, 2006)

pa je bilo tako omogočeno sprotno delo. Reže kamnitega tlaka so se zadelale s peskom. Zatem je zunanji sodelavec Tomaž Bizjak obnovil obod vodnjaka. Najprej je obod dvignil na višino tlaka, saj je bil do tedaj vanj »potopljen«, ter sestavil kose v celoto. Kamen je z vodnim curkom očistil alg in druge nesnage ter odstranil recentne betonske vložke. Manjkajoče oziroma večje odškrnjene dele je domodeliral z mešanico dvokomponentnega lepila Tenax in peska. V zadnjo plast je odtisnil teksturo kamna ter po zaključku del retuširal domodelirane dele z barvnimi pigmenti, pri čemer je kot vezivo uporabil razredčeni Tenax.

Izdelati je bilo treba nov pokrov za vodnjak, da se preprečijo nesreče, obenem pa lahko voda ostaja čista, saj je štirna bližnji domačiji še vedno edini vir vode.

Štirna predstavlja danes neprecenljivi požarni vodni vir za kraško območje, pa tudi kakovostno sestavino vaškega prostora kot dela bogate kulturne dediščine, povezane z vodo, njenim hranjenjem in ohranjanjem na Krasu. Štirna z okolico bo posledj tudi primeren javni prostor za družabna srečanja vaščanov, to, kar je včasih že bila.

Izdelala sem konservatorski program, Brane Zbačnik pa je bil avtor projekta izvedbe kovane mreže pokrova vodnjaka. Izvajanje del smo sprti konservatorsko nadzorovali in spremljali njihov potek. Raziskave smo opravljali sprti, med samim izvajanjem gradbenih in restavratorskih del. Zunanji sodelavec Tomaž Bizjak je izvedel restavratorske posege na obodu vodnjaka. Šele po odstranitvi kovinskega nastavka in pločevinastega pokrova smo na podlagi lukenj na notranji strani oboda ugotovili, da je bila v preteklosti na vodnjaku montirana ročna črpalka (arhivsko gradivo smo pridobili šele po začetku del), vendar to projekta ni spremenilo, saj smo se odločili za prezentacijo vodnjaka brez črpalke.

Eda Belingar

30

EŠD: 3271

Naselje: **Dobrič**

Občina: Polzela

Ime: **Gora Oljka – Cerkev sv. Križa**

Naslov:

Področje: UA, R

Obdobje: 18.stol.

Gora Oljka (734 m) se omenja že leta 1243 kot Križna gora. Iz pogodbe med šoštanjsko lastnico in polzelskim malteškim viteškim redom je razvidno, da sta stala na gori vsaj od sredine 17.

stoletja velik križ in kapela. Med letoma 1754 in 1757 je bila zgrajena sedanja cerkev. Znamenit je glavni oltar, ki je delo kiparja Ferdinanda Galla. Njegov posluh za gledališke učinke je dosegel vrh v zadnji večerji na glavnem oltarju. Vrsta sedečih apostolov v naravni velikosti, ki z izrazitimi kretnjami izpovedujejo svoje občutke ob zadnji večerji, je več kot običajno oltarno okolje in išče neposreden stik z gledalcem.

Oltar je bil pred zadnjim posegom večkrat nestrokovno obnovljen. Prvič verjetno kmalu po požaru leta 1837, nato v drugi polovici 19. stoletja, tretjič znova po požaru leta 1932. Zlasti slednja prenova je bila zelo nekvalitetna, saj je restavator uporabil zlato, v katerem je bilo ogromno srebra, to pa je deloma tudi oksidiral. Zlato je deloma preplasil oziroma retuširal s smolo in substratom (Gummigutti), kar je povzročilo zelo rumenkast in hrapav efekt. Ozadje kulise pa je preplasil v svetlo modrem tonu (svinčevo belim in ultramarin pigmentom).

Dela na glavnem oltarju so potekla v glavnem od leta 2001 do leta 2005, zaključila pa so se v letu 2006. Zaradi velike prisotnosti lesnih škodljivcev v celotni opremi v cerkvi so v letu 2001 strokovnjaki podjetja Assanierungsgesellschaft KG z Dunaja izvedli zaplinjevanje celotnega cerkvenega prostora s plinom Sulfurylfluoridom. Ker smo s postopkom uplinjevanja preprečili nadaljnje propadanje lesne substance, ni bilo nobene potrebe več po demontaži oltarja in utrjevanju lesne substance, za kar se je sicer zavzemal del strokovnjakov iz komisije. Zagovarjali smo stališče, da sta demontaža in utrjevanje oltarja nesmiselna, saj bi pri demontaži izgubili ogromno originalnih sestavnih polihromiranih delov, utrjevanje lipovih tramov po principu poroznosti ali pa prisilne penetracije pa bi težko nadzorovali glede na to, da so tramovi v povprečju debeli do 17 cm in visoki 5 m.

Sledila so konservatorsko-restavratorska dela na kulisi oltarja oziroma ornamentih, ozadju oltarja ter statična utrditev atike in predele. Najprej je bilo treba utrditi zgornji del oltarja, atiko oziroma previs, saj je zaradi teže treh kipov in križa s korpusom grozila porušitev zgornjega dela oltarja, kar je bil tudi povod za začetek restavratorskih del. Domači mojstri so po našem načrtu izdelali kovano konstrukcijo, ki je vpeta v zid prezbiterija in samostojno nosi kipe sv. Jošta, sv. Neže, kip Marije in križ s korpusom. S tem posegom smo razbremenili atiko teže omenjenih kipov. Predelo oltarja smo povezali z metuljastimi vezmi iz bukovega lesa in hrastovimi mozniki na način, kakor je Gallo storil ob originalni postavitvi. S tem

posegom smo utrdili lipove tramove. Mikropreseki, ki jih je za nas naredil prof. Schramm iz Nemčije, so dodatno potrdili izredno oziroma neponovljivo Gallovo mojstrovino, saj je ozadje kulise oltarja

bakril (Torvetika) na jajčni poliment in nato izvedel podoben sistem, kot se izvajajo »beneške pozlate« v naravnih smolah in oljih na bakru v prusko modrem pigmentu. Sledilo je odkrivanje

Gora Oljka, glavni oltar po obnovi (foto: A. Šebalj)

vseh sekundarnih preplastitev na ozadju kulise in ornamentih v kombiniranih kemičnih in mehanskih tehnikah. Sistem ornamentov je bil pozlačen v polirani mat tehniki na jajčni poliment. Ohranjenost originalne pozlate je bila okoli 30- do 40-odstotna in v dobrem stanju ter se je pretežno nahajala na ornamentih za oltarno sliko Fortunata Breganta. Po odstranitvi sekundarnih plasti na kulisi oltarja je bilo treba zamenjati večino lipovih zagozd med trami na ozadju predele in dopolniti manjkajoče dele ornamentov. Vsa lepljenja novih lesenih delov smo opravili s klejem.

Ob odstranjevanju lesene obloge antependija smo odkrili ostanke originalnega baročnega marmornatega tlaka črno-bele barve, ki smo ga tudi na prvem podestu po ohranjenih odtisih v apnenem estrihu rekonstruirali do stopnice, ki je bila postavljena v 20. stoletju. Zaradi nejasnosti originalne postavitve relikvije sv. Teodorja v cerkvi in obsega originalnega baročnega tlaka pod obstoječim tlakom so strokovnjaki iz ZRKM Ljubljana v letu 2003 vzdolž ladje in v prezbitteriju opravili georadske raziskave. Izkazalo se je, da so v sredini ladje ostanke temeljev prvotne kapele in da imamo pod obstoječim tlakom ohranjen baročni črno-bel marmornati tlak.

Nadaljevali smo s konservatorsko-restavratorskimi deli na pozlati ornamentov in ozadju oltarja. Uspeli smo ohraniti okoli 90 odstotkov originalne pozlate iz 18. stoletja ter 20 odstotkov pozlate na ornamentih. Pri poskusnih vzorcih za rekonstrukcijo postopka bakriranja ozadja oltarja je bil največji problem pridobiti enako kvaliteto in predvsem debelino bakrenih lističev. Originalna debelina bakrenih lističev je bila 2- do 3-krat tanjša od debeline, ki so jo za nas lahko izdelali strokovnjaki iz podjetja Eytzinger. Problem pridobivanja lističev je predvsem v načinu izvedbe, saj je baker treba stolči v posebej za to pripravljenih kalupih, ki pa jih danes pri postopkih pridobivanja lističev ne uporabljajo več. Zaradi slabe ohranjenosti bakra na ozadju so se v komisiji pod vodstvom odgovornega konservatorja Bogdana Badovinaca odločili, da se izvede rekonstrukcija bakriranja in polihromacije na bakru (postopek, enak beneški pozlati) na ozadju kulise oltarja.

Nato so stekla še konservatorsko-restavratorska dela na treh kipih na atiki, dvanajstih kipih zadnje večerje, dveh angelih, putih, tabernaklju, prtju in drugi drobnji opremi oltarja. Prt je bil posebren in lustriran v rdečem tonu substratov korenine alkane in zmajeve krvi. Restavratorska dela je opravilo podjetje Atelje Restavro na čelu s podpisanim.

Andrej Šebalj

31

EŠD: 26574

Naselje: Dobrina

Občina: Žetale

Ime: Dobrina – Vukova hiša

Naslov: Dobrina 11

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Lesena, v kletnem delu iz kamna zidana hiša je krita z dvokapno čopasto slamnato streho. V zgornjem delu sta bivalni prostor »hiša«, v kateri je nekoč stala lončena krušna peč, in kuhinja z ohranjenim ognjiščem krušne peči. Spodaj je vinska klet. Stavbo obdaja lesen gank, pod katerim stoji lesena preša. V hiši, ki je redko ohranjen primer tradicionalno grajene, s slamo krite stavbe iz 19. stoletja, je ohranjeno nekaj stare opreme in pohištva.

Vukova hiša je bila dalj časa prazna in je precej propadla. Čeprav je še kljubovala času, je bil že pred leti njen obstoj tako vprašljiv, da se je celjska konservatorska služba sredi osemdesetih let 20. stoletja odločila izdelati njeno rekonstrukcijo v Muzeju na prostem v Rogatcu, kjer zdaj služi kot vinotoč. Objekta v tedanjem stanju namreč ni bilo mogoče prenašati. Pozneje so se razmere spremenile in Občina Žetale je hišo lahko odkupila ter jo leta 2006 pod našim strokovnim nadzorom začela obnavljati. Obnovljeno Vukovo hišo namerava muzejsko urediti ter dopolniti s pedagoško in turistično dejavnostjo.

Dela so se začela spomladi. Najprej je bilo treba očistiti močno zaraščeno okolico hiše, posekati razraščeno neustrezno drevje in grmičevje ter notranjost hiše očistiti navlake. Pri tem se je pazilo na staro opremo in pohištvo ter razne manjše predmete, ki so bili popisani in skrbno deponirani. Za hišo so bili najdeni kosi pečnic stare krušne peči, ki je nekoč stala v sobi. Na podlagi teh bodo izdelane nove pečnice.

Slamnata kritina je bila tako močno poškodovana, da je zamakalo strešno konstrukcijo. Poškodovane dele ostrejša je bilo treba zamenjati. Po sanaciji, zamenjavi dotrajanih delov z novimi, izdelanimi po vzoru starih tramov, je bila streha v celoti prekrita z rženo slamo. Pritrjevanje in spajanje tesanih tramov in ročno obdelanih tesanih lat okroglic je bilo izvedeno z lesenimi klini. Tesarska in krovška dela je opravil Anton Golnar iz Sovjaka.

Dela so potekala pod nadzorom pristojne konservatorke in gradbenega tehnika Branka Ramšaka, arhitekturni posnetek hiše pa je izdelal Gorazd Gerlič, univerzitetni diplomirani inženir

gradbeništvu.

Leta 2007 bomo nadaljevali raziskave stavbe in izdelali konservatorski program za obnovo hiše, ki bo osnova za nadaljnja gradbenosancijska in obnovitvena dela.

Jelka Skalicky

32

EŠD: 9529

Naselje: Dobrnič

Občina: Trebnje

Ime: Dobrnič – spomenik NOB na Marencah

Področje: Z

Obdobje: sredina 20. stoletja, druga svetovna vojna

Grobišče, kjer je pokopano 366 partizanov, ki so padli v letih 1941–1945 v širši okolici Dobrnica, leži na hribu Marence severno od naselja Dobrnič. Grobišče je bilo urejeno leta 1952, ko je bil tam postavljen tudi spomenik. Nizek kamnit zidec, ki obdaja grobišče, se na eni strani dviguje v kamnito steno v obliki Triglava. Na vrhu so pritrjene kovinska zvezda in črki OF. Na sredini zidu je vzdignjena kamnita plošča s posvetilom. Grobišče s spomenikom sodi v skupino zgodaj postavljenih tovrstnih spominskih obeležij in je delo domačih zidarjev. Z lego na vrhu hriba dominira nad Dobrniško dolino in je lepo viden iz samega Dobrnica. Po številu pokopanih padlih partizanov sodi med večja vojaška grobišča na tem območju. V letu 2006 je potekala obnova spomenika. Spomenik in grobnica sta bila očiščena, utrjen je bil nagrobni spomenik, očiščena in prebarvana je bila železna ograja, ki je napeljana okoli grobišča. Zamenjana je bila napisna plošča, ker je bila stara počena. Za dela je Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Novo mesto, podal kulturnovarstvene pogoje in izdal kulturnovarstveno soglasje. Ves čas del je potekal nadzor pri sanaciji spomenika.

Dela sta v organizaciji Območnega odbora Zveze borcev Trebnje izvajali podjetje Kampero 2, d. o. o., iz Trebnjega in Kamnoseštvo Radovan Peter, s. p., prav tako iz Trebnjega. Sredstva za sanacijo spomenika je v celoti zagotovila Občina Trebnje.

Judita Podgornik Zaletelj

33

EŠD: 19642

Naselje: Dobrnič

Občina: Trebnje

Ime: Dobrnič – spomenik NOB na pokopališču

Področje: Z

Obdobje: sredina 20. stoletja, druga svetovna vojna

Spomenik z grobnico na pokopališču v Dobrniču je bil urejen leta 1968 po načrtih Jožeta Zamljena in Pavleta Mikliča. Kamniti zid, ki se dviguje iz pokopališkega zidu, poteka po celotni širini grobnice. Diagonalno so na vsaki strani postavljeni po trije stebri, ki ob obeh straneh omejujejo območje grobnice in simbolizirajo šest partizanskih enot, ki so med drugo svetovno vojno delovale na tem območju. Spomenik je posvečen 100 padlim domačinom iz Dobrnica in okolice, nekateri med njimi so v skupni grobnici tudi pokopani.

V letu 2006 sta potekali obnova spomenika in ureditev grobnice. Očiščeno in odstranjeno je bilo vse zelenje, ki je spomenik zakrivalo in tudi uničevalo. V dogovoru s organizacijo ZZB in KS Dobrnič je bilo zmanjšano območje spomenika, kar pa ne vpliva na njegovo pričevalnost. Delno je bil zamenjan kamniti tlak, očiščeni so bili kamniti stebri in obnovljeni napisi na njih. Na novo je bil zasajen del območja grobnice z ustreznimi zimzelenimi rastlinami. Vsa dela so potekala v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji in soglasjem ter pod stalnim nadzorom odgovorne konservatorke.

Dela sta v organizaciji Območnega odbora Zveze borcev Trebnje izvajali podjetje Kampero 2, d. o. o., iz Trebnjega in Kamnoseštvo Radovan Peter, s. p., prav tako iz Trebnjega. Sredstva za sanacijo spomenika je v celoti zagotovila Občina Trebnje.

Judita Podgornik Zaletelj

34

EŠD: 3206

Naselje: Dol ob Dreti

Občina: Gornji Grad

Ime: cerkev Marijinega darovanja

Področje: UA

Obdobje: konec 16., zač. 17. stol., 3. četrtina 19.

stol.

V letu 2006 se je na pobudo Župnije Nova Štifta s sofinanciranjem Ministrstva za kulturo obnovila zunanjščina cerkve Marijinega darovanja na Dolu ob Dreti. Cerkev naj bi izvirala s konca 16. oziroma začetka 17. stoletja. Ignac Orožen v svojih zapisih

omenja na slavoločni steni ohranjeno letnico 1618, pozno datacijo cerkve lahko povezujemo tudi s patrocinijem, ki je bil na zahodu vpeljan šele leta 1585. Prvič se cerkev omenja leta 1631. Današnja podoba cerkve s pravokotno podolžno ladjo, precej ožjim in nižjim triosminsko zaključenim prezbiterijem in na jugu prizidano pritlično zakristijo je rezultat večje prenovе med letoma 1868 in 1873, ko je skupaj z notranjščino in cerkveno opremo dobila neogotsko podobo.

Na podlagi sondiranj zunanjščine cerkve, ki smo jih opravili v avgustu 2006, je bilo ugotovljeno, da so bili historični ometi in opleski med eno izmed obnov v preteklosti v celoti odstranjeni in s tem uničeni vsi elementi historičnih likovnoarhitekturnih struktur. Med odstranjevanjem ometov in opleskov do zidne podlage so bili odkriti le dve zazidani odprtini v stranskih fasadah zvonice ter vratni preboj v severni steni ladje. Odprtine so bile v eni izmed obnov domnevno zaradi funkcionalnih potreb zazidane. Zaradi izredne dotrajanosti so bili ometi in opleski v celoti odstranjeni, po izpiranju zidnih površin je bila izvedena gladka struktura ometov, vsi profilirani strešni venci so bili gradbeno sanirani. Zaradi dotrajanosti so bile zamenjane pultaste strešice nad zunanjimi oporniki. Strešice so bile prekrte z bakreno ploščevino. Po pripravi ometov so bile vse stene prepleškane v tonu zlatega okra, arhitekturna členitev v belem tonu, talni zidec pa v sivem tonu. Zaradi arhitekturne skromnosti fasade smo maso zvonika po izdelanih skicah (hrani ZVKDS, OE Celje) poudarili z vogali in dvema horizontalnima delilnima zidcema. Urejeni sta bili tudi ožlebitev cerkve in drenaža.

Na željo faranov in župnije smo dovolili, da je v luneti nad glavnim vhodom našla svoje mesto poslikava z motivom sv. Petra in sv. Pavla.

Obnovitvena dela, ki sta jih spremljala odgovorna konservatorja, so potekala v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji, izvajalo jih je gradbeno podjetje Cigrad, d. o. o., iz Ravn pri Soštanju.

Nataša Podkrižnik

35

EŠD: 109

Naselje: Dolenji Novaki

Občina: Cerkno

Ime: partizanska bolnišnica Franja

Področje: Z

Obdobje: 20. stoletje

V partizanski bolnišnici Franja že nekaj let konstantno potekajo konservatorski posegi za ohranitev spomenika, ki je zaradi materiala – lesa – in neugodnih vremenskih razmer zelo ranljiv. V letu 2002 je bil izdelan konservatorski program, po katerem potekajo konservatorska dela.

V letu 2006 se je nadaljevala načrtovana menjava dotrajane lesene kritine na baraki št. 8 – soba za ranjence –, in sicer na severnem delu objekta, in na baraki št. 10 – soba za osebje –, menjava dostopnih stopnic v nadstropje barake št. 10 ter obnova dviznega mostu.

Iz ohranjenega fotografskega gradiva, arhivskega gradiva in pričevanj še živčih udeležencev smo ugotovili avtentičen način izvedbe strehe. Nova streha je bila izvedena v enakih dimenzijah, razporeditvi desk in načinu prekrivanja. Zaradi že omenjenih izjemnih vremenskih razmer in nevarnosti zamakanja smo namestili sekundarno kritino. Prekrivanje strehe na baraki št. 8 je bilo problematično zaradi drevesa, ki se zarašča v streho, in ta ob deblu pušča.

S striktnim sledenjem avtentičnim prijemom

Obnovljene dostopne poti do partizanske bolnišnice Franja, september 2006 (fotografiji: E. Drole)

gradnje barak so se popravljale tudi napake, ki so bile storjene v preteklosti. Prav ohranjanje enostavnosti objektov in oblike provizorične gradnje je bistvenega pomena.

Na baraki št. 10 so bile zamenjane dostopne stopnice v nadstropje. Nove stopnice so bile izdelane po avtentičnem načinu izdelave takih dostopov.

V letu 2006 smo na dostopni poti zamenjali tudi konstrukcijo dviznega mostu. Odstranjen je bil neprimerno montiran podest ob dviznem mostu. Izdelana je bila nova lesena konstrukcija po vzorcu avtentičnega dviznega mostu. Zaradi potrebne varnosti obiskovalcev je prehod čez dvizni most zavarovan z ograjo.

Dela je izvajal SGP Zidgrad, d. d., iz Idrije, njihovo izvedbo pa je nadziral Igor Peršolja iz ZVKDS – Restavratorski center.

Partizanska bolnišnica Franja je zaradi nevarnosti naravnih nesreč izjemno ranljiv spomenik. Že v preteklosti so jo ogrožali zemeljski in snežni plazovi. Zaradi obilice snežnih padavin je 6. 3. 2006 snežni plaz odnesel del dostopne poti pri pokopališču, 17. 3. 2006 pa se je z desnega pobočja soteske Pasice z Velikega Njivča sprožil obsežen kamnit podor. Mesto sproženega kamnitega podora je na dnu območja velikega kamninskega podora, ki se je zgodil pred 17 leti. Kamninski material je tokrat povsem zapolnil zaščitne mreže in padel na zaščitno leseno streho dostopne poti ter jo poškodoval. Spomenik je bil do nadaljnjega za obisk zaprt.

Poročilo o inženirskogeološkem pregledu kamninskega podora na pobočju nad partizansko bolnišnico Franja je izdelal predstojnik oddelka za geologijo Univerze v Ljubljani doc. dr. Mihael Ribičič. Na mestu, kjer je prišlo do podora, je bila izvedena stopničasta pozidava skalnega previsa. Očiščene in na novo pritrjene so bile tudi zaščitne mreže na pobočju. Dela so bila izredno zahtevna, saj so potekala na izjemno strmem terenu nad sotesko reke Čerenščice. Za transport potrebnega materiala na težko dostopno skalno pobočje je bila napeljana žičnica. Poleg zaščitne pobočja je bilo treba ponovno vzpostaviti dostopno pot ob pokopališču in popraviti poškodovan leseni nadstrešek neposredno pod kamninskim podorom. Dostopna pot je bila na tem mestu ojačana z betonskimi oporniki. Izvajalec del je bil SGP Zidgrad Idrija, d. d. Nadzor pri sanaciji kamninskega podora je vodil Jože Janež, univ. dipl. inž. geol., Geologija, d. o. o., Idrija. Sredstva za sanacijo sta prispevali Ministrstvo za kulturo ter Ministrstvo za okolje in prostor.

Ernesta Drole

36

EŠD: 11102

Naselje: Dolenji Logatec

Občina: Logatec

Ime: Logatec – arheološko najdišče Tabor, Gorenji in Dolenji Logatec

Naslov: Tržaška cesta

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

V septembru 2006 je Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Ljubljana, izvajal poostren nadzor pri izkopu gradbene jame za izgradnjo kanalizacije in rekonstrukcijo ceste na odseku Tržaške ceste v Dolenjem Logatcu. V severovzhodnem preseku jarka širine 3 m in dolžine 15 m, ki je potekal v smeri SV–JZ, so bile že na samem začetku odkrite antične naselbinske plasti.

Prvo kulturno plast, odkrita je bila na globini 1,7 m, predstavlja plast nasutja za izravnavo terena iz rumenkasto rjavega peščenega melja in plast preobražene geološke osnove z dvema vkopanima strukturama v skrajnem južnem delu izkopa; jama za stojko in vkop jame, ki je v tlorisu skoraj oglete oblike. Jama je bila zapolnjena s polnilom, ki je vseboval visok delež oglja in večjo količino odlomkov finega namiznega posodja, odlomke oljenk in kuhinjskega posodja, narejenega še v latenski tradiciji. To območje je bilo delno tlakovano z močno zbitimi manjšimi zaobljenimi apnenčevimi kamni (slika 1). Na osrednjem delu je bila odkrita žganinska plast s kosi svetlordeče glinice in zaplatami peska, ki je rabil za izravnavo, z večjo količino raznovrstnih najdb. Tu smo dokumentirali ognjišče in manjše kurišče, verjetno za kratkotrajno uporabo ali prenosno peč, ter v vzhodnem delu stojko oziroma negativ kola.

Območje je bilo nato nasuto s plastjo peščenega nasutja s posameznimi večjimi kamni apnenca. Na južnem delu izkopnega polja je bila odkrita temna plast rjavega glinenega peska z večjo količino raznovrstnih najdb, predvsem finega namiznega posodja, železnih predmetov, živalskih kosti,

Strukture prve poselitvene faze. Pogled proti vzhodu (foto: M. Brenk)

Strukture druge poselitvene faze. Pogled proti vzhodu (foto: M. Brenk)

odlomkov oljenke poznorepublikanske oblike itd. V jugovzhodnem delu izkopnega polja je bilo postavljeno novo ognjišče z glineno podlago in obdano z linijo lomljencev peščenjaka in apnenca, ki so bili zaradi izpostavljenosti ognju močno ožgani. Na ognjišču smo dokumentirali večjo količino keramičnega posodja, od kuhinjskega posodja, vrčev in odlomkov amfore do keramike tankih sten in slikane keramike.

Začetek druge faze poselitve predstavlja izravnava hodne površine z zbitim peskom, ohranjenim v osrednjem in zahodnem delu, ter estrih iz grobega peska in malte. Med njima smo dokumentirali tudi plast z ostankom zoglenele deske oziroma lesa in posameznimi večjimi lomljenci apnenca ter linearno strukturo, mogoče položenim tramom ali vkopom. Ta skupaj z jamami za stojke, ki so bile dokumentirane v estrihu, najverjetneje predstavlja ostaline neke pokončne konstrukcije ali objekta (slika 2).

V južnem delu, najverjetneje v zunanosti objekta, smo dokumentirali plast z večjo količino keramičnih odlomkov, drobcev oglja in apnenčevega peska. Vsa dejavnost se v tej fazi prenese v severozahodni del izkopnega polja oziroma v notranjost objekta. Celotno območje nad estrihom so prekrile različne plasti uporabe, nasutja in izravnave iz glinenega melja temnorjave do temnosive barve, debele do 10 cm. Prav tako so vsebovale raznovrstne najdbe: namizno keramično posodje, odlomke stekla, amfor, železnih žebeljev in nožev ter kosti. Dva polovična bronasta asa to fazo umeščata v pozno republikansko oziroma zgodnje avgustejsko obdobje.

Med kovinskimi najdbami izstopa bronasta fibula tipa Aucissa. Te so bile od konca 1. stoletja pr. n. š. pa do konca avgustejskega obdobja tipičen del vojaške noše (Gugl, C. 1995, Die römische Fibeln aus Virunum, 9. Kärnter Museumschriften, Klagenfurt.). Preostale uvožene predmete predstavljajo izdelki severnoitalskih delavnic s konca 1. stoletja pr. n. š. oziroma iz prve polovice 1. stoletja n. š. (odlomki tere sigilate z žigom v obliki planta pedis, siva keramika tankih sten, volutne oljenke in steklene narebrene skodelice ter millefiori steklo).

Po koncu poselitve oziroma uporabe objekta je prostor prekrila enotna plast sivkastega peščenega melja. Na to plast oziroma delno vanjo je bila postavljena večja kamnita konstrukcija iz

Presek izkopnega polja. Pogled proti jugu (foto: M. Topličanec)

kamnov apnenca, velikih do 50 cm (slika 3). V severnem robu izkopnega polja so bili ti obdani z rdečerumeno plastjo preperlega fliša, prekriti pa z do 15 cm debelo plastjo svetlorjavega peska. Interpretacija te konstrukcije ali nasutja zaenkrat ni mogoča, pričakujemo pa več jasnejših odgovorov v naslednjih raziskavah, pomembnih za preteklost Logatca.

Mija Topličanec

37

EŠD: 23125

Naselje: **Doslovče**

Občina: Žirovnica

Ime: **Doslovče – staroslovansko grobišče**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, zgodnji srednji vek

Občina Žirovnica je v letu 2006 v naselju Doslovče, ki leži med Žirovnico in Begunjami ob vznožju Karavank, izvedla obnovo kanalizacijske infrastrukture. Ob izvedbi zemeljskih del je ZVKDS, OE Kranj, predpisal arheološki nadzor. Ob nadzoru (izvajalec A & K, d. n. o.) so bili marca 2006 v izkopu pred stanovanjsko hišo Doslovče 27 (poškodovanih je bilo 7 grobov) in južno od hiše 24A (poškodovan 1 grob) najdeni človeški skeleti. Med Občino Žirovnico in ZVKDS je bila podpisana pogodba o izvedbi zaščitnega arheološkega izkopavanja; to izkopavanje je prevzela kranjska območna enota.

Pred stanovanjsko hišo Doslovče 27, južno od ceste Begunje–Žirovnica, je bilo naše južno izkopno polje, veliko 24 × 4 m. Strojno smo odstranili približno 20 cm vrhnje plasti – ruše – in nato nadaljevali z ročnim izkopom. V južnem delu smo dobili kamnito grobljo, ki je bila v tlorisu široka največ 1,90 m (njeno vzhodno mejo je uničil strojni izkop) in dolga okoli 8,50 m, presek je bil lečast. Proti severu se je vrh groblje znižal, spremenila se je tudi struktura plasti. V južni groblji so bili odlomki poznoantične keramike, v severni groblji pa so bili odlomki novoveške keramike. Meja med obema je bila zelo slabo določljiva in smo jo le slutili na mestu, kjer je bilo manj kamnov. Skeletni grobovi so bili vkopani v prvo grobljo, druga groblja pa jih je prekrivala.

Zaradi priključka kanalizacije do stanovanjske hiše Doslovče 27 smo v vzhodnem delu razširili naš izkop v dolžini 4,00 m in v širini 6,00 m. Zgornje, premešane plasti do globine približno 30 cm pod površino smo odstranili strojno in nato nadaljevali z ročnim izkopom. Na globini okoli 0,50 m pod površino smo v zahodnem delu razširitve dobili

cesto, ki je potekala ob grobovih v smeri S–J. Cesta je bila široka 1,30 m in smo jo zasledili tudi v severnem profilu pod cesto Begunje–Žirovnica. Na njeni površini so bili najdeni železni podkovni žeblički, ki jih lahko pripišemo pozni antiki in nam tako datirajo najverjetnejši čas nastanka in uporabe ceste. Kot nam kaže potek ceste, so ležali grobovi tik ob njej, zato lahko domnevamo uporabo poti še v 8. in 9. stoletju.

Skupno je bilo v tem delu odkritih 18 skeletnih grobov. Vsi, razen groba 1/2006, ki je bil usmerjen S–J, so bili usmerjeni V–Z. Ležali so vzporedno drug ob drugem in so bili med seboj oddaljeni od 1 do 1,20 m. Izjema je zopet grob 1, ki je bil od sosednjega groba oddaljen za približno 2,40 m. Pri grobovih, ki so bili vkopani v starejšo grobljo, nismo zasledili vkopa za grobno jamo. Grobne

Pogled na staroslovansko grobišče v Doslovčah (foto: J. Lux)

Bronast uhan in obsenčnik iz groba 5/2006
(foto: A. Čučnik)

jame so bile praviloma obložene z večjimi kamni, še najlepše je bilo to vidno pri grobu 4/2006. Na delu, kjer je bila slabo vidna meja med obema grobljama, so bili grobovi zelo plitvo pod površino. Grobovi, ki so ležali pod mlajšo grobljo, pa so bili vkopani v sterilno rdečkastorjavo ilovnato plast z zelo jasno vidnimi vkopi oziroma zasutji. Zaradi načina pokopa so bili skeleti zelo slabo ohranjeni. Eden je bil celo popolnoma uničen, saj smo dobili le dno grobne jame. Od 17 skeletov so bili štirje otroški, dva s pridatki in dva brez njih. V otroškem grobu 12/2006, ki je bil že pred leti uničen ob polaganju telefonskega kabla, smo dobili okroglo fibulo z železnim jedrom in bronasto okrasno pločevino, 2 stekleni jagodi in odlomke bronastega obsenčnika. V drugem otroškem grobu s pridatki, 13/2006, pa sta bila bronast prstan in železen nožiček. Pet skeletov je bilo ženskih in poleg vseh so bili pridatki, sedem skeletov pa je bilo moških in le poleg dveh izmed njih so bili pridatki. V vseh ženskih grobovih so bili bronasti obsenčniki, v dveh le po eden, v ostalih pa par. Samo v grobu 5/2006 je bil poleg obsenčnikov še par bronastih uhanov, okrašenih z vrezi. V enem izmed moških grobov je bil železen nož, v drugem pa neopredeljen odlomek železa. Enemu od skeletov (grob 9/2006), ki je po spolu nedoločljiv, je bil pridan železni nožič. Polovica oseb je umrla do 40. ali 45. leta starosti, starejši od 60 let bi bili lahko le trije. Glede na pridatke lahko grobišče datiramo v 8. in 9. stoletje.

Kot je bilo že omenjeno, je bil ob arheološkem nadzoru južno od hiše 24A najden človeški skelet. Naše izkopno polje je bilo na tem delu zaradi obsega bodočega prečrpavališča veliko 4,50 × 7,00 m. S strojem smo odstranili približno 0,20–0,30

m debelo vrhno plast ruše in nato nadaljevali z ročnim izkopom. Poškodovani grob moškega, usmerjenega V–Z, ki je bil brez pridatkov, je ležal pod plastjo kamnite groblje. Ob njej je bila plast rdečkastorjave zemlje z večjo količino prazgodovinske keramike (najverjetneje iz starejše železne dobe). Največ odlomkov je bilo ob plasti groblje, proti zahodni meji našega izkopnega polja pa se je količina zmanjševala. Pod plastjo groblje (le v JV vogalu, saj je bil SV vogal prekopan ob polaganju elektrike, ob tem pa je bil tudi delno uničen grob 11/2006) je bila temnorjava zemljena plast, ki predstavlja mejo s plastjo manjših prodnikov. Slednja je najverjetneje hodna površina. Tudi v njej je bilo nekaj odlomkov prazgodovinske keramike. Pod njo leži plast svetlorjave zemlje, v kateri je bilo ponovno več odlomkov prazgodovinske keramike, sledi pa ji sterilna rdečkastorjava ilovnata plast.

Najdbe v Doslovčah presenečajo predvsem zaradi povezanosti med poznoantično cesto, staroslovskim grobiščem in obema kamnitima grobljama, poznoantično in srednjeveško oziroma novoveško grobljo. Dosedanje raziskave ob vznožju Karavank kažejo na precej gosto in kontinuirano poselitev tega prostora, zato so arheološki nadzori ob vsakršnih zemeljskih delih več kot nujni.

Judita Lux

38

EŠD: 815, 10877

Naselje: *Draga*

Občina: *Šmarješke Toplice*

Ime: *Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko območje Vinji Vrh, Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko najdišče Vibra*

Področje: *A*

Obdobje: *prazgodovina, novi vek*

Lokacija načrtovane izgradnje nadomestne stanovanjske hiše na parc. št. 692/2, stp. 404 k. o. Bela Cerkev leži znotraj enote dediščine Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – Arheološko območje Vinji Vrh (EŠD 815), ki je bilo razglašeno z Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih zgodovinskih spomenikov v Občini Novo mesto (Uradni list RS, št. 38/1992) in znotraj enote Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – Arheološko območje Vihra (EŠD 10.877). Vrednotenje na tem območju je bilo opravljeno dne 26. 3. 2006 pod vodstvom mag. Maše Sakara Sučević, univ. dipl. arheologinje, in nadzorom doc. dr. Filipa Masona, univ. dipl. arheologa. Arheološko smo ovrednotili parcelo, kjer je predvidena izgradnja

nadomestne stanovanjske hiše, to je osrednji del parcele. Na območju smo izkopali dva testna jarka v velikosti 1 x 1 m.

Ugotovitve:

1. V obeh testnih jarkih smo našli naleteli na arheološke artefakte, ki kažejo na človekovo dejavnost v preteklosti, vendar pa struktur nismo zasledili. Odlomek ožgane glinice iz plasti SE 003 v testnem jarku 2 nakazuje na možnost obstoja prazgodovinskega najdišča v neposredni bližini vrednotenega območja.

2. Parcela leži na pobočju, ki se nagiba v smeri SV–JZ in je bilo v preteklosti terasirano ter nasipano. Na parceli že stoji zidanka v 3. gradbeni fazi (zidovi, priključek elektrike); stoji na starih temeljih iz lapornatega peščenjaka. Okoli hiše je pokošen travnik z gredico na zahodnem delu.

3. Plasti v testnih jarkih kažejo na človekovo dejavnost pri njihovem oblikovanju. Teren je bil v preteklosti nasipan in oran (testna jarka 1 in 2).

4. V testnem jarku 1 smo prišli do geološke osnove na globini 40 cm. Plast SE 002 predstavlja nasutje z arheološkimi artefakti iz bližnje preteklosti, plast SE 003 je nekdanja ornica, ki prav tako vsebuje arheološke artefakte iz bližnje preteklosti. Plast SE 004 je geološka osnova: zbita gnetljiva glinasta ilovica rjavkastorumene barve z lapornatim peščenjakom. V testnem jarku 2 smo prišli do geološke osnove na globini 40 cm. Plast SE 002 predstavlja nasutje z gradbenim materialom in novoveško keramiko, plast SE 003 je nekdanja ornica z novoveško keramiko in ožgano glino, ki verjetno sodi v prazgodovinsko obdobje. Plast SE 004 je geološka osnova: gnetljiva rahlo meljasta glinasta ilovica rjavkastorumene barve.

Za pregledano območje lahko na podlagi stratifikacije plasti in odkritih najdb trdimo, da leži lokacija znotraj območja človekove dejavnosti v preteklosti. Na podlagi najdb lahko sklepamo v neposredni bližini vrednotenega območja na arheološko najdišče, morda iz prazgodovine.

Philip Mason, Maša Sakara Sučević, Ildikó Pintér

39

EŠD: 20283, 19862

Naselje: Dragatuš, Obrh pri Dragatušu, Breznik, Tanča Gora, Kvasica, Dragovanja vas, Jerneja vas

Občina: Črnomelj

Ime: Dragatuš – prazgodovinska in rimskodobna naselbina, Breznik pri Črnomlju – prazgodovinska naselbina

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje, novi vek

Arheološki ekstenzivni terenski pregled na trasi optičnega kabla Dragatuš, v dolžini 4570,56 m je opravila ekipa ZVKDS, OE Novo mesto, pod vodstvom Tanje Kmetec, študentke arheologije, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Delo je potekalo od 11. 5. do 19. 6. 2006.

Območje I predstavlja traso Z od vasi Dragatuš. Gre za kvartarno rečno teraso, na katerem so obdelovalne površine in travniki. Območje II poteka SZ od vasi Dragatuš. To je območje kvartarnega aluvija, po katerem teče potok Podturnščica; tudi tukaj so obdelovalne površine in travniki. Območje III predstavlja traso JV od Tanče Gore do Dragovanja vasi. Ponovno gre za kvartarno rečno teraso z vrtačami, s pretežno obdelovalnimi površinami, deloma travniki. Območje IV poteka od Dragovanja vasi do Jerneje vasi. To je območje kvartarnega aluvija, kjer so vrtače in kraški izviri ter obdelovalne površine in travniki.

Ugotovljene arheološke sledi

1. Dragatuš – prazgodovinska in rimskodobna naselbina (EŠD: 20.283) (ZE I/8C, ZE I/10C, parc. št. 4781, 4797 k. o. Dragatuš) – 1 fragment prazgodovinske keramike in 1 fragment rimskodobnega gradbenega materiala ter apnenčasti kamni na površini (lahko, da gre za nasutje ceste) potrjujejo arheološko najdišče, ki je bilo odkrito s terenskimi pregledi med letoma 1998 in 2000 in je varovano v prostorskih aktih.

2. Tančko polje pri Tanči Gori (ZE III/8B, ZE III/8C, ZE III/9B, parc. št. 5073, 5071 k. o. Tanča Gora) – 3 kosi zdrobljene ožgane glinice, 5 kosov oglja in večja površina zdrobljene ožgane glinice nakazujejo na potencialno arheološko najdišče. Zaradi bližine prazgodovinske naselbine Breznik pri Črnomlju – prazgodovinska naselbina (EŠD: 19.862), lahko predvidevamo prazgodovinsko najdišče, verjetno naselbinske narave.

3. Dragovanja vas (ZE III/22B, parc. št. 96, 97 k. o. Tanča Gora) – 1 kos ožgane glinice na robu vrtače lahko nakazuje na potencialno arheološko najdišče, vendar je to vsekakor prešibak indic.

Philip Mason, Tanja Kmetec, Ildikó Pintér

40

EŠD: /

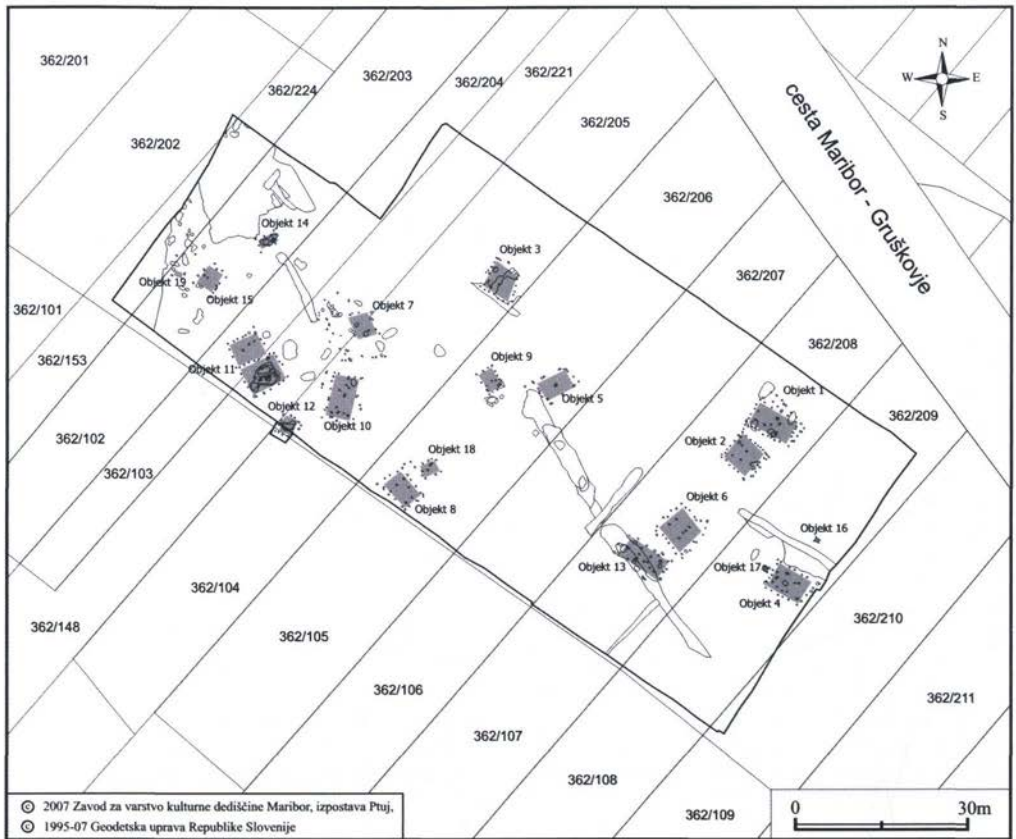
Naselje: Draženci

Občina: Hajdina

Naslov: AC Slivnica–Draženci, arheološko najdišče Draženci

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje

Arheološko zaščitno izkopavanje na arheološkem najdišču Draženci pod dražensko teraso v novembru 2006 pred izgradnjo AC Slivnica–Draženci. Ostaline prazgodovinske in rimske naselbine. Izvajalec: ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj

Poročilo podaja rezultate arheološkega zaščitnega izkopavanja na odseku trase AC Slivnica–Draženci, na lokaciji Draženci, ki se je izvajalo na zemljiščih s parcelnimi številkami 362/103, 362/104, 362/105, 362/106, 362/107, 362/108, 362/148 k. o. Draženci (nove parc. št. 362/202, 362/203, 362/204, 362/205, 362/206, 362/207, 362/208, 362/209, 362/210 in 362/224 k. o. Draženci). Arheološko zaščitno izkopavanje je potekalo od 2. 11. do 1. 12. 2006.

Najdišče je bilo odkrito pri predhodnem terenskem pregledu na trasi bodoče avtoceste Slivnica–Draženci, na odseku Draženci (Djurić, B.: Poročilo o rezultatih ekstenzivnega arheološkega pregleda na trasi AC Slivnica–Draženci, Ljubljana 2006; Djurić, B., Pintér, I., Plestenjak, A., Masaryk, R.: Poročilo o rezultatih arheološkega pregleda na potencialnem najdišču Draženci, Ljubljana 2006). Predvidena velikost uničenja

dela arheološkega najdišča znotraj bodoče trase AC Slivnica–Draženci oziroma arheološkega izkopišča je bila 6288 m², v fazi arheološkega izkopavanja pa je bilo raziskanih 7220 m².

Arheološke raziskave je izvajal Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Maribor, z Izpostavo Ptuj.

Zemljišča s parc. št. 362/103, 362/104, 362/105, 362/106, 362/107, 362/108, 362/148 k. o. Draženci (nove parc. št. 362/202, 362/203, 362/204, 362/205, 362/206, 362/207, 362/208, 362/209, 362/210 in 362/224 k. o. Draženci) so kmetijske površine, ciklično zasajene z različnimi poljskimi kulturami.

Na severovzhodni strani so zemljišča zamejena z magistralno cesto Gruškovje–Maribor, na zahodni in jugozahodni strani pa je rob dravske terase, na kateri se razteza vas Draženci.

Zemljišča ležijo na prvi holocenski dravski terasi.

Arheološko zaščitno izkopavanje pred izgradnjo AC Slivnica-Draženci, november 2006. Odkopani ostanki lesenega objekta 1 iz rimske dobe. (fototeka ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj)

Na območju najdišča Draženci je reka Drava v času zgodnjega holocena začela vrezovati (erodirati) v svoj lastni zgornjepleistocenski zasip. Rezultat tega delovanja so longitudinalne prodne sipine. Glede na sedimentne teksture in morfologijo longitudinalnih prodnih sipin na tej terasi lahko sklepamo, da je tedaj Drava še vedno vzdrževala svoj prepletajoči se rečni tok (Verbič, T.: Poročilo o geološkem ogledu arheoloških izkopavanj na najdišču Draženci, Ljubljana 2006).

Arheološka izkopavanja so pokazala, da je celotna površina najdišča zaradi oranja poškodovana do globine 30 cm. Tako so tudi najdeni ostanki nekdanjih naselbinskih struktur precej poškodovani, razen vkopov v geološko osnovo. Materialno gradivo v zemljini je večinoma v sekundarni legi, delno tudi zaradi bolj ali manj kontinuirane poselitve ali druge izrabe prostora, predvsem pa zaradi kmetijske obdelave tega prostora od srednjega veka naprej. Močan poseg v prostor sta bila tudi izkop manjše gramozne jame, ki je na severozahodni strani v celoti uničil

arheološke strukture, ter izgradnja ceste Maribor–Gruškovje, ki je presekala del najdišča.

Rezultati arheoloških terenskih raziskav na delu trase AC Slivnica–Draženci, na lokaciji Draženci, kažejo, da gre za ohranjene ostaline prazgodovinske in rimskodobne naselbine. Razpršene drobne arheološke najdbe v zemeljskih plasteh kažejo, da je bil prostor kultiviran od bronaste dobe naprej. Naselbinske ostaline predstavljajo ostanki lesene arhitekture, vkopi stebrov kot nosilcev strešnih konstrukcij posameznih bivalnih objektov. Znotraj objektov in ob njih se pojavljajo večje jame. Interpretacija arhitekturnih ostankov in preliminarni pregled arheološkega gradiva kažeta ostaline 2 objektov iz prazgodovine (bronaste dobe) in 17 objektov iz rimskega obdobja s pripadajočimi delovnimi oziroma drugimi kulturnimi jamami.

Po opustitvi bronastodobne in pozneje rimskodobne naselbine je, kot kaže, del raziskanega prostora prekrila vegetacija. V srednjem veku so prostor začeli uporabljati v kmetijske namene.

V zahodnem delu izkopišča je bil detektiran del nekdanje poljske razdelitve; orientacija te je SZ–JV in je drugačna od moderne parcelacije, ki poteka v smeri SV–JZ.

Arheološko premično gradivo z najdišča je do končne strokovne obdelave shranjeno v arheološkem depozitu ZVKDS, OE Maribor, Izpostava na Ptuj.

Marija Lubšina Tušek

41

EŠD: /

Naselje: **Draženci**

Občina: *Hajdina*

Naslov: **AC Slivnica–Draženci, arheološko najdišče Pocolje**

Področje: *A*

Obdobje: *rimsko obdobje*

Poročilo podaja rezultate arheološkega zavarovalnega izkopavanja na odseku trase AC Slivnica–Draženci, na lokaciji Pocolje, ki se je izvajalo na zemljiščih s parcelnimi številkami 298/1, 299/1, 300/1, 310, 311, 314/1, 315/1, 318/1, 752 k. o. Draženci (nove parc. št. 298/3, 299/3, 300/3, 310/1, 311/1, 314/3, 315/3,

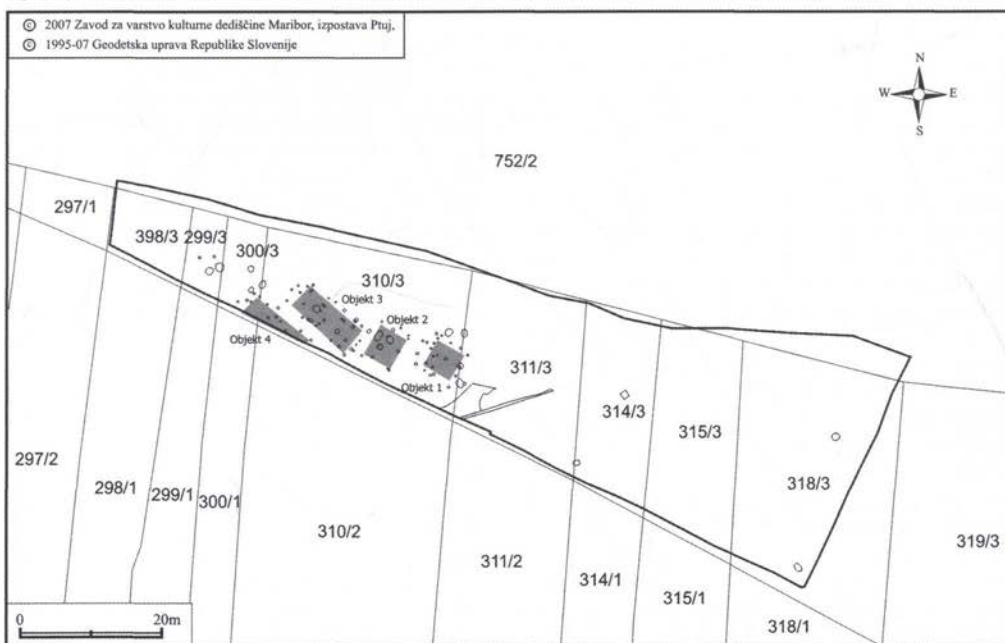
318/3 k. o. Draženci). Arheološko zavarovalno izkopavanje je potekalo od 2. do 25. 11. 2006.

Arheološko najdišče Pocolje je del arheološkega najdišča Draženci, rimsko grobišče in stavba, z evidenčno številko dediščine 6478 v Registru nepremične kulturne dediščine, razglašena z Odlokom o razglasitvi nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Občine Ptuj (Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj št. 35/89, pod št. 1.1.0.037).

S predhodnimi terenskimi pregledi na trasi bodoče avtoceste Slivnica–Draženci, na lokaciji Pocolje v Dražencih, je bila potrjena prisotnost arheoloških ostalin (Djurić, B.: Poročilo o rezultatih ekstenzivnega arheološkega pregleda na trasi AC Slivnica–Draženci, SAAS, Ljubljana 2006; Djurić, B., Pintér, I., Plestenjak, A., Masaryk, R.: Poročilo o rezultatih arheološkega pregleda na potencialnem najdišču PP Draženci. SAAS, Ljubljana 2006).

Predvidena velikost uničenja dela arheološkega najdišča znotraj bodoče trase AC Slivnica–Draženci oziroma arheološkega izkopišča je bila 2107 m², v fazi arheološkega izkopavanja pa je bilo raziskanih 2455 m². Arheološke raziskave je izvajal Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Maribor, z Izpostavo Ptuj.

Pocolje: Arheološko zaščitno izkopavanje na arheološkem najdišču Pocolje na draženski terasi v novembru 2006, pred izgradnjo AC Slivnica–Draženci. Ostaline rimske naselbine. Izvajalec ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj.

Pocelje. Del izkopišča z ostanki lesene rimskodobne arhitekture, z vzhoda. Arheološko zaščitno izkopavanje na trasi AC Slivnica–Draženci, november 2006. (fototeka ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj)

Zemljišča s parc. št. 298/1, 299/1, 300/1, 310, 311, 314/1, 315/1, 318/1, 752 k. o. Draženci (nove parc. št. 298/3, 299/3, 300/3, 310/1, 311/1, 314/3, 315/3, 318/3 k. o. Draženci), na delu katerih se je izvajalo arheološko zaščitno izkopavanje, so kmetijske površine, ciklično zasajene z različnimi poljskimi kulturami. Zemljišča ležijo na ravninskem predelu na tretji dravski terasi, katere današnji severni rob predstavlja južni rob gramoznice z eksploatacijo gramoza od druge polovice 19. do druge tretjine 20. stoletja. Prostor gramoznice je v večjem delu saniran in delno zatraven; v njem sta urejena igrišče in ribnik v upravljanju lokalnega ribiškega društva. Rob gramoznice je poraščen z grmičevjem in drugimi drevesnimi vrstami, ki predstavljajo tudi ločnico do kmetijskoobdelovalnih površin.

V geološkem smislu je obravnavano območje tretja dravska terasa, ki jo sestavljata peščen prod in pesek, intaktna sedimenta, nastala med zadnjo poledenitvijo (Verbič, T.: Poročilo o geološkem ogledu arheoloških izkopavanj na najdišču Pocelje, Ljubljana 2006).

Kot je pokazal arheološki izkop, je celotna površina najdišča z oranjem poškodovana do globine približno 40 do 45 cm. Tako so tudi najdeni ostanki nekdanjih naselbinskih struktur precej poškodovani, razen vkopov v geološki osnovi. Materialno gradivo v zemljini je večinoma

v sekundarni legi, delno tudi zaradi bolj ali manj kontinuirane poselitve ali druge izrabe prostora, predvsem pa zaradi kmetijske obdelave tega prostora od srednjega veka naprej.

Pred arheološko raziskavo je bilo opaziti na posameznih mestih na polju rahlo vpet teren in intenzivnejšo rast poljščin. Delno smo ta videz posneli tudi z geodetsko postajo. Pri arheološkem odzivu zemeljskih plasti se je pokazalo, da te anomalije, opažene na površini zemljišč, vsaj delno zrcalijo podpovršinski arheološki zapis oziroma ohranjenost arheoloških ostalin pod površino.

Rezultati arheoloških terenskih raziskav kažejo, da imamo na prostoru izkopišča ohranjene le skromne ostanke rimskodobne naselbine. Ohranjen naselbinski zapis predstavljajo ostanki lesene arhitekture, vkopi stebrov kot nosilcev strešnih in stenskih konstrukcij posameznih objektov. Znotraj objektov ter v njihovi neposredni okolici se pojavljajo večje jame. Interpretacija arhitekturnih ostankov in preliminarni pregled arheološkega gradiva nakazujeta, da imamo opravka z vsaj štirimi objekti iz rimskega obdobja s pripadajočimi delovnimi oziroma odpadnimi jamami.

Legi objekta 4, ki se nadaljuje zunaj raziskanega prostora proti jugozahodu, v smeri vasi Draženci, nakazuje, da se rimskodobna naselbina širi tudi na polju južno ob trasi bodoče avtoceste v naselje

Draženci.

V kv. 13, 15 in 16 smo odkrili sledi srednje- in novoveških dejavnosti, ki so delno posegle v rimskodobni objekt 1. Gre za večji jami s pripadajočima jamama za stojko, kar morda lahko interpretiramo kot ostanke pomožnih gospodarskih objektov, ter jarek. Pomenljivo je, da se število rimskodobnih struktur vzhodno od objekta 1 zmanjša, kar nakazuje, da so srednje- in novoveške dejavnosti močno poškodovale rimskodobne ostaline.

Zemljišča so bila v kmetijski obdelavi več stoletij. Posebno strojna obdelava kmetijskih površin v zadnjih desetletjih je močno posegla v ohranjene arheološke strukture. Nekdanje hodne površine so bile na ta način uničene.

Raziskane arhitekturne ostaline ter pripadajoče drobne najdbe (predvsem odlomki lončenine) so izredno pomembni pri interpretaciji obsega in intenzivnosti poselitve podeželja na območju Dravskega polja tik južno od pomembnega provincialnega mesta Poetovione.

Arheološko premično gradivo z najdišča je do končne strokovne obdelave shranjeno v arheološkem depozitu ZVKDS, OE Maribor, Izpostava na Ptuj.

Marija Lubšina Tušek

42

EŠD: /

Naselje: Draženci

Občina: Hajdina

Naslov: AC Slivnica–Draženci, arheološko najdišče PP Draženci

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje, srednji in novi vek

Poročilo podaja rezultate arheološkega zavarovalnega izkopavanja na odseku trase AC Slivnica–Draženci, na lokaciji PP Draženci, ki se je izvajalo na zemljiščih s parcelnimi številkami 3911/1, 3912/1, 3914/1, 3923/1, 3924/1, 3925/1, 3940/1, 3941/1, 3942/2, 3955/1 k. o. Ptuj. Arheološko zavarovalno izkopavanje je potekalo v decembru 2006.

Najdišče je bilo odkrito pri predhodnih terenskih pregledih na trasi bodoče avtoceste Slivnica–Draženci, na odseku PP Draženci (Djurić, B.: Poročilo o rezultatih ekstenzivnega arheološkega pregleda na trasi AC Slivnica–Draženci, SAAS, Ljubljana 2006; Djurić, B., Pintér, I., Plestenjak, A., Masaryk, R.: Poročilo o rezultatih arheološkega pregleda na potencialnem najdišču PP Draženci. SAAS, Ljubljana 2006). Predvidena velikost

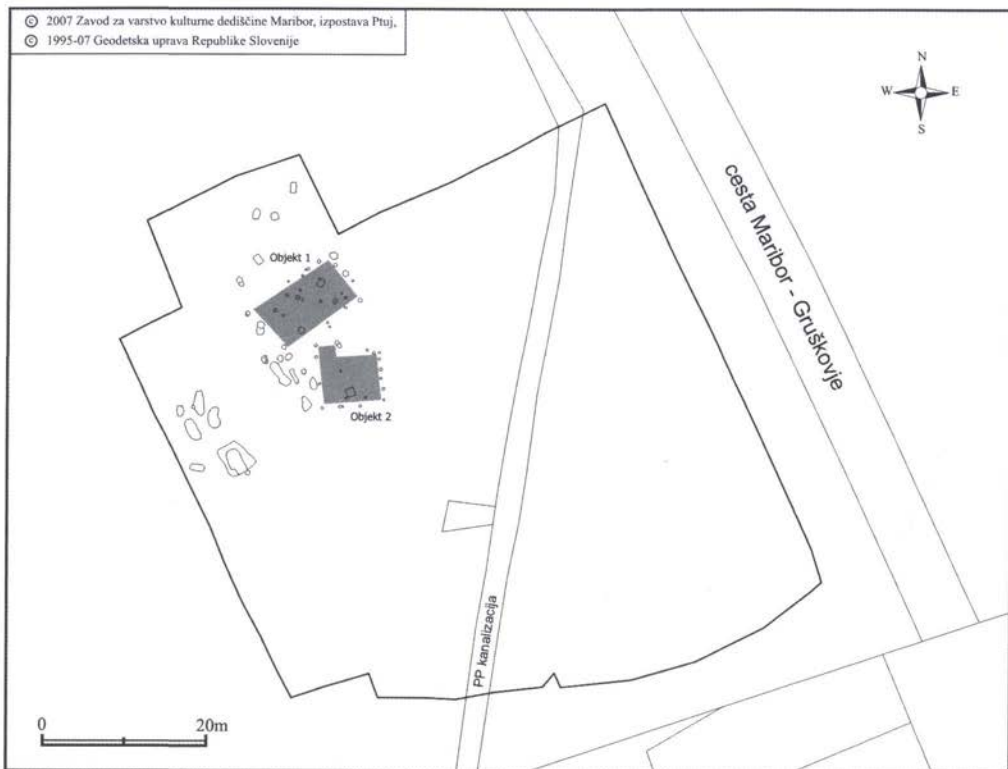
uničenja dela arheološkega najdišča znotraj bodoče trase AC Slivnica–Draženci oziroma arheološkega izkopišča je bila 2371 m², v fazi arheološkega izkopavanja pa je bilo raziskanih 3979 m². Arheološke raziskave je izvajal Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Maribor, Izpostava Ptuj.

Zemljišča s parc. št. 3911/1, 3912/1, 3914/1, 3923/1, 3924/1, 3925/1, 3940/1, 3941/1, 3942/2, 3955/1 k. o. Ptuj so kmetijske površine, ciklično zasajene z različnimi poljskimi kulturami. Teren zemljišča je ravnina, pod robom tretje dravske terase. V geološkem smislu je obravnavano območje druga dravska terasa, ki jo sestavljata peščen prod in melj, intaktna sedimenta, nastala med zadnjo poledenitvijo (Verbič, T.: Poročilo o geološkem ogledu arheoloških izkopavanj na najdišču PP Draženci, Ljubljana 2006).

Kot je pokazal arheološki izkop, je celotna površina najdišča z oranjem poškodovana do globine 30–45 cm. Nekdanje hodne površine ni zaslediti, tudi najdeni ostanke nekdanjih naselbinskih struktur so precej poškodovani, razen vkopov v geološko osnovo v severozahodnem delu najdišča. Materialno gradivo v zemljini je večinoma v sekundarni legi predvsem zaradi kmetijske obdelave tega prostora od srednjega veka naprej. Najbolj uničujoč poseg na tem prostoru je bila izgradnja povezovalne kanalizacije med prašičjo farmo Draženci in naseljem Ob Selski cesti, ki poteka čez arheološko najdišče v smeri sever–jug. Na vzhodni strani je bilo območje poškodovano pri izgradnji magistralne ceste Gruškovje–Maribor in podvoza, na južni strani pa pri ureditvi poljske poti.

Rezultati arheoloških terenskih raziskav kažejo, da gre za slabo ohranjene ostaline prazgodovinskih človeških dejavnosti in arhitekturne ostanke iz rimskodobnega ter srednje- in novoveškega obdobja. Interpretacija arhitekturnih ostankov in preliminarni pregled arheološkega gradiva kažeta, da so prazgodovinske dejavnosti potekale predvsem v severnem in osrednjem delu raziskovanega dela najdišča. Intaktne prazgodovinske hodne površine nismo našli, saj je bila z oranjem in drugimi posegi (izgradnja kanalizacije in magistralne ceste) na tem delu najdišča uničena.

V zahodnem delu izkopišča so bile odkrite jame različnih oblik in velikosti. Ob jamah SE 59, 62 in 70 in v njih so bili odkriti ostanke lesenih stebrov, kar kaže, da so bile nad temi jamami lesene konstrukcije. Na podlagi materialnih ostalin v jamah in v plasteh nad njimi sklepamo, da sodijo v rimsko ali srednjeveško dobo. Predvidoma v rimsko obdobje sodi jama SE 60, zapolnjena s

PP Draženci. Arheološko zaščitno izkopavanje na arheološkem najdišču PP Draženci pod dražensko teraso v decembru 2006, pred izgradnjo AC Slivnica–Draženci. Izvajalec ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj.

PP Draženci. Pogled na arheološko najdišče PP Draženci na trasi AC Slivnica–Draženci, s severa; v ozadju farma PP Draženci, december 2006. (fototeka ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj)

kalciniranimi kostmi in žganino. Morda gre za žgan grob, kar bodo pokazale dodatne analize. Skupina jam v kv. 40 in 41 je bila poškodovana oziroma uničena pri mlajših, srednje- in novoveških posegih v prostor.

V srednje- in novoveško obdobje smo na podlagi drobnih najdb in stratigrafske lege uvrstili objekta 1 in 2 s pripadajočimi odpadnimi jamami ter skupino pravokotnih vkopov v kv. 29a in 41a. Skupino pravokotnih vkopov bi morda lahko povezali z vojaškimi dejavnostmi na bližnjem poligonu, ki je deloval v drugi polovici 20. stoletja na tem prostoru.

Zemljišča so bila v kmetijski obdelavi več stoletij. Intenzivno so jih poškodovali moderni kmetijski stroji ter dela ob izgradnji kanalizacije in ceste Maribor–Gruškovje v zadnjih desetletjih. Vse to je močno poseglo v arheološke strukture, kljub temu pa so arheološke raziskave pokazale, da so človekove dejavnosti potekale na tem območju od prazgodovine pa vse do današnjih dni.

Arheološko premično gradivo z najdišča je

do končne strokovne obdelave shranjeno v arheološkem depozitu ZVKDS, OE Maribor, Izpostava na Ptuj.

Marija Lubšina Tušek

43

EŠD: 14260

Naselje: **Družinska vas**

Občina: Šmarješke Toplice

Ime: **Družinska vas – arheološko najdišče**

Kozjane

Področje: A

Obdobje: prazgodovina

Arheološko najdišče – gomilno grobišče Kozjane, v literaturi tudi Ivanec pri Družinski vasi, je znano že s konca osemdesetih let 19. stoletja, ko je okolico Šmarjete obiskal F. v. Hochsteter ter opisal in skiciral tamkajšnja arheološka najdišča. Prvemu opisu so sledila prva izkopavanja, ki so intenzivno potekala vse do začetka prve svetovne vojne. Prvi raziskovalci in izkopavalci so bili J. Pečnik, I. Kušljan, vojvodinja Mecklenburška in F. Schulz. Neizkopani del nekropole ogrožajo in uničujejo urbanistični posegi zaradi širjenja vasi – novogradnje –, kar je botrovalo vsem izkopavanjem proti koncu 20. stoletja (gomilo Kopina 1 oziroma Ivanec 30 je izkopaval Križ, B., 1991, Družinska vas – Varstvo spomenikov 33, 1991, 198–199, in gomilo Kopina 2 oziroma Ivanec 29 Mason, P., 1997–1998, Ivanec pri Družinski vasi – Varstvo spomenikov 38, 24) in tudi zaščitnim izkopavanjem spomladi leta 2006. Izkopavanja med letoma 1990 in 2006 so potekala pod okriljem Zavoda za varstvo kulturne dediščine, OE Novo mesto.

Nazemljišču s parc. št. 423/17 k. o. Družinska vas so štiri gomile, ki bi jih izkop za temelje stanovanjske hiše uničil. Med izkopavanji je bilo z arheološko metodo raziskano območje novogradnje oziroma površina potrebnega izkopa v izmeri 143 m². Izkopani sta bili dve gomili, ki smo ju označili kot gomila 1 (severna – vidna kupola oziroma plašč, v katerem je na sredini viden recenten vkop (Ivanec 24: Dular 1991) in gomila 2 (južna – slabše vidna oziroma komaj opazna, Ivanec 27: Dular, A. 1991, Veliki Vinji vrh. – Prazgodovinska grobišča v okolici Vinjega vrha nad Belo Cerkvijo. Die Vorgeschichtlichen Nekropolen in der Umgebung von Vinji vrh oberhalb von Bela Cerkev. – Katalogi in monografije 26, Ljubljana, 20).

Zahodno in južno od izkopnega polja sta še dve gomili, na terenu vidni kot rahli okrogli vzpetini. Gomili naj bi ostali nepoškodovani

Gomila 1, grob 1, pokrit s ploščo iz apnenca (foto: F. Aš)

in nedotaknjeni. V plašč manjše gomile 1, s premerom 8,5 m in nasutjem, ohranjenim 1 m visoko, je bilo vkopanih sedem grobov: dva žgana, pokrita s ploščo iz apnenca, dva skeletna s komaj vidnima vkopoma in trije brez vidnih vkopov, katerih indic je najdena lončena posoda. Grobne jame so bile vkopane v eni vrsti v obod plašča gomile in le nakazujejo krožno usmeritev. V grobovih je bila odkrita močno uničena lončenina, med katero po številčnosti prevladujejo latvice, sledijo jim črna žgane posode na nogi, okrašene z rebri in bradavicami, ter od 0,35 do 0,45 m visoki pitosi, uporabljeni kot žare. Izjema je grob

Gomila 1, žgan grob 1 (foto: F. Aš)

Gomila 2, grob 8 (foto: M. Pungerčar)

1, v katerem je bil izkopan železen nož. Velikost pravokotnih, na vogalih zaobljenih grobnih jam je 1,05 x 0,80 m. Težko določljive meje vkopov nakazujejo možnost, da so bile gomile zasute z enako zemljo (čvrsta močno rjava 7,5 YR 5/6 meljasta ilovica), ki je bila uporabljena tudi za nasutje gomile (čvrsta močno rjava 7,5 YR 5/8 meljasta ilovica).

Grob 1: črna žgana posoda na nogi, okrašena z bradavicami in podolžnimi rebri, latvica, žara in črna žgana lončena posoda, ki je pokrivala žaro.

Večja je gomila 2, ki je imela premer 15 m. V njen plašč je bilo vkopanih osem grobov: trije žgani, pokriti s ploščo iz apnenca, en skeleten ter štiri s slabo vidnimi vkopi. Povprečna velikost žganih grobov je 1,05 x 0,76 m ter skeletnega 2,50 x 0,86 m. Grobovi so bili vkopani v krogu v obod plašča gomile, mestoma se nakazuje tudi že druga vrsta pokopov. V grobovih je bila najdena lončenina, prevladujejo posode na nogi, okrašene z bradavicami in rebri, latvice, pitosi in žare. V skeletnem grobu so bili najdeni latvica, posoda na nogi, vijček, bronast obroček in bronasta čolničasta fibula. Na fibuli se je v železovem oksidu ohranil vzorec oziroma preplet tkanine. Kostni se niso ohranile, prav tako je zaradi rje zelo uničena tudi lončenina.

Gomila 2, skeletni grob 8 (foto: M. Pungerčar)

V obeh gomilah se v polnilu grobov pojavljajo v bližini lončenine kamniti odbitki. Biritualni način pokopa, žgan in skeletni znotraj iste gomile, označuje prehod iz obdobja mlajše bronaste dobe v starejšo železno dobo, v obdobje od prve polovice 8. stoletja pr. n. š. do 7. stoletja pr. n. š.

Žgan pokop pod gomilo in najdbe iz grobov uvrščajo začetek pokopavanja v čas starejše železne dobe, in sicer v stopnjo Podzemelj 1 (prva polovica 8. stoletja pr. n. š.). Skeletni grob 8 iz gomile 2 pa sodi glede na način pokopa in najdbo čolničaste fibule v stopnjo Stična 1 (prva polovica 7. stoletja pr. n. š.).

Danilo Breščak, Katarina Udovč

44

EŠD: 8120

Naselje: Dvor

Občina: Žužemberk

Ime: Dvor pri Žužemberku – območje

Auerspergove železarne

Področje: Z, T

Obdobje: zadnja četrtina 18. stoletja, 19. stoletje

Železarna na Dvoru pri Žužemberku, katere lastniki so bili češki knezi Auerspergi, je delovala od leta 1796 do leta 1891. V prvi polovici 19. stoletja je sodila med največje tovrstne obrate na Slovenskem in je bila v tem času edina železolivarna pri nas, ki je izdelovala takrat zelo moderne in uporabne predmete umetniškega liva, kot so svečniki in posamezni kosi pohištva. Izdelovali so tudi vodnjake in mostove ter različne naprave za gradbeništvo in industrijo, pa tudi orožje. O stoletni uspešni zgodovini železarstva na Dvoru danes pričajo le ostanki nekdanje železarne, ohranjeni izdelki v muzejski zbirki in še redki železni križi na okoliških pokopališčih.

Danes je nekdanja železarna ohranjena le v skromnih ostankih – dimnik talilne peči, nekdanja Lončarija in upravna stavba železarne s ohranjeno litoželezno streho, izdelkom dvorske železarne.

V letu 2006 so na območju kulturnega spomenika potekala večja dela pri rekonstrukciji in širitvi ceste, popravilu mostu čez reko Krko in postavitvi opornega zidu ob cestišču. Mimo spomenika namreč poteka regionalna cesta Dvor–Kočevje. Prav v delu tik pred začetkom območja spomenika je bilo cestišče ozko in neprimerno za promet, ki poteka po tej cesti. Cestišče je bilo razširjeno in postavljen je bil kamnit podporni zid. Zaradi dokaj visoke višinske razlike, ki je nastala ob širitvi cestišča, je bila po celotni dolžini postavljena ograja. Železna ograja oblikovno povzema motiv, ki je še

viden na elementih ohranjenih stavb nekdanje železarne. Pri oblikovanju nove ograje je sodeloval tudi Restavratorski center. Zgrajene so bile stopnice za lažji dostop do območja spomenika. Tako je bila dosedanja pešpot umaknjena iz neposrednega območja spomenika.

Vsa dela, ki jih je opravljalo Cestno gradbeno podjetje iz Novega mesta, so bila opravljena v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji in soglasjem za posege na območju kulturnega spomenika državnega pomena. Ves čas je potekal tudi nadzor pri delih ter so se usklajevala posamezna vprašanja, še posebej o izvedbi in obliki ograje.

Judita Podgornik Zaletelj

45

EŠD: 6350

Naselje: Fala

Občina: Ruše

Ime: Fala – grad Fala

Obdobje: 17. in 19. stoletje

Graščina Fala, nekdanje središče šentpavelskih posesti na Štajerskem, je primer raščene grajske arhitekture z renesančnimi, baročnimi in klasicističnimi prvini. Sestavljena je iz dveh arhitektonsko povezanih, toda funkcionalno ločenih enot – gosposkega in gospodarskega dela, ki zaokrožata dve notranji dvorišči. Klasicistični vrtni paviljon, pozidan v obliki antičnega tepietta, je sestavni del omenjenega grajskega kompleksa. Stoji v nekdanjem parku, nasproti vhoda na notranje gosposko dvorišče. Kamnit objekt pravokotnega tlorisa, ki ima vogale ojačane z

Grad Fala, paviljon ledenica (foto: N. Kiš)

velikimi klesanci, se na zahodni strani naslanja na brežino. Po Jožetu Curku izvira iz 17. stoletja, nekdanj pa je služil kot ledenica. Vhod v kamnito stavbo krasí klasicistična veža, ki je nastala po letu 1875, ko je celoten kompleks doživel več prezidav. Takratni lastnik graščine je bila italijanska grofovska družina Zabeo. Veža sloni na štirih toskanskih stebrih brez baz, njihovi kapiteli pa se nadaljujejo v profiliran opečnat etažni zidec in preprost podstrešni sklep. Celotno ogredje krasí enostavno stopničasto čelo. Iz veže vodita dva vhoda v notranjost, kjer je vidna dvojnost kamnite gradnje; to nakazuje vsaj dvofazno izvedbo. Stavba je bila prvotno stolpaste oblike s piramidasto skodlasto streho, ki pa danes ni več ohranjena, zato je zunanja stran stropa neposredno izpostavljena vremenskim vplivom.

Na podlagi parcialne izvedbe posnetkov obstoječega stanja je bil leta 2006 v prvi fazi izveden tehnični posnetek obstoječega stanja vrtnega paviljona. Lastniki so v grajskem parku izvedli očiščevalna dela, nekatera v nasprotju s spomeniškovarstvenimi izhodišči.

Nataša Kiš, Svjetlana Kurelac

46

EŠD: 6839

EŠD: 6841

EŠD: 1170

Naselje: Filovci

Naselje: Turnišče

Občina: Moravske Toplice

Občina: Turnišče

Ime: Filovci – domačija Filovci 80

Ime: Filovci – domačija Filovci 102

Ime: Turnišče – domačija Travniška 4 (Petkova domačija)

Področje: E

Obdobje: druga polovica 19. stoletja, prva četrtina 20. stoletja

Filovci so bili nekoč tipična prekmurska vas, z večjim številom značilnih lesenih in tudi zidanih panonskih domov iz druge polovice 19. in začetkov 20. stoletja. V minulih dvajsetih letih se je prepoznavna podoba vasi močno spremenila, zlasti s slamo krite lesene stavbe so izginile ali pa so v fazi nezadržnega propadanja. Kljub prizadevanju stroke in lokalne skupnosti ni bilo mogoče izpeljati nobene stvarne zaščite oziroma obnove, saj so temu nasprotovali lastniki. V začetnem obdobju priprave strokovnih podlag za zavarovanje so bili Filovci v celoti predvideni za razglasitev kot spomenik, vendar smo pozneje zaradi neustreznih

urbanističnih in arhitekturnih posegov zavarovali le posamezne avtentično ohranjene domačije.

Pri projektu Lončarska vas Filovci gre za zasebni projekt investitorja Alojza Bojneca, podjetnika in lončarja iz Filovcev v Prekmurju. Zamislil si je muzej starih filovskih hiš z vsebinsko nadgradnjo historičnega prikaza življenja in dela, s posebnim poudarkom na lončarstvu kot tradicionalni vaški dejavnosti. Materialna podlaga projekta naj bi bile zapuščene, propadajoče domačije, prenesene iz svojega okolja na novo lokacijo.

Ker so imele vse domačije, predvidene za prenos v muzej na prostem, status kulturnih spomenikov, je služba kljub osnovnemu konservatorskemu načelu varovanja objektov »in situ« sprejela ključno odločitev: zaradi izredno slabih gradbenih stanj domačij je edina možnost za njihovo ohranitev odstranitev iz zanje neprijaznih okolij, kjer bi bile prepuščene dokončnemu propadu. Podali smo torej kulturnovarstvena soglasja za prestativte.

V pripravah na projekt Lončarska vas Filovci je bila leta 2001 za ustrezno izbran prostor izdelana idejna zasnova muzeja (avtorji: Stanka Dešnik, Sandi Červek, Alojz Bojnec). Naša pripomba k idejni zasnovi se je nanašala na izdelavo ustrezne tehnične in gradbene dokumentacije ter konservatorskih programov, ki jih je treba pridobiti pred realizacijo prenosov posameznih enot. Vendar je v letu 2003 investitor ob pomoči delavcev z Madžarskega brez načrtov in sodelovanja spomeniške službe prestavil dve domačiji: Filovci št. 102 in Filovci št. 80. Zaradi nepripravljene dokumentacije in izredno slabega fizičnega stanja objektov, še zlasti napol ali v celoti porušeni gospodarskih delov, je bil rezultat prenosov s stališča stroke manj uspešen. V letih 2004, 2005 in 2006 smo v nastajajočem

Filovci 80, krovec med delom (foto: L. Medved)

muzeju filovskih domačij, ob sodelovanju etnologinje Jelke Pšajd iz Pokrajinskega muzeja Murska Sobota, izvajali konservatorski nadzor obnove ter si prizadevali doseči ustrezne korekcije konstrukcijskih napak na prestavljenih domačijah. Dokaj dobro izvedeni ilovnati ometi in slamnata streha na domačiji št. 102 so rezultat dela ustreznih domačih izvajalcev, ki so obnavljali po tradicionalnih metodah in s pristnimi materiali. Glinene omete in slamnato streho na domačiji št. 80 pa so v okviru učne delavnice izdelovali člani Društva za socialno vključenost – Mozaik iz Murske Sobotice, ki naj bi v muzeju s svojimi dejavnostmi sodelovali tudi v prihodnje. Vendar je neizkušenost izvajalcev obnove privedla do izrazitejših napak, ki jih bo treba prav tako odpraviti v naslednjem obdobju.

Zadnja domačija, ki naj bi bila prenesena v muzej, je domačija Filovci št. 83. Ker je bil objekt v tako slabem stanju, da bi bila potrebna njegova popolna rekonstrukcija, se je lastnik muzeja raje odločil za odkup Petkove domačije v Turnišču. Tudi ta stavba, prav tako kulturnozgodovinski spomenik, je bila gradbeno ogrožena, brez možnosti za ohranitev. Pred izdajo soglasja za njen prenos smo preverili različne možnosti ohranitve na mestu samem ter ugotovili naslednje: lastniki, ki želijo na istem prostoru zgraditi novo hišo, bodo zaradi zadržkov stroke počakali na fizični propad stare domačije ter nato uresničili svoj namen; Občina Turnišče za odkup in ohranitev domačije ni zainteresirana.

V muzej Lončarska vas Filovci naj bi se torej zunaj zastavljenega koncepta prenesla domačija z značilno čevljarsko tradicijo, saj je bila v Turnišču v preteklosti pomembna čevljarska dejavnost, tako

Filovci 102, prenesena in obnovljena domačija.
(foto: L. Medved)

Filovci 80, prenesena domačija med obnovo
(foto: L. Medved)

kot so bili Filovci nekoč znana lončarska vas. Vse kaže, da bo moral nastajajoči muzej stavbarstva v Filovcih spremeniti svojo prvotno vsebinsko zasnovno in prevzeti funkcijo muzeja v širšem prekmurskem prostoru.

Za prenos Petkove domačije iz Turnišča v Filovce smo v letu 2005 na podlagi arhitekturnih posnetkov stanja pripravili okvirni konservatorski program prestavitve in obnove, s katerim je investitor kandidiral na razpisu Ministrstva za kulturo za sofinanciranje kulturnovarstvenih projektov za obdobji 2006 in 2007. Kljub zelo kritičnemu gradbenemu položaju omenjene domačije sofinanciranje prenosa ni bilo odobreno, zaradi česar projekt do danes še ni izveden.

Lilijana Medved

47

EŠD: 3432

Naselje: **Florjan pri Šoštanju**

Občina: Šoštanj

Ime: **p. c. sv. Florjana**

Področje: UA, R

Obdobje:

Na pobudo in ob finančni podpori Muzeja Velenje je bil v letu 2004 restavriran kip Sočutne iz podružnične cerkve sv. Florjana iz Florjana pri Šoštanju. Kip, ki izvira iz prve polovice 15. stoletja, je imel svoje prvotno mesto domnevno v sami grajski kapeli gradu Kacenštajn. Kip je za daljši čas Muzeju Velenje odstopil Župnijski urad Šoštanj že v letu 1998 ob pripravi razstave Šaleška

dolina med 10. in 17. stoletjem.

Restavriranje kipa je bilo nujno, saj so leseno plastiko močno načeli črvi in zob časa, prekrivale so jo tudi debele plasti nestrokovno izvedenih preslikav. S poskusnimi sondiranjmi je bilo ugotovljeno, da je bil kip med eno izmed obnov v celoti očiščen do lesa in nato prevlečen s plastjo rjave barve. Mogoče je, da je enotno tonirana plast služila le kot nekakšna barvna podloga oziroma celo imitacija bolusa, ki je v preteklosti zaradi svoje barvne mehkebe pogosto služil kot podloga za nadaljnje barvne nanose. Pod omenjeno plastjo se ni ohranilo skoraj nič, skromne sledi barvnih nanosov je bilo mogoče zaslediti le v skritih težje dostopnih delih Marijinega oblačila. Plasti po mnenju restavratorka niso originalne, verjetno pa govorijo o pestri barvni paleti. Marija naj bi bila ogrnjena v modro ogrinjalo, pokrita z naglavno ruto v barvi slonove kosti, njeno spodnje oblačilo naj bi bilo rdeče.

Zaradi neohranjenosti izvirne polihromacije se je zdela popolna rekonstrukcija neupravičena, zato je bil kip ustrezno konserviran in muzejsko prezentiran v rjavi barvni plasti, ki je v eni izmed obnov prekrila celoten kiparski blok. Marijin obraz je bil odkrit do najbolj ohranjenega, dokaj celovitega, barvno ubranega inkarnata, ki je sočasen barvni plasti mrtvega Kristusa.

Z obnovo, ki jo je strokovno opravil restavrtor mag. Gregor Podkrižnik, je bila kipu povrnjena njegova psihološka nota, poudarjena in »izluščena« formulacijagubanja oblačil je ponovno spregovorila v duhu svojega časa, izzvenevanju mehkega sloga, s prihajajočimi elementi renesančno-manieristične umetnosti. Restavrirani kip je razstavljen na stalni razstavi na velenjskem gradu. (Obravnava Nataša PODKRIŽNIK 2003, Sočutna iz cerkve sv. Florjana pri Šoštanju ter kipca sv. Krištofa in sv. Miklavža iz cerkve sv. Andreja v Šaleku pri Velenju. V: Ravnikar, T., 2005; Šaleška dolina med 10. in 17. stoletjem, Muzej Velenje).

Nataša Podkrižnik

48

EŠD: /

Naselje: **Gorjanci – Gorenji Suhadol**

Občina: Šentjernej, k. o. Gaberje

Področje: A

Obdobje: *pozna bronasta doba*

V Dolenjski muzej Novo mesto je novembra 2002 Franc Kopina iz Loke pri Šentjerneju 22a, Šentjernej, prinesel na ogled nekaj bronastih predmetov, ki jih je našel pri širitvi gozdne ceste

Poznobronastodobni depo z Gorjancev (foto: B. Križ)

na Gorjancih, na parc. št. 90/30, nad vasjo Gorenji Suhadol. Povedal je, da ima doma še nekaj podobnih predmetov.

Po pogovoru je Dolenjski muzej Novo mesto od Franca Kopine odkupil 62 bronastih predmetov. Predmeti pripadajo depolu mešane sestave iz časa pozne bronaste dobe (čas Ha A, med koncem 13. in prvo polovico 11. stoletja pr. n. š.).

Arheološka ekipa Dolenjskega muzeja Novo mesto je z obiskom in pregledom terena pridobila še 67 bronastih predmetov.

Depo tako sestavljajo naslednji bronasti predmeti ali deli predmetov:

1. okrogla plošča s koncentričnimi krogi,
2. bodalo s trakastim ročajem in dvema zakovi cama,
3. plavutasta sekira in del plavutaste sekire,
4. osem tulastih sekir ali njihovih delov,
5. deli treh nožev,
6. deli štirih mečev,
7. sedemnajst srpov ali njihovih delov,
8. deli štirih fibul očalark,
9. deli treh ovratnic,
10. dela dveh sulic,
11. dva trakasta obročka,
12. dva trakasta obročka s prečko,

13. deli šestih žic okroglega preseka,
 14. del žice trikotnega preseka,
 15. deli treh palic trikotnega preseka,
 16. predmet stožčaste oblike z izrastki,
 17. predmet stožčaste oblike,
 18. trinajst zapetnic ali njihovih delov,
 19. tri neskljenjene zapetnice okroglega preseka ali njihovi deli,
 20. dve igli,
 21. štirje deli pločevine z vtolčenimi bunkami in krogi,
 22. šest delov pločevine,
 23. štirje nedoločljivi predmeti,
 24. šestintrideset surovcev.
- Borut Križ, Petra Stripančič*

49

EŠD: 07-01-ZRD-02-112

Naselje: **Gorjanci – Zidani Gaber**

Občina: Šentjernej, k. o. Vrhpolje

Ime: **Gorjanci – arheološka najdišča ob Vlaški poti**

Področje: A

Obdobje: zgodnji srednji vek

V Dolenjski muzej Novo mesto je januarja 2004

Koščena skrinjica z Gorjancev (foto: B. Križ)

Aleš Kužnik z Daljnega Vrha 10a iz Novega mesta prinesel koščeno skrinjico. Skrinjica je podolgovate pravokotne oblike, dolga je 11 cm, široka 2,5 cm in visoka 2 cm. Na vrhu jo zapira drsni pokrov strehaste oblike, dolžine 12 cm, z vrezanim okrasom krožcev in linij. Tudi obe stranski ploščici sta okrašeni. Skrinjica je delno poškodovana. Datirana je v čas zgodnjega srednjega veka, njen lastnik pa je povedal, da izvira z območja Gorjancev. Kot možno najdišče predvidevamo arheološko najdišče Zidani Gaber.
Petra Stipančič

Papež Pij II. izroča Lambergu škofovski roket. Slika pred posegom (foto: A. Hirci)

Preslikave, vidne na UV-fotografiji (foto: A. Hirci)

50

ESD: 152

Naselje: **Gornji Grad**

Občina: Gornji Grad

Ime: **Gornji Grad – cerkev sv. Mohorja in Fortunata**

Ime: Papež Pij II. izroča Lambergu škofovski roket

Področje: R

Obdobje: I

Slika na platnu meri 213 x 174,5 cm in je naslikana v oljni tehniki. To delo neznanega avtorja upodablja papeža Pija II., ki izroča Lambergu škofovski roket. Slika je bila v ZVKDS, Restavratorski center v Ljubljani, prinesena iz Gornjega Grada, iz cerkve sv. Mohorja in Fortunata, in je bila ob prevzemu v dokaj nezavidljivem stanju (slika 1). Laneni nosilec je bil ohlapen, dotikal se je križa na lesenem podokvirju, na spodnjem robu pa nanj sploh ni bil pritrjen. Na njem so bile vidne poškodbe: raztrganine, luknje in predrtine. Nosilec je bil impregniran s klejno-kredno podsnovo, ki je bila nanesena ročno in v tankih

plasteh. Na impregnirano platno je nanesena rdeča (železno alumosilikatna) podloga. Ta je bila močno razpokana in je na določenih mestih odstopala od nosilca in odpadala. Neenakomerno debela barvna plast je bila v izredno slabem stanju, razpokana, robovi razpok so bili privzdignjeni, na več mestih pa je odstopala in odpadala skupaj s podlogo. Vidne so bile tudi mehanske poškodbe. Zaščitni lak je bil prav tako nanesen v neenakomerno debelih nanosih, bil je skrepenel, zato je bil tudi sijaj slike neenakomeren. Lak je z leti potemnel, močno pa so bile vidne tudi nečistoče: prah, maščoba, mušjeki in druga umazanija neznanega izvora.

Slika je bila v preteklosti večkrat restavrirana z bolj ali manj neustreznimi posegi. Vidne so bile sledi čiščenja z neustreznimi agresivnimi sredstvi, stare retuše in preslikave. Raztrgani nosilec je bil podlepljen z dodatnim platnom. Tudi okvir in podokvir najverjetneje nista originalna. Na podokvirju smo pozneje odkrili tudi dokumentarni zapis v nemškem jeziku iz leta 1900, ki priča, da je bila slika v preteklosti večkrat restavrirana.

Na sliki so bile po natančnem pregledu s prostim očesom izvedene naslednje preiskave: UV-

fotografija, IR-fotografija, sestavljena rentgenska radiografija, odvzetih pa je bilo tudi 28 vzorcev za stratigrafsko preiskavo. Mikrofotografije vzorcev so potrdile, da je bila slika večkrat preslikana. Preslikave so dobro vidne tudi na UV-fotografiji (slika 2). Originalno barvno plast prikazujejo svetle površine, medtem ko so vsa temna mesta preslikave.

Po natančnem pregledu, preiskavah, dokumentiranju in fotodokumentiranju stanja umetnine pred posegom je bila izvedena zaščita barvne plasti s 6-odstotno raztopino ribjega kleja prek riževega papirja. Sledilo je snemanje slike iz podokvirja, ravnanje robov slike in mehansko odstranjevanje neustreznega podlepljenega platna. Debelo plast klejnega lepila na hrbtišču smo odstranili mehansko, s pomočjo rahlega vlaženja. Nato smo prek hrbtišča utrjevali barvno plast in podlogo z 10-odstotno raztopino Plexisola P 550-40 v white spiritu. Lepilo smo aktivirali v toplotni vakuumski mizi. Po odstranitvi zaščite smo barvno plast utrjevali še z lica, tokrat z močnejšo, 15-odstotno raztopino. Sledilo je odstranjevanje nečistoč, potemnelega laka in več slojev preslikav. Slednje so se izkazale kot zelo težavne. Analiza odvzetih vzorcev je pokazala, da je na določenih mestih tudi do šest različno starih nanosov neoriginalne barve. Vrhnji sloji preslikav so bili za topila zelo občutljivi in zato lahko odstranljivi z acetonom, starejše preslikave in neustrezne retuše pa so bile precej bolj trdovratne. Po dolgotrajnem testiranju različnih topil se je kot izredno učinkovit izkazal acetonski gel. Žal so bile najstarejše preslikave in retuše na nekaterih mestih utrjene do te mere, da jih ni bilo moč odstraniti, ne da bi s tem ogrozili barvno plast, zato smo jih pustili in ustrezno dokumentirali. Sledilo je mehansko odstranjevanje starih kitov, ki so bili predvsem v zgornjem desnem predelu slike naneseni kar čez originalno barvno plast. Luknje smo sanirali z vstavljanjem koščkov grundiranega platna podobne debeline, nosilec pa nato podlepili s poliestrskim platnom, z BEVA filmom. Poškodbe barvne plasti in podloge smo zakitali s klasičnim, klejno-krednim kitom, kateremu smo primešali rdeče pigmente, zato da je kit barvno ustrezal originalni podlogi. Površino zakitanih mest smo nato prilagodili površini slike.

Sledilo je podlaganje retuše v oljni tehniki. Trenutno je slika v fazi finalizacije retuše; to izvajamo z barvami, ki smo jih namešali iz kvalitetnih pigmentov, kot vezivo pa smo uporabili kanada balzam. Konservatorsko-restavratorski poseg ves čas spremlja strokovna komisija.

Emina Frljak

Očiščena in zakitana slika (foto: E. Frljak)

51

EŠD: 159

Naselje: **Grad**Občina: **Grad**Ime: **Grad – grad**Področje: **A**Obdobje: *srednji in novi vek*

Arheološka zaščitna izkopavanja na zgornji dvoriščni terasi gradu v Gradu so se izvajala od 17. 7. do 23. 9. 2006. Glavni namen arheoloških del na današnji zgornji terasi je bilo dokumentiranje zgodnjerednjeveških grajskih ostalin, zgrajenih na strmem in na vrhu zaobljenem hribu (nadmorska višina čez 320 m) iz bazaltnega groha (tufa). Pod humusno površino, premešano z rjavo ilovico in ruševinami, na globini okoli 20 do 50 cm, so se pojavile gradbene ostaline (temelji) nedvomno najstarejše grajske gradbene faze. V srednjem delu terase je kamnita bazaltna osnova tik pod humusno površino, medtem ko proti mlajšemu grajskemu arkadnemu hodniku trdna kamnita podlaga pada, debeli pa se ruševinska plast. Arheološka izkopavanja so bila omejena le na okoli 6 m širine in dve podaljšani sondi proti jugovzhodu, saj je preostali del terase – parka zaščiteno in porasel z drevjem, ob katerem so »življenjsko« pomembne energijske točke z zdravilnim sevanjem.

Arheološka izkopavanja so se začela na vzhodni strani izkopišča, kjer je dela delno oviral napol posušen kostanj (moteč že pri sondiranju leta 1997). Na tem mestu smo tudi na globini med 60 in 70 cm našli temelje, prekrite s plastično folijo, ki so bili dokumentirani že v letu 1997. V nadaljevanju izkopa proti zahodu smo dokumentirali temelje, ki nedvomno pripadajo gradnji z začetka 12. stoletja (okoli leta 1100), verjetno pa sodi gradnja obrambnega objekta – donžona – v čas druge polovice 11. stoletja ali v obdobje, ko so madžarski vladarji (predvsem Ladislav I. in Koloman) utrjevali do tedaj dokaj zanemarjeni obrambni pas med nemškimi in ogrskimi posestvi v Prekmurju – madž. Őrszég – in ko je Grad (do leta 1952 se je imenoval Gornja Lendava) postal vojaško in upravno središče slovenske (Vojne) krajine – madž. Totsag. Nedvomno je bila prva gradnja na bazaltni terasi samostojen obrambni stolp – donžon, ki ima poudarjen obrambni namen in katerega funkcija je šele v povezavi z obzidjem prešla v bergfrid. Začetni namen tega stolpa v nemirnih časih na meji ogrskega kraljestva in notranjih bojov za prestol v 11. stoletju verjetno ni bil stanovanjski, ampak obrambni. Temelji stolpa so zidani izključno iz neobdelanih kamnov, vezanih z apneno malto, ki ji je primešan rjavordeči drobn

Grad v Gradu, 2006. Fotozloženka tlorisa izkopišča (izdelal: D. Belić)

pesek (mivka). Bazalni gradbeni kamen, lomljen na grajski gmoti ali v bližnjih kamnolomih, je močno mešan z drobnim gramozom in daje videz nekakšnega sivočrnega konglomerata. Temelji tega nepravilnega četrkotnega obrambnega stolpa so široki 2,5 m. Zunanja dolžina severne in vzhodne stranice stolpa je 12 m, za zahodno, ki je bila stolpu prizidana pozneje, pa lahko domnevamo podobno dolžino, saj se temelji v južnem delu stolpa naslanjajo na skalno osnovo in gradnji dalje ni mogoče slediti. Ker je stolp v temeljih nepravilne četrkotne oblike, bi bila južna stranica lahko dolga okoli 10 m.

Med arkadnim hodnikom in izkopenim zunanjim robom najstarejšega stolpa je iz opeke narejena 1,3 do 1,6 m široka »mulda« za odvodnjavanje meteornih voda proti severovzhodnemu robu terase, kamor celotno območje lahko visi in kamor sta usmerjena tudi druga dva kanala (iz opečnih cevi) in najmlajši, zidan iz opeke, ki poteka po obzidju. Na samem začetku »mulde« (zahodno) so ostaline apnenice, vendar pa je njen leseni obod že razpadel.

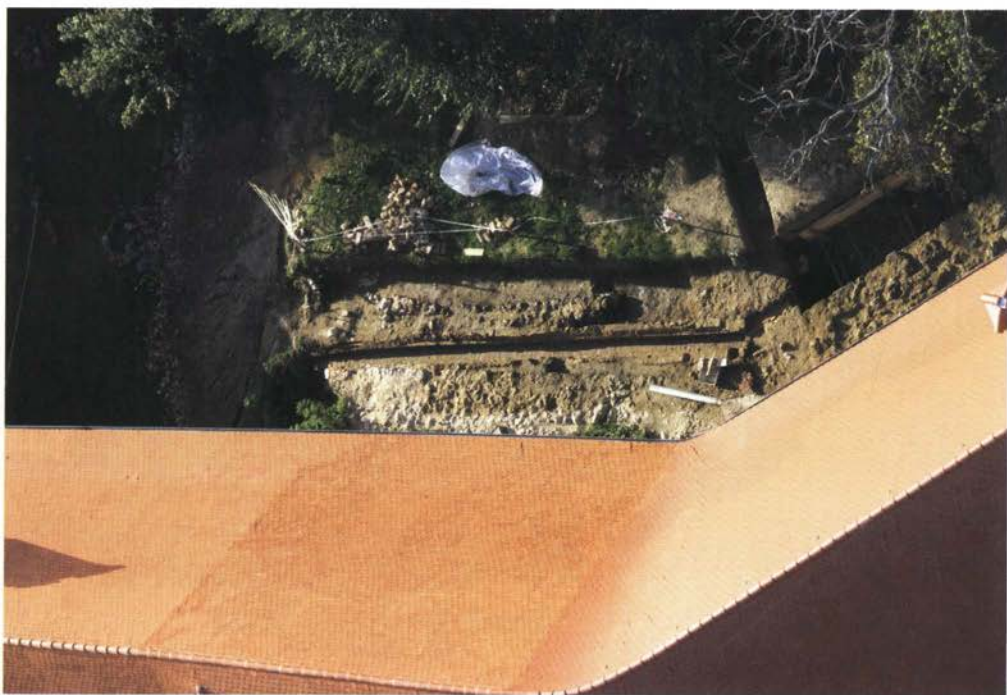
Še vedno romansko, čeprav nekoliko mlajše, je tudi obzidje, ki se na stolp navezuje na vzhodni strani in nato poteka okoli skalne terase proti vzhodu,

kjer ob njej ostro zavije proti jugu. Gradnja temeljev obzidja se od starejše gradnje stolpa ostro loči po apneni vezavi sivkasto bele barve, ker je apnu primešan sivi drobnni pesek (mivka). Obzidje je danes zaradi nepravilnega odteka meteornih voda zelo poškodovano, vendar je gradnja iz delno obdelanih kamnitih kvadrov v različno širokih vodoravnih vrstah z mašili iz drobnega kamena izrazito poznoromanska.

Na mestu, kjer se ob vzhodni stranici stolp stika s pozneje prizidanim obzidjem, je na notranji strani kamniti žleb za izliv meteorne vode. Stena z obdelanim kamnitim elementom za dotok vode ima med bazaltnimi kamni vzdano tudi opeko. Kanal za dovod vode je speljan skozi temelj na zunanjo stran stene, kjer je bil dotok meteorne vode, sam stolp pa je služil kot cisterna ali pa le za odtok odvečnih vodá. Notranjost stolpa smo poglobili do globine 2,2 m, ko preneha ruševinska plast, v kateri je bilo že od globine 1 m naprej veliko oglečnine; to nedvomno pomeni, da je notranja lesena oprema stolpa po požaru padla na dno. Zaradi nevarnosti posutja ruševinske plasti nismo mogli kopati do dna, plast bazaltnega drobirja na tej globini pa je bila vse bolj vlažna.

V ruševinski plasti v notranjosti stolpa je bila med

Grad v Gradu, 2006. Arheološka zaščitna izkopavanja (foto: I. Tušek)

keramičnimi najdbami večja količina odlomkov lončenine (tudi vrčev), ki sodijo tudi v gotško obdobje. Ob pregledu keramičnega gradiva pa je mogoče, da se dokumentirajo tudi starejši keramični odlomki. V zasutju notranjosti stolpa smo našli obdelano odlomljeno kamnito konzolo erkerja (pomola).

Na globini okoli 50 cm je v smeri SZ–JV potekala po temeljih stolpa linija okroglih keramičnih cevi, ki so odvajale meteorno vodo s terase v nižje ležečo cisterno in očitno niso bile več v uporabi, saj so bile polne vlaknastih korenin. V srednjem delu je bilo od arkadnega hodnika pa do roba obzidja na vzhodni strani terase speljano z opeko zidano korito mlajšega kanala za odvodnjavanje, ki je bilo na vrhu polkrožno zaključeno z opeko (velbano), po porušenju velba pa so bile čez kanal vodoravno položene opeke. Obzidje z notranjim robom je bilo zaradi izgradnje kanala za vodo in drugih mlajših prekopov močno poškodovano, vendar so zunanji robovi obzidja še dobro vidni.

Od obzidja po terasi proti jugu je nakazanih še nekaj gradbenih elementov, ki pa jim zaradi zaščite terase z arheološko metodo nismo mogli slediti. To tudi ne bi bilo smiselno, saj so že odkrite najstarejše ostaline prvotnega gradu prepuščene razpadanju, ker niti za osnovno zaščito (streho) in prezentacijo »in situ« ni sredstev.

Ob nadaljnji razširitvi izkopišča proti zahodu je bila dokumentirana linija med najstarejšo gradnjo stolpa in prizidki, znotraj katerih smo dokumentirali kamnito polžasto stopnišče. Na notranji steni stopnišča je še danes odprta osvetljevalna lina, ki sodi k zunanjemu obzidju gradu ob gotskem portalu iz 14. stoletja, nekdanj pa je nedvomno služila za strelno lino. Kamnite polžaste stopnice so v medobzidju (med romanskim in gotskim obzidjem) služile za prehod iz zgornjih grajskih prostorov, ki jih danes ni več, v grajsko pritličje ali kleti.

Razen notranjosti stolpa, ki smo ga zasipali, smo srednjeveške ostaline zaščitili pred fizičnimi poškodbami in neugodnim vremenom tako, da smo jih prekrili s plastično folijo.

Arheološka zaščitna izkopavanja so si občasno ogledali in posredovali svoje mnenje Branko Kerman, univ. dipl. arheolog, višji kustos (na zgornji grajski terasi je sondiral leta 1997), Irena Horvat Šavel, univ. dipl. arheologinja, višja kustodinja, in Janez Balažič, univ. dipl. umet. zgodovinar, višji kustos, vsi iz Pokrajinskega muzeja Murska Sobota, Marija Lubšina Tušek, univ. dipl. arheologinja, višja konservatorica ZVKDS, OE Maribor, Jože Curk, univ. dipl. umet. zgodovinar, višji kustos in višji arhivar, ter

Davorin Vuga, univ. dipl. arheolog, konservator svetovalec, višji konservator II z Ministrstva za kulturo, Direktorata za kulturno dediščino.

Občasni arheološki nadzor je bil opravljen pri gradbenih delih tudi v oktobru in novembru 2006, ko je bila pred vhodom v grad, ob novo izkopanem jašku, na globini 2 m, odkrita zidana kanalizacija, ki je vsaj sočasna z baročno kanalizacijo, najdeno ob poglobitvenih delih na notranjem dvorišču leta 2000. Ta je bila zidana in obokana z opeko ter je stala na starejšem z opeko tlakovanem notranjem grajskem dvorišču in je potekala v smeri proti jugu. Pred gradom najdena kanalizacija na globini 2 m ima višji, polkrožno z opeko zidan velb, širši kanal in do 70 cm debele stranske stene, ki so zidane iz opeke in bazaltnih kamnov.

V decembru 2006 smo dokumentirali še en mlajši in manjši kanal, ki je bil prav tako zidan in velban z opeko. Ležal je pod obvožno cesto na zahodni strani zunaj gradu, smer odtoka pa je bila proti severovzhodu, kjer je pod teraso zidan vodni zbiralnik. Ker je bilo opečno dno kanala popolnoma čisto, kar smo ugotovili tudi pri predhodno odkritih velbaste obokanih kanalih, so se po njih lahko pretakale le meteorne vode.

Nadzorovali smo tudi izkop pred nekdanjim gotskim portalom do nekdanje hodne površine, ki je bila zasuta z ruševinski plastjo do globine 2,25 m. V ruševinski plasti je bilo, poleg raznolike polomljene srednjeveške opeke, tudi veliko polomljene keramike (vrčev), živalskih kosti in del renesančne pečnice. Južno od gotskega portala smo naleteli na bazaltno osnovo gradu, ki se strmo dviga in je trda podlaga severozahodnemu delu gotskega obzidja iz 14. stoletja.

Ivan Tušek

52

EŠD: 159

Naselje: Grad

Občina: Grad

Ime: Grad – grad

Področje: UA

Obdobje: od 12. do 19. stoletja

V letu 2006 smo v celoti zaključili obnovo strehe na gradu Grad in ponovno pozidali močno poškodovani oziroma porušeni zahodni obrambni stolp. S posegi v letu 2006 smo tako obnovili oziroma zavarovali grad Grad pred nadaljnjim propadanjem oziroma je objekt v skladu z izdelano projektno dokumentacijo pripravljen za končno obnovo in revitalizacijo.

Na notranjem notranjem dvorišču smo zaradi

JV fasada gradu z novo streho in rekonstruiranim obrambnim stolpom ter kletno etažo novega zimskega vrta (foto: M. Habjanič)

Ostanki prvotnega srednjeveškega gradu z mlajšimi najdbami odvodnjavanja iz časa baročne prenove gradu (foto: M Habjanič)

omejenih finančnih možnosti opravili predvidene arheološke raziskave prvotnega gradu zgolj v območju predvidenega odvodnjavanja gradu in zgornjega platoja, s katerim bomo preprečili nadaljnje zamakanje in propadanje zidov primarnega gradu, na katerega so pozidani oziroma naslonjeni obstoječi baročni trakti gradu. Pomembne najdbe iz gradbene zgodovine gradu bo treba smiselno vključiti v končno ureditev dvorišč. Predvidena arheološka izkopavanja bo treba nadaljevati in zaključiti ter na podlagi končnih najdb izdelati kulturnovarstvena izhodišča za ureditev dvorišč s smiselno prezentacijo bogate gradbene zgodovine gradu, ki mora dopolniti

Odkrite ostaline srednjeveškega gradu in mlajših posegov – odvodnjavanja iz časa baročne prenove gradu (foto: M Habjanič)

oziroma nadgraditi načrtovano revitalizacijo gradu za hotelsko gostinsko ponudbo s spremljajočimi programi.

Ob rušitvi zimskega vrta gradu smo vzpostavili primarno steno gradu oziroma obzidja s še ohranjeno kamnito lino iz časa obrambne funkcije zidu. Načrtovano kletno etažo zimskega vrta smo zaradi tehničnih in statičnih razlogov ter zaradi samega ohranjanja in prezentacije primarnega zidu z linami in ohranjenim originalnim ometom odmaknili od gradu; izdelana je bila korekcija projektne dokumentacije zimskega vrta in kletne etaže. Nove najdbe in spremembe bo treba upoštevati tudi pri izbiri v samem jugozahodnem traktu gradu v smislu ohranjanja in prezentacije novo vzpostavljenih in odkritih kvalitetnih ambientov historične arhitekture.

V kletni etaži zahodnega trakta smo pred delno odkritim zgodnjegotskim portalom odstranili nasuto plast, bogato z drobnimi najdbami (keramiko – posodami, pečnicami ...) in ostanki gradbenih elementov, ter v celoti odkrili portal. Nasutja v prostoru ni bilo mogoče odstraniti do primarnega oziroma raščenege terena, saj bi bila zaradi obsega izkopa ogrožena nosilnost historičnih opornikov in zidu oziroma samega gradu. Za ureditev prostora pred zgodnjegotskim grajskim portalom – s prezentacijo in potrebnimi zaščitnimi posegi in sondiranj – je treba izdelati detajlno projektno dokumentacijo, ki mora vzpostaviti in primerno prezentirati obhodni prostor med primarnim, najstarejšim grajskim obzidjem ter obrambnim sistemom, zgrajenim v času turških vpadov.

Poleg projektne dokumentacije ureditve

notranjega dvorišča s prezentacijo najstarejših gradbenih faz gradu je treba izdelati tudi projektno dokumentacijo ureditve okolice gradu s parkom ter dostope, dovoze in parkirišče. Pri načrtovanju in izvedbi omenjenih nadaljnjih posegov s finalizacijo gradu pa mora sodelovati končni uporabnik oziroma upravljavac gradu.

Marlenka Habjanič

53

EŠD: 815, 14262

Naselje: Gradenje

Občina: Šmarješke Toplice

Ime: Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – Arheološko območje Vinji Vrh, Gradenje – arheološko najdišče Gradenska hosta

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, srednji vek, novi vek

Lokacija prizidka k obstoječi stanovanjski hiši na parc. št. stp. 1040/1 k. o. Družinska vas, zgrajenega brez gradbenega dovoljenja, leži znotraj enote dediščine Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko območje Vinji Vrh (EŠD 815), ki je bilo razglašeno z Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih zgodovinskih spomenikov v Občini Novo mesto (Uradni list RS, št. 38/1992), in znotraj enote Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko območje Gradenska hosta (EŠD 14.262). Vrednotenje na območju gradbenega posega je bilo opravljeno dne 26. 3. 2006 pod vodstvom mag. Maše Sakara Sučević, univ. dipl. arheologinje, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Arheološko smo ovrednotili severni in vzhodni del parcele, ob zgrajenem prizidku. Na območju smo izkopali dva testna jarka v velikosti 1 x 1 m in 1 x 0,5 m.

Ugotovitve

1. V obeh testnih jarkih smo naleteli na arheološke artefakte, vendar pa struktur nismo zasledili. V testnem jarku 1 (TJ 1) smo v plasti SE 002 našli odlomek prazgodovinske keramike. V testnem jarku 2 (TJ 2) smo naleteli na gnojno jamo, ki ni več v uporabi. 2. Parcela leži na blagem pobočju, ki se nagiba v smeri sever–jug in je bilo v preteklosti terasirano ter nasipano. Stanovanjska hiša s prizidkom je vkopana v pobočje. Za prizidkom se dviga strma terasa. Na južnem in zahodnem delu hiše se razteza dvorišče z gramozom (peskom), na vzhodnem delu pa je cvetlična gredica.

Plasti v testnih jarkih kažejo na človekovo dejavnost pri njihovem oblikovanju. Teren je bil

v preteklosti nasipan, oran (TJ 1) in kopan ter nasipan (TJ 2).

3. V testnem jarku 1 smo prišli do geološke osnove na globini od 76 cm. Plast SE 002 predstavlja nasutje, v katerem so tudi prazgodovinski artefakti, kar kaže na prazgodovinsko naselbino v neposredni bližini. Plast SE 003 je nekdanja ornica. Plast SE 004 je geološka osnova: zbita gnetljiva glinasta ilovica temno rumenkasto rjave barve z dolomitiziranim apnencem. V testnem jarku 2 smo naleteli na nekdanjo gnojno jamo. Plasti SE 002 in SE 003 predstavljajo nasutje, plast SE 004 predstavlja geološko osnovo: gnetljivo glino.

Za pregledano območje lahko na podlagi stratifikacije plasti in odkritih najdb trdimo, da leži lokacija znotraj območja človekove dejavnosti v srednjem veku in bližnji preteklosti. Najdbe iz testnega jarka 1 nakazujejo na prazgodovinsko najdišče v neposredni bližini vrednotenega območja. V testnem jarku 2 smo naleteli na izkop gnojne jame.

Philip Mason, Maša Sakara Sučević, Ildikó Pintér

54

EŠD: /

Naselje: Grahovo ob Bači

Občina: Tolmin

Področje: A

Obdobje: neopredeljeno

Na desnem bregu reke Bače so v sedemdesetih letih 20. stoletja pri kopanju jame za apno v globini približno 0,5 m našli lončen lonec rjavkaste barve. Lokacija leži med naseljema Koritnica in Grahovo, pod skalo, jugozahodno od Štalonove hiše (Grahovo 15, lastnik Francka Lesjak). Še pred nekaj leti so lonec hranili doma, danes je izgubljen. Visok je bil okoli 20 cm in je bil prostoročno izdelan. Po pripovedovanju je bil pokrit s pokrovom in do vrha napolnjen z zemljo.

Štalonova hiša leži le nekaj sto metrov jugozahodno od železnodobnega grobišča na Orehovljah na Koritnici (P. Kos 1973, Koritnica ob Bači, Arheološki vestnik 24, 848–862). Najdbo lahko povezujemo z omenjenim grobiščem, od koder jo je nanesla narasla reka Bača, ki je v preteklosti že večkrat poplavlila do višine skale. Obstaja možnost, da gre na tem mestu za novo arheološko najdišče, ki pa je časovno in kulturno neopredeljeno. Za informacije se zahvaljujemo Magdi Uršič (Tumova 11, Tolmin).

Martina Knavs, Miha Mlinar

55

EŠD: 3006

Naselje: **Griže**

Občina: **Žalec**

Ime: **p. c. sv. Pankracija**

Področje: **UA**

Obdobje:

V letu 2000 je bil na pobudo Župnijskega urada Griže izdelan konservatorski program celovite prenove župnijske cerkve sv. Pankracija v Grižah (dokumentacija arhiv ZVKDS, OE Celje, NC 515/00). Cerkev se prvič omenja v 15. stoletju, in sicer kot pravilno orientirana gotška stavba. Zaradi prostorske stiske je cerkev doživljala številne predelave; v letu 1723 je bila prizidana kapela s triosminskim zaključkom, med letoma 1785 in 1789, v času župnikovanja Janeza Goličnika, so cerkev povišali, kapelo pa predelali in uporabili kot prezbiterij cerkve. Sočasno naj bi bila prizidana tudi zakristija in zvonik ter izvedeno obokanje ladje. Oltarna oprema izvira iz prve polovice 18. stoletja. Ponovne večje predelave je cerkev doživela v letu 1883 s projektom Vincenca Greina, ki ji je povišal pročelje, prednji del in zvonik, druge dele stavbne mase pa je pozidal na novo. Pri urejanju cerkve so v zgodovini poleg domačih mojstrov sodelovali Brollo s poslikavo prezbiterija, Lang z izdelavo vitražnih oken v prezbiteriju in Stufflesser z izdelavo dela kiparske opreme.

Sanacija stavbe se je začela v letu 2002 z obnovo dekorativno-figuralne Brollove poslikave iz leta 1884. Obnova poslikave je bila zahtevna predvsem na oboku prezbiterija, kjer je bila potrebna rekonstrukcija večjega dela poslikave oboka. Dela je s pomočjo ohranjenih fotografij in analogij kvalitetno izvedel Stane Petrovič. V letu 2004 se je začela tudi prenova kora s povečanjem in izdelavo nove korne ograje. Obnovljene so bile tudi orgle. Načrt za ureditev kora je izdelal dipl. inž. arh. France Kvaternik. Po njegovem načrtu bo po projektu izvedeno tudi tlakovanje cerkve. Vsa obnovitvena dela financira Župnijski urad Griže.

Nataša Podkrižnik

56

EŠD: 172

Naselje: **Groblje pri Prekopi**

Občina: **Šentjernej**

Ime: **Groblje pri Prekopi – arheološko območje Groblje**

Področje: **A**

Obdobje: **rimsko obdobje, prazgodovina, srednji vek**

V prvi polovici oktobra je bila v območju dediščine oziroma potencialnega najdišča za potrebe obnove lokalnega vodovoda Groblje–Ostrog, ob pomoči podizvajalca, opravljena arheološka valorizacija z 41 testnimi jarki (velikosti 1 x 1 m). Dela je naročila Komunala Novo mesto. Ob tem je bilo v kar 12 testnih jarkih že od ornice dalje (na globini 0,25 m pa vse do 0,45 m) mogoče slediti razpršene ostanke rimskodobne poselitve. Na istih mestih so se pojavljali tudi ostanki prazgodovinske poselitve, ki so segali še nekoliko globlje (vse do 0,5 m). O rezultatih raziskave je bil izdelan elaborat ZVKDS, OE Novo mesto (Predan, Murko, Bavec, december 2006). Zaradi povečane prisotnosti naselbinskih ostankov (gradbeni material, hišni lep, lončenina) smo sklenili, da je investitor pred izvedbo del na parc. št. 3919, 3920, 3921, 3663 in 3740 k. o. Ostrog dolžan zagotoviti interventno izkopavanje v celotni širini posega (širina planirke).

V nadaljevanju smo dela nadaljevali še na območju prenove lokalnega vodovoda Dolenja Stara vas–Groblje. Na robu že navedenega območja dediščine je bila ob pomoči podizvajalca in za istega naročnika opravljena valorizacija z 18 testnimi jarki (velikost 1 x 1 m). Deli trase, ki segajo proti vasem Ledeča vas, Gruča in Brezje pri Šentjerneju, pa so bili vključeni v tako imenovani ekstenzivni terenski pregled v skupni dolžini 3,2 km. Tudi za ta dela je bil izdelan elaborat ZVKDS, OE Novo mesto (Predan, Murko, Bavec, december 2006). Na območjih testnih jarkov na parc. št. 1205/2, 1586 in 2358 k. o. Ostrog ter 896/1 k. o. Šentjernej so bili odkriti drobni prazgodovinske, rimskodobne in poznosrednjeveške keramike. Najdbe so bile zelo razpršene, zato smo se tu odločili le za povečan nadzor, tj., da v nadaljevanju vsa gradbena zemeljska dela na prej omenjenih parcelah potekajo izključno po napotkih in ob soglasju pristojnega konservatorja, ki je dolžan svoja opažanja dnevno vnašati v gradbeni dnevnik.

Uroš Bavec, Miha Murko, Primož Predan

57

EŠD: 500

Naselje: **Hardek**

Občina: **Ormož**

Ime: **Ormož – arheološko najdišče Ormož**

Naslov: **parc. št. 448/2 k. o. Ormož**

Področje: **A**

Obdobje: **bronasta doba**

Lokacija izgradnje nove policijske postaje v Ormožu na parc. št. 448/2 k. o. Ormož leži

v neposredni bližini območja v Ormožu – in delno na tem območju –, ki je bilo z Odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov v Občini Ormož (Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj, št. 10/84; 3. člen) razglašeno za območje prazgodovinske naselbine, z evidenčno številko dediščine 500 v Registru kulturne dediščine. Občasni arheološki nadzor pri izgradnji nove policijske postaje je v juniju, juliju in avgustu 2006 potekal pri gradbenih delih, ki so posegala v zemeljske plasti na območju novogradnje pri izkopih za temelje in infrastrukturno mrežo. Iz priloženega slikovnega gradiva je razvidno, da se

pod ruševinsko plastjo debeline do 40 cm (kjer so stali porušeni objekti nekdanjih delavnic in pod asfaltno dvoriščno površino) nahaja do 15 cm debela plast drobnega gramoza, pomešanega z rjavo ilovico, pod njo pa še do 15 cm debela plast temnejše rjave ilovice, v kateri so bile najdene le redke keramične najdbe. Do globine približno 80 do 100 cm pa je bila le še sterilna rumeno rjava ilovica s temnejšimi ostanki razpadlih organskih snovi. Podobno se je pokazalo tudi pri izkopu za odvode meteoritnih voda in druge izkope za potrebe infrastrukturne mreže, le da je bilo zemljišče na omenjeni parceli proti jugu (proti jarku in

Arheološki nadzor pri zemeljskih delih izgradnje nove policijske postaje v Ormožu (foto: I. Tušek)

Ormož, nova policijska postaja, 2006. Stari obod in nova nadgradnja oboda vodnjaka (foto: I. Tušek)

Arheološki nadzor pri zemeljskih delih izgradnje nove policijske postaje v Ormožu. Izkop za točkovne temelje na zahodni strani novega objekta (foto: I. Tušek)

Ormož, nova policijska postaja, 2006. Pogled na obnovljeni in prezentirani vodnjak (foto: I. Tušek)

okopu prazgodovinske naselbine v Ormožu) površinsko še bolj uničeno (do 30 cm globine) zaradi predhodnih prekopov za vodovod, razne kable in plinovodno omrežje. Na več območjih, posebno proti severu in zahodu izkopa za temelje novogradnje, pa so bile nekdane plasti močno poškodovane ali celo odstranjene zaradi izgradnje cistern in greznic.

Podobno se je pokazalo tudi ob nadzoru za izkop točkovnih temeljev novega objekta na zahodni strani, kjer je pod 30 cm debelo ruševinsko plastjo, mešano s peskom in rjavo ilovico, le še sterilno rumena ali siva (z muljem mešana) ilovnata plast. Ravno v tem delu je gradbena dela močno oviralo tudi deževje (slika 2).

Na celotnem območju izkopov, do globine približno 1 metra ob temeljih novega objekta, se je pokazala enaka slika: do 40 cm ruševinske plasti, mešane z ilovico, nato pa do dna le raznobarna sterilna ilovica. Pod ruševino se ponekod pojavljajo tudi starejši vkopi (greznice), ki segajo v globino tudi do 1 metra.

Pri zunanji ureditvi parkirišča (pod nekdanjim asfaltom) pred novo policijsko postajo je bil ob zemeljskih delih (snemanju humusne in ruševinske plasti do globine približno 40 cm) ob severnem robu novega parkirišča odkrit še nezasut vodnjak. Vodnjak, ki je bil globok 9,7 m in v katerem je bilo še do 3 m vode, ima notranji premer 175 cm in je grajen iz neobdelanega lomljenega kamna, ki ni vezan z apneno malto (suha gradnja).

Po pregledu arhivskega gradiva v Zgodovinskem arhivu Ptuj je bilo ugotovljeno, da je bil omenjeni vodnjak narejen na prehodu iz 19. v 20. stoletje in je stal ob mestni tehtnici na meji med katastrskima občinama Ormož in Hardek. Obnovljen je bil leta 1932.

Rekonstrukcija zgornjega oboda je narejena iz rumenega peščenega kamna, ki je na tem prostoru avtohtonega izvora. Zaradi zaščite suho grajenega vodnjaka, globokega 9,70 metra, je bil novi obod vodnjaka dozidan do višine 1 metra in v širini 25 cm. Premer oboda je 1,75 metra.

Nad obnovljenim obodom vodnjaka je bila izdelana lesena nadgradnja s streho, pokrita z opeko (bobrovcem). Zaradi varnosti je bila v vodnjak naknadno vstavljena kovinska rešetka s ključavnico, nad njo pa je pritrjen lesen pokrov, ki služi predvsem za zaščito pred naravnimi (listje) in fizičnimi odpadki (papir, steklo, pločevinke) obiskovalcev kulturnega spomenika.

Na vodnjak je pritrjena tudi vsebinska označitvena tabla.

Dela pri prezentaciji in restavraciji vodnjaka s konca 19. stoletja so se začela 29. 11. 2006 in

so bila končana pred tehničnim pregledom nove policijske postaje z zunanjo ureditvijo na Hardeku v Ormožu, dne 21. 12. 2006.

Ivan Tušek

58

EŠD: /

Naselje: Hmeljčič

Občina: Mirna peč

Ime: bronastodobno naselje

Področje: A

Obdobje: bronasta doba

Lega prazgodovinskega naselja Za mejami pri Hmeljčiču (foto: B. Križ)

Pri melioracijskih delih, kjer je lastnik izsekal gozd in strojno preoblikoval območje z ledinskim imenom Za mejami v pašnik, smo na parcelah št. 313 in 314 k. o. Hmeljčič našli množico lončenih odlomkov bronastodobne starosti. Lončenina je ležala na območju, velikem 100 x 50 m. V naravi je to proti zahodu blago padajoče pobočje, ki leži vzhodno od vasi Hmeljčič, v neposredni bližini srednjeveškega stolpastega »Zoisovega gradu« in le nekaj 100 m južneje od Karlina – železnodobnega naselja arheološkega območja Brezje.

Borut Križ

59

EŠD: 178

Naselje: Hrastovlje

Občina: Koper

Ime: Hrastovlje – vas

Naslov: brez naslova, poleg objekta Hrastovlje 10

Področje: E

Obdobje: 1943–1991 (v funkciji hleva)

»Bincilčva štala« stoji v osrednjem delu starega vaškega jedra Hrastovlje, ob glavni komunikaciji. Pomen te anonimne stavbe brez arhitekturnih posebnosti je predvsem v tem, da skupaj z drugimi objekti soustvarja podobo tradicionalnega naselja. Stavba je enocelična, s kamnitimi obodnimi zidovi nepravilne gradnje, kamnitim strešnim vencem in nizko dvokapno korčasto streho. Fasadne odprtine so bile večkrat predelane in dodane. Stropna in strešna konstrukcija sta leseni, grobo obdelani, s klasičnim lesenim podom. Notranje in zunanje stene so neometane.

Starost hiše ni znana: verjetno je, da so njene osnove dokaj stare, saj gre za arhaični tip enocelične kmečke hiše, v kateri sta bila združena gospodarski in bivalni del. Med letoma 1943 in 1991 sta bila v stavbi hlev in senik, po letu 1991 pa je stavba prazna in nevzdrževana. Pred obnovo je bila v slabem gradbenem stanju in fizično ogrožena.

Družina lastnice se je odločila za ohranitev in

Obnovljena stavba, pogled na obe fasadi (foto: E. Benčič-Mohar)

Ulična fasada pred obnovo (foto: E. Benčič-Mohar)

Dotrajana strešna konstrukcija (foto: E. Benčič-Mohar)

Obnovljena strešna konstrukcija (foto: E. Benčič-Mohar)

prezentacijo stavbe v njeni zadnji obliki, ko je imela gospodarsko namembnost. Oživiti jo nameravajo kot turistično informativno pisarno. Obiskovalcem bo na ogled prezentirana notranjost starega hleva. Ena od vsebin novega programa bo povezana s sedanjo živinorejsko dejavnostjo družine.

Omenjeni predlog je bil sprejet in podprt kot pozitiven, saj omogoča prezentacijo tradicionalne kmečke stavbe s sledovi večkrat spremenjene funkcije ter notranjosti hleva, ki je v obalnem zaledju že prava redkost. Prezentirana stavba prispeva k ohranitvi starega vaškega jedra, še zlasti, ker je v njegovem osrednjem delu.

Ker gre za zelo preprost objekt brez arhitekturnih posebnosti, poslikav ipd., posebne konservatorske raziskave niso bile potrebne. Stavba je bila pred posegom pregledana in fotografsko dokumentirana. Posegi sanacije/obnove so bili

določeni z namenom, da se v največji možni meri ohranita originalna materialna substanca in avtentična podoba celote.

Ohranjeni in prezentirani so stropna konstrukcija, svisli in kamniti obodni zidovi z vsemi stavbnimi elementi (strešnimi venci, okvirji oken in vrat, prekladami in razbremenilnimi loki). Posegi sanacije so sledili tradicionalni graditeljski logiki, uporabljeni so bili tradicionalni materiali in postopki: zidava v kamnu in apneni malti, ročna obdelava ... Obnovljeni deli (streha, nekaj kamnitih okenskih okvirjev, okenska krila, vrata, lesen pod) so bili izdelani po analogiji oziroma kot replike originalnih po dimenzijah, obliki in materialu. Sodobni tehnološki posegi (AB-vez, žlebi, lesni premazi) so neopazni in nemoteči. Hlev/senik ohranja originalni videz, ki bo obiskovalcem nudil podobo nekdanj najznačilnejšega kmečkega gospodarskega poslopja, čeprav smo vanj vnesli dva nova elementa: iz praktičnih razlogov smo ponovno odprli stara vrata proti dvorišču ter zaprli mlajša, ki vodijo na cesto. Znotraj okvirja zazidanih vrat je bilo izvedeno manjše okno, ki bo dopuščalo svetlejšo in bolj zračno notranjost pritličja. Odločitev izhaja iz navezave na tradicionalno dinamiko menjavanja funkcije stavb in s tem povezane predelave. Zamisel je bila, da povzamemo kontinuiteto praktičnega in varčnega razmišljanja nekdanjega kmeta.

Eda Benčič - Mohar

60

EŠD: 12796

Naselje: **Hrašče**

Občina: Vipava

Ime: **Hrašče – gospodarsko poslopje na domačiji Hrašče 7**

Naslov: Hrašče 7

Področje: E

Obdobje: druga polovica 19. stoletja

Hlev na domačiji Hrašče 7 – Štefkova štala – je enonadstropni objekt, zidan iz lomljenega kamna. Ima pravokotni tloris dimenzije 700 x 965 cm. Vhod vanj je na zatrepnem pročelju, skozi trikotno zaključen portal z letnico 1867. Hlev ima dvokapno strmo streho naklona 45°. Pokriva ga kamnita kritina.

Skrilnata kritina iz flišnega peščenjaka, položena v apneno malto na deskah in na ostrežje iz mehkega lesa, se je zaradi dotrajanosti in preperelosti skrnil ter zamakanja udrlo. Od teže se je na sredini udrlo še sleme, ki je dodatno poškodovalo ostrežje in pod na seniku. Zato je bilo treba v celoti odstraniti

Nova strešna konstrukcija iz hrastovega lesa.
December 2006 (foto: A. Ščukovt)

Izvedena strešna vez. December 2006 (foto: A. Ščukovt)

kamnito kritino ter skrile deponirati na ustrezno mesto, da bi jih lahko ponovno uporabili. Nato smo pregledali še strešno konstrukcijo in ugotovili, da je tako poškodovana, da jo bo treba izvesti na novo.

Novo strešno konstrukcijo so mojstri izvedli iz obstojnejšega hrastovega lesa. Tramove so tesali. Predhodno je bil izveden strešni venec na vzhodni in zahodni steni, severna in južna steno pa sta se konsolidirali z jekleno vezjo. Na strešno konstrukcijo sta se nato izvedla pod in sekundarna kritina (»onduline« z jekleno mrežo), kot podlaga za prekritje s kamnito kritino. Na ta način izvedeno ostrežje je posnetek obstoječega stanja. Dela, ki se v letu 2007 nadaljujejo, izvajajo

domači »šembijski« mojstri oziroma Zidarstvo Branko Trošt iz Orehovice.

Demontirane skrile iz flišnega peščenjaka je na žalost načel zob časa in razpadajo. Predvidevamo, da od vseh ne bo uporabna niti četrtnina. Zato je lastnik v dolini Pasjega repa poskusno odprl kamnolom, kjer so skrile po geološki sestavi enake obstoječim. Sonda je bila uspešna, vendar količinsko ne bo zadoščala za prekritje celotne strehe oziroma obeh strešin.

Andrejka Ščukovt

61

EŠD: 22065

Naselje: **Hraše**

Občina: Medvode

Ime: **Smlednik – arheološko najdišče Stari grad**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina

Arheološki terenski pregled na območju gradnje nove transformatorske postaje (TP Hraše) in visokonapetostnega kablovoda od TP Valburga do TP Farma Hraše je za ZVKDS, OE Ljubljana, izvedla ekipa Tica sistemi, d. o. o., pod vodstvom Mije Topličanec, univ. dipl. arheologinje, in konservatorskim nadzorom Barbare Nadbath, univ. dipl. arheologinje. Dela so potekala od 29. 11. do 1. 12. 2006.

Načrtovana trasa visokonapetostnega kablovoda poteka po zemljiščih ob cesti skozi naselje Hraše. Večina zemljišč je v rabi kot travnik, le na prostoru do predvidene lokacije TP Hraše je bil še do nedavnega gozd. Prostor je precej gosto poseljen, vrtovi in dovozi k stanovanjskim objektom niso bili pregledani.

Sprva je bil izveden intenzivni površinski pregled, nato pa še podpovršinski pregled oziroma vrednotenje zemljišča.

Na zemljišču, ki je bilo pregledano z intenzivnim površinskim pregledom (parc. št. 1102/2, 611, 688/2, 608/1, 607/1, 605/3, 1101, 575,3 589, 588/1, 448/3, 635/11, 584/1, 487/1, 459/1, 477/1, 477/3 k. o. Hraše), so bili odkriti odlomek prazgodovinske keramike, kremenov odbitek ter sedem odlomkov poznorimske keramike.

Na zemljišču s parc. št. 447/1 k. o. Hraše, testna sonda 4, je bila na globini od 75 do 95 cm dokumentirana prazgodovinska kulturna plast. Odkritih je bilo 23 odlomkov prazgodovinske lončenine ter kos hišnega lepa.

Ugotovljene arheološke sledi intenzivnega površinskega pregleda ter vrednotenja terena s testnimi sondami dokazujejo obstoj

prazgodovinskega najdišča, najverjetneje naselbinske narave.

Barbara Nadbath, Mija Topličanec

62

EŠD: 15840

Naselje: **Ihan**

Občina: Domžale

Ime: **grobišče borcev NOB**

Naslov: ob ihanskem krajevnem pokopališču

Področje: Z

Obdobje: druga svetovna vojna, 1944, 1957

Skupno grobišče označujejo marmornati obelisk in šest pokončnih kvadrov z imeni štiriinštiridesetih borcev Kamniško-Zasavskega odreda, padlih 24. 2. 1944 na Oklem. Grobišče je uredila ZZB NOV Domžale 4. 8. 1957.

V letih 2005 in 2006 so na grobišču potekala obnovitvena dela. Za obnovo so bili podani kulturnovarstveni pogoji, sama obnova pa je potekala pod nadzorom pristojnega zavoda. Konceptualno je območje grobišča ostalo enaka. Člani krajevne Zveze združenj borcev in udeležencev NOB so ogradili območje grobišča z zasaditvijo žive meje. Kamnoseška restavratorska dela so zajela čiščenje vseh kamnitih delov (stopnic, venecijanskega tlaka, obodnih zidov platoja in robnikov, grobnice, obeliska, šestih

Ihan – grobišče borcev NOB (foto: R. Pamič)

kamnitih plošč z imeni padlih), obdelavo vseh odprtih stikov na tlakih in grobnici, ki je bila zaradi vidnosti spodnjega čelnega napisa nekoliko dvignjena od tal. Opravljeni so bili kamnoseško brušenje, poglobljanje črk ter glajenje napisnih apnenčastih plošč. Predhodno so bile plošče brez vednosti zavoda nestrokovno obdelane, vidne so bile raze nestrokovnega brušenja v vse smeri, zato je bilo treba plošče ponovno v celoti obdelati. Izvedena je bila tudi površinska hidrofobna zaščita vseh kamnitih delov. Delo je opravil kamnosek in restavrator Leopold Šajn.

V letu 2006 je sosednji gozd in smreko v območju grobišča napadel lesni škodljivec lubadar. Žal se je smreka zaradi lubadarja začela sušiti in jo bo treba odstraniti. Preostala zasajena vegetacija se je ohranila in je bila strokovno obrezana. Pripomba zavoda je, da so nekatera igličasta drevesa (brini) zasajena preblizu robnikov stopnic in bodo z rastjo izpodrivala in poškodovala robnike. Predlagali smo njihovo presaditev na večjo oddaljenost od stopnic.

Renata Pamič

63

EŠD: /

Naselje: **Ivankovci**

Občina: Lendava

Naslov: **Ivankovci – naselbina**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje in srednji vek

Arheološko najdišče na trasi AC Lendava–Pince, med železnico, regionalno cesto Dolga vas–Mursko Središče in priključkom regionalne ceste iz Dolnjega Lakoša, se imenuje Ivankovci.

Arheološka zaščitna izkopavanja na parc. št. 708, 709, 710/1, 711/3 in 6632 k. o. Lendava so potekala od 24. 8. do 19. 10. 2005. Na njivski površini (koruza) je bilo raziskanih okoli 4800 m² površine s povprečno globino izkopišča do 65 cm, saj je imela ornica sama debelino 35 cm. Na celotnem območju izkopišča so se pojavljale kulturne jame globine do 18 cm, v katerih je bilo zaradi obdelave njivske površine kulturno polnilo z odlomki keramike ohranjeno le v najglobljih delih naselbinske plasti.

Kulturne jame so vsebovale odlomke eneolitike (sklede, posode na nogi, keramične zajemalke) in bronastodobne keramike ter ilovnatega hišnega ometa. Najdbe bronastodobne naselbine na zahodnem delu izkopišča nakazujejo možnost, da se je naselbina širila še pod Lendavsko obvoznico.

AC Lendava–Pince. Pogled na izkopišče z juga (foto: I. Tušek)

AC Lendava–Pince. Pogled na leseno skrinjo srednjeveškega vodnjaka (foto: I. Tušek).

Omeniti je treba, da se v kulturnih jamah mešajo bronastodobne in rimske najdbe, ki po najdenih odlomkih keramike (vrči, meljnice, kadilnice, kuhinjski lonci in pokrovke) sodijo v čas od 2. do 3. stoletja.

V vzhodnem delu izkopišča proti zamočvirjenemu terenu nekdanje gramoznice smo takoj pod ornico naleteli na temno okroglo liso v premeru 3 metrov. V zasipni plasti, do globine okoli 1,5 metra, se pojavljajo še odlomki rimske keramike, kar nakazuje, da je bila v gramozno plast na tem mestu vkopana rimska shrambena jama. Vodnjak,

vkopan v rumeno ilovico pod rimsko shrambeno jamo, je bil globok skoraj 3 metre in je imel na dnu leseno skrinjo kvadratne oblike, v kateri so bile najdeni odlomki različne keramike in črno žgan lonček. Najdbe v leseni skrinji sodijo v srednjeveško obdobje okoli 14. stoletja. S poglobitvijo srednjeveškega vodnjaka je bilo tudi uničeno dno rimske shrambene jame.

Gradbeni elementi (ostanki lesenih kolov) v nekaterih jamah dokazujejo, da je bila na tem mestu rimska stavba z vodnimi zbiralniki, naselbina pa se je verjetno raztezala proti zahodu in jugu (njiva), proti vzhodu pa je bila kulturna plast uničena zaradi izkopa gramoznice.

Ivan Tušek

64

EŠD: 2196

Naselje: Jelovo

Občina: Radeče

Ime: cerkev sv. Katarine

Področje: UA

Obdobje: romanika, gotika, zreli barok

Obnova podružnične cerkve v letu 2006 je obsegala zamenjavo lat in delno zamenjavo poškodovanega strešnega povezja. Nova kritina na ladji je rdeč opečni bobrovec. Streha zvonika in prezbiterijskega je prebarvana v barvi patiniranega bakra. Na podlagi predhodno izvedenih meritev in sondiranja je v omet vtisnjene arhitekturne poslikave na zvoniku obnovil zidar Ivan Kandolf v Rofix ometu. Fasade na ladji, v prezbitериjski in zakristijski niso členjene. Manjkajoči deli kapnih vencev na ladji in zakristiji so narejeni iz steklobetona.

Pri sondiranju fasadnih ometov je bilo na južni steni ladje odstranjeno polnilo romanskega okna. Ostenje okna je bilo v gotski fazi preplasteno z dvema plastema ometov. Ob oknu so bili na steni ohranjeni ostanki romanskih ometov, ki so ponekod grobi, ponekod pa glajeni. Ostenje okna in južna stena ladje nista bila v celoti sondirana, ker niso bili postavljeni gradbeni odri. V celoti bi bilo treba sondirati še preostale romanske omete na steni in ugotoviti, v kakšnem sistemu in razmerju se pojavljata grob in glajen romanski omet in ali gre za dve plasti ometov, nastali v različnem času.

Sondiranje pozneje ni bilo izvedeno, saj so zidarji pred prihodom konservatorja in restavradorja odstranili vse fasadne omete. Pri sondiranju ometov v notranjščini cerkve je restavrador Aleš Sotler odkril desno od stenske niše na severni steni fragment baročne stenske poslikave rablja s turškim turbanom, ki obglavlja sv. Katarino. Obraz

svetnice ni ohranjen. Na starejši plasti poslikava sta levo nad stensko nišo upodobljena dva godca piskača v gotskih oglavninah. Na južni steni je med zakristijskimi vrati in novejšim oknom ohranjeno desno ostenje starejšega, gotskega okna. Ostenje je narejeno iz ometa. Pod polico tega okna so ostanki starejšega, verjetno romanskega ometa, ki je bil delno preplasten z novim ometom.

Na stenah ladje slopi delno zakrivajo velike poslikane rdeče posvetilne križe. Iz notranjega kroga rastejo štirje roglji križa, ki so omejeni z zunanjim krogom. Preostala poslikava je zakrita s slopi in obokom iz časa prenove notranjščine v prvi polovici 18. stoletja. Notranjščino ladje in prezbiterijske je slikar Gerzina leta 1924 v celoti dekorativno poslikal.

Bogdan Badovinac

65

EŠD: 8856

Naselje: Jeruzalem

Občina: Ljutomer

Ime: gostilna Jeruzalem

Področje: E

Obdobje: 1652, 18. in 19. stoletje, začetek 20. stoletja, zadnja četrtina 20. stoletja

Od februarja do decembra 2006 se je izvajal konservatorski nadzor nad obnovo gostilne Jeruzalem, nekdanj znane kot Fischerauerjev dvorec. Stavba že stoletja stoji znotraj strnjenege vaškega jedra, vrh slemena tipičnega, deloma razloženega vinogradniškega naselja, v vzhodnem predelu Ljutomersko-Ormoških gor.

Jeruzalem ni znan samo kot osrednja in

Gostilna Jeruzalem pred obnovo, september 2004
(foto: S. Vešligaj)

Gostilna Jeruzalem med obnovo, oktober 2006
(foto: S. Vešligaj)

najvišja točka omenjenih gor. Svojevstvena podoba jeruzalemskega območja je posledica tako socialnopošestniških razmer v preteklosti kot intenzivne socializacije po drugi svetovni vojni. Prav temu je mogoče pripisovati še delno ohranjeno stavbno tipologijo, značilno za ta del vinogradniškega območja SV Slovenije.

Gostilna Jeruzalem je nadstropna zidana stavba, ki stoji na mogočnih kamnitih temeljih in je v celoti podkletena. Pokriva jo dokaj strma dvokapnica z delnim čopom. Njena glavna fasada se na vzhodu spogleduje z znanim Fischeraurjevim vrtom eksot, ki ga je pred drugo svetovno vojno zasnovala in uredila zadnja lastnica posesti, Ilse Fischerauer.

Stavba v osnovi predstavlja zgodnjebaročno arhitekturo, o čemer priča sama letnica 1652 na kamnitem polkrožnem portalu glavnega vhoda. Do danes je ohranila del poznobaročne podobe s preloma 18. in 19. stoletja. Fischerauerjev dvorec, imenovan po lastnikih Fischerauerjih iz Leobna, je leta 1907 pogorel. Današnja podoba stavbe tako izhaja prav iz časa obnove po požaru. Svoj delež k posameznim spremembam pa je prispevala tudi večja celovita obnova v tridesetih letih 20. stoletja. Po drugi svetovni vojni je bil nekdanji dvorec z raznimi pritličnimi prizidki na zahodni in južni strani preurejen v gostilno s prenočišči.

Stavba se po svoji podobi in tlorisni zasnovi uvršča med najbolj razširjene tipe stavbarstva vinogradniških območij Slovenskih goric. Osnovni tloris nakazuje prvotno pritlično podkleteno hišo, kjer je živel upravnik gosposkega posestva. Hišo so po požaru leta 1907 tedanji lastniki povišali za nadstropje. Poleg osrednje stavbe s prizidanim pritličnim delom v zadnjem zahodnem delu

je k posestvu Fischeraurjevih spadala še danes ohranjena viničarija na današnjem parkirišču ob južnem vznožju vaškega jedra. Na tem mestu so nekdaj stala še gospodarska poslopja, a so jih po drugi svetovni vojni porušili.

Občina Ljutomer, ki je lastnica stavbe, se je leta 2004 odločila, da bo zapuščeno stavbo obnovila. Tako je leta 2004 kandidirala na javnem razpisu Ministrstva za kulturo RS za sofinanciranje celotne projektne dokumentacije za sanacijo kulturnih spomenikov. Zaradi prevelikega finančnega zalogaja, ki bi ga terjala celotna prenova z izdelano vsebinsko-programsko zasnovo, pa se je občina kot imetnica lastninske pravice odločila dodeliti najemno pravico delniški družbi Jeruzalem Ormož VVV. Slednja je poiskala podnajemnika, podjetje HOLERMOUS iz Ormoža, in to je februarja 2006 začelo stavbo obnavljati.

Vsebinsko-programska usmeritev v skladu s spomeniškim značajem stavbe je tudi pri oblikovanju projekta obnove narekovala posamezne večje posege v tlorisu stavbe. Tako so se v pritličju odstranile nekatere sekundarne pregradne stene. Pri odstranjevanju notranjih ometov so se v pritličnem delu pokazali nekateri detajli osnovnega tlorisa. Zaradi večje obremenjenosti vseh etaž stavbe je bilo treba izvesti armiranobetonske plošče. Predhodna sondiranja obstoječih tlakov pred začetkom obnove, še posebej tistih v nadstropju in na podstrešju, so jasno zahtevala celovito prenavo. Pri odpiranju tlakov v pritličju se je pokazala struktura »kap« veličastnih obokov kletnih prostorov. Zaradi večje obteženosti posameznih etaž v okviru omenjenih posegov pa je obstajala nevarnost porušitve tako kletnih kot pritličnih obokov. Zato jih je bilo treba zaščititi z dodatnimi železnimi podporniki.

V tej prvi fazi gradbenih del je bil viden obseg zadnjih obnovitvenih del v tridesetih letih 20. stoletja, v času družine Fischerauer; velika večina del je bila v gradbenotehničnem smislu precej oporečnih. Tako je bilo treba s horizontalnimi jeklenimi vezmi povezati ostenja stavbe in tako stavbi zagotoviti statično stabilnost. Po izvedenih opisanih delih je sledila obnova lesenega ostrešja, ki ga je bilo treba v celoti zamenjati z novim, izdelanim po vzoru obstoječega. Streha je bila prekrita z opečno kritino bobrovec. Vse notranje stavbno pohištvo starejšega datuma se je ohranilo. Zunanja okna in vrata so bila v precej slabem stanju in se bodo pri obnovi prav tako zamenjala z novimi, izdelanimi po vzoru obstoječih. Pritlični prizidek, ki se stika z jugozahodno steno osrednje stavbe, kjer je bila nekdaj velika preša, se je podrl. Glede na to, da stoji stavba v strnjem vaškem

jedru, skupaj s cerkvijo in pritlično hišo nekdanjega ključarja, so možnosti komunikacije večjih skupin gostov omejene. Da bi se izognili nevšečnostim, do katerih bi prišlo ob srečanju gostov z dostavo, je bilo v okviru projekta obnove predvideno, da se pritlični prizidek na jugozahodnem vogalu osrednje stavbe v celoti podkleti. Ta podkleteni prostor bo služil kot skladišče. Dostopen bo s cestne strani, ob zahodnem vzhodju vzpetine, kjer se dviga gostilna Jeruzalem.

Zaradi ugodnih vremenskih razmer bo stavba obnovljena v predvidenem roku, do konca maja 2007. Do takrat bodo potrebna še razna dodatna usklajevanja z investitorjem, projektantom in izvajalci gradbenoobrtniških del.

Suzana Vešligaj

66

EŠD: 6883

Naselje: Jurišna vas

Občina: Slovenska Bistrica

Ime: Ančnikovo gradišče

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje, zgodnji srednji vek

Podobno kot prejšnja leta smo tudi v letu 2006 zastavili dve izkopni polji na stičišču z lanskoletnimi, obe v smeri proti vzhodu: nadaljevali smo raziskave na vzhodnem robu stanovanjskega objekta 8 (sonda 1/2005 – sonda 1/2006) ter raziskave znotraj vzhodnega dela obodnega zidu in zidu samega ter vzhodnega roba objekta 10 (sonda 2/2005 – sonda 2/2006).

SONDA 1 v vel. 7 x 3 m je bila razdeljena na dva kvadranta – 17A (3 x 3 m) in 17B (3 x 4 m), znotraj njiju pa smo s postopnim poglobljanjem plasti sledili vkopu objekta 8, katerega zahodni rob in osrednji del smo raziskali v prejšnjih letih (sonda 1/2004 in sonda 1/2005).

Pri poglobljanju plasti smo najprej odstranili s koreninami močno prepredeno rušo in tik pod njo naleteli na temnejšo liso skrajnega vzhodnega dela objekta 8. Pri odstranjevanju kulturne plasti znotraj objekta smo našli številne keramične in steklene odlomke posodic, nekaj drobcev hišnega lepa, železni zvonček in poškodovan bronast novčič. Na dnu v živo skalo vklesanega vkopa objekta smo ob njegovem notranjem vzhodnem robu in tik ob lanskoletnem ovalnem kurišču (kurišče 4/2005) odkrili še eno manjše kurišče (kurišče 1/2006) nepravilne ovalne oblike in velikosti 0,80 x 0,50 m. Kurišče predstavlja do 2 cm debela plast močno zapečene zemlje, njegov severni rob pa je delno zamejen s kamenjem

oziroma živo skalo.

Po letošnjih raziskavah je znana celotna podoba objekta 8, ki je bil predvsem na severnem in zahodnem delu vklesan v živo skalo do globine 60–80 cm, na vzhodnem delu pa se zaradi naravne danosti terena dvigne na mešano zemljeno in preperelo kamnito osnovo. Na južnem robu objekta smo zasledili del slabo ohranjenega suhozida, ki bolj spominja na nekakšno oporo kot na zidano steno. Zunanji in notranji rob objekta 8 je v tlorisu nepravilne pravokotne oziroma trapezaste oblike in meri 7 x 6 oziroma 4 m na zunanjem ter 5 x 4 oziroma 3 m na notranjem robu.

SONDA 2: Izkop smo nadaljevali na vzhodnem stičišču s sondo 2/2005 (kvadrant 20 in 20A), kjer je teren pod umetno narejeno teraso strmo padal proti obzidju na jugovzhodni strani gradišča. Sondo smo najprej razdelili na štiri kvadrante – kvadranta 21 in 23 (vsak 4 x 4 m) in kvadranta 22 in 24 (vsak 4 x približno 6 m oziroma do zunanjega roba obrambnega zidu na jugovzhodni strani), pozneje pa smo sondo na vzhodni strani razširili še za kvadrant 25 (2 x približno 6 m), tako da je skupna velikost sonde znašala približno 95 m².

V kvadrantih 21 in 22 smo raziskali vzhodni del objekta 10 in kurišča 3/2005, s čimer je objekt 10 raziskan v celoti. Objekt je bil umeščen na strmino tik nad jugovzhodnim delom obrambnega zidu in vsaj v tlorisu ni neposredno vezan nanj. Objekt je bil vklesan v živo skalo oziroma v mestoma preperelo kamninsko geološko osnovo do 30 cm globoko (približno 65 cm od vrha ruše) in je nepravilnega pravokotnega tlorisa. Na zunanjih robovih meri 5,5 oziroma 5 x 6,5 m, notranje mere pa so 4 x 5 m. Ob notranjih robovih objekta smo v letih 2005 in 2006 odkrili več jam za lesene stojke, in sicer na severnem robu stojke 8/2005, 9/2005, 10/2005 in 1/2006 ter na južnem robu stojke 5/2005, 6/2005 in 7/2005. Stojke so imele premer od 12 do 35 cm in so bile globoke od 18 do 39 cm. Vse imajo nepravilno ovalno-pravokotni presek in so bile delno obložene s kamenjem. Na južnem vogalu objekta 10 smo v letu 2005 na obdelani kamniti polički odkrili kurišče (kurišče 1/2005) ovalnega tlorisa v velikosti 0,90 x 0,65 m, ki je bilo tlakovano s kamnitimi ploščami; nad njimi je bila plast žganine, na robu pa rdeča prežgana prst. Znotraj istega objekta, ob njegovem jugovzhodnem robu, smo zasledili še eno kurišče (kurišče 3/2005), ki ga predstavlja plast močno zapečene zemlje nepravilnega tlorisa velikosti do 1,50 x 1,50 m. Znotraj objekta 10 smo v letih 2005 in 2006 odkrili močno, do 30 cm debelo kulturno plast z dvema kosoma preperlega

V zgornjem levem delu posnetka objekt 10 s stojkami in kuriščem, pod profilom temna lisa objekta 11 (pogled proti severozahodu; foto: A. Bizjak)

marmorja, s številnimi odlomki lončenih in steklenih posod, bronastimi novci ter drobnimi bronastimi in železnimi fragmenti, med njimi so bili na primer železni livarski lonček, železni klin in železna pasna spona. Na dnu kulturne plasti na zglajeni polici na severnem vogalu objekta (nad linijo stojk 8–10/2005) pa smo odkrili nekaj železnih predmetov – sekiro oziroma kladivo z luknjo za nasaditev in večji klin.

Pravo presenečenje je predstavljalo odkritje objekta 11, ki smo ga zasledili ob poglobljanju in čiščenju tlorisa objekta 10 (kvadrant 22). Pod temno plastjo vzhodnega roba objekta 10 smo namreč v nasprotju s pričakovano sterilno geološko osnovo naleteli najprej na 10–20 cm debelo rjavo zemljeno plast, pod njo pa se je pokazala (starejša) temna kulturna plast objekta 11. Po končanem odpiranju in dokumentiranju objekta 10 smo najprej zamejili, očistili in dokumentirali profil med objektoma, nato pa poglobili vkop objekta 11, pri čemer smo morali odstraniti tudi ostanke vzhodnega dela objekta 10 (približno do kurišča 3/2005, ki je nad novim objektom in zunaj njega

ter je ostalo in situ). Objekt 11 je bil do 40 cm globoko vkopan v kamnito geološko osnovo in je dokaj pravilnega pravokotnega tlorisa v velikosti 4 x 3 m. Na južnem robu vkopa objekta smo našli dve manjši stojki za lesena stebra (stojki 4 in 5/2006), obe premera 14 cm in globine 22 oziroma 24 cm. Na dnu objekta, predvsem na njegovem zahodnem delu, je bila do 10 cm debela siva pepelnata plast. V temni kulturni plasti znotraj vkopa smo našli nekaj odlomkov lončenih posod in kos železa.

Tudi na vzhodnem robu sonde 2/2006, v kvadrantih 24 in 25, smo naleteli na sledove novega objekta – objekta 12, ki se še nadaljuje pod vzhodni profil sonde, na južnem delu pa sega praktično do samega obrambnega zidu. Tudi ta objekt je bil umeščen na strmino, vkopan je bil v kamnito geološko osnovo in je bil najverjetneje lesen. Na njegovem raziskanem zahodnem robu smo namreč našli več stojk za lesene stebre – stojke 6–9/2006. Stojki 6 in 7/2006 smo odkrili ob zahodnem robu objekta. Obloženi sta bili s kamenjem, njun premer je bil 40 oziroma 30 cm,

globoki pa sta bili 15 oziroma 45 cm. Stojki 8 in 9/2006 sta ležali nekako v jugozahodnem vogalu objekta. Obe sta bili brez kamnite obloge, njun premer je bil 14 oziroma 10 cm ter globina 35 oziroma 25 cm. V razmeroma debeli kulturni plasti (20 do 70 cm) znotraj objekta smo odkrili predvsem veliko odlomkov lončenih in steklenih posod, nekaj je bilo železnih fragmentov, omeniti pa moramo še nekaj zdroljenih marmornih kamnov in kosov žlindre.

Severozahodno – med severno linijo objektov 11 in 12 – smo odkrili dve jami za lesene stebre (stojki 2 in 3/2006), ki ju zaenkrat ne moremo z gotovostjo navezati na en objekt. Stojki sta premera 20 oziroma 28 cm, globoki sta 54 oziroma 27 cm ter obloženi s kamenjem. Vkopani sta v živo skalo na skalno polico nad objektoma. Severno tik nad stojkama smo na isti polici naleteli tudi na večji kup prosto naloženega kamenja v tlorisni velikosti 1,5 x 1 m, ki je verjetno v temelju služil kot nekakšen podest ali opora.

Vzdolž jugovzhodnega roba sonde 2/2006 smo v nadaljevanju že raziskane linije obrambnega zidu temu sledili nadaljnjih 10,5 m. Grajen je iz lomljenih kamnov – večji kamni so se ohranili predvsem na zunanjih stenah zidu –, jedro zidu pa sestavljajo manjši kamni in drobir. Ponekod so se med kamni ohranili še drobcji malte.

Mira Strmčnik Gulič, Mihela Kajzer Cafnik

67

EŠD: /

Naselje: Kačiče-Pared

Občina: Divača

Ime: Kačiče – Retič

Področje: A

Obdobje: podrobno neopredeljeno

Dne 9. 2. 2006 sem na jugovzhodnem vznožju Sv. Marije pri Kačičah naletel na močne sledi metalurških dejavnosti. Sama lokacija leži na zemljišču z ledinskim imenom Retič, parc. št. 1325 in 1326 k. o. Kačiče-Pared. Do odkritja je prišlo, ker je lastnik v sadovnjaku, ki je na teh parcelah in ga je nameraval pomladiti, izkopal več kot 18 jam pravokotne oblike (velike približno 50 x 50 x 50 cm). Izkopi jam so enakomerno razporejeni po celotnem sadovnjaku. V izkopani zemlji vsaj desetih jam sem našel ostanke železove žlindre, v izkopani zemlji na severovzhodnem delu parcele pa žlindre ni bilo.

Slabe vremenske razmere (sneg in zmrznjena tla) ter delno posuti profili izkopanih jam so omogočali le delen vpogled v stratigrafijo izkopanih plasti.

V jamah, ki jih je bilo mogoče pregledati, pa je stratigrafsko stanje v grobem zelo podobno: pod rušo je temnosiva plast nekdanje ornice oziroma obdelovalnih tal (v franciscejskem katastru iz leta 1819 so vrisane njive), pod njo pa lisasta rjava plast (od rjasto rjavih do zelenkasto rjavih odtenkov), iz katere izvirajo ostanke železove žlindre. Pod njo je navadno kulturno sterilna flišna osnova. V jamah v severovzhodnem delu sadovnjaka ni bilo ostanke žlindre in tudi ne lisaste rjave plasti. Vremenske razmere in pomanjkanje časa so preprečili podrobnejši pregled izkopane zemlje. Najdbe ne omogočajo podrobnejše časovne opredelitve, stratigrafska lega pa nam kaže, da izvirajo iz plasti pod srednje- in novoveško obdelovalno površino, kar kaže, da imamo verjetno opravka z ostanke starejših metalurških dejavnosti. Najdbe so bile predane ZVKDS, OE Nova Gorica.

Mitja Pergar

68

EŠD: 5239

Naselje: Kamnik

Občina: Kamnik

Ime: Kamnik – Hiša Maistrova 2

Naslov: Maistrova 2, Kamnik

Področje: R, T

Obdobje: 20. stol.

Stavba je rezultat številnih gradbenih faz. Na mestu današnjih arkad je do konca druge svetovne vojne stal Kamniški dom, v petdesetih letih pa je bil po načrtih Jožeta Plečnika urejen prostor trga, pri čemer je Plečnik eno od stranic zaključil z dozidavo arkad v pritličju obravnavane stavbe ter del zidu v nadstropju spremenil v dominantno

Hiša na Maistrovi 2, Kamnik (foto: A. Šebalj)

fasado trga. Za okrasje zahodne fasade je izbral tehniko sgraffito, v nadstropju z vzorci opečne barve in na arkadah z vzorci črno-modro-bele barve. Izvedbo je po Plečnikovih skicah nadzoroval Anton Bitenc.

Že v letu 2002 so se na pobudo lastnika Dimitrija Rebolja in konservatorke Saše Lavrinc iz ZVKDS, OE Kranj, odločili za restavriranje Plečnikovih arkad. Sgraffito oziroma originalni apneni ometi so bili zaradi slabega vzdrževanja slabo ohranjeni. Največ poškodb je bila posledica negativnih atmosferskih (žveplo oziroma kisli dež) in drugih vplivov (zamakanje strehe, prah, izpušni plini, vibracije, usedline). Površina ometov in nasploh stanje apnenih ometov na zahodni strani je bilo v primerjavi s severno in južno stranjo najslabše ohranjeno, saj je ta stran najbolj izpostavljena vremenskim vplivom in soncu. Poškodbe so nastale predvsem zaradi razgradnje kalcijevega karbonata – apna.

Dela so najprej obsegala prerinovanje vzorcev oziroma ornamentike in analizo ometov. Nato so sledili mikropeskanje stebrov in glavnega betonskega venca z aluminijevim oksidom granulacije 50 μ na oksidiranih in umazanih mestih ter hidrofobiranje kamnitih delov; mikropeskanje armiranih železnih sider, ki so bili vidni na glavnem vencu, in protikorozijska zaščita v dveh plasteh; brušenje kovaških kovinskih vezi med arkadami, ki so bile preplastene z bitumnom; lokalno (ročno) injektiranje apnenih plasti in razpok, kjer je bilo potrebno in smiselno, z rahlo hidravličnim vezivom; odstranjevanje sekundarnih barvnih nanosov ob robovih arkad do stekla na kemični oziroma mehanski način ter nevtraliziranje podlage; visokotlačno izpiranje celotnega arkadnega prizidka. Jakost curka smo prilagodili stanju sgraffito tehnike. Dela na samih ometih so najprej zajela odstranjevanje nevezanih delov apnenga ometa, ki ga ni bilo smiselno ohraniti, ter obdelavo celotne fasade in kamna z Algizidom in visokotlačnim izpiranjem z vodo. Kemično odstranjevanje apnenga cveta je bilo izvedeno z materiali KEIM. Sledila je priprava vzorcev, pri čemer smo posebno pozornost namenili granulaciji peska v vseh treh apnenih ometih po originalu ter vrsti pigmentov in razmerju med polnilom in vezivom.

Pri utrjevanju ohranjenih ometov smo uporabili apneni cvet, nato so sledili izravnava prvega grobega lokalnega apnenga ometa; kitanje glavnega venca na mestih, kjer je bilo potrebno; prva izravnava osnovnega temnega apnenga ometa; lokalno domodeliranje belega apnenga ometa ter rekonstrukcija manjkajočih delov ornamenta

z orodji za izdelavo sgraffito tehnike. Lokalno retuširanje in tonska prilagoditev rekonstruiranih predelov v sklopu originalnih predelov sgraffita sta bila izvedena v tehnologiji KEIM.

Ob restavratorskih delih na arkadah je naročnik dal na novo prekriti streho in izvesti zaključke na štirih obeliskih ter na novo izdelati oba meteorna strešna odtoka. Nova daljša odtoka bosta pripomogla, da se voda s strehe ne bo stekala po sgraffitu, kot se je prej. Konservatorsko-restavratorska dela je izvedel Andrej Šebalj.

Andrej Šebalj

69

EŠD: 3039

Naselje: Kapla

Občina: Tabor

Ime: p. c. sv. Radegunde

Področje: UA

Spomladi 2004 je po izdelavi smernic Zavoda za varstvo kulturne dediščine, OE Celje, stekla obnova zvonika cerkve sv. Radegunde v Kapli. Cerkev se prvič omenja leta 1412, večje predelave je doživela v 17. stoletju in ponovno v drugi polovici 19. stoletja, ko so bili izvedeni povečanje oken, obokanje notranjščine in dozidava stranskih kapel. Sočasno je bila izdelana tudi oltarna oprema.

Zvonik je zaradi nerednega vzdrževanja, zoba časa ter vremenskih vplivov dočakal svojo obnovo v zelo slabem gradbenem stanju. Po opravljenih sondiranjih fasade so bili odstranjeni le dotrajani deli ometov in opleskov, sledili so krpanje ometov, popravilo profiliranega strešnega venca in pleskanje v belem tonu. Ker je bilo na pobudo župnijskega urada izvedeno zgolj nujno krpanje zvonika, odkrita poslikava ni bila rekonstruirana, temveč le dokumentirana. Pri obnovi je bil iz zvonika odstranjen tudi nosilec električne napeljave.

Dela je izvajalo gradbeno podjetje Remont iz Celja, financiral pa Župnijski urad Tabor.

Nataša Podkrižnik

70

EŠD: 7718

Naselje: Klenovik

Občina: Škocjan

Ime: Klenovik – Rangusova hiša

Naslov: Klenovik 34 B

Področje: E

Obdobje: sredina 19. stoletja

Rangusova hiša leta 2001 (foto: D. Strgar)

Rangusova hiša je pritlična in lesena kmečka hiša. Sestavljena je iz tesanih in žaganih brun, ki so postavljena na kamnite temelje. Hiša ima pravokoten tloris in dvokapno streho, ki je pokrita s slamnato kritino. Zunanjščina hiše je neometana. V notranjščini so ohranjene veža s črno kuhinjo, velika hiša, kamra, mala hiša in klet. Ob delno ohranjeni notranji opremi ima hiša načeloma ohranjeno zunanjo podobo iz sredine 19. stoletja. Rangusova hiša je razglašena za kulturni spomenik. Pred predstavitvijo je stala v vasi Stranje pri Škocjanu, kjer že več kot desetletje ni služila svojemu namenu in je propadala. Turistično društvo Zagrad pri Škocjanu je z lastnikom sklenilo dogovor in je hišo konec leta 2003 razstavilo ter po delih pripeljalo na novo lokacijo v Zagraški log pod vasjo Zagrad. Pred razstavljanjem je bilo

Prestavljena hiša z novo slamnato kritino, avgust 2005 (foto: D. Strgar)

narejeno fotodokumentiranje obstoječega stanja hiše. Celotno razstavljanje je potekalo v skladu s konservatorskim programom, ki pogojuje ohranjanje obstoječega materiala v čim večji meri. Zamenjave so bile dovoljene le zaradi dotrajanosti ali povrnitve posameznih stavbnih členov v bolj pričevalno stanje.

Leta 2004 je bila hiša postavljena v celoti in začasno pokrita z opečno kritino. V avgustu 2005 so bile s finančno pomočjo Ministrstva za kulturo in Občine Škocjan odstranjene začasna opečna kritina in žagane late. Izvedeno je bilo novo preklanje ostrejša in prekrivanje s slamnato kritino. Pri teh delih so bili upoštevani tudi pogoji prezentacije: debelina kritine, gostota pokrivanja, materiali vezave, vezava na vsako preklo, izvedba pletenih zaključkov in dvojno prekritje slemen. Vsa dosedanja dela so se izvajala na podlagi upoštevanja kulturnovarstvenih pogojev, starih znanj in uporabe predpisanih materialov. Krovska dela je izvedla ekipa krovcev iz bližnje Pavle vasi pod vodstvom mojstra Andreja Uletiča.

Leta 2005 je bila z interdisciplinarnim pristopom pripravljena še idejna rešitev celovite ureditve Zagraškega loga, v kateri ima Rangusova hiša osrednjo vlogo. Poleg nje bodo v naslednjih letih predstavljene še manjkajoče gospodarske stavbe, ki bodo sooblikovale domačijo.

Dušan Strgar

71

ESD: 1752

Naselje: Ključevica

Občina: Trbovlje

Ime: p. c. Marijinega vnebovzjetja

Področje: UA

Obdobje:

Na pobudo Župnijskega urada Dobovec smo v juniju 2001 izdelali kulturnovarstvene pogoje obnove kape zvonika cerkve Marijinega vnebovzjetja na Ključevici. Cerkev je v osnovi še poznogotska, današnja masa je rezultat predelav v baroku. Oltarna oprema je iz sredine 19. stoletja. Zaradi deformirane oblike strešne konstrukcije je bil izdelan načrt rekonstrukcije baročne kape; ta je bila v poletnih mesecih ponovno prekrita z macesnovimi škodli, impregniranimi z lanenim oljem. Krovska in tesarska dela je kvalitetno opravil mojster Bojan Koželj iz Stahovice, financiral pa jih je Župnijski urad Dobovec.

Nataša Podkrižnik

72

EŠD: /

Naselje: **Kobarid**

Občina: Kobarid

Naslov: **Za gradom, reka Soča**

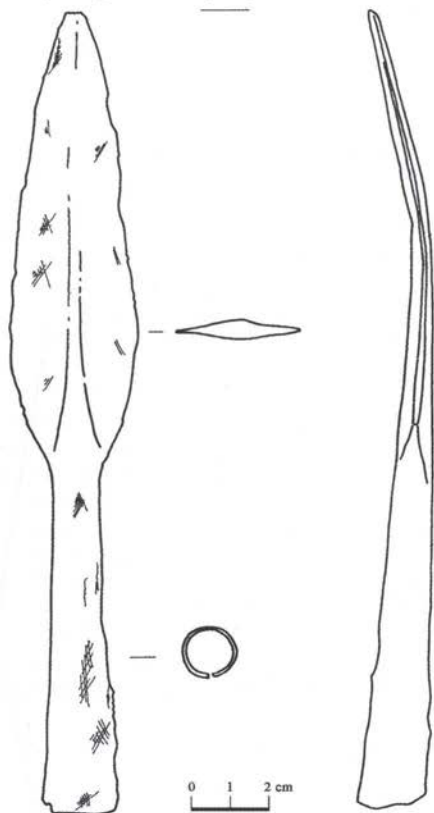
Področje: A

Obdobje: železna doba

Nadja Lazar (Izola, Brkinska ulica 3) je pred leti ob nizkem vodostaju v produ desnega brega Soče našla železno sulično ost. Lokacija se imenuje Za Gradom.

Opis: železna sulična ost ima lovorovolistno obliko. List je na sredini rahlo ukrivljen. Na prehodu tula v list se predmet močno zoža, prehod je tekoč. Tul je v preseku okrogel, list ima rombičen presek z rahlo poudarjenim sredinskim rebrom. Tul je na spodnjem delu, kjer je bila luknjica za pritrnitev, uničen. Ker je predmet ležal v vodi, se je v notranjosti tula in po površini rezila nabrala

Odlitek sulične osti je za novo arheološko predstavitev v Tolminskem muzeju izdelal Mišo Pflaum (Narodni muzej Slovenije), original hrani najditeljica (risba: N. Grum)

apnenčasta siga. Debelina 21,7 cm, širina rezila 3,3 cm, širina tula 1,8 cm. Odlitek sulične osti je za novo arheološko predstavitev v Tolminskem muzeju izdelal Mišo Pflaum (Narodni muzej Slovenije), original hrani najditeljica. Risba: N. Grum.

Sulična ost sodi med poznohalštatske najdbe. Podobne osti poznamo iz Idrije pri Bači (M. Guštin 1991, Posočje in der jüngeren Eisenzeit, Katalogi in monografije 27, T. 27, 11, grob 44) in z Notranjskega (M. Guštin 1979, Notranjska. K začetkom železne dobe na severnem Jadranu, Katalogi in monografije 17, T. 2: 1, T. 33–35), predvsem pa z dolenskih železnodobnih najdišč. V bližini mesta najdbe se predvideva prazgodovinski, lahko tudi poznejši prehod čez reko.

Martina Knavs, Miha Mlinar

73

EŠD: /

Naselje: **Kobarid**

Občina: Kobarid

Ime: **Kobarid – znamenje ob Napoleonovem mostu**

Področje: E

Obdobje: /

Znamenje, ki stoji na robu historičnega jedra Kobarida, ob poti v Drežnico, pri Napoleonovem mostu, je posvečeno sv. Antonu. Znamenje stoji nad vodnim izvirom in sodi v tip kapelice. Ker ga leta nihče ni vzdrževal, se je Darko Smrekar iz Šmasti odločil, da ga obnovi. Na njegovo prošnjo smo pripravili kulturnovarstvene pogoje za celovito sanacijo znamenja. Tako je bila izvedena drenaža, stene so bile sanirane, na betonsko ostreže so bili položeni korci in po barvni študiji so bile prepleškane stene.

Andrejka Ščukovt.

Pogled na obnovljeno znamenje sv. Antona, september 2006 (foto: A. Ščukovt)

74

EŠD: 15886

Naselje: **Kolovec**

Občina: Domžale

Ime: **spomenik bolnišnici Triglav na Kolovcu**

Naslov: Kolovec

Področje: Z

Obdobje: druga svetovna vojna, 1957

V letu 2006 je bila izvedena obnova partizanske bolnišnice Triglav na Kolovcu. Objekt stoji v kolovškem gozdu in mu rečejo tudi »Lukova bolnica«. V letu 2006 so bile izdelane strokovne podlage za razglasitev objekta za kulturni spomenik lokalnega pomena. Obnova spomenika je zahtevala detajlni pregled stanja objekta in njegove opreme. Na prvi pogled je kazalo, da je objekt še v dobrem stanju, vendar ni bilo tako. Ker stoji v gozdu, je izpostavljen slabšemu prezračevanju in težjemu izsuševanju, stalno pa je prisotna tudi višja stopnja relativne zračne vlage. V takih pogojih se leseni objekti hitreje navzamejo vlage, postanejo plesnivi in napadejo jih lesne gobe.

Notranjost objekta je bila premalo prezračevana, in zatohel zrak je že kazal na prisotnost plesni. Plesen se je pojavila tudi pod škodlami ter na delu stika strehe in napušča. Objekt pač leži na neizoliranih tleh. Na spodnjih nosilnih tramovih so na intenzivno vlaženje in propadanje lesa opozorile tudi glive rjave hojve tramovke (*Gloeophyllum abietinum*), ki imajo tu dobre pogoje za svoj razvoj in hkrati za razkroj lesa.

Okužbe lesa z glivami smo dokumentirali. Še preden pa smo podali mnenje in izhodišča ravnanja, je izvajalec zamenjal strešni les ter vse stare dele okuženega lesa odložil v okolici spomenika. To je seveda nevarno, saj je okuženi les vir novih okužb. Gliva se razširja in prenaša z okuženega lesa na zdravega s trosi. Podgobje je ob daljši izsušitvi sposobno celo za več let preiti v latentno stanje. To velja tudi za trose, ki v latenci zdržijo tudi do tri leta. Gliva raste v pri temperaturi med 5 in 36 °C ter pri minimalno 40-odstotni vlažnosti lesa. Okuži in razkroja najprej jedrovino, od tam pa se širi proti beljavi. V končni stopnji razkroja postane jedrovina rjavordeča in les razpade v prizmatične kose. Prav zato je pomembno, da se v konservatorskih pogojih opozori na problem in se podajo tudi biotehniške in inženirske smernice obnove spomenika. Izvajalci del niso vedno poznavalci lesne fitopatologije, brez natančnega poznavanja razmer in strokovne analize patoloških pojavov na lesu pa ni mogoče ustrezno determinirati pojav, in temu po navadi

Kolovec – spomenik bolnišnici Triglav (foto: R. Pamič)

sledi površna in nestrokovna obnova.

Pri prenovi kolovške bolnišnice smo investitorja in izvajalca zaprosili, da pospravita okolico spomenika ter les kontrolirano sežgeta, okužena mesta pa obdelata z ustreznim fungicidom. Drug problem je bil, da so se za dosedanje vzdrževanje zunanjih površin uporabljali barvni lazurni premazi, ki so v veliki meri zadrževali vlago v lesu in s tem onemogočali njeno izhlapevanje in izsuševanje lesa.

Konservatorski pogoji obnove so zajeli več ukrepov: gradbenoinženirske, biološke in gozdarske. Med gradbenoinženirske ukrepe sodijo zamenjava dotrajanega lesa, ureditev izolacije strehe, ureditev odvodnjavanja, dvig lesenih tal, tako da je omogočeno izsuševanje talnih leg, ter ureditev ventilacije objekta v notranjosti z namestitvijo zračnih loput. Med biotehniške ukrepe sodijo odstranitve lazurnih premazov, presušitev in površinska impregnacija lesa z ustreznim biocidom širokega spektra delovanja (fungicidno in insekticidno delovanje) ter strokovno uničenje odvrženega okuženega lesa. Gozdarski ukrep pa je izboljšanje prezračevanja v območju spomenika, in sicer z ustreznim redčenjem drevja in vzpostavitev zračnega koridorja.

Z redno kontrolo, prezračevanjem in drugimi vzdrževalnimi ukrepi je mogoče izboljšati vse materialne lastnosti, pravočasno izvajati preventivo in s tem tudi zmanjšati pogostnost posegov v spomenik. Žal ostaja dejstvo, da stoji spomenik v gozdu, torej v naravi, ki pa je nepredvidljiva. Le sistemski pravočasni strokovni ukrepi ter na znanju temelječe redno vzdrževanje spomenika omogočajo njegovo ustrezno ohranjanje.

Renata Pamič

75

EŠD: 236

Naselje: **Koper**

Občina: **Koper**

Ime: **Koper – arheološko najdišče Koper**

Področje: **A**

Obdobje: *srednji in novi vek*

V skladu s kulturnovarstvenimi pogoji, izdanimi Mestni občini Koper kot investitorju širitve komunalnih privezov v Kopru, je Skupina za podvodno arheologijo ZVKDS v sodelovanju z ZVKDS, OE Piran, med 20. in 25. 10. 2005 izvedla preventivno arheološko raziskavo območja starega mandrača v Kopru (parc. št. 1390 in 1543 k. o. Koper), med januarjem in marcem 2007 pa je izvajala tudi nadzor nad poglobljanjem morskega dna med Semedelsko promenado in obstoječim pomolom v mandraču. Tehnično podporo pri podvodnih delih v letu 2005 so zagotovili Potapljači Luke Koper in Športno društvo Trident. Ekstenzivni podvodni pregled morskega dna s kolekcijo površinskih najdb, ki je bil opravljen v dveh delovnih dneh, je zajel večji del potencialno ogroženega območja zahodno od današnjega pomola v izmeri okoli 160 x 65 m. V plankvadratni mreži, ki je potekala vzporedno s pomolom, je bilo skupno pregledanih 56 kvadrantov oziroma zbiralnih enot s stranico 10 m. V okviru preventivne raziskave je bila izvedena tudi arheološka interpretacija sedimentov iz dveh vrtin v mandraču, izvrtanih za potrebe geomehanskih raziskav. Šest vzorcev sedimentov iz vrtine V1 (KPM V1/vz 1–6) je bilo predanih v paleobotanično analizo na Biološki inštitut Jovana Hadžija ZRC SAZU v Ljubljani, arheološke

Amfora poznejše variante LRA 1 iz nasipa Porporelle (foto: D. Badovinac)

najdbe pa v trajno hrambo v Pomorski muzej "Sergej Mašera" v Piranu.

Kot arheološko zanimivo se je izkazalo obsežno kamnito nasutje, ki predstavlja ostanke nekdanjega valobrana in obenem služi tudi kot podlaga obstoječega pomola. Nasutju, širokemu med 10 in 18 m, ki ga sestavljajo do 30 cm veliki, delno zaobljeni kamni, lahko sledimo skoraj do konca današnjega pomola. Na površini nasipa ležijo posamični pravokotni bloki peščenjaka, ki jih lahko deloma povežemo z ruševino pomola ali starejšega valobrana. Manjši kamni se pojavljajo na deloma porasli površini dna še nekaj metrov proti zahodu.

Jedrni vzorec iz vrtine V1 tik ob zahodni fronti pomola kaže, da je nasutje sestavljeno iz 2 m debele plasti (abs. globina -0,3 do -2,3 m) slabo zaobljenih peščenjakovih kamnov, velikih do 30 cm, in številnih lupin mehkužcev. Pod nasutjem leži morski sediment iz peščene gline s školjkami in pomešanim gruščem manjših dimenzij (2,3–2,8 m), ki navzdol prehaja v mastno sivo glino (2,8–6,8 m). V vzorcu iz vrhnjega dela te plasti (2,8 m) je bilo poleg številnih ostankov morske favne ugotovljenih tudi precej rastlinskih makroostankov. Največ je bilo grozdnih pešk vinske trte (*Vitis vinifera*) ter pecljev grozdnih jagod, nekaj pešk oljk (*Olea europaea*), lesno oglje ter še nekaj drugih nedeterminiranih rastlinskih ostankov. Radiokarbonska starost pešk vinske trte je 1122 ± 25 BP, cal AD 899, 920, 957 (KIA 30912).

Največja koncentracija arheološko zanimivih najdb je bila ugotovljena v 18 kvadrantih vzdolž osrednjega dela pomola. Do podobnih ugotovitev je privedel tudi arheološki nadzor poglobljanja morskega dna do globine 2,0 m, pri katerem je izvajalec uporabljal rezalno-sesalni bagrer in kopač na splavu – maoni. Nadzor se je opravljal na mestu odlaganja izkopanega materiala, torej na izpustu rezalno-sesalnega bagra ter na plavajočem objektu. V skladu z dinamiko del se je ciklično izvajal tudi podvodni pregled profilov izkopa.

Med pridobljenim gradivom prevladuje keramični gradbeni material, kot so opeke in strešni korci ter različni recentni odpadki (steklo, keramika, kovina), arheološko in kulturnozgodovinsko zanimive najdbe pa vključujejo predvsem keramiko iz časa med 16. in 18. stoletjem (562 kosov ali 90 odstotkov najdb). Slabše zastopani so stekleni (15 kosov ali 2,37 odstotka najdb) in kovinski predmeti (7 kosov ali 1,1 odstotka najdb), med katerimi velja omeniti poznosrednjeveški ali zgodnjenovoveški bronast zvonec s polkrožno zanko. Poleg loncev je med keramičnimi najdbami

Izbor glaziranih skled (foto: D. Badovinac)

(303 kosi) posebej pogosta glazirana keramika severnoitalijanskih delavnic (slika 2), zastopana s krožniki s prstanastim dnom (63), krožniki (47), skledami (90) in vrči (37), najdenih pa je bilo tudi 15 tobačnih pip. Pri podvodnem pregledu je bila najdena poznoantična amfora bizantinske produkcije, verjetno poznejša varianta LRA 1 iz 6.–7. stoletja n. š. (slika 1).

Najdbe iz nasutja lahko najverjetneje obravnavamo kot odpad oziroma predmete, ki so bili odvrženi iz sidrišč in privezov na območju tako imenovane Porporelle, valobrana glavnega mestnega pristanišča za manjše ladje in galeje pred vrati sv. Martina. Sodeč po načrtih in vedutah mesta iz 17. in 18. stoletja, je bil valobran skoraj za polovico daljši kot današnji pomol, ki s svojim zalomljenim tlorisom posnema eliptično obliko nekdanjega valobrana. Ta je pred jugozahodnikom in zahodnikom ščitil tudi del pristanišča, ki se je širil na območje današnje tržnice.

V današnjem tlorisu in dimenzijah je pomol upodobljen na katastrskem načrtu iz leta 1819, ko je deloval še kot valobran. Na njegov vzhodni konec se je leta 1824 naslonila cesta proti Izoli, ki se je začela z mostičkom na mestu današnjih stopnic, medtem ko je prostor današnje tržnice in parkirišč še pred prvo svetovno vojno zavzemalo plitvo morje.

*Andrej Gaspari, Miran Erič, David Badovinac,
Metka Culiberg*

76

EŠD: 236

Naselje: **Koper**Občina: **Koper**Ime: **Koper – arheološko najdišče Koper**Področje: **A**Obdobje: **srednji vek, novi vek**

V sklopu prenove severne mestne obvoznice mesta Koper so poleg konservatorskega nadzora, ki ga je opravila dr. Sonja Ana Hoyer, potekali tudi arheološki nadzor z dokumentiranjem in posamična arheološka zaščitna raziskovanja na naslednjih lokacijah: Pristaniški trg, Belvedere in Ribiški trg. Dela so s posameznimi prekinitvami (arheološka dela so se prilagajala dinamiki gradbenih del) potekala od februarja 2006 pa vse do 29. 9. 2006, ko smo z arheološko sondo na ulici Belvedere želeli locirati potek srednjeveškega mestnega obzidja, vendar so sondiranja pokazala, da je bilo obzidje na tem mestu odstranjeno; postavljeno je bilo neposredno na litoško osnovo, vsega 0,20–0,35 cm pod današnjo hodno površino. Dela na Pristaniškem trgu in na ulici Belvedere je vodil P. Predan, univ. dipl. arheolog, arheološka sondiranja na Ribiškem trgu je vodila B. Hofman, univ. dipl. arheolinja. Arheološki nadzor z dokumentiranjem sta izvajala T. Kajfež, univ. dipl. arheolog, in A. Šemrov, arheološki nadzor nad vsemi opravljenimi deli in strokovni nadzor pa so izvajali spodaj podpisani. V sklopu zaključnega poročila je bilo pripravljeno zgodovinsko poročilo o srednjeveškem mestnem obzidju (V. Prohinar, univ. dipl. umetnostni zgodovinar), zbirno geodetsko karto z vsemi posegi je posnel in pripravil A. Grilc, univ. dipl. geodet.

Prvi poseg je potekal med 15. in 27. 3. 2006 v sklopu projekta prenove severne mestne obvoznice, sondiranje pa sta vodila mag. Draško Josipovič, univ. dipl. arheolog, in Primož Predan, univ. dipl. arheolog. Ekipo so sestavljali tehniki Monika Arh, študentka arheologije, Boris Tušek in Aljaž Grbec ter trije fizični delavci.

Glede na to, da smo pričakovali prisotnost arheoloških plasti in ostanke starega mestnega obzidja, je bil naš glavni cilj ugotoviti natančen potek in ohranjenost mestnega obzidja ter naravo in globino stratifikacije na tem območju.

Sondo v velikosti 8,5 x 5,8 m smo locirali na delu, kjer se stikata cestišče in sprehajalna pot (priloga 1). V globino je merila 1,94 m. Do globine 0,3 m smo sondo kopali strojno, nato ročno do že omenjene globine. Vse arheološke znake smo

ustrezno grafično in fotografsko dokumentirali. Prav tako smo stanje v sondi dokumentirali še z laserskim tahimetrom.

Med sondiranjem smo dokumentirali 17 stratigrafskih enot (v nadaljevanju SE). Pod asfaltom (SE 001) in tamponskim nasutjem za cestišče (SE 002) smo našli na več različnih antropogenih plasti, ki so vse del nasutja (SE 003, SE 013 in SE 014). Plasti so vsebovale veliko fragmentov keramike, opeke, stekla, kovine in kosti, ponekod pa je bilo prisotno tudi oglje. Na globini 0,68 m pod asfaltom smo našli na ostanke kanalizacije, ohranjene v velikosti 7,88 x 0,62 x 0,45 m. Spodnji del kanala je predstavljalo cementirano dno, stranici pa sta bili zidani. Celotna struktura je bila pokrita s kamnitimi ploščami (SE 006; SE 005 predstavlja vkop odtočnega kanala). Polnilo notranjosti kanala je bilo iz glinastega melja z nekaj drobnih fragmentov keramike, opeke, stekla in oglja (SE 004). Ob odtočnem kanalu smo našli na nasute ruševinske plasti s podobnimi najdbami (SE 007, SE 008, SE 009 in SE 010 – vse plasti najbrž predstavljajo enotno plast ruševine). Na globini 1,16 m pod asfaltom smo našli na ostanke temeljev starega mestnega obzidja (SE 016; SE 017 predstavlja interfaccijo temelja), ohranjene v velikosti 3,77 x 2,19 x 0,98 m. Vse do sedaj omenjene stratigrafske enote je presekala drenažni jarek (SE 012; SE 013 je plastična cev).

Temelji zidu, odkriti v sondi, pripadajo srednjeveškemu mestnemu obzidju. Zid je bil presekani in zato uničen z drenažnim jarkom, vendar ohranjeni ostanki na tem mestu jasno nakazujejo smer srednjeveškega mestnega obzidja ter sestavo zidu, ki na tem območju poteka v smeri jugozahod–severovzhod. Zid je bil grajen v suhozidni tehniki iz lomljenčev, velikih do 1 m. Raziskan je bil le del obzidja, saj je bila druga polovica že prekrita z betonom in je bila struktura tega dela zidu vidna le iz profila. Ostanki obzidja so se verjetno navezovali na nedaleč od tu stoječo utrdbo Tjepolo.

V sondi odkrit odtočni kanal, ki je bil pri gradbenih delih presekani z drenažnim vkopom, je najverjetneje iz 19. stoletja. Kanal je potekal prečno na obzidje, na katero je bil tudi delno naslonjen. Pri gradnji kanala so obzidje na tem delu prekrili s plastjo malte. Kanal poteka pravokotno na morskobalob, kamor je otekala njegova vsebina. Starost najdb v polnilu nakazuje relativno dolgo obdobje, ko kanalizacija ni bila več v rabi.

Drobne najdbe, ki izhajajo iz nasutij ter nasute plasti ruševine, so zelo fragmentarne in obsegajo fragmente keramike, opeke, stekla, kovine in

kosti. Najdbe so predvsem novoveške, nekaj je tudi srednjeveških. Fragmenti keramike so predvsem deli različnih posod, prevladujejo pa keramika z glazuro, posamezni kosi arhaične padanske sgraffito keramike iz 15. stoletja ter fragmenti renesančne sgraffito keramike s konca 15. in začetka 16. stoletja. Steklene najdbe so iz enobarvnega stekla (odlomki različnih kozarcev in steklenic), nekaj je tudi beneškega stekla. Med kovinskimi najdbami prevladujejo žebelji. Med posebnimi najdbami je kar precej bronastih igel, odkriti so bili trije novci (analizira jih Numizmatični kabinet NM Ljubljana), bronast naprstnik, steklena jagoda iz črnega neprosojnega stekla, keramična kroglica, koščena igralna kocka ter ostanek koščene ploščice za izdelavo gumbov. Zelo dobro ohranjena je bila keramična pipa z žigom proizvajalca.

Glede na stratigrafske enote (nasutja), v katerih so najdbe ležale, tega območja ne moremo interpretirati kot območje intenzivne dejavnosti ali bivanja. Za pregledano območje na Pristaniškem trgu lahko na podlagi stratifikacije plasti in odkritih arheoloških najdb trdimo, da lokacija leži na robu območja človekove dejavnosti v srednjeveškem in novoveškem obdobju.

Del obzidja, odkrit v sondi, nam prinaša pomemben podatek pri ugotavljanju dejanskega obsega in smeri srednjeveškega mestnega obzidja, ki se je z utrdbo »Belvedere« popolnoma prilagodilo topografiji »klifaste« obale, do katere je segalo morje. Obzidje se je šele pri izolskih vratih in na prostoru Ribiškega trga spustilo v naravni zaliv, kjer so bili v srednjem in novem veku postavljeni »mandračiči«, manjša pristanišča.

Marko Stokin, Primož Predan

77

EŠD: 239

Naselje: Koper

Občina: Mestna občina Koper

Ime: Koper – cerkev Marijinega vnebovzvetja

Področje: A, UA

Obdobje: rimsko obdobje, srednji vek, novi vek

Zaradi ponavljajočih se težav z nosilnostjo tal pod južno nosilno steno kopske stolnice je bila leta 1994 izvedena delna sanacija tega predela objekta. Poškodbe v obliki razpok v steni so se ponovile, zato je Župnijski urad Koper leta 2003 naročil projektno dokumentacijo za sanacijo Mojmirju Sajinčiču, univerzitetnemu diplomiranemu inženirju gradbeništva. Projekt je predvideval sanacijo s podbetoniranjem temeljev, sistematičnim injektiranjem in vgradnjo navpičnih

»Perfo« prednapetih sider.

Sanacijska dela po pridobljenem projektu niso bila izvedena. Zaradi močnega poslabšanja stanja je Škofija Koper naročila ponovni pregled konstrukcije Gradbenemu inštitutu ZRMK, d. o. o., in ta je priporočil čimprejšnjo sanacijo objekta. Investitor se je namesto izvedbe navpičnih sider odločil za vgradnjo jeklenih prečnih protipotresnih vezi. ZVKDS, OE Piran, je izdal soglasje za spremembo sanacijskega projekta, saj s tem ni prišlo do navpičnih poseganj po višini avtentične konstrukcije prezentiranega romanskega zidu koprskе stolnice. Dela je izvedel Tehnološki park ZRMK, GRAS, d. o. o. Zaradi sanacijskih del na temeljih stolnice je bilo treba izvesti arheološke raziskave. Arheološko zaščitno sondiranje v koprski stolnici Marijinega vnebovzjetja je potekalo od 8. do 26. 1. 2007, skladno z Odločbo Ministrstva za kulturo št. 61701-66/2006/5 z dne 15. 11. 2006 o dovolitvi arheološkega raziskovanja. Sondiranje je vodil Matej Župančič iz Pokrajinskega muzeja Koper za ZVKDS, OE Piran, strokovna sodelavka je bila Barbara Hofman, odgovorni konservator iz ZVKDS, OE Piran, pa je bil Alfred A. Trenz. Izbira ožje lokacije v okviru cerkve je bila podrejena zahtevam statikov glede možnosti in

potrebe utrjevanja južnega zidu stolnice, ki je v zadnjem času prav na tem mestu kazal razpoke in deformacije. Izkopani sta bili dve sondi, vzhodno in zahodno od oltarja sv. Petra in Pavla, v dolžini 3,6 oziroma 4 m, ter v širini 1,35 oziroma 1,55 m.

Sondi 1 in 2 sta obsegali pas ob polstebrih, s tem da se oltarja in stopnic pred njim nista dotikali. Ob izkopu sond se je pokazalo, da oltar ni temeljen, temveč je bil po prenosu iz servitskega samostana v začetku 19. stoletja (Gardina, E., Bartolomeo Gianelli: 1824–1894, Koper-Capodistria, 1995, str. 23, op. 16) položen na estrih (Naldini, P., *Corografia ecclesiastica o' sia Descrizione della città, e della diocesi di Giustinopoli, detto volgarmente Capo d'Istria, Venezia, 1700, 20: »11 Pavimento e di marmorino battuto«*), ki je pokrival tudi površino izkopa. Temeljenje obeh polstebrov je bilo močno prepojeno z injektirno maso, kot posledica utrjevalnih del jeseni 2006. Masa je zalila eno od grobnic ter v curkih prodrla v prostore z nasutinskim materialom, tudi do 2 m od južnega zidu.

V sondah so bili prepoznani trije zidovi, ki so potekali iz zunanosti cerkve pod južnim zidom stolnice in se zaključevali ob severnem robu sonde

Cerkev Marijinega vnebovzjetja, razporeditev grobov v sondi 1 (foto: A. A. Trenz)

ob dolgem zidu (zid V–Z), ki poteka v smeri vzhod–zahod in ga je sonda zadela le od strani. TL-datacija južnega zidu stolnice »romanski« je 1137 n. št.: t 28 let (Župančič, M., 11 Duomo romanico di S. Maria di Capodistria. AMSIA 41, 1991, 265–276, 275), po virih med letoma 1166 in 1186, stilno po M. Zadnikarju tudi v isto obdobje. Prečni zidovi so bili ob gradnji južnega zidu znižani, vendar ne do kraja, tako da predstavljajo njihove najnižje lege statično motnjno stolničnemu zidu iz 12. stoletja. Dva zida od teh sta bila zajeta v temelje obeh polstebrov in leta 2006 sprijeta z njimi z injektirno maso.

Omenjeni dolgi zid V–Z (skupna dolžina je vsaj 13 m, saj se zid sluti tudi pod stopnicami oltarja glede na Iome v strukturi stopnic) ima dve fazi: spodnjo, ki sega do globine 1,90 m pod današnjo hodno površino južne ladje, na katero se delno naslanja antični zid, ki prihaja iz zunanjščine, in zgornjo, ki leži nad omenjenim antičnim zidom. Fazi se razlikujeta po zidavi; zgornja ima ohranjene tudi sledove tankega ometa. Debeline zidu v obsegu zastavljenega izkopa ni bilo mogoče ugotoviti.

V obeh sondah so bili najdeni skeletni pokopi. Večja količina kosti (vsaj 8 osebkov) v sondi 2,

omejena na površino med zidom V–Z in temelji polstebra, je interpretirana kot prekop grobov, na primer iz strukture ob temelju polstebra, ki s smerjo V–Z nakazuje grob tipa »s kamnitimi ploščami«.

V sondi 1 je osamljen pokop v smeri V–Z ležal naslonjen na zid V–Z in na monolit izredno velikih mer, ki je segal pod oltar. Ob temeljih vzhodnega polstebra je ležal s ploščo pokrit grob v smeri V–Z, ki ga je zalila injektirna masa. Ob zidu, ki je potekal v smeri jug–sever iz zunanosti, je ležal skelet s pogledom na jug, kosti nog so nepoškodovane ležale pod zidom stolnice. V zasutju so bili najdeni drobci predvsem ravnega stekla, različnih faktur. Na skrajnem vzhodu sonde 1 je bila delno odprta, iz opek in kamna zidana grobnica, v zgornjih 0,8 m sekundarno zasuta z gruščem in drobnim lomljencem; proti dnu je bila ohranjena velika količina močno zdobljenih človeških kosti. Zasutje s kamenjem je bilo razmeroma recentno, saj je le na tej površini manjkal estrihast pod.

V sklopu vzhodne sonde 1 je bila v nasipnem materialu dobro omejena površina z več centimetrov debelo plastjo pepela, a brez sledov ožganin na kamnih. Vsebovala je več kosov železa,

Sonda 2: stratigrafski odnos temeljev zidov (foto: A. A. Trenz)

brona (med drugim tudi delno stopljenega), steklene drobce raznih faktur in oblik, tudi oljenk, novce cesarja Avgusta in fragment zatrepa iz oltarne pregrade 9. stoletja.

Drobno gradivo kaže, da je bila kopana nenaselbinska struktura, saj keramike skoraj ni bilo, steklo pa govori o liturgični uporabi od pozne antike naprej, enako tudi odlomek zatrepa. *Matej Župančič, Alfred A. Trenz, Daniela Tomšič*

78

EŠD: 236

Naselje: Koper

Občina: Mestna občina Koper

Ime: Garibaldijeva ulica, parc. št. 733 k. o.

Koper

Naslov: Garibaldijeva ulica, Koper

Področje: A

Obdobje: pozno rimsko obdobje, srednji in novi vek

Pred položitvijo komunalne infrastrukture v sklopu izgradnje objekta rektorata Univerze na Primorskem in Fakultete za humanistične študije v Kopru na lokaciji Garibaldijeva ulica so bili opravljeni arheološki nadzor in arheološka zaščitna izkopavanja. Potekali so od avgusta do vključno novembra 2006 z večjimi vmesnimi prekinitvami.

Ob arheološkem nadzoru je bil odkrit potek avstro-ogrske kanalizacije, arheološka zaščitna izkopavanja pa so potekala na treh mestih, ki so bila predhodno določena in poimenovana sonda 1, sonda 2 in sonda 3.

V sondi 1 smo potrdili stratigrafijo plasti, ki se pojavlja na koprskem otoku, vendar se tu, v

nasprotju z drugimi enako velikimi odprtimi površinami, kažeta izrazitejša srednjeveška in novoveška gradbena dejavnost. Ti dve gradbeni fazi sta iz ostankov temeljev težko prepoznavni. Od romanske gradnje se razlikujeta po večfaznosti enega zidu in sekundarne uporabe kamnitega gradiva. K boljši prepoznavnosti bo vsekakor prispevala tudi analiza veziv. Odkrito je bilo večje število stojk, večinoma podprtih s kamni, ter 6 m dolg vkop za zid, ki je potekal v smeri sever–jug.

Na vzhodni strani sonde 2 je bila pod poznoantično plastjo sivo modra osnova otoka, ki je kombinacija flišne prepereline in poilovičene cone nekdanjih pleistocenskih puhlic. Na meji med plastema so ležale drobne najdbe: fragmenti keramičnih predmetov poznorimske proveniencije iz severnoafriške, vzhodnomediterranske in lokalne produkcije, ki časovno segajo v obdobje med 4. in vključno 7. stoletjem.

Na skrajnem vzhodnem delu sonde 2 smo pri poglobljanju naleteli na kamnito strukturo iz večjih obdelanih kamnitih blokov brez veziva. Odkrite dimenzije do vzhodnega profila izkopa so bile 26 x 199 cm, kar nakazuje na grobnico. V severnem profilu se je pojavil kamnit zid v dolžini 1 m brez maltne vezave. Na prostoru med zidovima je bila temno rjava lisa z veliko količino oglja in žlindre, verjetno ostanki metalurške peči, ki je bila odkrita v južnem delu sonde 3. Po odstranitvi kamnite konstrukcije in poglobitvi plasti se je pokazalo pet stojk.

V sondi 3 je bil odkrit severozahodni vogal mogočne zidane strukture. Jugozahodni vogal je bil odkrit na dvorišču armerije ob izkopavanjih vodovodnega jaška, jugovzhodni pa ob izkopavanjih za agregat rektorata univerze. Gre

Koper, Garibaldijeva ulica, sonda 3, pogled proti vzhodu: grobne jame, grobnica št. 4 ter SZ vogal stolpa (foto: B. Hofman)

za stolp, verjetno zvonik cerkve sv. Katarine, saj merijo njegovi temelji v širino 1,20 m. Ob stolpu je bilo odkrito grobišče.

Grobovi so bili obrnjeni v smer vzhod–zahod. Pokopi v grobno jamo so bili večkratni, pri čemer niso pazili na vse kosti predhodnega skeleta, saj so bile posamezne kosti uničene ali prestavljene. Na vsak način pa so bile skrbno obvarovane grobne jame in med grobovi so se pojavili intaktni prazni prostori. Grobovi so segali le do stolpa in so se v dveh primerih naslanjali nanj. Odkrili smo le eno grobno konstrukcijo – grobnico –, ki so jo sestavljale velike pokončno stoječe kamnite plošče. Grobovi so bili brez pridakov. Časovno sodijo v širok razpon od pozne antike do srednjega veka.

Barbara Hofman

79

EŠD: 235

Naselje: **Koper**

Občina: Koper

Ime: **Koper – mestno jedro**

Naslov: Koper, severna obvoznica

Področje: U, UA, E, A

Obdobje: 15. – 20. stoletje

Pri zgodovinskem razvoju koprskе mestne aglomeracije na nekdanjem otoku lahko izpostavimo tri razvojna obdobja, v katerih se je bistveno spreminjala podoba severne mestne fasade. Najprej je to obdobje 14. in 15. stoletja, ko je bila izoblikovana dokončna podoba srednjeveškega mestnega jedra z utrjenim obrambnim sistemom na severni obali mesta; ta je bil v glavnih potezah nespremenjen do padca Beneške republike leta 1797 (glej Finovo topografsko karto iz leta 1619). Po poružitvi mestnega obzidja v 18. stoletju in pozneje v 19. stoletju, v avstrijskem in pozneje v italijanskem času, so na severni obali mesta, na mestu utrd in tik pod obrambnimi nasipi, zgradili velika solna skladišča in manjše ladjedelnice. Z novimi zazidavami in razširjenimi betonskimi površinami, iztrganimi morju za potrebe pristanišča Luke Koper, pa je od leta 1957 nastala ostra cezura med mestom in novim, za takratne razmere sodobnim tovarnim pristaniščem.

V letu 2006 je bila zgrajena že vrsto let načrtovana severna obvoznica v dotedanjem luškem območju, ki je vsaj v začetni fazi vzpostavila ponovni stik mesta oziroma njegovega obrobja z morjem. Pri projektu severne obvoznice so bila upoštevana spomeniškovarstvena in naravovarstvena izhodišča, izdelana na zavodu v spomeniškovarstvenem elaboratu MZVNKD z naslovom »Posebne

strokovne podlage za UN 'Severna obala mesta', Piran, december 1991 (inv. št. 2490, sign. 1616). V konservatorskem timu, ki ga je vodila Sonja Ana Hoyer, so sodelovali Marko Stokin, Eda Benčič Mohar, Robert Turk, Damjan Guček, Bruno Purger in Zdenko Bombek.

Med izvajanjem del za cestno traso so bila izvedena zaščitna arheološka sondiranja in arheološki nadzor (glej arheološka poročila). Med gradbenimi deli so bili odstranjeni vsi najnovejši funkcionalni pristaniški objekti, ki so bili označeni kot negativna kategorija. Med njimi je bila najpomembnejša odstranitev stavbe »Slavica«, ki je bila prislonjena na utrdbo Belveder. Rušitev tega objekta pomeni možnost prezentacije te utrdbe in dela mestnega obzidja kakor tudi historicistične ploščadi nad njo. Načrtovana obnova te utrdbe pomeni prek Verdijeve ulice oživljeno direktno povezavo med morjem in osrednjim trgom. Ta povezava bo realizirana z načrtovano obnovo starega stopnišča z Belvederja do morja. Na drugi stopnji javnega anonimnega arhitekturnega natečaja pa je predvideno novo stopnišče od Verdijeve ulice do novega potniškega terminala, umeščene v adaptirani luški stavbi. Ob izgradnji severne obvoznice je bil odstranjen ograjni betonski zid pri Ribiškem trgu; tako je bil »osvojen« trg, ki se ponaša z imenitnimi gotskimi stavbami. Žal pa pred trgom še vedno stoji visoka osemnadstropna stavba iz leta 1964, namenjena državnim rezervam. Med ohranjenimi in izpraznjenimi solnimi skladišči iz sredine 19. stoletja sta Libertas in Depangher (Delanglade), ki sta bili pred izgradnjo severne obvoznice namenjeni luškim delavnicam. Obe čakata na novo namembnost. Libertas v območju nekdanjih Izolskih vrat je predvidena za razstavno dejavnost, tako imenovano umetniško hišo ali »Kunsthalle«. Skladišče Depangher, v katerem je še v petdesetih letih delovala tovarna ribjih konzerv Delanglade v četrti Bošadrage, pa sestavlja s kompleksom samostana sv. Ane poudarjen vhod v mesto. V tem nekdanjem skladišču soli, ki je pri gradnji severne obvoznice ohranjeno le v originalnem delu, bi lahko namestili predstavitvene službe mesta Koper in tako skupaj s prenovljenim samostanom sv. Ane ustvarili revitalizirano in atraktivno območje doslej zanemarjenega dela mestne četrti Bošadrage ob vzhodnem vhodu v mesto.

Severna obvoznica, ki se je »prebila« skozi dosedanje luške funkcionalne objekte, s tem da so stara solna skladišča ostala ohranjena, je navkljub številnim parkiriščem, ki zasedajo izpraznjena mesta na lokacijah porušenih objektov, velika pridobitev za mesto Koper. S spomeniškovarstvenega vidika

se zdaj mestu odpirajo možnosti raziskati in prezentirati ostanke starega mestnega obzidja in ohranjenih utrd, obenem pa uresničiti načrtovana stopnišča, s pomočjo katerih bo mesto povezano z morjem. Poleg povezave mestnega središča s potniškim terminalom so namreč stopnice načrtovane tudi iz drugih mestnih četrti.

Ob severni obvoznici zgrajena parkirišča so predvidoma začasna, saj so bili v letu 2006 izpeljani trije arhitekturni natečaji za podzemne garaže pod Vergerijevim, Muzejskim in Nazorjevim trgom, ki naj bi pomenile ureditev tržnih ploščadi, pridobitev parkirnih mest in povezavo s severno obvoznico. Za te natečaje smo na zavodu pripravili strokovne podlage ter v strokovni komisiji, ki je ocenjevala razpisne pogoje natečaja, sodelovali kot ocenjevalci za kulturno dediščino (Sonja Ana Hoyer).

Sonja Ana Hoyer

80

EŠD: 235, 236

Naselje: **Koper**

Občina: Mestna občina Koper

Ime: **Koper – mestno jedro, Koper – arheološko najdišče Koper**

Naslov: *Verdijeva ulica, parc. št. 20, 141, 105, 644/1, 644/2 k. o. Koper*

Področje: N, A

Obdobje: *pozno rimsko obdobje, srednji in novi vek*

Verdijeva ulica v osrčju historičnega jedra mesta predstavlja severni krak glavnega kopskega komunikacijskega križa (Cankarjeva–Čevljarska–Kidričeva–Verdijeva ulica) in poteka od osrednjega Titovega trga do delno ohranjenega severnega mestnega obzidja (Belveder). Ob ulici so postavljene pomembne kopske palače, danes sedeži različnih javnih ustanov (loggia, mestna knjižnica, kino, gledališče, uradi lokalne skupnosti), ki dokazujejo urbani in stavbni razvoj mesta od srednjega veka do danes.

Ulica je površino za pešce, po kateri je urejena dostava za osrednji del mesta. Mestna občina Koper je kot investitor podala vlogo za rekonstrukcijo ulice, in sicer za ureditev infrastrukture in reprezentančno preoblikovanje asfaltirane ulice z ohranitvijo enake namembnosti. Glavni konservatorski pogoj je zahteval sodobno funkcionalno preoblikovanje ulice ob podreditvi njenemu prostorskemu pomenu in lokalni oblikovni tipologiji.

Vodilo za projektiranje in izvedbo predstavljajo naslednji konservatorski pogoji:

- poudarjanje enovitega značaja ulice ter njenega zgodovinskega in hierarhičnega pomena z višinsko enotnim oblikovanjem ulice ter z ohranitvijo celotnega neprekinjenega poteka in prostorske širine, ki odraža njen pomen v prostoru;
- oblikovanje tlaka kot nadaljevanje zgodovinskega tlaka Titovega trga ter obnovljene Čevljarske in Kidričeve ulice;
- tlakovanje s pravokotnimi, površinsko obdelanimi masivnimi bloki sivega peščenjaka; ločilni pas med dostavno prometno površino in preostalim delom ulice, namenjenim izključno pešcem, predstavljata ulični kineti za odvodnjavanje ulice, ki morata zaradi optične razpoznavnosti biti izdelani iz belega rezanega apnenca;
- možnost poudarjanja tlaka pred pomembnimi kulturnimi spomeniki in objekti mestnega značaja s pasom iz belega rezanega apnenca;
- nadaljevanje obstoječih konzolnih luči ob fasadah stavb, možnost namestitve talne razsvetljave pred objekti unikatnega pomena
- namestitev samostojnih uličnih svetilk ni dovoljena;
- vključevanje vse potrebne in predvidene mestne opreme v načrt (koši za smeti, eventualne klopi, informacijske table, drugo), ki mora biti enotno oblikovana ter prilagojena obstoječi mestni opremi;
- namestitev funkcionalnih označb skladno s prometnimi predpisi na mestih, ki ne krnijo vizualne podobe mestnega središča in mestnega oboda.

Območje je arheološko zavarovano z varstvenim režimom, ki predpisuje, da je treba teren pred gradbenimi deli arheološko raziskati. Arheološka zaščitna izkopavanja na Verdijevi ulici so potekala od 5. do 19. 9. 2006 v sklopu ureditve ulice pred položitvijo nove komunalne infrastrukture.

Za arheološka izkopavanja so bile določene štiri sonde, široke 2 m, ki so potekale prečno na Verdijevo ulico, od juga proti severu označene s številko od 1 do 4. Zaradi različne širine ulice je njihova dolžina znašala od 9,40 do 11,90 m. Po celotni dolžini ulice je potekalo več vodovodnih in meteornih jarkov in jaškov ter kanalizacijski in telekomunikacijski vod, ki so s svojimi globlinami različno posegali v plasti pod seboj.

V vseh štirih sondah smo kopali do rumene zbite ilovnate osnove, ki je bila v vsaki sondi na različni globini. Najgloblje (1,43 m) je segala v sondi št. 2, levo od vhoda v Primorsko gledališče. Nad to osnovo in nad poznoantično plastjo na zahodnem delu sonde je bila odkrita kamnita podlaga, čez to pa

je bil položen tlak, ki so ga sestavljali enakomerno veliki obdelani kamniti bloki. Čez te bloke je bila položena plast talnega estriha. Nad njim je bila delno premešana srednjeveška plast, nad to pa premešana zbita novodobna plast (SE 04), ki je nedvomno predstavljala izravnalno podlago za ulico, pozneje v celoti prekrito z makadamsko oblogo. Ob straneh je potekal pločnik, ki je bil odkrit le v sondi 1. V sondi 2 je bilo na vzhodnem delu odkrito srednjeveško ognjišče brez kamnite strukture, podobno tudi v sondi 3. V sondi 2 in 4 sta bili odkriti dve novoveški stojki, v sondi 3 pa poznoantična. V tej sondi je bil v poznoantični plasti odkrit tudi košen predmet s punciranimi krožci na obeh straneh (PN 3). Zbita plast (SE 04) se je od severnega dela otoka od Belvedera proti Titovemu trgu debelila, torej je bil nivo srednjeveškega trga nižji od današnjega.

Daniela Tomšič, Barbara Hofman

81

EŠD: 8345

Naselje: Koper

Občina: Mestna občina Koper

Ime: Koper – minoritska cerkev in zvonik sv.

Frančiška Asiškega

Naslov: Martinčev trg

Področje: UA

Obdobje: gotika (1265), barok (sredina 18. stoletja)

Minoritska cerkev sv. Frančiška Asiškega z zvonikom je del samostanskega kompleksa, ki stoji v osrednjem delu mesta Koper. Med prvimi redovi so se v Kopru naselili manjši bratje sv. Frančiška Asiškega – konventualci –, najverjetneje še pred sredino 13. stoletja. V času koprškega škofa Konrada viri potrjujejo širitev in pridobivanje posesti kot tudi gradnjo novega samostana. Gradnjo cerkve in postavitev temeljnega kamna novega samostana na območju mesta, imenovanem Caprile, omenja listina iz leta 1265 (Kandler, Pietro: Codice Diplomatico Istriano, vol. II, Trst 1986, str. 558). Ni še povsem jasno, ali je bila manjša cerkev, ki so jo do tedaj minoriti uporabljali, vključena v novo cerkev ali pa so jo porušili in kamenje uporabili za gradnjo nove cerkve (Naldini, Pavel: Cerkevni krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis ljudsko Koper, Koper 2001, str. 137).

Cerkve ima ohranjeno reducirano bernardinsko tlorisno shemo, ki je značilna za italijansko arhitekturo ubožnih redov (Guček, Mojca, Koper, nekdanja frančiškanska cerkev, v: Dioecesis

Justinopolitana. Spomeniki gotske umetnosti na območju koprške škofije, Koper 2000, str. 107–108). Veliko vzdolžno ladjo dopolnjuje iz linije izstopajoč korni del, ki ga sestavljajo osrednja velika in stranski manjši kvadratni kapeli. Korne kapele so bile križnorebrasto obokane, ladjo pa je zaključevalo odprto leseno ostršeje. V popisu apostolski vizitator veronski škof Agostino Valier leta 1580 omenja devet oltarjev (Lavrič, Ana: Vizitacijsko poročilo Agostina Valiera o koprski škofiji iz leta 1579, Ljubljana 1986, str. 70).

Leta 1700 je Naldini opisal še vedno gotsko cerkev, ki pa je že imela nov glavni tabernakeljski oltar z baldahinom (Naldini, Pavel; Cerkevni krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis ljudsko Koper, Koper 2001, str. 138–139). Ko so postavili nov glavni oltar v osrednjo korno kapelo, so zamenjali dvojno ozko gotsko okno z novim velikim polkrožno zaključenim. Ladja cerkve je tedaj še imela leseno odprto ostršeje s poslikanimi lesenimi tramovi, ki so še danes ohranjeni v stropni in strešni konstrukciji. Na glavni fasadi cerkve je bilo nad glavnim vhodom okroglo okno – rozeta. Sredi 18. stoletja je bila cerkev temeljito barokizirana, tako da je bil narejen nov raven strop v ladji s tremi velikimi poslikavami, ki jih obroblija štukaturna dekoracija (Istria. Città maggiori. Capodistria, Parenzo, Pirano, Pola. Opere d'arte dal Medioevo all'Ottocento (a cura di G. Pavanello e M. Walcher), Trst 1999, str. 82–85).

Samostan je bil ukinjen leta 1806 in od tedaj se cerkev tudi ni več uporabljala v sakralne namene. Samostanski kompleks je v času Napoleonove okupacije uporabljala vojska, od leta 1830 pa je v njem delovala osnovna šola in cerkev je bila namenjena telovadnici (Sartori, Antonio, Archivio Sartori. Documenti di storia e arte francescana, II/1, v: La provincia dei frati minori conventuali (a cura di p. G. Luisetto), Padova 1986, str. 397–403). Po drugi svetovni vojni je v samostanskem kompleksu in v cerkvi delovala slovenska gimnazija (Guček, Mojca; Samostanski kompleks in cerkev sv. Frančiška od nastanka do današnjih dni, v: 50 let Gimnazije Koper, Koper 1995, str. 36). Čeprav je bila namembnost cerkve neustrezna, je bila temeljiteje obnovljena v letih 1968 in 1969 prav za potrebe telesne vzgoje. Zaradi izredno slabe ohranjenosti in posledično ogroženosti uporabnikov je bila cerkev leta 1991 zaprta. V naslednjem letu je bil v posameznih segmentih saniran baročni strop, restavrirane so bile freske in štukatura. Po odstranitvi predelnih sten in stropnih konstrukcij v kornem zaključku, ki so bile postavljene zaradi ureditve sanitarij in slačilnic telovadnice, so potekale v letih 1994

in 1995 restavratorske raziskave, ki pa so ostale nedokončane zaradi zamakanja strehe.

Leta 2006 je bil na pobudo Antona Skoka, upokojenega ravnatelja gimnazije, ustanovljen iniciativni odbor za obnovo cerkve sv. Frančiška Asiškega pri Gimnaziji Koper, ki je prevzel pobudo za oblikovanje programa uporabe nekdanje cerkve v smislu objekta – spomenika za kulturne prireditve. Ker konservatorske in restavratorske raziskave nekdanje minoritske cerkve niso bile dokončane, kot tudi ne konservatorski program celovite obnove, je ZVKDS imenoval strokovno komisijo v sestavi dr. Robert Peskar, dr. Damjan Prelovšek in dr. Samo Štefanac, katere namen je spremljati potek dokončanja konservatorskega programa in izvedbe obnovitvenih del. Na prvi seji je strokovna komisija sprejela sklepe, ki zadevajo predlog izdelave strokovnih podlag za razglasitev koprške minoritske cerkve sv. Frančiška

Asiškega za spomenik državnega pomena: predstaviti lastniku kritično stanje spomenika ter nadaljevati z že začeti konservatorskimi deli in raziskavami, potrebnimi za dokončanje konservatorskega programa, ki predstavlja temeljno izhodišče za projektno dokumentacijo sanacije, obnove in prezentacije. Tudi iniciativni odbor si je zadal nalogo opozoriti javnost na kritično stanje spomenika, zato je bila 2. 6. 2006 v Pretorski palači s podporo Mestne občine Koper, ki je lastnik spomenika, organizirana okrogla miza, na kateri so s svojimi predlogi sodelovali vsi, ki so potencialni uporabniki tega kulturnega spomenika. Odmevnost okrogle mize je bila izjemno pomembna, saj je lastnik lahko izoblikoval načelna izhodišča programa namembnosti kot objekt za protokolarnе in kulturne prireditve Mestne občine Koper.

V okviru nadaljevanja izvedbe konservatorskih

Koper – minoritska cerkev in zvonik sv. Frančiška Asiškega: vzhodna fasada – korni zaključek

raziskav in oblikovanja programa nujnih raziskav, s katerimi lahko določimo stanje materialne in konstrukcijske ohranjenosti stavbe, je med 27. in 29. 10. 2006 potekala 1. faza – preddiagnostična faza stavbnih raziskav v sodelovanju s prof. dr. Nino Avramidou (Università degli Studi di Firenze, Dipartimento di Tecnologie dell'Architettura e Design "Pierluigi Spadolini") in njenimi sodelavci (arh. Annalisa Mariani, arh. Benedetta Maio, arh. Claudio Bragaglia, arh. Rachele Manganelli Del Fa in dr. Valerio Borgonuovo). ZVKDS, OE Piran, je izvedbo preddiagnostične faze organiziral v obliki delavnice za konservatorje, zaposlene na ZVKDS. Čeprav se je delavnice udeležilo zelo malo konservatorjev, je prof. Avramidou imela tudi strokovno predavanje. Na delavnici so opozorili na kritično stanje spomenika, predvsem na posameznih delih, izpostavili so nujnost postavitve zaščitnega gradbenega odra, ki omogoča varnost izvajalcem, izdelali so grafično predstavitev ohranjenosti in poškodb ter vzrokov poškodb spomenika in izdelali program nadaljnjih raziskav, ki smo ga posredovali lastniku. Mestna občina Koper je predloženi program in izdelano ponudbo vključila v finančni program občine za leto 2007.

Mojca Marijana Kovač

82

EŠD: 8331

Naselje: Koper

Občina: Koper

Ime: Koper – palača Župančičeva 35

Področje: R

Obdobje: 16.–19. stoletje

V kompleksu dvonadstropne palače Pecchiari vodi z Župančičeve ulice 35 in 35a dvoje vhodnih vrat. Že pred odstranitvijo starih, v pretežni meri popolnoma uničenih ometov je bilo mogoče s fasade razbrati stik med dvema različnima gradnjama. Stik razmejuje petosni objekt v dve ločeni enoti. Triosnica na številki 35 se od vzhodnega krila na številki 35a razlikuje tudi v kvalitetnejši kamniti gradnji. Srednjo os v drugem nadstropju zahodnega krila poudarja balkon z železno ograjo na štirih kamnitih konzolah. Obe polovici povezuje enotni venčni zidec s plitvim zobatim profilom in trilstno zaključenimi monoforami v beneškogotskem stilu v drugem nadstropju.

Junija 2006 je bilo prenovljeno vzhodno krilo fasade do stika s starejšim krilom fasade na številki 35a. Pripadajoče leseno ostrežje s kritino je bilo

zamenjano z novim v enakih materialih. S fasade in venčnega zidca so bili odvzeti vzorci ometa in barvnih plasti. Ob večkratnem pregledu fasade z zidarskih odrov, potem ko so bili odstranjeni preostanki hudo krusljivega in preperelega ometa, ni bilo opaziti drugih zazidanih arhitekturnih členov.

Na podlagi ostankov barvnih plasti z venčnega zidca je bilo ugotovljeno, da so bili opečni elementi zidca prebarvani z apnenim beležem. Barvne plasti na vzorcih ometa, ki je povezoval obe polovici fasade, so bile v treh slojih, v odtenku okra in še dveh oksidno rdečih barvah. Starejši odtenek oksidno rdeče barve je bil izhodišče sedanji prezentaciji silikatnih premazov barve.

V pritličju je bil izdelan podstavek iz nove kamnite obloge zaradi hujšega transporta vlage iz temeljev. Fasadni kamniti elementi so bili očiščeni in novejšje poškodbe pokitane. S stavbnega pohištva v trilstih so bili odstranjeni stari premazi bele barve. Lesna površina je bila tonsko poenotena z lazurnim, srednje rjavim odtenkom zaščitnega premaza za les.

Slaba stran raziskovanja fasad na objektih, ki niso bili pozidani v celoti v istem obdobju, je dostopnost do fasadnih površin samo z dela fasade, ki je v postopku obnove. Pri palači Pecchiari je krilo z Župančičeve ulice 35 ostalo neraziskano. S primerjavami izsledkov raziskav z zidarskih odrov s celotnega objekta bi verjetno izvedeli več o faznosti razvoja objekta v obdobju od 16. do 19. stoletja.

Jure Bernik

83

EŠD: 236

Naselje: Koper

Občina: Mestna občina Koper

Ime: Verdijeva ulica, parc. št. 20, 141, 105, 644/1, 644/2 k. o. Koper

Naslov: Verdijeva ulica, Koper

Področje: A

Obdobje: pozno rimsko obdobje, srednji in novi vek

Arheološka zaščitna izkopavanja na Verdijevi ulici so potekala od 5. do 19. 9. 2006 v sklopu ureditve ulice pred položitvijo nove komunalne infrastrukture.

Za arheološka izkopavanja so bile določene štiri sonde, široke 2 m, ki so potekale prečno na Verdijevo ulico, od juga proti severu označene s številko od 1 do 4. Zaradi različne širine ulice je njihova dolžina znašala od 9,40 do 11,90 m.

Po celotni dolžini ulice je potekalo več vodovodnih

in meteornih jarkov in jaškov ter kanalizacijski in telekomunikacijski vod, ki so s svojimi globinami različno posegali v plasti pod seboj.

V vseh štirih sondah smo kopali do rumene zbite ilovnate osnove, ki je bila v vsaki sondi na različni globini. Najgloblje (1,43 m) je segala v sondi št. 2, levo od vhoda v Primorsko gledališče. Nad to osnovo in nad poznoantično plastjo na zahodnem delu sonde je bila odkrita kamnita podlaga, čez to pa je bil položen tlak, ki so ga sestavljali enakomerno veliki obdelani kamniti bloki. Čez te bloke je bila položena plast talnega estriha. Nad njim je bila delno premešana srednjeveška plast, nad to pa premešana zbita novodobna plast (SE 04), ki je nedvomno predstavljala izravnalno podlago za ulico, pozneje v celoti prekrita z makadamsko oblogo. Ob straneh je potekal pločnik, ki je bil odkrit le v sondi 1. V sondi 2 je bilo na vzhodnem delu odkrito srednjeveško ognjišče brez kamnite strukture, podobno tudi v sondi 3. V sondi 2 in 4 sta bili odkriti dve novoveški stojki, v sondi 3 pa poznoantična. V tej sondi je bil v poznoantični plasti odkrit tudi koščen predmet s punciranimi krožci na obeh straneh (PN 3, slika 1). Zbita plast (SE 04) se je od severnega dela otoka od Belvedera proti Titovemu trgu debelila, torej je bil nivo srednjeveškega trga nižji od današnjega.

Barbara Hofman

84

EŠD: 9550

Naselje: **Korita pri Dobrniču**

Občina: Trebnje

Ime: **Dobrnič – arheološko območje**

Področje: A

Obdobje: *starejša in mlajša železna doba*

Uničeno obzidje na Z strani naselja Cvinger nad Koriti (foto: B. Križ)

Jeseni 2006 smo ob ogledu prazgodovinskega utrjenega gradišča Cvinger nad Koriti ugotovili, da je lastnik strojno odstranil SZ in Z del kamnitega obzidja, ki je bilo ohranjeno kot 1–2 m visok kamnit okop na notranji strani naselja, na zunanji pa se je nekaj metrov strmo spustil v dolino. Ta nekaj metrov široki okop je bil strojno odrinjen v gozd pod naseljem, in tu je ležala velika količina kamnov, ki so nekoč sestavljali obzidje. Med njimi smo pobrali več okroglih žrmelj ali njihovih delov ter večjo količino prazgodovinske lončenine, hišnega lepa in živalskih kosti.

Borut Križ

85

EŠD: 265

Naselje: **Kostanjevica na Krki**

Občina: Kostanjevica na Krki

Ime: **Kostanjevica na Krki – samostan**

Naslov: *Grajska cesta 45, Kostanjevica na Krki*

Področje: A

Obdobje: *visoki srednji in novi vek*

Na območju cistercijanskega samostana Kostanjevica na Krki je ZVKDS, OE Ljubljana, vodil zaščitna arheološka izkopavanja v dveh etapah. Leta 2002 je izkopavanja na območju arkadnega hodnika vzhodnega trakta vodila Barbara Nadbath, v decembru 2006 pa jih je v pritličnih prostorih vzhodnega trakta izvedla ekipa Tica sistemi, d. o. o., pod vodstvom Mije Topličanec in konservatorskim nadzorom Barbare Nadbath.

V oktobru 2002 so pri urejanju arkadnega hodnika v vzhodnem traktu cistercijanskega samostana v Kostanjevici naleteli na človeške kosti. Z zaščitnim izkopavanjem smo med 15. in 14. stebrom vzhodnega trakta odkrili temelje zidane stavbe s štirimi stojkami v sredini, med 14. in 12. stebrom pa trinajst grobov s približno tridesetimi pokopi. Temelji in grobovi so bili poškodovani zaradi gradnje vzhodnega trakta samostana v 18. stoletju. Vkop za temelje trakta je presekal temelje stavbe in grobne jame, hkrati je bila znižana tudi sama hodna površina in arkadnem hodniku. Grobne jame so bile preproste in plitve, le grobova 3 in 8 sta bila obzidana. Ohranjena globina je bila med 10 in 20 cm. Najgloblja sta bila grob 3 s kamnito konstrukcijo in grob 4, ohranjena globina je bila med 35 in 40 cm.

Odkriti so bili sukcesivni pokopi v isto grobno jamo; v grobu 1 so bili odkriti ostanki petih, v zidanem grobu 3 pa šestih skeletov. Praviloma so bili najmlajši in najstarejši skeleti orientirani

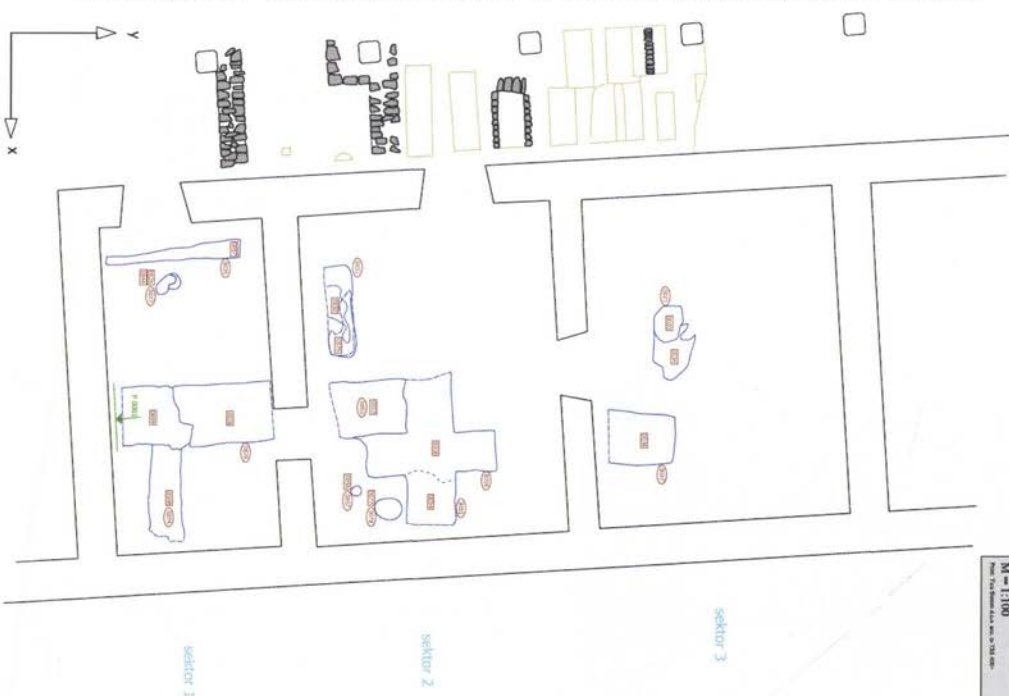
proti zahodu in nepoškodovani, kosti ostalih so bile premešane. V grobovih 6, 7, 10 so bile dolge kosti skrbno položene k nogam ohranjenega skeleta. Grobovi so bili dolgo v uporabi in so morali biti označeni. Prekrivanja grobnih jam so redka. Deloma je mlajši grob 7 posegel v grob 4. Tri različne grobne jame so bile na mestu groba 5, z različnim polnilom in globino. Grob 6a sta poškodovala grob 8 ter najmlajši grob 6.

Najdb je bilo malo, hrani jih Posavski muzej Brežice. V grobu 1 sta bila odkrita železen žebelj in bronast obroček, ki je ležal pri zapestju skeleta 1. Železen nožek in kremenov kamenček, ki je verjetno služil kot kresilo, sta bila odkrita v grobu 2 ob desnem kolenu skeleta 2. V grobu 5a je ob levi roki skeleta ležal železen nož, v grobu 13 je bila odkrita bronasta pločevina. Poškodovan srebrn skledast novc iz groba 6 je bil kovan v Benetkah v 13. ali 14. stoletju (hrani ga Numizmatični kabinet Narodnega muzeja Slovenije). Železni žebliji so bili odkriti v grobovih 3, 5 in 9, v grobovih 2, 4, 5 in 7 pa posamezni drobni fragmenti stekla in lončevine, ki so med grobno nasutje prišli slučajno.

V decembru 2006 so izkopavanja potekala v pritličnih prostorih vzhodnega trakta. Zaradi prenove treh prostorov je izvajalec gradbenih del strojno izkopal ruševinsko nasutje, ki je nastajalo vse od druge svetovne vojne, ko so ti prostori imeli različne funkcije (bili so hlevi, gostinski lokal, galerija). V vseh prostorih smo dokumentirali 78 stratigrafskih enot; krožno kamnito strukturo, več ostankov kolov oziroma stojk, tri večje jame za stojke, podprte s kamni, opečnat tlak, eno grobno jamo s skeletnim pokopom ter 8 temeljev oziroma ostankov zidov objekta ali objektov, ki so na tem mestu stali pred obstoječim traktom (ta je bil zgrajen leta 1742).

Prva gradbena faza vzhodnega trakta oziroma predhodnega objekta na tem prostoru je dokumentirana s temelji v vseh treh raziskanih prostorih (slika 1). Po Valvasorjevi upodobitvi (slika 2, skrajno desno; Zadnikar, M., 1994, *Kostanjeviški kloster*, 25) bi lahko pripadali delno vzhodnemu traktu, delno prizidku in stavbi na stebrih severno od trakta, lahko pa tudi cerkvisi sv. Lovrenca, ki jo na tem mestu omenja ustanovna listina.

Tloris temeljev zidov in grobnih jam, dokumentiranih v letih 2002 in 2006 (računalniška obdelava: R. Klasinc).

Kostanjevica 2006
 Priloga 2
 SE faza 2 s strukturami odkritimi
 leta 2002 (levo)
 M = 1:100
 Proj. T. Klasinc, A. Šušter, M. Šušter

Kostanjeviški samostan po J. V. Valvasorju, 1679, *Topographia Ducatus Carnioliae modernae*, grafični list 126 (Zadnikar 1994, 25)

Ob zidu v prvem prostoru je bila dokumentirana ovalna jama za dvojno stojko oziroma vertikalno postavljen tram, obložen z bledo sivo meljasto glino. V temno rjavem polnilu smo dokumentirali posamezne drobce keramike in več odlomkov steklene čaše ježevke, ki sodi v čas od konca 13. do 15. stoletja (Lazar, I., 1999, *Srednjeveško steklo. V: Fugger Germađnik, R. ur., Grofje Celjski: katalog razstave, 81–86. Pokrajinski muzej Celje*). Tudi v prostoru 2 sta bili ob temelju starejšega objekta dve večji jami za stojko; polnilo je vsebovalo večje kamne za utrditev trama.

V osrednjem delu prostora 3 smo dokumentirali večji vkop jame neznane funkcije, zapolnjene s peščenim polnilom, ki je vsebovalo več odlomkov visoko srednjeveške keramike.

V prostoru 2 je bil odkrit (slika 3) zadnji grob tako imenovanega grobišča na arkadnem hodniku. Pokojnik je bil v preprosto grobno jamo (dolžine 2,14 m, širine 0,60 m in globine 0,35–0,40 m) pokopan brez pridakov, najverjetneje zavil le v mrtvaški prt. Glava, ki gleda proti vzhodu, in noge so bile rahlo privzdignjene. Desna roka je bila položena ob telo, leva pa z dlanjo naslonjena

Grobna jama s skeletnim pokopom. Pogled proti jugu (foto: M. Lukič)

na mečnico. Na okostju ni bilo vidnih poškodb ali obrab. Jama je bila najprej v spodnjem delu, od leve roke proti golenicam, zasuta z zelo temno rjavo plastjo meljaste gline, verjetno preteklim humusom, in nato s premešano izkopano sterilno plastjo, v kateri se je na površini še delno ohranil ostanek vrhnje plasti žganine.

Nadejali smo se, da bodo raziskave v prostorih vzhodnega trakta dale odgovor na vprašanje, ali so leta 2002 odkriti temelji južno od grobišča temelji v 16. stoletju porušene kapele sv. Lovrenca. A žal ni bilo tako. V tej preliminarni fazi temelje zidovja, odkritega leta 2006, nismo uspeli povezati s temelji, ki so bili odkriti leta 2002. Prav tako ne moremo trditi, da dokumentirani temelji pripadajo romanski cerkvi s pripadajočim pokopališčem ali stavbi predhodne faze vzhodnega trakta, kakor se kaže na Valvazorjevih grafikah. Lanske raziskave pa so z odkritjem groba omogočile zamejitev leta 2002 odkritega grobišča proti vzhodu.

Mija Topličanec, Barbara Nadbath

86

EŠD: (predlog 400.652)

Naselje: Kranj

Občina: Mestna občina Kranj

Ime: grobišče NOB na Planini

Naslov: Kranjsko pokopališče na Planini

Področje: Z

Obdobje: druga svetovna vojna 1941–1945, 1965

Spomeniško kompozicijo sestavljata plato s kamnitim obeliskom iz hotaveljskega marmorja in kamniti kenotaf z vklesanimi imeni padlih borcev med drugo svetovno vojno. Zasnovo za spomenik je leta 1965 podal arh. Nande Jocif. Zaradi poroznosti kamna, vlage, zmrzali, onesnaženega zraka in tudi zaradi opustitve vzdrževalnih ukrepov je kamen razpokal, se površinsko luščil, črke so bile popolnoma izprane in plitve.

Veliko spomenikov druge svetovne vojne na Gorenjskem je izdelanih iz apnenčastega hotaveljskega marmorja. Pri izbiri kamna so odločilno vlogo imeli arhitekt in tudi ugodne nabavne možnosti. Litološke, petrografske in mehanske lastnosti okrasnega apnenca, hotaveljskega marmorja, omogočajo dobro obdelavo, njegova barvitost pa doseganje zelenih estetskih učinkov. Vendar pa so v tem apnencu tudi škodljive primesi, kot na primer vložki sericitnega skrilavca, limonitiziranega hematita in ilovice. Njegova struktura je drobnozrnata, tekstura pa nehomogena, kar ne zagotavlja večje odpornosti in trajnosti, če je marmor izpostavljen

vremenskim razmeram in mehanski obrabi. V primeru kompaktnega, monolitnega prereza pa doseže dovolj visoko tlačno trdnost, zato ga ponekod ob manjših obremenitvah uporabljajo tudi za nosilne elemente.

Pri kranjskem obelisku je že vizualni pregled pokazal, da je kamen močno namočen, površina je bila onesnažena, zaradi delovanja zmrzali so v kamnu nastale razpoke, izrazito je bilo tudi površinsko krúšenje drobnih delcev, na posameznih mestih pa je bil kamen pokrit z lišaji. Skozi razpoke in slabo tesnjena mesta je voda našla pot v notranjost kamnitih delov, tam pa je zmrzovala in razganjala notranjo strukturo kamna.

Po pregledu spomenika smo podali konservatorske pogoje za njegovo obnovo. Pomembno je bilo, da se dela opravijo ob lepem vremenu, da se kamniti deli pazljivo očistijo umazanije s kontroliranim pritiskom peskanja in da se omogoči čim boljše sušenje spomenika. Stike med sestavnimi deli obeliskaja je bilo treba očistiti in globinsko tesniti s trajno plastičnim kitom v barvi kamna. Odlomljene dele spomenika je bilo treba nadomestiti z enakim kamnom, ki je bil hkrati ustrezno armiran z nerjavečimi sidri in zlepljen z lepili za kamen. Zaradi boljšega odtokanja vode je bil obelisk z vrha prevlečen s tankim cementnim hidrofobnim premazom. S tem je bil preprečen vstop vode v

Grobišče borcev NOB na Planini (foto: R. Pamič)

sredico vrhnjega dela obeliska. Poglobljene so bile črke napisa na obelisku. Zatesnjene so bile razpoke, očiščen in suh obelisk je bil v celoti hidrofobno zaščiten s paropropustnim švicarskim premazom Pramolit. Končni hidrofobni premaz je bil nanesen ob lepem vremenu na suho podlago, ko je bila zunanja temperatura med 15 in 20 stopinj C. Če se premaz nanaša pri višjih temperaturah, topilo prehitro izhlapi in slabo prodira v kamen. Globina penetracije hidrofobnega premaza je pri hotaveljskem marmorju tudi do 5 mm, odvisno od higroskopičnosti in kompaktnosti strukture. Zaščitni premaz preprečuje vstop vode in je hkrati paropropusten. Običajno se premazovanje po dveh do treh urah ponovi, da se doseže primerna zasičenost kamna z zaščitnim sredstvom.

Kakršno koli zapiranje vlage v kamen je škodljivo. Prav tako je treba meteorno vodo speljati proč od spomenika, ker se tako preprečuje intenzivnejši vertikalni dvig kapilarne vlage v bazičnem delu spomenika in s tem njegovo propadanje zaradi kontinuiranega vlaženja in zmrzovanja. Običajno se hujše poškodbe začnejo pojavljati zaradi zmrzovanja in s tem zmanjšanja nosilnosti in drugih lastnosti spomenika prav pri tleh, kjer je vlaženje največje. Z naravnim vlaženjem in izsuševanjem moramo računati, saj stoji spomenik na odprtem prostoru. Pri spomeniku na kranjskem pokopališču je bila zaradi boljšega odtekanja vode površina platoja urejena v naklonu stran od spomenika, razpadajoči robniki platoja so bili nadomeščeni z novimi. Slaba stran prvotnega platoja je bila ta, da je bil tlak izveden z glajenimi apnenčastimi ploščami. Glajen apnenčast tlak je bil namreč občutljiv za mehansko obrabo, zlasti pa je bilo nevarno hoditi po njem v zimskem času, ko je poledenel. Izpostavljen vremenskim vplivom je sčasoma izgubil prvotno lepoto, nastale so površinska hrapavost, razpoke in z njimi nujno odstopanje plošč od podlage. Obiskovalci so polega tega vžigali sveče na tleh, zato je bil tlak tudi močno umazan, čiščenje z grobimi ščetkami pa ni bilo dovoljeno. Madeži so bili resen problem. Kakršno koli čiščenje je bilo zaradi možnih površinskih in estetskih poškodb tlaka sporno. Prvotni tlak je zdaj ohranjen, vendar zaradi pronicanja vode na več mestih navrtan. Prekrit je s plastjo peska za grobove, ki ga je mogoče po potrebi zamenjati.

Problem je bil tudi kenotaf. Na prvi pogled je kazalo, da bo mogoče poškodovano površino monolita – kenotafa – obrusiti do zdrave osnove in napise ponovno vklesati v podlago. Pokazalo se je, da so razpoke zelo globoke in da kvalitetnega klesanja zaradi velikega števila črk brez bistvene spremembe oblike ni mogoče izvesti. Kenotaf

smo ohranili, vendar smo ga ustrezno zmanjšali in obložili s podobnim, kvalitetnim kamnom. Glajena obstojna obloga daje videz monolita, kar smo dosegli z nevidnimi stiki med sestavnimi deli kenotafa. Kenotaf ima po posegu enake dimenzije kot prejšnji. Soočali smo se z vprašanjem, kako ravnati, ko kamen razpade in ko je jasno, da ponovna izbira enakega kamna bodisi ni mogoča ali sploh ni rešitev. Prostorsko in kompozicijsko je prvotna zasnova ureditve spomenika primerna, ko pa analiziramo materiale, tehniko obdelave, skrb za trajnost, zagotavljanje estetike in hkrati varnosti, je ocena lahko zelo drugačna.

Končno smo uredili tudi zasaditev spomenika. V prvotni zasnovi ureditve je bilo okrasno drevje in grmovje zasajeno preblizu platoja, razslasli koreninski sistem je dvignil robnike, zaradi opustitve obrezovanja pa je grmovje zakrivalo večji del platoja in kenotaf. Odstranili smo staro grmovje, izdelali načrt zasaditve in režim vzdrževanja. Zasaditev rušja (*Pinus mugo*, borovke) in polegla panešplje (*Cotoneaster horizontalis*) ter drugega okrasnega grmovja je izvedel strokovni izvajalec, ki ga je pristojna občina tudi zadolžila za redno vzdrževanje spomenika.

Renata Pamić

87

EŠD: 5117

Naselje: Kranj

Občina: Kranj

Ime: Kranj – hiša Tomšičeva 32

Naslov: Tomšičeva 32, Kranj

Področje: UA

Obdobje: 19. stoletje

V mestnem jedru Kranja, v hiši, kjer je nekoč prebival slikar Layer, je bila na steburu najdena naslikana moška figura v rimski togi. Stenska slika v fresko- in sekotekniki je bila poškodovana od žebeljev in delno izbrisana, saj je bilo čeznjo nanesenih več kot 20 premazov različnih beležev. Omenjeni steber je bil arhitekturno moteč in določen za odstranitev. Tako je bila leta 1995 freska sneta in prenesena v depo zavoda.

Pri ločevanju je prišlo do nepravilnosti kljub vsem pravilnim postopkom. Freska je bila očiščena vseh nanosov beležev. Odstranjene so bile stare plombe, vse poškodbe so bile pokitane s klasično apneno malto, barvna ploskev je bila utrjena s paralooidom B72. Sledilo je lepljenje z gazo v treh plasteh na ameriški klej, ki ga je priporočil prof. Kokalj. Počez sta bili dani še "kalika" kot trdnejša tkanina in vezana plošča. Nekaj krivde lahko pripišemo

Freska na stebri pred snemanjem
(foto: E. Tršar Andlovič)

Freska na stebri po restavriranju
(foto: E. Tršar Andlovič)

zelo neravni površini stebra. Del freske je bil snet, drugi del je ostal na stebri. Z snemanjem se je odlučil – strapiral še del barvne plasti fragmentov, ki so ostali na stebri. Odločeno je bilo, da se izreže gaza z barvno plastjo in se shrani. Ponovil se je postopek snemanja drugega dela. V delavnici so bile grobo obdelane zadnje strani vseh delov freske. Deli freske so bili nato sestavljeni v celoto in vse skupaj je bilo za več let spravljeno v depo.

V zimi 2005 in 2006 je prišla na vrsto obnova snete stenske poslikave iz Layerjeve hiše. Nadaljevala se je obdelava zadnje stene s kitanjem, ravnanjem in utrjevanjem freskoometa. Obrnjena freska je bila nato očiščena tkanine in lepila. Pokazala se je slika poškodb, ki so nastale pri snemanju. Površina freske ni bila ravna kot nekoč in manjkal je precejšen del naslikane draperije. Poškodbe so bile pokitane in zravnane s površino, kjer se je dalo in kjer pri tem ni bila prekrita originalna slika. Zato je ostalo nekaj neravnin. Sledilo je lepljenje na nov prenosni nosilec.

Na vrsti je bila retuša poslikave. Ta je bila delno izbrisana, delno odluščena in shranjena na kosih gaze, obdelane s kaliko. Težava ni bila toliko v tem, da je freska v več kosih, temveč da je strapirana barvna plast nevidna pod plastmi tkanine. Najprej je bila narejena retuša vidne originalne poslikave.

Nato se je pojavilo vprašanje, ali naj se izdelata rekonstrukcija risbe samo po fotodokumentaciji ali pa naj se vsaj delno vrne strapirana poslikava na svoje mesto. Odločila sem se za slednjo možnost. Ker zaradi več plasti tkanin ni bilo vidnih barvnih potez, ni bil mogoč direktni nanos na fresko. Poslikava bi lahko bila nanesena postrani. Čeprav se pri vsakem snemanju izgubi del barvne plasti, je bila poslikava prenesena na novo gosto in tanko tkanino. Odstranjeni so bili stari nanosi gaze in tako so se pokazali ostanki strapiranega dela draperije. Lice barvne plasti je bilo ponovno preplepljeno z redko gazo, spodnja gosta tkanina pa je bila odstranjena. Končno je bila lahko originalna poslikava prilepljena na fresko. Povezane so bile črte, s črticami in pikicami so bili obdelani prazni prostori ozadja v barvnih tonih freske. Kljub nanosu nekaj več tujega materiala, kot je zaželeno – to je lepila primal AC33 –, je bila rekonstrukcija poslikave v nadaljevanju natančnejša. Tako se je retuša lahko bolj približala originalnemu videzu freske. Vse skupaj je bilo po fazah fotografsko dokumentirano in predstavljeno na plakatu razstave z naslovom Restavrator-konservator v Narodnem muzeju leta 2006.

Eva Tršar Andlovič

88

EŠD: 274

Naselje: **Kranj**Občina: **Kranj**Ime: **Kranj – mestno jedro**Naslov: **Sejmišče 1, Kranj**Področje: **UA, R**Obdobje: **19. stoletje**

V mestnem jedru Kranja na Sejmišču 1 so leta 2005 začeli prenovo fasade brez naše vednosti. Pri tem je bila najdena manjša freska nad vhodom v stavbo. Zavod je fresko lociral in zaščetil pred nadaljnjimi deli na fasadi. Delno odkrita freska je nato zaradi vremena eno leto čakala na restavriranje.

Sakralni motiv je slikan v fresko- in delno v sekotehniki. Upodobljene tri figure predstavljajo Marijo, ki sedi s knjigo v naročju, stoječega Jezusa v deških letih ter Jožefa s pohodno palico v levici in knjigo v desnici. Risba je naslikana s temnordečo barvo. Obleke so slikane v zlatem okru, kadmij oranžni ter modri barvi. Lica in roke so le rahlo obarvani. Za nebo sta uporabljena svetlo modra in rožnata barva. V ozadju je skicirano naslikano grmičevje s poudarjenimi listi. Nosilec freske – zid – je ob robovih večji del odpadel in je bil po celotni površini natočen z 2- do 5-centimetrskimi presledki. V spodnjem predelu so bili ostanki štirih od šestih železnih vijakov trdno zagazdeni v zid. Pred obnovo so držali napis nad vrati. Preostali ohranjen freskoomet je trden.

Delno odkrita freska pred restavriranjem
(foto: E. Tršar Andlovič)

Najprej je bilo treba fresko očistiti vseh nanosov poznejših enobarvnih preslikav in starih plomb. Nato so bili obšiti krušljivi robovi poškodob. Sledilo je rezanje kovinskih vijakov pod nivo poslikave in njihova zaščita pred rjavenjem. Tako očiščena poslikava je bila premazana z raztopino paraloida v ksilenu. Sledilo je kitanje poškodob, ki so bile v polovici primerov zelo globoke. Nanos manjkajočega freskoometa je bil narejen v treh različno debelih slojih. Ko je bila nova površina poravnana s staro, se je podložila barvna retuša. Sledilo je povezovanje črtne risbe in močnejše poudarjanje barve oblačil. Manjkajoči del obraza sv. Jožefa in dva prsta na njegovi levi roki je bilo treba doslikati. Zaradi manjkajočih robov predvsem v vogalih poslikave se je zdelo, da figure stojijo in sedijo med oblaki, čeprav je bilo z risbe razvidno, da stojijo na trdnih tleh. Zato menim, da je bila odločitev za rekonstrukcijo spodnjega dela poslikave pravilna. Tako so bili namesto enobarvne umirjene površine doslikani plašč sv. Jožefu, zaključek nog Jezusu in desni vogal z rahlo nakazanim grmičevjem. Slika je dobila rob, saj so novi omet nanесли nekoliko stran od poslikave. Ta rob je bil obarvan sivo, vendar je slika potrebovala logični zaključek, zato ji je bil s tankimi črtami dodan še okvir. Na koncu je bilo vse skupaj premazano z zaščito paraloida B72 v ksilenu. Vse faze obdelave so fotografsko dokumentirane.

Eva Tršar Andlovič

Freska po restavriranju (foto: E. Tršar Andlovič)

89

EŠD: 5131

Naselje: **Kranj**

Občina: Kranj

Ime: **srednjeveško mestno obzidje**

Naslov: Tomšičeva ulica 42

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, zgodnje rimsko obdobje, pozno rimsko obdobje

V nadaljevanju sanacije kranjskega mestnega obzidja na območju med gradom Kieselstein (Tomšičeva ulica 44) in stolpom Škrlovec, (M. Sagadin, Kranj – srednjeveško mestno obzidje, Var. spom. 42, 2005/2006, 72–74, v nadaljnjem besedilu: VS 42) so bila v letu 2006 opravljena izkopavanja v obzidnem, tj. zahodnem delu stavbe Tomšičeva ulica 42 (tako imenovani lovski dvorec gradu Kieselstein) in ob obzidju med Tomšičevo ulico 42 in Tomšičevo ulico 44.

Obzidni del stavbe Tomšičeva ulica 42 vključuje kot svojo zahodno steno tudi del mestnega obzidja, med to stavbo in gradom Kieselstein pa je bilo obzidje komaj še zaznavno. Notranji del je bil zasut do ohranjene višine, zunanja fronta pa je bila domala v celoti zrušena, tako da se je le še tu in tam videla sredica zidu, močno obraščena z grmovjem in drevjem.

Že odstranjevanje drevja je zahtevalo posebej usposobljene izvajalce, ker je drevje rastlo tik pod obzidjem stanovanjske stavbe. Glede na pričakovano višino ohranjenega obzidja je bil arheološko izkopen 4 m širok pas vzdolž obzidja med gradom Kieselstein (Tomšičeva ulica 44) in lovskim dvorcem (Tomšičeva ulica 42). Izkazalo se je, da je obzidje v celotnem poteku med stavbama, tj. v dolžini 32,5 m, še poznoantično. Najbolj labilen del obzidja, kjer je bila ohranjena samo še notranja fronta (približno 2 m²), je bil prerisan na folijo in razstavljen. Ob ponovni pozidavi obzidja bo sestavljen na prvotnem mestu. V obzidju so bila odkrita tudi nevešče zazidana prvotna vrata. Zaradi statične sanacije tistega dela obzidja, ki predstavlja zahodno steno Tomšičeve ulice 42, pa je bil izkopen ves pritrčni del zahodnega dela stavbe (4 prostori). Zgodnjeantični in poznoantični zidovi, ki so bili odkriti leta 2005 severno od te stavbe (VS 42), so se nadaljevali še v kletnem delu njenega SZ prostora. Zahodno steno tega prostora v dolžini 6,5 m in višini približno 3 m predstavlja še poznoantično obzidje. V nadaljevanju poteka proti J je porušeno in nadomeščeno s srednjeveškim obzidjem, ki služi za Z steno JZ prostora stavbe. Poznoantično obzidje pa je – kot

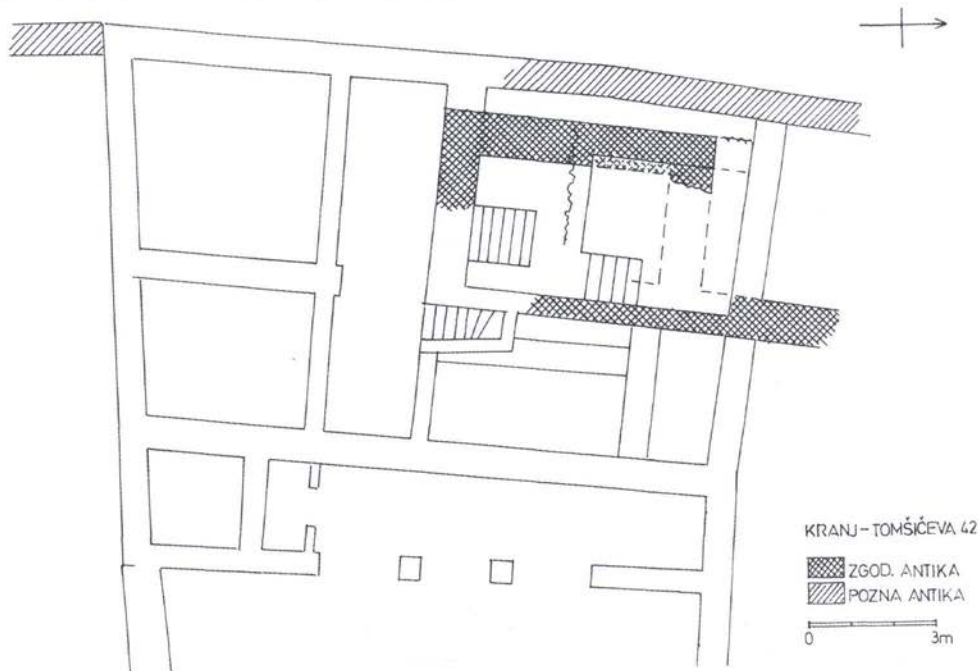
rečeno – še ohranjeno od JZ vogala te stavbe do Kieselsteina. Izkopavanje kletnega dela SZ prostora je odkrilo tudi ostanke zgodnjeantičnega stolpa, katerega J zid se kaže v temeljih zidu med SZ in JZ prostorom, Z zid pa v zidu, ki poteka vzporedno s poznoantičnim obzidjem in ki je služil kot temelj za Z steno kleti. Med poznoantičnim obzidjem in Z zidom zgodnjeantičnega stolpa je

Poznoantični zid med Tomšičevo ulico 42 in Tomšičevo ulico 44 (foto: J. Rupnik)

Tomšičeva ulica 42 – noga vzhodnogotske fibule (foto: J. Rupnik)

Tomšičeva ulica 42 – zgodnjeantični in poznoantični zidovi v kleti stavbe

bil najden odlomek vzhodnogotske ločne fibule. ZS vogal tega stolpa je še ohranjen, njegov S zid pa je le nakazan, tako da ni ohranjen priključek na zgodnjeantično obzidje, katerega ostanek oziroma notranja (V) fronta je bila odkrita v SV prostoru stavbe. Ta zid služi kot temelj za predelno steno med SZ in SV prostorom, vendar je debel le 55 cm. Glede na njegov nadaljnji potek proti S (odkrit leta 2005), kjer je debel približno 90 cm, je bil v stavbi očitno stanjšan oziroma je bila ob postavitvi stavbe očitno ohranjena le še njegova V fronta – kar pa je konec koncev vidno tudi na zunanji strani S stene (o.c. VS 42, 74).

Arheološke raziskave v notranjosti objekta so v fazi, ki zadeva zgolj statično sanacijo obzidja in na obzidje vezanega dela objekta, zaključene. Z raziskavami v letih 2005 in 2006 so bili ugotovljeni zgodnjeantično obzidje z vsaj dvema obrambnima stolpoma na zunanji strani, presenetljivo dobro ohranjeno poznoantično obzidje, ki je služilo svojemu namenu še v srednjem veku, in ostanki poznoantičnih bivalnih objektov, ki so definirali obseg srednjeveške stavbe ob obzidju. Strokovni del ekipe so sestavljali mag. Draško Josipovič, univ. dipl. arheolog, ter študentje arheologije Janez Rupnik, Tilen Podobnik, Helena Risamondo in Luka Rozman.

Konservatorski program, ki bo služil obnovi stavbe Tomšičeva ulica 42 in ureditvi dvorišča med Kieselsteinom in njegovim lovskim dvorcem, je v pripravi.

Milan Sagadin

90

EŠD: 9416

Naselje: Kranj

Občina: Mestna občina Kranj

Ime: Vodovodni stolp

Naslov: Kranj

Področje: Z

Obdobje: 1909–1911

Vodovodni stolp je zgradil Kranjski deželni odbor v letih 1909–1911 po načrtu inženirja Jana Vladimira Hraskya. Že v času avstro-ogrske monarhije je bil ocenjen kot največjačnejši gospodarski objekt monarhije. Predstavlja urbanistično dominantno prostorsko točko Kranja in njegove okolice ter kaže na zgodovinsko in tehniško razvojno stopnjo infrastrukture Kranja. Po arhitekturni gradbeni zasnovi ga lahko opredelimo kot vodni stolp z osemkotnim zbiralnikom vode na vrhu s skupno prostornino 250 kubičnih metrov. Narejen

je bil kot vodni zbiralnik in za zagotavljanje pritiska v vodovodu za najvišje objekte v Kranju. Zaradi spomeniškoarhitekturnih kriterijev, kot so avtentičnost, zgodovinski pomen, starost, tehniške kvalitete, ohranjenost, avtorsko in likovno merilo, ima objekt kvalitete in lastnosti kulturnega spomenika.

V Vodovodnem stolpu je prišlo do hujše havarije, preliivanja vode iz rezervoarja v kontrolni hodnik in posledično tudi do večjih konstrukcijskih poškodb in porušitve obodne zunanje stene zgornjega betonskega dela stolpa. Poškodbe so terjale detajlni pregled stanja in zasnove nosilnih konstrukcij zlasti armiranobetonskih elementov stolpa, ki so bili zaradi korozije močno poškodovani. Evidentirane so bile hujše razpoke in vidna mesta korodiranega armaturnega železa zunanje betonske stene. Najhujše poškodbe so nastale v višini rezervoarja z osmerokotnim tlorisnim presekom, ob katerem teče približno 1,1 m širok kontrolni hodnik po celotnem obodu rezervoarja in na katerega se opira lupinasta armiranobetonska streha. Na tem delu je bila debelina betonske stene le 7–8,5 cm, armatura stene pa ni bila zadosti zaščitena z betonom. Zaradi poroznosti betonskih delov in nezadostne debeline krovnega sloja nad armaturnim železom je prišlo do pojave korozije armaturnega jekla na zunanji strani stene, ki je v direktnem kontaktu z atmosferilijami. Korozijski produkti, ki so pri tem nastali, imajo nekajkrat večji volumen od elementarnega železa. Zaradi povečanja volumna so pritiski povzročili razslojevanje, odstopanje in odpadanje betonskih plasti. Alkalnost betonske površine je na mestih, kjer so ti čvrsti in homogeni, zmanjšana do globine 20 mm, na posameznih poroznih območjih tanke obodne stene pa tudi do globine 50 mm. Zunanja betonska stena hodnika in rezervoarja sta zaradi hidrostatičnih pritiskov po prelitju vode čez rob rezervoarja utrpeli hujše poškodbe. Porušil se je del betonske obodne stene.

Nastale razpoke, močno korodirano in oslabiljeno, razmeroma redko vertikalno armaturno železo (\varnothing 6 mm) ter razslojevanje korodiranega betona so zahtevali odločitev o načinu sanacije. Podani so bili osnovni konservatorski pogoji sanacije, v skladu s katerimi je bil pripravljen program sanacijskih ukrepov. Program sanacije, ki ga je izdelal Gradbeni inštitut ZRMK, d. o. o., je konservatorska izhodišča in pogoje obnove vključeval na najvišji možni ravni. Vzeti so bili vzorci za nadaljnjo laboratorijsko preiskavo gradiva. Vrtanje, injektiranje votlih delov sten, vstavljanje dodatne armature zaradi izboljšanja nosilnosti konstruktivnih delov so bili izvedeni

z notranje strani. Opečnata fasada stolpa je ostala arhitekturno čista. Poškodovana mesta so zahtevala le lokalno odbijanje poškodovanih delov fasadnih opek do globine približno 5 cm in vgradnjo novih opečnih zidakov s fugiranjem v podobni strukturi, kot jo ima obstoječi zid, pri čemer so se uporabili radialno oblikovani opečni fasadni zidaki v ustrezni barvni niansi. Po sanaciji so bile vse opečne fasadne površine oprane s pritiskom 150 barov ter po sušenju in v dveh nanosih zaščitene z vodoodbojno impregnacijo. S fasade so bili vzeti vzorci za preiskavo mehansko tehniških karakteristik gradiva za poznejšo statično in seizmično analizo stolpa.

Preučili smo ohranjen originalni načrt, po katerem je bil stolp zgrajen, in ugotovili, da je objekt stabilen, temeljen na čvrstem terenu, in to na močni branasto zasnovani razširjeni talni plošči v globini 3,5 m pod nivojem terena. Po višini objekta imajo vsi horizontalni preseki krožno tlorisno obliko in se proti vrhu, kjer leži rezervoar, ožijo. Premer armiranobetonske temeljne plošče v višini tlaka pritličja znaša več kot 16 m, zunanji premer bazičnega betonskega dela stolpa skupaj z radialno razporejenimi ojačevalnimi rebri pa znaša 10 m. Na njem je armiranobetonska plošča (na tem delu je premer stolpa 7 m), po obodu katere je zidan okrogli opečni, neometan del stolpa (stene debeline 0,9 m), ki se na višini 15,3 m nad tlakom pritličja zaključuje z zgornjo armiranobetonsko podporno rebasto strojno konstrukcijo in rezervoarjem. Na tem delu je premer stolpa 6,65 m, debelina stene pa se zmanjša na 0,75 m. Zgornja plošča s konzolnim pohodnim odprtim zunanjim hodnikom leži v višini 26,3

Poškodba betonske stene (foto: R. Pamić)

m nad nivojem tlaka pritličja. Tu se opečni zid (na tem delu je debelina zidu 0,6 m) zaključí z močno betonsko vezjo, na katero se z ločnimi armiranobetonskimi konzolnimi nosilci opira tudi zgornja nosilna konstrukcija rezervoarja, ki skupaj s talno ploščo rezervoarja leži v višini 29,4 m nad nivojem pritličja. Premer vodnega rezervoarja z volumnom 250 m³ znaša 8,7 m, višina pa 4,7 m. Ob celotnem obodu konstrukcije rezervoarja je izveden 1,1 m širok »kontrolni« hodnik, katerega zunanje strani zapira razmeroma zelo tanka armiranobetonska stena debeline 70–85 mm in višine 4,6 m. V vogalnih stičiščih te stene pa so izvedeni armiranobetonski stebri, ki nosijo vitko lupinasto armiranobetonsko strešno konstrukcijo, v središču katere je izveden 3,6 m visok stolpič krožne tlorisne osnove premera 3,0 m.

Najhujše poškodbe so evidentirane prav na tanki armiranobetonski steni in na armiranobetonskih stebrih.

Podatki o višini stolpa so različni (34 m), odvisno od kod je merjen, vendar je analiza projekta pokazala, da skupna višina stolpa, od nivoja tlaka pritličja do vrha strehe, znaša 40 m.

Po pregledu projekta in ugotovitvah v sklopu opravljenih sondiranj in preiskav nosilne konstrukcije zgradbe je bilo ocenjeno, da je stanje te konstrukcije še razmeroma dobro, da pa je treba

sanirati korodirane porozne betonske površine ter ojačiti fasadne nosilne armiranobetonske stebre in tanke obodne stene, ki delujejo kot polnila med stebri. Poroznost je bil najvidnejša na stikih stebrov s polnilno betonsko steno. Ugotovljeno je bilo, da bo treba z vgradnjo vertikalnih protipotresnih jeklenih vezi ojačiti opečni del objekta; tudi ta poseg je predviden z notranje strani. S sklerometrično preiskavo betona je bilo ugotovljeno, da trdnost vgrajenega betona v pritičnem delu in v armiranobetonskih ploščah presega 25–30 (MB 30), na vseh treh armiranobetonskih ploščah sta bili z elektronskim instrumentom (Profometer) preverjeni pozicija in globina armature oziroma njena krovna plast. Konstrukcije so bile izvedene v skladu z osnovnim načrtom. Preiskava je pokazala, da armiranobetonske plošče premalo ležijo na zidu (le 10–12 cm) in da bo treba izvesti dodatno sidranje in ojačitev stropov v obodno zidovje.

Po čiščenju poškodovanih mest in korodirane armature ter nanosu pokrivnega sloja betona je bila sprejeta odločitev, da se ojačitev reber in tankih obodnih sten izvede s karbonskimi trakovi. Izbrana sanacija je preizkušena metoda, ki zadovoljuje vse predpisane tehniške zahteve in standarde. Prednost take metode je zlasti v tem, da je kadar koli ponovljiva brez večjega poškodovanja nosilnega jedra betonskega elementa. Reverzibilnost in poznavanje tehniških lastnosti in delovanja materialov ter načina izvedbe sta zlasti pri kulturnih spomenikih zelo pomembna, saj omogočata sprotno kontrolo stanja in potrebne ukrepe. Druga prednost uporabljene sanacijske metode je v tem, da ne povečuje obtežbe objekta, karbonska vlakna imajo potrebne elastične lastnosti, kar je pomembno pri prevzemanju napetosti. Če bi gradbeniško klasično posegali v poškodovane betonske dele stolpa, bi s fizičnim odbijanjem do potrebnega preseka, pripravo podlag, nanašanjem sanacijskih malt in betonov nujno povzročili še hujšo poškodbo in dimenzijsko spremembo konstruktivnega dela. Povečanje preseka bi pomenilo večjo obtežbo, pri tem pa ne bi bistveno izboljšali nosilnosti in duktilnosti objekta. Cilj posegov pa je bil ohraniti zdravo konstrukcijsko jedro, oblikovne in dimenzijske lastnosti objekta ter prvotne projektne obtežbe. Konservatorska izhodišča so bila upoštevana v tej meri, da so za sanacijo uporabljeni kompatibilni materiali, namesto dodatne odebelitve sten in s tem povečanja obtežbe je bila izbrana metoda ojačitve betonske stene s karbonskimi tkaninami v epoksidno lepilo in izvedbo površinskega elastičnega zaščitnega premaznega sistema v barvi betona. Zunanja obodna betonska stena hodnika je

Vodovodni stolp v Kranju po obnovi (foto: R. Pamić)

bila z notranje strani obložena s toplotno izolacijo, na mestih, kjer je bila dodajana stremenska armatura in se je izvajala sanacija razpok, je bila toplotna obloga iz Purpena odstranjena. Po končani sanaciji je bila izolacija ponovno izdelana v enakem sloju. Vse obstoječe betonske površine, vključno z razkritimi površinami, so bile oprane do zdrave betonske podlage z vodnim topom do 350 bar. Izvedeni utori vzdolž razpok so bili tesnjeni, razpoke, tanjše od 1,0 mm, pa injektirane z epoksidno injekcijsko smolo. Za dodatno armaturno povezavo obodne stene je bilo treba izvesti vrtine in vgraditi sidra v epoksidno lepilo. Na stiku obodne stene s stebrom je bilo treba izvesti utor in vanj z epoksidnim lepilom vgraditi ojačevalne stremenske karbonske trakove (široke 4 cm). Z visokoalkalno ekspanzijsko cementno maso so bili injekcijsko polnjeni vsi stiki med stebrom in steno, porozna mesta, segregacije ter druge praznine ob armaturi, delovnih stikih ali na površinah. Vsi korodirani armaturni vložki so bili očiščeni po postopku pnevmatskega iglanja, ročnega ščetkanja in trikratnega visokoalkalnega protikorozijskega zaščitnega premaza. Pred izvedbo grobe reprofilacije v enem ali dveh nanosih (odvisno od globine poškodbe) z mikroarmirano polimer modificirano grobo sanacijsko malto je bil izveden polimer modificirani kontaktni in tesnilni nanos, ki obenem služi kot kontaktni premaz za sprejemljivost oziroma primer. V območju debelejših slojev reparacije (nad 1,5 mm) so bile izvrtane luknje in vgrajena kemična sidra iz dekapirane pločevine. Izvedena je bila še zaključna obdelava vseh površin betona in grobih sanacijskih nanosov s tankoslojno reparaturno, specialno sanacijsko malto na predhodno izveden kontaktni premaz.

Med obnovitvenimi ukrepi, ki še čakajo na izvedbo, so v programu predvideni še protipotresni ukrepi ojačitve Vodovodnega stolpa. Planirana protipotresna ojačitev nosilne konstrukcije zgradbe predvideva izvedbo vertikalnega utora dimenzij v nosilnem zidu z žaganjem vertikalnih stranic utora, obdelavo utora s polimerno cementnim obrizgom in izvedbo vertikalnih armiranobetonskih vezi (MB 30) ter vgrajevanje sider v očiščene vrtine z epoksidnim lepilom. V nosilnem zidu v višini obstoječih zoženj zidov je predvidena izdelava horizontalnih armiranobetonskih vezi z dodatnim armiranjem, stremeni in sidranjem sider v očiščene vrtine z epoksidnim lepilom. V nosilne zidove se vgradijo še jeklena poševna sidra, ki se varijo na peskano jekleno pločevino, lepljeno na predhodno pripravljeno zgornjo površino armiranobetonske plošče z epoksidnim lepilom.

Ukrep je namenjen ojačitvi naleganja obstoječih armiranobetonskih etažnih plošč. Protipotresni ojačitveni ukrep je predviden na delu betonskega podstavka, kjer so prav tako predvidene vertikalne vezi iz neskrčljive polimerizirane sanacijske malte s predhodnim armiranjem ter sidri, vgrajenimi v očiščene vrtine. Predvidena je tudi vgradnja jeklenih vertikalnih sider v spodnji betonski temelj. Jeklena vertikalna sidra se vgradijo tudi v zgornji zaključni armiranobetonski nosilec. Obnova vodovodnega stolpa je bila izziv za spomeniško službo in izvajalca, saj je poleg izjemno zahtevnih tehniškoorganizacijskih nalog (viseči delovni odri) in dilem okoli izbora tehnologije delo zahtevalo dosledno spoštovanje tehniških in kemičnih lastnosti uporabljenih materialov in hkrati doseganje estetskih, oblikovnih, arhitekturnih, zgodovinskih in drugih spomeniških lastnosti objekta.

Renata Pamič

91

EŠD: 4736

Naselje: Kromberk

Občina: Nova Gorica

Ime: Nova Gorica – arheološko najdišče Kekec

Področje: A

Obdobje: prazgodovina

Dne 10. 1. 2006 sem severno od prazgodovinskega gradišča na Sv. Katarini nad Novo Gorico na delno tlakovani poti (parc. št. 1312 k. o. Kromberk) naletel na prazgodovinske ostaline. Najdbe sem našel v strojnem narivu zemlje ob omenjeni poti. Po pripovedovanju očitvecev je izkop nastal v prvem tednu leta 2006, najverjetneje za vleko sveže posekanih drevs s parcele št. 726 k. o. Kromberk. Najdbe so ležale v plasti temno rjave meljaste ilovice z nekaj apnenčastega drobirja. Strojni izkop je posegel približno 30–50 cm v pobočje ob cesti (parc. št. 726 k. o. Kromberk) in 10–50 cm v globino. Izkopana zemlja je bila narinjena ob rob poti, ki meji na parc. št. 840/1 k. o. Kromberk. Najdbe so bile razpršene po površini 7 do 10 m po celotni površini strojnega izkopa, in to na sedlu terase, kjer se pot začne strmo spuščati v dolino bližnjega hudourniškega potoka, približno 10–15 m pred koncem strojnega posega. Na preostali trasi strojnega posega nisem našel arheoloških ostalin.

Med najdbami prevladuje naselbinski material (keramika, keramični svitki, živalske kosti, hišni lep, peščenjak alohtonega izvora). Ob upoštevanju dejstva, da sem koncentracijo prazgodovinskega

materiala našel na zamejenem območju, morda lahko domnevamo, da so s strojnim posegom v plasti ob poti presekali ostanke prazgodovinskega objekta. Domnevni objekt je bil verjetno delno poškodovan že pri izgradnji prvotne poti, vendar morda ne v celoti, saj sem posamezne kose keramike in kosti našel tudi na sami površini poti, kjer je bila prvotna hodna površina poti poškodovana zaradi strojnega izkopa. Žal plasti v obcestnem profilu zaradi vremenskih razmer (globoko zamrznjena tla), vegetacije (korenine) in delno posutega profila ni bilo mogoče natančneje pregledati. Najdbe so bile predane ZVKDS, OE Nova Gorica.

Mitja Pergar

92

EŠD: 7382

Naselje: **Libeliče**

Občina: **Dravograd**

Ime: **Libeliče – vas**

Naslov: **Libeliče 11**

Področje: **E**

Obdobje: *druga polovica 19., začetek 20. stoletja*

V letu 2006 so se na objektu v Libeličah 11 v okviru nadaljevanja spomeniškovarstvenega projekta, ob sofinanciranju Ministrstva za kulturo, začela načrtovana gradbenosanijska in obnovitvena dela.

V prvi fazi sta bili izvedeni sanacija temeljev in izdelava preostalega dela drenaže ob zahodni in cestni fasadi. V nadaljevanju obnove so se na zahodni stranski fasadi ter v pritličju glavne cestne fasade izvajali konservatorsko-restavratorski posegi na tistem delu obstoječe maltaste profilacije, kjer so bile poškodbe materiala manjše (dopolnjevanje, utrjevanje). Večino maltaste profilacije pa je bilo treba zaradi dotrajanosti odstraniti ter izdelati novo na podlagi originalnih vzorov in s pomočjo pripravljenih lesenih kalupov. Izdelane modele smo izkoristili tudi za rekonstrukcijo dekorativnih fasadnih elementov tam, kjer so bili v preteklosti povsem odstranjeni.

Z nadaljevanjem kompleksne obnove nadstropne hiše v središču zavarovane vasi Libeliče želimo ohraniti in še povečati spomeniški značaj vasi ter bogato kulturno ponudbo kraja. Glede na funkcijo stavbe (trgovina in gostilna v pritličju ter več stanovanj v nadstropju in v mansardi) smo se osredotočili predvsem na izvirno ohranitev zunanjščine ter osnovne tlorisne zasnove pritličja. Dela so bila opravljena na podlagi konservatorsko-restavratorskega programa in pod strokovnim

vodstvom ZVKDS, OE Maribor.

Obnovitvena dela na fasadi je izvajalo podjetje ESRA, d. o. o., Otiški vrh 142, 2373 Šentjanž pri Dravogradu.

Lilijana Medved

93

EŠD: 11148

Naselje: **Lipje**

Občina: **Velenje**

Ime: **Lipje – domačija Lipje 29**

Naslov: **Lipje 29**

Področje: **E**

Obdobje: *19. stoletje, prva polovica 20. stoletja*

V nekdanj močno razvito vinogradniško območje Vinske Gore, ki se nahaja na prisojnem, jugozahodnem pobočju Radeče, skrajnem južnem podaljšku Paškega Kozjaka, sodita tudi naselji Lipje in Janškovo selo. Značilno poselitveno strukturo so v 19. stoletju sestavljali vinogradi z zidanicami in viničarijami različnih velikosti oziroma zasnove. Danes je območje Vinske Gore in Lipja močno degradirano. Podoba vinogradniške poselitvene strukture se je najprej spremenila ob koncu 19. stoletja, ko so zaradi pojava trtne uši začeli opuščati vinograde in uvajati hmelj, o čemer pričajo tudi posamezne opuščene hmeljske sušilnice. Drugi val sprememb je nastal po drugi svetovni vojni z intenzivnim priseljevanjem različnih socialnih skupin, zlasti delavcev, kar je vodilo v stihijsko gradnjo in povzročilo neprepoznavno krajinsko in arhitekturno podobo območja brez ustreznih urbanističnih zasnov.

Grilova domačija (foto: T. Hohnc)

Prekrivanje strehe s salmo (foto: T. Hohnec)

Ohranjena stara pečnica (foto: T. Hohnec)

Nacetova domačija leži v raztresenem naselju Lipje. V njen sklop sodita hiša, prvotno viničarija, in gospodarsko poslopje s pripadajočim zemljiščem opuščene vinograda, travnika in sadovnjaka v pasu južno od navedenih stavbišč. Domačijo je pred leti odkupila Občina Velenje z namenom, da jo obnovi v skladu z novimi kulturnoturističnimi vsebinami. V letu 2006 jo je v upravljanje prevzel Muzej Velenje, ki je pripravil muzejski koncept v smislu »ekomuzeja«; avtor je univ. dipl. etnolog Blaž Verbič. Zatem je bil izdelan konservatorski program, podjetje IC INCOM, d. o. o., iz Velenja pa je izdelalo arhitekturni posnetek stanja hiše in gospodarskega poslopja.

Hiša je vrhkletna delno zidana in delno lesena stavba, ki je s krajšo fasado postavljena v breg. Predstavlja tip viničarije z vinsko kletjo in ohranjeno črno kuhinjo. Klet je vkopana približno do polovice, zidana je iz lokalnega kamna (lehnjak, peščenec), apnen omet je na zunanjsčini ohranjen le v segmentih. Vhod v klet je na južni, ožji fasadi. V kleti poteka v smeri V–Z izredno širok vezni hrastov tram, ki podpira strop v pritličju. Pritlični del hiše je delno zidan in delno lesen – slednji je zgrajen iz hrastovih in smrekovih tesanih brun z vogalno vezavo na križ. Vhod je v osrednji osi glavne, dvoriščne (zahodne) fasade.

Pozno jeseni se je začela obnova hiše, rok za izvedbo, ki ga je postavila Občina Velenje na podlagi črpanja sredstev iz državnega proračuna, pa je bil mesec dni. Zastavljeni termin se je seveda začel vedno bolj odmikati in počasi smo investitorju le dopovedali, da »hitra akcija« ne bo obrodila užitnih sadov. Predvsem smo ga opozorili na posebno naravo del in pomanjkanje

dobrih obrtnih mojstrov, ki še obvladajo stara znanja, zlasti za izvedbo ometov, kritje strehe s slamo in pozidavo nove krušne peči. Novi rok za dokončanje del je bil tako april 2007.

Hiša je bila najprej statično sanirana. Investitor je želel nad kletjo izvesti armiranobetonsko ploščo, vendar smo ga tudi s pomočjo izvajalcev uspeli prepričati, da je bolje ohraniti lesen tramovni strop. Ker je bil ta precej povešen, ga je bilo treba vsaj za silo izravnati. Dragocenost odločitve, da se bo lesen tramovni strop ohranil, je bila zlasti ohranitev hrastovega veznega trama, ker pa je bil ta na delih v kamnitem zidu z obeh strani nagnit, ga je izvajalec odrezal. Po nasvetu statika je bil nato izveden opečni podporni steber ob zidu, ki sedaj nosi vezni tram.

V »hiši«, veži in »štiblcu« so bili odstranjeni topli pod in lesene podnice, ki so bile oštevilčene in deponirane. V črni kuhinji so se podnice ohranile. Hiša je bila statično sanirana, temelji so podbetonirani, izvedena je drenaža, vgrajene so jeklene vezi. V notranjosti so bili izvedeni apneni ometi (gašeno apno, pesek in glina), ki so bili nanesti na predhodno ohranjenih ali dodatno nabitih lesenih letvicah.

Izdelano in montirano je stavbno pohištvo: okna so dvojna, izdelana po ohranjenem vzorcu z novim ali starim broniranim kovanim okovjem. Nova so

notranja vrata (razen v črni kuhinji) in podboji ter glavna vhodna vrata, ki so bila izdelana po ohranjeni fotografiji iz leta 1994. Novi les je premazan s firnežem. Od zasebnega zbiralca v Dobrni smo odkupili staro kovano okovje, kljuge in ključavnice ter bakelitna stikala in vtičnice.

Streha ima zopet obliko čopaste dvokapnice s prvotnim naklonom, krita je z rženim škopom, ki je povezan z žico, na vidnih mestih pa z vrbovim šibjem ali srobotom. Dimnik je lesen z dvokapno leseno strešico, žlebovi so iz smrekovega dolbljenega debela, položeni na lesene kljuge – rogovile, ki so pritrjene na špirovcih.

V delu je izdelava pečnic po ohranjenem vzorcu, krušna peč bo predvidoma končana v aprilu. Do aprila 2007 je treba opraviti še naslednja dela: pozidavo kurišča v črni kuhinji, izdelavo poda in zunanjih ometov. Obnovi hiše sledi še obnova gospodarskega poslopja in zasaditev okolice.

Izvajalci: IPI, d. o. o., Rogaška Slatina s podizvajalci, Pečarstvo Stanislav Mastnak, s. p., Škofja Vas, slamokrovec Anton Golnar, s. p., Sovjak 54.

Tanja Hohnec

94

EŠD: /

Naselje: Ljubečna, Leskovec

Občina: Celje

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, antika, srednji vek

V okviru realizacije gradnje AC Hoče–Arja vas, priključek Celje vzhod (Ljubečna), je ZVKDS, OE Celje, izvajal arheološki nadzor z zunanjimi sodelavci od aprila do junija 2006. Nadzor je potekal ob odstranitvi humusa v dolžini približno 3 km in širini 25 m.

Zaradi odkritih arheoloških struktur med cestnimi profili 2 in 7 (priključek pentlja), ki so presegle dokumentiranje v okviru arheološkega nadzora, so od 5. do 13. 5. 2006 vzporedno z arheološkim nadzorom potekala tudi zaščitna arheološka izkopavanja v izvedbi podjetja Tica Sistem, d. o. o., in pod strokovnim nadzorom konservatorke D. Brišnik iz ZVKDS, OE Celje.

Pod travniško rušo je plast ornice s številnimi recentnimi najdbami (keramika, opeka, železo), pod njo pa plast rumeno rjavega glinenega melja z železovimi oksidi, ki že predstavlja geološko osnovo in na površini katere so bile odkrite arheološke ostaline. Te so skoncentrirane ob priključku na avtocesto Hoče–Arja vas, med cestnima profiloma 4 in 7, kamor se očitno širi najdišče Leskovec 2, odkrito pri zaščitnih arheoloških izkopavanjih v

letu 2005.

Ostaline kažejo na naselbinsko poselitev – najverjetneje agrarnega značaja. Območje je zaradi zamočvirjenosti močno preprejeno z novodobnimi melioracijskimi jarki. Eden od teh je na skrajnem južnem delu sektorja 1, med cestnima profiloma 6 in 7, presekal starejši jarek, ki se v najnižji točki območja razširja v kotanjo. V zapolnitvi kotanje so bili poznolatenški oziroma zgodnjeantični odlomki keramike, ki so bili na to mesto verjetno odloženi z vodnim transportom. Antični material v sekundarni rabi je bil dokumentiran tudi že pri arheoloških izkopavanjih na območju Leskovca 2 (2005).

Na vzhodnem robu terase za avtocestni priključek na območju cestnega profila 3 (priključek pentlja) je bil odkrit objekt dolžine 13,1 m in odkrite širine 4,05 m, orientiran V–Z. Njegovo zunanjo linijo sestavlja 11 stojk, ki so v povprečju velike od 0,15 do 0,20 m, globoke pa nekaj manj kot 0,10 m. Med sabo so oddaljene 1,25 do 1,35 m. Notranjo linijo objekta predstavlja 7 stojk enakih dimenzij, od zunanje linije oddaljenih 1,25 do 1,30 m. V osrednjem delu je ohranjena le ena stojka, ki je morda služila kot eden od nosilcev slemena strehe. Gre za objekt, ki je po legi in oddaljenosti stojk podoben objektu, odkritemu na zaščitnih izkopavanjih Leskovec 1 (Horvat, 2005), le da so tu obravnavane stojke nekoliko manjše. Morda gre za pomožni oziroma gospodarski objekt. Glede na stratigrafsko stanje in drobne najdbe v bližini objekt datiramo v latensko obdobje.

Na območju krožišča sta bili odkriti stojki/jami z odlomki keramike, datirane v laten, vendar njuna funkcija ni jasna. Na območju povezovalne ceste med cestnima profiloma 24 in 26 je bil odkrit sistem jam. Po najdbah in ustnih informacijah domačinov gre za novoveške glinokope, od koder so okoliške opekarne pridobivale glino. V bližini je bilo najdenih tudi pet različno velikih stojk, ki pa so zaradi odsotnosti najdb časovno neopredeljive. Na preostalem območju trase AC-priključka so bile najdbe in strukture redke (recentni drenažni jarki, stojke za hmeljišče); na območju med cestnima profiloma 51 in 52 smo dokumentirali tudi staro strugo potoka Ložnica.

Celotnega obsega tako latenskega kot srednjeveškega najdišča tudi s temi izkopavanji nismo zamejili, saj se najdišči razprostirata zunaj območja gradbenih posegov proti jugovzhodu.

Danijela Brišnik, Tadeja Žizek, Gojko Tica, Maja Bricelj

95

EŠD: 329

Naselje: **Ljubljana**

Občina: **Ljubljana**

Ime: **Ljubljana – arheološko najdišče Ljubljana**

Naslov: **Ljubljana, Barjanska cesta**

Področje: **A**

Obdobje: **rimsko obdobje**

V juliju in avgustu 2006 so se na Barjanski cesti v Ljubljani izvajala gradbena dela za izvedbo rekonstrukcije ceste ter obnovo stare kanalizacije in drugih vodov. Arheološka ekipa pod vodstvom B. Vičiča (ZVKDS, OE Ljubljana) je skrbela za nadzor ob gradbenih delih in dokumentiranje ostalin, ki pa je pozneje zaradi dobre ohranjenosti sedimentov prerastlo v zaščitna izkopavanja. Izkop za staro kanalizacijo (zahodni del cestišča) je bil na severnem delu obravnavanega območja širok zgolj 0,8 m, za sodobne potrebe pa je bila nujna večja širina. Narejen je bil torej nov izkop v širini 2,2 m, pri čemer sta bila arheološko raziskana pasova vzhodno in zahodno od nekdanjega posega. Dela so potekala do sterilne arheološke osnove, ki je ležala na globini približno –2,00 m.

Na območju zahodnega pločnika in severnega dela cestišča, kjer so gradbena dela predvidevala plitvejša posega, so bile odstranjene zgolj najmlajše ruševinske plasti (do –0,4 m), vse strukture (tlaki, zidovi ...) pa so bile ohranjene in situ in pred gradbenimi posegi zavarovane z geotekstilom.

Kljub ozkim in stratigrafsko težko povezljivim izkopnim pasovom, prebitim z množico recentnih vkopov, je terenski razvid prinesel vpogled v presek čez območje, ki sega od predela pred južnim Emonskim obzidjem čez dve insuli (XV in XIV) in dve cesti (E, D). Na območju pred obzidjem sta bila dokumentirana dva obrambna jarka, o katerih poroča že Schmidt (Schmidt, W., 1913, Emona. Jahrbuch für Altertumskunde VII, 78; Schmidt, W., 1941, Emona ni bila vojaški tabor, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 22, 48). Obzidje je bilo ohranjeno tik pod površino asfalta, stara kanalizacija pa je prebila njegov spodnji del. Prostor za obzidjem je bil v širini 20,5 m prazen, sledili so ostanki stanovanjske arhitekture znotraj insule XV, cesta E, stanovanjska arhitektura v insuli XIV in cesta D.

Najintenzivnejše dogajanje znotraj obzidja umeščamo v obdobje od začetka 1. do 4. stoletja. V raziskanem delu smo ugotovili štiri glavne poselitvene faze z več podfazami. Prvo predstavlja peščena izravnava meljaste poplavne ravnice Ljubljanice, na katero so bili postavljeni

leseni objekti. Sledila je zidana faza (faza II), ki jo definira razdelitev območja na dve insuli z notranjo razdelitvijo na več prostorov oziroma objektov ter jasno zamejenimi cestišči s kloakama. Pozneje je bilo znotraj obeh insul več manjših prezidav v posameznih prostorih ter številna popravila na območju obeh cest (faza III). Konec 3. oziroma začetek 4. stoletja je prišlo do celovite prenove obeh insul (faza IV) – stari zidovi so bili porušeni do temeljev, območje znotraj insul nasuto s tamponom, zgrajeni so bili povsem novi objekti, zanimivo pa je tudi povečanje insule XV na račun zoženja ceste E. Iz tega časa se je ohranilo tudi največ najdb in struktur – delno so ohranjene mozaični in maltni tlaki, zidovi, kanali ter ostanki hipokavsta v insuli XIV. Konec 4. stoletja je bilo območje opuščeno in na njem, razen nekaterih novoveških struktur ob obzidju in že omenjenih številnih recentnih posegov, ni bilo zabeleženih dejavnosti.

Ana Plestenjak, Jožica Hrustelj

96

EŠD: 329

Naselje: **Ljubljana**

Občina: **Ljubljana**

Ime: **Ljubljana – arheološko najdišče Ljubljana**

Področje: **A**

Obdobje: **prazgodovina, rimsko obdobje, srednji vek, novi vek**

Izkopavanja na lokaciji Šumi, ki jih je med septembrom 2004 in marcem 2005 izvajalo podjetje Arhej, d. o. o., pod vodstvom B. Vičiča (ZVKDS, OE Ljubljana), so zajela osrednji del insule XXXIX, ki je bila situirana v severovzhodnem kotu mestnega areala, tik vzhodno od karda in nedaleč od severnih emonskih vrat. Delno sta bila raziskana tudi decumanus (J) in severna fronta južno ležeče insule XLII.

Nad savskim zasipom je bila na enotni nadmorski višini 295,8 m v celotnem izkopnem polju dokumentirana temnorjava glina z oblicami, ki predstavlja ostanek umetno znižanih tal. Poleg tanke plasti humusa, ki se je nabral na nekaterih delih raziskane površine, so nad njo ležali tanko stratificirani depoziti, ki jih obravnavamo kot ostanek izravnavanja zemljišča in so poleg zgodnjerejskega gradiva vsebovali tudi maloštevilne predmete prazgodovinske provenience. Med najstarejše najdbe sodi nekaj kosov prostoročno izdelane keramike ter bronasta ost kopja. Bronast bradavičast obroček pripada poznolatenški materialni kulturi.

Začetek prve faze označuje odstranitev humusa in izravnava terena, gradnja fasade insule oziroma vsaj raziskanega dela njene južne stranice ter zazidava manjšega dela prostorov neposredno za njo, obstoj lesene arhitekture v notranjosti ter preprosto cestišče z enim pločnikom. Del ostankov lesene arhitekture in jame, med katerimi imajo največje premer okoli 1 m in segajo tudi do 2 m globoko v podlago, najverjetneje sodi že v čas tik pred gradnjo obodnega zidu insule. Jame, ki so bile sekundarno zapolnjene z odpadnim materialom (oglje, živalske kosti in keramika), so prvotno najverjetneje služile za pridobivanje vode za gradnjo. Večino ostankov lesene arhitekture, ki obsegajo jame za vertikalne nosilce in negativne tramov, spremljajo tanka glinena nasutja za hodno površino in ognjišča, navadno pa so jih obkrožali drenažni jarki.

Neposredno za južno fronto insule, ki jo je v prvi fazi sestavljal ozek zid z zaglajeno zgornjo površino, je bil ugotovljen zidan objekt z enim manjšim in enim večjim prostorom, v severozahodnem in severnem delu insule pa veliki podolgovati stavbi. Edini dokumentiran kanal z dnom iz tegul in zidanima stranicama, ležeč zunaj zidanega objekta ob južni fasadi insule, je bil speljan v septično jamo, izkopano več kot 2 m globoko. Cesto, ki takrat še ni imela kloake in posledično značilno napetega hrbta, je sestavljalo tanko prodno nasutje. Na severni strani je cestišče prehajalo v nizek glinen pločnik, na južni strani pa v ozek in globok jarek za odvodnjavanje.

Več dejstev govori v prid teze, da je prve gradbene posege izvedla vojska ali pa so potekali pod njenim nadzorom. To nakazuje prisotnost orožja in vojaške opreme (vrhnji gumbi dveh čelad tipa Buggenum in ene tipa Hagenau, pasne spone, spojki nožnic gladijev, spone oklepov, morda tudi okraši konjske opreme in železni žeblički za čevlje) ter zastopanost keramičnega gradiva, med katerim prevladujejo zgodnja severnoitalska sigilata, amfore in dvoročajni vrči. Poleg pomembnega števila odlomkov skled in krožnikov s črnim premazom so zastopani sigilatni pladnji (Consp. 18), krožniki (Consp. 2, 21) ter skodelice s cilindričnim vratom, na katerih je ohranjenih več kot 40 različnih pravokotnih in ovalnih žigov. Opazno manj je skodelic in vretenastih kozarcev tankih sten. Velika večina amfor pripada istrskim oblikam za olje tipa Dr. 6B, precej pogoste so tudi srednjeitalske vinske amfore Dr. 2–4 in egejske (poznorodoške) amfore. Posamično so izpričane tudi amfore za suho sadje tipa Camulodunum 189 iz zahodnega Sredozemlja, precej pa je tudi v kalupu izdelanih pokrovcov s psevdonapisi.

Med transportno posodje iz te faze sodi tudi precej odlomkov dvoročajnih vrčev s profiliranimi vratovi, italskega izvora so pekači in krožniki, tako imenovane zgodnje pompejske produkcije. Groba kuhinjska keramika je omejena na jajčaste in trebušaste lonce z izvihanim ustjem in kaneliranim okrasom. Skupaj z zgodnjerimskim gradivom sta bila odkrita ročaj kantharosa in v celoti ohranjen lonec, okrašena z vglajeno valovnico, značilno za poznolateske in zgodnjerimske kontekste v Podonavju.

Numizmatične najdbe iz plasti prve faze obsegajo Avgustove ase, kovane med letoma 16 in 7 pr. n. š., posamične republikanske novce, več polovičnih asov in dupondijev ter več malih noriških srebrnikov – subaeratom. V manjši jami, ki je bila izkopana v hodno površino lesenega objekta v severni polovici insule, je bilo odkritih 17 republikanskih denarjev in Avgustov srebrnik, kovan med letoma 2 pr. n. š. in 4 n. š. Med drugimi kovinskimi najdbami se pojavljajo fibule tipa Aucissa in Almgren 238.

Drugo fazo zaznamuje zidana arhitektura z lesenimi predelnimi stenami, maltnimi estrihi in mozaiki ter kanalizacijsko mrežo, ki se je stekala v kloaki na obeh straneh insule. Značilna je zelo kvalitetna gradnja iz trde belosive malte in razmeroma velikih lomljenecv skrilastega peščenjaka, ki so bili z ravno površino postavljeni na fronto. Osrednji del raziskanega območja sta zavzemala stanovanjski sklop (domus) in podolgovato skladišče z vmesnim dvoriščem, ob kardu je ležal podolgovat objekt, v katerem lahko morda prepoznamo taberne oziroma trgovske prostore ali prodajalne. Gre za en večji prostor s predelno steno in z ostanki okroglih ognjišč in peči iz kamnov in žgane glinice ter severno ležeč manjši prostor, v katerem je bil odkrit zoglenel zaboj.

Južni del insule je zavzemal stanovanjski kompleks z atrijem. Večji pravokoten objekt z zidano severno in zahodno stranico je omejeval štiri podolgovate prostore, najverjetneje spalnice, od katerih so bile tri prvotno opremljene z mozaiki iz majhnih kock črnega in belega apnenca, skrajno zahodna pa z estrihom v terazzo tehniki. Ločevale so jih predelne stene s freskami in štukaturami, sodeč po odtisih narezanih palic, je bil ometan tudi strop. Na jugu se je kompleks odpiral v pravokoten atrij z lesenimi tlemi in središčno postavljenim vodnjakom, izkopanim na mestu omenjene kotanje. Na zahodu ga je zaključeval triklinij oziroma obedovalnica z maltnim estrihom, na jugu pa prostori tik za fronto insule.

Začetek druge faze postavljamo na podlagi novčnih najdb okvirno v tiberijsko obdobje, posamične

prezidave pa so bile izvedene še za časa Klavdija. Kovinsko gradivo iz te faze obsega fibule tipa Aucissa in Almgren 238 ter pri nas redko obliko fibule s krilci in en primerek tipa Langton Down, nadalje kose bronastega posodja (ročaji zajemalk, korcev in skled), odlomke ogleadal, igle, šivanke, spatule, stiluse, črnilnike ... Količina sigilate močno upade, poleg že naštetih tipov transportnega posodja pa se pojavljajo še španske amfore za garum (Dr. 7–11), amfore tipa Portorecanati ter posamezni primerki srednjeitaljskega tipa Dr. 22 in kretskih amfor. Poveča se število namiznega posodja (enoročajni vrči in ročke) in kuhinjske keramike (pompejanski pokrovi in krožniki, trinožniki ...), med oljenkami pa so pogosto reliefno okrašeni primerki in pečatne oljenke. Luksuzno steklo, ki se pojavlja že od prve faze naprej, obsega odlomke narebrnih skodel iz marmoriranega in enobarvnega stekla ter mozaične skodelice, reticella steklo in krožnike iz globoko zelene mase. Običajne so tudi enoročajne steklenice iz prosojnega modrikastega in zelenkastega stekla.

Kloaka (J) je bila zgrajena v zadnjih letih Tiberijeve vladavine in Kaligule. Ima dno iz pravokotnih opek, navpični stranici in polkrožen, klinasto zidan obok debeline 60 cm. Notranja širina znaša okoli 74 cm, višina pa 130 cm. Kloaka je bila do 0,5 m visoko zapolnjena z izmenjujočimi plastmi drobno zrnatega sedimenta z malto in kamni ter mastne gline. Eno redkih časovno opredeljivih najdb iz najnižjega dela usedline predstavlja bronast novc Dioklecijanove hčerke Valerije, kovan okoli leta 314. Po gradnji kloake cesta dobi značilen presek s polkrožno napetim hrbstom in pločnikoma, ki ju od cestišča ločita jarka. Hodne površine pločnikov, od katerih je bil južni nekoliko širši, so sestavljala različna glinena in maltna nasutja, podložena s kamni in ruševino. V nasprotju s sedimenti na cesti so tisti na pločnikih navadno tanki, razen fragmentov amfor so najdbe na njih redke. Pločniki so bili od cestišč ločeni z do 25 cm globokima jarkoma, ki jih je navadno najprej zapolnil sediment, naknadno prekrit z nasutji. V nekaterih fazah so rob pločnika od cestišča ločili vkopani tramovi, kamniti robniki pa so bili ugotovljeni le nad pritočnim kanalom zadnje faze.

Po gradnji kloake so bile na cestišču v 1,3 m debeli sekvenci prepoznane štiri glavne obnove, ki jih sestavljajo prodna nasutja, ter številna manjša popravila iz ruševine, kuhinjskega odpada ipd. Prvo cestišče nad kloako sodi v zgodnjeklavdijski čas, zadnje pa v sredino 4. stoletja. Pritočni kanali so imeli navadno dno iz tegul, zidane stranice ter pokrove iz velikih apnenčastih plošč. Po gradnji

najstarejšega kanala iz osrednjega dela insule so v razširjen vkop postavili kamnit steber, ki je segal iz severne polovice cestišča.

V tretji fazi je prišlo do delne preureditve in spremembe namembnosti posameznih delov insule. Zanjso so značilni debeli estrihi, izredno masivni temelji, s katerimi so ponekod okrepili starejše, ter manj kvalitetno grajeni zidovi iz manjših lomljencev. Nova je tudi uporaba apnenca, ki ga v prejšnjih fazah, razen pri kanalih in vodnjakih, ne srečamo. Glede na starejšo fazo so z nasipanjem ruševine in tamponov dvignili hodne površine vsaj za 0,8 m.

V severnem delu insule so na mestu starejšega objekta postavili termalni kompleks s tremi prostori in velikima apsidalnima bazenom. Prostora sta imela izjemno masivne temelje, grajene v dveh podfazah. Na mlajšo se navezujejo slabo ohranjena bazena s premerom 5,5 m, ki sta segala iz prostorov v dvorišče, ter debela plast belega estriha s primešanimi drobcji opek. Iz bazenov s podlago iz vodoodpornega estriha in oblogo iz marmornih ploščic sta v glavni zbirni kanal na dvorišču vodila dva kanala, ohranjenih je bilo tudi nekaj metrov vodovodnih cevi ovalnega preseka iz zapognjene svinčene pločevine.

Popolnoma prezidan je bil tudi kompleks objektov južno oziroma vzhodno od obeh dvorišč. Na zidove, pri katerih v nasprotju s termami niso uporabili apnenca, temveč skrilasti peščenjak, so se navezovali zelo slabo ohranjeni estrihi s fragmenti črno-belega mozaika. Na vzhodni strani izkopenega polja sta bila dokumentirana dva prostora s hipokavsti, ki sta se deloma naslonila še na zidove prve faze. Atrij je bil v tej fazi nasut in obdan s pravokotnim objektom z masivnimi temelji, v katerem se je nahajal impluvij z dnom in stenami iz vodoodpornega estriha. Bazenček je bil obdan z velikimi pravokotnimi in kvadratnimi ploščami apnenca.

Enega redkih kontekstov, ki nam omogočajo okvirno datacijo tretje faze, predstavlja skupna najdba novcev v polnilu vkopa, s katerim so posegli v nasutje nad svinčeno vodovodno cevjo. Raztresen depo je vseboval ase, dupondije in sesterce Antonija Pija in Marka Avreljaja, ki predstavljajo datum ante quem.

Zdi se, da je že proti koncu 4. stoletja prišlo do opustitve večjega dela insule. V najmlajšo dokumentirano fazo sodi (celovita?) obnova vodnjaka s površno izdelanim vencem iz apnenčastih blokov in kosov konglomerata, ki je stal na lesenem rešetu. V ruševini iz kamnov, opek in hišnega lepa z odtisi palic nad žganino, ki je prekrivala estrih termalnega kompleksa druge

faze, je bila odkrita zakladna najdba 27 bronastih novcev, deponiranih kmalu po letu 376. Da je bil del zidov iztrgan že v tistem času, nakazuje humus, ki se je nabral v roparskih jarkih in so ga prekrili s kamnitimi nasutji.

Na raziskanem območju insule ni bilo ohranjenih večjih sklenjenih površin ruševine s kamni in strešno kritino, slabo oprijemljiv je bil tudi črn humozen sediment, ki se je nabiral na opuščeni površinah. V redkih zaplatah je bilo najdeno razmeroma majhno število novcev 4. stoletja, dva amforičasta jermenska zaključka, odlomki poznih amfor (LR 3, cilindrične amfore), afriških oljenk in sigilate, glaziranega namiznega posodja ter čaš iz prosojnega zelenega stekla. Čeprav bi nekaj fragmetov polirane keramike lahko pogojno sodilo v 5. ali 6. stoletje, pa se poselitev tega prostora prekine vsaj za 1000 let. Visokemu srednjemu veku lahko pripišemo več odlomkov kuhinjskega lonca z valovnico, ki je bil najden v ruševini nad rimskim vodnjakom.

Iz 17. ali 18. stoletja izvirajo velike okrogle jame za vertikalne nosilce, ki jih povezujemo z gospodarskimi poslopji ali pristavami, okoli katerih so, sodeč po upodobitvah in vedutah tega dela mesta, ležali vrtovi in njive. Zidano kvadratno greznico s pritočnim kanalom iz smeri stavbe današnjega Šumija postavljamo na podlagi

vsebine (nož, odlomki majolik, trinožnikov in druge kuhinjske keramike) v 17. ali 18. stoletje.

Tlak iz oblic, ki je v severozahodnem delu dvorišča obkrožal lepo ohranjen vodnjak iz rezanih apnenčastih blokov in ga datiramo v drugo polovico 19. stoletja, je ležal 1 m pod današnjo površino dvorišča, hkrati pa ne več kot pol metra nad tlaki v prostorih II. faze. V 19. stoletje sodijo tudi masivni zidovi večjega objekta z jamami za pepel in greznicami na južni polovici dvorišča. Močno poškodovanost antičnih struktur in pripadajočih plasti so v 20. stoletju povečale še gradnje zaklonišč, kleti in jaškov.

Andrej Gaspari, Boris Vičič, Matjaž Novšak, Rene Masaryk, Pavla Peterle, Jure Krajšek, Simona Tomažič

97

EŠD: 329

Naselje: Ljubljana

Občina: Ljubljana

Ime: Ljubljana – arheološko najdišče Ljubljana

Naslov: SNG Opera in balet, Erjavčeva 1,

Ljubljana

Področje: A

Obdobje: antika

Ljubljana, zaščiteni izkopavanja na lokaciji SNG Opera.

Pogled na jamo z označeno lego novca. Pogled proti severu (foto: E. Lozič)

Pogled na živalske kosti v jami, desno zgoraj odlomek imbreksa z označeno lego. Pogled proti vzhodu (foto: E. Lozič)

Zaščitna izkopavanja na lokaciji SNG Opera in balet so potekala poleti 2006 zaradi prenove in dograditve operne hiše ter izgradnje garažne hiše. Obsegala so območje zahodno od operne hiše oziroma okoli vile do mejnega zidu proti stavbi društva PEN.

Topografija območja zunaj mestnega obzidja v neposredni okolici antične Emone dokazuje poseljenost v različnih obdobjih obstoja mesta, vendar ti podatki še vedno ne dajejo natančnega vpogleda v urejenost in funkcionalnost tega okolja (Plesničar Gec, L., 1999, Urbanizem Emone, 96). Zato raziskava predmestij nudi pomembne podatke o poteku zgodovinskih dogodkov mesta. Dokumentirani so bili antična poselitve s 24 vkopanimi strukturami, jamami, dva skeletna

pokopa, večja podolgovata jama z več živalskimi pokopi in poznoantična (antropogena) plast, ki je prekrivala vkopane strukture.

Vkopane strukture so v tlorisu večinoma nepravilno okrogle do oglate oblike, plitvo banjastega preseka, globoke do 0,30 m. Pri vkopih so verjetno delno izkoristili tudi naravno valovito geološko osnovo. Izjema je jama s spodkopanimi stenami, ki je globoka skoraj 1 m, in jama za stojko, s presekom v obliki poševne črke U, globoka 0,35 cm, ki verjetno predstavljata del nekakšne stoječe konstrukcije, ki se zunaj meja izkopa nadaljuje proti zahodu.

Polnila vkopov so praviloma iz meljastega peska temno sivkastorjave barve, s precejšnjim številom različnih kamnov in oblic. Vsebujejo večje število

živalskih kosti, keramičnih in kovinskih najdb ter odlomkov gradbenega materiala. Sodeč po odkritih najdbah, lahko vkope preliminarno opredelimo v čas 1. in 2. stoletja n. š. V polnilu manjše ovalne jame smo dokumentirali dva odlomka pompejanskega pekača (slika 1), datiranega v konec 1. stoletja pr. n. š. oziroma v 1. stoletje n. š. (Horvat, J., 1997, Sermin. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 3). Severno od te pa je bil v večjem vkopu odkrit tudi bronast rimski novcev (slika 2), as, datiran v 2. stoletje n. š. (datacije novcev je opravila Alenka Miškec, vodja Numizmatičnega oddelka Narodnega muzeja Ljubljana).

V osrednjem delu, južno ob vili, smo dokumentirali večji podolgovat vkop (dolžine 6,71 m, širine 2,4 m in globine od 0,5 do 1 m), ki se proti jugu zaobljeno razširi, s presekom v obliki široke črke U, s poglobljenim dnom v južnem delu. Zapolnjen je bil s polnili, ki so predvsem v južnem razširjenem delu jame vsebovala nepravilno raztresena okostja vsaj štirih konjev. Poleg kosti sta bila v polnilih dokumentirana le odlomek gradbenega materiala

in odlomek imbreksa (slika 3).

V zahodnem delu sta bila nadalje dokumentirana dva skeletna grobova. Prva grobna jama je bila ovalne oblike, s plitvim banjastim presekom (dolžine 2,37 m, največje širine 0,67 m in globine 0,1 m). Pokojnik je bil (slika 4) v jamo položen z rahlo privzdignjeno glavo na zahodu (pogled proti vzhodu), z rokami, položenimi v naročje. Kostni rok so bile v sekundarni legi, rahlo zamaknjene v desno, poškodovan je bil tudi zgornji del lobanje. Manjkala je desna golenica, na levi strani pa kar celotni spodnji del okončine.

Druga grobna jama, usmerjena JZ–SV, je bila dokumentirana v zahodnem preseku izkopnega polja, tako da smo v tlorisu dokumentirali le skrajni SV del s kostmi desne spodnje okončine in enim železnim žebličkom, s polkrožno glavico, verjetno za čevlje. Celoten grob bo tako še treba dokumentirati in izkopati pri nadaljnjem gradbenem posegu.

Že v času uporabe vkopanih struktur, predvsem pa po opustitvi prostora je območje prekrila plast zelo temnorjavega peščenega melja z manjšimi in

Pogled na skupino manjših jam. Oranžna pika označuje lego odlomkov pompejanskega pekača desno spodaj. Pogled proti severu. (foto: E. Ložič)

Pogled na skelet v grobni jami. Pogled proti severu (foto: E. Ložič).

srednje velikimi oblicami. V plasti smo odkrili najdbe predvsem poznoantičnega obdobja, med njimi bronast novec, sestercij Konstantina I., kovan v Siscii med letoma 333 in 335 n. š., z Gloria Exercitus (1 Standard) na reversu in bronasto kolenčasto fibulo, datirano v konec 3. oziroma v 4. stoletje n. š.

Obdobja po antiki oziroma zgodnje- in visokosrednjeveško obdobje ni pustilo sledov. Zgodovinski viri za lokacijo, kjer danes stoji SNG Opera, pričajo o njivskih površinah in vrtovih. Šele leta 1888, ko je bil zgrajen Deželni muzej Rudolfinum, današnji Narodni muzej Ljubljana, in leta 1892 zgrajeno Deželno gledališče, današnja SNG Opera in balet, in tako imenovana

lekarnarjeva vila, današnja upravna stavba Opere, se je spremenila zelena podoba območja (Poselitev Ljubljanske kotline – urbani razvoj Ljubljane. Razstava mestnega muzeja Ljubljana, 1997–1998.). Takrat so celotno območje nasuli z gradbenim odpadkom in prstjo, izravnali in tako dvignili nivo hodne površine za 1 m (Knific, T., Tomanič Jevremov, M., 1996, Prva znamenja velikega preseljevanja ljudstev v Sloveniji. Ptujski zbornik VI/1, 369–393.), kar je vidno tudi v dokumentiranih presekih izkopnega polja.

Lokacija SNG Opere je bila poseljena oziroma je prostor človeških dejavnosti že vse od ustanovitve Emone. Območje ob robu lončarske četrti (med Štefanovo, Župančičevo in Cankarjevo ulico) ter ob obvozni poti mimo zahodnega obzidja mesta je bil v antiki verjetno prav tako obrtniškega (po mnenju Plesničarja Geca (1999, 98) naj bi prostor Opere spadal v četrt lončarjev) ali naselbinskega značaja.

V poznoantičnem času je bil prostor Opere in območja proti Narodnemu muzeju Slovenije in stavbi Društva PEN v uporabi kot grobišče. Z vrta Narodnega muzeja je namreč znan moški grob, ki je datiran v čas okoli leta 400, z območja današnjega Lapidarija NMSi pa ženski grob s konca 4. stoletja oziroma začetka 5. stoletja (Knific, T., M. Tomanič Jevremov 1996, Prva znamenja velikega preseljevanja ljudstev v Sloveniji. Ptujski zbornik VI/1, 369–393.). Tako skeletni grob z območja SNG Opere, kljub časovno neopredeljivim pridatkom, preliminarno uvrščamo v čas pozne antike oziroma 4. stoletje, ko je nastajala plast, ki je prekrila vkopane strukture.

Mija Topličanec

98

EŠD: 350

Naselje: Ljubljana

Občina: Mestna občina Ljubljana

Ime: Ljubljana – hiša Miklošičeva 8

Naslov: Miklošičeva 8

Področje: UA

Obdobje: druga četrtina 20. stoletja, 1922

Štirinadstropna hiša stoji v uličnem nizu Miklošičeve ceste in je najpomembnejše zgodnje delo Ivana Vurnika. Fasada in dvorana sta poslikani z geometrijskim vzorcem v barvah in z motivi slovenske ikonografije.

Fasada stavbe je zasnovana v stilu sodobnih trgovsko- ali poslovno-stanovanjskih hiš. Javnosti namenjeno pritličje členi pet polkrožno zaključenih odprtih, od katerih je leva uvozna

veža, ki pelje v obcestno in čez dvorišče v dvoriščno stavbo. Horizontalno je fasada členjena z močno profiliranimi venčnimi zidci, na vrhu je zaključena s trikotno atiko, ki sega čez vso širino stavbe. Izstopajoča okenska pomola povezujeta na obeh straneh fasado od prvega do četrtega nadstropja, kjer pa izstopa vseh pet oken v okenske pomole. Dekorativni motiv, ki ga nekateri razlagajo kot stiliziran nagelj, prevzet s slovenskih vezenin v kontrastnih slovenskih barvah, drugi pa iščejo izvor drugje, tudi v slovaški ljudski ornamentiki, obdaja okenske odprtine, fasadno ploskev okenskih pomolov in močno izstopajoči strešni napušč. Prvotno je bila poslikana tudi požarna severna stena, ki je mejila na nepozidan sosednji vrt. Zadržna gospodarska hiša je najpomembnejše delo zgodnje Vurnikove faze, ki ne more skriti daljnih secesijskih vzorov, čeprav je nastala vsaj petnajst let za najpomembnejšimi deli secesijske arhitekture.

Obcestni in dvoriščni trakt sta med seboj povezana z enonadstropnim dvoranskim traktom, namenjenim poslovanju s strankami. Dvorana zavzema celotno pritličje obcestnega in dvoriščnega trakta. Enoten prostor je s stebri razdeljen vzdolžno na tri dele, srednjega za stranke in stranska za uslužbenca. Stebra, ki ločita obcestni del dvorane od dvoriščnega, povezujejo mavrsko oblikovani loki. Slikana dekoracija zavzema celoten obcestni del dvorane, vključno s stebri, ter zadnjo steno dvoriščnega dela dvorane. Dvorana je osvetljena skozi steklen strop, sestavljen iz majhnih modrih steklenih kvadratov, vanj pa je vkomponiran dekorativni pas raznobarvnih stekelc. Barvni vitraži v dekorativnih geometrijskih motivih krasijo tudi stopniščno vežo v prvih dveh nadstropjih. Poslikava dvorane in fasade je delo arhitektove soproge Helene Vurnik, odlične dekorativne slikarke, po rodu sicer Dunajčanke. Geometrijski ornament v rdečo-belo-modri barvni kombinaciji se dopolnjuje z motivi iz bogate slovenske ikonografije: stilizirano slovensko pokrajino smrekovih gozdov in žitnih polj ter vinske trte, med katere je vkomponiran motiv žena v slovenski narodni noši.

V letu 2006 so bili izdani konservatorski pogoji za prenovo notranjih prostorov, ko je prostore izpraznila Agencija za plačilni promet in se vselila Zemljiška knjiga. Odstranili so celotno opremo in prostore prenovili. Opravili smo delne restavratorske posege na stenah glavne dvorane pritličja in prostorov v zgornjih nadstropjih. Ker ni bilo sredstev in možnosti za celostno restavratorsko raziskavo in prezentacijo poslikave, so se izvedle sondažne raziskave.

V dvorani so sonde na stenah pokazale, da so bile vse stene v celoti poslikane v enakem motivu kot vhodna dvorana. Poslikava se je zaščitila z emulzijo in zaščitnim premazom ter ni prezentirana.

Pri sondah na stebrih se je pokazalo, da je mozaik sekundaren. Pod njim so se pokazale plasti poslikav. Mozaika niso odstranili, temveč so ga prekrili s kitom, ter prebarvali v barvnih tonih, ki so bili določeni na podlagi sondiranja.

V prvem nadstropju je bil osrednji prostor s štukaturo v celoti poslikan. Sondaže so pokazale, da je bil strop poslikan, stene so bile v barvi žgane siene z velikimi črnimi rastlinskimi vzorci. Sosednji prostor je bil barvan v vzorcu črtaste tapete z močnimi barvami: ultramarin, rdečo, rjavo, vijoličasto, črno in belo. Drugi prostori niso bili poslikani z vzorci, ampak so bili barvani v pastelnih tonih.

Poslikave se niso prezentirale. Bile so zaščitene in natančno dokumentirane.

Restavratorska dela je izvajal restavrator Vilar Matjaž.

Sabina Ravnikar

99

EŠD: 328

Naselje: Ljubljana

Občina: Mestna občina Ljubljana

Ime: Ljubljana – hiša Slomškova ulica 5

Naslov: Slomškova ulica 5

Področje: UA

Obdobje: prva četrtina 20. stoletja

Dvonadstropna stanovanjska stavba leži v mestnem jedru Ljubljane. V osnovi je fasada petosna s centralnim poudarkom z glavnim portalom v osrednji osi. Vertikalne osi so poudarjene z lizenami. Pritličje je obdelano v rustiki.

Ravne nedeekorirane fasadne površine med okni so obdelane v grobem ometu. Okna v prvem nadstropju imajo bogato polkrožno členitev z motivom medaljona in vegetabilnimi elementi v štuку. Okna drugega nadstropja imajo trikotno zalomljene zaključke, prav tako z medaljoni, vendar nekoliko manjšimi.

Poškodbe na fasadi so bile posledica zamakanja odtočnih cevi in vlage, sledovi nečistoč, razpoke. Fasadni omet je odstopal od podlage, lizene so bile na mestih, kjer so bile izpostavljene vlagi, močno poškodovane. Dekorativni elementi v štuку in medaljoni so bili mestoma napokani in prekriti z nanosi fasadnih barv, predvsem so bili vidni sledovi umazanije.

V letu 2004 je konservatorica Marija Režek

Kambič pripravila kulturnovarstvene pogoje za obnovo fasade in strehe. Obnova se je začela julija 2006 in bila končana septembra. Fasado so najprej očistili, nato so odstranili dekorativni omet in posamezne poškodovane elemente lizen ter jih naredili na novo. Restavratorica je naredila barvno študijo, na podlagi katere so bili izbrani testni vzorci barv za končno pleskanje. Obnovljeno je bilo stavbo pohištvo in v celoti je bila zamenjana strešna kritina. Zidarska dela je izvajalo podjetje Rima, d. o. o., Ljubljana, restavratorska dela pa Dušan Tomšič in Andrej Zakrajšek.

Sabina Ravnikar

100

EŠD: 328

Naselje: **Ljubljana**

Občina: *Mestna občina Ljubljana*

Ime: **Ljubljana – hiša Slovenska cesta 14 (Šumi)**

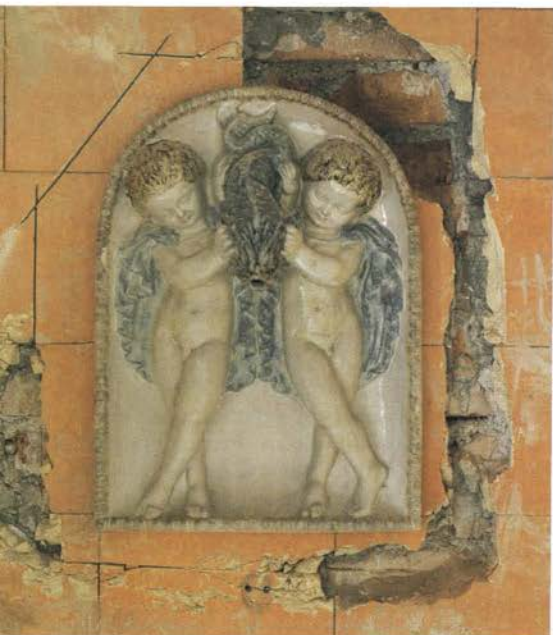
Naslov: *Slovenska cesta 14*

Področje: *UA*

Obdobje: *prva četrtina 20. stoletja, 1905–1906*

V letu 2005 je bila pripravljen konservatorski program za območje Šumi, nosilka naloge je bila Marija Režek Kambič. Stavbi Slovenska cesta 14 in 16 sta bili predvideni za rušenje, zato se je pred

Detajl Šumijeve hiše (foto: G. Moder)

rušenjem naredil arhitekturni posnetek objektov Slovenska cesta 14 in 16 ter inventarizacija opreme in arhitekture. V konservatorskem programu je bilo predvideno, da se oblikuje strokovna skupina (v sestavi ZVKDS, OE Ljubljana: Sabina Ravnikar; Narodni muzej: Maja Lozar Štamcar, Mateja Kos; Mestni muzej: Gregor Moder, Metka Simončič), ki naj ovrednoti posamezne kose inventarja in pripravi seznam za prevzem. Pri rušenju objekta Slovenska cesta 14 je bil dostop do glavnega stanovanja onemogočen vse do začetka rušenja. Zato se je interier stanovanja evidencialno tik pred rušenjem. V stanovanju, ki je bilo pred vojno v lasti zadnjega lastnika tovarne Šumi, Rada Hribarja, je bila ohranjena originalna oprema iz leta 1926, ko so objekt nadzidali in stanovanje opremili. Ohranjena je bila skoraj v celoti prvotna oprema, vključno s stavbnim pohištvom in vso drugo pripadajočo opremo.

Od najzanimivejših delov inventarja naj omenim glavni salon s kaminom in opremo kopalnice.

Vzdolž vseh treh sten glavnega salona je bil lesen kasetiran stenski opaž iz hrastovega lesa, barvanega v temni barvi. Prostor so osvetljevale tri kovane stenske svetilke aplikke. Po tleh salona je bil hrastov parket, položen na ribjo kost, vezan na utor in pero. Glavni vhod, stopnice z ganka v glavni salon in okenske odprtine so bili izdelani iz naravnega kamna, lesnobrdčana.

Stena proti odprtemu ganku na dvoriščno stran je odprta z obokom, ki je v celoti dekoriran s štukom z motivi akanta. Od opreme glavnega salona je izstopal kamin. Kamin členita dva tordirana stranska stebra s kapitelom, venec z izklesanim akantom, levje glave in grb (s križno predeljenim

Detajl kamina iz Šumijeve hiše (foto: G. Moder)

poljem in soncem z obrazom in žarki), soroden grbu Koprna po vzoru grba podesta Capella s konca 16. stoletja na zahodni strani koprške Lože.

V kopalnici so bile keramične ploščice velikih dimenzij, značilnih za čas dvajsetih in tridesetih let 20. stoletja, izdelane iz šamotne žgane gline z glazuro. Pod zgornjim robom spodnje vrste ploščic je vrezan pas geometrijskega ornamenta. Ta skupaj z živo oranžno barvo ploščice dodatno uvršča v slog art deco, in sicer v krog vplivov kubizma. V stene so med omenjenimi ploščicami vzdani še figuralni reliefi po zgledu italijanske renesančne keramike. Glede na sočasne vzore jih lahko uvrščamo v krog dunajskih tovarn keramike, ki so bile specializirane za izdelavo arhitekturnega okrasja. Na to opozarjajo visoka kvaliteta, precizno modeliranje in mehka barvna skala. V isti čas sodi tudi umivalnik za dve osebi z vso dodatno premo (stojalo za milo, podstavka za toaletne pripomočke in držali za brisače). Redkost kompozicije sta obe nogi, na katerih umivalnik stoji, saj sta tako kot lavabo izdelani iz porcelana, oblikovanega v kalupu in glaziranega. Banja je bila vzdana.

Večino opreme, kot so kamniti arhitekturni členi, lesen opaž, reliefne keramične ploščice in odlitke štukatur, smo ohranili, žal pa nam to ni uspelo pri kamninu in opremi kopalnice. Celotna oprema je bila strokovno in pod nadzorom demontirana in deponirana v skladišče investitorja.

Sabina Ravnikar

101

EŠD: 18672

Naselje: **Ljubljana**

Občina: *Mestna občina Ljubljana*

Ime: **Ljubljana – biša Tavčarjeva cesta 1**

Naslov: *Tavčarjeva cesta 1*

Področje: *UA*

Obdobje: *prva četrtina 20. stoletja, 1905–1906*

Poslovno-stanovanjsko stavbo je zgradilo stavbno podjetje F. Supančič in R. Smielowsky v letih 1905 in 1906. Monumentalna trinadstropna stavba oblikuje vogal Tavčarjeve in Slovenske ceste. V tlorisu je zasnovana kot tipična najemniškostanovanjska stavba. V vsakem nadstropju sta dve stanovanjski enoti. V notranjščini je zanimivo oblikovano dvoravno stopnišče elipsastega tlorisa. Neohistorična fasada je obdelana v plitvi rustiki v pritličju in prvem nadstropju, zgornja nadstropja so grobo ometana. Horizontalno je fasada poudarjena z delilnim zidcem med pritličjem in nadstropjem,

zgornja tri nadstropja so povezana vertikalno s plitvimi pilastri v gladkem ometu s stiliziranimi kapiteli, ki nosijo arhitrav, prav tako obdelan v gladkem ometu. Fasado členi arhitektonski in kiparski okras. Balkoni, obdani z balustradnimi ograjami, izstopajo iz posnete vogalne fasade. Polkrožni balkoni poudarjajo centralni osi obeh uličnih traktov. Okna krasijo podokenske plošče in plastično poudarjeni nadstreški valovitih oblik v prvem nadstropju. V drugem nadstropju je dekoracija nad okni trikotno zalomljena, v osrednjem polju so medaljoni s cvetličnimi venci v štuku. V tretjem nadstropju so arhitekturni členi nad okni ravno zaključeni.

Fasada objekta je bila močno poškodovana. Na posameznih mestih je fini omet odstopal od podlage. Štukature so bile v boljšem stanju in jih je bilo treba le očistiti ter domodelirati manjkajoče elemente. Vidne so bile poškodbe vlage in nečistoč. Pritličje je bilo že v šestdesetih in sedemdesetih letih predelano. Prvotno stavbno pohištvo je bilo odstranjeno, rustika pritličja je bila ometana s cementnim obrizgom, ki ga je bilo treba odstraniti. Najbolj so bili poškodovani betonski balkoni, ki so bili v zadnjem času zaščiteni z varovalnimi odri.

Celotna obnova je potekala v okviru projekta Ljubljana, moje mesto, ki ga vodi Mestna občina Ljubljana za revitalizacijo mestnega jedra. V letu 2004 je konservatorica ZVKDS, OE Ljubljana, Tatjana Adamič pripravila kulturnovarstvene pogoje za sanacijo fasade. Prenova fasade se je začela v oktobru 2006 in je bila končana konec decembra.

Ob postavitvi gradbenih odrov in čiščenju fasade se je pokazalo izredno slabo stanje balkonov. Na vseh balkonih je bila nosilna armatura močno

Poslovno-stanovanjska stavba (foto: S. Ravnikar)

poškodovana in prerjavela. Vseh šest balkonov je bilo treba na novo ojačati z novimi traverzami in jih sidrati v zid, pohodne plošče je bilo treba pri dveh balkonih rekonstruirati na novo, medtem ko so balustrade očistili in zaščitili z zaščitnim premazom ter na poškodovanih delih zaščitili. Konzole vseh balkonov so zgolj dekorativne in nimajo nosilne funkcije, ker je bilo ogrodje popolnoma prerjavelo. Dvoriščna fasada in balkoni so bili zaradi dotrajanosti v celoti obnovljeni. Zamenjana je bila tudi streha objekta, prekrili so jo z opečnim bobrovcem.

V zadnji fazi del je bilo treba določiti še barvo fasade. Restavratorka Lidija Avbelj Jelovac je pripravila barvno študijo fasade in na podlagi več variant smo izbrali tri barvne tone.

Gradbena dela je izvajalo podjetje Givo, d. o. o., Ljubljana; restavratorska dela pa restavrator Dušan Tomšič.

Sabina Ravnikar

102

ESD: 333

Naselje: **Ljubljana**

Občina: **Ljubljana**

Ime: **Ljubljana - cerkev sv. Nikolaja**

Področje: **R**

Obdobje: **1705–1706**

Stolno cerkev sv. Nikolaja v Ljubljani, zgrajeno v letih 1701 in 1706, s prvotno sicer načrtovano, vendar zaradi pomanjkanja sredstev veliko pozneje dozidano kupolo (1841), je s poslikavami okrasil italijanski baročni slikar Giulio Quaglio (1668–1751), in sicer v dveh obdobjih: v letih 1703–1706 in v letih 1721–1723. Obok in zahodno steno ladje je poslikal v prvem obdobju, med letoma 1705 in 1706. To obsežno delo, ki obsega blizu 600 m², štejem za vrhunec njegovega ustvarjalnega opusa.

Stenske poslikave so zaradi svoje posebnosti, trajne povezanosti nosilca s širšo okolico, največkrat prek sistema zidov kar s celotno zgradbo, bolj izpostavljene vplivom okolja, v katerem se nahajajo, kot na primer predmeti oziroma umetnine, ki jih iz neustreznega okolja lahko odmaknemo. Tehnično gledano, stenska poslikava ni nič drugega kot tanka prevleka na stavbni lupini, bodisi znotraj bodisi zunaj nje, na kateri pa se skozi čas beležijo vse spremembe, ki se kažejo v obliki različnih poškodb. Pri iskanju vzrokov za nastalo poškodbo ni dovolj, da poškodbo samo saniramo, ampak je bistveno, da odkrijemo vzrok za njen nastanek.

Nosilec Quaglieve obočne poslikave je polkrožni

opečnat obok, ki meri v dolžino 25 m, dolžina loka je 20 m, razdalja, ki jo obok premosti, pa je 14 m. Zidan je z opekami, ki merijo 18,5 x 21 x 4 cm (mere najdene opeke), ter je s spodnje strani ometan in zaglajen s plastjo arriccio (1 cm) in intonaca (0,5 cm).

Zaradi relativno velikega razpona je obok z zgornje strani približno na vsakih 5 metrov ojačan z opečnato zidanimi loki, ki so navzven podprti z opornimi zidci, vidnimi z zunanje strani cerkve. Konstrukcija oboka je še dodatno ojačana z obočno pozidanimi sosvodnicami. Razpiralna sila oboka je zmanjšana z nasutjem, ki z zgornje strani ob straneh pritiska začetek obokanja navzdol, z oporniki med okni ter na eni strani z visokima zvonikoma, na oltarni strani pa s prečno ladjo in kupolo. Dodatno pritiska na pete oboka tudi konstrukcija ostrešja, kjer je pritisk teže točkovno speljan v smeri proti petam oboka. Ogled in študij ostrešja in podstrešja je priporočljiv, da lažje razumemo sile, ki vplivajo tudi na stanje poslikav na spodnji strani oboka. S celotne podstrehe je bilo odstranjeno nekaj ton materiala, ki se je z leti tu nakopičil. Odstranitev je bila nujna, saj nočemo, da bi morebitna pronicajoča voda na svoji razdiralni poti navzdol poškodovala poslikave z raztopljenimi nečistočami.

Največ poškodb na stenskih poslikavah povzroči dolgotrajno vlaženje, ki se navadno dviga iz tal prek kapilar in odlaga vodotopne soli v višjih legah, ponekod celo nekaj metrov visoko. V višjih predelih stavb, kjer so poslikave navadno na oboku, poljih med rebri, na samih rebrih, štukaturnem okrasju ali slavočelni steni, pa poškodbe nastanejo zaradi dolgotrajnega vnosa vlage, največkrat meteorne vode skozi ostrešje in nosilec.

Poleg značilnih poškodb, nastalih zaradi dolgotrajnega vlaženja apnenega veziva, smo se pri projektu obnove Quaglievih poslikav na oboku srečali tudi s poškodbami, ki so se na poslikave prenesele zaradi temperaturnih raztezkov, značilnih za obokane površine večjih razsežnosti, in statičnih premikov, verjetno številnih manjših in enega večjega potresa (1895).

Vzdolžne razpoke, sicer najopaznejšo poškodbo poslikanega ometa na oboku, so naši predhodniki restavratorji že sanirali, tako da so jo zapolnili z apneno malto, ojačano z dodatkom živalskih dlak. Kljub temu so bile ob našem prihodu številne razpoke prazne, kar kaže na izredne pritiske, ki v tem delu nastajajo ob velikih temperaturnih razlikah med podstrešnim in ladijskim delom oboka.

Med številnimi raziskavami, opravljenimi do leta 2006 in v letu 2006, naj omenim le nekatere. Na

Obnovljen obok in zahodna stena ladje v stolni cerkvi sv. Nikolaja v Ljubljani (foto: T. Benedik)

podlagi raziskave, ki so jo opravili na Inštitutu za gradbeništvo v Ljubljani (Zag), in z analizo georadarskih posnetkov oboka ter analizo trdnosti malte in opeke so izdelali nekaj vzorcev injektirne mase, ki pa jih nismo uporabili zaradi visokega odstotka vsebnosti cementa. Že leta 1997 in ponovno leta 2002 je bila izdelana termografija oboka in zahodne stene. Z endoskopijo smo opazovali širine razpok in izmerili debelino oboka. Na podlagi študije o ustreznosti toplotne izolacije na podstrešju je bila februarja 2006 položena 10 cm debela plast izolacije, vendar brez priporočene paropropustne folije. Priporočena 20 cm debela plast naj bi po študiji znatno ublažila toplotna raztezanja materialov in s tem zmanjšala obseg možnosti tvorbe dodatnih razpok. Na podlagi fotogrametričnih izrisov celotnega oboka in določitve mreže točk smo gradili sistem dokumentacije, ki omogoča totalno rekonstrukcijo tako zidave kot tudi poslikave. Projekt je natančno spremljal naravoslovni oddelek RC, tako na področju odvzema, obdelave in analize odvzetih vzorcev kot tudi z analitičnim spremljanjem rezultatov čiščenja. Izdelano je bilo tudi simulirano staranje določenega repertoarja možnih veziv za retuširanje poslikav. Na podlagi rezultatov je bilo izbrano vezivo za retuširanje Quaglievih poslikav: Tylose MH 300.

V letu 2006 smo končali dela, ki smo jih začeli v letu 2005. V tem zadnjem letu so bila prav gotovo najzahtevnejša dela na področju retuše, kjer so restavratorji zapolnjevali nešteta drobna mesta, s katerih je odpadla barvna plast, ter usklajevali barvna in tonska neskladja, ki so nastala po odstranitvi vseh neoriginalnih nanosov ob zaključenem mehanskem in kemičnem čiščenju. Obsežna in zahtevna dela so potekala tudi na

rekonstrukciji poslikave in profilacije slavoločne stene. Zidarsko in štukatersko so bili obnovljeni vsi profili okoli oken, profili horizontalnih vencev pod okni v ladji in tudi vsi težje dostopni in močno poškodovani profili ter zidci za orglami. Po končani florentinski metodi čiščenja celotnega oboka se je barvni spekter poslikave opazno razširil in postal pestrejši; prav tako se je razširila tonska lestvica v območje izrazitejših svetlob in temin. Ob tem so po odstranitvi vseh neoriginalnih plasti postale vidnejše tudi številne poškodbe, nastale zaradi dolgoletnih sprememb v strukturi nosilca (razpoke, luščenje ali odpadanje barvne plasti in vrhnjih ometov) ali zaradi neustreznih prejšnjih restavratorskih posegov (preslikave, sivkasto obarvanje svetlejših površin zaradi neustreznega mokrega postopka čiščenja).

Konec junija in v začetku julija smo obnovili močno poškodovana polja in profile medaljonov ob orgelski konstrukciji in jih tudi pozlatili. S sestankom mednarodne komisije 22. 5. 2006, ki je potrdila uspešno opravljen konservatorsko-restavratorski projekt, so bila zaključena glavna dela na oboku v višini platoja. Preostala dela je ekipa restavratorjev Restavratorskega centra in zunanjih sodelavcev (nekateri so pri projektu sodelovali vsa 4 leta) uradno končala 30. 6. 2006. Manjši del ekipe je sodeloval tudi pri nadaljevanju del pri sanaciji poškodb, ki so nastale ob sidranju nosilcev platoja v ostenje cerkve.

Prve dni julija 2006 so delavci začeli demontažo odra nad orglami in nato postopoma vseh odrov na platoju, pod stalnim nadzorom vodje

Najdena cela opeka v nasutju nad obokom (foto: R. Zoubek)

Zgradba nosilca Quaglievih poslikav (foto: R. Zoubek)

Zaključna retuša 2006 (foto: R. Zoubek)

restavratorskih del. Na tiskovni konferenci 22. 5. 2006 na delovnem platoju, 13 metrov visoko (obnovljene poslikave oboka in Z stene so bile prvič predstavljene javno – brez motečih odrov), smo predstavili uspešno zaključen projekt medijem in številnim povabljenim.

V naslednjih dneh so delavci začeli demontažo celotnega platoja in postavitev novega odra približno 3 m nižje, in sicer ob vencu. Nov spodnji oder je zagotavljal varno demontažo težkih sidranih nosilcev platoja. Po demontaži so bile odprtine v zidu zidarsko obdelane in izravnane s pusto podaljšano malto.

Restavratorji smo nato odstranili vse odvečne neustrezne beleže navzdol do širokega venca, domodelirali manjkajoče profile okvirjev, zapolnili večje in manjše poškodbe, obarvali površine z ustreznim apnenim opleskom, premazali okvirje z mixtionom in jih pozlatili. Poškodovana polja medaljonov smo po ureditvi vseh površin tonsko in barvno uskladili z okolico in rekonstruirali poslikavo. Projekt je bil restavratorsko zaključen 5. 9. 2006.

Rado Zoubek

103

EŠD: 1583

Naselje: Ljubljana

Občina: Mestna občina Ljubljana

Ime: Ljubljana – Zmajski most

Področje: UA

Obdobje: prelom med 19. in 20. stoletjem, 1900–1901

Most je bil načrtovan in narejen v letih 1900 in 1901 po načrtih Jurija Zaninovića. Zidarska

dela je opravilo stavbno podjetje Filip Supančič, železobetonsko konstrukcijo podjetje Pittel & Brausewetter z Dunaja, fasadne elemente in model pa A. M. Beschorner. Prvi železobetonski most na Slovenskem, grajen po Melanovi izpeljavi Monierjevega železobetonskega sistema, je eden najpristnejših primerov secesijske arhitekture v Ljubljani.

Prva večja obnova mostu je bila izvedena v letih 1983 in 1984 po predhodno izdelani dokumentaciji, ki je nastajala v letih 1982 in 1983. Za restavratorska dela je bil zadolžen Restavratorski center, ki je, kot je razvidno iz dokumentacije, izdelal kalupe za podstavke luči (8 kosov) in balustre. Pri obnovi so bili v celoti zamenjani ograjni podstavki na vzhodni strani, na zahodni strani pa so bili obnovljeni.

V letu 2005 je bila ograja mostu poškodovana v prometni nesreči avtomobila. Konservatorka Marija Režek Kambič je v letu 2005 pripravila konservatorske pogoje za obnovo mostu. Posamezni kosi stebričkov ograje na vzhodni strani so bili uničeni. Na mostu so bile tudi druge poškodbe: sledi izsoljevanja, odlomi, madeži, mreže razpok, neustrezne dopolnitve, vegetacija, obloge.

Obnova mostu je potekala julija in avgusta 2006. Restavratorski center je pripravil Konservatorsko-restavratorski projekt – Dokumentacija poškodb, avtor: Nataša Jurgec Gurnick, Mateja Kavčič. Na podlagi restavratorskega projekta so se izvajale sanacije poškodb. Dela na mostu je opravljalo podjetje Coston, d. o. o., Podgora Ljubljana.

Najprej so most temeljito očistili z vodo. Narejene so bile replike petnajstih poškodovanih balustrov

Zmajski most (foto: S. Ravnikar)

in zgornje plošče ograje v betonu, sanirane so bile poškodbe na fasadi mostu, zaščiteni so bili stiki ograje posameznih členov.

Sabina Ravnikar

104

EŠD: 25252

Naselje: Ločica ob Savinji

Občina: Polzela

Ime: Ločica ob Savinji – arheološko območje

Ložniška Gmajna

Področje: A

Obdobje: antika, srednji vek

Pri pripravi strokovnih osnov za strategijo prostorskega reda Občine Polzela v oktobru 2006 smo pri pregledu digitalnih ortofoto posnetkov v Registru kulturne dediščine na območju z ledinskim imenom Ložniška Gmajna v naselju Ločica ob Savinji zasledili anomalije, ki bi lahko imele izvor v podzemnih arheoloških strukturah. Topografski pregled je pokazal, da je Ložniška gmajna odprta nepozidana površina, severno od struge reke Savinje in avtomobilskega poligona. Gre za obdelovalne njivske površine, posejane s koruzo, in le srečnemu naključju, da kmetje niso poželi vse koruze, ampak so vzporedno s cesto v dolžini približno 150 metrov in širini približno 7–10 metrov pustili pas koruze, gre zahvala, da smo območje evidentirali kot potencialno arheološko najdišče. Omenjeni pas koruze namreč v prostoru deluje kot kontrolni profil, saj strukturo, vidno na digitalnem ortofotu posnetku, v celoti prečka, v višini/zahiranosti koruze pa se vidi, da se v zemlji skrivajo določene, najbrž zidane strukture ali pa jarki. Sosledje normalno rastoče in zahirane koruze se namreč dokaj dobro pokriva z lego monumentalne, rahlo ovalne podolgovato podzemne strukture. Vizualni pregled terena z

namenom kolekcioniranja drobnih najdb zaradi gostega strnišča in posledično slabe vidljivosti ni dal rezultatov, zato ga bomo spomladi po oranju ponovili.

Območje smo vpisali v Zbirni register dediščine pri Ministrstvu za kulturo RS in pripravili strokovne osnove za razglasitev območja za arheološki kulturni spomenik lokalnega pomena.

Danijela Brišnik

105

EŠD: 4499

Naselje: Luče

Občina: Luče

Ime: Luče ob Savinji – hiša Luče 40

Naslov: Luče 90

Področje: E

Obdobje: sredina 18. stoletja, 19. stoletje, prva četrtina 20. stoletja

Luče ležijo sredi visokogorskega alpskega sveta na prodni terasi, ob sotočju Savinje in Lučnice ter se prvič omenjajo leta 1241. Po urbarju iz leta 1426 je bil tu sedež enega od uradov gornjegrajskega samostana do njegove ukinitve leta 1473. Juvanova hiša stoji v severnem, obrtnem delu naselja, ob mlinščici Savinje in sodi med najstarejše hiše na območju Občine Luče.

Po ustnem izročilu je Juvanova domačija še po drugi svetovni vojni veljala za največjo kmetijo v vasi. Poleg kmetijstva so se na tej domačiji ukvarjali tudi z mlinarstvom, žagarstvom in furmanstvom. Mlin in stara žaga sta porušena, ohranjen in prezentiran je le mehanizem – trak in žagin list. Na mestu stare žage je zdaj postavljena nova, ki je moteča za kulturni spomenik. V bližini je še ohranjeno vaško perišče, ki ga je na pobudo domačink postavila kmečka zadruga leta 1960.

Po zasnovi ter likovnih in arhitekturnih elementih

Ločica ob Savinji – arheološko območje Ložniška Gmajna; pogled proti JV na »kontrolni profil« nepožete koruze (foto: M. Bricelj)

Obnovljena streha (foto: T. Hohnc)

sodi Juvanova hiša v sredino 18. stoletja. Ohranjena baročna poslikava je podobna tisti na dvorcu Lešje v Homcu (Občina Mozirje), torej jo lahko uvrščamo v sredino 18. stoletja. Edina letnica, ki smo jo opazili, je vrezana na vratih v »kamro«, in sicer 1814. Domačija je vrisana tudi v franciscejski kataster iz leta 1825. Opravljena osnovna sondiranja in meritve (Ivo Gričar, 2004) kažejo, da je bila hiša prvotno pritlična, saj se šivani vogalni robovi ne nadaljujejo v nadstropje. Tem domnevam nasprotuje izredna dolžina hiše in prilagojenost terenu. Verjetneje je, da je bil nadstropni del lesen. O starejšem pritličnem delu priča tudi notranja obdelava prostorov. Stavba je doživela nemalo predelav; nadzidana je bila najbrž v drugi polovici 19. stoletja, pozneje pa je doživela več obnov in različnih posegov, zlasti v prvi polovici 20. stoletja. Mlajšo podobo kaže tudi oblika vhodnih vrat z lesenim portalom ter oblika ograje na »ganku«. Danes hiša kaže podobo nadstropne zidane stavbe, prilagojene terenu, tako da s severne strani daje vtis dvonadstropne hiše, z južne strani pa pritlične.

Po izdelanem konservatorskem programu in arhitekturnem posnetku stanja (Ivo Gričar) leta 2004 je bil leta 2005 izdelan PGD-projekt z upoštevanjem nove apartmajske ureditve. Projekt je izdelalo podjetje Gea Consult, d. o. o., Škofja Loka.

V letu 2006 se je začela statična sanacija s podbetoniranjem temeljev in montažo jeklenih vezi. Sledilo je čiščenje vseh prostorov v pritličju – odstranitev in deponiranje lesenih podnic, odstranitev nasutja, odstranitev kamnitega tlaka v kleti, ki je oštevilčen in začasno deponiran za ponovno namestitev. Obnovljeno je bilo ostrešje;

pri tem so se špirovci ohranili in dodatno podprli, letvanje je bilo prilagojeno kritini opečni zareznik. Obe strešini sta bili zaradi bodoče izkoriščenosti mansarde podeskani. Na podstrešju je bil porušen star dimnik, odstranjene so bile montažne stene dveh bivalnih prostorov. V notranjosti so bila izvedena nekatera rušitvena dela, zaradi notranje komunikacije in bodoče javne funkcije pa so bili v kletnih prostorih izvedeni posamezni preboji. Na severni fasadi se je po odstranitvi vrat pokazala prvotna večja polkrožna odprtina, zato bo treba spremeniti predvideni način zapiranja in poiskati ustrezno oblikovno rešitev.

V začetku leta 2006 je Petra Rems sondirala omete v pritličnem delu notranjosti.

Izvajalci: Gradbeno podjetje Legro, Ivan Golob, k. d., Robanov kot 5, Tesarstvo Strmčnik, Konjski Vrh 28, Luče

Tanja Hohnc

106

ESD: 22384

Naselje: **Mačkovec pri Novem mestu**

Občina: MO Novo mesto

Ime: **Novo mesto – gomila Mačkovec**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina

Pri ogledu trase avtoceste na odseku Hrastje–Lešnica, mimo naselja Mačkovec, je bila ob robu gozda, na zemljišču s parc. št. 2089/13 k. o. Zdinja vas, vidna nižja, 1,5 m visoka, kupolasta vzpetina okroglega tlorisa, domnevno gomila. Da bi se domneva potrdila, je bila v decembru 2004 izkopana testna sonda velikosti 3 x 4 m. Na robu sonde je bil odkrit del vkopa, ki smo ga med izkopavanji poimenovali grob 1. V grobni jami so bili izkopani vijček in fragmenti lončenine.

Arheološka zaščitna izkopavanja so potekala od 14. 3. do 7. 4. 2005. Zaradi neugodnih vremenskih razmer, snega in nizkih temperatur, so bila izvedena pod šotorom, velikim 20 x 14 m. Pri izkopavanjih sta sodelovali ekipi ZVKDS, OE Novo mesto, in Dolenjskega muzeja.

Nasutje gomile je bilo na severni strani naslonjeno na manjši greben, na južni, vzhodni in zahodni strani pa je bila gomila nasuta na preperle apnenčeve skale. V obod gomile je bilo vkopanih 13 grobov, v dveh vrstah polkrožno razporejenih okrog centralnega groba. Severovzhodni del zaradi višje lege preperelih apnenčevih skal ni bil uporabljen za pokopavanje, s skalami pa so bili omejeni tudi grobovi na jugu. V nekaterih primerih je bila na preperle apnenčeve skale

položena tudi lesena konstrukcija – krsta, kjer se je pod konstrukcijo oziroma najdbami v grobovih št. 1, 3, 4, 9, 8, 12 in 13 pojavil preperel apnenec, v centralnem grobu 9 pa so ga uporabili kot del kamnite konstrukcije. Da so pokojnike tudi tu pokopavali v krstah, potrjujejo ohranjene pooglenele sledi lesa v grobovih 8, 9 in 13. Večino grobov (1, 2, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13) bi glede na najdene dele noše (bronaste narebrenene nanožnice in zapestnice, fibule, ogrlice iz steklenih in jantarnih jagod, vijčki ...) oziroma pridanke opredelili kot ženske, v dveh grobovih (3, 12) pa je bilo najdeno orožje in smo ju opredelili kot moška. Grobov (4 in 7), kjer je bila najdena samo lončenina, nismo opredelili po spolu. V grobu 5 so se ohranile sledi dolgih kosti rok ter v grobovih 8 in 13 nekaj zob. Grobne jame so bile pravokotne oblike z zaobljenimi vogali. Dolžina grobov je bila od 2,05 do 2,85 m in širina od 0,50 m do 0,90 m. Zasuti so bili s čvrsto močno rjavo (7,5 YR 4/6) meljasto ilovico, ki se je le komaj opazno ločila od nasutja plašča gomile. Meje grobnih jam, ki so ležale višje v spodnjem delu nasutja, so bile slabo vidne, dobro vidne grobne jame pa so bile vkopane v sterilno – geološko osnovo.

Začetek pokopavanja označujejo deli noše, ki so bili značilni za prehod iz 6. v 5. stoletje pr. n. š. oziroma za horizont kačaste fibule. To so kačaste fibule s sedlasto uvitim lokom in diskom, bronast obročast narebren nakit, lončenina z nagubano površino in okrasom stiliziranih živalskih glav. Konec pokopavanja označujejo certoške fibule s samostrelno peresovino, ki so bile značilne za nošo 4. stoletja pr. n. š. oziroma za prehod iz certoškega horizonta v negovski.

Danilo Breščak, Katarina Udovč

107

EŠD: 1187

Naselje: Mala Nedelja

Občina: Ljutomer

Ime: Mala Nedelja – vaško jedro

Področje: E

Obdobje: prva četrtina 20. stoletja, 1923

Leta 2006 so se nadaljevala gradbenosanacijska in prenovitvena dela kulturnega doma v Mali Nedelji. Poslopje kulturnega doma, ki stoji na zahodnem delu zaščitenega vaškega jedra, je zasnovano kot dolga pritlična stavba, krita z dvokapno opečno čopasto streho. Poslopje je bilo zgrajeno leta 1923. Po drugi svetovni vojni je bilo nekoliko predelano z dvema manjšima prizidkoma na severni in vzhodni strani. Tudi v notranjščini so

zaradi nove namembnosti – kinodvorane – izvedli emporo oziroma balkon. Predelana in nekoliko poenostavljena je bila tudi fasada.

Občina Ljutomer je leta 2000 načrtovala nov kulturni dom, saj je gradbeno stanje starega zahtevalo celovito sanacijo, funkcionalno pa ni več ustrezal sodobnim zahtevam. Stari dom so nameravali porušiti in ga rekonstruirati. Z rušitvijo nismo soglašali in smo občino obvestili, da je kulturni dom po mnenju statika mogoče obnoviti z minimalnimi gradbenokonservatorskimi posegi. Po gradbenosanacijskih delih v preteklih letih – rušitvi neustreznih prizidkov, rekonstrukciji strehe in prekrivanju strehe z opečnim bobrovcem ter izgradnji prizidka za sanitarije na zadnji, vzhodni strani – se je investitor leta 2006 lotil še ureditve notranjščine ter rekonstrukcije fasad. Fasadna profilacija z ornamentiko je bila izvedena na podlagi starih fotografij. Fasada je na podlagi sondiranja pobarvana sivomodro, vsa profilacija in ornamentika pa sta ubito beli. Obnova fasad je zajela tudi izvedbo novega stavbnega pohištva iz hrastovine, izdelanega po vzoru prvotnega, ki je bilo dotrajano.

Jelka Skalucky

108

EŠD: 15528

Naselje: Malečnik

Občina: Maribor

Ime: Malečnik – arheološko najdišče pod Meljskim hribom

Področje: A

Obdobje: mlajša železna doba, srednji vek

Med opravljanjem arheološkega nadzora nad zemeljskimi deli v zvezi z gradnjo avtoceste Slivnica–Pesnica smo na vrhu skrajno vzhodnega obronka Meljskega hriba v Malečniku našli in reševalno raziskali približno 100 m² površine z ostanki nekdanje ceste oziroma poti. Dela so potekala med 6. in 16. 12. 2006, vodila pa jih je arheologinja Mira Strmčnik Gulič ob pomoči Stanka Gojkoviča in Mihele Kajzer Cafnik (vsi ZVKDS, OE Maribor) ter študentov.

Pri arheološkem nadzoru sredi novembra 2006 smo v vzhodnem profilu, ki so ga strojno škarpirali za potrebe gradnje bodoče galerije nad mostom in AC, ugotovili kulturno plast na globini približno 1,60 m, na isti globini pa smo našli še odlomka prazgodovinske keramike in kos železa. Profil smo očistili in ustrezno dokumentirali. Po zimski prekinitvi raziskav na AC v Orehovi vasi smo nato 6. 12. 2006 zastavili razširitev – sondo od

vzhodnega profila škarpe proti vzhodu po vrhu vinograda do meje odkopljenega območja za potrebe AC.

Strojno smo odstranili vrhno plast (humus in mešana prerigolana plast v zvezi z vinogradom) do globine približno 50 cm. Po strganju sta se pokazala linija in temnejši pas nekega vkopa, ki je tekkel od omenjenega profila škarpe proti vzhodu ter zavijal proti jugovzhodu po hribu navzdol. Na tej globini smo našli redke prazgodovinske odlomke in nekaj več recentnih odlomkov keramike. Po dokumentiranju stanja smo začeli nižati kulturno plast znotraj vkopa do sterilne osnove.

Cesta teče v že opisani smeri SZ–JV in pada proti JV, proti pobočju hriba. Hkrati s padcem je na robu izkopišča vkop nekoliko širši in zavija proti jugu. Na zahodnem delu raziskanega (V profil škarpe) je dno cestnega korita na relativni globini približno 165–175 cm, na vzhodnem delu (vzhodni profil pri vinogradu) pa na 160–175 cm. Padeč terena oziroma dna korita ceste od SZ do JV konca odkopane ceste znaša približno 85 cm (SZ konec 0 cm, JV konec 85 cm).

Na samem dnu smo na zahodnem delu cestnega korita našli predvsem latenskodobne odlomke keramike ter eno železno podkev in pol. Proti JV, kjer se nivo korita niža oziroma pada, pa so na dnu mešani prazgodovinski in srednjeveški odlomki. Največ najdb smo našli ob vzhodnem profilu pod vinogradom na globini 120/160 cm oziroma do dna. Približno na sredini izkopanega cestnega korita smo približno 5–10 cm nad sterilno plastjo našli na ostanke zoglenelega in zažganega lesa. Les je v sklopu temnejše sivočrne, mestoma rdečkaste ožgane plasti. Verjetno gre za zasutje poglobitve ali jame, v kateri so zažgali les. Najdb na tem delu ni bilo.

Mihela Kajzer Cafnik

Pogled na raziskani del ceste v smeri proti jugovzhodu (foto: I. Bizjak)

109

EŠD: 13561

Naselje: Maribor

Občina: Maribor

Ime: Maribor – Magdalenski park

Področje: UR. KR.

V letu 2006 je Mestna občina Maribor zaradi propadlih kostanj ob železnici želela obnoviti ta del parka. Pri dr. A. Šiftarju je komunalna direkcija MO Maribor naročila analizo obstoječega stanja dreves in predloge za novo ureditev. Kostanji so propadli in padli predvsem zaradi zbitosti zemlje in oslabiljenega koreninskega sistema, kar je bilo posledica divjega parkiranja med drevesi.

S predlogom, da se vsa drevesa odstranijo in da se zasadijo neposredno ob železniški progi drevored stebrastega hrasta (*Quercus robur* 'Fastigiata'), ki je nadaljevanje pred leti zasajenega drevoreda, neposredno na robu parka pa divji kostanji (*Aesculus hippocastanum* 'Baumannii'), smo se strinjali. Naročen je bil projekt, ki je poleg zasaditve predvideval tudi postavitev zaščite dreves oziroma celotne zelenice pred parkiranjem. S projektom smo se strinjali.

MO Maribor je želela obnoviti obstoječe otroško igrišče v parku. Sodelovali smo pri izbiri igral (barve, velikost) in izdali soglasje za njihovo obnovo oziroma zamenjavo. Zaradi uveljavljanja avtorskih pravic na projektu prejšnjega igrišča projekt žal ni bil izpeljan do konca.

Miran Krivec

110

EŠD: 431

Naselje: Maribor

Občina: Maribor

Ime: Maribor – grad

Naslov: Grajska ulica

Področje: UA

Obdobje: od 15. do 20. stoletja

Mariborski grad je umeščen v severovzhodni vogal obzidanega srednjeveškega mestnega jedra. Prvotni dvorec s konca 15. stoletja je služil tudi obrambi mesta in v sredini 16. stoletja so v območju gradu zgradili severovzhodno grajsko bastijo z vzhodno ploščadjo. Po požaru leta 1601 so grad obnovili, v začetku druge polovice 17. stoletja pa so bile poleg izgradnje Loretanske kapele opravljene najboljše prezidave gradu z izgradnjo arkad in zahodnega stopnišča, obojestranskih arkad nad vzhodno ploščadjo, ureditvijo bivalnih prostorov in viteške dvorane s poslikavami in štukaturno

Kamnite ograje in kipi pred posegi in po čiščenju (fotografije: M. Habjanič)

dekoracijo. Zadnja pomembnejša prenova gradu je bila sredi 18. stoletja, ko je bilo na mestu stopnišča iz 17. stoletja preoblikovano in prizidano današnje baročno stopnišče. Kompleksno prenovu gradu za muzejsko dejavnost je v zgodnjih štiridesetih letih prejšnjega stoletja vodil in realiziral prof. Franjo Baš. Razen manjših vzdrževalnih in obnovitvenih del, v gradu ni bilo večjih sistematičnih posegov vse do leta 2004.

Prenova mariborskega gradu za sodobno muzejsko dejavnost, ki poteka od septembra 2004, je bila po mnenju strokovne komisije ministrstva za kulturo ocenjena za manj uspešno, kar je v veliki meri tudi posledica slabega sodelovanja oziroma nesoglasij med udeleženci prenove. Do leta 2006 sta bili realizirani tako imenovani prva in druga faza projekta, ki sta zajemali prenovu zahodnega trakta gradu s sporno zasteklitvijo arkadnega

Čiščenje fasadne štukaturne dekoracije (fotografiji: M. Habjanič)

Utrjevanje in sanacija štukaturne dekoracije v notranjščini (foto: M. Habjanič)

Odbijanje neustreznih ometov na stebrih vhodne lope
(foto: M. Habjanič)

Odbiti neustrezní ometi na fasadi
(foto: M. Habjanič)

hodnika, prenovo severnega trakta z vzpostavitvijo vertikalnih komunikacij, prenovo bastije ter ureditev restavratorskih delavnic na podstrešju, kar pa je v nasprotju s potrjenim projektom celovite prenove avtorjev Mirka Brniča in Darje Lisjak, na podlagi katerega je bilo izdano gradbeno dovoljenje.

V letu 2006 je strokovna komisija Ministrstva za kulturo ter Zavoda za varovanje kulturne dediščine definirala nepravilnosti in pomanjkljivosti prenove ter časovne roke za njihovo odpravo; v fazi pridobivanja uporabnega dovoljenja v letu 2006 je bila korigirana prezentacija Sternenovih poslikav v kletni etaži zahodnega trakta, korigirani so bili ometi v kletni etaži bastije, zmanjšan je bil

Ohranjeni podstavek iz peščenjaka
(foto: M. Habjanič)

moteč vpliv določenih inštalacij na prezentacijo in pojavno podobo grajskih prostorov, kot nujna pa je bila izpostavljena revizija projektne dokumentacije, s poudarkom na nerealizirani tretji gradbeni fazi prenove, ki zajema prenovo vzhodnega trakta z odprto ložo in ureditev notranjega dvorišča, ki je bilo predvideno za zasteklitev. Naloga vseh udeležencev prenove – službe za varovanje kulturne dediščine, muzejske stroke, investitorjev in lastnikov – je, da ustrezno umestimo oziroma revitaliziramo grad za muzejsko dejavnost, hkrati pa obnovimo, ohranimo ter ustrezno prezentiramo kvalitetno raščeno arhitekturo gradu z ohranjenimi in čitljivimi obrambnimi elementi srednjeveškega mestnega jedra.

Projektna dokumentacija prenove mariborskega gradu za potrebe sodobne muzejske dejavnosti je bila izdelana brez predhodno izdelanega konservatorskega programa, ki smo ga izdelali na Zavodu za varstvo kulturne dediščine, OE Maribor, avgusta 2006 in ga bo pri reviziji oziroma projektiranju in sami prenovi tako imenovane tretje gradbene faze treba upoštevati.

Leta 2004 so v Restavratorskem centru izdelali projektno dokumentacijo za konservatorsko-restavratorske posege na baročnem stopnišču za obnovo štukatur ter kamnitih ograj in plastik. Dela je prevzel restavrator Andrej Šebalj, v okviru Zavoda za varovanje kulturne dediščine Slovenije pa je bila ustanovljena strokovna komisija, sestavljena iz različnih strokovnjakov – restavratorjev, umetnostnih zgodovinarjev, arhitekta in gradbenega inženirja. Naloga komisije je strokovno nadzorovanje, usklajevanje in usmerjanje prenove kvalitetnega grajskega

baročnega stopnišča. Fizična prenova poteka od septembra 2006 in bo končana predvidoma poleti 2007. Prenova je predvidevala restavriranje sten in stropov s štukaturno dekoracijo ter kamnite stopniščne ograje in kipov v notranjosti ter obnovo zunanjih fasad s štukaturami. Po opravljenih sondažnih raziskavah je bilo potrebno in smiselno zaradi slabega stanja gradbene substance, neustrezne strukture mlajših ometov in opleskov ter zaradi medsebojnih vplivov in odvisnosti posegov predvideni obseg konservatorsko-restavratorskih del razširiti. V dogovoru z lastnikom in financerjem bo obnova zajela tudi odprto preddverje z odstranitvijo neustreznih opleskov in betonskih ometov na arkadnih stebrih, v območju pritličnih fasad izvedbo ustrežnejših ometov ter čiščenje in saniranje mlajših teraco oblog, s katerimi so v tridesetih letih prejšnjega stoletja nadomestili oziroma sanirali poškodovani peščenjak, v tej fazi obnove pa teraco obloge še ohranjamo; enako ohranjamo stopnice iz umetnega kamna, ki so prav tako iz časa omenjene prenove, ko so grad prenovili za muzejsko dejavnost.

Marlenka Habjanič

111

EŠD: 7913

Naselje: Maribor

Občina: Maribor

Ime: Maribor – mestni park

Področje: UR, KR.

Mestna občina Maribor se je v zadnjih letih intenzivno lotila obnove drevesnega fonda v parku. V preteklosti izvedena in odmevna akcija 100 dreves za Leona Štuklja ob njegovi 100-letnici je deloma obnovila drevesni fond.

V letu 2006 je Ministrstvo za kulturo Mestni občini Maribor sofinanciralo nabavo in posaditev več dreves v mestnem parku. Ob tem je bilo odstranjenih kar nekaj smrek (v območju otroškega igrišča), namesto njih pa so bile zasajene pančičeve smreke *Picea omorika*. Druga vrsta je bila izbrana zaradi večje odpornosti proti napadu lubadarja, ki je poškodoval stari sestoj. Zasajene so bile tudi bukve in ambrovcii.

V tem letu je bila dokončno obnovljena tudi fontana »gobice« v novem delu parka. Na novo sta bili izvedeni kamnita obloga bazena in vodna tehnika. Izdali smo tudi kulturnovarstvene pogoje za obnovo fontane in bazena v parku. MO Maribor projektov še ni naročila, saj se zapleta pri lastništvu parcel med občino in Ministrstvom za šolstvo.

Mostički v parku, predvsem njihove ograje, so v zelo slabem stanju, predvsem pa ne ustrezajo varnostnim predpisom glede trdnosti in višine ograje. Dodatno so poškodovani tudi zaradi zimskih pluženj in voženj vzdrževalcev po njih. Za obnovo mostičkov v parku smo izdali pogoje in soglasje k projektni dokumentaciji in samemu izvajanju del. Obnovo mostičkov je sofinanciralo tudi Ministrstvo za kulturo. V letu 2007 naj bi bili obnovljeni vsi mostički, ki so danes v uporabi.

Miran Krivec

112

EŠD: 6069

Naselje: Maribor

Občina: Mestna občina Maribor

Ime: Maribor – minoritski samostan

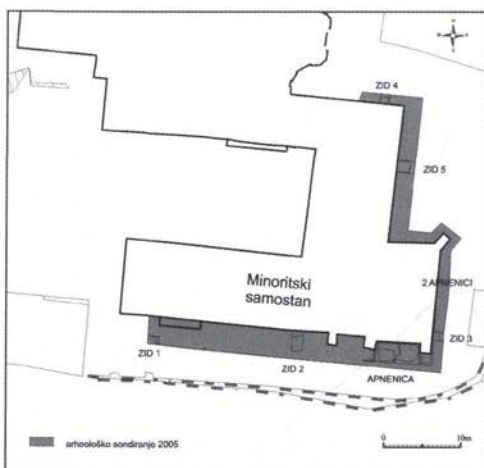
Področje: A

Obdobje: srednji vek

Arheološki nadzor in dokumentiranje srednjeveških kulturnih ostalin ob južni in vzhodni zunanji steni samostana sta bila opravljena ob gradbenih delih v času od 18. 4. do 7. 6. 2005.

Južna sonda je merila v dolžino 38 m, njena povprečna širina je bila 2 m, globoka pa je bila 1 m. Ob južnem vogalu samostana se je v sondi pojavil močnejši temelj (zid 1), drugače pa so bile v izkopu zgolj ruševinske ostaline in od globine 20 cm pod današnjo površino so bile s sondo presekanke le gromažnje plasti. Med zadnjima dvema podpornikoma v jugovzhodnem delu sonde je bil

Položaj sond ob zunanjih samostanskih zidovih (izdelal: TAD Duško Belič, s. p.)

Maribor – minoritski samostan. Pogled na jugovzhodni vogal južne sonde s srednjeveškimi temelji samostana (foto: I. Tušek)

tlakovan plato z apnenico na globini 180 cm. V sondi je bil na skrajni jugozahodni strani mlajši prečni zid s kanalom za odtok meteornih voda proti reki Dravi. V zgornji zasipni plasti na jugu in vzhodu smo v sondi pobirali le odlomke mlajše keramike.

Vzhodna sonda je imela dolžino 35 m, širino 1,3 m in globino 1,8 do 2 m. V njej je v smeri vzhod-zahod v skrajnem južnem delu potekal močnejši temelj, proti severu pa smo dokumentirali ostaline še dveh apnenc, ki sta imeli zunanje stene iz lesenih plohov in polkrožnih brun. Dokumentirali smo tudi pokončne kole v vogalih apnenc.

Na dvoriščni strani, na vzhodu, smo lahko v fragmentih dokumentirali tlak iz rečnih oblic, ki z zunanjega dvorišča polagoma pada proti vzhodnemu delu od samostana. V tem delu je bila sonda vkopana v gramozno plast tudi do dveh metrov.

Ob severovzhodnem vogalu severne stene samostana smo dokumentirali še en temelj zidu (zid 4) v smeri sever-jug, vendar se izkop ob tej steni ni več nadaljeval.

Ivan Tušek

113

EŠD: 15526

Naselje: Maribor

Občina: Maribor

Ime: prazgodovinska naselbina na Pobrežju

Področje: A

Obdobje: kultura žarnih grobišč, mlajša železna doba, pozna antika

Arheološka izkopavanja najdišča na Pobrežju na trasi AC Maribor–Pesnica, priključek Ptujška, priključek Zrkovska, so potekala v dveh etapah, in sicer jeseni 2005 in v prvi polovici leta 2006. Projekt je označen kot AC POBREŽJE II in je nadaljevanje projekta AC POBREŽJE I, ki je potekal v letih 2000 in 2001 na isti trasi AC proti severu oziroma proti reki Dravi. Investitor in naročnik arheoloških raziskav je bil DARS, d. d. Izkopavanja je vodil Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Maribor, pod vodstvom univ. dipl. arheologinje, konservatorke svetovalke Mire Strmčnik Gulič. V strokovni ekipi so pri raziskavah sodelovali univ. dipl. arheologi: Saša Djura Jelenko (Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec), Vesna Koprivnik (Pokrajinski muzej Maribor), Otmar Kovač, Aleksandra Nestorovič, Boštjan Oder, Primož Stergar, Ivan Žižek (Pokrajinski muzej Ptuj), Mihela Kajzer Cafnik in tehnik Stanko Gojkovič (oba ZVKDS, OE Maribor) ter številni študenti arheologije in sorodnih strok.

Raziskali in za gradnjo sprostili smo okoli 67.840 kvadratnih metrov arheološkega terena ob visoki dravski terasi, na površinah, ki so bile intenzivno kmetijsko obdelovane. Arheološke raziskave smo opravili v standardnem sistemu. Celotno območje posega je bilo razdeljeno v koordinatno mrežo kvadrantov v izmeri 4 x 4 m, ki je bila vpeta v Gauss-Krügerjevo projekcijo in posledično orientirana v smer sever-jug. Kvadranti so bili združeni v sektorje (praviloma 40 x 60 m), med sektorji pa smo puščali kontrolne profile v širini 0,80 m. Povprečna globina izkopa je segala od 35 do 45/50 cm globoko. Večji del vrhnje plasti humusa (ornice) smo odrinili strojno pod arheološkim nadzorom, preostale spodnje plasti pa smo snemali ročno po stratigrafskih enotah in o tem sproti vodili sistem arheološke dokumentacije na terenu.

Arheološke ostaline so bile precej uničene zaradi intenzivnega obdelovanja zemlje (sledovi brazd globokega oranja so bili ponekod vidni še na 40 cm globine) in zaradi razmeroma nizke stratigrafije. Kulturna plast je bila mestoma v spodnjem delu ornice in tik pod njo. Zaradi tega so bile najdbe večinoma premešane, poškodovane in uničene. Večina prazgodovinskih najdb je bila najdena na dnu ornice (dno 001) in v kulturnih plasteh (002, 006, 010, 012). Na najdišču nismo odkrili jasnih bivalnih in gospodarskih poslopij, ampak le posamezne strukture, ki so bile povezane z gospodarskimi in obrednimi dejavnostmi.

Na tem mestu bi posebej izpostavili veliko kurišče oziroma peč SE 134/135, ki je stala ob zahodnem

Potek prazgodovinske ceste iz naselbine proti grobišču. Pogled proti zahodu (foto: A. Bizjak)

profilu sektorja 5. Jama je zajemala prostor 3 x 1,90 x 0,80 m in je vsebovala izključno odlomke prazgodovinske keramike. Debelina koncentrirane žgane ilovice znotraj jame je bila 68 cm, največja širina 50 cm, koncentracija oglja pa je bila debela 36 cm in široka 33 cm.

Na skrajnem severnem delu sektorja 24 (SE 275/276) in na južnem delu sektorja 25 (SE 1170/1171) smo odkrili sledove nekdanje poti, ki jo sestavljajo različno veliki prodniki, zasledili smo tudi nekaj lomljenih kamnov, velikih do 24 cm, postavljenih v razmeroma ravno linijo. Kamenje je ležalo deloma pod ornico, ponekod pa pod prazgodovinsko kulturno plastjo SE 012, ki se je ohranila nekaj centimetrov visoko. Plast je deloma obdajala te robne kamne. Prodniki so ležali na spodaj ležeči sterilni plasti SE 005 in so bili nanjo položeni, ne vkopani. Širina poti, izmerjena na najbolj ohranjenem delu, znaša 3,25 cm, ohranjen del poti je dolg 47,70 m. Prerez poti je enoslojen in razmeroma tanek (8–15 cm). Naznačena pot je precej poškodovana in raznesena, verjetno zaradi oranja, vendar so na določenih mestih lepo vidni njeni utrjeni robovi. Zelo natančno je usmerjena od vzhoda proti zahodu in vodi proti pripadajočemu žarnemu grobišču (Pahič, S., 1972, *Pobrežje*, Kat. in Monogr. 6). Razdalja raziskanega odseka poti do grobišča znaša 300

m, do naselbinskih ostankov, odkritih v letih 2000 in 2001 v Zrkovcih, pa 320 m. Pot lahko na podlagi njenega poteka proti grobišču na eni strani in možnega nadaljevanja proti naselbini na drugi strani uvrstimo v časovni okvir pobeškega grobišča in naselbine, kar potrjujejo še odkrite najdbe v njeni neposredni okolici. Ker pot ni utrjena z gramozom, je morda služila le občasno za posebne sakralne namene (»sveta pot«). V slovenskem arheološkem prostoru pomeni edinstveno najdbo, saj poznamo ostanke s kamni tlakovane pogojno prazgodovinske ceste (cesta A) edinole iz Požarnice, Kronovega (Topličanec, M., Tica, G., 2006, *Rimska in prazgodovinska cesta pri Požarnicah*. – Rimske ceste in projekt avtocest, *Strokovni posvet Novo mesto*, 16. 2. 2006, delno dopolnjen separat iz revije RAST št. 2 (104), 53–54).

V sektorjih 11, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23 in 26 smo predvsem na osrednjem in severnem delu raziskanega območja na več mestih naleteli na posamezne večje kamne in posamezne skupke kamnov. Nekateri skupki so bili sestavljeni izključno iz večjih in velikih prodnikov (najverjetneje material iz dravskih teras v neposredni bližini), drugi pa so vključevali še določen odstotek lomljencev, in morda gre predvsem pri slednjih za ostanke prazgodovinskih

struktur. Vse kamnite strukture so bile večinoma pravokotnega ali okroglega tlorisa, brez vkopa, praviloma brez najdb in brez neke zanesljive arhitekturne razporeditve v prostoru.

Na severnem delu izkopišča, v sektorjih 27 in 28, smo odkrili med seboj ločene večje kamnite groblje. Strukturno SE 1307 v sektorju 27 sestavljajo večji prodniki v obsegu 7,5 x 3,5 m. Okoli prodnikov se pojavlja prazgodovinska keramika. Prodniki so položeni v SE 005 skoraj v istem nivoju, odsoten je droben material, ki se odloži ob naravnem transportu (voda), prav tako pa ni nikakršnega odnosa med SE 1307 in naravno SE 003. Ker leži izkopišče na območju ornih površin, lahko predstavlja le manjši ostanek neke utrjene površine oziroma njen spodnji del. Strukturno SE 1308 v sektorju 27 prav tako sestavljajo večji prodniki različne velikosti, ki so utrjeni v površini SE 005. Struktura je močno načeta, nepravilne oblike, nima vkopa in obsega območje velikosti 4 x 2 m.

V sektorju 28 predstavlja najzanimivejšo strukturo kamnita groblja SE 282 v velikosti 16,5 x 4,7/6,5 m, ki je bila poškodovana zaradi oranja. Sestavljena je iz izbranih lomljenecv in prodnikov, položenih v dveh vrstah, pri čemer so se posamezni kamni pogrezni v spodaj ležečo meljasto plast SE 005. Pod kamenjem smo v sondi 1 odkrili posamezne kose prazgodovinske keramike. Najverjetneje gre za del rimskega objekta, uničenega zaradi novodobnih poljedelskih posegov.

Med najdenim gradivom na celotnem raziskanem območju najdišča prevladujejo odlomki poznobronastodobnih in recentnih keramičnih posod, nekaj malega je najdb iz rimskega oziroma poznorimskega in latenskega obdobja, najdeni odlomki opeke pa so novodobni. Slednje velja tudi za najdbe iz stekla in kovine, predvsem železa.

Med arheološkimi najdbami prevladuje naselbinska keramika – odlomki grobega kuhinjskega posodja, in sicer lonci, sklade, posode za shranjevanje živil (pithosi), posode z rahlo izvihanim ustjem, skodelice, latvice s poševno nazlebljenim ustjem, nekaj je tudi fine keramike s tankimi stenami. Na keramiki se pojavljajo držaji in ročaji, včasih tudi cevasti. Med okrasjem prevladujejo razčlenjena rebra, skupine navpičnih oziroma vodoravnih vrezov, vtisnjen krožni ornament. Pojavlja se tudi keramika z razčlenjenim ustjem, aplikami in odtisom vrvice pod ustjem (pseudovrvičast okras). Značilne oblike keramičnega gradiva opredeljujejo naselbino v čas mlajše KŽG, v razponu Ha B.

Iz latenskega obdobja smo našli zelo redke odlomke ostenij grafitiranih posod, med antično oziroma poznoantično lončenino pa je bilo najdenih nekaj

odlomkov ostenij grobe porozne hišne lončenine, med njimi dele ostenij, okrašenih z vodoravnimi glavničastimi črtami.

Ugotavljamo, da je bil obravnavani prostor južno od odkritih ostankov KŽG naselbine (Pobrežje I, 2000/2001) močno poškodovan, s komajda še ohranjenimi skromnimi ostanki podzemnih struktur (ostanki jam, ognjišč, skupkov kamenja). Potrjena je ugotovitev iz leta 2001, da gre za naselbino raztresenega tipa, katere jedro je očitno ležalo severno od našega območja letošnjih raziskav. Naselje na Pobrežju je bilo odprtega tipa na naravno zavarovani dravski terasi.

Mira Strmčnik Gulič, Mibela Kajzer Cafnik

114

EŠD: 1267

Naselje: Maribor

Občina: Maribor

Ime: Maribor – Tomšičev drevored

Področje: UR. KR.

V letu 2006 je Ministrstvo za kulturo sofinanciralo nabavo 200 sadik divjega kostanja za obnovo dvovrstnega drevoreda v Tomšičevi ulici. V letu 2005 izdelani projekt prenove spreminja predvsem kaotično stanje mirujočega prometa in nelegalno urejenih dovozov v drevoredu. Osrednja promena pot se zoži in minimalno osvetli s talnimi lučmi. Projekt ureja tudi parkiranje in zamenjavo drevov na nasprotni strani ceste.

Zaradi listne sušice *Guignardia aesculi* in listnega zavrtča *Cameraria ohridella*, ki napadata navadni divji kostanj (*Aesculus hippocastanum*), je za sajenje predvidena odpornejša sorta divjega kostanja (*Aesculus hippocastanum* 'Baumannii'). Po usklajevanju z upravniki infrastrukturnih vodov v površinah drevoreda predvidevamo prvo fazo sajenja spomladi 2007 in drugo fazo v letu 2008.

Miran Krivec

115

EŠD: 13050

Naselje: Maribor

Občina: Maribor

Ime: Maribor – kadetnica

Naslov: Vojašnica generala Maistra, Ramovševa ulica, Maribor

Področje: UA

Obdobje: druga polovica 19. stoletja

Stavba je bila zgrajena v letih 1853–1856. Dunajske načrte zanjo sta narisala arhitekta Eduard van der Nuell in August Sicard van Sicardsburg, gradbena dela pa je opravil graški gradbenik Karl Ohmayer. Poslopje je bilo največja tovrstna stavba v tedanji Avstriji in prva res velika in kvalitetna historična stavba v Mariboru, s katero je bil v mestu uveden neoromanski slog. O njenem tedanjem videzu in gradnji je pisal mariborski zgodovinar dr. Rudolf Gustav Puff v graškem listu *Der Aufmerksame* (17. in 24. 4. 1856).

Poslopje kadetnice je bilo zgrajeno za potrebe kadetskega inštituta, v katerem so vzgajali gojence za poznejše častnike. Sprva so ustanovili le štiri take ustanove, in sicer poleg mariborskega še inštitute v Hainburgu, Strassu in Lobzovu pri Krakovu. Z razpadom kraljeve Jugoslavije in okupacijo leta 1941 je kadetnico prevzela nemška vojska. Med okupacijo je bila v stavbi med drugim tudi podoficirska šola XVIII. vojaškega okrožja Salzburg. Po drugi svetovni vojni so bile v njej enote jugoslovanske armade, nekaj časa je bila v

Mariboru tudi sanitetna vojaška šola. Kadetnico so poimenovali Kasarna Franc Rozman - Stane.

Po odhodu JLA iz samostojne Slovenije leta 1991 je poslopje ostalo prazno in postalo je občinska last. Po nekaj letih je MORS ponovno pridobil lastninsko pravico in začeli so priprave za oživitev objekta, ki je bil v času nastanka največji vojaški objekt Avstro-Ogrske; njegovo glavno krilo meri 148 m, na obeh straneh je zaključeno s prečnima kriloma v dolžini 47,5 m, širina vsakega krila pa je 16 m. Višina objekta od tal do slemena je 32,24 m, stavba je delno podkletena s tremi etažami in podstreho.

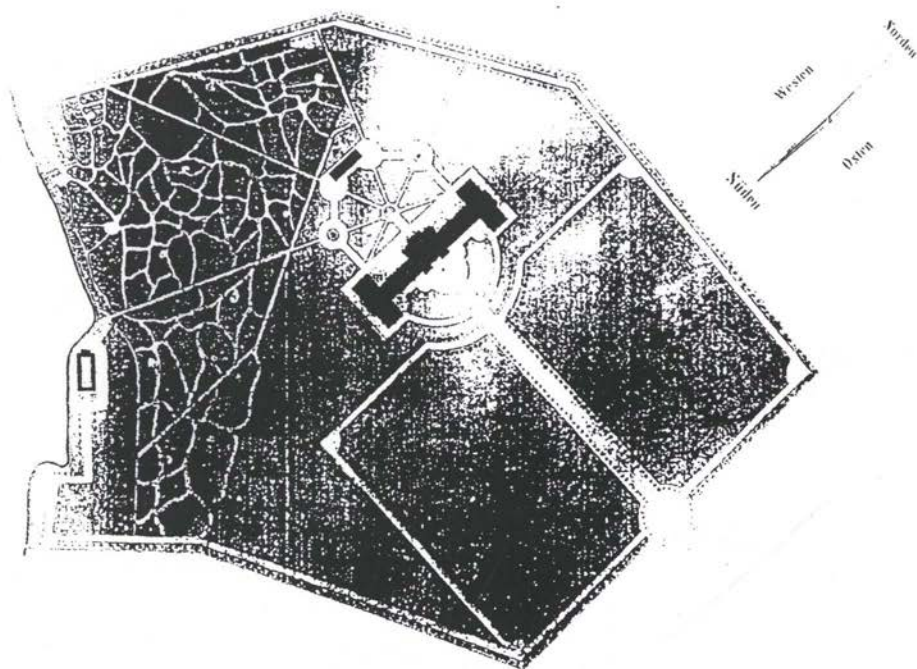
Zaradi kontinuitete prvotne funkcije v objektu sta se primarna zasnova prostorov in zunanjščina zelo malo spreminjali ter sta z manjšimi izjemami skoraj v celoti ohranjeni. Odločitev Ministrstva za obrambo RS za umestitev programa modernega vojaškega izobraževanja za celotno državo ter spremljevalnega in dopolnilnega programa za javnopromocijski (muzej, knjižnica, kultura), administrativni in nastanitveni del so identični

Stanje objekta v vplivnem območju

SITUATION

des gasellen Grundcomplexes des kais. königl. Militär Kadetten Institutes nächst Marburg

Archivn. Hall. 49. Juch 1733 Kl. B

Vzhodna fasada (foto: I. Kranjc Horvat)

primarni funkciji, zato je načrtovana namembnost v celoti skladna z značajem in pomenom objekta kulturne dediščine.

Priprave za obnovo so se začele v letu 2003, in od vsega začetka v procesu priprav in usklajevanja projektne dokumentacije sodelujemo konservatorji ZVKD, OE Maribor. Izdelali smo konservatorski program in sodelovali pri osnutku programske zasnove, ki ga je Urad za logistiko MORS detajlno razčlenil za nameravane potrebe.

Do leta 2004 je bila izdelana projektna dokumentacija za sanacijo ostrešja, sanacijo vlage v objektu in sanacijo temeljev na podlagi preiskav nosilne konstrukcije ter analize nosilnosti in potresne odpornosti. Predlog potrebnih ukrepov in oceno stanja sta podala Zavod za gradbeništvo Slovenije in Fakulteta za arhitekturo. Na podlagi projektne dokumentacije so bili posegi izvedeni

Med statično sanacijo (foto: I. Kranjc Horvat)

oziroma se še izvajajo. Končani bodo predvidoma v pomladnih mesecih leta 2007.

Vzporedno z izvedbo sanacijskih del in konstrukcijskih sprememb smo v letu 2006 usklajevali določene vsebinske spremembe, spremembe tehničnoinstalacijske narave in s tem seveda posledice, ki vplivajo na ohranitev dediščine. Glede na obsežno kvadraturu (bruto površina stavbe po etaži je 3765,4 m², skupaj približno 20.325 m²), na raznolikost vsebin in specifičnih zahtev varovalnih sistemov, tako fizičnih kot telekomunikacijskih, bom izpostavila le nekaj izstopajočih problemov, katerih reševanje smo deloma uspešno in deloma tudi neuspešno usklajevali z investitorjem in projektantom. Eden teh problemov je ohranitev komunikacijskih hodnikov, ki potekajo vzdolž vseh traktov v širini 3,6 m in so bili že v osnovnih pogojih in konservatorskem programu razpoznani za pomemben sestavni del arhitekturne zasnove, zato smo zahtevali ohranitev njihove avtentičnosti (prvotni predlog je bil, da se komunikacijski hodniki spremenijo v pisarne) in kontinuiranost komunikacije. V zadnji verziji projektov za pridobitev gradbenega dovoljenja je projektant predvidel na dveh sektorjih vzpostavitev požarnih stopnic, ki so bile za ohranitev substance in pojavnosti nesprejemljive, saj je ta poseg pomenil rušitev obočnih polj v vertikalni štirih etaž, zapiranje historičnih odprtin in s tem prvotne organizacije prostorov. Šele s pomočjo požarnega inšpektorja nam je na podlagi nove požarnovarstvene zakonodaje uspelo prepričati projektanta o nepotrebnosti posega.

Težave so bile tudi s predvideno spremembo primarnih nivojev, ki smo jih v reprezentančnih, najkvalitetnejših prostorih uskladili, v določenih prostorih pa so konservatorske pogoje preglasile zahteve tehničnokonstrukcijske narave. Žal nismo uspeli v celoti ohraniti enovitosti reprezentančnih historičnih dvoran v glavnem traktu. Vanje so umeščene predavalnice in pisarne. Z umestitvijo predavalnic ohranjamo avtentičnost prostorov, s pisarnami pa smo prostore razdelili v več enot, saj ima vojska velike administrativne potrebe. Družbena vloga vojske je danes povsem drugačna kot v času nastanka stavbe, ni več potreb po reprezentančnih vsebinah.

Še vedno, čeprav smo večkrat poudarili problem, pa je ostalo odprto vprašanje postavitve dveh telekomunikacijskih anten na sleme stavbe v višini 10 metrov. Anteni sta s sidri vpeti v strešno konstrukcijo in tako objekt na pogled obvladujeta ne samo v višinskem smislu, ampak tudi v barvnem (belo-rdeče črte). Moteči so tudi

»krožniki«, ki so dodatno pritrjeni na steber antene. Če nas ne bodo podprli z višjih ravni konservatorske službe, konservatorji gotovo ne bomo kos pritiskom, ki smo jim izpostavljeni, saj je tudi investicija samostojnega objekta (steber v primerni oddaljenosti od spomenika), kot smo v pogojih zahtevali, višja od predvidene, druge alternativne pa za vojsko niso sprejemljive.

Zahteva po ohranitvi celotne zunanjsčine in kvalitetnih historičnih arhitektonskih elementov notranjščine je bila podana v vseh strokovnih podlagah. Ker smo se zavedali zahtevnosti izvedbe naših zahtev, je bilo nujno pritegniti k sodelovanju RC; ta je izdelal raziskave na fasadi in vsa druga dela, tudi popis fonda spomeniških elementov in načina restavracije.

Na fasadi je 600 okenskih in vratnih segmentov, ki so na oknih deljeni v devet, v določenem ritmu neenakih, glinenih elementov. Kapni venci potekajo vzdolž celotnega objekta prav tako z dekorativnimi glinenimi elementi, vse vogale stavbe zaključujejo minaretom podobni stebri, podstrešje osvetljujejo glinene rozete, ki so večjih dimenzij na čelih stavb. Talni zidec stavbe je v grohu in je deloma ohranjen. Med uporabnimi prostori ima stavba 153 sob, 12 dvoran in dvoje glavnih stopnišč, v katerih so arhitekturni elementi v štukaturi, lesu in kamnu.

Restavratorski projekt, vključno s popisi restavratorskih del za javni razpis oddaje del (objava v Uradnem listu RS v februarju), je bil končan ter usklajen januarja 2007. Vodja projekta je bila Mateja Kavčič s sodelavci.

Na naši območni enoti smo izdelali katalog historičnega stavbnega pohištva z navodili izdelave in popisi, ki je bil sestavni del razpisne dokumentacije. Z navodili za konservatorsko-restavratorske posege bomo sodelovali pri razpisu za oddajo del v prvih mesecih leta 2007 in s projektantom sproti usklajevali še nedorečene detajle izvedbenih načrtov – verjetno vse prihajajoče leto.

Irena Krajnc Horvat

116

EŠD: 20563

Naselje: **Martjanci**

Občina: **Moravske Toplice**

Ime: **stara šola**

Naslov: **Martjanci 36**

Področje: **E**

Obdobje: **1884**

Stara šola v Martjancih stoji v središču ravninske občestne, deloma gručaste vasi, in sicer ob cestah proti Moravcem in Noršincem. V neposredni sosesčini šole se odpira pogled na znano martjansko cerkev, ki velja za enega najiminitnejših primerov gotskega stavbarstva in slikarstva na Slovenskem. Vas Martjanci se ponaša z zelo zanimivo preteklostjo šolstva. Po nekaterih pisnih virih se šola v Martjancih prvič omenja že leta 1601, in sicer kot evangeličanska. Leta 1777 je postala katoliška in kot taka je delovala vse do leta 1884. Preteklost današnje šolske stavbe je povezana z gostilno, zgrajeno leta 1871, ki je bila v lasti grofa Szaparyja. Trinajst let pozneje se je v stavbi začel pouk.

Zaradi pomanjkljivih pisnih virov je težko slediti gradbeni kronologiji stavbe. V glavnem je ohranila vse specifikke šolske stavbe s konca 19. stoletja, kakršna je bila razširjena na slovenskem podeželju. Šola je delovala vse do začetka sedemdesetih let 20. stoletja, ko so jo ukiniteli ter pritlične prostore preuredili v pošto. Poštna dejavnost je v stari šoli nato potekala vse do začetka devetdesetih let 20. stoletja, ko so se njena vrata dokončno zaprla.

Gre za primer nadstropne, delno podkletene zidane stavbe, ki jo je pokrivala opečna dvokapnica. Vse do danes je stavba ohranila tloris in gabarite šolskega poslopja, čeprav je bila tu prvotno gostilna. Ohranila se je večina tedanjega stavbnega pohištva, predvsem okna. Primarna vratna

Stara šola v Martjancih pred obnovo (foto: S. Vešligaj)

odprtina na glavni zahodni fasadi je bila zazidana. Za potrebe pošte je bila zadnja okenska odprtina na jugozahodnem vogalu povečana v glavni vhod za neuglednim stopniščem in nadstrešnico.

Za potrebe pošte so bili izvedeni nekateri posegi v samo prostorsko razdelitev, ki pa niso trajno načeli same substance stavbe. Tla pritličja so bila obdelana z betonskim teraco tlakom. Lesene podnice so se ohranile le v nadstropnih prostorih in na podstrešju. V nadstropju, v nekdanjih učilnicah, so bili ometi na stropovih že precej načeti. Tako je bilo mogoče videti gradbeno strukturo lesene stropne konstrukcije. Ostrešje na podstrešju pa se je ohranilo v dobrem stanju. Tudi fasada in dokaj skromna fasadna profilacija (zavesasto oblikovan strešni zidec samo na glavni zahodni obcestni fasadi) nista bili potrebni posebnih posegov. Z zadnje strani kazi celotno podobo nekdanjega šolskega poslopja le neposrečen pritlični prizidek pravokotne oblike, prekrit z dvokapnico, kjer sta bili garaži vaškega gasilskega društva.

Z novim lastnikom, BISTRA HIŠA, Zavod za raziskovanje in trajnostni razvoj Martjanci, se je pokazala priložnost obnove in hkrati ohranitve tovrstne stavbne dediščine, ki je na svojstven način poldrugo stoletje dajala poseben pečat podobi slovenskega podeželja na območju SV Slovenije. Po pridobljenih kulturnovarstvenih pogojih in kulturnovarstvenem soglasju na projekt obnove je bila vsakršna bojazen, da bi si investitor premislil glede obnove šole, odveč. Februarja 2006 so se s polno paro začela obnovitvena dela.

V prvi fazi se je izvedla obnova strehe. Investitor je ohranil prvotno leseno ostrešje. Treba ga je bilo le na novo podeskati in streho prekriti z novo opečno

kritino bobrovec. Glede na dejstvo, da je projekt obnove predvidel funkcionalno izrabo podstrešja, je bilo treba odstraniti enega od obeh dimnikov, ki sta bila sicer potrebna konkretne sanacije. Investitor je obdržal samo enega, na skrajnem severnem koncu slemena, kjer že nekaj let gnezdiyo štorcklje. Prav zaradi teh je bila zaenkrat opuščena ideja o sanaciji omenjenega dimnika.

V fazi gradbeno-rušitvenih del je bil odstranjen tudi prej omenjeni manjši prizidek z vhodom in stopniščem v nekdanjo pošto, namesto njega pa je bila vzpostavljena primarna okenska odprtina. Pri odstranjevanju notranjih ometov je bil odkrit prvotni glavni vhod v nekdanje šolsko poslopje, in sicer v drugi domnevni osi severozahodnega vogala občestne fasade. V okviru projekta obnove je bil na tem mestu predviden tudi glavni vhod v pritličje obnovljene stavbe.

Odstranjeni so bili tudi vsi betonski tlaki, keramične ploščice v sanitarijih ter vsa stara vodovodna in električna napeljava. V pritličnih sanitarijih je bil odkrit zasut vhod v klet, ki je bila še v času gostilne nepogrešljiva. Z novo, šolsko dejavnostjo je očitno postala nepotrebna, zato so jo kratko malo zasuli.

Zaradi nove namembnosti podstrešnega prostora, kjer so predvidene manjše pisarne, je bilo treba v naslednji fazi poskrbeti za dodatno utrditev stropnih konstrukcij nadstropnih prostorov.

Večina ohranjenega stavbnega pohištva je bila v precej slabem stanju. Investitor se je zato odločil, da ga bo v celoti zamenjal z novim, izdelanim po vzoru obstoječega. Pokazale so se tudi potrebe po dodatnih okenskih odprtinah, ki so bile v projektu usklajene z izdanimi kulturnovarstvenimi pogoji. Že v izhodišču se je investitor odločil stavbo obnoviti v »duhu« pasivne hiše. Tako se je odločil za notranjo izolacijo sten z glinenimi ometi, ki so bili nanesen na predhodno pritrjeno podlago iz trstičja. Podstrešni prostori so bili izolirani z materiali naravnega izvora, kot so papirnata izolirna folija namesto alufolije, polnilo iz mletega papirja med kritino in omenjeno folijo namesto steklene volne itd. Ves tovrstni gradbeni material je investitor v glavnem nabavil v tujini.

Zunanji ometi so bili v tako dobrem stanju, da jih ni bilo treba odstraniti. Lastnik se je zato odločil, da bo fasado in fasadno profilacijo samo prebarval z barvnimi toni, ki so bili določeni na podlagi predhodnih sondiranj in analogije.

Obnovitvena dela so v glavnem potekala brez posebnih zastojev in v skladu s projektom obnove. Imenovani zavod naj bi svojo dejavnost začel predvidoma v marcu 2007.

Suzana Vešligaj

Stara šola v Martjancih po obnovi (foto: S. Vešligaj)

117

EŠD: 8097

Naselje: **Mestni Vrh**

Občina: Ptuj

Ime: **Mestni Vrh – viničarija Mestni Vrh 90**

Naslov: Mestni Vrh 90

Področje: E

Obdobje: 19., 20. stoletje

Leta 2006 so se nadaljevala obnovitvena dela na hiši in gospodarskem posloplju Murkove domačije, nekoč Herbersteinove viničarije. Obnova sistematično poteka že nekaj let, tudi z denarno pomočjo Ministrstva za kulturo.

Najprej je bilo treba popraviti slamnati strehi na obeh stavbah. Poškodovani deli strehe so bili pokrpani, strešni slemen, ki so ju poškodovali gladavci in leta 2005 tudi močan veter, pa sta bili v celoti na novo prekriti. Tudi fasade, ki so bile pred leti obnovljene, je bilo treba na nekaterih mestih popraviti. Popravljeni so bile z ilovnatim ometom, narejenim po tradicionalni metodi, iz zmesi ilovice, narezane slame in plev. Hiša je bila v celoti pobarvana z apneno barvo v rahlo peščenem odtenu, ometan gospodarski del pa je bil pobeljen z apnom. Stare lončene peči ni bilo več mogoče uporabljati, zato jo je bilo treba razstaviti in ponovno zgraditi. Poškodovane pečnice so bile sanirane in ponovno vgrajene. Lesena vrata kurišča v kuhinji so bila zaradi varnosti zamenjana s kovinskimi, razpokani del dimnika pa je bil na novo pozidan in ometan. Dela sta opravila krovca Jožef Rogan iz Trdkove in pečar Zdravko Visočnik iz Ritznoja.

Domačija stoji na Mestnem Vrh, široko razloženem naselju v jugovzhodnem delu Slovenskih gor, severozahodno od Ptuja. Leseni stavbi, kriti s slamo, stojita ob makadamski cesti. Obdana sta s starim sadnim drevjem in brajdo. Ob hiši sta latnik in rožni vrtiček, za hišo pa je ograjen kmečki vrt. Stavbi sta vrisani v franciscejskem katastru iz leta 1824.

Hiša je grajena v leseni kladni konstrukciji, ometana z ilovico in pobeljena z apnom. Talni zidec je siv. Pokriva jo čopasta streha s strešnim napuščem na vhodni strani. Okna so zaščitena z železnimi mrežami in opremljena s polkni. Okni v kuhinji in veži sta nekoliko večji, prvotno sta bili na teh mestih lini. Notranjščina hiše ima danes štiri prostore: na sredini sta veža, ki ji pravijo priklet, in kuhinja z ognjiščem, desno pa je glavni bivalni prostor, »hiša«, s krušno pečjo, ter levo klet. Nekoč sta bili veža in kuhinja en sam prostor. Tla v vseh prostorih so bila ilovnata. Lesen pod v

»hiši« in opečni tlakovci v drugih prostorih so bili narejeni šele po letu 1930.

Daljše gospodarsko posloplje sestavljajo trije prostori: hlev, skedenj in listnjak. Hlev, grajen v kladni konstrukciji s tramovnim stropom, zavzema osrednji prostor v gospodarskem prostoru. Skedenj in listnjak z odprtim ostrešjem imata stene sestavljene iz pokončno postavljenih desk, ki so pritrjene na nosilno ogrodje.

V hiši in gospodarskem posloplju so ohranjeni vsa stara oprema, različne delovne priprave in orodje, v hiši pa tudi staro pohištvo.

Obnova obeh objektov se je začela leta 1994. Obe stavbi sta tedaj dobili novo slamnato streho, ker sta bili stari popolnoma dotrajani. Na hiši je bila sanirana strešna konstrukcija, obnovljeni pa so bili tudi zatrepi ter leseni svinjaki, nameščeni v podaljšku strehe na zadnji strani hiše. Gospodarsko posloplje je bilo v celoti obnovljeno. Kladna konstrukcija in tramovni strop hleva sta bila ustrezno sanirana. Deske, s katerimi so bile narejene stene skednja in listnjaka, so bile zaradi dotrajanosti zamenjane. Strešna konstrukcija je bila tako uničena, da jo je bilo treba skoraj v celoti rekonstruirati. Na podlagi starih fotografij je bila rekonstruirana tudi oslica, strešna odprtina za nakladanje sena. Pri sanaciji lesenega ostenja hiše je bilo treba objekt podtemeljiti in teren drenirati. Nato so bile obnovljene fasade in stavbno pohištvo na obeh poslopljih, razen vhodnih vrat hiše, ki so novejša in jih bo treba nadomestiti z novimi, izdelanimi po starih fotografijah. Stene so bile v delu saniranega lesenega ostenja ponovno ometane z ilovnatim ometom in v celoti pobarvane v rahlo peščen barvi, ometan gospodarski del pa je bil pobeljen z apnom. S konzol strešne konstrukcije na hiši so bile odstranjene barvne plasti, les pa je bil zaščiteno. Prav tako so bili zaščiteni vsi leseni deli na gospodarskem posloplju.

Dela so pod konservatorskim nadzorom izvajali naslednji mojstri: krovca Jakob Skale iz Slivnice pri Celju, tesar Ivan Podgrajšek iz Zreč in mizar Mirko Harb iz Vodol pri Mariboru.

V hiši je do leta 2004 živela Julijana Murko, ki je po vodo hodila k vodnjaku, večere pa preživljala ob luči petrolejke. Obiskovalcem je rada razkazovala hišo in pripovedovala o njeni preteklosti. Po njeni smrti je hišo podedoval nečak Nikolaj Murko, ki je teti vsa leta pomagal pri obnovi.

Ker bo domačija z vso opremo in pohištvo muzejsko urejena in vključena v pedagoško-kuratorski program, je novi lastnik pri urejanju okolja poskrbel tudi za potrebno infrastrukturo, vodovod, elektriko in kanalizacijo. Okolje skrbno ureja, skrbi za cvetlični in zelenjavni vrt ter brajde

okoli hiše in stari sadovnjak, obnovil pa je tudi vodnjak.

Jelka Skalicky

118

EŠD: 4737

Naselje: **Miren**

Občina: Miren – Kostanjevica

Ime: **Miren – arheološko območje Grad**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, antika

Dne 18. 3. 2003 sem pri pregledu roba severne terase (parc. št. 561/4 in 525/3 k. o. Miren), pod današnjo asfaltirano cesto, ki vodi do samostana na Mirenskem gradu, našel večje število odlomkov prazgodovinske lončenine in nekaj fragmentov antične lončenine. Pobranih je bilo le pet fragmentov lončenine. Lončenina je ležala na pobočju med cesto in teraso, kjer je izpostavljena nadaljnjim erozijskim procesom, ter na sami površini terase. Najdbe so bile predane ZVKDS, OE Nova Gorica.

Mitja Pergar

119

EŠD: predlog 470002

Naselje: **Moravče**

Občina: Moravče

Ime: **trg Moravče**

Naslov: Trg svobode

Področje: E, UA, Z

Obdobje: 13., 19. stoletje

V letu 2006 sem raziskovala način življenja Moravčanov, ki živijo na območju trga Moravče. Zasnova trga je kroglaste oblike. Središčno točko predstavlja barokizirana cerkev sv. Martina, ki jo obkroža danes spominski park, nekdaj župnijski vrt, v katerem je prvotno stalo župnišče.

Kraj se v listinah prvič omenja kot fara Moravče med letoma 1232 in 1246. Predstavlja enega izmed redkih še ohranjenih trgov na Slovenskem. Spada med najmlajše trge, trške pravice so si podjetni tržani izborili šele na začetku 19. stoletja, leta 1804. Moravčani so tega leta dobili pravico do treh sejmov. Proti koncu 19. stoletja si je vaški odbor pridobil pravico do šestih sejmov. Socialna in profesionalna struktura ljudi je bila vezana na kmetijstvo in gostinstvo. Posamezne hiše so registrirane kot kulturna dediščina, mikroregijsko identiteto Moravske doline predstavlja celotna zasnova trga, ki je vidna tudi iz franciscejskega

Franciscejski kataster iz leta 1825. Vir: Ministrstvo za kulturo, Arhiv republike Slovenije

katastra iz leta 1825 in preambule iz leta 1867, zato smo trg Občini Moravče v letu 2006 predlagali za razglasitev. Strokovne podlage so bile izdelane januarja 2007.

Mojca Tercelj Otorepec

120

EŠD: 484

Naselje: **Negova**

Občina: Gornja Radgona

Ime: **Negova – grad**

Področje: A

Obdobje: srednji in novi vek

Grad Negova, 2006. Strelina lina v stolpu C (foto: I. Tušek)

Od 29. 11. do 10. 12. 2006 so potekala obnovitvena dela na gradu v Negovi. Pri obnovi stolpov C, F in B je bil potreben arheološki nadzor z dokumentiranjem notranjosti in sondažnih izkopov. V stolpu C pri vhodu na grajsko dvorišče smo očistili in dokumentirali opečno hodno površino, ki sega le do prečno zidane stene v severni tretjini stolpa; za to steno je še poglobitev približno 1,2 m, ko se v severni steni stolpa pojavi v kamnitem bloku narejena strelna lina. Izkopana plast je bila ruševinska z redkimi odlomki keramike.

V stolpu F je bila zaradi morebitnih kletnih prostorov izkopana sonda v smeri V–Z, v globino 1,8 m. V profilu sonde je bilo jasno vidno, da so do globine 1,6 m premešane ruševinske in hodne plasti, nato pa se na globini 1,6 m pojavijo ob južnem profilu večje luknje, ki so ostale od strohnjenih lesenih pilotov. Vsekakor v stolpu ni sledov o kletnih prostorih, pa tudi o morebitnem zazidanem vhodu v grajski stolp iz zunanje strani v tem severozahodnem delu gradu ne moremo govoriti, saj bi s tem zmanjšali obrambno moč gradu.

Strojni izkop se je izvajal tudi v jugozahodnem grajskem stolpu B na »topovski ploščadi«, kjer so bili temelji dokumentirani že ob arheoloških zaščitnih delih leta 1993. Pri poglobljanju v srednjem delu stolpa se je pokazala iz kamna zidana osnova skoraj kvadratne oblike. Na tem temelju je nedvomno stal steber, ki je nosil polkrožno križno velban strop v notranjosti obrambnega stolpa. Ugotovili smo tudi, da je bil temelj zunanje stene stolpa in obzidja precej nižji, kakor je danes (če odmislimo

zunanjo zahodno steno mlajše topovske ploščadi), saj smo na zunanji steni stolpa dobili razširjene temelje šele na globini 2,2 m, merjeno od višine danes še ohranjenih zidov stolpa.

Ivan Tušek

121

ESD: 9196

Naselje: Nevlje

Občina: Kamnik

Ime: Nevlje – hiša Nevlje 29

Naslov: Nevlje 29

Področje: A

Obdobje: srednji, novi vek

Tridelna kmečka hiša, po domače Vodiškarjeva hiša, stoji sredi vasi Nevlje, nedaleč od cerkve sv. Jurija in na samem robu terase nad poplavno ravnico potoka Nevljica. Stavba je bila prvotno krita s slamnato streho; ta je bila v sedemdesetih letih 20. stoletja odstranjena. Na intervencijo spomeniškovarstvene službe je bilo rušenje zaustavljeno in objekt je bil na novo zastrešen. Zaradi slabe nosilnosti sten nosijo novo streho na severni in zahodni strani prostostoječi betonski oporniki.

Leta 2004 so lastniki začeli pripravljala dela za obnovo stavbe. vzdolž sten so zunaj objekta strojno izkopali drenažne jarke. Lotili so se tudi odstranjevanja ometa na lesenem delu stavbe, tako imenovani hiši. Pod ometom so se v južni in zahodni steni pokazala po tri okenca »na smuk« velikosti 30 x 30 cm, v severni steni pa lesena vrata, domnevno prvotni vhod v stavbo. Med deli so našli številne novoveške najdbe. Pred zahodno fasado stavbe so izkopali večjo jamo nepravilne oblike, ki v širino meri do 3 m, v globino pa približno 1 m in sega pod nivo temeljev kleti. Ob tem je bila odstranjena ena ali več kulturnih plasti, ki so vsebovale veliko število odlomkov lončenine iz obdobja visokega srednjega veka, živalske kosti in oglje.

Leta 2005 je stavbo preučil etnolog dr. Tone Cevc (T. Cevc, Vodiškarjeva kmečka hiša v Nevljah s konca 16. stoletja, v: Kamniški zbornik 18, 2006, 47–58), lesene dele pa je za dendrokronološke analize vzorčil dr. Tom Levanič z Gozdarskega inštituta Slovenije (T. Levanič, Dendrokronološka analiza stare kmečke hiše v Nevljah pri Kamniku, v: Kamniški zbornik 18, 2006, 255–261). Ugotovljeno je bilo, da je najstarejši del stavbe – lesena hiša, postavljena na kamnito, v breg naslonjeno klet – najverjetneje nastal v obdobju med letoma 1580 in 1600. Kamnita veža s črno

Grad Negova, 2006. Pogled na notranjost stolpa B (foto: I. Tušek)

kuhinjo in tako imenovani štiblc so bili prizidani pozneje; to potrjuje radiokarbonska datacija dveh vzorcev masivne hrastove preklade, ki ločuje vežo od črne kuhinje (18. oziroma 19. stoletje).

Lastniki so o odkritjih obvestili ZVKDS, OE Kranj, in ta je 21. 6. 2005 izdal kulturnovarstvene pogoje za prenovo stavbe. Zahtevane predhodne arheološke raziskave je v času od 19. 6. do 15. 7. 2006 opravil Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Dela sem vodila dr. Katarina Predovnik, sodelovali so študentje arheologije v okviru obveznega terenskega usposabljanja. Obseg raziskav je bil omejen, saj je bila na nekaterih predelih ob izkopu drenažnih jarkov stratifikacija na stiku s stenami stavbe skoraj v celoti uničena. Poleg tega smo se morali izogniti betonskim in lesenim opornikom strešne konstrukcije, pa tudi preobširnemu razgaljanju temeljev sten, da ne bi stavbe še dodatno statično osibili.

Delno smo raziskali južni del štibca, kjer so lastniki že pred začetkom izkopavanja odstranili preperle lesene podnice. Pod njimi je ležalo do 15 cm debelo sipko nasutje, ki je vsebovalo večje kamne, drobce malte in veliko drobnih najdb iz druge polovice 19. in začetka 20. stoletja. Pod to plastjo je ležalo do 17 cm debelo temnejše zemljeno nasutje, ki je prekrivalo do 6 cm debel svetlorjav estrih iz peska, zemlje in apna. Kazal je jasne znake obrabe in je bil zamazan z blatom in sajami iz črne kuhinje. Položen je bil neposredno na sterilno osnovo zemljišča, ki jo sestavljajo debeli prodnati in peščeni nanosi. Vanjo so bili plitko, le kakšnih 10 cm globoko vkopani temelji kamnitih zidov štibca. Dokumentirali smo tudi posege v zahodno steno prostora, kjer so prvotni vhod nadomestili z novimi lesenimi vrati, ki so še ohranjena in so vzdana kakšnih 30 cm višje, na nivoju odstranjenega lesenega poda. Štiblc je bil verjetno pozidan v 18. stoletju ali na začetku 19. stoletja.

Pod severnim oknom štibca smo na dvorišču zastavili pravokotni izkop velikosti 1,50 x 3,00–3,10 m. Drenažni jarek je tu potekal tik ob zidu in je segel skoraj do dna temeljev, tako da stik med kulturnimi sloji in zidom ni bil ohranjen. Pod temeljem zidu se je v profilu pokazala v prodnato osnovo vkopana manjša jama U-preseka, verjetno ostanek lesene stojke. Nad sterilnim prodom na dvorišču je bil pod travnato rušo en sam starejši kulturni depozit. Vseboval je le malo najdb. Domnevamo, da je bilo dvorišče ob izgradnji štibca planirano, s čimer je bila starejša stratifikacija v celoti uničena.

Tretje izkopišče je obsegalo predel pred novo

odkritimi vrati ob severni steni hiše. Zaradi betonskega in lesenega opornika strehe je bil izkop nepravilne oblike; zidu stavbe se je dotikal le v 1 m širokem pasu v skupni dolžini 3,95–4,29 m, v severnem delu pa je bil onkraj stebrov razširjen proti zahodu in je meril v širino 3,20 m in v dolžino le 2 m. Zajel je ključno območje pred prvotnim vhodom v stavbo in je imel stratigrafsko zvezo tako z zidom kleti kakor tudi s kamnito steno, ki je bila pozidana ob postavitvi lončene peči v hiši, sočasno z izgradnjo črne kuhinje in veže. Predel obsega brežino, ki se s terase dvorišča današnje kmetije preveša v poplavno ravnico Nevljice, zato je bilo prepoznavanje meja stratigrafskih enot zelo oteženo. Pas med steno hiše in oporniki strehe je bil ob izgradnji nove strešne konstrukcije v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja nasut in delno izravnano z debelim kamenjem, peskom, gradbenim materialom in gospodinjskim odpadom. Spodaj je ležalo nekaj zemljenih plasti, povezanih z izgradnjo prizidka s črno kuhinjo in lončeno pečjo. Temelj kamnite stene za lončeno pečjo je bil vkopan 50 cm globoko skozi debelo ruševino 80 cm širokega suhega zidu, ki je potekal vzporedno s severno steno kleti oziroma hiše na oddaljenosti 1,40 m. Morda je zid sestavljal temelj zaprtega prizidka ob hiši ali pa je le kot škarpa utrjeval in izravnal pohodno površino pred nekdanjim vhodom v stavbo. Severno ob zidu smo dokumentirali dve leseni stojki, morda opornikov pultne strehe, katere obstoj izpričujejo tri zasekanine za nosilne tramice v severni steni hiše.

Izkopani zid in kamnita stena kleti sta bila vkopana v sterilno osnovo zemljišča. Severno od odkritega suhega zidu smo izkopali več zaporednih zemljenih depozitov s številnimi novoveškimi najdbami. V severovzhodnem vogalu izkopišča smo med drugim našli jamo, ki je vsebovala večjo količino živalskih kosti, ter nepojasneno strukturo velikosti 2,70 x 1,40 m, ki jo sestavlja več kot 40 stojk premera 7–9 cm. Brežina je bila prvotno precej bolj strma, kar je razvidno iz padca sterilne osnove terena. Na tem delu je nad prodom tanka ilovnata plast. V skrajnem zahodnem delu izkopišča smo dokumentirali nekaj plasti, ki so tod nalegale na brežino in so vsebovale odlomke visokosrednjeveške lončenine.

Veliki strojni izkop pred vhodom v klet na zahodni strani stavbe smo zaradi statične ogroženosti zahodnega zidu kleti le očistili in izravnali. Štirideset do 50 cm pod današnjo površino zemljišča ob ležal do 28 cm debel sterilni nanos proda, pod njim pa plast, ki je poleg visokosrednjeveških najdb morda vsebovala tudi zgodnjenovoveške, in pod

njo še tri plasti z visokosrednjeveškimi najdbami. Lončenina je tako rekoč identična najdbam iz starejše faze gradu na Malem gradu v bližnjem Kamniku in jo okvirno datiramo v 11. ali 12. stoletje, v čas, ko se je začelo razvijati vaško naselje Nevlje ob stari farni cerkvi.

Katarina Predovnik

122

EŠD: 22452

Naselje: **Njiverce**

Občina: *Kidričevo*

Ime: **Staro pokopališče**

Naslov: *Njiverce*

Področje: *Z*

Obdobje: *začetek 20. stoletja (1915)*

Pokopališče je vezano na gradnjo velikega taborišča za ujetnike, ki ga je avstro-ogrska vojska začela graditi marca 1915 v Njivercah pri Kidričevem. Ob izbruhu vojne z Italijo so tu zgradili še lazarete, ki naj bi omogočili sprejemanje ranjencev in bolnikov s fronte. Južno od železniške proge so ob taborišču zgradili vojaško pokopališče v velikosti 0,927 ha.

Pokopališče krasita dva imenitna betonska vhodna portala. Po ustnih virih je na pokopališču pokopanih približno tri tisoč ljudi. Z gotovostjo pa lahko trdimo, da je bilo med prvo svetovno vojno na pokopališču pokopanih 2340 vojakov. Po prvi svetovni vojni so na vojaškem pokopališču pokopali še 128 slovenskih Primorcev in 12 ruskih ujetnikov, ki so umrli v begunskem taborišču v Strnišču.

Med drugo svetovno vojno je našlo na tem pokopališču svoj zadnji dom 18 umrlih oseb v delovnem taborišču v Strnišču in od avgusta

do decembra 1945 še 43 nemških ujetnikov iz taborišča na Hajdini. Na pokopališču so leta 1917 s prostovoljnimi delom zgradili neobaročno kapelo z elementi secesije. Vodja gradnje je bil primarij dr. Viktor Fogarassy von Fogaras, načrt za kapelo pa je izdelal arhitekt narednik Ludvik Lepušič.

S pomočjo finančnih sredstev Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve sta bila obnovljena betonska vhodna portala. Odstranjene so bile plasti razgrajenega betona, injicirane so bile razpoke ter dodelana je bila še manjkajoča modelacija portala. Nato so sledili fino čiščenje in prilagajanje dodelave strukture originalni površini portala ter izvedba toniranja in zaščitnega sloja portala.

Po enakem postopku so bili obnovljeni vsi betonski elementi na pokopališču.

Ob nevihti junija 2006 se je na zahodno ograjo pokopališča podrlo nekaj deset dreves. Žična ograja in vmesni nosilci so bili ob tem popolnoma uničeni. Veter je podrł tudi nekaj dreves na pokopališču. Po vzorcu originalov so bili zmodelirani betonski bloki, ki sedaj sestavljajo ograjo.

Vsa gradbena obnovitvena dela je opravil Zavod za varstvo kulturne dediščine, OE Maribor, pod vodstvom Viktorja Gojkoviča.

Pokopališče je bilo v šestdesetih letih prejšnjega stoletja uničeno. Betonske nagrobnike z grobnih polj so uporabili za robnike ob osrednji poti na pokopališču. Za celotno območje je treba izdelati projekt ureditve območja. V tekočem letu je predvideno dokončanje še manjkajoče ograje na južni strani pokopališča ter pridobitev vsega arhivskega gradiva, ki je shranjeno v Gradcu in na Dunaju in bo osnova za izdelavo projekta ureditve pokopališča.

Dean Damjanovič, Viktor Gojkovič

Vhodni portal pred obnovo

Vhodni portal po obnovi

123

EŠD: 11420

Naselje: **Notranje Gorice**

Občina: Brezovica

Ime: **Podpeč – arheološko najdišče Ljubljana**

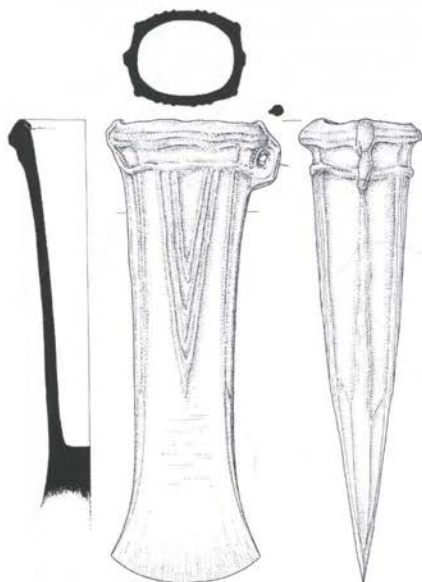
Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje, novi vek

V okviru kulturnovarstvenih pogojev za gradnjo meteorne kanalete in novega mostu čez Ljubljano v Podpeči (parc. št. 3401/1 in 3401/2 k. o. Kamnik pod Krimom, BRE k. o. Blatna Brezovica in BRE k. o. Brezovica) so sodelavci Skupine za podvodno arheologijo ZVKDS v sodelovanju z ZVKDS, OE Ljubljana, med 22. in 23. 12. 2004 ter 8. in 12. 9. 2005 izvedli zaščitno raziskavo struge v neposredni okolici obstoječega mostu. Ogleдни potopi so pokazali, da so bili pri pripravi obrežja za temelje nadomestnega mostu delno zasuti že od prej znani ostanki lesene nakladalne ploščadi ali splava iz prve polovice 20. stoletja, ki ležijo na pobočju podvodnega dela desne brežine. Pozitivni rezultati ekstenzivnega pregleda struge so opozorili tudi na veliko količino recentnega odpada, zato je bila v sodelovanju z Občino Brezovica in lokalnimi potapljaškimi društvi 20. in 21. 10. 2006 izvedena še okoljevarstvena akcija z arheološkim nadzorom.

V dnu Ljubljane pri Podpeči je oblikovan

Bronasta tulasta sekira iz struge Ljubljane pri Podpeči (risba: D. Knific Lunder)

Rimska železna sekira iz struge Ljubljane pri Podpeči (foto: A. Gaspari)

skoraj v celoti zasut plitvejši prag, ki ga gor- in dolvodno omejuje do 2 m globlja struga z bolj ali manj izpostavljeno podlago iz svetlorjave do svetlosive peščene gline. Na ožjem območju mostu lahko podlago slutimo le na podlagi kamnitih blokov večjih dimenzij, ki segajo iz odpadkov in peščenih sedimentov, zato se je intenzivni pregled osredotočil na 30 m dolg odsek struge tik pod mostom. Glinena podlaga (približno 279,01–280,0 m) je na desni polovici dna delno prekrita s posamičnimi apnenčastimi kamni in ostrorobim gruščem, celotna brežina v dolžini dobrih 50 m pod mostom pa je bila v mlajšem času utrjena z bloki. Sedimentacijski, levi del struge in brežino prekrivajo debeli nanosi mulja in peska, ki sega še nekaj metrov proti sredini struge.

Terenska dela so trajala skupno devet delovnih dni, med katerimi je do 6-članska skupina potapljačev opravila skupno 20 potopov, ekipi pa je bil pridružen še geodetski tehnik. Območje raziskave se je na spodnjem robu zamejilo s statično vrvjo, ki se je v postopku pregleda predstavljala po toku navzgor, kar je omogočalo nadzor nad že preiskanimi predeli. V primeru najdbe je bila točka označena s plastično tablico, ob koncu potopa pa posneta s totalno postajo. Na enak način so bili izmerjeni tudi prečni profili ter nekaj metrov dolvodno ležeči ostanki pilotov brvi, ki je povezovala oba bregova pred gradnjo železobetonskega mostu.

Med najdbami izstopa bronast primerek jugovzhodnoalpske različice palmetastih fibul, datiranih med cesarjansko in zgodnjeavgustejsko obdobje oziroma čas med letoma 60 in 30/20 pr. n. š. Posebno omembo zaslužita dve rimski

železni sekiri z zvišanima stenama ušesa (slika 2), najdeni nekaj metrov vsaksebi, ki imata med starejšimi odkritji iz struge na območju Podpeči še tri nadaljnje primerjave, okvirno datirane v 1.–3. stoletje n. š. Med najdbami so še dva večja kosa tegul, dva dvorogeljna čolnarska kavolja, sidro (maček) s petimi ukrivljenimi kavljji in več novcev iz 19. in 20. stoletja.

Najdbe iz struge na območju Podpeči so eden ključnih dejavnikov v diskusiji o domnevni regulaciji Ljubljane v rimskem obdobju. Po uveljavljenem prepričanju je Stara Ljubljana ostanek prvotnega toka, današnja struga pa naj bi izkopal Rimljani zaradi izkoriščanja podpeškega kamnoloma. Struga Ljubljane med izlivom Borovnišče pri domačiji Pri Jurju in ledino Križenca vzhodno od Podpeči, torej odsek, vzporeden s Staro Ljubljano, se nedvomno bolj ali manj pokriva s potekom enega od prvotnih tokov. Naravne odseke z nekaj pridržka nakazujejo koncentracije prazgodovinskih najdb na začetku zavoja Dinver, pri Zornici, v okolici železnikega mostu, pri Dolenjih Senožetih in pri ledini Križenca pod Podpečjo. Med tokratnimi posegi je bila ekipi predložena nepoškodovana bronasta tulasta sekira z ušescem in V-okrasom (Ha A; slika 1), ki je bila naključno odkrita pri potapljanju leta 2002 nekje na 50 m dolgem odseku struge pod mostom v Podpeči, torej približno na območju intenzivnega pregleda. Predmet (evidentiran pri ZVKDS, OE Ljubljana) hrani najditelj.

Andrej Gaspari, Miran Erič

124

EŠD: 812

Naselje: Nova Lipa, Hrast pri Vinici, Perudina, Drenovec, Ogulin, Vinica

Občina: Črnomelj

Ime: Vinica – arheološko območje

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje, novi vek

Arheološki ekstenzivni terenski pregled na območju OK Vinica v dolžini 5527 m je opravila ekipa ZVKDS, OE Novo mesto, pod vodstvom Mije Černe, absolventke arheologije, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Delo na terenu je potekalo od 10. do 18. 5. 2006.

Na območju I se na rahlo valovitem terenu izmenjujejo travniki in njive na geološki podlagi z intraspariti in biointramikriti. Območje II je rahlo valovito z vrtačami, kjer prevladujejo travniki in njive, ponekod so manjši gozdički. Geološka

podlaga so biomikriti in apnenčaste sedimentne breče. Na območju III se teren postopoma dviguje, vendar na posameznih območjih strmo pade v manjše kotanje, ki služijo za njivske površine. Večinoma so travniki, z manjšimi gozdički s podrastjo, ter naselje Hrast. Geološka podlaga so intramikriti. Na območju IV se teren strmo dviguje, in ko doseže najvišjo točko, se položno spušča. Prevladujejo travniki, na najvišjem delu je na odprtem viden dolomitni greben, so pa tudi večje gozdnate površine ter terasirani vinogradi ob naseljih Hrast in Perudina. Območje geološko označujejo dolomiti. Večji del območja V je pokrit z njivskimi površinami, strma pobočja pa so prekrita s travo in grmičevjem. Geološka podlaga so biomikriti in apnenčaste sedimentne breče. Rahlo padajoče območje VI je večinoma pokrito z njivskimi površinami ter manjšimi travniškimi in poraščenimi površinami. Geološka podlaga območja so intramikriti. Pri območju VII je prehod na dolomitno geološko podlago jasno viden s strmim padcem terena, ki se terasato spušča, kjer so predvsem travniške površine in pozidano območje naselij Ogulina ter Vinice.

Ugotovljene arheološke sledi

1. Novolipsko polje (ZE I/2A, ZE I/4B, ZE I/9A, ZE I/19B, parc. št. 301/2, 301/3, 295, 272/1 k. o. Nova Lipa, parc. št. 752/1, 752/2 k. o. Hrast pri Vinici) – 1 kos prazgodovinske keramike, 1 kos rimskodobne keramike in 3 kosi ožgane gline nakazujejo na potencialno prazgodovinsko in rimsko arheološko najdišče, najverjetneje naselbinske narave. Južni del najdišča je bil že ugotovljen pri ekstenzivnem terenskem pregledu na trasi vodovoda Stara Lipa–Nova Lipa (Mason, P., Draksler, M., Poročilo o ekstenzivnem arheološkem pregledu na trasi vodovoda Stara Lipa–Nova Lipa, april 2006).

2. Vinica – arheološko območje (EŠD: 812) (ZE VI/10C, ZE VII/8A, parc. št. 669, 670, 557/1 k. o. Vinica) – 2 kosa prazgodovinske keramike in 2 kosa rimskodobnega gradbenega materiala potrjujejo zaščiteno arheološko območje, ki leži na zahodnem delu današnje vasi Ogulin pri Vinici.

Philip Mason, Mija Černe, Ildikó Pintér

125

EŠD: 15636

Naselje: Novo mesto

Občina: Novo mesto

Ime: Novo mesto – arheološko najdišče Gotna vas

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, novi vek

Lokacija načrtovane izgradnje stanovanjske hiše na parc. št. 514/11 k. o. Gotna vas leži znotraj enote dediščine Novo mesto – arheološko najdišče Gotna vas (EŠD: 15.636), ki se varuje v prostorskih aktih. Vrednotenje na tem območju je bilo opravljeno dne 22. 7. 2006 pod vodstvom mag. Maše Sakara Sučević, univ. dipl. arheologinje, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Arheološko smo ovrednotili osrednji del parcele. Na območju smo izkopali dva testna jarka v velikosti 1 x 1 m.

Ugotovitve

1. V testnih jarkih smo našli na arheološke artefakte, in sicer na železovo rudo, fragmente prazgodovinske keramike in recentnega gradbenega materiala. Arheoloških struktur nismo zasledili.

2. Parcela leži na pobočju vrtače in se nagiba v smeri jugovzhod–severozahod. Poraščena je z visoko travo. Na severovzhodnem delu je bila še pred kratkim obdelana njiva. Na skrajnem jugozahodnem delu je na tleh med travo opaziti mah, ki verjetno porašča zasutje peskokopa.

3. Plasti v testnih jarkih kažejo na človekovo dejavnost pri njihovem oblikovanju. V obeh testnih jarkih plast SE: 002 (TJ 1 in 2) in plast SE: 003 (TJ 2) sestavlja ornico. Prav tako oba testna jarka vsebujeta koluvialno plast z arheološkimi artefakti in ostanki, ki se začne na globini 59 oziroma 90 cm in se nadaljuje še pod 120 oziroma 125 cm. Arheološki artefakti – fragmenti prazgodovinske keramike in kosi železove rude – kažejo na človekovo dejavnost na samem kraju ali v neposredni bližini arheološkega najdišča v obdobju železne dobe.

4. V testnih jarkih nismo prišli do geološke osnove, kljub globini od 120 do 125 cm, ko se je plast z arheološkimi ostanki še vedno nadaljevala.

Za pregledano območje lahko na podlagi odkrite stratifikacije plasti v obeh testnih jarkih trdimo, da lokacija leži znotraj območja človekove dejavnosti v daljni in bližnji preteklosti. Vrtača je lahko uporabljena v prazgodovini, mogoče pa je tudi, da arheološke najdbe v koluviju izvirajo iz bližnjega arheološkega najdišča.

Philip Mason, Maša Sakara Sučević, Ildikó Pintér

126

EŠD 8710

Naselje: Novo mesto

Občina: Novo mesto

Ime: arheološko najdišče Marof, Kapiteljska njiva, Mestne njive v Novem mestu

Naslov: Mestne njive

Področje: A

Obdobje: pozna bronasta doba

Na kopastem vrhu (234 m), ki se v Novem mestu dviguje nad Mestnimi njivami, so se vse od petdesetih let 20. stoletja po vsakoletnem oranju na površju pojavljali ostanki žganih KŽG grobov. Tako so se že v začetku petdesetih let začela zavarovalna izkopavanja. Poleg vsakoletnih zavarovalnih izkopavanj sta na tem najdišču potekali tudi dve večji izkopavalni kampanji (T. Knez 1959 in 1960 ter B. Križ 1999), kjer je bila sistematično izkopana celotna površina zastavljene sonde z vsemi grobovi – v nasprotju z drugimi posegi, ki so zajeli le na površju vidne, z oranjem poškodovane grobove. Tako je bilo skupaj na tem grobišču, ki obsega parc. št. 600, 606, 607 in 608 k. o. Novo mesto, doslej izkopanih in dokumentiranih 559 žganih poznobronastodobnih grobov. V začetku decembra 2006 je najemnik parc. št. 608 in 596, k. o. Novo mesto strojno izravnal pobočje in pri tem poškodoval žgan žarni grob; ta grob smo v naslednjih dneh tudi dokumentirali in izkopali.

GROB 560 KŽG je predstavljala črnožgana lončena žara, ki je stala na kamniti plošči. Bila je plitvo vkopana v rumenorjavo gruščnato osnovo in je bila po večini odorana. Ohranila sta se dno in le manjši spodnji del ostenja žare, napolnjene z žganino. V neposredni bližini je v

Poškodovan žgan grob na Mestnih njivah v Novem mestu (foto: B. Križ)

zemlji brez stratigrafskih podatkov ležal črnožgan kroglast lonec, ki pa je bil zaradi strojnega posega zdobljen. Grob kulturno in časovno sodi v okvir žgane nekropole Mestne njive, v čas Ha B3.
Borut Križ

127

EŠD: 8710

Naselje: **Novo mesto**

Občina: *Novo mesto*

Ime: **arheološko najdišče Marof, Kapiteljska njiva, Mestne njive v Novem mestu**

Naslov: *Kapiteljska njiva*

Področje: *A*

Obdobje: *pozna bronasta doba, starejša železna doba*

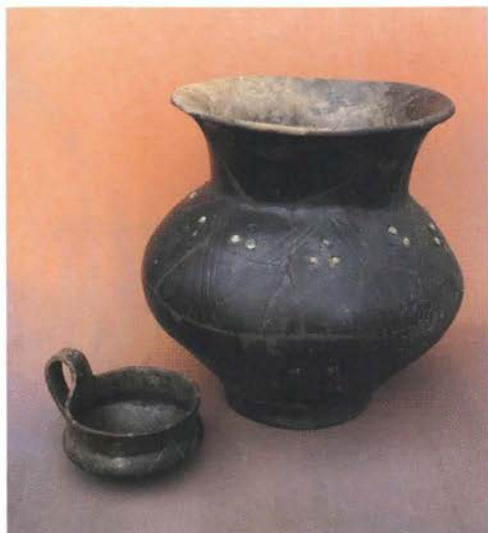
Novo mesto, Kapiteljska njiva, grob XVIII/32, centralni grob in situ (foto: B. Križ)

Na Kapiteljski njivi v Novem mestu po 22. vsakoletnih zavarovalnih izkopavalnih kampanjah še vedno nismo v celoti omejili prazgodovinskega grobišča. Delo v letu 2006 je potekalo na zahodnem robu platoja Kapiteljske njive, kjer teren pade proti zahodu. Od začetka aprila do konca junija je 15-članska arheološka ekipa Dolenjskega muzeja Novo mesto raziskala 520 m² veliko površino grobišča, globina je na SZ delu znašala 3 m. V letu 2006 smo raziskali 9 žganih poznobronastodobnih grobov, ki so vsebovali večje masivne žare, napolnjene z žganino, v kateri so bili modre steklene jagode, ostanki latvic in lončena vretenca. Žare so bile dokaj plitvo vkopane, zato jih je oranje nekdanje njive poškodovale. Izkopali smo tudi 48 skeletnih starejšezeželnodobnih grobov, ki so sodili kar v 4 gomile, ki so se med seboj dotikale ali pa celo prekrivale, ter v gomilo I, kjer je grob

I/79 ležal oddaljen od našega izkopa in je vseboval železno tulasto sekirico in modre steklene jagode. Gomila XVIII je bila v tlorisu okrogle oblike in je v premeru merila 14 m. Vsebovala je 32 skeletnih grobov pravokotnega tlorisa in različnih dimenzij. Grobne jame so merile od 60 x 40 cm (grob XVIII/12) do 330 x 120 cm (grob XVIII/20). Gomila je vsebovala tudi centralni grob s kamnito oblogo, v katero pa je bil vkopan še žgan žarni grob z masivno žaro, latvico in vretencem. Vsi grobovi gomile, ki so sestavljali venec, so bili vkopani skozi plašč gomile v sterilno osnovo hriba. Polnilo grobnih jam je bilo temnejše, sivorjave barve, pogosto pa so se ohranili tudi sivozelene pasovi gline, ki so ostanek v zemlji razkrojjenih lesenih desk krst oziroma zabojev, v katero so bili položeni pokojniki. Zelo agresivna zemlja, v katero so bili položeni pokojniki, je razkrojila vse organske dele pokojnikov in njihovih pridatkov. Vsi pridatki v gomili XVIII sodijo v začetna stoletja starejše železne dobe (v čas kačastega horizonta) in so dokaj skromni. Poleg lončenine so bile zastopane bronaste vozlaste in čolničaste fibule ter lasni obročki, opazna pa je skromnost steklenega in jantarnega nakita. Kamnita obloga centralnega groba je merila 200 x 120 cm in je segala 70 cm v višino. JV vogal pravokotne konstrukcije je bil uničen in v grobu na dnu smo na tem mestu našli ostanke zdobljene masivne lončene žare ter fasetirane latvice z žganino, v kateri sta ležala lončena vretenca in korodiran železen predmet. Na nasprotni strani groba pa je ležala lončena posoda z bronastimi gumbi. Oba grobova (skeletni in žarni) sta si časovno blizu, kljub vsemu pa kaže, da je žarni grob KŽG poškodoval skeletnega. Tik S ob gomili XVIII je ležala gomila XIX s sedmimi ohranjenimi grobovi, ki enako

Novo mesto, Kapiteljska njiva, gomila XVIII po izkopu (foto: B. Križ)

Novo mesto, Kapiteljska njiva, grob XVIII/32, lončeni posodi iz centralnega groba (foto: B. Križ)

sodijo v starejši del starejše železne dobe. SZ od gomile XVIII je ležala še gomila XX, tako da se je dotikala tako gomile XVIII kakor tudi gomile XIX. Izkopali smo 4 grobove gomile XX, ki pa se verjetno nadaljuje proti Z na še neizkopano območje. Izkopali smo tudi 4 grobove gomile IX, ki smo jo začeli izkopavati že leta 2000. Tudi v večini teh grobov smo našli sledove lesenih krst oziroma zabojev ter pridatke, ki sodijo v starejši del starejše železne dobe. Delo v letu 2006 je potekalo sistematično z izkopom kvadrantov s stranico 4 m. Izkopavanje je zajelo kv. XXVIII do XXXV od -Z do -R. Le grob 79 iz gomile I je

Novo mesto, Kapiteljska njiva, grob XVIII/16, lončena dvojna posoda (foto: B. Križ)

ležal v kv. O in P/XXV in XXVI. Ugotovili smo, da se grobišče z gotovostjo nadaljuje proti Z in S strani. Doslej smo na Kapiteljski njivi med letoma 1985 in 2006 izkopali 27 starejšeželeznodobnih gomil, konec 19. stoletja še gomili A in B (skupaj 29 gomil), skoraj 200 grobov pozne bronaste dobe ter skoraj 700 mlajšeželeznodobnih grobov. Zavarovalno izkopavanje bomo nadaljevali tudi v prihodnjih letih.

Borut Križ

128

EŠD: 8711

Naselje: **Novo mesto**

Občina: **Novo mesto**

Ime: **Novo mesto – arheološko najdišče Portoval**
Področje: **A**

Obdobje: *prazgodovina, rimsko obdobje, novi vek*

Lokacija načrtovanega kablovoda na parc. št. 8/3, 8/20, 8/19 in 8/18 k. o. Šmihel pri Novem mestu leži znotraj enote kulturne dediščine Novo mesto – arheološko najdišče Portoval (EŠD 8711). Vrednotenje na območju arheološkega najdišča je bilo opravljeno 16. in 17. 6. 2006 pod vodstvom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa, in Mihe Murka, univ. dipl. arheologa. Arheološko smo ovrednotili predvideno lokacijo nove bazne postaje Drska, potek nove dovozne poti in predvidenega elektrovođa. Na osi trase smo izkopali 14 testnih jarkov v velikosti 1 x 1 m, ki so v globino merili od 0,7 do 0,9 m.

Ugotovitve:

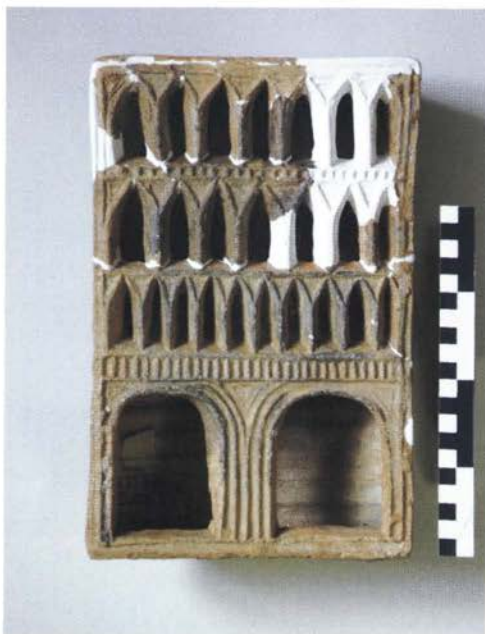
1. V testnih jarkih smo naleteli na koluvij, v katerem so bili najdeni fragmenti prazgodovinske keramike, vendar brez ohranjenih arheoloških struktur. Fragmenti prazgodovinske keramike so bili odkriti v testnem jarku 9 (SE 002) in v testnem jarku 10 (SE 002). Fragmenti rimskodobne opeke so bili odkriti v testnem jarku 12 (SE 002) v plasti žganine, ki je nastala kot posledica kurjenja kresov na tem mestu, v bližnji preteklosti.
2. Celotna parcela leži na pobočju hriba. Arheološko najdišče se razteza vsaj v dolžini med testnima jarkoma 9 in 12, verjetno pa je glavnina arheoloških struktur ohranjena proti vrhu hriba, in sicer na območju testnih jarkov 1 do 8, kjer pa, zaradi erozijskega delovanja v preteklosti, nismo odkrili nobenega kosa prazgodovinske ali rimskodobne keramike.
3. Plasti v vseh testnih jarkih ne kažejo na človekovo dejavnost pri njihovem oblikovanju. Najdbe v testnih jarkih so lahko tu najdene

predvsem kot posledica koluvialnega nanašanja plasti iz vrhnjega dela hriba, ki je bil verjetno poseljen v prazgodovini in rimskem obdobju. To dejstvo pa ne izključuje možnosti, da je bilo tudi to območje v preteklosti naseljeno.

4. Koluvialna plast leži na globini od 5 do 40 cm, njena povprečna debelina znaša 30 cm. Nad njo je plast travne ruše. V testnih jarkih smo prišli do geološke osnove na globini od 60 do 90 cm. Med koluvialno plastjo in geološko osnovo je še starejši koluvij, ki je brez arheoloških najdb. Nad koluvialnima plastema so še druge plasti, ki so predvsem posledica delovanja človeka v bližnji preteklosti.

Za pregledano območje lahko na podlagi stratifikacije plasti in odkritih arheoloških najdb trdimo, da lokacija leži na robu območja človekove dejavnosti v prazgodovinskem in rimskem obdobju. V bližini ovrednotenega terena vsekakor smemo pričakovati prazgodovinsko naselbino. Obenem lahko v bližnji okolici pričakujemo tudi rimskodobno naselbino, na kar nakazujejo fragmenti rimskodobnega gradbenega materiala.

Philip Mason, Miha Murko, Ildikó Pintér

Polcilindrična nišasta pečnica (foto: F. Aš.)

129

EŠD: 492

Naselje: Novo mesto

Občina: MO Novo mesto

Ime: mestno jedro

Področje: A

Obdobje: srednji vek

Vzrok za arheološka sondiranja v mestnem jedru je bila prenovitev infrastrukturnih vodov znotraj mestnega predela Kare II. Na Društveni trg (sonda 1) ter na iztek Cvelbarjeve ulice (sonda 2) in na iztek Muzejske ulice (sonda 3) smo locirali sonde velikosti 4 x 4 m. Lokaciji sond 2 in 3, na iztekih ulic, sta bili že prekopani s komunalnimi vodi: kanalizacijo, telefonskim kablom, vodovodom ... Pri izkopavanju nepoškodovanega dela pasu velikosti 3 x 1,5 m so bili v sondi 3 najdeni bronasta srednjeveška igla, bronast gumb in del prstana, v sondi 2 velikosti 4 x 4 m pa nekaj fragmentov lončenine.

Zaradi modernimih posegov je bil najmanj poškodovan predel Društvenega trga, ki je kot trg vrisan tudi že v franciscejski kataster in je trg ostal vse do danes. V sondi 1 velikosti 4 x 4 m na Društvenem trgu smo odkrili temelje in ruševine objekta, ki so jih ob robovih deloma poškodovali recentni infrastrukturni vodi. Na severovzhodni strani je temelje poškodovala

kamnita meteorna kanalizacija, ob zahodnem robu pa električni kabel. Osrednji prostor sonde je zapolnjen z rdečerjavo (5 YR 4/4) meljasto ilovico in ožgano zemljo – lepom. V ruševinski plasti je bilo najdeno srednjeveško gradivo iz 15. in 16. stoletja, med katerim prevladujejo različni tipi neglaziranih pečnic, lončenina (lonci, čaše, trinožniki, pokrovke), nekaj kovinskih najdb in srebrn novec.

Med pečnicami so najštevilnejše skledaste s kvadratnim ustjem in ravnim dnom, ki so bile zaradi preproste izdelave in oblike v uporabi od 14. do 20. stoletja. Ob koncu 14. stoletja se je pojavil tip polcilindrične nišaste pečnice, ki je značilen za obdobje visoke gotike in je prisoten skozi vse 15. stoletje. Na novomeških polcilindričnih nišastih pečnicah so upodobljeni arhitekturni elementi: segmentni lok oziroma obok in tri vrste oken, na eni je namesto oken upodobljena rozeta. Šesterolistna rozeta, izdelana v predrti tehniki, krasi kvadratno čelno stran skledaste pečnice. Poleg omenjenih so bile izkopane tudi pravokotne latvičaste pečnice z upodobljenimi motivi lovca, bibličnim prizorom, stiliziranim vegetabilnim okrasom in bajeslovnim bitjem – zmajem. Upodobljeni motivi so značilni za 14. in 15. stoletje.

Od lončenine velja omeniti čaše v obliki pečene ure tako imenovanega celjskega tipa. Novomeške

se od celjskih razlikujejo po tem, da imajo namesto narebrenе noge gladko ter da je okras, izdelan s koleščkom, dopolnjen s poslikavo rdeče barve. Ravna ali vijugasta cikcak linija rdeče poslikave se vije po najširšem in najožjem delu oboda ter noge.

Katarina Udovč, Danilo Breščak

130

EŠD: 22385

Naselje: **Novo mesto**

Občina: **Novo mesto**

Ime: **Novo mesto – prazgodovinska naselbina Grmske njive**

Področje: **A**

Obdobje: **prazgodovina, rimsko obdobje, novi vek**

Lokacija KBV Gotna vas–tovarna Revoz na parc. št. 1367/3 k. o. Kandija leži znotraj enote kulturne dediščine Novo mesto – prazgodovinska naselbina Grmske njive (EŠD 22.385) in v bližini enote dediščine Novo mesto – arheološko najdišče Gotna vas (EŠD 15.636). Arheološko vrednotenje na območju arheološkega najdišča je bilo opravljeno 21. in 24. 3. 2006 pod vodstvom doc. dr. Philipa Masona in Damijana Skubica, študenta arheologije. Ovrednotili smo predvideno lokacijo poteka načrtovanega kablovoda glede na rezultate poročila Sakara Sučević, M., Mason, P., Poročilo o ekstenzivnem arheološkem pregledu na trasi KBV Gotna vas–tovarna Revoz, Novo mesto, december 2005, 8. Na osi trase smo izkopali 10 testnih jarkov v velikosti 1 x 1 m.

Ugotovitve

1. V testnih jarkih smo naleteli na resedimentirano prazgodovinsko plast, ki jo določajo redki fragmenti prazgodovinske keramike, vendar brez ohranjenih arheoloških struktur. V testnem jarku 5 pa smo odkrili v koluvialnem nanosu, nad geološko osnovo fragmente rimskodobne keramike in gradbenega materiala, vendar brez sledov resedimentirane prazgodovinske plasti.
2. Celotna parcela je ravna z manjšimi depresijami, geološka osnova je na določenih mestih vidna na površini. Proti zahodu se teren spusti proti globoko vrezani strugi potoka Težka voda. Arheološko najdišče se razteza vsaj v dolžini med testnima jarkoma 2 in 9.
3. Plasti v vseh testnih jarkih kažejo na človekovo dejavnost pri njihovem oblikovanju. Teren je bil v preteklosti "utrjen za poljsko por" in deloma zasut (TJ 5), vendar ni poškodoval prazgodovinske plasti.
4. Resedimentirana prazgodovinska plast leži

na globini od 20 do 49 cm, njena povprečna debelina pa je 17 cm. Nad njo sta plast travne ruše in plast recentnega nasutja (utrđitev poljske poti). V testnih jarkih smo prišli do geološke osnove na globini od 70 do 92 cm. Med resedimentirano prazgodovinsko plastjo in geološko osnovo pa je koluvij. V testnem jarku TJ 5 je v koluviju (mogoče je, da je to jarek iz rimskega obdobja, v katerega se je odlagal rimskodobni material) rimskodobni material, vendar brez zgoraj omenjene resedimentirane prazgodovinske plasti

Za pregledano območje lahko na podlagi stratifikacije plasti in odkritih arheoloških najdb trdimo, da lokacija leži znotraj območja človekove dejavnosti v prazgodovinskem in rimskem obdobju. V bližini ovrednotenega terena vsekakor smemo pričakovati prazgodovinsko naselbino. Obenem lahko tudi pričakujemo v bližnji okolici rimskodobno naselbino, na kar nakazujejo fragmenti rimskodobnega gradbenega materiala in keramike.

Philip Mason, Damijan Skubic, Ildikó Pintér

131

EŠD: 12654

Naselje: **Obrežje**

Občina: **Brežice**

Ime: **Obrežje – arheološko najdišče Obrežje**

Področje: **A**

Obdobje: **rimsko obdobje**

Znotraj 4,13 km dolge trase je bil za kanalizacijo Obrežje II–Jesenice na Dolenjskem za naročnika, Občino Brežice, opravljen ekstenzivni arheološki terenski pregled. Eleborat je izdelal ZVKDS, OE Novo mesto (Čaval, Bavec; april 2006). Najdbe so odkrite ob lokalni cesti Slovenska vas–Jesenice na Dolenjskem na parc. št. 98, 108/8 in 87/1 k. o. Nova vas, kot tudi nekoliko dalje 178/1, 176 k. o. Nova vas ter 200/1 k. o. Nova vas. V zbiralnih enotah na obravnavanih parcelah sta bila odkrita rimskodobni gradbeni material in lončenina. Za območja, ki predstavljajo potencialno arheološko najdišče, je bil v projektni dokumentaciji predpisan stalni nadzor kot nespregledljiv kulturnovarstveni pogoj. Nadzor ob delih je bil že izveden; opažanja in napotki za izvajalce gradbenih del pa so bili sprti vpisovani v gradbeni dnevnik.

Uroš Bavec

132

EŠD: 3311

Naselje: **Okroglice**

Občina: *Sevnica*

Ime: **p. c. sv. Lovrenca**

Področje: *UA*

Obdobje:

V letu 2001 se je na pobudo Župnijskega urada Razbor pod Lisco začela prenova zvonika cerkve sv. Lovrenca na Okroglicah.

Pravilno orientirana cerkev s pravokotno ladjo, triosminskim prezbiterijem in monumentalno zastavljenim zvonikom ob južni steni stoji na južnem pobočju hriba Lovrenc, zunaj razloženega naselja. Cerkev je glede na prve omembe nastala po letu 1545, današnja podoba izvira iz 18. stoletja.

Na podlagi konservatorskega programa (arhiv ZVKDS, OE Celje, NC 518/00) in izdelanega tehničnega načrta (posnetek stanja in načrt rekonstrukcije baročne kape zvonika) ter statičnega načrta prenove sta bila odstranjena obstoječa pločevinasta kritina in ostrešje. Novo ostrešje je bilo izdelano po načrtu v historičnih naklonih (po Gajšnikovi risbi – *Compendiosa totius archiparochiae Tyberiensis topographia, Laško 1747*) in prekrito s prvotno kritino škrliljem. Na novo sta bila izdelana tudi strelvod in slemenski križ. Fasada zvonika je bila zaradi omejenih finančnih sredstev le prepleskana v belem tonu. Krovska in tesarska dela je kvalitetno in po smernicah zavoda izvedel Jože Podgrajšek iz Zlakove pri Zrečah, financirala pa sta jih Ministrstvo za kulturo in Župnijski urad Razbor pod Lisco.

Nataša Podkrižnik

133

EŠD: 4597

Naselje: **Olimje**

Občina: *Podčetrtek*

Ime: **kapelica s kipom sv. Frančiška Ksaverja**

Področje: *UA*

Obdobje: *zreli barok*

Za baročno kapelico z nišo, ki je bila v slabem gradbenem stanju, smo v njeni bližini določili lokacijo ob ograji vrta hiše Olimje 81. Kulturnovarstveni pogoj za postavitve nove kapelice je bila replika stare kapelice s sistemom vodovodne napeljave in bazenom pred kapelico. Leta 2002 je bilo s sondami ugotovljeno, da je bila voda iz pobočja hriba speljana skozi zadnjo steno kapele in nato skozi prevrtano desno roko kipa sv. Frančiška Ksaverja. Voda je nato po školjki kapljala

na glavo klečečega Indijca in ga tako permanentno ali občasno krščevala. Kapelica in kip sta verjetno nastala v času dograditve stranske kapele sv. Frančiška Ksaverja v letu 1766. Člana komisije v sestavi Nuška Dolenc Kambič in Jure Bernik sta podprla predlog, da se original kipa le konservira, za novo kapelo, ki ni narejena po starem vzoru, pa se naredi kopija kipa, ki bo domodeliran in ulit v takem materialu, da bo mogoče ponazoriti ta segment krščevanja. Konservacijo kipa, ki jo je financiral samostan Olimje, je avgusta 2005 prevzel restavrador Viktor Gojkovič.

Po odstranjevanju nečistoč in recentnih beležev na kipu, ki je po mnenju restavradorja narejen iz virinškega peščenca (iz okolice Ptujja), je bila odkrita prvotna polihromacija kipa in v utoru na hrbtni strani najdena kovinska, močno korodirana škatla, v kateri so bili svetinjica s podobo sv. Benedikta, prstan z napisom S: FRANCISCUS: XAVERIO: O; P: N.; več tekstilnih zavitkov z relikvijami, fragmenti sprijetega tiskanega papirja. Kovinske predmete in tekstil je v letu 2006 prepariral Zoran Milič iz Narodnega muzeja. Ostanke sprijetih tiskov božjepotne podobe Marije Snežne nad olimskim samostanom, ki jo opisuje Jože Curk v Celjskem zborniku IV, 1959, in do sedaj neznane božjepotne podobe sv. Frančiška Ksaverja, je Tatjana Rahovski Šuligoj, konservatorica-restavratorka sektorja za restavriranje in konserviranje arhivskega gradiva Arhiva Slovenije, ločila in ponovno sestavila. Po originalnem kipu z vstavljenimi odpadlimi deli je bila narejena kopija kipa, odlita v Keim Restavro Geiss. Decembra 2006 je bil originalni kip sv. Frančiška Ksaverija z dodatnimi, po starejši fotografiji rekonstruiranimi manjkajočimi deli postavljen v novo kapelico. Kapelica s kipom je bila blagoslovljena v nedeljo, 3. decembra. Po izdelavi domodelirane kopije kipa bodo z originalnega kipa odstranjeni rekonstruirani deli.

Bogdan Badovinac

134

EŠD: *Predlog za vpis*

Naselje: **Orešje**

Občina: *Brežice, Bistrica ob Sotli*

Ime: **Silovec (Sv. Marjeta) nad Orešjem na Bizeljskem**

Področje: *A*

Obdobje: *pragodovina*

Hrib Silovec z vrhom na višini 507 m nadmorske višine leži nad vasjo Orešje v krajevni skupnosti Bizeljsko, Občina Brežice, neposredno nad mejno

reko Sotlo. V Orešju je tudi mednarodni mejni prehod med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško, ki povezuje Slovenijo s krajem Klanjec onstran meje. Domačini hrib imenujejo tudi Sv. Marjeta, po porušeni cerkvi na vrhu. Sam hrib leži v dveh katastrskih občinah: k. o. Kunšperk (Občina Bistrica ob Sotli), ki leži na območju Zavoda za varstvo kulturne dediščine RS, OE Celje, in k. o. Orešje (Občina Brežice), ki leži na območju Zavoda za varstvo kulturne dediščine RS, OE Novo mesto. Na hribu Silovec so bili znani sledovi prazgodovinske poselitve že v preteklosti (Šašel, J., 1975, Arheološka najdišča Slovenije, str. 247), v samem kraju Orešje pa je bil v preteklosti najden tudi grob iz obdobja KŽG (Stare, F., 1960, Varstvo spomenikov 7, str. 319). Hrib je dobra razgledna točka, proti jugu obvladuje ravnino ob Sotli, na vzhodu in severu pa gleda proti Hrvaškemu Zagorju. Proti zahodu se Silovec naslanja na hrib Kunšperk. Hriba Silovec ne smemo zamenjati z istomijskim najdiščem – depojem iz Silovca v Sroimljah, Ajdovska jama, ki ležo le nekaj kilometrov zračne linije v smeri jugozahoda. Gre torej za dve različni lokaciji in arheološki najdišči. Raziskave v letu 2004 so potrdile predvidevanja o naselbinskem značaju arheološkega najdišča.

Zaradi izredne lege hriba je podjetje Mobitel, d. d., izbralo južno pobočje za lokacijo repetitorske postaje za mobilno telefonijo. Posledično so bile zaradi gradbenega posega poškodovane arheološke plasti, kar je bil vzrok za poznejša zaščitna izkopavanja. Pred tem na hribu ni bilo gradbenih posegov, večji posegi so bili le na območju južnega pobočja zaradi rigolanja za vinsko trto. Na hribu so vidni tudi sledovi utrjevanja nemških položajev v drugi svetovni vojni. Do naših raziskav v letu 2004 je bilo najdišče neevidentirano in ni bilo zavedeno v registru kulturne dediščine. Po obvestilu domačinke, znane arheologinje dr. Aleksandre Faber, so si konservatorji ZVKDS, OE Celje in Novo mesto, 7. in 8. 6. 2004 ogledali lokacijo gradbenih del ter ugotovili poškodovanost in ogroženost neevidentiranega arheološkega najdišča. Zaradi velikih količin arheoloških najdb so bila gradbena dela na lokaciji začasno ustavljena. Izdani so bili novi kulturnovarstveni pogoji, ki so zahtevali arheološki izkop pred vsakršnim nadaljevanjem gradbenih del. V skladu s tem so med 22. 7. in 22. 9. 2004, pod okriljem ZVKDS, OE Celje, potekala zavarovalna arheološka izkopavanja na območju bazne postaje podjetja Mobitel, d. o. o., ter na predelu dovozne poti do bazne postaje. Investitor zaščitnih terenskih raziskav je bilo podjetje Mobitel, d. o. o.

Vodja raziskav je bil višji kons. mag. Uroš Bavec (ZVKDS, OE Novo mesto), strokovni nadzor je izvajala kons. mag. Ana Plestenjak (ZVKDS, OE Celje), kot arheologa na terenu pa sta sodelovala še Primož Predan (PJP, d. o. o.) in Otmar Kovač. Raziskave so s prekinitvami trajale 41 delovnih dni. Njihov glavni namen pa je bil raziskati arheološke kulturne plasti in strukture. Ker so se predhodno gradbena dela že začela, smo na začetku arheoloških raziskav najprej strojno odstranili cestni tampon, ki ga je nasul in utrdil investitor. Nato smo dokumentirali obseg uničenega predela najdišča v dolžini 275 m in v širini 3–4,5 m, na površini približno 1100 m², med višinama 468 in 465 m nadmorske višine. Zaradi naravne stratifikacije terena (padec pobočja proti jugu in jugovzhodu) so gradbeni posegi na višjem, zgornjem delu izkopnega polja prebili arheološke plasti do kamnite osnove in jih delno močno poškodovali. Skoraj nedotaknjene pa so, zaradi izravnavanja terena za cesto, ostale plasti na spodnjem delu izkopnega polja. Plasti pa so se ohranile tudi na vzhodnem delu izkopnega polja, kjer so, zaradi akumulacijskih procesov v mlajših časovnih obdobjih, ležale v večjih globinah. Na tem delu je bilo strojno odstranjeno do 0,60 m humusa. V preostalih predelih smo po odstranitvi cestišča naleteli na prazgodovinske arheološke plasti, zato smo nadaljevali ročno odstranjevanje plasti, ki so segale od globine 0,26 do 1,63 m. Območje raziskav je bilo razdeljeno v mrežo kvadrantov v velikosti 5 x 5 m, ki so bili vpeti v koordinatni sistem Slovenije. Kvadranti so bili razdeljeni v 3 sektorje, ki smo jih sproščali za potrebe gradbenega posega investitorja. Celotne raziskave smo dokumentirali fotografsko, geodetsko in dodatno z ročno izdelanimi načrti. Posebna ekipa je skrbela za primarno obdelavo najdb. Po končanih raziskavah je bilo sestavljeno preliminarno poročilo o opravljenih zaščitnih terenskih raziskavah, terenska dokumentacija in arheološko gradivo pa se začasno hranita v prostorih ZVKDS, OE Celje. Dne 5. 1. 2005 se je nato sestala Komisija za določitev potenciala arheološkega najdišča, ki je pregledala arhiv najdišča in se odločila, da predlaga najdišče za vpis v register.

Z izkopanim območjem je bil zajet rob ene od številnih teras južnega pobočja na najdišču v dolžini 245 m in v omenjeni višini med 468 in 465 m nadmorske višine. Ta terasa je po mnenju geologa Tomaža Verbiča naravnega izvora, vendar smo poleg umetnih izravnav geološke površine naleteli ob robu terase na nekaj mestih tudi na ostanke kamnitih podpornih konstrukcij. Na tej terasi smo

po preliminarnih ugotovitvah izkopalni sledove 16 bolj ali manj ohranjenih objektov. V nekaterih objektih smo našli na dobro ohranjene ostanke tlakovanja notranjosti, sten, grajenih iz prepleta, suhozidne konstrukcije in horizontalno odloženih brun. Nekateri objekti so bili raziskani v celoti, nekateri pa le v delih, saj smo bili z raziskavami omejeni na območje gradbenega posega. Naleteli smo tudi na ostanke manjše peči. Večino gradiva predstavlja keramika, med katero se tipološko pojavlja cel spekter posod, kot so na primer pitosi, lonci, sklode, ciboriji, ognjiščni različni z umetniško izdelanimi aplikami v obliki živalskih glav, uteži in vretenca. Med kovinskimi najdbami so bili izredno zanimivi predmeti, kot so bronaste igle, fibule, razne okrašene bronaste ploščice in tudi primer železne sulične osi. V nekaj primerih so zastopane tudi jagode iz modre steklene paste in okrašeni predmet iz kosti. Celotno gradivo na tej stopnji raziskav potrjuje ugotovitve, da gre v primeru naselbine Silovec (Sv. Marjeta) nad Orešjem za primer višinske naselbine, ki jo vsaj v raziskanem delu lahko datiramo v starejšo železno dobo.

Od junija 2006 smo pod strokovnim nadzorom kons. Danijele Brišnik iz ZVKDS, OE Celje, začeli projekt poizkopalne analize najdišča, ki zajema primarno konservacijo arheoloških najdb, analizo prostora in sledov poselitve. S tem projektom bomo lahko podali temeljitejšo sliko o raziskanem delu naselbine, njenem trajanju. Ugotovitve pa nam bodo tudi pomagale pri boljšem razumevanju in poznavanju Bizelskega v prazgodovini.

Otmar Kovač

135

EŠD: Rkd-07-06-00019

Naselje: Paha, Srednje Grčevje, Vrh pri Pahi, Sela pri Štravberku, Dolenje Grčevje, Koti, Gorenje Grčevje, Štravberk, Roje pri Trebelnem

Občina: Novo mesto, Mokronog – Trebelno

Ime: **Sela pri Štravberku – arheološko najdišče Vešče**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje, srednji vek, novi vek

Arheološki ekstenzivni terenski pregled na trasi vodovoda Grčevje v dolžini 12.486 m je opravila ekipa ZVKDS, OE Novo mesto, pod vodstvom Tanje Kmetec, študentke arheologije, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Delo je potekalo od 5. do 9. 12. ter od 12. do 14.

12. 2006.

Celotna trasa, ki je bila razdeljena na šestnajst območij, poteka po gričevnatem območju severno od reke Krke in zahodno od doline Topliščica po geološko enotnem terenu; gre za kvartarno lapornato in apnenčasto območje.

Ugotovljene arheološke sledi

1. Vrh pri Pahi (ZE I/12A, ZE I/15C, parc. št. 1561 k. o. Črešnjice, 568/3 k. o. Herinja vas) – 1 kos ožgane glin in 3 kosi srednjeveškega gradbenega materiala lahko nakazujejo na potencialno arheološko najdišče, verjetno naselbinske narave.
2. Srednje Grčevje – Popotnice (ZE I/31C. parc. št. 1616 k. o. Črešnjice) – 1 kos ožgane glin lahko nakazuje na potencialno arheološko najdišče.
3. Paha (ZE II/1B, parc. št. 1239/1 k. o. Črešnjice) – 1 kos ožgane glin lahko nakazuje na potencialno arheološko najdišče.
4. Srednje Grčevje – Zupančič (ZE IV/13C, ZE IV/14C, ZE IV/17A, ZE IV/18B, ZE IV/19A, parc. št. 1723, 1724/2, 1728/12, 1728/1 k. o. Črešnjice) – 5 fragmentov rimskodobnega in 16 kosov srednjeveškega gradbenega materiala nakazujejo na potencialno rimskodobno in srednjeveško arheološko najdišče, verjetno naselbinske narave.
5. Sela pri Štravberku – arheološko najdišče Vešče (Rkd-07-06-00019) (ZE IX/4B, ZE IX/4C, ZE IX/4D, ZE IX/4E, ZE IX/5A, ZE IX/6C, ZE IX/6E, ZE IX/6F, ZE IX/6G, ZE IX/8A, ZE IX/9B, parc. št. 309, 307, 313, 207/1, 314/1 k. o. Herinja vas) – 2 fragmenta prazgodovinske keramike, 7 fragmentov rimskodobne keramike, 1 fragment rimskodobnega gradbenega materiala, 13 kosov zdrobljene ožgane glin in večja površina zdrobljene ožgane glin, 2 kremenova odbitka ter 4 kosi srednjeveškega gradbenega materiala nedvomno potrjujejo prazgodovinsko, rimskodobno in srednjeveško arheološko najdišče, verjetno naselbinske narave.
6. Koti (ZE X/12B, parc. št. 1922/1 k. o. Črešnjice) – 1 fragment prazgodovinske keramike nakazuje na potencialno prazgodovinsko arheološko najdišče, verjetno naselbinske narave.

Philip Mason, Tanja Kmetec, Ildikó Pintér

136

EŠD: 4878

Naselje: **Perati**

Občina: Kobarid

Ime: **Perati – cerkev sv. Petra**

Področje: R

Obdobje: 15.–18. stoletje

Cerkev je v osnovi še gotska iz 15. stoletja. Sestavljena je bila iz triosminko zaključenega, križnobrebrasto obokanega prezbiterija in pravokotne ladje. Prezbiterij je bil prvotno osvetljen le z velikim šilasto zaključenim oknom v njegovi vzhodni stranici. V 16. stoletju (leta 1550) ji je bil nad glavnim vhodom prizidan zvonik. Današnji kamnit baročni oltar je iz leta 1722. Od njegovi postavitvi so verjetno prebili tudi manjši pravokotni okni v severni in južni steni prezbiterija ter odtolkli rebra na oboku. Ta so bila vsekakor odstranjena pred baročno poslikavo prezbiterija. Pozneje je bila še zvišana cerkvena ladja in prizidana je bila zakristija.

V cerkvenem prezbiteriju sta dve plasti poslikave. Starejša gotska zajema stene prezbiterija in slavočno steno v ladji, mlajša baročna pa le obok in vrhnje dele sten prezbiterija.

Restavratorski posegi na stenski poslikavi v prezbiteriju so se začeli na pobudo kobariškega župnika Branka Melinka, župnika upravitelja župnije Livek, z željo po ureditvi notranjščine cerkve. V letu 2004 je bila odkrita izpod beležev in nato restavrirana baročna poslikava po stenah prezbiterija cerkve, v letu 2006 pa smo nadaljevali odkrivanje baročne poslikave na oboku prezbiterija.

Poslikava na oboku je bila prekrita z nekaj plastmi beležev. Viden je ostal le največji, osrednji prizor s Sv. trojico, pa še ta je bil delno preslikan. Na oboku je skupaj devet prizorov, uokvirjenih z rastlinskim ornamentom nepravilnih oblik. Od teh so na štirih upodobljeni evangelisti, na dveh sta bili sv. Ana in sv. Marija, na dveh pa je bilo upodobljeno Spremenjenje na gori Tabor in Križanje sv. Petra. Pokazalo se je, da je omet poslikave močno odstopil od podlage. Dokaj številne so bile tudi razpoke, ki so tekle predvsem vzdolžno, od slavočoka proti oknu za oltarjem v vzhodni steni prezbiterija. Barvna plast se je na prizorih dobro držala podlage. Nekoliko občutljivejši in zbledel je bil rastlinski okras. Na južni strani je na precejšnji površini omet odpadel. Na oboku ni bilo opaženih sledov morebitnih gotskih poslikav. Sondiranje je pokazalo prisotnost poslikav tudi na slavočoni steni. Baročna poslikava je bila tam izvedena

v sekotehnik in je, kot kaže, slabo ohranjena, starejša gotska pa je dokaj dobro ohranjena. Ker je precej krhka in odstopla od podlage, bo pri odkrivanju potrebna velika previdnost.

Odstranjevanje beležev je potekalo mehansko, s kladivci in skalpeli. Tanki in lazurni nanosi na osrednjem prizoru so se odstranjevali z gobicami WishAB. Omete so se utrjevali s kitanjem z apneno malto in injektiranjem v vodi razredčenega apna z dodatkom akrilne emulzije Sokrat 2804.

Ko bodo zagotovljena dodatna finančna sredstva, se bodo restavratorska dela nadaljevala.

Andrej Jazbec

137

EŠD: 24978

Naselje: **Piran**

Občina: Piran

Ime: **Piran – arheološko najdišče Piran mesto**

Področje: A

Obdobje: srednji vek in novi vek

Manjša arheološka zaščitna raziskovanja so v letu 2006 potekala na prostoru nekdanjih vrat sv. Nikolaja v Piranu, na pobočju Mogorona (Ulica IX. korpusa/ nekoč Cararre grande), z namenom izdelave konservatorskih izhodišč in celovitega programa presentacije prostora srednjeveškega piranskega mestnega obzidja (Pusterla), na parc. št. 901/1 k. o. Piran, med stolpoma 5 in 6. Omenjena dela so potekala v času od 16. do 25. 1. 2006 ter od 26. 6. do 8. 7. 2006 neposredno ob dovozni cesti proti Piranu, ko je bilo s sondo 3 raziskano območje površine 5 x 7 m, ter s prekinitvami od 28. 9. do 17. 10. 2006, ko je bil očiščen in

Prostor obdelave med stolpoma 5 in 6 (foto: ZVKDS, OE Piran)

dokumentiran prostor v stolpu 5.

Že v januarju 2006 smo z manjšo sondo 2 želeli ugotoviti potek najmlajših temeljev obzidja, vendar sonda, locirana ob stolp 5, ni dala zelenih rezultatov. V sondi 3, ki je bila locirana neposredno ob obstoječo cesto ter med stolpoma 5 6, je bil poleg novoveških recentnih struktur (škarpe, stopnice) odkrit zid, ki tlorisno odstopa od obzidnih struktur in kaže na nepoznan objekt, ki ga mogoče lahko povežemo z delno raziskano cerkvijo sv. Mohorja in Fortunata. Pomembnejše je odkritje močne strukture dveh pravokotno drug na drugega postavljenih zidov iz lomljencev, vezanih z malto, ter baza širokega temelja mogoče mestnih vrat sv. Nikolaja. Temelji zidu, vkopani v lapornato podlago, tečejo v smeri vzdanih gotskih vrat, ki so se ohranila v stolpu 6, in jih lahko hipotetično interpretiramo kot del obzidja, ki je bilo na tem delu pred postavitvijo obstoječega, postavljenega med letoma 1470 in 1533. Sama širina zidu (0,75

m) kaže na njegov bolj »kulisni« značaj, na kar nas opozarja že Naldini (Naldini, P., 1700, *Corografia Ecclesiastica*, 296).

Arheološko sondiranje je vodil mag. Marko Stokin, univ. dipl. arheolog, konservatorski svetovalec (ZVKDS, OE Piran), skupaj z arheološko ekipo PJP, d. o. o., Primožem Predanom, univ. dipl. arheologom, in dvema arheološkima tehnikom.

V času izvajanja stalnega arheološkega nadzora med odstranjevanjem tlaka v stolpu 5, ki sem ga v dneh med 29. in 31. 8. 2006 opravil spodaj podpisani, je bilo 0,20 m pod obstoječim tlakom odkrito starejše tlakovanje, izdelano iz nepravilnih kamnitih plošč različnih dimenzij in starejše proveniencie, sama smer poteka pa je odstopala od odstranjenega tlaka, ki je pripadal stolpu 5. Preliminarno lahko sklepamo, da imamo opraviti s tlakom, ki je bil neposredno povezan z nekdanjimi vrati sv. Nikolaja, slednja so bila osrednji mestni vhod na tem predelu Pirana (Pusterla) vse do postavitve novega obrambnega sistema s stolpi med letoma 1470 in 1533 in novih mestnih vrat.

Neposredno pod tlakovanjem, ki ga časovno datiramo v čas pred 15. stoletjem, je bilo v omejenem obsegu raziskano tudi starejše močno zbito tlakovanje (prodniki) najstarejše proveniencie, ki ga zaenkrat ne moremo natančneje datirati. Plast glinastega mulja antropogenega nastanka svetle olivno rjave barve (SE 01) je ležala neposredno nad tlakom (SE 002); slednji je bil sestavljen iz 55 odstotkov lomljencev (velikosti do 0,60 cm) in 45 odstotkov kamnov (velikosti do 20 cm). Neposredno pod tlakovanjem, ki po svojem poteku odstopa od tlakovanja samega stolpa in je neposredno povezano z vhodnimi vrati sv. Nikolaja (panta na desni strani stolpa), je ležala plast svetlorjave olivne barve (Munsell 2,5y 5/4), kompaktno sprijeta antropogena plast, sestavljena iz premešanih grobih in drobnih sestavin (60 odstotkov meljastega peska, 40 odstotkov kamnov "oblic"), v kateri ni bilo zaslediti arheoloških najdb. Njena debelina ni presegala 7 cm. Neposredno pod tanko plastjo nasutja je bil v segmentu odstranjenih tlakovcev in tanke zemljine odkrit verjetno novi tlak v zelo omejenem obsegu (15 x 40 cm), ki je bil v preostalem predelu že v času odstranjevanja najvišjega tlaka odstranjen (SE 003). Verjetni tlak predstavljajo močno zbiti kamni ali celo prodniki, ki ležijo neposredno nad sterilno lapornato podlago (SE 009). Struktura in lega obravnavanih kamnov kaže, da imamo verjetno opraviti s starejšim tlakovanjem, ki pa ga je zaradi omejenosti raziskave in pomanjkanja najdb težko časovno interpretirati. Pomembno je tudi dejstvo, da na tako omejenem obsegu raziskanega območja

Tlakovanje v stolpu 5 pred letom 1470 – vrata sv. Nikolaja (foto: B. Tušek)

ni bilo zaslediti identifikacijskih arheoloških najdb, ki bi kronološko omogočile datacijo obravnavanih tlakovanj.

Neposredno ob stolpu je bila v sklopu infrastrukturnih del narejena manjša arheološka sonda, vendar pa zaradi predhodnih gradbenih posegov (gradnja temeljev stolpa 5) ni pokazala nikakršnih arheoloških rezultatov in je bila arheološko negativna.

Čiščenje, dokumentiranje in raziskava tlaka v stolpu 5, ki je bil brez dvoma sestavni del mestnih vrat sv. Nikolaja, kaže, da so bila mestna vrata (Pusterla), verjetno gotske oblike, že pred letom 1470 dominantna na tem delu mesta. Na podlagi rezultatov arheološke sonde 3 lahko hipotetično predvidevamo, da je bilo manjše obzidje tudi ob vratih sv. Nikolaja. Na ta način je bil definiran primestni prostor, kjer sta bili znotraj obzidja cerkvi sv. Nikolaja ter sv. Mohorja in Fortunata z grobiščem. Za potrditev te domnev o obstoju manjšega obzidja ob vratih sv. Nikolaja bi bile potrebne obsežnejše arheološke raziskave med stolpoma 5 in 6.

Odkritje starejšega tlakovanja je pogojevalo manjšo spremembo projekta stopnic in notranje ureditve stolpa, tako da je bil tlak vrat sv. Nikolaja segmentarno presentiran »in situ« in osvetljen, razlagalne table pa so v delu.

Marko Stokin, Primož Predan

138

EŠD: 516

Naselje: **Piran**

Občina: **Piran**

Ime: **Piran – cerkev sv. Jurija**

Področje: **R**

Obdobje: **barok**

Avgusta 2006 so se začela konservatorsko-restavratorska dela na dveh oltarjih iz leve in desne niše slavoločne stene župnijske cerkve sv. Jurija v Piranu. Kamnita oltarja sta iz prve četrtine 18. stoletja in sta delo beneških avtorjev Paola in Giuseppa GropPELLIJA. Kamnita oltarja Rožnovenske Matere Božje v levi in Sv. imena Jezusovega v desni niši sta sestavljena iz različnih vrst marmorjev: iz kararskega marmorja, tordirani stebri obeh oltarjev so iz giallo di Verona, rdeči elementi pa pretežno iz rosso di Verona in še iz drugih vrst marmorjev. Površine oltarjev so polirane. Na oboku niše oltarja Sv. imena Jezusovega je pas štukature, ki jo je leta 1668 izdelal Battista Marangon iz Motovuna.

Oltar Rožnovenske Matere Božje

Močno motečih naslag nečistoč, ki so posledica lokacije oltarja v niši ter dvestoletne razsvetljave s svečami in oljnimi svetilkami, je bilo proti vrhu oltarja največ. Površine belih kamnitih plastik so bile prevlečene z umazanim, sivorjavim odtlenkom, prvotni odtlenki poliranih marmorjev pa so bili skoraj neprepoznalni. Večji problem je razgradnja površine oltarja, ki je posledica vremenskih vplivov na z morske strani močno izpostavljeno severno steno in zamakanj s strehe. Nenehen transport soli iz sten skozi oltar je botroval razgradnji poliranih površin oltarja. Načete površine so pripomogle k večji poroznosti in tako omogočile sekundarnim plastem globlje prodiranje v podpovršje kamnitih elementov oltarja, od koder jih ni bilo mogoče v celoti brez večjih posledic odstraniti (Drago Bac, Poročilo o restavratorsko-konservatorskih posegih na Rožnovenskem oltarju, december 2006). Pri odstranjevanju nečistoč so se predvsem v

Oltar Rožnovenske Matere Božje pred posegom
(foto: D. Bac)

predelu atike, kapitelov tordiranih stebrov in ozadij medaljonov rožnega venca razkrili sledovi nekdanje pozlate. Komisija v sestavi dr. Matej Klemenčič, Jože Drešar, Ivo Nemeč, Drago Bac, Mira Ličen Krmpotič in Jure Bernik se je strinjala, da se na podlagi odvzetih vzorcev z obeh oltarjev pripravi mnenje o sočasnosti pozlate in postavitve oltarjev v nišah za morebitne rekonstrukcije pozlate. Prve kemične analize so potrdile možnost pozlate, nanesene ob nastanku oltarjev v prvi četrtini 18. stoletja, poznejše raziskave pa so to možnost ovrgle (ustni vir: Ivo Nemeč). Dr. Matej Klemenčič bo k sodelovanju pritegnil kolege iz Benetk, da bi s primerjalnim gradivom potrdili oziroma ovrgli možnosti za morebitne rekonstrukcije zlačenih mest na obeh oltarjih bratov GropPELLI. Ostanke pozlate so bili na oltarju Rožnovenske Matere Božje konservirani. Manjkajoči žarki v atiki oltarja, ki so bili na novo izdelani iz medenine in pozlačeni, so bili ponovno

Oltar Rožnovenske Matere Božje po posegu
(foto: D. Bac)

pritrjeni na prvotno mesto. Prve domneve, da so bili kovinski žarki montirani v 19. stoletju, so bile ovržene po branju dokumentov, kjer je bilo v pogodbi izrecno zahtevano, da so "di ferro dorato à mordente" (Matej Klemenčič, Nuovi contributi all'opera dei fratelli Paolo e Giuseppe GropPELLI, Francesco Robba and the Venetian Sculpture of the Eighteenth Century. Papers from an International Symposium Ljubljana, 16th - 18th October 1998 (J. Höfler & al. ed.), Ljubljana 2000, str. 109–124).

Na mestu oltarne slike, dela Giuseppa Angelija, ki so jo leta 1940 odpeljali v Italijo, je sedaj lesena pozlačena in polihromirana procesijska lesena statua Marije z otrokom.

Oltar Sv. imena Jezusovega

Konservatorsko-restavratorski posegi so se sprva izvajali na oboku niše oltarja, prekritem z v štuku izdelanimi reliefi, na katerem so upodobljeni celopostavni angelci (puti) med oblaki z osrednjim prizorom, vencem z angelskimi glavicami, ki obkroža pozlačene črke Kristusovega monograma IHS. Z močno načete štukature so bili odstranjeni recentni premazi. Vse angelske glavice, ki so bile od nastanka štukature v 17. stoletju izgubljene ali pozneje zamenjane v precej primitivni maniri, so bile odstranjene in rekonstruirane po prvotnih kvalitetnejših vzorcih na samem reliefu. Poškodbe so bile pokitane, površina štukature je bila tonsko izenačena na odtенок marmorina, ki je bil v niši še ohranjen in restavriran. Monogram Kristusovega imena je bil ponovno pozlačen. Poleg apnene malte so bili uporabljeni še naslednji materiali: pucolana, apno mix, akrilna emulzija, ledan tb1, kremenčev pesek in kalcitna moka.

V letu 2006 so bili restavrirani tudi kamniti elementi oltarja v območju pod štukaturu. Restavratorske postopke na štukaturi in oltarju je izvajala in vodila Mira Ličen Krmpotič. V letu 2007 se postopki restavriranja oltarja Sv. imena Jezusovega nadaljujejo. Z oltarja sneta slika Sv. trojica s svetniki se bo v letošnjem letu restavrirala.

Jure Bernik

139

EŠD: 7620

Naselje: Pišce

Občina: Brežice

Ime: Pišce – Pleteršnikova domačija

Naslov: Pišce 4

Področje: Z

Obdobje: 19. stoletje, prva polovica 20. stoletja

Domačija Maksa Pleteršnika, jezikoslovca in avtorja velikega slovensko-nemškega slovarja, rojenega leta 1840 in umrlega leta 1923 v domači hiši, stoji nekoliko zunaj naselja Pišece, na hribu severozahodno od vasi, ob stari kolovozni poti, ki je vodila proti gradu Pišece. Sama domačija stoji na izpostavljenem pobočju in je dobro vidna iz vasi. Do hiše je mogoče priti peš iz Pišec po že omenjeni poti ali z avtomobilom po novi cesti, ki vodi proti lovski koči.

Domačijo Maksa Pleteršnika sestavljajo stanovanjska hiša, gospodarska poslopja, zidnica, kapela ter pripadajoče zemljišče s sadovnjakom in vrtom. Stanovanjska hiša je prislonjena v pobočje, tako da daje ob pogledu iz doline vtis enonadstropne stavbe. Hiša ima dvokapno streho. Na jugozahodni fasadi je vzdana spominska plošča, ki jo je v spomin na jezikoslovca Maksa Pleteršnika postavila Slovenska matica leta 1933. Okoli domačije so ostanki nekdanjega sadovnjaka, ki ga danes sestavlja starejše sadno drevje. V zidnici, ki stoji na pobočju nad hišo, je Maks Pleteršnik preživel svoja zadnja leta in tu tudi ustvarjal. Danes je v delu hiše muzejska zbirka s predstavitevijo Pleteršnikovega življenja in dela.

V letu 2006 so potekala dela pri obnovi zidanice, ki je sestavni del domačije. Položeni so bili opečni tlakovci v kleti in lesen pod v stanovanjskem delu. Rekonstruirana je bila zidana peč, s posebnim kuriščem v kleti. V stanovanjskem delu sta bila urejena prostora, ki sta namenjena raziskovalcem za njihovo delo. Na rojstni hiši ni bilo večjih posegov. Očiščeno in z zaščitnimi premazi je bilo premazano stavbno pohištvo.

Vsa dela so bila opravljena v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji ter soglasjem in pod nadzorstvom odgovorne konservatorke. Ob tem moram poudariti skrb za domačijo, ki jo že več kot 10 let vzdržuje Društvo Maks Pleteršnik z neutrudno predsednico Marjanco Ogorevc.

Judita Podgornik Zaletelj

140

EŠD: 8977

Naselje: **Pivola**

Občina: Hoče-Slivnica

Ime: **Pivola – gomilno grobišče**

Področje: A

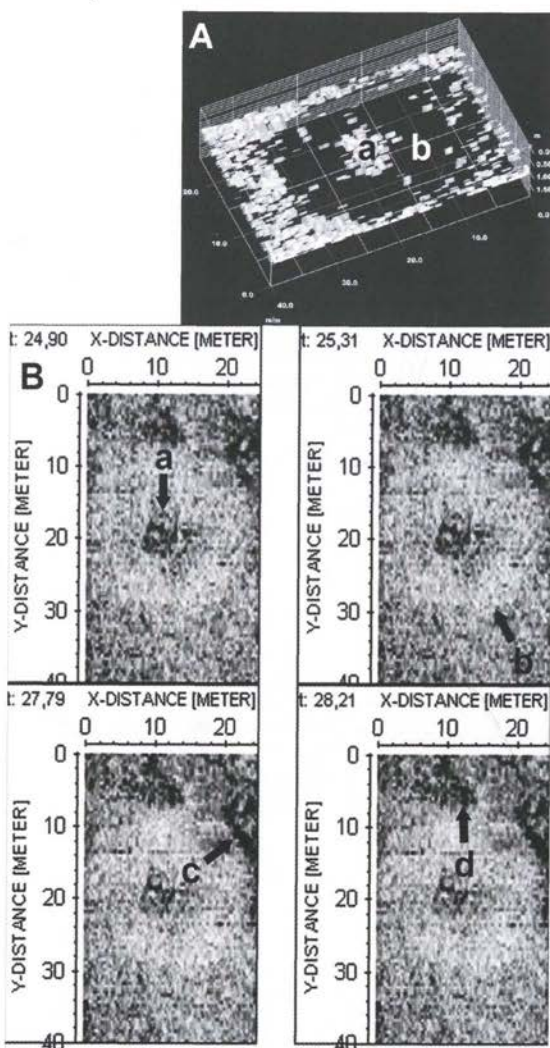
Obdobje: starejša železna doba

Na pobudo ZVKDS, OE Maribor, smo na območju gomilnega grobišča Pivola raziskali gomilo 13, ki je bila zaradi dolgoletnega oranja poljskih površin že skoraj povsem izravnana. Po

pričanju lastnikov je ob oranju na površje pogosto prihajalo tudi kamenje, za katero smo predvidevali, da je sestavljalo zidano grobno kamro, med izkopavanji pa smo to domnevo potrdili.

V raziskavo je bila vključena vsa dosegljiva tehnična podpora, ki smo jo uporabljali tako v predizkopavalnem, izkopavalnem in postizkopavalnem procesu. Gomilo smo najprej tridimenzionalno izmerili in izrisali ter jo v sklopu geofizikalnih prospekcij raziskali z georadarjem (GSSI sir 3000, z 200 MHz anteno) ter merilcem električne upornosti (Geoscan MR15) v profilih z medsebojno oddaljenostjo 0,5 m. S tem smo

Rezultati georadske raziskave

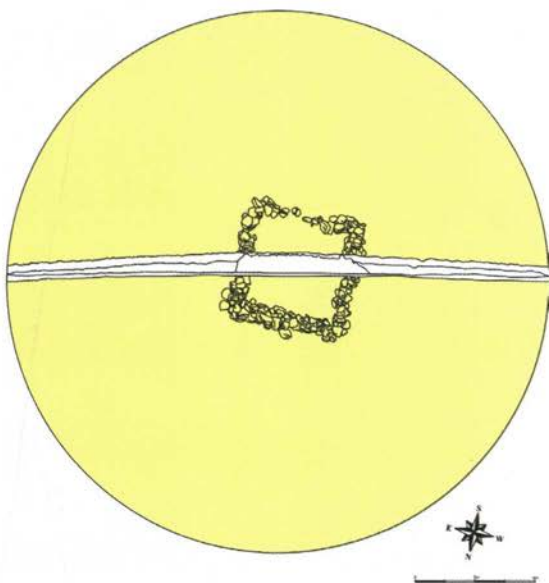

si zagotovili dobro izhodišče za načrtovanje izkopavanja, saj smo lahko predvidevali velikost centralne kamnite grobne konstrukcije, njeno globino in višino ohranjenosti ter velikost gomile (sliki 1A, B):

V centru slike 1A so vidni radarski odboji visokih amplitud, ki so posledica majhne kamnite grobne kamre v središču gomile (a). Gomila se jasno loči od okolice po nižjih amplitudah odbojev zaradi močnega dušenja elektromagnetnega valovanja v dobro namočenih tleh (b). Kot kaže, je gomila boljši kolektor vode od okolice. To razlagamo z rahlejšo konsistenco polnila gomile in slabo prepustno podlago pod njo. To je pomemben podatek za arheološko prospekcijsko, ker zdaj vemo, da lahko prepoznamo gomile po krožnih območjih močnega dušenja radarskih valov tudi v primerih, ko na sredini nimajo kamnite konstrukcije oziroma je bila ta uničena. Na sliki 1B vidimo več detajlov. Jasno se vidijo kvadraten tloris centralnega kamnitega objekta (a), krožno območje z nižjimi amplitudami radarskih odbojev, ki je očitano s sklenjeno krožnico – radarsko mejo gomile (b). Poleg tega smo ugotovili izrazite radarske odboje od nekakšnih linearnih in pravokotnih struktur, za katere pa ne moremo podati zanesljive interpretacije, ker segajo deloma zunaj raziskane površine (c in d).

Z ročnim izkopom smo razkrili ostanke gomile, ki je bila, žal, že izropana, pri čemer so bile močno poškodovane tudi plasti, ki jih novodobno oranje

Tloris in profil gomile s centralno grobno kamro

ni doseglo. Kljub temu pa se je ohranilo dovolj najdb, da lahko grob z najverjetneje dvema pokojnikom datiramo v čas Ha C. Najbolj izpovedne so najdbe posod z našlebljenim visokim stožčastim vratom, fragmenti črnih, grafitiranih posod z okrasom odtisnjenih rozet in bronasta sploščena kroglasta glavica večglave igle, ki jim lahko najboljše analogije najdemo kar na tem grobišču in v II. horizontu pripadajoče naselbine (Teržan, 1990, 32, T. 11: 5, 6 63: 10; Strmčnik-Gulič, Teržan, 2004, T. 2: 11).

Ob najdbah pa predstavlja največjo zanimivost in novost struktura gomile. Z izkopavanji smo ugotovili premer njenega zemljenega plašča, ki je ob nasutju meril približno 18 m in je pokrival kvadratno kamnito grobno kamro z zunanjo dolžino stranic približno 4 m. Slednja je bila zidana v suhozidni tehniki, njene stranice pa so bile usmerjene natančno S–J in V–Z. Vzhodna in zahodna stranica sta bili prekinjeni z jamo za soho s kamnitimi zagozdami. V njej je kljub podolgovati obliki in relativno veliki dolžini, 0,62 oziroma 0,71 m, stala le ena soha, kar je moč sklepati iz postavitve kamnitih zagozd. Sohi sta najverjetneje podpirali streho kamre ter nosili lesen opaž, katerega ostanke je bilo moč slediti ob notranjem licu kamnitega suhozida kot rahlo, rjavo preperinsko plast. Ta je bila tudi na dnu grobne kamre, kjer smo ob sledovih desk odkrili tudi poglobljeno sled tramu oziroma ploha, ki je povezoval obe sohi in je bil verjetno osnova oziroma podloga za lesen pod.

Po končanem izkopavanju je bil prostor izkopavanja pod nadzorom zasut, tako da je obdržal obliko gomile, ki v kontekstu sosednjih, še vidnih gomil ohranja in še naprej oblikuje videz kulturne krajine območja.

Pri analizi dokumentacije smo primerjali rezultate geofizikalnih raziskav z ugotovitvami izkopavanj, kar je prineslo spoznanja, ki bodo vplivala na načrtovanje bodočih raziskav.

Biba Teržan, Matija Črešnar, Branko Mušič

141

EŠD: 7924

Naselje: **Planina pri Sevnici**

Občina: Šentjur pri Celju

Ime: **Planina pri Sevnici – grad**

Področje: A, UA

Obdobje: srednji vek

Grad Planina pri Sevnici stoji na strmi skalni rebri nad istoimenskim naseljem v Občini Šentjur. Grajsko jedro predstavlja mogočen palacij približno

pravokotnega tlorisa romanskega izvora, datiran v konec 12. stoletja. Prvotni romanski palacij je ohranjen v dveh obodnih stenah in delu tretje, medtem ko je četrta, južna stena najverjetneje nekoč z delom krušljive skalne podlage zgrmela v dolino. Južna stena ima danes gotosko podobo, grad je doživel številne prezidave in dozidave v 14. in 16. stoletju in je danes kot kulturni spomenik zavarovan z Odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov v Občini Šentjur pri Celju (Uradi list RS, št. 47/96-2884, 57/98-2682, 65/2002-3156, 107/2005-4684).

Od leta 2004 potekajo na gradu obnovitvena dela, arheološka raziskava pa je bila pogojena z nameravanjem utrjevanjem severne stene palacija. Raziskave so s prekinitvami zaradi neugodnega vremena potekale od 7. 9. do 10. 10. 2005. Arheološka sondiranja je opravila ekipa ZVKDS, OE Celje, z zunanjimi sodelavci. Pri strojnem in ročnem izkopu so sodelovali delavci gradbenega podjetja GIC Gradnje, d. o. o.; investitor izkopavanj je bilo podjetje Tajfun Planina, d. o. o. Lokacija testnega izkopa v velikosti 3 x 10 m je bila izbrana ob preseku kontraforja ter prečno na severno steno palacija do prepada, kjer smo domnevali obstoj ostankov grajskega obzidja. V južnem delu izkopnega polja je strojni izkop potekal do globine okoli 0,70 m, v severnem delu izkopnega polja pa do okoli 1,5 m. Izkopno polje je bilo v celotnem obsegu raziskano do globine 3,80 oziroma 4,43 m.

Stratigrafsko stanje kaže več faz izrabe in izgradnje obravnavanega prostora. Sodeč po preliminarni časovni opredelitvi drobnega keramičnega gradiva, je obravnavani prostor ob severni steni grajskega palacija vse od 13. stoletja služil kot prostor namernega zasipavanja prostora. V prvi fazi po izgradnji palacija je bila njegova severna stena ojačana s podpornim zidom, vzporednim s severno steno, in s kontraforjem. Sledi nasipavanje terena z ruševinskim materialom, ki izvira iz območja grajskega kompleksa in kaže na obsežne gradbene dejavnosti na grajskem griču. Naslednjo gradbeno fazo predstavlja gradnja masivnega obzidja, v 3 m globok temeljni jarek. Zid je v izkopnem polju širok 1,50 in visok 2,40 m, grajen iz lomljencev apnenca in vezan z močnim maltnim vezivom. Z izgradnjo obzidja postane prostor bolj položen in je manj podvržen pobočni eroziji, obenem pa postane dostop iz doline do severne strani grajskega kompleksa še težji. Po izgradnji obzidja je bil prostor ponovno uporabljan za različna vzdrževalna in obnovitvena dela na gradu. Odkrite so bile pravokotna jama za gašenje apna ter več žganinskih in maltnih plasti, ohranjenih po

celotni površini izkopnega polja.

Preliminarni rezultati sondaž kažejo, da se na gradu Planina pojavljajo predmeti, ki so običajni inventar gradov v obdobju od 13. do 17. stoletja. Najpogostejša oblika ohranjene kuhinjske lončenine so lonci z ovrtnikastim ustjem, datirani v čas od 13. do 15. stoletja. Med namiznim posodjem so ohranjeni odlomki majolike s slikanim okrasom v modri barvi, uvoženi iz mediteranskega prostora. Pivsko posodje je zastopano z odlomki pivskih čaš s pečatnim okrasom, med katerimi izstopa odlomek čaše z zelenkastomodrim loščem na zunanji in notranji strani čaše, ki je okrašen s pečatnim okrasom (SE 25). Gre za redke primere v slovenskem prostoru, saj je edina tovrstna čaša, loščena na obeh straneh, znana le še z gradu Kacenštajn v Florijanu pri Šoštanju, datirana v prvo polovico 15. stoletja.

Ob lončenini se pojavlja tudi precejšnje število kovinskih predmetov, povezanih z različnimi gradbenimi dejavnostmi (žebli, verige ...), s stanovanjsko opremo gradu (železni zapah, ključavnica obešanka), ohranjenih pa je tudi nekaj piramidalnih puščičnih osti za samostrel, ki so kronološko težko opredeljive, saj se pojavljajo od 12. stoletja naprej skozi ves srednji vek. Med steklenim gradivom prevladujejo odlomki okenskih pihancev, ki so na gradovih običajni že v 16. stoletju. Pečnice so zastopane v velikem številu, oblikovno in motivno primerljive s tistimi iz Celja in Šaleške doline: neloščena lončasta pečnica (konec 14., začetek 15. stoletja), neloščena pečnica, narejena v predrti tehniki (15. stoletje), ter loščena pečnica, okrašena z motivom oslovskega hrbita (17. stoletje).

Na podlagi rezultatov sondažnih arheoloških

Grad Planina pri Sevnici; pogled na severno steno palacija, podporni zid in kontrafor (foto S. Firšt, Arhej, d. o. o.)

raziskav so bili podani nadaljnji kulturnovarstveni pogoji za statično sanacijo severne stene palacija gradu Planina.

Danijela Brišnik, Vesna Merc, Maja Bricelj

142

ESD: 5061

Naselje: **Podbrdo**

Občina: Tolmin

Ime: **Podbrdo – kmečki dvorec Podbrdo 18**

Naslov: Podbrdo 18

Področje: E

Obdobje: 1758, druga polovica 18. stoletja, 19. stoletje

Kmečki dvorec Podbrdo ali Pri Jakovki stoji v gruči hiš v vaškem jedru v Podbrdu. Hiša sodi med večje in najstarejše v kraju. Odlikuje jo mogočna, s skrilom krita streha, kamniti portal na vhodnem pročelju, poslikave na dveh fasadah ter v izbi lesen baročni strop oziroma v pritličju ostali obokani prostori.

V preteklih letih je bil kmečki dvorec v okviru popotresne obnove Posočja celovito saniran. Restavrirane so bile tudi freske na južni in vzhodni fasadi.

Po nekajletnem premoru so se v poletnih mesecih nadaljevala zaključna gradbenoobrtniška dela v pritličju objekta, to je v kleti, veži, izbi, kamrici, nekdanji črni kuhinji, shrambi in v pomožnih prostorih, za muzejske potrebe in potrebe TIC-a. Izbrani izvajalec del, Vetra Kotnikova 5, Ljubljana, je v izbi in kamrici položil lesen pod oziroma kamnitega v shrambi ter opečnatega v veži. V pritličju so bila izvedena kasetirana vrata, lesene okenske police ter prepleskani vsi prostori. Prebarvane so bile kovane okenske mreže.

Andrejka Ščukovt

Notranjost kmečkega dvorca – izba, avgust 2006
(foto: M. Kunst)

Notranjost kmečkega dvorca – veža, avgust 2006
(foto: M. Kunst)

Pogled na celovito obnovljen kmečki dvorec – Pri Jakovki, maj 2005 (foto: M. Kunst)

143

ESD: 300955 (št. predloga za vpis v RKD)

Naselje: **Podbrdo**

Občina: Tolmin

Ime: **spomenik ponesrečenim pri gradnji Bohinjskega predora**

Področje: Ž

Obdobje: 20. stoletje

V letu 2006 je Bohinjska železnica praznovala stoletnico obratovanja. Trasa železnice je impozantno delo in izjemen gradbeni dosežek tedanje gradbene stroke. Železniškim tirom so vrezali pot skozi neprehodne grape, jih speljali po ravninah dolin, združili prepadne stene sotesk in izvrtali pot skozi skrivnostne globine gora. Železnica odseva moč človekovega razuma in dela ter njegovo majhnost v dojemanju naravnih sil. Železniški tiri peljejo po strmih pobočjih, kjer so bili potrebni nadčloveški napor, da so bile

Poškodovana plastika angela, maj 2006 (foto: E. Drole)

Stanje spomenika po obnovi, julij 2006 (foto: E. Drole)

hudourniške vode ukročene in plazovite mase zaustavljene. Dela so zahtevala tudi človeška življenja. V spomin in zahvalo so vodilni pri gradnji predora ponesečenim delavcem postavili dva spomenika, po enega na vsaki strani predora. Eden stoji ob cerkvenem zidu v Bohinjski Bistrici, drugi pa ob cerkvenem zidu v Podbrdu. Spomenika sta povsem identična. Kamniti del spomenika predstavlja obelisk s posvetilnim napisom in imeni umrlih ter je postavljen na stopničast podstavek. Na levi strani je na zgornjo polico podstavka pritrjena skulptura angela, na levo pa posoda v obliki žare, okoli katere se ovija kača. Spomenik v Bohinjski Bistrici je ostal nedotaknjen, medtem ko je bil tisti v Podbrdu močno poškodovan. Le prisebnost posameznikov je botrovala, da so poškodovano plastiko angela shranili na podstrešje hiše, v kateri je urejena veroučna dvorana. Posoda v obliki žare pa se je izgubila.

Ob praznovanju stoletnice Bohinjske železnice je bila dana pobuda za obnovo spomenika. Plastika angela, izdelana iz zamak litine, je bila močno poškodovana: desna noga je bila odlomljena, manjkale so desna perutnica in desna roka, v kateri angel drži venec, ter že omenjena posoda v obliki žare.

Po originalnem vzorcu identičnega spomenika v Bohinjski Bistrici smo izdelali modele za manjkajoče dele. Novi deli so izdelani iz epoksidne smole kot veziva in alu zrn kot polnila. Odlitke smo s pocinkanimi lamelnimi vezmi fiksirali na manjkajoča mesta. Površino pa smo retuširali. Obnovljen je bil tudi napis na spomeniku. Preden smo plastiko angela in posode pritrčili na spomenik, je bilo treba spomenik najprej naravnati, saj se je že nagibal, in mu utrditi temelje.

Restavratorska dela je opravil Anton Naglost.

Ernesta Drole, Anton Naglost

144

EŠD: 2393

Naselje: Podpeč pri Gabrovki

Občina: Litija

Ime: Podpeč pod Skalo – cerkev sv. Pavla

Naslov: Podpeč pod Skalo, parc. št. 1971 k. o.

Moravče

Področje: A, UA, R

Obdobje: 14.–19. stoletje.

Cerkev sv. Petra in Pavla stoji v podnožju skalnatega pobočja Velike peči pri Gabrovki nad

naseljem Podpeč, vzhodno od ruševin nekdanjega gradu Gallenstein. Kljub zelo odmaknjeni legi na koncu slikovite doline in preprosti zunanosti predstavlja enega pomembnejših spomenikov tega območja s konca 14. stoletja, predvsem zaradi srednjeveških poslikav v notranjosti.

Cerkev se v obsegu prvotne kapele v arhivskem gradivu prvič omenja v listini iz leta 1390 (Državni arhiv Slovenije), ko jo je kot beneficij ustanovil Henrik Gall z ženo Elizabeto, kar potrjuje tudi napis nad poslikavo severne ladijske stene.

Na zvonik kvadratnega tlorisa, ki v gornjem delu prehaja v osmerokotni stolp, se navezuje pravokotna ladja, sledi tristrano zaključeni kratki križnorebrasto obokani prezbiterij.

Notranjost cerkve je bila v poznem srednjem veku trikrat poslikana: prvič okoli leta 1420, nato ob koncu 15. stoletja, zadnja poslikava in obnova poslikave je bila izvedena leta 1539. Freske so še večji del zakrite z beležem, zaradi prisotnosti kapilarne vlage pa so v zelo slabem stanju, deloma preperete, prekrite tudi s plastjo alg.

Zaradi velike vlage v cerkvi so se krajani odločili za sanacijo tal in obnovo tlaka. Investitorju smo posredovali smernice za sanacijo vlage (izdelavo zračne kinete in izvedbo drenaže ter vertikalno izolacijo sten). Ti posegi naj bi omogočili poznejšo obnovo sten in restavriranje poslikav.

V letu 2004 so krajani načrtovali obnovo tlaka v ladji, ki je deloma opečnat, deloma pa kamnit, in zamenjavo starega lesenega kora. Po statičnem pregledu dotrajanega kora smo se odločili za izdelavo novega. ZVKDS, OE Ljubljana, je za obnovo pevskega kora po predhodnih raziskavah izdelal smernice in načrt za izdelavo novega kora; tega so v letu 2006 izdelali. Celotna konstrukcija

Pogled na novi kor v letu 2007 (foto: M. Erbežnik)

kora, ki jo je izdelal ključar Marjan Resnik, je iz hrastovega lesa, izrezljana ograja pa je barvana po predloženem vzorcu. Dela se bodo nadaljevala v letu 2007. Stari tlak je odstranjen, nadomeščen bo z novim opečnim tlakovcem dim. 24 x 24 cm.

Modest Erbežnik, Irena Vesel Koparč

145

EŠD: 271

Naselje: Podstenice

Občina: Dolenjske Toplice

Ime: Kočevski rog – baza 20

Področje: Z

Obdobje: druga svetovna vojna, sredina 20. stoletja

Baza 20 v Kočevskem rogu je edini ohranjeni skriti sedež vodstva odporniškega gibanja v drugi svetovni vojni. Šestindvajset lesenih objektov se je ob precej rednem vzdrževanju ohranilo v dokaj neprimernem okolju gozda. Od leta 1994 potekajo obnovitvena dela na posameznih objektih. Kmalu bo cikel obnove, ko so vsi objekti dobili novo kritino, zaključen.

V letu 2006 so potekala dela na objektih št. 8, 11 in 13. Na vseh je bila zamenjana strešna kritina – skodle, zamenjani so bili posamezni elementi, popravljena okna in vrata, objekti so bili očiščeni in premazani z ustreznimi zaščitnimi sredstvi za les.

V okviru geodetske izmere parcel je bil opravljen izpis podatkov v zemljiški knjigi v Novem mestu za historični pregled lastništva. Zaključena je bila fotogrametrična izmera objektov in območja, ki jo je izvajal Geodetski inštitut Slovenije. V okviru razstave o predstavitvi del ZVKDS, OE Novo mesto, v Spomeniškovarstvenem centru v Ljubljani so bila na enem panoju predstavljena dela na bazi 20 po letu 1994. Vsi posegi so potekali usklajeno med izvajalci Varpremom iz Ljubljane, Bojanom Koželjem iz Stahovice, Geodetom iz Novega mesta ter Geodetskim inštitutom Slovenije, Dolenjskim muzejem kot upravljavcem in OE Novo mesto v skladu s smernicami in kulturnovarstvenim soglasjem.

Judita Podgornik Zaletelj

146

EŠD: 7771

Naselje: Polički Vrh

Občina: Pesnica

Ime: Polički Vrh – Jareninski dvor

Naslov: Polički Vrh 1

Področje: E

Obdobje: 16.–20. stoletje

Leta 2006 so se začela gradbenosanacijska dela na poslopih Jareninskega dvorca z obnovno strehe na dvorcu in prenavo gospodarskega poslopja.

Posestvo Jareninskega dvorca je bilo na območju Podravja od 12. stoletja dalje upravno in gospodarsko središče benediktinskega samostana iz Admonta (Pirchegger, Untersteiermark, str. 32). Alpski samostani so imeli v srednjem veku pri nas veliko vinogradov, saj so med drugim potrebovali vino za kulturne namene. Benediktinska opatija iz Admonta je kupila ali dobila obsežne posesti v Slovenskih goricah in posestva pri Ljutomeru in Radgoni.

V srednjem veku se tu kot njegovi ministeriali omenjajo gospodje Jareninski. V 12. in 13. stoletju domnevno nastopa rod jareninskih vitezov, ki so prebivali na Jareninskem dvorcu, od leta 1329 dalje pa je v Jarenini ohranjena vrsta imen admontskih administratorjev. V drugi polovici 20. stoletja je bil Jareninski dvor s posestvom v upravljanju mariborskega Agrokombinata, ki je imel v poslopiju svoje poslovne prostore in stanovanja. Po denacionalizacijskem postopku je dvor od leta 2003 zopet v lasti benediktinskega samostana.

Iz admontskih urbarjev lahko razberemo, da je bil velik del podložniške zemlje na tem območju zasajen z vinsko trto, prvi vinogradi so omenjeni že leta 1074. Opati so prepuščali upravljanje posesti raznim upraviteljem. Tudi danes posestvo upravlja najemnik.

Poslopje v Jarenini naj bi postavili v 15. stoletju, v času opata Antonija I. (1483–1491). V 16. stoletju, leta 1535, so Turki požgali jareninsko cerkev in opustošili pokopališče. Takrat je pogorel tudi Jareninski dvorec. Po napadu Turkov so cerkev sezidali v poznogotskem slogu. Leta 1548 je bil pozidan tudi novi »štok« – Jareninski dvorec s prostorom za upravitelja, ter odstranjen obrambni jarek. V času opata Urbana (1628–1659) so po njegovem naročilu prostore v Jarenini temeljito predelali (o gradbeni zgodovini Jareninskega dvorca: Dr. Johann Tomashek, samostanski arhiv Admont). Predelave so potekale tudi v 18. in delno v 19. stoletju. Gospodarska poslopja v okolici dvorca so mlajša, izvirajo iz 19. stoletja. Dvorec in gospodarska poslopja so v drugi polovici 20. stoletja, ko je z njimi upravljal Agrokombinat, precej propadla. V tem času jih ni nihče vzdrževal. Zanimarjena poslopja, ki so gradbeno v slabem stanju, so potrebna celovite sanacije in prenove. Kompleks bo po programu zaživel kot upravno in gospodarsko središče vinogradniške posesti.

Ko so bile iz dvorca preseljene stranke in so prostore temeljito očistili, se je investitor lotil obnove strehe. Opečna kritina je bila dotrajana, zaradi zamakanja

je bila poškodovana tudi strešna konstrukcija. Streha zahodnega trakta dvorca z nekdanjo kapelo je strma dvokapnica s celostranskima čopoma. Laternasta čebula zvonika je krita z bakreno pločevino. Streha vzhodnega trakta je prav tako strma dvokapnica in jo na vzhodu zaključuje celostranski čop. Osnova strešne konstrukcije je ležeči strešni stol. Celotna streha dvorca je bila krita z opeko, večina kritine je bil ravno zaključen bobrovec. Zvonik z bakreno čebulasto laternasto streho ima na vseh štirih straneh polkrožno zaključena okna z lesenimi loputami. Na zahodni strani zvonika je nameščena ura. V zvoniku visi majhen bronast zvon iz leta 1828.

Pri obnovi strešne konstrukcije je bilo treba zamenjati dotrajane in poškodovane dele lesa z novimi. Nadomeščeni so z elementi enakih dimenzij in oblik, kakor so bili obstoječi. Dotrajana strešna pultna okna na južni in vzhodni strani poslopja so bila odstranjena in enaka nameščena na severni, zadnji strani strehe objekta. Zaščiteni so z lesenimi loputami. Streha je v celoti prekrita z novo opečno kritino, ki je po obliki enaka obstoječi stari kritini, bobrovcu pravokotne oblike. Stare še uporabne opeke ni bilo mogoče kombinirati z novo opeko, ker je nova po formatu nekoliko manjša, obenem pa je bilo stare nepoškodovane opeke ohranjene tako malo, da z njo ni bilo mogoče prekriti niti dela kakšne strešine. Obe žloti sta izvedeni iz opeke. Slemenjaki enostavnih oblik so pri prekrivanju slemena in robnikov položeni v malto. Nepotrebni novejši dimniki in dimnik ob zvoniku so odstranjeni, preostala dva sta obnovljena. Stari dotrajani žlebovi z odtočnimi cevmi so odstranjeni, nameščeni so novi, bakreni. Delo je izvajalo tesarstvo in krovstvo Anton Wallner iz Gradca. Streha zvonika, krita z bakreno pločevino, je bila obnovljena v osemdesetih letih 20. stoletja.

Podstrešje ostaja zaenkrat neizrabljeno in nespremenjeno, eventualno ga je mogoče v prihodnosti uporabiti v skladu s statično presojo in konservatorskimi smernicami.

Prenova gospodarskega poslopja, ki stoji vzdolž ceste na zahodni strani dvorca, se izvaja po gradbenem načrtu Architektur A Design Albertoni z Dunaja. Pri prenovi gospodarskega poslopja je bilo treba najprej odstraniti sekundarni podaljšani strešni napušč in lesene stebre vzdolž vzhodne strani poslopja. Na vzhodni in zahodni strani gospodarskega poslopja sta zaradi potreb sodobne proizvodnje izvedena prizidka. Na eni strani je izvedena dovozna rampa, na drugi pa prizidek za sanitarije in laboratorij. Obe dozidavi sta izvedeni kot sodobna funkcionalna dodatka.

Tudi notranjščino je bilo treba zaradi sodobne proizvodnje predelati in prezidati. Zunanjščina starega gospodarskega poslopja pa je ostala v osnovi nespremenjena. Stavbno pohištvo je bilo treba zaradi dotrajanosti oziroma različnih predelav zamenjati v celoti. Nova okna in vsa zunanja vrata so narejena iz hrastovine. Izvedeni so novi ometi, saj so bili stari dotrajani oziroma na nekaterih mestih že novi, cementni. Opečni mejni zidec ter opečni segmentni loki nad okni in vrati pa so ohranjeni in sanirani, manjkajoči deli so dodelani s staro opeko. Ohranjena kamnita portala na vzhodni strani poslopja sta sanirana. Na podlagi vzorca starega ometa so novi ometi izvedeni zaglajeno, fasade bodo pobarvane v peščeno oker barvi, profilacija pa bo ubito bela. Gradbena dela izvaja gradbeno podjetje Konstruktor iz Maribora, tesarska in krovska dela pa je opravil Anton Wallner iz Gradca. Streha je bila rekonstruirana na podlagi stare strešne konstrukcije ter prekrita z opečnim zareznikom.

Jelka Skalicky

147

EŠD: 5080

Naselje: **Postojna**

Občina: Postojna

Ime: **Postojna – Jamska restavracija**

Naslov: Postojna – jama

Področje: UA

Obdobje: 20. stoletje

V historicističnem stilu zasnovan objekt Jamske restavracije, ki ga veliko ljudi poimenuje kar Jamski dvorec, je bil po načrtih arhitekta Pietra Palumba zgrajen na samem vhodu v Postojnsko jamo v letu 1928 in je vedno služil za turistične namene. Zasnovan je bil zelo ambiciozno, z bogatimi kamnoseškimi detajli in masivnimi stebri na pročelju, konstrukcija stropov in strehe pa je že zelo moderna – armiranobetonska. Notranjščino krasijo lepo ornamentirane lesene obloge stropov, vitražna vrata in okna, venecijanski tlaki, muranski lesteneč, ob širokem kamnitem stropišču z balustradno ograjo pa sta dve kovani svetilki. Nekaj poveljnih posegov je bilo neustrezno izvedenih in jih je bilo treba preoblikovati. Sicer pa so bile težnje arhitektov po notranjih in zunanjih preureditvah zelo velike in so bili po prejemu kulturnovarstvenih pogojev vidno razočarani. Prenova je bila nujna zaradi dotrajanosti notranje opreme in tudi instalacij. Veliko truda je bilo treba vložiti že v konstruktivno in strokovno pripravo tehnične dokumentacije. Na podlagi te je nato potekala prenova zelo

intenzivno, kar je pri tovrstnih turističnih objektih že kar stalna praksa, vendar pa pomeni velik napor pri opravljanju konservatorskega nadzora. Vse kvalitetne dele stavbe je bilo seveda nujno treba ohraniti in zato med deli ustrezno zaščititi, saj se je objekt predvsem instalacijsko povsem preuredil. Stensko slikanje se je v celoti izvedlo na novo, na podlagi najdenih originalov. Restavriran je bil tudi muranski lesteneč, po konservatorskem načrtu pa so se izvedli lestenci v nadstropju. Veliko težav in usklajevanja je bilo tudi zaradi nujne vgradnje dvigal in drugih sanitarnotehničnih ter varnostnih zahtev.

Kljub vsemu je bil projekt celovite prenove, ki jo je po načrtih podjetja Koling iz Idrije in pod konservatorskim nadzorom naše službe izvajalo podjetje Energoplan iz Ljubljane, uspešno izveden. *Mitja Mozetič*

148

EŠD: 23088

Naselje: **Postojna**

Občina: Postojna

Ime: **Komanda garnizije**

Naslov: Kolodvorska cesta 3

Področje: Z

Obdobje: 20. stoletje

Za stavbo Komanda garnizije v Postojni smo izdelali strokovne osnove za razglasitev za spomenik lokalnega pomena ter konservatorski program. Objekt nekdanje vojašnice bo namenjen delovanju Notranjskega muzeja.

Ob cesti na železniško postajo so leta 1929 Italijani postavili vojašnico, namenjeno posadki karabinjerjev. Objekt je zgradilo podjetje G. dell'Angello po projektih inženirja La Jakona. Poslopje je bilo ograjeno, dvorišče je bilo urejeno, na zadnji strani so bili zgrajeni še poslopje konjušnice s senikom in garaži. Objekt je med obema vojnama služil za obrambo rapalske meje. Z Rapalsko pogodbo je Italija tudi formalnopravno dobila ozemlja, ki so ji bila obljubljeni z londonskim sporazumom kot plačilo za prestop k antantnim silam. Obmejno območje je italijanska država začela po nastopu fašizma močno utrjevati. Na meji so nastajale močne utrdbe, v večjih naseljih pa kasarne z vojaškimi enotami in poveljstvi. Postojna in njena okolica sta tako postali strateško oporišče na poti proti Gorici. Po drugi svetovni vojni je bila v omenjeni vojašnici garnizijska komanda. Stavba od leta 1991, ko jo je vojska zapustila, nima več svoje funkcije in propada.

Stavbna masa je sestavljena iz glavnega dela in

dveh stranskih kril. Glavna fasada je najbolj reprezentativna, zadnja fasada, obrnjena na notranje dvorišče, pa je skromna, obdelana v ometu in delno prekrita s salonitnimi ploščami. Objekt je grajen v opeki, fasada v pritličju je delno obdelana v kamnu, na vhodni fasadi je v prvem nadstropju balkon. Med posameznimi nadstropji je izdelan venčni zidec.

Postojna je že od nekdaj pomenila prehod s severa in vzhoda na jug in zahod Evrope. Z rapalsko mejo v 20. stoletju je postala tudi obmejno mesto z vsemi objekti in službami, ki na obmejnih območjih nastanejo. Nekdanja kasarna za posadko karabinerjev, ki je po drugi vojni ohranila status kasarne, bo dobila novo vsebino. Nekdanji objekt z vsebino represivnega aparata bo po novem namenjen kulturni dejavnosti z nalogo ohranjati spomin na preteklost in s tem tudi ohranjati spomin na nekdanjo vsebino objekta. Nova vsebina objekta pogojuje tudi novo razporeditev prostorov. Pri obnovi ohranjamo detajle, ki pričajo o času in namenu nastanka objekta ter kraju ohranjajo zgodovinsko pričevanje.

V letu 2006 je bil izdelan projekt obnove, ki ga je izdelal IZTR inženiring in projektiranje, d. o. o., iz Ljubljane; odgovorni projektant je Gregor Rihar. Začela so se tudi najnujnejša dela, da se zaustavi propadanje stavbe. Na objektu je bila v letu 2006 najprej obnovljena streha, ki je bila v zelo slabem stanju. Na več mestih je puščala, delno je bila poškodovana tudi že strešna konstrukcija.

Ernesta Drole

149

EŠD: 23086

Naselje: Postojna

Občina: Postojna

Ime: Postojna – mestno jedro

Naslov: Postojna

Področje: E, U

Obdobje: 16.–20. stoletje

Tako imenovano območje Center v Postojni leži znotraj širšega območja mestnega jedra Postojne, kjer ločimo več poselitenih enot, in sicer Majlont, območje okrog cerkve, Titov trg, območje Tržaške ceste, območje Jamske ceste, območje Ljubljanske ceste ter območje Jenkove in Stritarjeve ulice. Gre za različne poselitvene enote s specifičnim stavbnim razvojem. Nastanek naselja zaznamo pod Sovičem in pozneje v okolici cerkve, v 19. stoletju je bilo to tipično obcestno naselje ob današnji Tržaški cesti s tržnim prostorom v sredi, kjer so se v obdobju tovarništva in prevoznitstva kmečke domačije

preoblikovale v gostilne s prenočišči in prostori za oskrbo tovarniške živine. Po zgraditvi južne železnice leta 1857 se je poselitev – vile premožnih domačinov in priseljencev – širila po prostoru med današnjo Ljubljansko cesto in progo železnice. V obdobju med obema vojnoma je prišlo do močne italijanske kolonizacije z odzivom v poselitvi. Nastajale so arhitekture tudi po načrtih priznanih arhitektov, na primer Maksa Strenarja.

Po letu 1993, ko je bil sprejet ureditveni načrt, ki je urejal območje Center v Postojni, se je pokazalo, da ta načrt ne rešuje razvojnih potreb mesta, ne zadovoljuje različnih javnih in poljavnih programov, problemov degradiranih urbanih površin in tudi ne problemov obstoječega stavbnega fonda, potrebnega prenove. Kot glavni problem se je pokazala smiselna umestitev grajenega javnega dobra (prometne površine, trgi, tržnice, igrišča, parki, zelenice ...) v obstoječe mestno jedro Postojne kot turističnega kraja. Pri tem se v obstoječem stavbnem fondu prepletajo tako centralne dejavnosti (trgovine, gostinski lokali in lokali obrtne dejavnosti) kot stanovanjska namembnost, s tem da obstaja v zaledju predvsem Tržaške ulice ogromno neizkoriščenih lokacij, ki so zapuščene ali niso vzdrževane.

Za potrebe Občinskega Lokacijskega načrta Postojna center je bil izdelan dodatek k Strokovnim zasnovam varstva kulturne dediščine. Tu so na ravni evidence, valorizacije in usmeritev za posege obdelane vse stavbne enote znotraj območja naselbinske dediščine, tako tiste z lastnostmi kulturne dediščine kot tiste, ki teh lastnosti nimajo, so pa v območju obdelave z lokacijskim načrtom.

Za ta namen je bil v začetku leta 2006 temeljito pregledan stavbni fond obravnavanega območja. Ob tem je bilo na novo evidentiranih 20 enot kulturne dediščine. Za območje Tržaške ceste ter nekaj drugih objektov je restavrador Andrej Jazbec izdelal študije obarvanja fasad.

Dodatek k Strokovnim zasnovam je bistvena sestavina Občinskega lokacijskega načrta Postojna center. V letu 2006 so bili na podlagi usmeritev, podanih v njem, natančnih kulturnovarstvenih pogojev in barvnih študij prenovljeni trije objekti na območju obdelave z OLN.

Eda Belingar

150

EŠD: 701

Naselje: **Predel**

Občina: **Bovec**

Ime: **Predelska trdnjava**

Področje: Z

Obdobje: 18. in 19. stoletje

V letih od 2004 do 2006 je na delu kulturnega spomenika Predel – Predelska trdnjava potekal projekt obnove spomenika stotniku Hermannu von Hremannsdorfu.

Čez Predel je tekla pomembna trgovska pot že v rimskem obdobju in v srednjem veku. Povezovala je Koroško z Goriško in Furlanijo. V vseh zgodovinskih obdobjih je prehod imel izjemno strateško vlogo. V času francosko-avstrijskih vojn je Napoleonova vojska prodirala tudi po tej poti na Koroško. Že leta 1797 so Francozi prodirali po dolini reke Soče proti Predelu. Do bojev je prišlo v trdnjavi Kluže, ki je bila požgana in uničena, avstrijska vojska pa je bila poražena.

Avstrijci so trdnjavo na Predelu začeli graditi leta 1808 pod vodstvom stotnika Johanna Hermanna von Hremannsdorfa. Utrdbo so postavili ob predelski cesti med Mangartskim potokom in prelazom Predel. Zgraditi jo je bilo treba v zelo kratkem času. Za gradnjo dobro utrjenih objektov ni bilo časa, zato so postavili le dve kladari, eno nad cesto, drugo, manjšo pod cesto. Na svojem drugem pohodu je francoska vojska maja 1809 dosegla Predel. V nekajdnevnom boju na življenje in smrt je bila posadka von Hremannsdorfa poražena. Stotnik von Hremannsdorf trdnjave ni hotel predati in se je boril s posadko do smrti. Trdnjava je bila požgana in le nekaj posameznikov avstrijske vojske se je uspelo rešiti.

Nov trdnjavski kompleks so Avstrijci na Predelu sezidali leta 1848, saj so imeli ta prelaz za pomembno strateško točko. Kamnita trdnjava je zapirala prehod nad cesto in pod njo. Ob cesti pod zgornjo trdnjavo je cesar Ferdinand I. dal postaviti spomenik stotniku von Hremannsdorfu in njegovi posadki. Ob približno 6 metrov visok oporni zid je postavljena piramida z vklesanim posvetilnim napisom von Hremannsdorfu in njegovim bojevnikom. Leta 1851 so dodali še litoželezno plastiko umirajočega leva.

Na italijanski strani je pri Naborjetu (Malborgetto) postavljen identičen spomenik avstrijskim braniteljem pod vodstvom stotnika Hensla. Spomenik v Naborjetu je izdelal Giovanni Picco. Ker je lev na Predelu povsem identičen, lahko trdimo, da gre za istega avtorja. Podobno

skulpturo umirajočega leva so Avstrijci postavili padlim v bojih proti Francozom tudi v Aspernu, kraju severno od Dunaja.

Zaradi ekstremnih vremenskih razmer in nerednega vzdrževanja so se na litoželezni plastiki leva pojavile hude poškodbe. Znotraj in zunaj je bilo vidno delovanje korozije. Na levi taci leva sta se že odpirali dve luknji, ker je korozija povsem uničila material. Na plastiki so nastale tudi mehanske poškodbe: uničeno oko, odstranjena sekira v butari, manjkal je spodnji del repa.

Pred začetkom del smo na Inštitutu za metalne konstrukcije v Ljubljani opravili posamezne raziskave materiala. Raziskave sta vodila dipl. inž. metalurgije Viktor Grdun in dr. Leopold Vehovar.

Z mikroskopsko analizo materiala je bilo ugotovljeno, da je plastika izdelana iz sive litine. Za boljše poznavanje materiala in kvalitete izdelave je bila narejena tudi kemična analiza. Z analizo materiala smo ugotavljali kvaliteto materiala, ki so ga uporabili za izdelavo plastike sredi 19. stoletja. Da bi preverili debelino zdravega materiala na posameznih delih, smo plastiko še rentgensko slikali.

Po raziskavah smo se odločili za način sanacije poškodb. Plastiko je bilo treba najprej zunaj in znotraj speskatii, da smo odstranili korozijo in stari premaz. Nato smo odstranili vse neustrezne plombe na materialu, tudi neustrezno restavrirano oko. Po originalnih vzorcih (identična skulptura v Naborjetu v bližini Trbiža) smo izdelali modele za manjkajoče dele: sekiro, spodnji del repa in desno oko. Po izdelanih modelih so nam nato v goriški livarni iz sive litine vlili manjkajoče dele. Kot smo že omenili, je bila zelo poškodovana leva taca – na

Obnovljen spomenik stotniku von Hremannsdorfu
(foto: E. Drole)

njenem zgornjem delu sta zaradi delovanja korozije nastali dve luknji. Odločili smo se, da najbolj prizadeti del odstranimo in ga nadomestimo z novim iz enakega materiala sive litine. Nove dele smo na skulpturo privarili ter obdelali in zgladili. Površinske poškodbe na skulpturi smo zapolnili z deli iz sive litine, manjše pa z vari in pozneje na fino obdelali. Nove manjkajoče dele so nam po vnaprej izdelanih kalupih vlili iz sive litine v goriški livarni. Nato smo te dele privarili na skulpturo. Poškodbe na površini, ki so nastale ob vlijanju skulpture, smo zapolnili tako, da smo vgradili dele sive litine in jih privarili.

Končna faza je bila zaščita. Zaščitne materiale smo uporabili po nasvetih strokovnjakov Heliosa. Plastika je zaščiten znotraj in zunaj. Znotraj s štirimi premazi, zunaj pa s tremi osnovnimi premazi in dvema prekrivnima končnima premazoma. Barvni ton prekrivnega končnega premaza smo določili po tonu na posameznih delih še ohranjenega prvotnega premaza.

Dela na litoželezni plastiki umirajočega leva so bila končana v letu 2004. Potek restavriranja smo fotografsko in filmsko dokumentirali. Filmski material smo uporabili za izdelavo dokumentarnega filma o spomeniku in skulpturi umirajočega leva z naslovom V železo ujet pogum (avtorica Ernesta Drole).

Vendar s tem obnova spomenika stotniku Hermannsdorfu na Predelski trdnjavi še ni bila končana. Obnoviti je bilo treba tudi železno ograjo, ki omejuje nišo spomenika, saj je bila zelo poškodovana, posamezni deli ograje pa so bili izgubljeni. Ograja je bila pritrjena na kamnito podlago, oporniki pa so bili fiksirani v zemljo zelenice ob spomeniku. Ograjo smo odmontirali (sestavljena je iz osmih enakih delov) in jo prepeljali v delavnico. Ugotovili smo, da so bili posamezni horizontalni deli in posamezne vertikalne okrogle palice nekoč že zamenjani, vendar ne po obstoječem originalnem vzorcu. Ograja je bila zaključena s sulicami. Ohranjenih je bilo le osem sulic, ki pa so bile v zelo slabem stanju (bile so uničene od korozije, zvite, počene ...). Po kalupu obstoječih sulic smo izdelali nove in jih pritrdili na ograjo. Na novo je bilo treba izdelati tudi posamezne dele ograje. En del (ena osmina) ograje je tako izdelan na novo, ker je bil obstoječi del preveč poškodovan oziroma so bili posamezni deli dodani pozneje in niso bili originalni. Treba je bilo zamenjati vijake in matice (po obstoječem vzorcu), ker so bili obstoječi močno korodirani in jih ni bilo mogoče uporabiti. Oporniki so bili zviti, in nekatere med njimi je bilo treba zamenjati. Novi so bili izdelani po vzorcu obstoječih.

Poleg železne ograje, ki omejuje nišo spomenika, je bil v letu 2006 delno saniran tudi oporni zid. Močno je poškodovan venec opornega zidu. Na strani proti brežini je bil zid do venca zasut z zemljo, odpadlim listjem in vejami. Najprej je bilo treba na vsej dolžini odstraniti zemljo in veje ter posekati grmičevje. Očistiti je bilo treba odtočni kanal.

Zaradi vremenskih in geoloških vplivov so bile poškodovane fuge opornega zidu. Iz odprtih fug je poganjalo rastlinje. Fuge so bile očiščene in na novo zafugirane po vzorcu obstoječih. Delno so bili sanirani najbolj poškodovani deli venca. Očiščeni so bili odtočni kanali.

Po opravljenem čiščenju opornega zidu in odstranitvi velikih količin materiala smo ugotovili, da so na zidu veliko večje poškodbe, kot so bile vidne v začetku. Ker je bil delno pokrit tudi venec opornega zidu, so se šele po čiščenju pokazale velike poškodbe kamnitih blokov na celotni dolžini opornega zidu. Zelo poškodovan je tudi zunanji del zidu – proti brežini, ki se že delno podira.

Pri restavratorskem posegu na kipu umirajočega leva na spomeniku na Predelski trdnjavi so sodelovali strokovnjaki Inštituta za metalne konstrukcije: dipl. inž. metalurgije Viktor Grdun in dr. Leopold Vehovar, strokovnjaki tovarne Helios in strokovnjaki goriške livarne. Vsa restavratorska dela je vodil restavrator Anton Naglost, ZVKDS, OE Nova Gorica. Sanacijo opornega zidu je opravilo Cestno podjetje.

Ernesta Drole, Anton Naglost

151

EŠD: 13742

Naselje: Predjama

Občina: Postojna

Ime: Predjama – domačija Predjama 3

Naslov: Predjama 3, parc. št. 1809/5 k. o. Bukovje

Področje: E, U

Obdobje: 18. stoletje

Domačija Predjama 3 stoji desno ob vaški poti, ki vodi k potoku Lokva, v bližini gradu v vasi, ki naj bi nastala v 16. stoletju, ko je pred razsutim srednjeveškim gradom v jami nastajal nov grad. Poslopje je tipičen primer skromne domačije stegnjenega tipa manjšega kmeta s strmo dvokapno streho, pod katero sta tako stanovanjski kot manjši gospodarski del, štalca.

Domačija je bila nekaj let zapuščena in neoskrbovana, tako da se ji je vdrla streha in je bilo to treba popraviti. Podali smo kulturnovarstvene

pogoje za rekonstrukcijo strehe, po katerih je bilo treba ohranjati gabarite strehe ter menjati le dotrajane elemente lesenega ostrešja z enakimi novimi in ohranjati obstoječe napušče in lesene zatrepe. Ker je bila obstoječa opečna kritina, zarezniki, še dovolj kvalitetna, jo je izvajalec za prekrivanje znova uporabil, manjkajoče zareznike pa dopolnil z enakimi z drugega objekta. Dela so bila izvedena v letu 2006. Financira jih lastnica sama in jih izvaja v okviru svojih zmožnosti. Po prekritju strehe se je odločila za celovito prenovo domačije, za kar pa pridobiva ustrezno gradbeno dokumentacijo. Dela smo sproti konservatorsko nadzorovali in spremljali njihov potek. Že izvedena dela so izvedena v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji.

Eda Belingar

152

EŠD: 2264

Naselje: **Preloge**

Občina: **Semič**

Ime: **Semič – cerkev sv. Lovrenca na Smuku**

Področje: **R**

Obdobje: **konec 17. stoletja**

Ko je bila slika, ki predstavlja sv. Miklavža, prinesena v našo delavnico, je bila v precej slabem stanju. Podokvir je bil popolnoma dotrajan in neuporaben. Nosilec, laneno platno, je bil sešit iz dveh kosov platna in močno umazan, ohlapen in valovit. Bilo je očitno, da je bil format slike v preteklosti spremenjen. Mogoče je, da je bila slika izrezana iz obstoječe večje ali pa so obliko in format samo prilagodili trenutnim potrebam in razmeram. Originalno ohranjen je bil samo rob slike ob svetnikovi desni roki. Na preostalih delih je bila slika pritrjena na podokvir skozi poslikano plast, zato so tudi nastale številne raztrganine originala. Podloga je sledila spremembam na nosilcu, zato je zaradi neelastičnosti mestoma odstopala, bila je razpokana ter se je luščila. Barvna plast je bila umazana, preprejena s številnimi krakelirami, krhka, luščča se ter mehansko poškodovana in popackana z belo barvo neznane sestave. Delovala je izprano, zaradi potemnega, umazanega in »oslepelega« laka pa tudi nejasno v posameznih delih motiva. K temu je pripomoglo tudi negativno delovanje bolusove podloge, ki dejansko »požira« temnejše lazure, teh pa je bilo na sliki kar nekaj. Tako sta bili zelo nejasni podobi dveh putov v levem spodnjem robu ter detajli svetnikovega oblačila in ozadja.

Po demontaži starega okvirja in snetju slike s

Sv. Miklavž (Smuk) – pred restavratorskimi posegi.
(foto: M. Pungerčar)

podokvirja sta sledila utrjevanje barvne plasti ter mehansko čiščenje umazanije, prahu in ostankov mrčesa s hrbtišča slike. Zaradi boljšega sprijetja z novim nosilcem, ki sem ga najprej ročno podlepila, sem odstranila vse vozličke s hrbtišča starega nosilca. Potem sem sliko še dodatno obdelala v vakuumski mizi. Odvečno voščeno-smolnato maso sem odstranila z bencinom. Sledilo je odstranjevanje skrepenelega laka in umazanije. Ta postopek je bil precej težaven, ker je bil star zaščitni lak zelo težko odstranljiv in bi morala uporabiti agresivno mešanico topil. To bi bilo seveda v popolnem nasprotju s krhkim stanjem barvne plasti, ki se je že tako močno odmivala, in številnimi lazurami, ki jih je »načela« tudi bolusova podloga. Uporabila sem različne mešanice topil: vodo z dodatkom amonijaka ter terpentini in alkohol. Ponekod sem lak pa tudi madež bele barve odstranila mehanično. Temu je sledilo kitanje na mestih mehaničnih poškodb,

Sv. Miklavž (Smuk) – po opravljenem restavriranju.
(foto: M. Pungerčar)

prilagoditve plomb strukturi barvne površine in izolacija teh s šlakom. Po prvem zaščitnem lakiranju z damar lakom so barve vidno oživele in tudi posamezni detajli so postali nekako jasnejši. Retuširanje se je nanašalo predvsem na obnovo barvne površine, razen rekonstrukcije glave enega od putov in nekaj lazur ter manjših delov svetnikovega oblačila. Po vsem tem sem sliko premazala z zaščitnim premazom (damar lak).

Zdenka Salmič - Pungerčar

153

EŠD: 2177

Naselje: **Preserje**

Občina: *Brezovica*

Ime: **Preserje – cerkev sv. Vida**

Področje: *A, UA*

Obdobje: *srednji vek, 18.–20. stoletje*

Po opravljenih gradbenorestavratorskih delih na zunanosti cerkve sv. Vida v Preserju v letih 2001–2004 (drenaža, ostrežje in kritina na ladji, prezbiteriju in zvoniku ter fasada zvonika) je leta 2005 ob obnovi fasade ladje in prezbiterija Župnijski urad Preserje izrazil željo po preusmeritvi sanacijsko-prezentacijskih del v notranjost objekta.

Arhitektura baročne centralno zasnovane cerkve, zgrajene leta 1711, s stavbno in slikarsko opremo, ki časovno sega od baroka v 19. in 20. stoletje, je za izdelavo konservatorskih smernic za obnovo zahtevala predhodne raziskave.

Sondiranja, ki jih je ZVKDS, OE Ljubljana, opravil junija 2005, na mestih, dostopnih brez postavitve odrov, so pokazala, da so pod beleži in poslikavami ladje in prezbiterija starejše poslikave, delno sočasne arhitekturi, delno pa iz časa predelav v 19. stoletju.

Najbolj presenetljivo je bilo odkritje, povezano s sondama, narejenima na kupoli ladje nad korom. Pod plastjo ometa in beleža s poslikavo Mateja Trpina iz leta 1910 je bil v severozahodni obočni poli tik nad venčnim zidcem odkrit fragment poslikave z dvema figurama ter v sosednji poli podpis avtorja poslikave Mathiasa Reinwalda, slikarja, delujočega v prvi polovici 18. stoletja, čigar slikarski opus predstavljata pripisani mu deli v cerkvi sv. Štefana v Štepanji vasi in cerkvi sv. Petra in Pavla v Vrhpolju pri Moravčah.

Figuralna in dekorativna poslikava je bila izluščena tudi izpod beležev z dekorativnimi šablonskimi poslikavami z začetka 20. stoletja. V spodnjem delu ladje in prezbiterija so bile na pilastrih odkrite celopostavne svetniške figure v dekorativnih okvirjih, na ostenjih pa prvotna barvna plast. Odkrite poslikave sodijo v čas predelav sredi 19. stoletja, med katere sodijo poslikava kupole prezbiterija (Janez Šubic, 1871), poslikava sten prezbiterija med venčnima zidcema (Štefan Šubic ali kateri od sinov, na primer Janez) in poslikava sten ladje med venčnima zidcema (Janez Šubic, 1872).

Po končanih sondiranjih je investitor začel gradbenosanacijska dela v notranjosti cerkve. Dela so bila prioritetno usmerjena v ureditev tlakovanja z izdelavo toplotne izolacije in hidroizolacije. Za ureditev tlaka so bila podana konservatorska izhodišča, in sicer ohranitev arhitekturi sočasnega kamnitega tlaka v cerkveni ladji ter nadomestitev tlaka iz keramičnih ploščic v prezbiteriju z novim kamnitim tlakom, ki naj bi se v velikosti, barvi in strukturi čim bolj približal originalnim kamnitim ploščam v ladji.

Kamnite plošče iz flišnega peščenjaka so bile

Sonda na pilastru ob levem stranskem oltarju v ladji, sv. Neža (foto: A. Železnik)

Sonda na pilastru ob desnem stranskem oltarju v ladji, svetnik (foto: A. Železnik)

iz ladje odstranjene. Pri tem je bila izdelana natančna dokumentacija z izrisom obstoječega stanja in oštevilčenjem kamnitih plošč. Plošče so bile deponirane pred cerkvijo z namenom, da se po gradbenih delih vrnejo nazaj v ladjo.

Konservatorska izhodišča za prenovo cerkvene notranjosti in s tem tudi tlakovanja so bila konec junija predstavljena župniku in predstavnikom gradbenega odbora; ti so se z izhodišči strinjali. Strokovno odločitev o ohranjanju originalnega tlaka v ladji je potrdila tudi komisija za spremljanje konservatorsko-restavratorskih posegov v cerkvi. Restavratorski center ZVKDS je dal izvajalcem natančna navodila za vrnitev originalnega tlaka v cerkev.

V začetku septembra so farani izrazili zahtevo po nadomestitvi izvirnega kamnitega tlaka z novim kamnitim tlakom, češ da so stare kamnite plošče v slabem stanju in grde. V reševanje nastalega zapleta sta bila vključena Umetnostnogradbeni

svet Nadškofije Ljubljana in prof. dr. Stanko Buser, ki sta podprla strokovno odločitev.

Na ponovnem, zadnjem sestanku z župnikom in predstavniki gradbenega sveta oktobra 2005 je vztrajanje pri zahtevi za zamenjavo tlaka, ob popolni odsotnosti konstruktivnega dialoga in ob žaljivi diskvalifikaciji strokovnih odločitev, narekovalo prekinitev sodelovanja stroke pri vseh nadaljnjih dejavnostih v zvezi s tlakovanjem.

Obnova cerkvene notranjosti mora v prihodnje, zaradi izjemno kvalitetne baročne, v 19. in 20. stoletju dopolnjene in nadgrajene stavbne in slikarske opreme ter še posebej zaradi novoodkritih poslikav, potekati po izdelanem konservatorsko-restavratorskem projektu. V konservatorsko-restavratorskem projektu bodo na podlagi predhodno opravljenih raziskav in analiz, opredeljenih v konservatorskih smernicah, določeni način, obseg in postopki za obnovo notranjosti po načelu ohranjanja izvirne podobe s

prezentacijo tistih elementov slikarske in stavbne opreme, ki so z vidika ohranjenosti, kakovosti, avtentičnosti in pričevalnosti najpomembnejši.

Alenka Železnik

Pri odstranitvi kamnitega tlaka v župnijski cerkvi sv. Vida v Preserju v juliju 2005 so bile odkrite številne grobne jame in zidane strukture.

Prvotna cerkev je bila sprva podružnica cerkniške pražupnije, vikariat je postala že pred letom 1321. Sedanja cerkev je bila postavljena leta 1711, kapela sv. Helene, danes poimenovana Brezovška kapela, pa je bila prizidana leta 1864.

Ob vzhodni steni ladje smo pri odstranjevanju tlaka in nasutja pod tlakom odkrili ostaline prvotnega srednjeveškega objekta (na tlorisu označeno z rumeno barvo) ter baze stebrov prvotnega baročnega kora iz časa pred predelavami notranjosti ob koncu 19. stoletja (na tlorisu označeni z zelo barvo). Od prvotnega srednjeveškega objekta je bil ohranjen del zunanjskega zidu in estriha. Iz ostalin je mogoče sklepati, da je bila predhodnica današnje cerkve postavljena delno znotraj današnjega

Kamnit tlak v ladji pred odstranitvijo, pogled proti glavnim vratom (foto: A. Železnik)

Kamnit tlak, deponiran pred cerkvijo (foto: A. Železnik)

objekta, delno pa je segala v zunanji prostor in je bila pravilno orientirana v smeri V–Z. Zid je bil ohranjen le v temeljih, saj je bila predhodna zgradba ob gradnji obstoječe cerkve popolnoma porušena.

Sedanja cerkev stoji na območju predhodnega pokopališča. Grobne jame so bile v zahodnem delu ladje in stranski kapeli odkrite takoj pod kamnitim tlakom. Zaradi natančne časovne opredelitve pokopov smo odprli enega izmed grobov v kapeli. V polnilu groba so bile odkrite premešane dolge in drobne kosti predhodnih pokopov. Na globini 65 do 70 cm je ležal zadnji neprekopan skelet. Grobnih pridatkov ni bilo. Odkriti so bili deli noše, na primer dva bronasta gumba in jagode rožnega venca. V polnilu groba so bili odkriti tudi železni žebli krst ter tri svetinjice. Zadnji, neprekopan skelet ni bil starejši kot iz sredine 19. stoletja.

Za potrebe obnove cerkvenega tlaka so delavci hodno površino poglobljali za 30 cm, zato smo preostale grobove pustili nedotaknjene, saj jih z gradbenimi deli niso poškodovali.

Barbara Nadbath

154

EŠD: /

Naselje: Ptuj

Občina: Mestna občina Ptuj

Naslov: AC Slivnica–Draženci, arheološko najdišče Selska cesta

Področje: A

Obdobje: prazgodovina

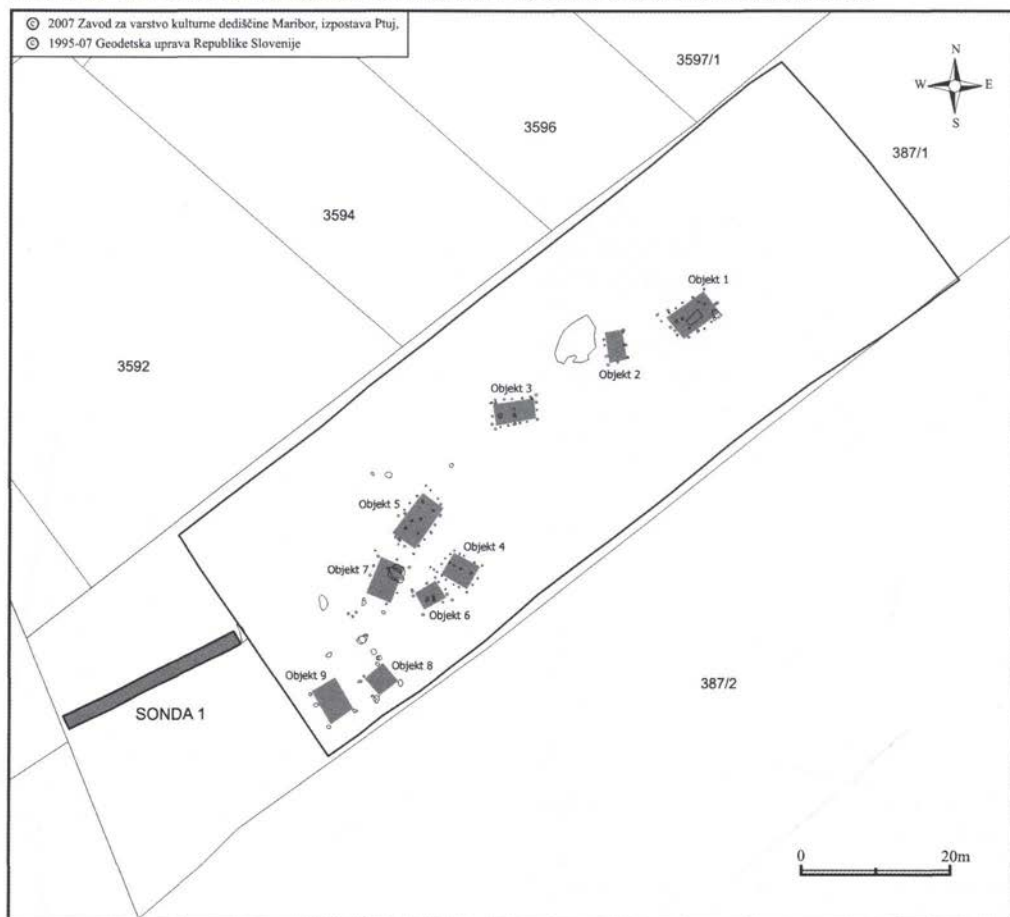
Poročilo podaja rezultate arheološkega zavarovalnega izkopavanja na odseku trase AC Slivnica–Draženci, na lokaciji Selska cesta, ki se je izvajalo na severozahodnem delu zemljišča s parc. št. 387 k. o. Draženci (nova parc. št. 387/1 k. o. Draženci). Arheološko zavarovalno izkopavanje je potekalo od 1. do 27. 12. 2006.

Najdišče je bilo odkrito pri predhodnem terenskem pregledu na trasi bodoče avtoceste Slivnica–Draženci, na odseku Selska cesta (Djurić, B.: Poročilo o rezultatih ekstenzivnega arheološkega pregleda na trasi AC Slivnica–Draženci, Ljubljana 2006; Djurić, B., Pintér, I., Plestenjak, A., Masaryk, R.: Poročilo o rezultatih arheološkega pregleda na potencialnem najdišču Ptuj – Selska cesta. SAAS, Ljubljana 2006). Predvidena površina uničenja dela arheološkega najdišča

znotraj bodoče trase AC Slivnica–Draženci oziroma arheološkega izkopišča je bila 2937 m², v fazi arheološkega izkopavanja pa je bilo raziskanih 3914 m². Arheološke raziskave je izvajal Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Maribor, Izpostava Ptuj.

Zemljišče s parc. št. 387 k. o. Draženci (nova parc. št. 387/1 k. o. Draženci) je kmetijska površina, ciklično zasajena z različnimi poljskimi kulturami. Teren zemljišča predstavlja ravnina pod robom tretje dravske terase. V geološkem smislu je obravnavano območje druga dravska terasa, ki jo sestavljata peščen prod in melj, intaktna sedimenta, nastala med zadnjo poledenitvijo (Verbič, T.: Poročilo o geološkem ogledu arheoloških izkopavanj na najdišču Selska cesta, Ljubljana 2006).

Selska cesta: Arheološko zaščitno izkopavanje na arheološkem najdišču Selska cesta v decembru 2006, pred izgradnjo AC Slivnica–Draženci. Ostaline prazgodovinske naselbine. Izvajalec: ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj.

Selska cesta. Zaščitno izkopavanje na trasi AC Slivnica–Draženci, na arheološkem najdišču Selska cesta. Sonda 1, južni profil z dravsko paleostrugo, december 2006. Iz fototeke ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj.

Selska cesta. Zaščitno izkopavanje na trasi AC Slivnica–Draženci, na arheološkem najdišču Selska cesta. Ostanek lesenega objekta 3 iz bronaste dobe, december 2006. Iz fototeke ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj.

Kot je pokazal arheološki izkop, je celotna površina najdišča zaradi oranja poškodovana do globine 30 oziroma 45 cm. Tako so tudi najdeni ostanki nekdanjih naselbinskih struktur precej poškodovani, razen vkopov v geološko osnovo (pleistocenski zasip reke Drave). Materialno gradivo v zemljinah je večinoma v sekundarni legi, delno tudi zaradi bolj ali manj kontinuirane poselitve ali druge izrabe prostora, predvsem pa zaradi kmetijske obdelave tega prostora od srednjega veka naprej.

Rezultati arheoloških terenskih raziskav kažejo, da imamo na najdišču Selska cesta ohranjene sledi prazgodovinske naselbine. Razpršene drobne arheološke najdbe v zemeljskih plasteh kažejo, da je bil prostor intenzivno kultiviran v času srednje in mlajše bronaste dobe, kot pohodna površina oziroma polje je funkcioniral v rimskem času ter kot intenzivne kmetijske površine v srednje- in novoveškem času.

Ohranjen naselbinski zapis predstavljajo ostanki lesene arhitekture, vkopi stebrov kot nosilcev strešnih in stenskih konstrukcij posameznih bivalnih in gospodarskih objektov. Znotraj objektov ter v njihovi neposredni okolici se pojavljajo večje jame. Interpretacija arhitekturnih ostankov in preliminarni pregled arheološkega gradiva kaže, da imamo opravka z ostalinami devetih prazgodovinskih, bronastodobnih objektov s pripadajočimi delovnimi oziroma odpadnimi jamami.

Boljša ohranjenost arheoloških struktur ob zahodnem robu najdišča Selska cesta je bila dokazana pri izkopu sonde 1, ki je potekala od roba izkopišča do gozda jugozahodno od najdišča. Zemeljski profil v sondi je pokazal intaktne plasti, ki se nadaljujejo v bližnji gozd. Na tem območju so ohranjene sledi nekdanjih prazgodovinskih dejavnosti, saj prostor v srednje- in novoveškem času ni funkcioniral kot moderna njivska površina. Poplavni sedimenti so sicer prekrili arheološke strukture, vendar moč vodnega transporta ni bila velika, tako da so se arheološke ostaline na tem delu terena dobro ohranile.

Zemljišča so bila v kmetijski obdelavi več stoletij, intenzivno oranje, posebno v zadnjih desetletjih, je močno poseglo v arheološke depozite in jih zelo poškodovalo. Nekdanje hodne površine so bile na ta način uničene, razen na nižje ležečem območju depresije (dravske paleostruge, sonda 1), kjer so nekdanja tla (bronasta doba) prekrita delno z naplavinami in delno z erodiranim materialom nabrežine.

Raziskane arhitekturne ostaline ter pripadajoče drobne najdbe (odlomki lončenine) so izredno pomembne pri interpretaciji obsega in intenzivnosti bronastodobne poselitve na območju draženskega polja na drugi dravski terasi med Turniškim gradom in Selsko cesto. Arheološko premično gradivo iz najdišča je do končne strokovne obdelave shranjeno v arheološkem depozitu ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj.

Marija Lubšina Tušek

155

EŠD: 9155

Naselje: **Ptuj**

Občina: *Mestna občina Ptuj*

Ime: **Ptuj – arheološko najdišče Levi breg**

Naslov: *Ptuj, Župančičeva ulica 10 – dograditev*

Osnovne šole Ljudski vrt, parc. št. 219/1 in 219/11

k. o. Ptuj

Področje: *A*

Obdobje: *rimsko obdobje*

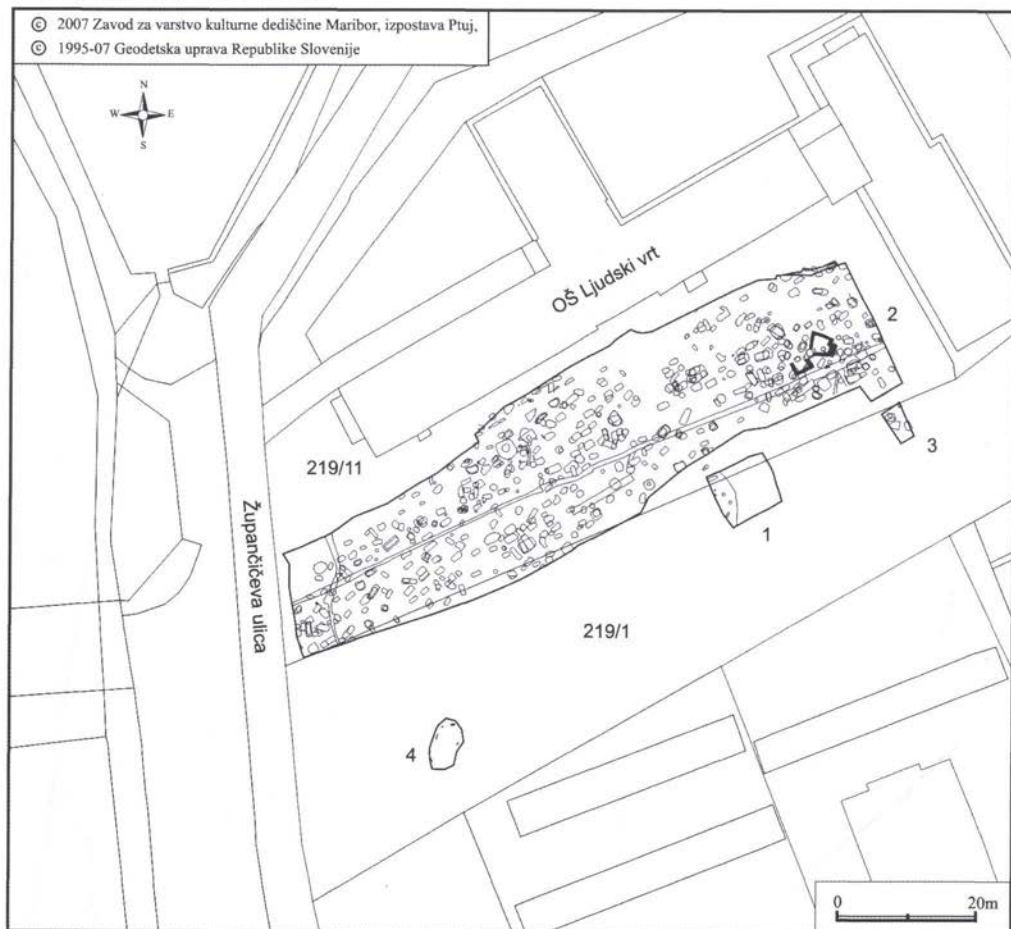
Pred izgradnjo prizidka k Osnovni šoli Ljudski vrt, izgradnjo dovozne poti s parkirišči in povezovalno komunalno infrastrukturo, na parc. št. 219/1 in 219/11 k. o. Ptuj, na površini približno 2030 m², so v dveh fazah, od 17. 2. do 30. 7. 2005, potekala

arheološka zavarovalna izkopavanja, ki jih je izvedla arheološka ekipa ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj.

Območje gradbenih posegov leži znotraj z Odlukom o razglasitvi nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Občine Ptuj (Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj št. 35/89) razglašena arheološkega najdišča Ptuj – Levi breg z evidenčno številko dediščine 9155 v RKD, ožje pa na območju vzhodnega petovionskega grobišča ob glavni rimski cesti iz Petovione proti Savariji.

Severozahodni del raziskovanega prostora je prekrivalo nasutje zemljine iz gradbenih posegov graditve obstoječih objektov osnovne šole in bližnjega blokovnega naselja v prejšnjem stoletju,

Situacijski načrt: Ptuj, Župančičeva ulica. Prostorska umestitev arheoloških izkopov za prizidek k Osnovni šoli Ljudski vrt (1, 2) in komunalne jaške (3, 4) v letu 2006. ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj. Digitalizacija in obdelava: Duško Belič, Marija Lubšina Tušek in Danilo Cvetko

ki je zakrilo prvotno rahlo padajoče pobočje od severa in zahoda proti jugovzhodu. Po odstranitvi recentnega nasutja in nekdanje humusne plasti v debelini 0,20 do 0,40 m smo odkrivali rimske grobove, vkopane v sivorjavo in rumeno ilovico v treh nivojih do globine 1,40 m pod nekdanjo površino pobočja. Odkritih je bilo 433 rimskih

Ptuj, Župančičeva ulica, Osnovna šola Ljudski vrt. Skeletni grob 429 s sledjo lesene skrinje (foto: Jasmina Majcen)

Ptuj, Župančičeva ulica, Osnovna šola Ljudski vrt. Pridatki v rimskem žganem grobu št. 181 (foto: Jasmina Majcen)

grobov, od tega 420 žganih in 13 skeletnih. Dokumentirani so bili tudi ostanki temeljev dveh grobnih parcel s postamentom za nagrobnik, več jarkov kot posledica delovanja meteornih vod še iz časa pokopavanja na tem grobišču, sledovi lesenega rimskodobnega objekta in iz opek zidan novoveški vodnjak.

Na odkritem delu grobišča so med žganimi grobovi zastopane naslednje oblike: pokop v žari, žarni pokop s trikotno konstrukcijo iz tegul, žgan pokop v skrinji iz tegul, žgan pokop s strehasto konstrukcijo iz tegul, žgan pokop v ovalnih ali v pravokotnih jamah z ožganimi stenami (ob teh so najdeni tudi sledovi stojk, po čemer je mogoče sklepati, da se je sežig pokojnika izvajal na grmadi neposredno nad izkopano grobno jamo) in žgan pokop v grobni jami ovalne in pravokotne oblike. Med žganimi kostmi in pepelom so bili v grobovih najdeni predmeti osebne noše in uporabni predmeti: bronaste fibule, zapestnice, jagode ogrlic iz bron in steklene paste, jantarne preslice in kovinska ogledala. Na žgane ostanke pokojnikov je bilo položeno različno keramično posodje: vrči, krožniki, čaše, lonci s pokrovmi, stekleničke, oljenke in bronasti novci. Na različno oblikovanih grobnih konstrukcijah, ki so prekrivale grob, ali pa na delno zasutih grobnih jamah je bilo najti precej črepij lončenega posodja, ki je predstavljalo ostanke pogrebnih obredov. Vsi najdeni predmeti v grobovih so zelo poškodovani zaradi dolgotrajne lege v agresivni kisli ilovici; ta je tudi globlje vkopane skeletne ostanke pokojnikov uničila do te mere, da se je od njih ohranila le še sled.

Orientacijo pokopa so bolj kot ne opredeljevali lega pridatkov ali pa drobci zobovja. Dobro razpoznavni so bili ostanki lesenih skrinj – krst, v katerih so bili pokojniki položeni v grobne jame. Glede na prvo analizo arheoloških najdb pripada večji del grobišča drugi polovici 1. stoletja in 2. stoletju, manjši del, vključno s skeletnimi grobovi, pa 3. stoletju in prvi polovici 4. stoletja.

V avgustu 2005 je izvajalsko gradbeno podjetje pri urejanju parkirišča na južnem delu zemljišča s parc. št. 219/1 k. o. Ptuj brez obvestila izkopalo večjo jamo za ponikovalnico. V zemeljskih profilih izkopa je bilo ugotovljeno uničenje šestih žganih rimskih grobov, ki smo jih sicer prostorsko dokumentirali, pobranim kalciniranim kostem in grobnim pridatkom na izmetanem kupu zemlje pa ni bilo več mogoče določiti grobne pripadnosti. Del parkirišča, ki je zgrajeno na omenjenem prostoru, je zgrajeno na nasutju, ki prekriva nekdanjo, rimskodobno hodno površino, vključno z delom še neraziskanega rimskega grobišča.

Arheološke najdbe so do končne obdelave

shranjene v depozu ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj.

Marija Lubšina - Tušek

156

EŠD: 9155, 580

Naselje: **Ptuj**

Občina: *Mestna občina Ptuj*

Ime: **Ptuj – arheološko najdišče Levi breg in**

Ptuj – mestno jedro

Naslov: *dozidava objekta Prešernova ulica 38 na Ptuj, parc. št. 1328/2 k. o. Ptuj*

Področje: *A*

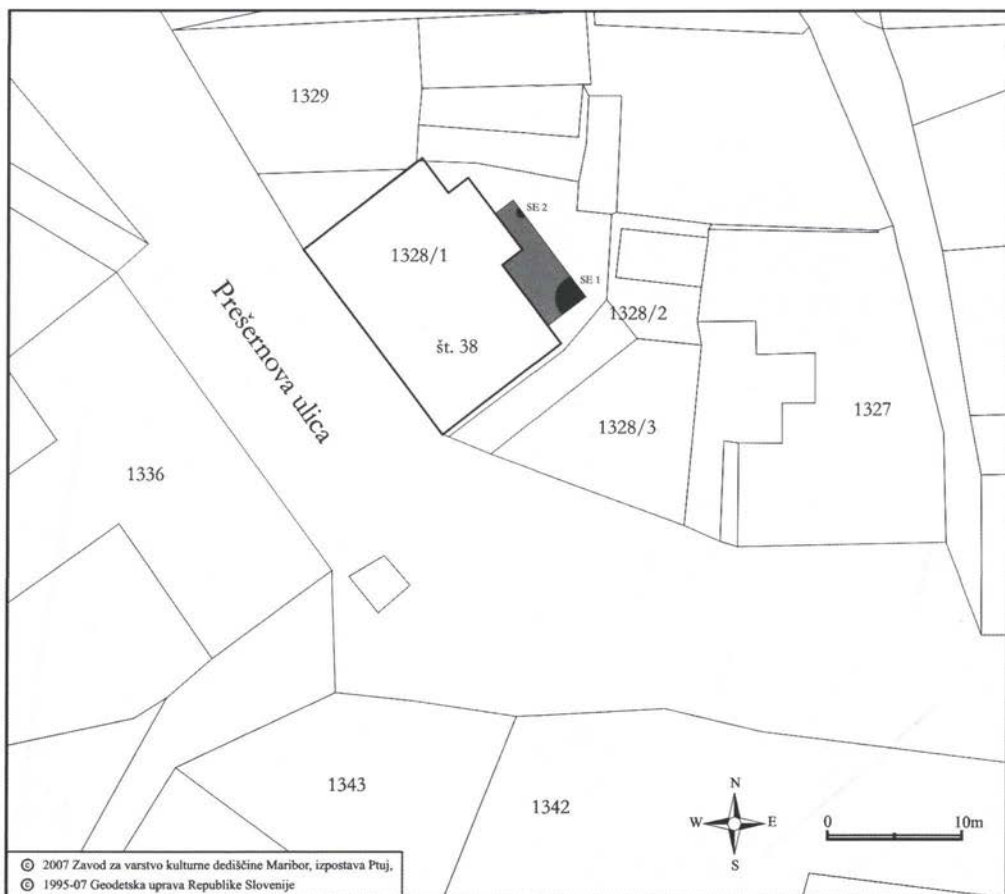
Obdobje: *rimsko obdobje, srednji vek, novi vek*

V avgustu 2006 je v skladu z izdanimi kulturnovarstvenimi pogoji ZVKDS, OE Maribor,

pri zemeljskih delih pred izgradnjo prizidka k objektu Prešernova ulica 38, na zemljišču s parc. št. 1328/2 k. o. Ptuj, izvedel arheološki nadzor z dokumentiranjem kulturnih plasti in najdb. Prizidek k obstoječi stavbi Prešernova ulica 38 na Ptuj s temeljenjem posega v zemeljske plasti s kulturnimi ostalinami razglašenega arheološkega najdišča Ptuj – Levi breg (Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj št. 35/89), ožje na območje arhitekturnih ostalin rimskodobne Petovione, na jugozahodnem vznožju grajskega griča.

Izkop v velikosti 9 x 3,5 m za prizidek k obstoječemu objektu se je izvedel ob severni steni, na dvoriščni strani. Izkop je bil izveden s strojem, ki je odstranjeval zemljino v različno debelih režnjih glede na sproti izkazane stratigrafske enote in ob sprotnem pregledu zemljine. Tako se je tudi kolekcija najdb izvajala znotraj posameznih

Situacijski načrt: Ptuj, Prešernova ulica. Pozicija arheološkega izkopa za temelje prizidka k objektu Prešernova ulica 38. ZVKDS, OE Maribor, Izpostava Ptuj, 2006. Računalniška obdelava: D. Cvetko

stratigrafskih enot oziroma vertikalno naloženih zemeljskih plasti do izkopne globine 2,60 m predvidene globine za temeljenje prizidka.

Po odzivu črne humusne (SE 001) in rjave prodnate zemlje (SE 002) do 0,45 m v globino se je pokazalo starejše dvoriščno tlakovanje iz dravskih oblic (SE 003), polpretekla hodna površina ob obstoječi meščanski hiši Prešernova ulica 38, z rahlim nagibom od vzhoda na zahod, na globini od 0,5 do 0,7 m. Pod tlakom sta dokumentirani dve ruševinski plasti: temnorjava prodnata zemlja (SE 004 do globine 1,5 m v zahodnem in do globine 0,75 m v vzhodnem delu izkopa), ki je nastala in bila nivelirana ob prenovi in dograditvi vhoda v objekt konec 19. ali na začetku 20. stoletja, ter temnosiva prodnata zemlja (SE 005 do globine 1,8 m v zahodnem in do globine 1,5 m v vzhodnem delu izkopa), ki predstavlja srednje- in novoveško plast, prav tako nivelirano ob postavitvi prvotnega objekta Prešernova ulica 38 ob koncu 18. ali na začetku 19. stoletja (stavba je vrisana v kataster

leta 1824 in nosi številko 30). Obe ruševinski plasti vsebujeta kose opek, dravskih oblic, oglja, živalskih kosti, drobce malte, lomljence peščenjaka ter odlomke srednje- in novoveške lončenine. Odlomki rimskodobne lončenine in gradbenega materiala so redki, izstopa le najdba fragmenta marmornatega stebra. Zgornjo in spodnjo temnejšo nivelirano ruševino v vzhodnem delu izkopa loči 10 do 15 cm debela plast rumenega zbitega peska (deluje kot estrih), ki predstavlja del pohodne površine (SE 006 na globini od 0,8 do 0,95 m) dvorišča ob postavitvi meščanske hiše. V severovzhodnem kotu izkopišča vse plasti preseka vsaj 2,5 m širok in 1,6 m globok recentni vkop (SE 1), v zahodnem pa nekoliko starejši vkop lijakaste oblike (SE 2), ki sega vse izpod dvoriščnega tlaka iz dravskih oblic pa vsaj do 3 m globoko. Ta vkop je glede na položaj in obliko mogoče razlagati kot posledico odstranitve kamnitega gradbenega materiala iz temelja starejšega, po vsej verjetnosti rimskega zidu, v času, ko so k meščanski hiši dozidali vhod. Vse zgoraj našteje plasti prekrivajo v vzhodnem delu izkopišča svetlorjavo prodnato zemljo z redkimi drobcami rimske opeke in malte (SE 007, do globine 1,7 m), ki bi jo smeli interpretirati kot nasutje hodne površine v času od pozne antike do srednjega veka na sivorjavo (SE 008 B, do gl. 1,95 m), v zgornjem delu humunizirano (SE 008 A) pozno rimskodobno ruševino. Ta prekriva svetlorjavo rdeč estrih (SE 009, na globini od 1,95 do 2,10 m). Estrih predstavlja hodno površino znotraj najmlajše gradbene faze rimskega objekta oziroma stavbne enote, ki je bila postavljena tik ob rimskodobni ulici, katere del je bil odkrit leta 1996 nekoliko vzhodneje, na severnem delu zemljišča s parc. št. 1327 k. o. Ptuj (Marija Lubšina - Tušek, Varstvo spomenikov 38, Ljubljana 2001, 164). Pod estrihom so v vzhodnem delu izkopa dokumentirane starejše nivelirane rimskodobne ruševine (SE 010 – temnosivo rjava prodnata zemlja, v kateri je bil poleg kosov rimske lončenine najden tudi odlomek koščene šivanke na globini 2,15 m; plast odlomkov tegul – SE 011 do globine 2,25 m in plast temnorjavo sive prodnate zemlje z drobcami oglja, opeke, odlomki keramike – SE 012), ki na globini 2,4 metra ležijo na svetlorjavi prodnati podlagi. V zahodnem delu izkopa, za prej opisanim lijakastim vkopom SE1, kjer upravičeno sklepamo, da je potekal v smeri sever–jug zid rimskodobne stavbne enote, pa je rimskodobna ruševina bolj zemljena in temneje obarvana (SE 013, globina od 2,2 do 2,4 m z rahlim padcem proti jugu do globine 2,55 m). Prekriva plast rumenorjave meljasto prodnate zemlje in ilovice s kosi rimskih opek, malte in ometa ter odlomki

Ptuj, Prešernova ulica. Izkop za prizidek k objektu Prešernova ulica 38 (foto: M. Lubšina Tušek)

rimskodobne lončenine (SE 014), ki sega do izkopne globine 2,6 metra in še globlje.

Na ozkem predelu ob temeljih stare ptujske meščanske hiše je bilo tvegano poglobljati že tako globok izkop. Je pa vsekakor zanimiva ugotovitev, ki sloni tudi na rezultatih zavarovalnih arheoloških kopanj pred leti na območju zahodnega predela Prešernove ulice, da je bil celoten prostor v vsem rimskem obdobju intenzivno pozidan in vper tudi v sam grajski grič. Srednjeveška pozidava griča in obsežne nivelacije južnega grajskega pobočja zaradi izgradnje dostopov in objektov tik pod njim do Prešernove ulice je rimskodobne ruševine temeljito prekrila, do neke mere pa tudi poškodovala ali uničila.

Marija Lubšina - Tušek

157

EŠD: 15298

Naselje: Ptuj

Občina: Ptuj

Ime: Ptuj – Mestno gledališče

Naslov: Slovenski trg 13

Področje: UA

Obdobje: od 19. stoletja

Mestno gledališče Ptuj je nepogrešljivi sestavni del osrednjega ptujskega srednjeveškega trga. Na mestu gledališča je nekoč stala proštija, ki je pogorela v 18. stoletju; na njenem mestu so pozneje zgradili gledališče. Med letoma 1854 in 1856 je bila stavbi predzidana 3 x 2 m velika osna veža s preprosto fasado, zaključeno s trikotnim čelom. Med letoma 1982 in 1896 je gledališče preoblikoval znani

dunajski arhitekt Rudolf Klotz in klasicistični fasadi prizidal stebriščno preddverje, ki so ga med drugo svetovno vojno odstranili. Po vojni je bilo gledališče delno preoblikovano in osiromašeno značilne dekoracije – predvsem dvorana z značilnim podkvastim tlorisom.

Zaradi dotrajanosti objekta je Mestna občina Ptuj leta 2004 razpisala vabljeni arhitekturni natečaj prenove. Na podlagi izbrane natečajne rešitve ter dodatnih zahtev in pogojev uporabnika – funkcionalnih povezav, števila sedežev in odrske tehnike, ogrevanja in prezračevanja – je bil izdelan idejni načrt za prenovo gledališča, ki pa ni upošteval, predvsem pri obnovi notranjščine, predhodnih kulturnovarstvenih pogojev in konservatorskega programa ter mnenja strokovne komisije Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Maribor. Zaradi negativnega mnenja naše službe je bil sklican razširjeni gradbeni odbor v prisotnosti župana, mestnega arhitekta in vodstva Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, kjer je bila idejna zasnova – nadgradnja natečajne rešitve – odobrena. Kljub še ohranjenim arhitekturnim in spomeniškovarstvenim kvaliteta priznanega arhitekta Klotza objekt ni bil posebej zaščiten kot kulturni spomenik in za prenovo gledališča se na Ptuj ne bi odločili ter bi ga pustili propadati, če po obnovi ne bi bili občutno izboljšani tehnični in prostorski pogoji tako za igralce kakor za obiskovalce, kar je bila zahteva tako uporabnika – vodstva gledališča – kakor lastnice – Mestne občine Ptuj.

S tako rešitvijo, predvsem s preoblikovanjem notranjščine, smo izgubili značilno historično gledališče s še ohranjenim stavbnim pohištvom,

Podoba gledališča pred prenovo 2006
(foto: M. Habjanič)

Klasicistična fasada Mestnega gledališče Ptuj pred porušitvijo vhodnega preddverja

stropnim štukaturnim okrasjem in originalno zasnovi podkvasne dvorane, čeprav je bila po vojni osiromašena značilne dekoracije iz časa nastanka, konca 19. stoletja. Geodetski inštitut Slovenije je izdelal posnetek obstoječega stanja objekta in na našo zahtevo je bila projektna dokumentacija obstoječega stanja dopolnjena z detajli stavbnega pohištva in dekoracije, na podlagi katere je mogoče izdelati rekonstrukcijo notranjščine značilnega zgodovinskega gledališča s konca 19. stoletja. Zunanjščina z reprezentančnimi fasadami bo ohranjena oziroma bo med vojno odstranjeno stebriščno preddverje ponovno pozidano.

V letu 2006 je bilo izdano gradbeno dovoljenje na podlagi projektne dokumentacije izbrane natečajne rešitve z rekonstrukcijo med vojno porušenega klasicističnega preddverja, ki bo močno označilo pojavno podobo osrednjega srednjeveškega mestnega trga z najpomembnejšimi kulturnimi spomeniki.

Občina je prenesla lastništvo parcele oziroma objekta na gradbeno podjetje Gradis, ki je v jeseni začelo fizično prenovo oziroma pripravljala in rušitvena dela. Prenovo redno spremljamo ter dokumentiramo različne gradbene faze raščene arhitekture. Ob vzpostavitvi zasutega kletnega prostora v bližini mestnega stolpa se je odkril del pokopališkega obzidja, na katero je objekt naslonjen, in pri posegih v tla smo odkrili temelje starejših objektov, ki so bili ob požaru v 18. stoletju in pozneje ob prenovi gledališča v 19. stoletju odstranjeni oziroma preoblikovani. Arhitekturne spoliye, starejši – tudi rimski – elementi v zidovih in temeljih objekta kažejo na srednjeveško raščeno arhitekturo oziroma kontinuirano pozidavo. Najdbe v nasutju in terenu nam pomagajo pri datiranju gradbenih posegov, na zidovih pa so čitljive različne prezidave zgodovinskih objektov, njihovo združevanje, menjave etaž, fasadnih okenskih in vratnih odprtih, v manjšem obsegu pa se je ohranila tudi dekorativna stenska poslikava starejše gledališke dvorane iz 19. stoletja.

Marlenka Habjanič

158

EŠD: 6492

Naselje: Ptujška Gora

Občina: Majšperk

Ime: Ptujška Gora – vas

Naslov: Ptujška Gora

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

V okviru programa ureditve cerkvenega ambienta na Ptujski Gori so se leta 2006 začela gradbena in sanacijsko-obnovitvena dela po načrtih Enote, d. o. o., Ljubljana.

Po geotehničnem mnenju o nosilnosti temeljnih tal in pogojih izvedbe na podlagi izvedbe sondažnih izkopov leta 2005 se je začela gradnja novega dvorarnega betonskega pomožnega stopnišča na vzhodni strani župnišča pod cerkvenim obzidjem. Stopnišče je poleg funkcionalnosti potrebno tudi zaradi varnostnih predpisov. Začela so se tudi obnovitvena dela hiše št. 42. Pritlična štiriosna stavba s strmo opečno enokapno streho je prislonjena na cerkveno obzidje in je predvidena za prenovo ter za namestitvev – predstavitev dvigala, motečega elementa ob baročnih stopnicah, ki vodijo k cerkvi. Dela na hiši so se začela s sanacijo strešne konstrukcije in prenovo notranjščine podstrešja, ki bo služil kot večnamenski prostor.

Enota, d. o. o., Ljubljana nam je leta 2006 poslala v soglasje projekt za prenovo gospodarskega poslopja v romarsko hišo. Oblikovanje zunanjščine ni v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji, ki določajo, da je treba ohraniti tlorisne in višinske gabarite in zidano ostenje, dotrajane lesene dele pa zamenjati, rekonstruirati; streha, strma dvokapnica, mora biti krita z opeko; stavbno pohištvo ter posamezni detajli pa morajo biti usklajeni z značajem poslopja. K projektu smo podali pripombe, da je treba pri načrtovanju zunanjščine upoštevati tipologijo. Zidano čelno zatrepno steno z opečnimi mrežami je treba ohraniti, okenske in vratne odprtine pa ustrezno urediti. Predvidena podstrešna okna in vrata s škatlastimi frčadami, skupno devetimi, ter stavbno pohištvo ni primerno. Uskladiti jih je treba z značajem gospodarskega poslopja. Gospodarsko poslopje je ambientalno pomemben objekt, saj predstavlja njegova dolga in z zunanje strani visoka fasada pomemben vedutni akcent. Na usklajevalnem sestanku s projektantom smo predlagali namestitvev podstrešnih oken v strešno ravnino, vhod v streho pa je tako problematičen, da je treba to rešitev še domisliti in najti ustrezno rešitev. O tem smo obvestili tudi investitorja.

Naselje Ptujška Gora je urbanistični spomenik, zavarovan z Odlokem o razglasitvi nepremičnih kulturnih ter zgodovinskih spomenikov (Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj št. 35/89). Celotno območje varujemo v njegovi neokrnjenosti in izvornosti. Naj poudarimo, da so poleg rastra komunikacij in zazidalnega rastra na Ptujski Gori varovani gabariti stavb in njihove strehe ter njihov zgodovinski videz.

Jelka Skalicky

159

EŠD: 8945

Naselje: Rače

Občina: Rače – Fram

Ime: Rače – grad Rače

Naslov: baročni oltar

Področje: R

Obdobje: zadnja četrtna 17. stoletja

Štukaturni baročni oltar v grajski kapeli v Račah je pred začetkom restavratorskih del (leta 2002) kazal zelo klavno podobo. V kapeli, ki je bila po drugi svetovni vojni namenjena skladišču premoga, je omenjeni oltar utrpel marsikatero poškodbo. Tako je poškodbam, nastalim zaradi izpostavljenosti atmosferilijam (nezastekljene okenske niše), botrovala še cela vrsta poškodb mehanskega izvora. Polomljeno akantovje, odlomljene okončine in glave na putih niso bile izjeme. Prav tako niso bili izjema golobja gnezda in fekalije teh ptic, ki so sestavljale dober centimeter debelo plast. Občina Rače, ki ima prostore v gradu, se je tako lotila celovite obnove gradu in s tem tudi kapele in oltarja v njej.

Praden smo začeli restavrirati, smo morali zastekliti okenske niše in obnoviti omet v kapeli. Oltarja zaradi njegove monolitnosti ni bilo mogoče demontirati, zato so dela potekala na mestu samem.

Oltar v grajski kapeli Rače pred restavriranjem
(foto: J. Mikuž)

Pod najmanj dvema v preteklosti neustrezno nanesenima barvnima plastema so sonde pokazale barvo originala in mesta s pozlato.

Pri restavriranju so bile sekundarne barvne plasti odstranjene mehansko. Substanca je bila utrjena z utrjevalci, tako globinsko kot površinsko. Samo jedro je bilo statično sanirano in dodatno utrjeno. S štukaturno maso so bile zakitane manjše poškodbe, večje pa so bile domodelirane. Rekonstruirane so bile tako številne okončine na putih kot tudi glavi spodnjih putov. Prav tako je delno rekonstruirano akantovje in številno okrasje na okvirjih slik. Utrjeni in zakitani sta bili celopostavni figuri Anton Padovanski in Frančišek Ksaverij, ki sta na oltarni konzoli na desni in levi strani oltarja; figuri sta bili tudi delno rekonstruirani (leva roka in desni čevelj Frančiška Ksaverija, detetu v naročju Antona Padovanskega pa je bilo treba rekonstruirati desno roko in vkomponirati odlitek originalne glave, ki se je med dostavo premoga znašel v privatnih rokah). Oltarno kompozicijo smo tonsko izenačili. V celoti smo rekonstruirali pozlato. Original oltarne slike »Kristusovo slovo od matere«, delo priznanega slikarja Hansa

Restavriran oltar v grajski kapeli Rače (foto: E. Pezdíček)

Oltar v grajski kapeli Rače pred restavratorskimi posegi, detajl (foto: J. Mikuž)

Restavriran oltar v grajski kapeli Rače, detajl (foto: V. Čobal Sedmak)

Adama Weissenkircherja (dvornega slikarja na gradu Eggenberg pri Gradcu), je shranjeno v Pokrajinskem muzeju Maribor. Na oltar smo namestili kopijo, in sicer kaširano fotografijo v merilu 1 : 1. Slika v atiki je izgubljena, zato smo se po posvetu s strokovnjaki odločili, da tja namestimo sliko, ki na to mesto ikonografsko in časovno ustreza. Tako je zdaj tam kopija (kaširana fotografija) slike neznanega avtorja: Sv. duh, katere original je v atiki oltarja grajske kapele v Slovenski Bistrici. Za to intervencijo smo se odločili zaradi funkcionalne namembnosti kapele, saj smo na ta način poenotili oziroma smiselno zaključili oltarno kompozicijo.

Restavrirane so tudi oltarne stopnice, kjer je bilo treba očistiti, utrditi, nadomestiti in delno rekonstruirati obstoječi kamen.

Vlasta Čobal Sedmak

160

EŠD: 10639

Naselje: Radomlje

Občina: Radomlje

Ime: Radomlje – arheološko najdišče

Naslov: Šlandrova 11

Področje: A

Obdobje: železno obdobje

V naselju Radomlje je avgusta 2006 izvajalec Hidrotehnik, d. o. o., za Telekom, d. o. o., začel obnovo infrastrukture. Ker je območje arheološko zaščiten, je odgovorni konservator M. Sagadina predpisal nadzor, ki ga je izvedla abs. arheologije Maja Jerala.

Nadzorovane so bile Šlandrova, Triglavska, Prečna in Dermastijeva ulica ter Bukovčeva cesta. Delavci so kopali 0,90 m v širino in od 0,6 do 1,2 m v globino. Deloma zaradi premajhne globine, deloma zaradi premešanih plasti ni bilo nikjer, razen na Šlandrovi ulici, zaslediti arheoloških kulturnih plasti. Pri izkopu pred stanovanjsko hišo Šlandrova ulica 11 pa je bila 7. avgusta 2006 na globini 1,2 m odkrita večja koncentracija keramike. Zemljena plast s keramiko je bila zbita, temnorjava in ilovnata. Ker se je plast nadaljevala v profil, smo izkop razširili za 2 x 2 m. Pri tem smo naleteli na vodovodno cev, vendar se je kulturna plast nadaljevala pod njo na drugo stran cevi, v skupnem premeru približno 1 m. Poleg odlomkov ostenja smo našli tudi pet odlomkov ustij različnih posod ter dva odlomka ostenja z apliciranim držajem. Troje ustij lahko glede na analogije iz Hajndla uvrstimo v čas od poznega obdobja kulture žarnih grobišč do starejše železne

dobe (Br D–Ha D1). Poleg keramike smo našli tudi dva večja kamna (žrmlje?), odlomke železa in več odlomkov lepa.

Izkopno polje oziroma točka najdbe keramike je 13,5 m od V dela hiše Šlandrova ulica 11 ter 14,6 m od Z dela. Dne 9. avgusta 2006 smo izpraznili plast, vendar nismo odkrili nobenih struktur.

Glede na dosedanje najdbe iz Radomelj – zgodnj srednjeveška sekira (ANSI, 1975, 196) – nam nove najdbe s Šlandrove ulice pričajo o poselitvi tega območja že v poznem obdobju kulture žarnih grobišč oziroma v starejši železni dobi.

Maja Jerala

161

EŠD: 10715

Naselje: Radomlje

Občina: Domžale

Ime: grobišče borcev NOB

Naslov: krajevno pokopališče

Področje: Ž

Obdobje: druga svetovna vojna, 1960, 2006

Zaradi prometne ureditve središča Radomelj je bilo leta 2006 treba prekopati posmrtno ostanke padlih borcev NOB v Radomljah. Prvotno je bilo grobišče padlih borcev urejeno leta 1960 sredi Radomelj. Vsi spomeniški elementi s prvotne lokacije so bili ustrezno vključeni v ureditev na novi lokaciji na delu radomeljskega pokopališča (parc. št. 4 – del in 803/1 – del, k. o. Radomlje). Načrt ureditve grobišča je izdelal arh. Feliks Hribernik. Investitor ureditve grobišča je bila Občina Domžale. Gradbena dela je izvedlo gradbeno podjetje Lavaco, d. o. o., kamnoseška in restavratorska dela

Radomlje – grobišče borcev NOB na novi lokaciji

(foto: R. Pamič)

pa sta opravila kamnoseštvo Makovec iz Mengša in prof. France Kokalj. ZVKDS, OE Kranj, je podal kulturnovarstvene pogoje k izdelavi načrta in izvajal sprotni konservatorski nadzor. Med delom je prišlo do spremembe načrta: spominske plošče z imeni padlih so namesto na tleh razporejene na kamnitem zidu. Drugi detajli ureditve so bili izvedeni po načrtu. Pred namestitvijo so bili restavrirani kamnite napisne plošče (24 kosov napisnih plošč in plošča s posvetilom) z imeni 132 padlih med NOB in lesen hrastov obelisk. V novo betonsko grobnico so bile dne 25. 4. 2006 zložene kasete (številke kaset po vrsti, kot so bile snete iz prvotne grobnice, so: 23, 22, 21, 13, 12, 10, 9, 20, 8, 7, 6, 4, 3, 2, 1, 14, 15, 18, 17, 16) velikosti 35 x 35 x 35 cm (19 kosov) in 1 kaseto dimenzij 25 x 25 x 55 cm, ki je bila zaplombirana istega dne na grobišču. Vse kasete so kovinske, le kaseto št. 12 je narejena iz plastične mase. Skupno število kaset v novi grobnici je 20. Preverjen je bil tudi prvotni seznam pokopanih padlih borcev, v skladu z njim je število pokopanih borcev 27.

Prekop posmrtnih ostankov je bil dokumentiran (odpiranje prvotne grobnice in prenos v novo). Prenos je bil opravljen v skladu s predpisi in ob navzočnosti pristojnih organov. Ob prenosu posmrtnih ostankov je bil narejen zapisnik. Urejanje grobišča je prevzela Krajevna skupnost Radomlje.

Renata Pamič

162

EŠD:

Naselje: Rašica

Občina: Ljubljana Črnuče

Ime: Velika jama

Področje: A

Obdobje: prazgodovina

V jami Velika jama na Rašici so bili ob jamarskem rekognisciranju najdeni fragmenti prazgodovinske keramike. Ko smo si jamo ogledali skupaj z najditelji, smo ugotovili, da so bili kosi keramike predvsem med podornimi kamni brez bližjega stratigrafskega konteksta. Sledov dolgotrajne poselitve nismo opazili. Čeprav med dobljenimi kosi ni značilnih oblik ali okrasa, najdbe lahko okvirno datiramo v pozno bronasto ali starejšo železno dobo. V prostorskem kontekstu je najdišče zelo verjetno povezano s sodobnim gradiščem na vrhu Gobnik, oddaljenim le 200 m zračne linije.

Milan Hornak

163

EŠD: 3120

Naselje: **Rdeči Breg**

Občina: Podvelka

Ime: **Rdeči Breg – cerkev sv. Ignacija Lojolskega**

Obdobje: konec 17. stoletja, 18. stoletje

Cerkev sv. Ignacija Lojolskega je podružnica župnijske cerkve sv. Lovrenca na Pohorju. Stoji na Rdečem Bregu na Pohorju, na nadmorski višini 915 m. Njena podoba in tlorisna zasnova sestajata iz prostorne pravokotne ladje s fasadnim zvonikom čebulaste oblike in plitve veže s kamnitim portalom na zahodni strani, ožjega in nižjega polkrožno sklenjenega prezbiterija ter pritlične zakristije na južni strani.

V zgodovinskih virih se cerkev prvič omenja leta 1751. Njena gradbenozgodovinska kontinuiteta sega v čas pred letom 1750, ko je na današnjem mestu stala preprosta lesena kapela. Sedanja cerkev je enovitega nastanka iz leta 1759. Grajena je pretežno iz kamna, fasadno čelo in zvonik sta lesena, oboki so opečnati. Gre za sorazmerno veliko in arhitektonsko zahtevnejšo romarsko cerkev, kar dokazujejo tudi njeni trije ladijski portali. Do danes je to edina ohranjena cerkev na Slovenskem, posvečena sv. Ignaciju Lojolskemu.

Leta 1862 so ji poslikali notranjščino, leta 1864 pa fasadno čelo in zvonik obili s pločevino. Cerkevno opremo sestavljajo trije oltarji – glavni in dva stranska. Največji poudarek cerkvene notranjščine predstavlja glavni oltar Jožefa Strauba s sliko sv. Ignacija. Ta oltar je bil nekoč v frančiškanski cerkvi v Ormožu, od koder so ga po letu 1786 prenesli

Rdeči Breg; cerkev sv. Ignacija Lojolskega
(foto: S. Kurelac)

na Rdeči Breg. Stranska oltarja sta skromnejša in kažeta manj spretno roko.

Leta 1926 je bila streha na novo prekrita z macesnovimi škodlami, leta 1956 so obnovili zvonik, v devetdesetih letih 20. stoletja pa so ponovno zamenjali leseno kritino.

Junija 2006 so bili izdelani tehnični posnetki obstoječega stanja (Dial, d. o. o.), ki so osnova in sestavni del konservatorskega programa in projektne dokumentacije. Avgusta 2006 je bil izdelan konservatorski program z izhodišči za obnovo, ki vključujejo tudi celovito statično konsolidacijo. Predhodno je bila na podlagi sondažnih raziskav, ki jih je izvedel Viktor Gojkovič, akad. kipar restavratorski svetnik, ugotovljena struktura spodnje plasti ometov, ki je v osnovi sestavljena iz zemlje in gašenega apna ter se v enaki, vendar finejši granulaciji pojavlja tudi v vrhnjih plasteh fasade. Glede na trenutno stanje bo omet težko ohraniti v celoti, zato je bila predlagana nadomestitev z že toniranim ometom iz Keme Puconci.

Obnovitvena dela so se začela septembra 2006 z gradbeno-sanacijskimi deli, ki so bila prioritarno usmerjena v utrjevanje temeljev, ureditev drenaže in celovitega odvodnjavanja meteornih vod.

V letu 2007 je predvideno nadaljevanje obnovitvenih del, ki jih financira Župnijski urad Sv. Lovrenc na Pohorju ob podpori Ministrstva za kulturo.

Nataša Kiš, *Sujetlana Kurelac*

164

EŠD: 4884

Naselje: **Ročinj**

Občina: Kanal

Ime: **znamenje pri pokopališču**

Področje: E, ŪA

Obdobje: 1620, prva četrtina 17. stoletja

Ob magistralni cesti skozi Soško dolino, pri pokopališču v vasi Ročinj, stoji znamenje. Kdo ga je dal tja postaviti in kdaj, nihče ne ve. Znano je le to, da na tem mestu stoji »od pamtveka« in da se je za križev teden še nekaj let po drugi svetovni vojni pri znamenju ustavila procesija (pričevanje najstarejše Ročinjke, ge. Hilde Bajc, rojene leta 1913 pri Brbutu).

Ročinj je stara vas. Vir navaja, da je »prvotno verjetno najpomembnejši in najprej kolonizirani kraj Kanalske doline, saj se v arhivskem gradivu pojavlja pred samim Kanalom (villa de Runzino), s posestmi rožaškega samostana« (Höfler, Janez: Gradivo za historično topografijo predjožefinskih

župnij na Slovenskem, Goriški muzej 2001, str. 100). V visokem srednjem veku je bil v Ročinju tudi že vikariat, vzporedno s tistim v Kanalu, ki pa je pozneje moral propasti. Höfler še navaja, da se je v Ročinju okrog leta 1481 zidala nova cerkev. Takrat je namreč generalni vikar oglejskega patriarha pozval župnika v Kanalu (plebano canalis roncine), naj mašuje ob določenih dnevih v cerkvi v Ročinju, ki jo je bil posvetil. Nekoliko mlajšega nastanka sta podružnični cerkvi sv. Pavla (1570: in monte) in sv. Petra – prvotno gotska (1570: in medio monte) – nad Ročinjem.

Po opravljenih konservatorskih in restavratorskih posegih je tudi to znamenje postalo dragocena materialna priča sakralne dediščine vasi, saj ga poleg arhitekture odlikuje tudi za znamenje izjemno dovršena poslikava.

Znamenje, ki je z občinskim odlokom razglašeno za spomenik, uvrščamo v tip slopnih znamenj. Sezidano je iz klesanega kamna, z orientacijo slemena sever–jug. Na vseh štirih, danes skoraj enakovrednih fasadah, ima polkrožne niše, za katere smo vedeli, da se pod beleži skriva poslikava v freskotehniki. Posebnost ročinjskega znamenja je, da streho pokriva kamnita kritina, ki je redkost v širšem goriškem prostoru. Danes restavrirana bogata dekorativna ornamentika na stenah in figuralna poslikava v nišah znamenja, skupaj z arhitekturo in kamnito streho, dajeta ročinjskemu znamenju visoko umetnostno vrednost.

Pobudnik obnove znamenja – najprej je bila načrtovana obnova strehe in ometa – je bila Krajevna skupnost Ročinj, in sicer leta 2000 in nato 2003, ko je sredstva zagotovila Občina Kanal. Tako je konec leta 2003 stekla obnova; izbrani izvajalec del, zidar M. Rovtar iz Skril, se je lotil sanacije strehe. Med razkrivanjem kamnite kritine

smo ugotovili, da se pod ometom in beležem na štirih stenah znamenja skriva poslikava. Zato je bilo mogoče sanirati samo streho, znamenje pa pred vremenskimi vplivi začasno zaščititi z leseno konstrukcijo.

Za restavriranje fresk je bilo najprej treba poiskati finančna sredstva. Ko sta bila deleža Ministrstva za kulturo in Občine Kanal v letošnjem letu zagotovljena, smo po podpisu pogodbe z obema sofinancerjema v juliju lahko začeli restavratorska dela. Vodila sta jih restavratorja Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območna enota Nova Gorica, mag. Miran Cencič in Anton Naglost. Konservatorska dela sem vodila avtorica poročila.

Konservatorski in restavratorski projekt se je izvajal v več fazah: obnova kamnite strehe, arhitekturne izmere, sondiranje, dokumentiranje gradbenih faz, raziskava poslikav ter priprava in izvedba posegov (restavriranje) poslikav.

Streha je bila sanirana tako, da se je dotrajana kamnita kritina – skril – nadomestila z novo. Zaradi težav pri dobavi kritine, ker v bližini ni odprtega kamnoloma oziroma znanega nahajališča podobnih skrilov, jih je zidar lomil na Šentviški planoti. Na sleme znamenja je bil postavljen nov kamniti vrh, čeprav ga pred začetkom del ni bilo oziroma ga je vrsto desetletij nadomeščal betonski. Ker pa imajo praviloma vse strehe, ki jih pokriva kamnita strešna kritina, sleme zaključeno s kamnitim vrhom, katerega prvenstvena funkcija je zaščita pred zamakanjem, sem se odločila za njegovo namestitev. Na kamnito sleme je bil nazadnje montiran še obstoječi, a restavriran kamnit akroterijski nastavek v obliki stožca s kroglasto odebelitvijo. Stožec zaključuje iz železa kovan križ. Sam nastavek pa služi tako za obtežitev

Pogled na znamenje leta 1999 (foto: A. Ščukovt)

Pogled na celovito obnovljeno ročinjsko znamenje, november 2006 (foto: A. Ščukovt)

kot za okras.

Pred začetkom restavratorskih del je bilo treba rešiti še problem vlage. Zato je bil narejen izkop in očiščen spodnji del zidu, fuge pa so bile zapolnjene z malto. Zaradi razpok na stenah znamenja, predvsem na južni fasadi, je bila v podnožje vgrajena protipotresna jeklena vez. Po končanih gradbenih delih se je okolica uredila tako, da je znamenje prezentirano v kar najbolj originalni podobi, le zaradi odtoka vode so okrog objekta nasuti soški prodniki.

Poslikava v nišah naj bi nastala sočasno s poslikavo na stenah znamenja. Le v zahodni niši je bila nekoč pozneje čez osnovno plast nanesena novejša slikarija s figuro sv. Boštjana, ki pa ga je tokrat narisala manj izurjena roka. Avtor poslikave zaenkrat ni znan. Sam način poslikave pa izpričuje, da je bil več svojega poklica. Verjetno gre za mojstra oziroma slikarsko delavnico, ki je delovala v Posočju in morda poslikala prvotno župno in podružnično cerkev sv. Pavla. Figure v nišah sta poslikali najmanj dve slikarski roki, ki se ju že na prvi pogled loči po modeliranju z barvo in

Južna stran znamenja s figuro Boga Očeta v zatrepu in sv. Boštjanom ter likom sv. Jakoba v niši, november 2006 (foto: A. Ščukovt)

obravnavanju telesnosti.

Ves čas obnove se je tudi postavljalo vprašanje, kdaj je znamenje nastalo oziroma kdaj je nastala poslikava. Iz vgraviranih letnic, predvsem mimohodnikov, smo razbrali letnico iz dvajsetih let 17. stoletja. To je mogoče tudi mejnik, kdaj je poslikava na znamenju nastala.

Motivika v nišah znamenja, ki jo je interpretiral Robert Červ, ZVKDS, OE Nova Gorica, je naslednja:

V severni niši je naslikan prizor Sv. družine, kjer Jezušček sedi Mariji v naročju, desno pa jima asistira Jožef. Liki Jožefa, Jezuščka in Marije so relativno dobro ohranjeni.

Vzhodno nišo zapolnjujejo štiri stoječe figure svetnikov, in sicer od desne sv. Peter, sv. Andrej in sv. Pavel, ki so patroni ročinjskih cerkva, figura četrtega svetnika, ki stoji med sv. Petrom in sv. Pavlom, pa je zaenkrat ostala uganka.

Južna niša je z ikonografskega vidika najbolj zagonetna. Težko je ugotoviti pravi pomen obeh uprizorjenih figur. Na desni je naslikana gola moška postava, ki ima na hrbtu zvezane roke in je prislonska k pilastru. V tem primeru gre skoraj zagotovo za mučeništvo sv. Boštjana. Ker pa na telesu ni vidna nikakršna rana puščice, je interpretacija, da gre za sv. Boštjana, nekoliko vprašljiva, čeprav je bil pozneje v zahodno nišo ponovno naslikan prav prizor mučeništva tega svetnika. Levo od te figure stoji svetnik v popotni opravi. Verjetno gre za lik sv. Jakoba. V zatrepu južne fasade je naslikana še doprsna figura Boga Očeta z iztegnjenimi rokami, ki izpričuje, da je bila ta stran znamenja do prestavitve ceste na sever njegova glavna fasada.

V zahodni niši je naslikan prizor Imago pietatis z dvema angeloma. Napol sedečo figuro mrtvega Kristusa dvigujeta iz sarkofaga dva angela, ki predstavljata sveto rešnje telo.

Andrejka Ščukovt

165

EŠD: /

Občina: Rogatec, Rogaska Slatina

Področje: A

Obdobje: antika, srednji vek

Za potrebe izgradnje prenosnega plinovoda M2 Rogatec–Rogaška Slatina je ZVKDS, OE Celje, na načrtovani trasi izvajal predhodne arheološke raziskave. V prvi fazi od 3. do 12. 4. 2006 smo izvedli ekstenzivni terenski pregled (ETP). Na podlagi pozitivnih rezultatov pregleda smo nadaljevali intenzivne terenske preglede (ITP)

in vrednotenje terena s testnimi jarki (TJ) v času od 14. do 25. 7. 2006. Arheološki nadzor na posameznih odsekih trase še poteka.

Trasa poteka skozi dolinski predel z značilno smerjo podolžne alpske doline, za katero je značilen dokaj nizek relief. Na severu je območje precej ostro zamejeno z Boškim pogorjem in se nadaljuje z nizom vzpetin od Paškega Kozjaka prek Konjiške gore proti Boču, Donački gori in dalje na vzhod v Ravno goro. Geološko podlago na pregledanem delu trase predstavljajo ponekod kremenov pesek, peščenjak, konglomerat in vložki peščene gline, drugod pa aluvij z značilno glinasto meljastimi plastmi zemljin. Vegetacijsko podlago predstavljajo večinoma travniške ali njivske površine z manjšimi pogozdenimi predeli.

Na vsem pregledanem območju je bilo pri ETP in ITP pobranih 2763 artefaktov, med katerimi prevladujejo odlomki keramike (skupno: 1313 odlomkov, od tega: 15 antičnih, 807 srednjeveških, 491 iz časa mlajših zgodovinskih obdobj); nekoliko manj je bilo odlomkov gradbenega materiala (skupno: 983 odlomkov, od tega: 83 antičnih in 900 iz časa mlajših zgodovinskih obdobj). Med ostalimi najdbami prevladujejo odlomki stekla (229) in železa (123), nekoliko manj je kosti (28), ožgane gline (17) in žindre (6).

Na treh lokacijah, kjer sta bili koncentracija in pestrost arheoloških najdb pri ETP največji, smo nadaljevali intenzivni terenski pregled (ITP) in vrednotenje terena s testnimi jarki v velikosti 1 x 1 x 1 m (oziroma do geološke osnove). Lokacije: Tržišče (parc. št. 623 k. o. Tržišče), Brezovec (parc. št. 1505/1 in 1505/2 k. o. Sv. Florjan) in Galun (parc. št. 894, 895/3, 900 k. o. Tlake) (M. Bricelj: Poročila o ekstenzivnem in intenzivnem arheološkem pregledu ter vrednotenju terena s testnimi jarki na trasi plinovoda M2 Rogatec–Rogaška Slatina, ZVKDS, OE Celje, 2006).

Med najdbami na lokacijah Tržišče in Galun so bili poleg recentnih artefaktov tudi odlomki srednjeveške in novoveške keramike. Vendar pa stratigrafija v testnih jarkih in sama topografija terena kažeta, da gre v obeh primerih za tako imenovani zdrs najdb kot posledico delovanja erozije, saj je bila že na predhodnih ekstenzivnih terenskih pregledih glavnina srednjeveških najdb na višje ležečih predelih, kjer predvidevamo obstoj srednjeveškega arheološkega najdišča in situ.

Na lokaciji Brezovec je bilo poleg recentnih artefaktov zelo veliko odlomkov srednjeveške in nekoliko manj novoveške keramike. Stratigrafija v testnih jarkih je pokazala, da je večina arheoloških najdb v zgornji plasti (do približno 0,3 m). Globlje so bile najdbe izjemoma oziroma jih ni bilo.

Tudi sekvenca plasti v testnih jarkih ni kazala na morebitno arheološko lokacijo in situ. Glede na precej ugodno lego v prostoru – gre za nižinski svet ob potoku – smo iskali razlago za odkrite najdbe drugje. Poleg terenskih pregledov smo izvedli tudi klasični topografski ogled terena, preverili lokacijo na starih katastrih iz druge polovice 19. stoletja in na digitalnih ortofoto posnetkih. Vsi indici na terenu potrjujejo izročilo domačinov o obstoju grajskih ribnikov na tem območju. V neposredni bližini je namreč graščina Strmol in nekoliko stran so tudi ruševine srednjeveškega gradu Rogatec. Po opustitvi ribnikov so teren zasuli oziroma zravnali, kar potrjujejo tudi časovno zelo raznolike in premešane najdbe v zgornji plasti – gre namreč za odlomke posod iz 13. ali 14. stoletja, odlomke renesančnih posod iz 16. stoletja pa vse do keramike 19. stoletja.

Trasa plinovoda na raziskanih lokacijah ne bo posegala v intaktne arheološke plasti najdišč, na preostalem delu trase pa ZVKDS, OE Celje, izvaja stalen arheološki nadzor.

Maja Bricelj, Danijela Brišnik

166

EŠD: 3414

Naselje: Rovt pod Menino

Občina: Nazarje

Ime: kapela sv. Gervazija in Protazija

Področje: UA, R

Gradbena sanacija cerkve sv. Gervazija in Protazija se je začela na pobudo krajanov zaselka Rovt pod Menino in Župnijskega urada Šmartno ob Dreti

Obnovljena zunanjščina cerkve (foto N. Podkrižnik)

Oltar sv. Gervazija in Protazija po restavriranju
(foto: N. Podkrižnik)

Kopija poznogotskega kipca iz niše oltarja
(foto: N. Podkrižnik)

poleti 1998.

Pravilno orientirana preprosta enoladijska cerkev s strešnim stolpičem in ravnim lesenim stropom je bila zgrajena na gorskem hrbtu jugozahodno od Šmartnega ob Dreti konec 15. ali na začetku 16. stoletja. Južno steno sta do predelave v letu 1631 odpirali dve poznogotsko zašiljeni okenci. Ponovno obnovo je cerkev doživela med letoma 1860 in 1868.

Cilj obnove skoraj porušene cerkve so bili ohranitev stavbne substance, statična in gradbena sanacija objekta ter obnova in prezentacija najkvalitetnejših razvojnih gradbenih faz. Na podlagi sondažnih raziskav sta bila izdelana konservatorski program prenove (arhiv ZVKDS, OE Celje, NC 463/99) ter tehnični načrt rekonstrukcije strehe in strešnega stolpiča. Začetna dela so zajemala odstranitev udrtre strešne konstrukcije in rušenje poškodovanih zidov do zdrave osnove. Sledili so izpiranje zidnih površin in pozidava porušanih delov ladje iz obstoječega kamna, statična sanacija oboka v prezbiteriju in rekonstrukcija lesenega stropa v ladji. Po načrtu sta bila nato rekonstruirana še streha in strešni stolpič, ki sta bila prekrita z originalno kritino

– macesnovimi škodli.

Med sanacijo zidov smo na južni steni ladje naleteli na dve poznogotski okenci, ki naj bi bili po pisnih virih zazidani med prezidavami v letu 1631. Okni smo očistili in eno prezentirali kot slepo okno, drugo pa v originalni obliki. Zunanjščina in notranjščina cerkve sta bili po zaključku gradbenosanijskih del ometani na novo, gladko

obdelani in prepleskani v belem tonu. Poznogotski portal je bil očiščen in zaščiten z apnenim premazom. Zaradi poškodb in dotrajanosti so bili po originalu izdelani polkrožno vitražno okno v prezbiteriju (restavratorka Nuša Dolenc - Kambič iz Ljubljane) in celotno stavbno pohištvo (mizarstvo Bogataj z Vranskega). Gradbena obnova, ki je potekala v večji meri v obliki prostovoljnega dela krajanov, se je zaključila v jeseni 2000 z deli Zidarstva Zalesnik iz Gornjega Grada in Šerifovič iz Stahovice. Dela je finančno podprla občina Nazarje, v jeseni 1999 se je v financiranje vključilo še Ministrstvo za kulturo. Krajanji so za prizadevanja in odnos do kulturne dediščine v letu 2001 na pobudo Zavoda za varstvo kulturne dediščine, OE Celje, prejeli Steletovo priznanje.

Obnova zgodnjebaročnega oltarja, ki je edini inventar cerkve in hkrati edinstven primer upodobitve sv. Gervazija in Protazija v Sloveniji, se je začela v jeseni 2000. Zaradi močnih poškodb, črvičnosti lesa, neohranjenosti posameznih delov in neustreznih preslikav smo se odločili za rekonstrukcijo prvotnega stanja oltarja. Pri sondiranju v restavratorski delavnici je bilo ugotovljeno, da je bila originalna poslikava med eno izmed obnov v celoti odstranjena, zato je bilo mogoče najti skromne fragmente poslikav in pozlate le v nekaterih najglobljih delih ornamentike. Na podlagi ugotovitev smo se z restavratorjema odločili za naslednja dela: v prvi fazi so bile odstranjene dve plasti sekundarnih poslikav in kredna podlaga, nato sta sledili utrjevanje in zastrupljanje lesa. Manjkajoči stebri, baze, kapiteli in ornamentalni zaključki oltarnih niš so bili po ohranjenih fotografijah izrezljani iz lipovega lesa. Sledili sta grundiranje ornamentike s pozlatitvijo in posebritvijo ter polihromiranje drugih delov kulise. Očiščena in restavrirana je bila tudi oltarna slika. Z restavriranjem kipov sv. Florjana in sv. Martina ter obnovo tabernaklja so bila v letu 2003 dela v celoti zaključena. Restavratorska dela sta opravila rezbar restavrator Anton Podkrižnik in restavrator mag. Gregor Podkrižnik, obnovo pa sta financirala Ministrstvo za kulturo in Župnijski urad Šmartno ob Dreti. Vsa gradbena in restavratorska dela so bila izvedena kvalitetno in v skladu z navodili konservatorske stroke.

Z odobritvijo finančnih sredstev Ministrstva za kulturo in Pokrajinskega muzeja Celje je bila v letu 2006 izdelana kopija poznogotskega kipa neznane svetnice, ki je do leta 1963 stala v atiki baročnega oltarja. Kipec je zaradi ogroženosti po restavriranju med letoma 1963 in 1965 prešel v hrambo Pokrajinskega muzeja Celje.

Po presoji restavratorja in naše službe je bila pri izdelavi kopije kipa strokovno upravičena izdelava rekonstrukcije kipa v umetnem materialu (epoksidna smola in lesna moka) z rekonstrukcijo polihromacije in inkarnata. Kopijo kipa je izdelal restavrator mag. Gregor Podkrižnik. Original ostaja v hrambi Pokrajinskega Muzeja Celje.

Nataša Podkrižnik

167

EŠD: 3431

Naselje: Skorno pri Šoštanj

Občina: Šoštanj

Ime: cerkev sv. Antona Puščavnika

Področje: UA

Obdobje: gotika, barok

V letih 2005 in 2006 je župnija Šoštanj v celoti financirala nadaljevanje restavratorskih del v prezbiteriju. Po osnovnem sondiranju sten, ki ga je kakor vsa nadaljnja dela kvalitetno izvedla restavratorka Anja Urbanc, je bilo ugotovljeno, da je stensko poslikavo Tomaža Fantonija iz leta 1901 v celoti na novo preslikal David Plešnik leta 1979. Ker se novejša nekvalitetna poslikava ni dala odstraniti, smo se odločili za prezentacijo gotske stavbne faze in z bisernim nizom iz 17. stoletja ob rebrih. Na željo krajanov so ohranjene tri Fantonijeve, sicer preslikane podobe Sv. družine s Sv. duhom, zadnje večerje in v medaljonu na oboku Boga Očeta z napisom Alfa in Omega na knjigi.

Ikonografsko je zanimiv motiv v prizoru zadnje večerje, kjer Kristus Janezu Evangelistu daje hostijo, Judež, ki edini med apostoli nima nimba, pa odhaja skozi vrata v ozadju. Pod novejšim izravnalnim mivkastim ometom je ohranjena plast apnenega glajenega, a naključnega ometa. Obočna rebra so barvana rdeče v osnovi in imajo tufkane lise v vinsko rdeči barvi, imitacija nekakšnega marmorina. Nad gotskimi ometi so bile tri plasti beležev. Biserni niz, ki so mu pozneje posekali kapice, je le beljen. Naslednja plast so bili belež, oker poslikava in nova poslikava. Na stenah razen naslikanih posvetilnih križev, ostankov zavese v rdeči barvi in slikane obrobe ostanka gotskega okna v južni steni prezbiterija, ni bilo najdenih poslikav. Po odstranitvi recenčnih beležev so bili vsi ohranjeni gotski ometi restavratorsko obnovljeni in zaščiteni z lazurnim beležem, tako da se vidijo plasti in struktura ohranjenih ometov. Letnica 1526 pod prizorom križanja Kristusa je delno naslikana na freskometu, delno na spodnjem glajenem beljenem ometu. Spodnji

ometi s posvetilnimi križi so starejši od freske. Pod posvetilnim križem na severni podolžnici je v sepiji podpis in nad njim prebrana letnica 1404 (?). Novi ometi so decentno ločeni v strukturi in barvi. Obočna rebra s tufkanimi lisami, slikana obroba gotskega okna in vsi odkriti posvetilni križi so retuširani. Fragmenti slikane zavese v rdeči barvi so le retuširani in niso povezani. Originalni segmenti štukaturnega okrasa ob rebrih so bili utrjeni in injektirani. Posekane kapice bisernega niza in manjkajoči segmenti so bili na novo domodelirani.

Bogdan Badovinac

168

EŠD: 25737

Naselje: Slatina

Občina: Šmartno ob Paki

Ime: Slatina – arheološko območje Tabor

Področje: A

Obdobje: srednji vek

Lokacija potencialnega arheološkega najdišča Tabor v Šmartnem ob Paki je bila prvič zabeležena v okviru raziskovalnega tabora Šmartno ob Paki leta 2002, v letu 2006 pa smo izvedli natančen topografski pregled terena. Že toponim opozarja na možnost starejše poselitve/izrabe prostora; to dejstvo potrjuje tudi dominantna lega v prostoru na najvišji točki Slatin, nad historično komunikacijo med Šaleško in Zgornjo Savinjsko dolino. Prostor predstavlja dokaj široka gozdna reber z višjim izpostavljenim delom, ki je tlorisno relativno majhen, vendar dovolj velik za lokacijo manjšega obrambnega nadzornega stolpa. Arhitekturnih ostalin v konfiguraciji terena ni zaslediti; na zahodni strani kope je moč videti umetno preoblikovan teren, ki deluje kot sled obrambnega jarka. Glede na indice je mogoče, da je na tem mestu stal lesen stolp, varovan z zemljenim nasipom in leseno palisado. V pisnih virih – v temeljnem urbarju šoštanjske gosposčine iz 4. maja 1575 – se omenja na tem mestu že takrat opuščeni grad Frauenburg, med ljudmi pa kroži zgodba o protiturškem taboru.

Območje smo vpisali v Zbirni register dediščine pri Ministrstvu za kulturo RS in pripravili strokovne osnove za razglasitev območja za arheološki kulturni spomenik lokalnega pomena.

Danijela Brišnik

169

EŠD: 659

Naselje: Slovenj Gradec

Občina: Slovenj Gradec

Ime: Slovenj Gradec – cerkev sv. Elizabete, glavni oltar

Področje: R, UA

Obdobje: romanika, gotika, barok

Cerkev z izjemno gradbeno zgodovino, katere začetki segajo v obdobje romanike, natančneje v leto 1251, ko je bila že posvečena, stoji na ambientalno pomembni lokaciji starega mestnega jedra. Cerkevno podobo in s tem njeno tlorisno zasnovu sestavlja sedem prostorskih enot: pravokotna ladja, ki sta ji na južni strani prizidani dve, na severni strani pa ena kapela, zvonik, gotska zakristija in triosminsko zaključen prezbiterij. V notranjščini je kvalitetna baročna oprema, ki sodi v sam vrh baročnega kiparstva v slovenskem prostoru. Glavni oltar iz leta 1731/1734 je zasnoval graški kipar Janez Jakob Schoy. (Sergej Vrišer je v prispevku Nekaj misli

Oltar sv. Elizabete, kip sv. Petra; odkrit originalen inkarnat (foto: M. Kuhl)

Oltar sv. Elizabete, vrata pod obhodnim lokom, pred posegom in med njim (foto: M. Kuhl)

ob Schoyevem slovenjegraškem oltarju, Slovenj Gradec in Mislinjska dolina I, Slovenj Gradec 1995, str. 304, zapisal: »To bi veljalo tudi za ruški in slovenjegraški oltar, ki ju je zagotovo zasnoval kipar Janez Jakob Schoy, izdelala pa dva mizarja: v Rušah Bernard Vögerl, v Slovenj Gradcu pa, kot je zapisano, Par. Nidermar – morda Nieder mayer.« Osrednji prostor zavzema slika sv. Elizabete, delo slikarja F. M. Straussa iz leta 1732. Delo odlikuje zlasti uveljavljanje novih kompozicijski načel, saj so arhitekturni in kiparski elementi razporejeni tako, da stopnjujejo učinkovitost celote. Atiko, počivajočo na volutah, domala v celoti zakriva kiparsko okrasje z motivi angelskih glav, sončnih žarkov in Marije kot osrednje figure. Po štirje veliki kipi, dva med stebri, dva na obhodnih lokih, so s pogledi obrnjeni k oltarnemu središču. Pristojni župnijski urad se je v letu 2006 lotil

obnove glavnega oltarja, ki ga bo v višini 80 odstotkov financiralo Ministrstvo za kulturo. Na podlagi predhodnih sondažnih raziskav, ponudb in številnih usklajevanj je delo pod vodstvom Mladena Kuhla prevzela Škofijska restavratorska delavnica iz Maribora.

V restavratorsko delavnico so bili preneseni štirje kipi svetnikov: sv. Peter, sv. Pavel, sv. Janez Nepomuk in sv. Frančišek Ksaverij, vrata pod obhodnim lokom, kipa kerubov s podstavkom ob tabernaklju ter skupina angelčkov med oblaki in sončnimi žarki nad svetnikoma sv. Janezom Nepomukom in sv. Frančiškom Ksaverijem.

Na podlagi sondažnih raziskav so bile na kipih svetnikov odstranjene vse preslikave, pozlata pa je bila kemično in mehansko očiščena ter polirana z ahati (ohranjene je 90 odstotkov celotne pozlate). Preperel les je bil utrjen s palaroidom

B 72. Manjkajoči deli lesa so bili rezbarsko nadomeščeni. Inkarnati so kemično očiščeni do originalne plasti, ki je zelo dobro ohranjena zlasti na obrazih in posameznih predelih rok. Na enak način se restavrirajo tudi kipi angelov z oblaki. Pri kipih kerubov ob tabernaklju pa bo treba zaradi predhodnih strokovno nekorektnih posegov rekonstruirati kar 60 odstotkov pozlate. Na vratih nad obhodom je bila odkrita originalna marmoracija, ki bo na poškodovanih mestih retuširana, srebrena polja, ki so bila obdelana v tehniki beneške pozlate, pa bo treba rekonstruirati (povzeto po poročilu Škofijske restavratorske delavnice iz Maribora). Preostali deli oltarja bodo obnovljeni in situ.

Sujetlana Kurelac

170

EŠD: 662

Naselje: Slovenska Bistrica

Občina: Slovenska Bistrica

Ime: cerkev sv. Jožefa

Področje: UA

Obdobje: barok

Cerkev sv. Jožefa, ki stoji na razgledni legi nad Slovensko Bistrico, je bila postavljena domnevno po načrtih baročnega arhitekta Jožefa Hofferja v letih 1755–1760. Bogato baročno opremljena je tudi notranjost v obliki štirilista s centralno kupolo. Cerkev pokriva kamnita skriljasta kritina, ki jo je bilo zaradi dotrajanosti treba zamenjati. Župnijskemu uradu so bila v ta namen dodeljena interventna sredstva, saj je cerkev zamakalo, zaradi česar je bil deloma že poškodovan obok.

Streha in fasada cerkve sv. Jožefa v Slovenski Bistrici po prenovi (foto: A. Horvat)

Primarno je bila cerkev pokrita s pohorskim skriljem. Naročilo za nabavo take kritine je treba oddati vsaj eno leto prej, ker so možnosti lomljenja omejene. Iz tega razloga ob dodelitvi interventnih sredstev ni bilo mogoče nabaviti pohorskega skrilja. Za prekritje strehe na cerkvi je bil uporabljen skrilj švicarskega porekla. Delo na strehi ja bilo zelo zahtevno, saj oblika strehe sledi tlorisu v obliki štirilista z mehкими prehodi. Izvajalec del je bil Monte, d. o. o., iz Gladomesa pri Slovenski Bistrici.

Sočasno s prenovno strehe je bila s sredstvi župnijskega urada obnovljena tudi fasada cerkve in prepleškana je bila notranjost. V letu 2007 je načrtovana še obnova čebulaste pločevinaste strehe na obeh zvonikih. S tem bo prenova cerkve, razen baročne opreme, končana.

Alenka Horvat

171

EŠD: predlog 410087

Naselje: Smokuč

Občina: Žirovnica

Ime: domačija Smokuč 39, pri Novin

Naslov: Smokuč 39

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Novinova domačija stoji v severnem delu naselja Smokuč na območju Občine Žirovnica. Predstavlja jo nadstropna, delno podkletena stanovanjska hiša s kamnitim portalom iz leta 1869 in z gospodarskim poslopjem v isti slemenski liniji. Ob gospodarskem poslopju je streha podaljšana v lopo. Na dvorišču stoji kovačnica, ki so ji v 20.

Novinova domačija, Smokuč 39 (foto: S. Roškar)

stoletju prizidali garažo. Enota je bila vključena v register kulturne dediščine na podlagi valorizacije celotnega žirovniškega območja v času izdelave Strokovnih podlag za varstvo kulturne dediščine na območju Občine Žirovnica v oktobru 2001. Lastniki so domačijo že večkrat poskušali prodati različnim interesentom. Od leta 2003 do leta 2006 je bilo v zvezi s to enoto dediščine izdano mnenje, predhodni kulturnovarstveni pogoji in kulturnovarstveni pogoji. Izdelana je bila tudi arhitekturna izmera, a se nihče izmed interesentov ni želel posvetiti prenovi. Tako je leta 2006 za mnenje o možnostih prenove domačije zaprosila Občina Žirovnica. V ta namen je bila izdelana spomeniškovarstvena ocena z vidiki možnih namembnosti v pomenu prenove z revitalizacijo v primeru odkupa Novinove domačije.

Mojca Terceļ Otorepec

172

EŠD: 16739

Naselje: Smrjene

Občina: Škofljica

Ime: Gradišče nad Pijavo Gorico – arheološko najdišče Gradišče

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, antika

Arheološke terenske preglede na območju predvidene gradnje naselja Smrjene (parc. št. 668/1, 668/20, 668/22, 668/25, 668/26, 668/27, 668/28, 668/29, 668/30, 668/31, 668/32, 668/33, 668/34, 668/35, 668/36, 668/37, 669/4, 669/5, 669/6, 669/7, 1761/29, 1761/30, 1761/31 k. o. Gradišče) in na območju predvidene gradnje enodružinskih hiš (parc. št. 676/1, 679/2 in 680/2 k. o. Gradišče) je za ZVKDS, OE Ljubljana, izvedla ekipa Tica sistemi, d. o. o., pod vodstvom Mije Topličanec, univ. dipl. arheologinje, in konservatorskim nadzorom Barbare Nadbath, univ. dipl. arheologinje. Dela so potekala v oktobru in decembru 2006.

Zemljišča, kjer je bila predvidena gradnja naselja Smrjene, ležijo na valovitem kraškem terenu, ki se rahlo dviguje proti hribu Gradišnica. Z intenzivnim površinskim pregledom so bili na zemljiščih s parc. št. 668/33, 668/32, 668/28, 668/1 k. o. Gradišče odkriti štirje odlomki rimskodobne keramike ter dva odlomka antične opeke, kar je kazalo na obstoj rimskodobnega najdišča, verjetno naselbinske narave. Pri vrednotenju terena z izkopom enajstih testnih sond, ki so bile izkopane na zemljiščih s parc. št. 668/35, 668/36, 668/30, 671/4, 668/29, 668/27, 668/26 in 668/1 k. o. Gradišče, smo v

plasti SE 001 in SE 002 (do globine približno 30 cm), ki predstavljata rušo in preteklo ornico, odkrili le novoveške najdbe (odlomki lončenine, gradbeni material, steklo in kovinske predmete). V testni sondi 4 je bil v SE 002 odkrit tudi odlomek rimskodobne keramike, medtem ko so bili v testni sondi 5 v SE 003 (na globini od 30 do 60 cm) odkriti odlomki prazgodovinske lončenine. Po celotnem območju predvidene gradnje naselja Smrjene smo izvedli tudi vrednotenje terena z izkopom strojnega testnega jarka. V pretekli ornici (SE 002), ki je segala do povprečne globine 35 cm, so bili odkriti posamezni odlomki novodobnega in antičnega gradbenega materiala. Sledila je koluvijalna plast meljaste gline svetloolivno rjave barve (SE 003), ki je bila dokumentirana na globini od 30 ter tudi do 220 cm. V tej plasti so bili odkriti drobcji oglja ter posamezni manjši odlomki oziroma drobcji prazgodovinske lončenine. Pregledano zemljišče je bilo v preteklosti aktivno obdelovano. Odkrite novodobne in najverjetnejše tudi rimskodobne najdbe so bile na zemljišče pripeljane z gnojenjem ali drugimi kmetijskimi dejavnostmi. Prazgodovinske najdbe so bile na to zemljišče prinesene z naravnimi procesi.

Zemljišča, kjer je bila predvidena gradnja enodružinskih hiš, tudi ležijo na valovitem kraškem terenu. V večji vrtači na zemljišču s parc. št. 676/1 k. o. Gradišče je bila zemljina do žive skale, apnenca, že predhodno strojno odstranjena. Z intenzivnim površinskim pregledom so bili na zemljiščih s parc. št. 676/1, 679/2 in 680/2 k. o. Gradišče odkriti odlomki novoveške lončenine. Pri izkopu osmih testnih sond so bile v ruši (SE 001) in pretekli ornici (SE 002) odkrite novodobne najdbe (lončenina, gradbeni material). V testni sondi 3 in 6 so bili v koluvijalni plasti čvrste, drobljive meljaste gline rjave barve (SE 003) odkriti kosi hišnega lepa in oglja.

Ugotovljene arheološke sledi kažejo, da lahko v neposredni bližini pregledanih zemljišč pričakujemo prazgodovinsko in verjetno tudi rimskodobno najdišče, najverjetnejše naselbinske narave.

Barbara Nadbath, Mija Topličanec

173

EŠD: 681

Naselje: Spodnja Polskava

Občina: Slovenska Bistrica

Ime: Spodnja Polskava – vas

Naslov: Spodnja Polskava

Področje: E

Obdobje: 19., 20. stoletje

V večjem gručastem naselju, ki je zaščiten naselbinsko območje in leži ob mlinskem potoku v ravnini na jugovzhodni strani Dravskega polja, je ohranjenih še veliko značilnih kmečkih domov. Glavna pot, ki vodi skozi naselje, se v središču naselja razširi v manjši trg, kjer stoji slopasto Marijino znamenje. Na vzhodnem robu naselja je večji cerkveni kompleks: župna cerkev, ki jo obdaja pokopališče z bogato nagrobno plastiko, župnišče in gospodarska poslopja. V zahodnem delu naselja leži kompleks Frajštajnske graščine. Skozi vas teče Mlinski potok. Domovi v vasi se nizajo ob vaških cestah, postavljeni večinoma pravokotno nanje. V glavnem gre za tip stegnjenega doma, kjer stanovanjskemu delu sledijo gospodarski prostori v ravni vrsti. Nekaj jih je tudi postavljenih na L. Naselje je zaradi ohranjene stare vaške zasnove in ohranjene stavbne tipike domov, pretežno iz 19. stoletja, pomemben ruralni spomenik.

Izdelali smo morfološko študijo vasi, izdali kulturnovarstvene pogoje in sodelovali pri ureditvenem načrtu za prenovu vasi. Po obnovi mostu čez Mlinski potok so se dela v letu 2006 nadaljevala z ureditvijo pločnikov in muld, izvedenih iz granitnih kock, ter dveh parkirišč.

Jelka Skalicky

174

EŠD: 1094

Naselje: **Spodnji Gasteraj**

Občina: Lenart

Ime: **Spodnji Gasteraj – domačija Spodnji Gasteraj 6**

Naslov: Spodnji Gasteraj 6

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Hiša nekoč Koresovega veleposestva, danes Horvatove kmetije je ohranjena v izvorni obliki. Stoji ob cesti razloženega naselja, skupaj z značilnim gospodarskim poslopjem. Stavba je bila zgrajena kot bogatejša kmečka hiša v začetku 19. stoletja. Tudi število prostorov in oprema pričata o visoki bivalni kulturi. Hiša je podkletena z obokanimi kletmi. Obokani so tudi vsi prostori v pritličju, razen dveh velikih sob, od katerih ima »hiša« s krušno pečjo lepo izdelan travovni strop. V celoti je ohranjeno izvorno stavbno pohištvo. Fasado členijo bogate okenske obrobe z volutami ter lizene med okenskimi osmi. Na zahodni fasadi je v zatrepu hiše ohranjena freska sv. Florijana.

Obnovitvena dela na stavbi so se začela pod zavodovim strokovnim nadzorom že pred leti. Izvedena so bila nujna gradbeno-sanacijska dela

celotnega vzhodnega zidu hiše. Zaradi posedanja temeljev je prišlo do večjih razpok na celotnem zidu in v oboku pritličnega dela stavbe. Kletni kamniti zid je bilo treba na novo pozidati. Zid se je postopno odstranjeval, nato pa se je z istim kamnom spet pozidal. Razpoke v celotnem ostenju čelnega pročelja in v oboku pritličja so bile ustrezno injicirane. Streha je bila v celoti obnovljena. Kritina je bila dotrajana, ostrešje pa poškodovano. Zamenjati je bilo treba nekatere dele strešne konstrukcije in streho na novo poletvati ter prekriti z opečnim bobrovcem. Po odstranitvi prekajevalnice se je pokazalo, da je ostrešje v tem delu dotrajano. Poškodovani deli so bili nadomeščeni z novim lesom. Namestiti je bilo treba tudi nove, bakrene žlebe in odtočne cevi. Neustrezen iz betona izdelan, polkrožno zaključen podstrešni zidec smo reklamirali. Treba ga bo porušiti in izvesti iz opeke.

Leta 2006 smo izdelali konservatorski program obnove in prenove notranjščine hiše. Obnovitvena dela so se začela z obnovo stavbnega pohištva. Ohranjena so vsa stara vrata z originalnimi kljukami in okovjem. Okna so dotrajana, ohranjene so le baročne kovane mreže. Delo se je začelo z izdelavo novih okenskih kril po vzoru starih.

Jelka Skalicky

175

EŠD: 17780

Naselje: **Srednja Dobrava**

Občina: Radovljica

Ime: **pokopališče – grobišče borcev NOB**

Naslov: krajevno pokopališče

Področje: Z

Obdobje: druga svetovna vojna, 1957

Srednja Dobrava – obnovljeno grobišče borcev NOB
(foto: R. Pamič)

V letu 2006 je na krajevnem pokopališču na Srednji Dobravi potekala celostna obnova grobišča borcev, padlih med drugo svetovno vojno. Grobišče, ki je bilo urejeno leta 1957 po načrtu arhitekta Borisa Kobeta, ohranja svojo prvotno zasnovo.

V dveh vrstah grobov je pokopanih 18 borcev, med njimi je tudi narodni heroj Stanko Žagar. Na napisnem kvadru z vklesanim posvetilom so vklesana imena še 35 padlih borcev, ki so pokopani v družinskih grobovih na tem pokopališču in drugod. Za obnovo grobišča so bili podani kulturnovarstveni pogoji. Potek del smo dokumentirali ob sprotnem izvajanju konservatorskega nadzora. Pobudnici obnove grobišča sta bili Krajevna skupnost in Krajevna organizacija Zveze združenj borcev Srednja Dobrava. Investitor obnove je bila Občina Radovljica. Kamniti deli so bili kamnoseško očiščeni, stiki so bili zatesnjeni, razpoke in površinske poškodbe so bile zatesnjene s kitom v barvi kamna. Talne plošče iz hotaveljskega marmorja so bile restavrirane najprej s suhim brušenjem in nato še z vodnim (brus 400), plošče so bile preložene na sanirano in poravnano podlago, vse črke napisov so bile kamnoseško poglobljene in obarvane z rdečo barvo. Kovinsko klasje je bilo očiščeno s peskanjem, izvedena je bila temeljna antikorozijska zaščita ter na podlagi predhodnega sondiranja barvnih plasti končen barvni premaz. Pesek na platoju je bil zamenjan, očiščen je bil še zid. Zid je od samega začetka narejen brez odkapne rege, zato smo predlagali, da se ta izvede pri naslednji obnovi zidu. Obnovljeno grobišče je bilo slovesno odkrito pred dnevom mrtvih.

Renata Pamič

176

EŠD: 2296

Naselje: Srednja vas v Bohinju

Občina: Bohinjska Bistrica

Ime: cerkev sv. Martina

Področje: UA, R

Obdobje: 18. stoletje

Cerkev je v virih prvič omenjena posredno z župnijo leta 1296, današnja stavba pa so na mestu starejše prednice, prvič omenjene s patrocinijem med letoma 1493 in 1501, zgradili do leta 1755. Zasnovali so jo kot centralno naglašeno prostornino z zvonikom v osi zahodne fasade. Preprosto zunanjo členitev dopolnjujeta na južni strani dve manjši freski, delo baročnega slikarja Franca Jelovška, ki je v freskotehniko naslikal tudi sončno uro, v notranjščini pa se je slikar izkazal

z iluzionistično naslikanim oltarjem z motivom vnebovzvetja sv. Martina. Freska je nastala med letoma 1751 in 1752. Druge freske v prezbiteriju so delo slikarja Matije Koželja iz leta 1894. Med baročno opremo je treba omeniti še kor z orglami Johanna Gottfrieda, bogato rezljano korno ograjo ter kipe sv. Pavla, sv. Petra in sv. Simona. Preostala oprema izvira pretežno iz 19. stoletja, vredno pa je omeniti oltarno sliko Marije z Jezusom, ki se nahaja za nišo prvega zidu prezbiterija in je delo Matevža Langusa.

Ker je bila notranjščina cerkve zadnjic obsežnejše obnovljena pred desetletji, na poslikavah pa so bile zaradi manjših potresov vidne številne razpoke in poškodbe, so prva obnovitvena dela na pobudo župnijskega urada stekla že v začetku leta 2004, in sicer s čiščenjem Jelovškove oltarne freske. Že čiščenje poslikave je pokazalo, da je

Glavni oltar z Jelovškovo poslikavo (foto A. Šebalj)

Jelovškova freska po nastanku doživela eno večjo in eno manjšo prenavo. Prve prenave se je lotil Matija Koželj, ki je na novo v freskotehniki poslikal strop ter severni in južni zid prezbiterija vključno s slavočno steno, hkrati ob tem pa je deloma obnovil Jelovškovo fresko. Drugo prenavo oziroma čiščenje je opravil P. Železnik leta 1928. Stanje Jelovškove freske je bilo sicer zadovoljivo in brez večjih enotnih poškodb, plastenja ali odstopanja ometov. Poškodbe so bile najopaznejše v spodnjem predelu fresk (mehanski udarci), od spodnjega roba glavne niše navzdol. Nekaj manjših posegov na ometih je nastalo ob elektrifikaciji cerkve in ob namestitvi tabernaklja v začetku 20. stoletja. Največ poškodb je freska najverjetneje utrpela ob zadnjem čiščenju (leta 1928), pri katerem so najverjetneje uporabili star kruh, s tem pa so neenakomerno in najverjetneje iz nevednosti dokaj na fino poškodovali debelejša nanosa pigmentov predvsem rdečega in zelenega tona.

Obsega obeh sekundarnih posegov ni bilo mogoče natančno določiti oziroma ločiti v vseh segmentih. Razlika med obema obnovama je bila vidna predvsem v izbiri veziva in v celovitemu pristopu. Koželj je uporabil ireverzibilno mastno in kompaktno vezivo, ki nakazuje večjo količino maščob v vezivu, Železnik pa je uporabil dokaj pušto reverzibilno vezivo. Koželjev pristop je bil bolj enakomeren in neopazen. Retuše in delne rekonstrukcije so bile izvedene z občutkom in izborom pigmentov, ki je bil skoraj enak originalni Jelovškovi paleti pigmentov. Videti je bilo, da je Koželj izredno spoštoval original. Seveda pa ne smemo prezreti ugotovitve, da je Koželj najverjetneje preslikal Jelovškove freske na stropu in na zidovih prezbiterija, čeprav natančen obseg Jelovških fresk ni znan. Zaradi dobrega stanja Koželjevih fresk oziroma ometa nismo opravili dodatnih sond, poleg tega pa je bila naša primarna naloga konserviranje in restavriranje dejanskega stanja v prezbiteriju. Vendar je pomembno odkritje ob restavratorskih delih vsekakor freska za zidom Jelovškove freske, in sicer na notranji strani vzhodne stene prezbiterija. Odkrita freska je nekaj večja kot glavna niša oltarnega nastavka, vendar pa stanje in vsebina slike še nista znana. Freska je v tlorisu konveksna in daje slutiti, da je prvotni del scensko naglašene kompozicije naslikanega oltarnega nastavka.

Po oceni škode na freski zaradi potresov smo opravili selekcijo razpok in jih nato deloma injektirali, deloma pa odprli in ponovno rekonstruirali z apneno malto enake granulacije originalnega ometa. Razpok do 2 mm nismo

odpirali, ker bi s sanacijo take razpoke povzročili več škode kot koristi. Ocena poškodb na originalnih tonih, ki smo jo opravili na podlagi izdelane tako imenovane Michelangellove mreže na enem m² freske, je znašala v povprečju med 16 in 35 odstotkov, ponekod celo več. Izračun smo napravili na podlagi mreže, katere kvadratek je meril 2 x 2 mm. Na podlagi pridobljenih podatkov smo skupaj z odgovorno konservatoriko mag. Niko Leben določili obseg in način retuširanja. Zgornji del freske do predela glavne kartuše je bil poln ostankov večjih in manjših kapljic bele apnene barve in apnenega ometa, ki so nastale ob ometavanju stropa in zidov (Koželjeva obnova). Večje kapljice apnene barve in ometa smo odstranili na mehanski način, za druge pa smo podobno kot pri ostalem retuširanju najprej določili velikost najmanjšega retuširanega

Jelovškova oltarna poslikava, detajl (Foto A. Šebalj)

»partikla« ter nato retuširali predvsem na mestih temnejših tonov in tam, kjer je bilo moteče.

Celotni prezbitერიj smo na podlagi poskusov poroznosti ometa obeh časovnih obdobjih utrdili z apneno vodo in apnenim kazeinom do točke nasičenja. Vezivo za retuširanje in s tem stopnjo reverzibilnosti za Jelovškove in Koželjeve freske smo izbrali na podlagi leska karbonatizacije, ki jo lahko poljubno določimo v apneno-kazenisko celulozni tehniki. Skuto za gašeno apno so gratis pripravili domači mojstri mlekarne v Srednji vasi. Vsa konservatorsko-restavratorska dela je izvedel Andrej Šebalj.

Andrej Šebalj

177

EŠD: predlog 450077

Naselje: Srednje Jarše

Občina: Domžale

Ime: Kofutnikova domačija

Naslov: Jarška cesta 58

Področje: E

Obdobje: 18. stoletje

Kofutnikova domačija je stegnen pritličen kmečki dom, ki stoji na območju Občine Domžale, in sicer v Srednjih Jaršah. Gre za delno leseno in delno zidano stavbo z gospodarskim poslopjem pod isto streho. Nadstropje je leseno. Datira v 18. stoletje, točnega datuma še nismo ugotovili. Domačija je vpisana v register kulturne dediščine. Pred domačijo je vrt z ohranjenim visokodebelnim sadovnjakom, ki je bil leta 2005 prodan novemu lastniku brez vednosti ZVKDS, OE Kranj.

Kofutnikova domačija (foto: V. Vrtačnik Merčun)

Z domačijo sem se prvič seznanila med sodelovanjem z učenci iz Osnovne šole Rodica, ki od leta 2002 v posebnem krožku organizira raziskovalne naloge učencev na področju etnologije, geografije in kulturne dediščine. Takrat so učenci skupaj s prof. Vilmo Vrtačnik Merčun raziskovali stare hiše in mline v bližnji okolici šole. Povezali so se z ZVKDS, OE Kranj, z odgovorno konservatoriko s področja etnologije. Tako sem jih usmerila v podrobnejše raziskave stavbne dediščine, načinov življenja njenih prebivalcev ter možnosti ohranitve in ustrezne prenove Kofutnikove domačije. V letu 2006 so se v šoli odločili, da bodo posebej raziskali zgodovino načina življenja prebivalcev Kofutnikove domačije ter tudi premično in nematerialno dediščino, povezano s stavbo. Hkrati sem predlagala domačijo za razglasitev kulturnega spomenika lokalnega pomena. Ker sem od junija 2006 tudi mentorica konservatorski pripravnici Saši Roškar, univ. dipl. etnologinji in kulturni antropologinji, sva se odločili za izdelavo pripravniške naloge prav v zvezi s Kofutnikovo domačijo. Prav tako sem konec leta 2006 predlagala Občini Domžale, da prenovo domačije s sodelovanjem ZVKDS, OE Kranj, in Osnovne šole Rodica finančno podpre. Podrobnejše raziskave te domačije in primeren konservatorski program za prenovo, ohranitev in vključevanje v občolske programe z didaktično vsebino bomo izvajali od leta 2007 naprej, saj je občina zagotovila tudi del finančnih sredstev.

Mojca Terčelj Otorepec

178

EŠD: Rkd-07-07-00002

Naselje: Stara Lipa, Nova Lipa, Drežnik

Občina: Črnomelj

Ime: Drežnik – arheološko območje Velike njive

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje, novi vek

Arheološki ekstenzivni terenski pregled na trasi vodovoda Stara Lipa–Nova Lipa v dolžini 2891 m je opravila ekipa ZVKDS, OE Novo mesto, pod vodstvom Mateja Drakslerja, absolventa arheologije, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Delo je potekalo 13. in 14. 4. 2006.

Trasa poteka po geološko enotnem terenu po dolini ob cesti Črnomelj–Vinica, od vasi Stara Lipa do vasi Drežnik, in sicer po kredskem svetlo masivnem apnencu. Območje I poteka od vasi Stara Lipa do vasi Nova Lipa in je večinoma pogozdeno, deloma poraščeno s travniki, deloma

pa je obdelovana površina. Območje II poteka od vasi Nova Lipa do vasi Drežnik in ga v večjem delu pokrivajo obdelovalne površine, deloma pa travniki.

Ugotovljene arheološke sledi

1. Novolipsko polje (ZE I/28A, ZE I/28B, ZE I/28C, parc. št. 103/1, 104/2 k. o. Nova Lipa) – 13 fragmentov rimskodobne keramike in 4 fragmenti prazgodovinske keramike nakazujejo na potencialno rimskodobno in prazgodovinsko arheološko najdišče, verjetno naselbinske narave.

2. Velike njive pri Drežniku (ZE II/4A, ZE II/4C, ZE II/5B, ZE II/6C, ZE II/7B, parc. št. 728, 730 k. o. Nova Lipa) – 6 fragmentov prazgodovinske keramike, 3 fragmenti rimskodobne keramike, 1 fragment rimskodobnega stekla in 1 kremenov odbitek nakazujejo na potencialno rimskodobno in prazgodovinsko arheološko najdišče, verjetno naselbinske narave.

Philip Mason, Matej Draksler, Ildikó Pintér

179

EŠD: 10106

Naselje: Stari trg pri Slovenj Gradcu

Občina: Slovenj Gradec

Ime: Stari trg pri Slovenj Gradcu – rimsko grobišče

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

Zaradi izgradnje krožišča ob rekonstrukciji regionalne ceste R1 – 227 Ravne–Kotlje–Slovenj Gradec smo na območju južne nekropole rimske Kolacione (parc. št. 1392, 1310/1 k. o. Stari trg) predhodno izvedli zaščitne arheološke raziskave, ki jih je vodil Koroški pokrajinski muzej. Potekale so od 1. do 23. 12. 2004 in od 29. 3. do 5. 4. 2005. Pri izkopavanjih je sodelovala petčlanska strokovna ekipa, izvajalec gradbenih del je priskrbel fizično delovno silo. Nadzor je izvajal ZVKDS, OE Maribor, pod vodstvom Mire Strmčnik Gulič.

Raziskali smo 505 m² površine. Na zahodni strani izkopišča smo strojno odstranili recentna nasutja današnje ceste proti Staremu trgu do globine približno 0,9 m. Sledila je do 0,2 m debela kulturna plast SE 008, v kateri so ležale rimskodobne najdbe. Še posebej zanimiv del izkopišča je predstavljal jugovzhodni del izkopnega polja, kjer smo odkrili zgodnjeantične strukture: tri z gramozom utrjene platoje – ostanke grobnic – ter s ploščami ograjen in delno prekrit zidan grob SE 034. Slednjega je poškodoval vkop zaobilnega skeletnega groba 10. Skupno sta bila odkrita dva skeletna grobova iz druge polovice 3. oziroma prve polovice 4.

stoletja. Bogatejši grobovi iz 1. in 2. stoletja so bili ograjeni z danes le še v temeljih ohranjenimi zidci (ostanki grobnih parcel). Med zidanimi grobovi so ležali preprosti žgani grobovi brez konstrukcije in praviloma brez pridakov. Skupaj je bilo odkritih 13 takih grobov.

Na območju zgodnjeantičnega grobišča smo odkrili tudi naselbinske ostanke. Več stojk v pravih linijah je zarisalo najmanj dva različna objekta. V sklopu prvega smo odkrili več odlomkov žlindre in staljenega stekla, med odpadnim materialom, ki so ga uporabili za tlakovanje, je ležal arhitekturni okrasni element iz marmorja. V sklopu drugega pravokotno očrtanega objekta je ležala globlja jama z ostanki lesene konstrukcije in ožganega lesa. Objekt je ležal na severnem obrobju grobišča.

Sterilno osnovo predstavlja peščeno ilovnata plast. Teren pada proti severu, sonda v skrajnem severnem delu je pokazala globino do 2,10 m (skupaj s cestnim nasutjem).

Od najdb prevladujejo keramični odlomki posod, raznoliki odlomki stekla (balzamarij in konična čaša s prstanasto nogo iz skeletnega groba 10), noriška panonska fibula z dvema gumbkoma, predrta noga tipa A 236c in bronasta kozmetična žlička.

Sedanje raziskave so nakazale, da so ta del grobišča izrabljali vse od 1. do vključno 4. stoletja. Najdbe hrani Koroški pokrajinski muzej.

Novo krožišče je grobo poseglo v prostor zgodnjeantične nekropole (več kot 2 m nasipa nad zdajšnjo cesto). Med izkopavanji smo očistili v neposredni bližini ležečo rekonstruirano grobnico in zidana grobova (izkopavanja ZVKDS, OE Maribor, leta 1977) ter nekoliko više postavili ponazoritveno tablo, ki stoji na najdišču.

Saša Djura Jelenko

180

EŠD: 9475

Naselje: Straža

Občina: Straža

Ime: Straža pri Novem mestu – arheološko najdišče Gorenja Straža

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje, novi vek

Arheološki intenzivni terenski pregled na območju trase odvoda odpadnih vod v KS Straža, Ulica talcev, v dolžini 1807 m je opravila ekipa ZVKDS, OE Novo mesto, pod vodstvom Mateja Drakslerja, absolventa arheologije, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Delo na terenu je potekalo 30. in 31. 3. 2006.

Obravnavano območje leži na geološko enotnem terenu, in sicer na svetlosivem gostem plastovitem apnencu, apnencu z ooliti in belem zrnatem dolomitu. Terasa levega brega reke Krke je pri Gorenji Straži, na ledini Gradišče, rahlo dvignjena, od tam pa se v nasprotni smeri toka reke Krke zlagoma spušča. Na celotnem območju se izmenjujejo travniki in njive.

Ugotovljene arheološke sledi

1. Straža pri Novem mestu – arheološko najdišče Gorenja Straža (EŠD 9475) (ZE I/5, ZE I/6, ZE I/7, ZE I/8, ZE I/9, ZE I/11, ZE I/13, ZE I/14, ZE I/20, ZE I/21, ZE I/23, ZE I/38, ZE I/45, ZE I/49, parc. št. 202/1, 206/1, 207/1, 211, 212, 220, 221, 257/2, 242/1 k. o. Gorenja Straža) – 7 kosov prazgodovinske keramike, 20 kosov žlindre in 1 kos rimskodobne keramike nakazujejo na prazgodovinsko in potencialno rimsko arheološko najdišče, najverjetneje industrijske narave.

Philip Mason, Matej Draksler, Ildikó Pintér

181

EŠD: 8402

Naselje: **Strehovci**

Občina: Dobrovnik

Ime: **Strehovci – Kovačeva klet**

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Kovačeva vinska klet stoji v zgornjem delu Strehovskih goric, pravokotno na lokalno pot. Stavba je pritlična, podolžna, delno podkletena, v celoti zgrajena iz lesa (tesana bruna) in ometana z glino. Pod skupno streho objekta se v zaporedju zvrstijo štirje prostori za stanovanjski in gospodarski namen, od katerih imajo trije svoje zunanje vhode z glavne fasade. Osrednji prostor je preša, s klasično stiskalnico za grozdje, ki ima na prešpanu letnico 1872. Levo od preše je ozek prečni prostor (veža z nekdanjo črno kuhinjo) ter v nadaljevanju nekoliko večji bivalni prostor, z zidanim štedilnikom, mizo in posteljo. Veža in preša imata ločene zunanje vhode ter sta hkrati notranje povezani z bivalnim delom. Svoj zunanji vhod ima tudi hlevček desno od preše. Pod bivalnim delom je naknadno v zemljo vkopana klet pivnica, v katero se vstopi po lesenih stopnicah iz prostora s prešo. Kovačeva klet ima v celoti ohranjeno zunanje in notranje stavbno pohištvo. Prekriva jo enotna, slamnata streha, s celostranskim čopom na cestno stran ter lesenim čelnim zatrepom na stranski vzhodni fasadi.

Kovačeva klet je ena od poslednjih v Strehovskih gorih, ki ob svojem avtentičnem videzu ohranja

tudi primarno funkcijo. Lastnik, ki objekt redno vzdržuje, je pred časom z navodili in v soglasju s pristojno spomeniško službo saniral pivnico in izboljšal pogoje shranjevanja vina. Vendar je zaradi dolgotrajnega in parcialnega krpanja slamnata streha močno dotrajana, strešna konstrukcija v predelu čopastega zaključka pa se je začela posedati, pri čemer je prišlo do deformirane oblike strehe in celostranskega čopa. Poleg tega je lastnik v svoji vnemi, da bi polepšal stavbo, obe vidni glavni fasadi prebarval v neustrezno modro barvo.

Tesar in pristojni delavci zavoda so po pregledu ostrejša ugotovili, da je treba zamenjati dotrajane in ponekod tudi deformirane elemente strešne konstrukcije nad zahodnim delom stavbe, da bi ponovno vzpostavili primarno obliko ostrejša. Določeno je bilo, da se leseni dotrajani tramovi nadomestijo z novimi, iz tesanega smrekovega lesa ustreznih dimenzij. Odstrani se poškodovani del slamnate kritine, nad vzhodnim delom glavne fasade pa se nedavno zamenjana ržena slama ohrani in se primerno spoji z novo. Namesto rezanih lat se pri pokrivanju uporabljajo okroglice, slama se privezuje z naravnim šibjem (ne z žico). Pokrivanje s slamo bo klasično, s klasjem navznoter, sleme strehe se z obeh strani pritrdi z okroglicami. Glede ilovnatih ometov smo predvideli obnovo posameznih poškodovanih delov (zmes ilovice, plev in rezane slame, ročno nanosena in ročno zaglajena, da se zabrišejo prehodi med starim in novim ometom). Obe vidni fasadi se ponovno prebarvata v belo (uporaba starega gašenega apna), podolžna zadnja in vzhodna stranska fasada ostaneta v naravni oker barvi.

Strehovske gorice – Kovačeva klet pred obnovo strehe
(foto: L. Medved)

Strehovske gorice – Kovačeva klet med obnovo
(foto: L. Medved)

V okviru kulturnovarstvenega projekta, ki ga je financiralo Ministrstvo za kulturo, smo se v letu 2006 po pripravljenem konservatorsko-restavratorskem programu lotili načrtovane obnove. Stroški vzdrževanja stavbe so namreč zadnja leta presegli finančne zmožnosti sicer skrbnega lastnika, ki je klet do sedaj obnavljal sam ter hkrati omogočal obisk in ogled kulturnega spomenika vsem zainteresiranim. Uspešno smo zaključili sanacijo in obnovo strehe, zaradi nezadostno odobrenih sredstev iz proračuna pa ni bilo mogoče hkrati izvesti še delne obnove glinenih ometov in barvanja z apnom. Ta del projekta bo v prihodnje izvajal lastnik sam, postopoma in na lastne stroške.

Vsa obnovitvena dela (tesarska in krovška) je uspešno opravil mojster Anton Golnar, s. p., Domača in umetna obrt, Pokrivanje slamnatih streh, Sovjak 54, 9244 Sv. Jurij ob Ščavnici.

Lilijana Medved, Branko Ramšak, Miran Ježovnik

182

EŠD: 702

Naselje: **Strojna**

Občina: Ravne

Ime: **Strojna – domačija Strojna 14 in 15**

Naslov: Strojna 14 in 15

Področje: E

Obdobje: 17., 18., 19. stoletje

Ohranjena Janeževa domačija na Strojni je eden najlepših primerov lesene kmečke arhitekture na Koroškem. Velika karakteristična domačija izvira

iz 17. stoletja. Zaradi starosti, prvobitnosti in kvalitetne arhitekture spada med najpomembnejše kulturne spomenike Slovenije. Hiša z gospodarskimi poslopji leži v blagem pobočju pod cesto in je videti kot zaselek. Tik pod hišo stoji kašča. Domačija je etnološki spomenik.

Območje velikih samotnih kmetij na Strojni nad Ravnami je poseben in izjemen prostor.

Opozoriti moramo na problem varovanja lesenih kašč, ki so poleg boljših kmečkih hiš dominantna spomeniška vrsta na tem ozemlju. Gre za večinoma zelo ambiciozno, čeprav nekoliko enolično oblikovane objekte, ki dokumentirajo razvoj ljudske umetnosti v koroški regiji od 17. do 19. stoletja. Uporaba gradbenega materiala je vezana na naravne danosti prostora. Kamen in les sta določala način gradnje ter pogojevala razvoj tradicionalnih obrtnih znanj in spretnosti. Lesena kašča je samostojno gospodarsko poslojje, namenjeno hrambi žita, moke, mesa in tudi mošta. Funkcionalno oblikovana lesena stavba je zanimiv tesarski izdelek z okrasnimi elementi. Ker so to objekti, ki so prvotno funkcijo izgubili, uporabni pa so tudi danes (shrambe, priročne delavnice), se jih je ohranilo večje število, vendar je le še nekaj takih, ki so ohranjeni izvorno.

Lesena kašča na Strojni, grajena iz tesanih brun, ima kletni del grajen iz kamna. Pokriva jo strma dvokapna čopasta streha z oblikovanim kovanim petelinom na slemenu. Vhod v zgornjo etažo vodi po stopnicah po lesenem ganku z lepo izdelanimi detajli. Kašča se je na eni strani nekoliko posedla, tako da močno visi, lesena strešna kritina pa je zaradi toče močno poškodovana.

Leta 2006 je bil izdelan konservatorski program za sanacijo in obnovo ter prezentacijo kašče. Dela so se začela s sanacijo kamnitega ostenja po predlogu statika Mirana Ježovnika, univerzitetnega diplomiranega inženirja gradbeništva.

Najprej je bilo treba odstraniti del sekundarnega zidu iz betonskih blokov in ga pozidati s kamnom. Del novega kamnitega zidu je bilo treba podtemeljiti do globine približno 80 cm in tako preprečiti nadaljnje posedanje, neustrezno okensko odprtino pa je bilo treba zazidati do velikosti line.

Jelka Skalicky

183

EŠD: 9297

Naselje: **Strtenica**

Občina: **Šmarje pri Jelšah**

Ime: **Strtenica – domačija Strtenica 21**

Naslov: **Strtenica 21**

Področje: **E**

Obdobje: **prva polovica 19. stoletja, druga polovica**

19. stoletja, prva polovica 20. stoletja

Sedovška domačija z zemljiščem v celku leži ob vznožju vrha Sedovec, v istoimenskem zaselku razloženega naselja Strtenica. Ravninski del obdajajo njive na jugu, na zahodni strani domačijo zapira gozd, na vzhodnem, strmem pobočju je pašnik z ostanki starih sadnih dreves. V 19. stoletju so se tod razprostirali obsežni vinogradi, med njimi pa je bila tudi zidanica, ki se žal ni ohranila.

Do leta 1994 je v stanovanjski hiši prebivala Jera Rodež, ki zdaj živi pri današnjih lastnikih, družini Mužerlin v Brezju pri Lekmarju št. 3.

Pot, ki vodi do domačije, se odcepi od križišča poti za Šmarje pri Jelšah, Sv. Štefan in Zibiko. Iz franciscejskega katastra iz leta 1825 je razvidno, da je mimo domačije vodila glavna trgovska pot iz Šmarja pri Jelšah, kar predstavlja osnovo za razumevanje funkcije in zasnove vseh nanizanih objektov v sklopu domačije, ki sodrug za drugim postavljeni vzporedno z vaško oziroma domačijsko potjo. Tako je bilo v prejšnjem stoletju postavljenih kar sedem stavb v smeri S–J: kovačija z letnico 1826, gostilna, ki ima dve letnici 1855 in 1866, hiša, kapelica z letnico 1846, hlev s pokritim vodnjakom iz leta 1877, hlev s svinjaki ter veliko

gospodarsko poslopje s topjarjem z letnicama 1828 in 1831.

Obnova domačije, ki jo vsa leta sofinancirata Ministrstvo za kulturo in Občina Šmarje pri Jelšah, se je začela leta 1998 z obnovo najmanjšega, a najbolj ogroženega objekta – kovačije. Odgovorna konservatorica je bila Božena Hostnik, ki je tudi izdelala konservatorske smernice.

Na pobudo lastnika, ki je želel kot dopolnilno dejavnost na kmetiji odpreti vinotoč, je bilo v letih 1999–2001 obnovljeno gospodarsko poslopje s topjarjem. Leta 1999 smo izdelali konservatorski program z izhodiščem, da se domačija v celoti ohrani in služi kulturnoturističnim vsebinam, ki se podreajo spomeniškim lastnostim domačije in posameznih objektov. V letu 2002 se je obnova nadaljevala na hiši. V kletnih prostorih so bile v skladu s sanitarnotehničnimi predpisi urejene sanitarije za obiskovalce, delno so bile v črni kuhinji zamenjane kamnite plošče, ki so bile odvzete v lokalnem kamnolomu. Istega leta je lastnik z obrazložitvijo, da »dela s svojim denarjem«, brez vednosti pristojne spomeniške službe odstranil omete na kapelici ter brez soglasja sredi domačijskega jedra pozidal podporni zid na popolnoma neustrezen način. Obenem je Občina Šmarje pri Jelšah začela asfaltirati tako imenovano vinsko cesto, ki vodi tudi mimo domačije, čeprav so na občini seznanjeni s konservatorskim programom, po katerem asfaltiranje tu ni dovoljeno. Na podlagi »ustnega vira« smo asfaltiranje preprečili, saj želimo domačijo in njeno podobo – čeprav s spremenjeno funkcijo – čim bolj ohraniti, kakor so jo uspeli ohraniti njeni lastniki od druge polovice 19. stoletja do

Zadnja stena pred pozidavo (foto: T. Hohneck)

Pozidava zadnje stene (foto: T. Hohneck)

leta 1994.

V letu 2003 je bila na hiši obnovljena streha. Zamenjana sta bila ostrešje in kritina bobrovec z načinom kronskega kritja. Pred tem smo pri Ministrstvu za kulturo zaprosili tudi za interventna sredstva za statično sanacijo gostilne, ki je bila zaradi poškodb iz leta v leto bolj ogrožena, vendar je bila prošnja zavrnjena.

V letu 2004 je lastnik pridobil sredstva Ministrstva za kmetijstvo iz programa investicij ob vinski turistični cesti. Prepričali smo ga, da je sredstva namenil za nadaljevanje obnove hiše.

Kljub dobremu stanju ometov pa je lastnik samovoljno odstranil vse notranje omete. Na lesenem stropu je bila prvotno nabita trstika, po odstranitvi pa je lastnik želel na les nabiti »rabitz« mrežo, kar je bilo nesprijemljivo. Lastnika »izobražujemo«, da poskuša upoštevati uporabo starih materialov in objekt ohranja v največji možni meri. Na Strtenici nam žal zaradi njegove samovolje in teženj po uporabi sodobnih gradbenih materialov in postopkov to uspeva le s težavo. S prepričevanjem, tudi z grožnjami z inšpekcijo, smo dosegli, da so bile na strop nabite letvice, vsi notranji ometi pa rekonstruirani po prvotnem vzorcu, brez ravnalnih pasov, z zaobljenimi robovi in vogali, pri čemer je bila uporabljena podaljšana malta. Stene so bile prebeljene z apnom. Vsa okna so bila zamenjana s kopijami originala. Očiščena so bila notranja vrata, v črni kuhinji pa je bil rekonstruiran svinjski kotel.

V letu 2005 bi se morala obnova hiše zaključiti z obnovo fasade. Lastnik je pridobil finančna sredstva pri Ministrstvu za kulturo iz sklopa »restavracije«, kar pa je zanj pomenilo

predvsem stoddostno financiranje. Zaradi pomanjkljive komunikacije, obveščanja in nekorektnega sodelovanja s pristojno spomeniško službo ter neusklajenega pridobivanja predračunov in podobnih organizacijskih zagreb je bilo za kakovostno izvedbo projekta v letu 2005 prepozno, in sredstva niso bila porabljena.

Uspešno je bila izdelana le PGD projektna dokumentacija za preostale tri objekte na domačiji, ki so še potrebni obnove: hlev s svinjaki, hlev s pokritim vodnjakom in gostilno. Projektno dokumentacijo je izdelal Studio List, d. o. o., iz Celja.

V letu 2006 se je nadaljevala obnova že močno ogrožene gostilne. Vrhkletna stavba ozkega pravokotnega tlorisa je postavljena z daljšo fasado ob breg. Odlikuje jo ohranjenost bogate likovno-arhitekturne členitve s številnimi detajli, kot so kamnite okenske obrobe, sončna ura na ožji fasadi, kamniti portali, kamnit steber s profilirano zaključenim kapitelom itd. Na objektu je razvidna postopnost gradnje, kar potrjujeta tudi dve različni dataciji, 1855 na pritličnem portalu in 1866 na nadstropnem.

Po pripovedovanju so bili v začetku 20. stoletja prostori v stavbi namenjeni različnim dejavnostim. V pritličju je bila klet s kolarsko delavnico, v nadstropju pa gostilna s trafikom. V petdesetih letih 20. stoletja sta bila prostora v nadstropju namenjena preužitkarskemu stanovanju, zato so tedaj stavbo poimenovali tudi »gornja hiša«.

Cilj obnove gostilne je ureditev informacijske pisarne in »konservatorske galerije« z vinoteko v pritličju ter ureditev manjšega apartmaja v nadstropju. Stavba je bila fizično že tako ogrožena, da ji je grozila porušitev, saj je skorajda ostala brez zadnje stene.

Kot po navadi je lastnik ob pravočasno prejetem sklepu o odobrenih sredstvih v letih 2006 in 2007, obnovo začel šele 13. septembra in se na Ministrstvu za kulturo dogovoril za podaljšanje roka do konca oktobra.

V tem času je bila stavba zasilno povezana, odstranjen je bil nasut material v notranjosti, kamen je bil očiščen in deponiran, saj se je ponovno uporabil pri rekonstrukciji polovice zadnje stene. Ponovno so bili s kamnom pozidani tudi vzhodni zatrejni del in posamezne poškodbe v ostenju pritličnega dela. Manjkajoči material je bil odvzet v sedovškem kamnolomu za kovačijo, ki med drugim služi tudi za obnovo šmarske kalvarije. Vgrajene so bile jeklene vezi v nadstropju in pod napuščem. Obnovljeno je bilo ostrešje, ohranili so se špirovci, ki so bili le dodatno povezani, letve pa so bile v celoti zamenjane. Streha je ponovno

Obnova strehe (foto: T. Hohnc)

prekrita s klasičnim opečnim bobrovcem v obliki enojnega kritja. Izvajalec del je bilo gradbeno podjetje Pobežin in sin, Janez Pobežin, s. p., iz Rogaške Slatine.

Ob vsakoletnem zaključku projekta Sedovške domačije se porajajo negativni pomisleki, nezadovoljstvo nad načinom dela in grenak priokus ob ugotovitvi, da je vsaka (ne)uspešna obnova odvisna predvsem od lastnika! Ob popolnoma enakem angažiranju konservatorke, enakem konservatorskem pristopu in strokovnih izhodiščih kot v primeru Svetelškove domačije (glej VS, Poročila št. 42/05, 2006, str. 151–153) so namreč rezultati na Sedovski domačiji veliko slabši, konservatorstvo pa že meji na »donkihotsko« početje. In zakaj vztrajati? Objekte želimo statično sanirati in obnoviti še preostale strehe, da preprečimo vsaj nadaljnje propadanje. Le tako se lahko za prihodnje rodove ohrani celota – izjemna kozjanska domačija državnega pomena.

Tanja Hobnec

184

EŠD: 707

Naselje: **Studenice**

Občina: Slovenska Bistrica

Ime: **samostan dominikank**

Področje: UA

Obdobje: romanika, gotika, barok, 19. stoletje

Nadaljevala se je prenova nekdanjega samostana dominikank za potrebe nove namembnosti – doma za ostarele. V letu 2006 sta bili obnovljeni fasadi ob Toplem potoku, tj. zahodna fasada jedra samostana in zahodna fasada upravne stavbe pred njim.

Nekdanja samostanska žitnica in vinska klet v samostanskem jedru sta bili statično sanirani v preteklih letih. Ta sanacija je omogočala, da smo lahko odstranili naknadno postavljene masivne oporne zidove ob zahodni fasadi, ki so jih zaradi drsenja samostana proti potoku postavili verjetno že vsaj v 17. stoletju. S tem posegom so zakrili romanske odprtine na fasadi. Obnova fasade je obsegala ponovno odprtje in prezentacijo kamnitih romanskih okenc, odstranitev naknadnih in od vlage namočenih ometov ter izvedbo novih enoplastnih ometov, ki se prilagajajo strukturi stene. Na naknadno dozidanem drugem nadstropju, ki so ga dodali v 19. stoletju, smo prezentirali dvoplastne gladko zaglajene omete in tako to nadstropje tudi optično ločili od fasade, nastale sredi 13. stoletja.

S sanacijo fasad se je prenova nadaljevala tudi

Zahodna fasada upravne stavbe pred obnovo
(foto: A. Horvat)

Obnovljena zahodna fasada samostanskega jedra
(foto: A. Horvat)

na upravni stavbi. Po opravljenih sondažnih raziskavah se je izkazalo, da so skoraj v celoti ohranjene fasadne poslikave z začetka 18. stoletja, in jih je bilo mogoče prezentirati. Našli smo tudi fragmentarne ostanke starejše fasadne poslikave v obliki škatlastih vogalnikov in preprostega delilnega pasu, ki smo jih dokumentirali.

Nova fasada je dekorativno okrašena s prepletom pilastrov in delilnih pasov ter okrasja v parapetih. Težavo pri prezentaciji sta predstavljali druga in tretja okenska os, ki osvetlujeta stopnišče. Stopnišče je bilo na novo vgrajeno (ali pa je bilo staro temeljito prezidano) ob prenovi poslopja leta 1840, ko so mu dodali tudi novo glavno pročelje. Obe okenski osi seveda ne upoštevata baročne delitve fasadnih polj, saj je bila fasada po njenem nastanku brez okrasja. Kljub temu je bila strokovna odločitev, da prezentiramo fasado z začetka 18. stoletja.

Prenova fasad upravnega poslopja se bo nadaljevala v letu 2007 s sanacijo fasad arkadnih hodnikov na dvorišču.

Alenka Horvat

185

EŠD: 9089

Naselje: Svetelka

Občina: Šentjur pri Celju

Ime: Svetelka – hiša Svetelka 13

Naslov: Svetelka 13, 3222 Dramlje

Področje: E

Obdobje: druga polovica 19. stoletja, prva četrtina 20. stoletja

Svetelškova domačija stoji v okviru razložene vasi Svetelka pri Dramljah, v Občini Šentjur pri Celju. Petletni obnovi hiše po vsej verjetnosti sledi večletna obnova gospodarskega poslopja, ki se je začela v letu 2006 s sofinanciranjem Ministrstva za kulturo in podjetja Bitea, d. o. o., Svetelka pri Dramljah.

Nadstropno gospodarsko poslojje oziroma »marof« iz druge polovice 19. stoletja je mogočna zidana stavba s prislonjenim zidanim kozolcem na štiri okna. Poslojje je v celoti grajeno z opeko in ometano z zaglajenim apnenim ometom. V pritličju so hlev, ki ima plitve kapaste oboke s poudarjenimi progami, in dva posamezna kletna prostora. V nadstropju pa so »parna«, »pod« in kašča. Posamezne predelne stene so iz masivnih hrastovih tesanih brun. Ob daljši južni fasadi je »brana« ali »šturberh« iz gosto mreženih tramičev. V zatrepnem delu so preproste opečne line, ki tovrstnim poslojjem dajejo poseben likovni poudarek.

Marof je bil več let opuščen in vedno bolj statično ogrožen, tako da so nad njim obupovali že številni izvajalci. Lastnik ga je zaradi vsebinske zaključene celote domačije vendarle želel ohraniti. V njem namerava urediti konjski hlev, v nadstropju pa, brez tlorisnih sprememb, manjši apartma.

Svetelka, pozidava stene z notranjimi vezmi
(foto: T. Hohnec)

Zaradi plazovitega terena so v preteklosti na fasadah nastale poševne razpoke, nekateri oboki v notranjosti pa so že bili zamaknjeni. Zato se je lastnik lotil obnove po posameznih fazah. Najprej sta bila postopoma odstranjena in ponovno pozidana ožja fasada in del daljše, severne fasade do »poda«. Stene so pozidane z novo opeko normalnega formata, debeline zidu 30 cm, med opeko so v nivoju nadstropja vgrajene jeklene vezi, ki bodo objekt v celoti povezale po dolžini in širini.

Prav tako so bili postopoma porušeni opečni

Obnova gospodarskega poslopja
(foto: T. Hohnec)

oboki v hlevu ter nato drug za drugim pozidani, tokrat s staro opeko.

Dela izvajajo domači obrtni mojstri s posredovanjem podjetja Alea Group, d. o. o., iz Celja.

Tanja Hohneč

186

EŠD: 717

Naselje: **Sveto pri Komnu**

Občina: Komen

Ime: **cerkev sv. Egidija**

Področje: R

Obdobje: 1576

Cerkev in dominantna naselja je edinstvena zgradba poznega 16. stoletja s centralnim tlorisom in osrednjim, kamnitim nosilnim stebrom z dežnikasto streho. V 17. stoletju je bil prizidan nov prezbitერი, zvonik pa leta 1730. Manjše predelave so bile izvedene okrog leta 1772. Baročna oprema.

Zadnja obnova strehe in ostrešja je bila izvedena leta 1998. Takrat so bili nadomeščeni dotrajani deli ostrešja in na novo je bila prekrita streha cerkve. Problem je bila črvojednost ostrešja; ta je bila s tal opazna predvsem po prahu, ki se je nabiral predvsem pod nekaterimi starejšimi tramovi. Med restavratorskim posegom pa se je pokazalo, da je lesni črv verjetno prišel v tramove z novim, leta 1989 prinesenim lesom. Kjer z lesa lubje ni bilo dosledno odstranjeno, se je za njim zaredil hišni kozliček. Lesni črv se je verjetno z novega lesa razširil tudi na starega.

Med restavratorskim postopkom so bili opravljeni zaščita tlaka, klopi in oltarjev s PVC-folijo, postavitve desk pod stojke gradbenega odra ter postavitve in odstranitve gradbenega odra. Opravljeno je bilo čiščenje lesene konstrukcije s trdo ščetko in obesanje lubja do zdravega lesa ter izpihanje črvin že okuženega lesa. Delo je potekalo na višini v omenjenem prostoru. Sledili so vrtnanje lukenj, montaža injektirnih čepov, injektiranje okuženega lesa z BOROSOLOM R pod kontroliranim pritiskom ter montaža in lepljenje čepov po končanem injektiranju. Na neopaznih mestih so se injektirali vsi smrekovi tramovi, ki so bili napadeni od hišnega kozlička, in sicer približno 25 odstotkov kubature lesa strešne konstrukcije brez letev. Vzporedno z injektiranjem je bil opravljen trikratni obrizg celotne lesene konstrukcije z Borosolom R. Osrednji, zgoščeni deli ostrešja je bil petkrat prebrizgan, vertikalni stebrički, ki so bili v najslabšem stanju, pa

šestkrat. Ti so bili tudi vsi injektirani. Letve so bile premazane s čopičem.

S posegom je bil zaustavljen proces propadanja, kar pomeni, da je bil projekt uspešen. Uporabljeni poseg je s stališča konservatorske stroke, pa tudi cenovno, brez dvoma najučinkovitejši. Vsi stari deli ostrešja so ohranjeni in konservirani. Poseg ni prinesel v spomenik novih, motečih elementov. Dela je opravilo podjetje Sanacija objektov, Mihe Pelka z Bleda.

Andrej Jazbec

187

EŠD: 3428

Naselje: **Šalek pri Velenju**

Občina: Velenje

Ime: **p. c. sv. Andreja**

Področje: UA, R

V jeseni 2005 sta na velenjskem gradu v okviru postavitve stalne razstave »Šaleška dolina med 10. in 17. stoletjem« svoje zasluženno mesto našli tudi restavrirani leseni plastikí sv. Miklavža in sv. Krištofa iz poznogotske atike, ki danes zaključuje baročni oltar sv. Vida v cerkvi sv. Andreja v Šaleku. Kipa izvira iz prve četrtine 16. stoletja in s slogovno govornico in izraznostjo nakazujejo poznavanje in občutenje sočasne srednjeevropske umetnosti. Podrobna stilna analiza kipov je objavljena v katalogu, izdanem ob odprtju razstave (Nataša PODKRIŽNIK 2005, Sočutna iz cerkve sv. Florijana pri Šoštanjju in kipca sv. Krištofa in sv. Miklavža iz cerkve sv. Andreja v Šaleku pri Velenju. V: Ravnikar, T. 2005; Šaleška dolina med 10. in 17. stoletjem, Muzej Velenje), ter v spremnem besedilu ob samih plastikah.

Med restavriranjem kipcev v letu 2004 je bilo s sondiranjem ugotovljeno, da sta bila kipa v preteklosti večkrat nestrokovno obnovljena in da je izvorna polihromacija ohranjena le v fragmentih. Pri prezentaciji kipcev je tako prevladala odločitev, da se prikaže najbolj ohranjena barvna plast, ki bi lahko izviral iz leta 1812, ko je pobudo za obnovo kipcev prevzela Centralna komisija. Ohranitev omenjene plasti je bila zahtevna zaradi slabe prijetosti barve s podlago in močne pokritosti z umazanijo in ostanki porjavelih lakov. Kipa so močno kazile tudi grobe, nestrokovno izvedene plombe in zaplate.

Konservatorsko-restavratorska dela je izvedel restavrator mag. Gregor Podkrižnik, financiral pa Muzej Velenje.

Nataša Podkrižnik

188

EŠD: 4879

Naselje: **Šempeter pri Gorici**

Občina: Šempeter pri Gorici

Ime: **Šempeter pri Gorici – Corroninijeva vila**

Področje: UA

Obdobje: 19. stoletje, prva polovica 20. stoletja

Corroninijevo graščino, ki jo je po porušenju v prvi svetovni vojni v celoti prenovil arhitekt Maks Fabiani, je Občina Šempeter v letu 2006 začela obnavljati pod nadzorom ZVKDS, OE Nova Gorica. Pripravljalna dela so obsegala izvedbo natančnih posnetkov posameznih arhitekturnih oblikovnih elementov po restavratorskem programu, rušitve neprimernih pozidav in izvedbo statične sanacije.

Posnetke obokanih stropov, štukaturnega okrasja in njihovo poslikavo ter deponiranje starega stavbnega pohištva in originalnih lesenih tlakov je po Restavratorskem programu ZVKDS, OE Nova Gorica, izvajalo restavratorsko podjetje OCRA iz Ajdovščine.

Rušitve neprimernih sten med slopi, okrašenimi s štukaturo, so ponovno vzpostavile funkcijo glavnega stopnišča, ki se spet odpira v vhodno avlo. Med pripravljalnimi deli je bil tudi poglobljen vzhodni del dvorca v pritličju za postavitve dvigala. Tu smo pričakovali zasuto klet objekta iz druge polovice 19. stoletja, vendar se je izkazalo, da je na tem mestu ni bilo.

Bojan Klemenčič

189

EŠD: 3516

Naselje: **Šentjur na Polju**

Občina: Sevnica

Ime: **cerkev sv. Jurija**

Naslov:

Področje: UA, R

Obdobje: 14.-19. stol.

Nadaljevanje restavriranja edinstvenega cikla mučeništa sv. Jurija v Šentjurju na Polju, ki se je začelo v letu 2005 (glej poročilo v: Varstvo spomenikov, Poročila, 42/05/2006, str. 169–170,

Cerkev sv. Jurija, freske po restavriranju (foto N. Podkrižnik)

Detajl novoodkritih fresk pred restavriranjem (foto: N. Podkrižnik)

Detajl fresk po restavriranju (foto: N. Podkrižnik)

narobe objavljeno pod Trnovec, cerkev sv. Jurija), je potekalo na podlagi dokončnih odločitev, ki jih je sprejela komisija v sestavi članov: Marko Butina (RC RS), I. Bogovčič, odgovorna restavratorka I. Čuk, odgovorna konservatorja ZVKD, OE Celje, N. Podkrižnik in A. Sotler.

Posegi v letu 2006 so zajemali retuširanje poškodb in rekonstrukcijo manjših uničenih delov, ki je bila nujna za doseganje celovitosti modelacije figur in posameznih detajlov prizorov. Glede na izredno kvaliteto in barvno skladnost poslikave smo pri restavriranju predlagali, da se vse grobe in večje poškodbe fresk po predhodnem kitanju zaradi doseganja enotnega izhodiščnega tona in strukture enotno tonsko podložijo. Enotnemu toniranju je sledila lokalna retuša, ki se je v tonu in načinu barvnega nanašanja prilagajala oziroma približala originalu freske.

Drobne, manjše poškodbe so bile retuširane v zaključni fazi skladno s tonskim sozvočjem celotne poslikave. Uničeni, neohranjeni deli znotraj poslikav so se sanirali oziroma zapolnili z ostrganim dekorativnim ometom, ki je bil izdelan približno 2 mm pod nivojem poslikave. Z dekorativnim ometom se je zaključila tudi linija poškodovane bordure, okrasni pasovi so se povezali le linijsko, osvežili so se le osnovni toni; rekonstrukcija bordure je bila izdelana le na najbolj nujnih mestih zaradi povezave elementov. Spodnji del poslikave – pod sedanjim nivojem tlakov – se je saniral le tonsko brez večje težnje po rekonstrukciji. Restavratorska dela je financiralo Ministrstvo za kulturo.

Restavratorska dela, ki jih je opravila restavratorka Irena Čuk s sodelavci, so bila po mnenju komisije opravljena zelo dobro.

Nataša Podkrižnik

190

EŠD: 10649

Naselje: Šentpavel

Občina: Domžale

Ime: Šentpavel pri Domžalah – arheološko najdišče sv. Pavel

Naslov: Šentpavel

Področje: A, R

Obdobje: 4. stoletje

Na območju današnje cerkve in njene okolice v vasi Šentpavel pri Domžalah so bila med letoma 1997 in 2004 pod vodstvom zavoda opravljena arheološka izkopavanja. Našli smo dobro ohranjene ostanke VILLE RUSTICE, zgrajene v dveh gradbenih fazah med 2. in 4. stoletjem.

Del teh najdb je bil mozaični tlak iz druge polovice četrtega stoletja. V letu 2006 je prišla na ZVKDS, OE Kranj, prošnja Občine Domžale za restavriranje dela rimskega mozaika, najdenega v Šentpavlu leta 1999. Predstavitve mozaika si je občina zaželela v novo zgrajeni šoli v Dragomlju, ki stoji v bližini najdišča.

RIMSKI MOZAIK – tlak je bil najden med današnjo cesto in obzidjem pokopališča na vzhodni strani cerkve sv. Pavla. Prerisala in dvignila ga je firma A & K, d. n. o. leta 1999 z metodo kalupa gipsastih plošč. Zemlja pod mozaikom je bila v debelem nanosu sprijeta z kockami, zato je dvignjena z vsaj 10-centimetrsko plastjo podloge. Delavci so odstranili večino zemlje na zadnji strani, nato pa nezaščiteni shranili. Zaradi velikosti kamnitih kock in teže debelejšje plasti zemlje na zadnji strani so se iverne plošče zvile. To je povzročilo deformacijo kalupov in drobljenje gipsa. Mozaik je v delavnico prišel razdeljen na pet kosov, označenih s številkami od 1 do 5. Skupne mere mozaika nepravilnih oblik so bile 4 m v dolžino in od 55 do 130 cm v širino. Vsi kosi so bili bolj ali manj deformirani zaradi neprimerne hrambe. Pri tem se je izgubilo veliko informacij in pomešalo precej kock. Kos št. 4 je nerazpoznaven.

Na podlagi stanja, želja naročnika in prostorskih zmožnosti predstavitve smo se odločili, da se del mozaika restavrira, del pa pravilno zaščiti in

Rimski mozaik - originalna postavitev

(foto: E. Tršar Andlovič)

Rimski mozaik - prinešeno v delavnico po kosih (foto: E. Tršar Andlovič)

Rimski mozaik - stalna postavitev po restavratorskih posegih v O.Š. Dragomelj (foto: E. Tršar Andlovič)

je bila izbrana rešitev s preplepljenjem kock na ravno površino. Delo je potekalo tako, da smo prevrnjene in pomešane kocke najprej postavljali na svoje mesto v kalup. Označili smo kocke v vrstah in določili mere postavitve na risbi mozaika. Čez tako označeno risbo smo napeli gazo v dveh plasteh. Po končanih pripravah smo del ravne površine premazali s klejno raztopino. Ta material je bil izbran zaradi teže kock. Vsako posamično kocko je bilo treba do suhega očistiti ostankov zemlje ter lepljeno površino namazati s klejem, potem pa smo kocko za kocko postavili na svoje mesto v risbi. Ko smo kocke prenesli iz kalupa na novo površino, se je klejno lepilo moralo še posušiti.

Po sušenju smo prazno površino okoli celotnega mozaika na tanko obložili z glineno maso. Nato smo kamnite kocke mozaika zalili s tremi različno gostimi in zrnatimi plastmi malte. Prva plast je morala prodrati v vse prostore med kamni, druga je povezala kamne med seboj, tretja pa je zalila in utrdila osnovo v ravno ploskev. Zaradi precejšnje višine nekaterih kamnov podloge ni bilo mogoče zravnati v dogovorjeni višini. Ze pred začetkom del je bilo dogovorjeno, da se ti kamni znižajo. To je bilo storjeno po vseh treh nanosih in vnovičnem sušenju, tako da se je kamnom odbrusila zadnja stran.

Med sušenjem so se izdelali nosilci, na katere smo nameravali pritrditi restavrirani mozaik. To so ALU-plošče, spodaj utrjene z aluminijastimi letvami in obrobljene s kotnim profilom iz aluminija. Aluminij smo uporabili zato, ker je lahek.

Na zravnane površine smo nanесли poliuretansko lepilo in čezenj poveznili pripravljen aluminijast nosilec ter ga obtežili in pustili, da se lepilo strdi. Sledilo je obračanje mozaika, ki je zdaj pokazal svoje pravo lice.

Prava stran je bila zdaj prelepljena z gazo in umazana s klejnim lepilom. To smo omočili in odstranili. Odstranili smo še glineno oblogo iz okolice mozaika. Tam je nastal prostor za dekorativni omet. S kock je bilo treba zmiti klejno lepilo in njihovo površino očistiti starih umazanij. To je bilo zamudno delo. Čez vso površino smo nato nanесли dekorativni omet, v katerega smo zamešali več vrst različno obarvanega peska. Paziti je bilo treba, da so vse razpoke zakitane in da je videz prazne površine izdelan čim bolj enakomerno. Sledilo je ponovno umivanje in brisanje kock, da smo z njih odstranili ostanke novega ometa. Po določenem času je bil omet suh. Na koncu smo s kamnite površine odstranili ves prah in mozaik premazali z zaščitnim premazom paraloida B72 v ksilenolu.

Vse faze dela so fotografsko dokumentirane in bodo predstavljene na plakatu v maju 2007 ob vsakoletni razstavi predstavitve restavratorskih delavnic v Narodnem muzeju.

Prevoz na mesto postavitve je zagotovila občina. Zdaj je ta del restavriranega mozaika na ogled v vhodni avli OŠ Dragomelj. Za obiskovalce šole je bil izdelan stalni predstavitveni plakat.

Eva Tršar Andlovic

191

EŠD: 12618

Naselje: Šentvid pri Lukovici

Občina: Lukovica

Ime: pokopališče – spomenik padlim v prvi svetovni vojni in Grobišče borcev NOB

Naslov: krajevno pokopališče

Področje: Ž

Obdobje: 1925, druga svetovna vojna, 1946

Na krajevno pokopališču v Šentvidu pri Lukovici sta leta 2005 in 2006 potekali obnova spomenika padlim v prvi svetovni vojni iz leta 1925 in obnova grobišča padlih v drugi svetovni vojni iz leta 1946. Za obnovo so bili podani kulturnovarstveni pogoji ohranjanja kompozicijske zasnove grobišča z osrednjo pozicijo spomenika padlim v prvi svetovni vojni ter razporeditvijo nagrobnikov z imeni padlih v drugi svetovni vojni. Betonski nagrobniki z vgrajenimi ploščami z imeni padlih so bili zaradi zmrzali v razpadajočem stanju in povešeni, plošče so bile počene, črke plitve in sprane. Nekatere plošče so svojci sami menjali, brusili, popravljali napise, pri tem pa se niso posvetovali z občino ali spomeniško službo. Zaradi tega je bila prvotna podoba grobišča spremenjena. Na pobudo Občine

Grobišče borcev NOB (foto: R. Pamić)

Spomenik padlim v prvi svetovni vojni (foto: R. Pamić)

Lukovica, ki je tudi investitor obnove, je zavod podal smernice in izvajal konservatorski nadzor del. Dela je opravilo kamnoseštvo Kotnik iz Prevoj. Generalna obnova je zajela vse spomeniške elemente grobišča (nagrobnike z nagrobnimi ploščami, grobne rombe in betonsko ograjo). Zaradi popolne korozije betona so bili narejeni novi nagrobniki po vzoru na prejšnje (17 kosov). Za namestitev nagrobnikov je bil narejen tudi enotni pasovni temelj. Grobni robniki in ograja so bili očiščeni, poravnani in površinsko zaščiteni. Na vogalih pokopališča sta bili zasajeni veliki pacipresi, vendar ju je upravljavac pokopališča odstranil. Na spomeniku prve svetovne vojne so bili opravljeni: čiščenje, tesnjenje stikov, poglobitev in zlatenje črk, nabava manjkajočih matic, ureditev talnih robnikov. Z grobišča je bil odstranjen pesek, ki je na nekaterih mestih pokrival grobove, na novo je bil utrjen teren, vsi grobovi in korito za rože ob pokopališki ograji so bili zasajeni s trajnicami.

Renata Pamić

192

EŠD: 9128

Naselje: Škocjan

Občina: Divača

Ime: Škocjan – pokopališče

Naslov: Škocjan, parc. št. 731/1 k. o. Naklo

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Tipično intimno pokopališče leži na desni strani poti, ki vodi iz Matavuna proti Škocjanu. Ohranjeno ima osrednjo os, ki jo sestavljajo vhodna vrata, sledita kamniti križ s trilistnim zaključkom, postavljen na večjo kamnito bazo, in pokopališka vežica s trikapnim zaključkom strehe na vhodni fasadi. Pokopališče zaokroža kamnit zid s trikotnim zaključkom.

V letu 2006 smo dobili vlogo za izvedbo vzdrževalnih del na zidu in vhodnem portalu pokopališča, saj je bil zid, predvsem ob cesti, precej razsut, razmajan pa je bil tudi vhodni portal. Podali smo kulturnovarstvene pogoje, ki pa se jih izvajalec ni držal, tako da je bilo treba dela ponovno izvesti.

Žal ni bilo na razpolago dovolj sredstev, da bi se zid pozidal na novo, zato so se na novo pozidali le porušeni deli kamnitega zidu ter zapolnila mesta v zidu, kjer so izpadli kamni; to je bilo izvedeno z vročo malto po predhodni odstranitvi debelega sloja grobega ometa, ki je bil neustrezno izveden. Poravnal se je tudi trikotni vrh zidu. Z malto iz gašenega apna se je na koncu obcestni zid na široko zafugiral, da je nastal poenoten videz.

Podani so bili tudi pogoji za obnovo kamnitega portala in kovanih vhodnih vrat. Počeni slop bi bilo treba demontirati in očistiti, odstraniti železne vezi, oba dela spojiti z nerjavečim klinom v sredini, razpoke plombiti s Tenaxom in ustrezno tonirati z dodatkom kalcitnega kremenčevega peska ter površino plombe izenačiti s strukturo kamna. Ta dela še niso v celoti izvedena, ravno tako še niso obnovljena obstoječa vrata (vaška skupnost kot investitor del jih je hotela zamenjati z novimi).

Dela torej še niso v celoti izvedena, tako da ne moremo podati končne ocene. Za že izvedena dela pa lahko ugotovimo, da bi bili rezultati boljši, če bi bilo na voljo več sredstev.

Eda Belingar

193

EŠD: 5868

Naselje: Škofja Loka

Občina: Škofja Loka

Ime: Škofja Loka – hiša Spodnji trg 29

Naslov: Škofja Loka, Spodnji trg 29

Področje: UA

Obdobje: 16.–20. stoletje

Hiša na Spodnjem trgu 29 (Lontrgu po loško) v Škofji Loki je postavljena kot vogalna v sredini trga nasproti Špitalske cerkve, ob stičišču prehoda čez Pekel z Zgornjega trga (Mestnega trga – Placa), ki je prečkal Spodnji trg na Cvingerš (območje nekdanjega mestnega stolpa z mestnimi vrati in mostom čez vodni jarek); nekdanj je ta prehod v sredini mesta v primeru nevarnosti omogočal tudi hiter dostop z gradu navzdol čez Mestni trg skozi prehod pri Vahtnci do omenjenih obrambnih naprav ob vodnem jarku – Grabnu (Votivna slika Škofje Loke ob požaru leta 1698).

Stavba je kot ena večjih na Spodnjem trgu nastala kot posledica združitve dveh manjših sosednjih stavbnih enot ob tržnem prostoru, začetna (dvoriščna) trakta pa sta bila preoblikovana po velikem požaru na Spodnjem trgu leta 1698 (Votivna slika Škofje Loke ob požaru leta 1698 iz Sopotnice, olje na platno, Loški muzej, Škofja Loka).

Hiša bi po tipologiji bolj sodila v okolje zgornjega, Mestnega trga, tako pa je meščansko zasnovana stavba zrastle v obrtnorokodelskem okolju Spodnjega trga. Bila je last družine Krenner (od leta 1823 dalje lastnikov stop za čreslo pri mlinu, sredi

stoletja zakupnikov mlina, pozneje izdelovalcev odej in usnarjev, ki so ob koncu stoletja dejavnost razširili v tovarno sukna in klobukov). Leta 1894 je lastnik A. Krenner postavil prvo elektrarno na Kranjskem.

Prvotna enonadstropna štiriosna hiša je bila zgrajena v 17. stoletju, do požara leta 1698 je imela ob prehodu vogalni stolpič (ta del hiše je v pritličju obokan z banjastimi oboki s sosvodnicami in križnimi oboki, sočasne so tudi arkade na masivnejših kamnitih stebrih v pritličnem delu trakta); vezni trakt so po požaru združili z začetnim, prosto stoječim objektom.

Arkade v prvem nadstropju veznega in začetnega trakta se opirajo na vitke, v sredini opasane poznorenesančno oblikovane kamnite stebre. Začetni trakt stavbe, ki je v pritličju vkopan v brežino, je prvotno stal samostojno, kar se je pokazalo šele pri obnovitvenih delih: odkrit je bil kamnit vodnjak, ki je sprva stal zunaj na prostem (na dvorišču med obema prvotnima stavbama) pod kamnitimi konzolami lesenega mostovža in bo ob prenovi prezentiran.

Hišo ob Spodnjem trgu so po požaru, ko je pogorel tudi vogalni pomol, ob trgu povezali z manjšo sosednjo; sedanja fasada ob tržni strani obsega šest okenskih osi, v pritličju je vhod skozi dva kamnita portala.

V zadnjih letih je Škofja Loka izgubila vse gostinske objekte s prenočitvenimi zmogljivostmi, zato se je ponujala možnost preureditve izpraznjene stavbe v ta namen (po drugi svetovni vojni je bila v sprednjem delu prodajalna kmetijske zadruge, dvoriščni del so uporabljali kot skladišča, v

Fasada hiše ob stiku Spodnjega trga in prehoda na Pekel (foto: M. Erbežnik)

Hiša na Spodnjem trgu 29, arkadno dvorišče (foto: M. Erbežnik)

nadstropju pa so bila stanovanja).

Obnovitvena dela so se začela v letu 2005 z obnovo strešnih konstrukcij in kritine ter rekonstrukcijo strešnih odprtin. Na podlagi preliminarnega konservatorskega programa, sodelovanja s projektantom in sprotih raziskav ob nadzoru pa so se dela nadaljevala v letu 2006 z obnovo zunanjščine dela objekta ob Spodnjem trgu. Fasada je bila obnovljena in prebarvana v svetlo zelenih tonih na podlagi predhodnega sondiranja plasti ometov.

V dvoriščnem delu objekta se je pri odstranitvi ometov pokazala struktura prvotne kamnite zidave, ki bo mestoma prezentirana, ob odstranjevanju pozneje pozidanih predelnih sten in ometov pa se je sproti kazala faznost pozidave, ki se v glavnem ujema s predhodnimi ugotovitvam.

Modest Erbežnik

194

EŠD: 26802

Naselje: Škofja vas

Občina: Celje

Ime: znamenje sv. Janeza Nepomuka

Področje: UA, R

Na pobudo KS Škofja vas je v letu 2002 stekla obnova kamnite plastike sv. Janeza Nepomuka, ki je skupaj z masivnim podstavkom, okrašenim z elementi rastlinske ornamentike, od leta 1946 krasila vrt Štolnerjeve vile v Vojniku. V baročni tradiciji izdelano kamnito znamenje je prvotno stalo ob mostu čez reko Hudinjo v Škofji vasi.

Stanje kamnite plastike pred obnovo je bilo slabo. Vidne so bile večje poškodbe, posamezni deli so bili izgubljeni oziroma neustrezno izdelani, velik del kamnitega podstavka z ohranjeno ornamentiko pa je prekrivala zemlja. V sodelovanju z restavratorjem smo se tako odločili za konservacijo obstoječega stanja, ki je zajemala odstranitev sekundarnih betonskih dodatkov in kovinskih zatičev, injektiranje poškodb ter mehansko in kemično čiščenje celotne površine kipa z odstranitvijo neustreznih poslikav. Kamen je bil pred postavitvijo na prostem še ustrezno utrjen in zaščiten. Po zaključenih restavratorskih posegih je bil kip postavljen v bližino prvotne lokacije ob reki Hudinji v Škofji vasi. Urejena je bila tudi njegova okolica s kovano ograjico.

Konservatorsko-restavratorska dela je opravil restavrator mag. Gregor Podkrižnik.

Nataša Podkrižnik

195

EŠD: 3169

Naselje: Šmartno na Pobjorju

Občina: Slovenska Bistrica

Ime: Šmartno na Pobjorju – cerkev sv. Martina

Področje: R

Obdobje: 13. stoletje

Razlog, da smo restavratorji cerkev sv. Martina podrobneje pregledali, je bila bližajoča se 750-letnica prve omembe te častitljive zgradbe in s tem povezana želja župnijskega urada, da se ob tej priložnosti notranjost cerkve tudi primerno olepša. Rezultati naključnih sondiranja v prezbiteriju so bili presenetljivi in navdušujoči. Umetnostnozgodovinska stroka je potrdila naše domneve in namesto kozmetičnih posegov v prezbiteriju se je začelo dolgotrajno in sistematično odkrivanje najstarejših poslikav v Sloveniji, ki so bile skrite pod več plastmi ometov in beležev.

V prvem letu smo z vso previdnostjo mehansko odstranili vse sekundarne plasti ometa in poslikave, ki so bile v veliki meri poškodovane in glede na dobro ohranjenost romanskih in zgodnjegotskih fresk drugotnega pomena. Barvna plast razkrite poslikave je bila dobro ohranjena in čvrsto

Prezbiterij v župnijski cerkvi sv. Martina pred restavratorskimi posegi (foto: B. Kovačič)

vezana na podlago – kamnit temeljnik. Motivi so bili kljub številnim poškodbam (naključvanost, podmehurjenost in razpokanost ometa ter barvne plasti, slaba obstojnost, prašljivost primarnega barvnega pigmenta, biomehanske poškodbe, izguba primarne poslikave zaradi arhitekturnih prezidav v 18. stoletju, uničenje poslikave zaradi naknadne namestitve električne napeljave, žebliji v ostenju ...) ikonografsko razpoznavni in dobro ohranjeni.

Glede na obstoječe stanje so bili v šestih letih (zaradi vremenskih razmer je bilo mogoče le sezonsko delo od junija do oktobra) opravljeni naslednji restavratorski posegi:

- leto 2000: postavitve računalniških senzorjev za merjenje relativne vlažnosti v prostoru, fotodokumentacija, mehansko snemanje ometov iz 19. stoletja, mehansko snemanje ometov iz 18. stoletja, mehansko odstranjevanje beležev s fresk, injektiranje votlih delov ometa, georadarske raziskave tal na območju prezbiterija;
- leto 2001: detajlno odkrivanje in čiščenje, injektiranje votlih delov, obšivanje, zatesnitev razpok, kitanje poškodovanih mest na freskah, utrjevanje barvne plasti, končno

Freske v prezbiteriju župnijske cerkve sv. Martina med restavriranjem, detajl (sv. Nikolaj) (foto: B. Kovačič)

Restavrirane freske v prezbiteriju župnijske cerkve sv. Martina (foto: B. Kovačič)

Freske v prezbiteriju ž.c. sv. Martina med restavriranjem, detajl (sv. Nikolaj) (foto: B. Kovačič)

restavriranje motiva poslednje sodbe na ladijski strani slavolodne stene, izdelava posnetka prezbiterja;

- leti 2002 in 2003: kitanje poškodovanih mest na freskah, utrjevanje barvne plasti, odvzem vzorcev za laboratorijske raziskave, izvedba nevtralnih ometov na večjih površinah poškodovanih sten, mikrološke preiskave ometa, prezentacija zazidanih vrat na severni steni prezbiterja, prezentacija celotnih fresk v prezbitериju, priprava grafične dokumentacije in fotodokumentacije;
- leti 2004 in 2005: retuširanje celotne površine stenskih poslikav v tehniki šrafranja (približno 80 m²), odpiranje in prezentacija romanske niše na vzhodni steni prezbiterja – kombinacija kamnoseškega, preparatorskega in zidarskega dela, računalniški izris prezbiterja;
- leto 2006: retuširanje stenskih poslikav za doseg maksimalne stilne ali slogovne stopnje prepoznavnosti v sekoteknikih (šrafranje), izdelava grafične dokumentacije in fotodokumentacije, izdelava računalniške 3D-vizualizacije prezbiterja, izdelava poročila o restavratorskih posegih na freskah.

V prezbitериju je bil kvaliteten baročni oltar, delo J. Holzingerja, ki je v zaključni fazi restavriranja. Zaradi pomembnosti odkritja stenskih poslikav v prezbitериju je bil sklep strokovne komisije, da se oltar postavi na nadomestno lokacijo v desno stransko ladjo.

Bine Kovačič, Vlasta Čobal Sedmak

196

EŠD: 18799

Naselje: **Šmartno pod Šmarno goro**

Občina: Ljubljana

Ime: **Ljubljana – rimskodobno grobišče**

Šmartno pod Šmarno goro

Naslov: Šmartno 8

Področje: A

Obdobje: bronasta doba, rimsko obdobje, novi vek

Na območju predvidene gradnje poslovno-stanovanjske stavbe Šmartno pod Šmarno goro, parc. št. 31, 32/1 in 32/2 k. o. Šmartno pod Šmarno Goro, je ZVKDS, OE Ljubljana, v avgustu 2006 izvedel predhodni pregled terena v obliki vrednotenja terena s strojnim izkopom testnega jarka. Na podlagi rezultatov pregleda (v testnem jarku so bili na globini od 130 do 150 cm odkriti odlomki prazgodovinske lončenine in oglja) je bila pred gradnjo zahtevana izvedba zaščitnih arheoloških raziskav. Raziskave je za

ZVKDS, OE Ljubljana, izvedla ekipa podjetja Arheološke raziskave Slobodan Olič, s. p., iz Brežic pod vodstvom Slobodana Oliča, univ. dipl. arheologa, in Pavle Peterle Udovič, univ. dipl. arheologinje, ter pod konservatorskim nadzorom Barbare Nadbath, univ. dipl. arheologinje. Dela so potekala od 23. 10. do 2. 12. 2006.

Raziskano je bilo 2660 m². Zgornje erozijske plasti so bile odstranjene strojno (od 40 do 130 cm). Nato je sledilo ročno izkopavanje in dokumentiranje v skladu z uveljavljeno metodologijo stroke.

Dokumentirano najdišče je v večjem delu ležalo na srednjepleistocenskem erodiranem savskem zasipu, na katerega je Sava deloma odložila mlajšepleistocenski aluvij. Stik obeh zasipov je ustvaril izrazito morfološko zajedno oziroma depresijo (Verbič, T., 2006, Poročilo o geološkem ogledu arheoloških izkopavanj v Šmartnem pod Šmarno goro, Ljubljana). V tej zajedi je sprva zastajala voda, nato je bila zapolnjena s koluvialnimi sedimenti, ki so vsebovali prazgodovinsko lončenino. Tako se je površina ob začetku izkopavanj le rahlo vzpenjala proti severu.

V času prve poselitvene faze je čez najdišče potekala zgoraj omenjena depresija v smeri SV–JZ, pobočje severno od nje pa se je dokaj strmo dvigalo proti severozahodu. Na tem pobočju smo odkrili ostanke jam za stojke okroglih in ovalnih oblik v tlorisu. Lesena bruna, danes neohranjena, so bila dodatno utrjena s peščenjakovimi oblicami in lomljenici.

V to fazo sodi tudi jama SE 113/114, v tlorisu pravokotne oblike, ki pa se je nahajala južno od

Šmartno pod Šmarno goro, jama s keramiko, SE 113
(foto E. Lozić)

naravne depresije. Jama je bila sprva zasuta z ogljem in nato s keramiko. Na sam vrh polnila je bilo odvrženo tudi nekaj peščenjakovih lomljencev in apnenčastih oblic.

Najdbe stojk na severnem pobočju in opaznejšega števila odlomkov prazgodovinske lončenine v poznejših koluvalnih plasteh kažejo na to, da smo v okviru izkopavanj odkrili le južni rob naselbine, katere jedro se najverjetneje nahaja severno od našega izkopnega polja. V jugovzhodnem delu izkopnega polja smo odkrili rimskodobno keramiko in tlakovec, ki opozarjajo na rimsko naselje v neposredni bližini, najverjetneje na območju med cervkvi in župniščem.

Najmlajšo fazo poselitve predstavljajo recentne stojke in jame. Slednje so bile namenjene pokopu poginulih živali ter odmetavanju bioloških in nebioloških odpadkov. Večina pa je bila namenjena postavitvi podzemnih in nadzemnih objektov: kleti, gnojišč, kozolcev, hlevov in shramb.

Sestava in oblika keramike iz Šmartna je primerljiva s keramiko, ki je bila nedavno odkrita pri zaščitnih izkopavanjih v dveh vrtačah na območju industrijske cone Zapolje (EŠD 13.995) (Olič, S., 2006, Logatec – Zapolje. Poročilo o zaščitnem arheološkem izkopavanju, Ljubljana), in z najdišči kaštelirske kulture.

Kot je bilo omenjeno v uvodnem odstavku, so zaščitna izkopavanja potekala v času do 23. 10. do 2. 12. 2006, v skladu s pogodbo o izvedbi zaščitnih izkopavanj, ki je bila podpisana med ZVKDS, OE Ljubljana, in investitorjem. Pred podpisom pogodbe je ZVKDS, OE Ljubljana, investitorju predstavil uveljavljeno metodologijo stroke ter postopke in standarde, potrebne za izvedbo zaščitnih arheoloških izkopavanj. Med potekom izkopavanj investitor ni imel večjih pripomb, v postopku zaključnega obračuna pa ni več pristal na uveljavljene standarde in metodologijo stroke. Postopek je še danes, februarja 2007, v fazi pogajanj.

Paula Peterle Udovič, Barbara Nadbath

197

EŠD: 753

Naselje: **Šmartno v Brdih**

Občina: Brda

Ime: **Šmartno v Brdih – vas**

Naslov: parc. št. 1125 k. o. Šmartno

Področje: E

Obdobje: 17.–20. stoletje

Nadaljevala so se gradbena in obrtniška dela na ruševini, parc. št. 1125 k. o. Šmartno, sanirani v

preteklem letu. Tako so bili letos na obnovljeno ostreže in konsolidirano vzhodno, zatrečno in zadnjo fasado, ki je prislonjena na obrambni zid, vgrajeni kamniti okenski in vratni okvirji, saniran je bil dotrajan omet na obstoječem objektu in izveden nov na nadomestnem. Na podlagi barvne študije so objekt na vhodni fasadi ustrezno prepleskali.

Andrejka Ščukovt

198

EŠD: 753

Naselje: **Šmartno v Brdih**

Občina: Brda

Ime: **Šmartno v Brdih – vas**

Naslov: parc. št. 1122/2 k. o. Šmartno

Področje: E

Obdobje: /

Lastniki so se odločili, da bodo pred drugo svetovno vojno porušeno domačijo Na Zgornjem placu v Šmartnem ponovno zgradili. Projektna dokumentacija nadomestne gradnje, njeni gabariti, členitev, oblikovanje so bili izdelani na podlagi arhivske fotografije, posnete tik po drugi svetovni vojni.

V letošnjem letu je izbrani izvajalec del, Zidarstvo Simčič, Zoran Simčič, s. p., Vojkova 8, Kanal, začel graditi nadomestni objekt. Danes je objekt izveden do te faze, da je na novo izkopana klet, ki se s podhodom navezuje na hišo št. 32, in da je pozidana nadomestna hiša, katere elemente in detajle na fasadah bodo izvajali v prihodnjem letu 2007.

Andrejka Ščukovt

199

EŠD: 3303

Naselje: **Št. Janž pri Radljah**

Občina: Radlje ob Dravi

Ime: **Št. Janž pri Radljah – cerkev sv. Janeza Nepomuka**

Področje: UA

Obdobje: prva tretjina 18. stoletja

Romarska cerkev sv. Janeza Nepomuka stoji na pobočju Kozjaka, na nadmorski višini 551 metrov. Zgrajena je bila med letoma 1729 in 1732 kot enovita baročna stavba, ki jo v notranjščini dopolnjuje kvalitetna kiparska, rezbarska in slikarska baročna oprema. Na jugozahodnem delu ostrejša je na tramu signiran in datiran nastanek konstrukcije: Mathias Meier

Zimmermaister in Marpvrgr 1758. Tlorisna zasnova cerkve je troladijska s poligonalno zaključenim prezbiterijem, zakristijo z oratorijem in zvonikom, ki je vgrajen v jugozahodni vogal ladje.

Cerkve je krita z macesnovimi skodlami. Zunanjščino členijo široke, za baročno obdobje značilne lizene, zvonik je z njimi poudarjen na vogalih. Ima tri vhode. Notranjščina je troladijska in križnogrebenasto obokana. Tri enako visoke ladje delijo slopi s po štirimi pilastri. Na oboku nekoliko višjega prezbiterija je štukaturni motiv slepih kartuš, ki so razporejene v obliki križa, sredi katerega je ornamentiran cvetlični motiv.

Oprema cerkve je prilagojena njenemu romarskemu značaju. Glavni oltar je domnevno iz prve polovice 18. stoletja in dopolnjuje tabernakelj z adoranti, ki je delo mariborskega kiparja Jožefa Holzingerja iz šestdesetih ali sedemdesetih let 18. stoletja. Kot sočasne lahko datiramo tudi figure prosilcev nad obhodom glavnega oltarja, ki so delo istega avtorja.

Baročna prižnica iz leta 1742 je domnevno delo

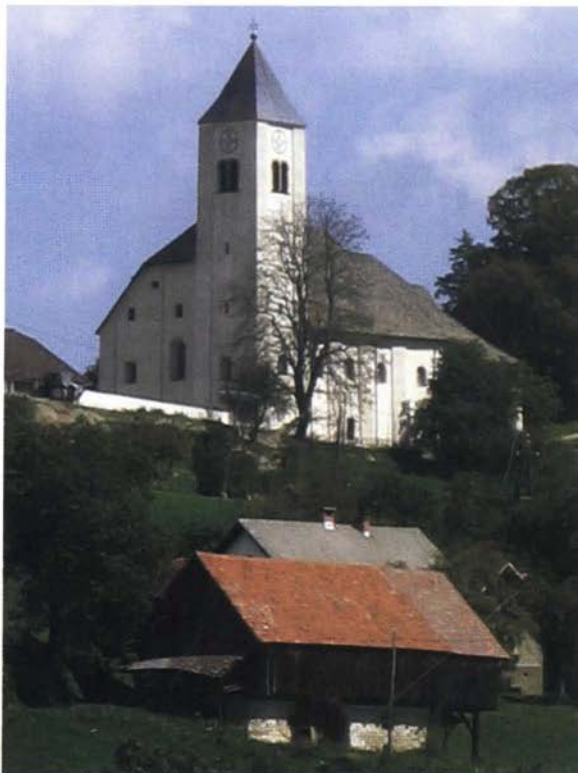
graškega kiparja Filipa Jakoba Strauba, ki je bil ob Münchenskem bratu Janezu Baptistu najuspešnejši v družini kiparjev Straubov. Letnico 1742 nosita tudi obe veliki sliki stranskih oltarjev, ki sta delo slikarja J. F. Fromillerja. Okvirjata ju rezbarsko kvalitetna baročna okvirja. Leva slika prikazuje sv. Notburgo pri molitvi, desna pa sv. Izidorja. Na nasprotni, severni steni je del nekdanjega oltarja s poznogotskim kipom stoječe Marije z detetom na luninem krajcu. V smeri proti glavnemu vhodu sta na obeh straneh lesena oltarja v neoklasicističnem slogu 19. stoletja. Delo 19. stoletja je tudi neogotski ciborij. Slike križevega pota na pilastrih in korni ograji so iz prve polovice 19. stoletja. Intarzirane baročne lesene klopi so nedvomno med kvalitetnejšimi svojega časa in so domnevno prenesene iz dominikanskega samostana Radlje ob Dravi Mahrenberg.

Cerkve vse od svojega nastanka pa do začetka sistematične obnove leta 1994 ni bila deležna večjih obnovitvenih del, razen obnove fasade in zamenjave kritine, zato je bilo njeno stanje kritično,

Št. Janž pri Radljah, cerkev sv. Janeza Nepomuka pred posegom (foto: S. Kurelac)

Št. Janž pri Radljah, cerkev sv. Janeza Nepomuka po obnovi (foto: S. Kurelac)

zlasti v gradbenem smislu. V vseh obodnih zidovih je bila vlaga, najmočneje je bila prizadeta zakristija, kjer se je voda po močnem dežju zadrževala tudi po več dni. Zaradi dotrajanosti ostrejša in lesene kritine je prihajalo do večjega zamakanja tudi v cerkveni ladji in prezbiteriju. Na zunanjsčini in notranjsčini so bile vidne večje razpoke, vremenske razmere pa so zelo načele tudi omet na cerkveni zunanjsčini. Po temeljitem pregledu Mirana Ježovnika, univerzitetnega diplomiranega inženirja gradbeništva, smo ugotovili, da je treba najprej izvesti statično konsolidacijo. Problem destruktivnega delovanja vlage in zamakanja smo uspeli sanirati z zamenjavo kritine in drenažo. Veliki posegi v smislu statične konsolidacije so bili izvedeni zlasti na koru (vezi, nosilni stebri, izvedba armiranobetonske plošče, injektiranje). Okoli objekta se je uredilo odvodnjavanje z izkopom zemljine do nivoja pod tlakom cerkve, izvedbo betonske mulde, položitvijo drenažnih cevi ter zasutjem z enofrakcijskim agregatom. Sledila je gradbena sanacija temeljev na severni, južni in zahodni strani objekta, ki je obsegala pod in dobetoniranje temeljev in ojačitev z vgradnjo armature. Po sanaciji temeljev je bila izvedena zamenjava dotrajanih lesenih nateznih vezi na delu zakristije in prezbiterija z armiranobetonskimi zidnimi vezmi. V zgornjem delu prezbiterija, tik pod kapnimi legami je bila izdelana armiranobetonska horizontalna vez z vertikalnimi sidri, ki segajo v zidove pod vezjo (perfo sidra), zidovi pa so bili v območju razpok injicirani. Kapne lege so zaščitene in sidrane v armiranobetonski vezi. Enoplasten zariban omet na fasadi je izveden na podlagi sondažnih raziskav (natančen posnetek obstoječega stanja fasad, ki ga je pripravil Smiljan Simerl). Obnova je potekala v skladu s konservatorskim programom in posebej za to izdelanim načrtom izvedbe statične sanacije. Dela je izvajalo podjetje Pelko Franc z Bleda. Obnovo spomenika, ki je trajala od leta 1994 do leta 2006, sta financirala Ministrstvo za kulturo in Župnijski urad Radlje ob Dravi.

Svjatlana Kurelac

200

EŠD: 7244

Naselje: Štanjel

Občina: Komen

Ime: Štanjel – grad

Naslov: Štanjel

Področje: UA

Obdobje: barok

V obliki črke V nanizani objekti gradu Štanjel, ki na zahodu zaključujejo utrjeno in terasasto zasnovano vaško jedro, so nastajali v obdobju od poznega srednjega veka do baroka. Pozneje so doživeli nekaj predelav, predvsem v času županovanja arhitekta Maksa Fabianija, na koncu druge svetovne vojne pa so bili v veliki meri uničeni. Predvidevanja, da se bodo v zasuti kleti pokazale starejše gradbene faze, so se z arheološkim izkopom potrdila. V odkopani drugi grajski kleti smo našli manjši ostanek zelo obrabljenega srednjeveškega tlaka, ki smo ga prezentirali, našli pa smo tudi kamnite konzole, ki tako kot ob nastanku tudi zdaj nosijo masiven lesen tramovni strop. V dvoriščnem zidu, ki je bil ob baročni prezidavi v času grofa Johana Filipa Cobenzla zasut, smo našli zazidan portal z datacijo 1607, do katerega so vodile kamnite stopnice; od teh so se ohranile le štiri. Manjkajoče smo dopolnili z novimi masivnimi stopnicami iz špičenega povirskega apnenca, tako da je nastala povezava kleti z dvoriščem, ki je nujna za vzpostavitev ustreznega programa – zbirke in ponudbe kraških vin.

Prenova grajskega kompleksa poteka po načrtih, na podlagi gradbene in investicijske dokumentacije, izdelane v okviru Programa Phare – čezmejno sodelovanje, kar pomeni, da je pri pripravi dokumentacije sodelovalo tudi več strokovnjakov iz Italije. Sicer pa je podlaga za prenovo in urejanje celotnega območja Štanjela sprejet lokacijski načrt, ki vključuje strokovne podlage in konservatorski program s projekti.

Pri prenovi gradu in tudi drugih sestavin naselja Štanjel so bile upoštevane naslednja metodologija varstva in z njo povezane usmeritve:

- v čim večji meri je treba ohranjati historične materiale, dotrajane pa nadomestiti z enakimi novimi;
- objekti, ki imajo le deloma porušene zunanje zidove, se pozidajo z enakim materialom. Novi posegi morajo biti vidno ločeni od originalnih elementov;
- površinska patina se ohranja zaradi zgodovinskih in estetskih razlogov;
- nujni statičnosanacijski posegi naj se izvedejo tako, da bodo čim manj opazni in da v čim večji možni meri ohranjajo obstoječe konstrukcije;
- pri obnovi grajskih poslopij je treba upoštevati tlorisne meje baročne stavbne faze;
- fasade se rekonstruirajo in obdelajo po zgledu že obnovljenih delov gradu, prav tako tudi ostrejša, napušči ...;
- notranjost je mogoče oblikovati bolj svobodno, vendar ob upoštevanju fasadnih odprtin, ohranjenih elementov in ometov;

- opraviti je treba arheološke raziskave, ki lahko še delno spremenijo nekatere odločitve;
- dvorišče ostaja enotno oblikovan prostor – peščena površina z rekonstruiranim nimfejem, ki povezuje spodnje dvorišče z gornjim.

Vodilna misel vseh prenov je restavriranje objektov, pri čemer imamo v mislih vse posege, ki ohranjajo prepoznavnost spomenika in omogočajo integralno posredovanje spomeniških vrednot prihodnjim generacijam. Spomenike je treba varovati, obenem pa podpirati razvojne možnosti. Zaradi umetnostnih, arhitekturnih, arheoloških, krajinskih in zgodovinskih lastnosti, ki grad uvrščajo med spomenike državnega pomena, je treba v njegovih prostorih urediti in izvajati javni program, na primer turistične in izobraževalne dejavnosti, ki bi omogočale tudi razvoj celotnega naselja.

S tem namenom se je nadaljevala tudi prenova dela gornjega palacija, v katerem je Občina Komen kot lastnik pridobila dve predavalnici oziroma večnamenski sobi. Za potrebe gostinske ponudbe in enoteke se je prenovila grajska klet, v sklopu del pa je bila tudi sanacija podpornih zidov grajskega dvorišča in nevarnih delov spodnjega palacija z veznim mostovžem, ki oba palacija povezuje.

Grabrena in obrtniška dela je pod konservatorskim nadzorom naše službe uspešno izvedlo gradbeno podjetje Remont iz Ajdovščine.

Mitja Mozetič

201

EŠD: predlog vpisa

Naselje: Štanjel

Občina: Komen

Ime: Štanjel – kapelica Srca Jezusovega

Naslov: Štanjel

Področje: E, R

Obdobje: 1906

Na spodnjem trgu v Štanjelu stoji kapelica, ki jo je dal postaviti leta 1857 rojeni domačin Alojz Hočevar iz družine Skoncevih. Nekoč je v Gorico peljal prodat drva, pa sta se mu nazaj grede pri Dornberku splašila vola. V obupu je zaklical: »Marija Svetogorska in sveto srce Jezusovo, usmili se me!« Vola sta se zaustavila, Skoncev pa se je zaobljubil, da bo v zahvalo postavil kapelico s kipom Jezusovega srca. Leta 1906 je štanjelski trg že krasilo novo znamenje, na pročelju pa je bil v kamen vklesan napis PRESVETO SRCE JEZUSOVO USMILI SE NAS.

Kapelica je odprtega tipa. Zadnja stena je polno zidana, preostale tri pa se odpirajo s polkrojnimi

loki, izvedenimi v kamnu, slonečimi na dveh prostostoječih kamnitih slopih s prirezanimi robovi ter dveh ravno takih, prislonjenih ob stranskih fasadah. Slopi se zaključujejo s kapiteli. Polkrožen kamnit lok na prednji fasadi združuje sklepnik z letnico 1906. Dvokapna korčna streha sloni na profiliranem strešnem vencu, izvedenem v ometu. Na prednji fasadi je v ometu izvedeno tudi trikotno čelo, pod katerim je napisna plošča z latinskimi besedilom:

COR JESU
SACRATISSIMUS
MISERERE NOBIS,

ki je v tridesetih letih 20. stoletja na zahtevo takratnega štanjelskega župana, arhitekta Maksa Fabianija, nadomestilo prvotni slovenski napis, za katerim so se izgubile vse sledi. En del tega napisa je Zdravko Čuk, zbiratelj iz Senožeč, po drugi svetovni vojni pobral na smetišču na Podlasih pod Štanjelom in ga nesel na svoj dom, tam pa ga je prepoznal Božo Premrl.

V letu 2006 smo se odločili, da na pročelje kapelice ponovno namestimo rekonstruirani prvotni slovenski napis. Ohranjeni kos so Skoncevi sami

Kapelica z napisom v latinščini, ki je bil nameščen v tridesetih letih 20. stoletja (foto: E. Belingar, 2003)

Ohranjeni del originalne napisne plošče pred restavratorskimi posegi (foto: A. Naglost, 2006)

prevzeli v Senožecah, iz Štanjela pa so ga v delavnico odpeljali restavratorji OE Nova Gorica. Original, ki je bil prerasel z algami in lišaji, smo očistili z vodnim curkom. Pri rekonstrukciji tipografije sta nam bila v pomoč ohranjeni kos napis

PRESVE /to srce Jezu/
SOVO U/smili se nas!/
ter fotografija kapelice iz obdobja med obema

vojnama. Črke smo najprej izrisali na prosojni papir, nato pa smo jih prenesli na izravnano glinasto ploščo, katere nivo je bil povezan z nivojem originala. Na glino izrisane črke smo izdoblili, na preostalo gladko površino pa vtisnili strukturo površine originala ter tako dobili model za izdelavo kalupa. Za boljše povezavo med rekonstruiranim in originalnim delom smo izdelali kovinsko armaturo. Sledila sta oblikovanje manjkajočega dela iz cementne mase, vidne površine z napisom pa s kalcitno maso z dodatkom akrilnega veziva ter toniranje površine odlitka, da se je ta približal strukturi originala in barvnemu tonu površine. Končno je bila plošča montirana na svoje mesto

Nameščanje plošče s slovenskim napisom na pročelje (foto: E. Belingar, 2006)

v zatrepu kapelice.

Konservatorski cilji so bili v celoti realizirani, do sprememb v projektu med potekom del ni prišlo. Restavratorska dela sta izvajala zunanji sodelavec Tomaž Bizjak in Anton Naglost.

Eda Belingar, Anton Naglost

202

EŠD: 760

Naselje: Štanjel

Občina: Komen

Ime: Štanjel – vas

Naslov: Štanjel

Področje: E, U

Obdobje: 17.–20. stoletje

Prenova oziroma revitalizacija utrjenega vaškega naselja Štanjel postopno poteka že vrsto let, tako kot prenova grajskih objektov, s katerimi je Štanjel tesno povezan. Podlaga za prenavo in urejanje celotnega območja je sprejet lokacijski načrt, izdelan na podlagi konservatorskega programa in projekta, s kulturnovarstvenimi pogoji za posamezne enote. Pri obnovi objektov smo si zastavili podobno metodologijo kot pri prenovi grajskih objektov, vodilna misel pa je vedno restavriranje ohranjenih delov. Prenovljene hiše bodo nudile prostor prebivalcem Štanjela pa tudi občasnim gostom.

V projekt revitalizacije oziroma izdelave gradbeno-investicijske dokumentacije v okviru Programa Phare – čezmejno sodelovanje sta bili vključeni tudi hiši H in I, ki ju je v tridesetih letih prejšnjega stoletja za potrebe bivanja Ferarrijeve sestre Natalije prenovil arhitekt Maks Fabiani.

Manjkajoči del ruševine, ki se je z ravno armiranobetonsko streho zarival v sosednji kobdiljski stolp oziroma stolp Na vratih, je bilo treba pozidati na novo, ploščo porušiti ter izvesti dvokapno korčno streho, preostali del pa je ostal krit s kamnitimi ploščami. Izvedeni so bili novi tramovni stropovi in vgrajeno je bilo stavbno pohištvo. Po odstranitvi smetišča v kletnih prostorih se je našel zasut vodni zbiralnik, ki se bo v nadaljevanju ustrezno raziskal. Z ugotovitvijo temeljev objektov je bila uspešno zaključena statična sanacija, in objekt je pripravljen za nadaljevanje prenove.

Hiša je edina v sklopu nekdanje Ferarrijeve vile in je v javni lasti. Leži neposredno nad vrtom, ki je v lasti države, tako da bo prenova z ustreznim programom prispevala k bistveno večji izkoriščenosti kulturnega in turističnega potenciala tega dela naselja.

Dela na objektu je pod konservatorskim nadzorom opravilo gradbeno podjetje Remont iz Ajdovščine.

Hiši P2 in R2: dotrajano streho z lesenim ostrejšem je bilo nujno treba prekriti. Leseni deli so bili le delno zamenjani. Na nove letve so bile položene obstoječe polne opečnate planete, korci pa so položeni na sekundarno kritino.

Hiša O2: po rekonstrukciji porušene kamnite strehe, kjer smo zaradi pomanjkanja skrilov prvič opravili preizkus nadomestne kritine, se je objekt še notranje obdelal, vgradilo pa se je tudi stavbno pohištvo. Obstoječe še uporabne kamnite plošče so zadoščale le za prekritje zatrepnih zidov, preostalo površino pa smo prekrili z ravnim bobrovcem, ki je podobno sive barve kot kamen. V notranjščini se je ohranila manjša slika v freskotehniki, ki je bila restavrirana in prezentirana in situ. Gradbena in obrtniška dela je pod nadzorom naše službe izvajalo Gradbeništvo Perčič iz Sežane. Stavbno pohištvo je izdelalo Mizarstvo Luin iz Komna.

Hiši 31 in U2: po navodilih za obnovo ometov, ki smo jih izdelali skupaj z Restavratorskim centrom, smo sanirali fasade obravnavanih hiš. Uporabila se je apnena malta, pesek svetlooker in svetlorjave barve, kakršen je bil tudi na ohranjenih delih fasadnih površin, je bil pripeljan z lokalnih nahajališč. Po naših načrtih je bil zgrajen nov dimnik na dvokapni kamniti strehi, ki je bil po vojni porušen. Dela je izvajalo Zidarstvo Heningman.

Hiši I2 in J2: nadaljevala se je prenova notranjščine objektov, treba je bilo tudi izvesti sanacijo korčne kritine ter zgraditi nov dimnik po naših načrtih.

Hiši 28 in 28(1): nadaljevala se je prenova hiš, od katerih ima prva kamnito streho, druga pa korčno. Po razkritju kamnitih plošč, ki so bile v preteklosti zaradi zamakanja prelite s cementno malto, smo ugotovili, da je leseno hrastovo ostrešje skoraj v celoti pregnito. Ne glede na to, smo uspeli ohraniti vsaj nekaj avtentičnih delov, in sicer poveznika s škarniki in goltnikom ob zatrepnih fasadah, kjer je obtežba na les manjša. Kamnite plošče so se v apneno malto polagale na hrastove plohe in sekundarno kritino. V notranjosti so se izvedli leseni tramovni stropovi, preuredile so se tudi okenske odprtine, ki so bile v preteklosti povečane, ter kamnit tlak in apneni zalikani ometi. Dela je izvajalo Zidarstvo Jovan Cerovac iz Pivke.

Hiša 27: ostrešje, ki je bilo pretežno iz smrekovega lesa, se je nadomestilo z novim, kamnit strešni venec se je ohranil, streha pa je bila nato prekrita s korci.

Hiša 38: domačija je večjih dimenzij in se prenavlja že vrsto let. Zadnji posegi so potekali predvsem

v notranjščini, izvedla pa se je še rekonstrukcija manjšega prizidka na retrofasadi. Vsi zidovi so grajeni v kamnu, stropniki in podi so iz masivnega hrasta. Zidarska dela je izvajalo Zidarstvo Sever iz Branika, mizarška dela Mizarstvo Rončič iz Slapa pri Vipavi, kamnoseška pa Kamnoseštvo Tavčar iz Povirja.

Pri večini posegov je šlo predvsem za obnovitvena dela na konstrukcijskih elementih in strehah; ti posegi so bili vsekakor nujni in pomenijo nadaljnji korak k revitalizaciji naselja.

Vsa dela so se izvajala pod stalnim konservatorskim nadzorom, izvajalci so dobivali ustna in grafična navodila. Kar nekaj časa nam je vzela tudi raziskava možnosti pridobivanja novih, prepotrebnih kamnitih plošč – skrilov za prekrivanje streh. Z mnogo truda nam je s kamnom uspelo prekriti dve strehi v Štanjelu in eno v Krajni vasi pri Dutovljah. Čeprav so danes le redki izvajalci večji starih tehnik gradnje, so bila dela uspešno izvedena.

Mitja Mozetič

203

ESD: 13896

Naselje: Študa, Domžale

Občina: Domžale

Ime: hiša Študljanska 12, pri Mrkuz

Naslov: Študljanska 12

Področje: E

Obdobje: 17. stoletje

Mrkuzova hiša stoji v nekdanjem starem vaškem jedru Študa, ki predstavlja eno izmed jeder, iz katerega se je razvil kraj z imenom Domžale. Stoji na južnem delu današnjega centra Domžal. Pri širitvi Domžal so se nekatera vaška jedra preimenovala, tako kot v tem primeru. Iz vaškega jedra Študa je nastala Študljanska ulica. Hiša je ostanek domačije, ki je na tem koncu Domžal pomenila kmetijo srednjega kmeta. Danes je ohranjena lesena »hiša« s kamro in zidanim hodnikom oziroma vežo, v kateri je črna kuhinja. Novejši del iz 19. stoletja na severnem koncu je bil delno porušen. Na tem mestu stoji novogradnja. Glede na letnico 1601 gre za najstarejšo stanovanjsko stavbo na Domžalskem, vendar pa to še ni povsem dokazano. Po ustnem izročilu je bila ploščica z letnico prvotno na gospodarskem poslopju in je bila ob njegovi prenovi prenesena na vhodni portal hiše. Lastnik želi hišo ohraniti in jo vzdrževati tudi v pomenu mikoregijskih identitet tega prostora ter v didaktične namene, saj jo pogostokrat obiščejo prav okoliški učenci. Od leta 2000 je hiša

uvrščena na listo kulturnih spomenikov državnega pomena. V letu 2006 so bile izdelane strokovne podlage za kulturni spomenik lokalnega pomena. Prav tako je ZVKDS, OE Kranj, predlagal Občini Domžale, da vzdrževanje in ustrezno prenovo hiše uvrsti na prioriteten seznam za sofinanciranje.

Mojca Tercelj Otorepec

204

EŠD: 14269

Naselje: **Temljine**

Občina: Tolmin

Ime: **Temljine – domačija pri Kosu**

Naslov: *Temljine 15*

Področje: E

Obdobje: 19., 20. stoletje

V zaselku Podleskovca na Temljinah v Baški grapi leži v gruči opuščene zaselke domačija pri Kosu. Domačija ni stalno naseljena, tako kot tudi niso preostale stavbe, a jo lastniki vsak dan obiščejo, saj v okolici pasejo živino. Do zaselka vodita pešpot iz doline Knežce oziroma kolovozna pot iz vasi Temljine. Ker cestne povezave tako rekoč ni, ljudje ves tovor vlečejo po tovorni žičnici.

Zaradi naravne nesreče, močnega neurja s točo leta 2004, je bila na hlevu domačije pri Kosu poškodovana strešna kritina. Zato je bilo treba na zdravo strešno konstrukcijo položiti ravne strešne plošče v sivi barvi, ki še najbolj ustrezajo obstoječemu naklonu strehe in sledijo tradicionalni lokalni tipiki. Ob tej priložnosti so bili sanirani nekateri dotrajani deli strešne konstrukcije.

Krovska in kleparska dela je izvedel Pavlin Miloš, s. p., s Kamnega pri Tolminu.

Andrejka Ščukovt

205

EŠD: 5040

Naselje: **Tolmin**

Občina: Tolmin

Ime: **Kozlov rob (grad)**

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

Janez Rot iz Tolmina (Gregorčičeva ulica 26) je 27. 7. 2002 na strmem južnem pobočju Kozlovega roba, približno dvajset metrov pod razvalinami srednjeveškega gradu, na površju našel bronast rimski novc iz prve polovice 4. stoletja (določitev: Andrej Šemrov, Numizmatični kabinet Narodnega muzeja Slovenije). Novc hrani najditelj.

Pomembnost najdbe je predvsem v dejstvu, da na

gradu še ni bilo odkritih sledi, ki bi dokazovale, da je bil grič z izjemno strateško lego in obvladovanjem celotne Tolminske kotline občasna ali stalna postojanka tudi v rimskem času.

Miha Mlinar

206

EŠD: 767

Naselje: **Tomaj**

Občina: Sežana

Ime: **Tomaj – arheološko najdišče Tabor**

Področje: A

Obdobje: mlajša železna doba, rimsko obdobje

Investitor Si.mobil je v območju arheološkega spomenika na najvišjem delu hriba, imenovanega Gradišče, načrtoval izgradnjo bazne postaje, zato je ZVKDS, OE Nova Gorica, zahteval pred začetkom gradnje zaščitne raziskave v obsegu gradbenih del.

Avgusta 2006 je ZVKDS, OE Nova Gorica, na parc. št. 1007 k. o. Tomaj z metodo totalnega ročnega izkopa raziskal prostor velikosti 9 x 5 m (P. Bratina, Poročilo o zaščitnem arheološkem izkopavanju v območju arheološkega spomenika Tomaj – arheološko najdišče Tabor, november 2006). Dokumentirali smo sledi povsem uničene naselbinske kulturne plasti iz obdobja mlajše železne dobe. Tanki plasti humusa je sledila plast zemlje in preperine geološke osnove, ki je ležala na izredno lomljivi geološki podlagi. V tej plasti smo poleg novejšega gradiva odkrili še arheološke artefakte: odlomke mlajšeželeznodobne keramike, odlomke keramičnih svitkov, odlomke žrmlja ter ročaj amfore. Med najdbami iz te plasti izstopa odlomek bronaste fibule tipa Kastav, ki sodi v čas mlajše železne dobe.

Analiza gradiva, odkritega med zaščitnim izkopavanjem v letu 2004 (P. Bratina, VS 38, 2001, str. 135–136) ter med izvajanjem nadzora ob gradnji bazena za domačijo Škerlj leta 2005 (T. Fabec, VS 42, 2005, str. 166–167) in ob urejanju novih teras nad bazenom domačije Škerlj v letu 2006, kaže na intenzivno poselitve gradišča v obdobju starejše in razvite železne dobe. Izkopavanja na najvišjem delu hriba pa so potrdila kontinuiteto poselitve gradišča tudi v mlajši železni dobi ter v rimskem času.

Ravno tako smo ob spremljanju izkopa za električni kabel, ki je potekal od lokacije bazne postaje pa do stanovanjskega objekta Z od cerkve sv. Petra in Pavla, v tanki humusni plasti naleteli na odlomke železnodobne keramike in odlomke amfor.

Po zaključku izkopavanj smo raziskano območje bazne postaje sprostili za gradnjo.

Patricija Bratina

207

EŠD: 26362

Naselje: **Trbinc pri Mirni**

Občina: Trebnje

Ime: **Trbinc – arheološko najdišče Kincelj**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina

Na hribu Kincelj nad Trbincem pri Mirni je tako v starejši in mlajši železni dobi kakor tudi v času pozne antike ležalo utrjeno naselje, na južnem vznožju pa se je razprostiralo pripadajoče grobišče. Zadnje raziskave naselja je v letu 1990 opravil Inštitut za arheologijo pri ZRC SAZU (Dular et al., Utrjena prazgodovinska gradišča v mirenski in temeniški dolini, AV 42, 1991, 65). Leta 2006 smo ob topografskem ogledu ugotovili, da je bila na jugovzhodnem pobočju Kinclja, na parc. št. 275/9 k. o. Mirna, izkopana pravokotna grobna jama, v profilih katere se pojavljajo vkopi s prazgodovinskimi lončenimi črepinjami.

Borut Križ

208

EŠD: 8424

Naselje: **Trbovlje**

Občina: Trbovlje

Ime: **lovski gradič**

Naslov: **Trg Franca Fakina 5**

Področje: UA

Obdobje: barok

V letu 2006 je krovce Bojan Koželj na kmečkem dvorcu v celoti zamenjal poškodovano strešno kritino iz smrekovih skodel. Smrekove skodle, položene po požaru leta 1993 na koroški način, so bile pretanke in so sčasoma sprhnele. Nova kritina iz klanih macesnovih skodel, kuhanih v lanenem olju, je trajnejša in historično primernejša rešitev. Uporabljene so skodle dolžine 60 cm in debeline 14 mm. Pokritje je trojno. Iz macesnovih desk so narejeni tudi grebenski in slemenski zaključki. Tesarska dela so bila izvedena kvalitetno, hitro in v celoti, zahvaljujoč dobri organizaciji izvajalca del in izdatnemu finančnemu deležu lastnika, investitorja Občine Trbovlje, ter skromnejših denarnih sredstvih Ministrstva za kulturo RS.

Bogdan Badovinac

209

EŠD: 8426

Naselje: **Trbovlje**

Občina: Trbovlje

Ime: **Trbovlje – hiša Trg Franca Fakina 18**

Naslov: **Trg Franca Fakina 18**

Področje: UA

Obdobje: 1742

Ob sondiranju zunanjih ometov Pintarjeve hiše, ki je bila zaradi rekonstrukcije ceste predvidena za rušitev, so sodelavci OE Celje leta 2006 na stenah prvotne baročne hiše, ki je bila v 19. stoletju povišana in podaljšana, odkrili arhitekturno poslikavo v tehniki prave freske na zariban omet. Vogalna poslikava v modri barvi je bila na zahodni steni zaključena z naslikanim frizom z motivom psa, ki teče, na vzhodni steni pa s frizom z motivom čaš, prav tako v oker in grafitno črni barvi. Na obeh stenah so bile narisane tudi rozete. Baročna poslikava je datirana z letnico 17:B:B:42: v kartuši na severni – vhodni – fasadi. Najbolje ohranjene dele poslikave je snela restavratorka Jasna Radšel. Panoji z restavriranimi deli poslikav so hranjeni v Revirskem muzeju Trbovlje. Hiša je bila podrtá še istega leta.

Bogdan Badovinac

210

EŠD: 9683

Naselje: **Trebnje**

Občina: Trebnje

Ime: **Trebnje – arheološko najdišče Praetorium Latobicorum**

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

Neposredno ob robu naselbine Praetorium Latobicorum in znotraj širšega arheološkega območja Trebnje (EŠD 776) je bilo konec marca 2006 na parc. št. 251/1 k. o. Trebnje opravljeno arheološko vrednotenje (sondiranje) z 11 strojno izkopanimi sondami. Strojne sonde so si sledile od zahoda proti vzhodu v skupni dolžini 303 m in v enotni širini 1,6 m. Sondažni izkop, ki ga je izvajal ZVKDS, OE Novo mesto, ob pomoči podizvajalca (PJP, d. o. o.), je bil izveden z namenom, da za naročnika (Formalle, d. o. o., Ljubljana, in Japi, d. o. o., Trebnje) zberemo podatke o možnosti »izvedbe zazidljivosti potencialne gradbene parcele«. Ob tem so bili na celotni raziskovani površini dokazani ostanki rimskodobne prisotnosti. Obstoj močno poškodovanih suhozidnih struktur, na katere smo

naleteli tik pod ornico, ter vkopov z ustreznimi polnili, kot tudi sama narava najdb (keramika, bronast novc, opeka, odlomki terre sigilate), ki so ležale že v ornici, sta glede na znane topografske podatke (Slabe, M., Antična nekropola na Pristavi pri Trebnjem, Ljubljana 1993, str. 5) dajali slutiti, da imamo tu morda opraviti s samim začetkom »zahodnega mestnega grobišča«. O rezultatih tega arheološko zelo uspešnega sondiranja je bil izdelan elaborat, ki ga hrani arhiv ZVKDS, OE Novo mesto (Kovač, O., april 2006).

Odločitev, da se kljub dokazani prisotnosti arheoloških ostankov odločimo za izkopavanje, je bila sprejeta na podlagi ogroženosti, ki ji je botrovalo globoko oranje v preteklosti, in načelni pripravljenosti investitorja, da rezultate naših izkopavanj na ustrezen način prezentira oziroma vključi v projekt novogradnje. Izkopavanja, ki so omenjeni sondaži sledila, so skupno zajela 4025 m² veliko površino. Terenski del raziskave smo izvajali v avgustu in septembru 2006. Ob tem so bili odkriti skromni ostanki predmestnega dela antične naselbine z ustreznimi suhozidnimi temelji obrtne delavnice (objekt 1A-B), ki bi jo glede na ostanke dveh peči, ostankov žlindre, štirih livarskih lončkov, množice brusnih kamnov (20 kosov) ter odpadnih jam v neposredni bližini lahko imeli za kovaško-livarski objekt. Drobne najdbe postavljajo delovanje tega objekta v čas ob koncu 3. in v začetek 4. stoletja.

Zanimivo je dejstvo, da je ta rimskodobni objekt zabrisal in v veliki meri uničil ostanke nekih starejših vkopanih struktur (vkopov), ki

Trebnje (parc. št. 251/1 k. o. Trebnje), ostanek rimskodobne »talilne« peči (foto: M. Murko)

Trebnje (parc. št. 251/1 k. o. Trebnje), otroški skeletni grob »in situ« (foto: K. Udovč)

bi jih lahko označili kot grobiščne in bi glede na pridatke sodili v čas 1. in 2. stoletja. Ti »grobovi« so močno uničeni, žganine v njih skoraj ni, kljub temu pa smemo vsaj enega od treh ovalnih vkopov glede na pridatke (steklena jagoda, tudi taka z valovnico, ter steklena žara) zanesljivo označiti za rimski grob. Funkcija večjega, zaradi oranja močno uničenega osrednjega objekta (objekt 3 A-B) ter manjšega, le polovično izkopanega objekta (objekt 2) ostaja zaenkrat nepojasnjena. Podobno velja za edini ostanek temelja, vezanega z malto, ki je bil odkrit na skrajnem severnem robu izkopnega polja. Odkriti objekt v celoti sega pod današnjo lokalno cestišče, ki vodi iz Trebnjega proti Pristavi. Vzporedno z omenjenim zidom smo odkrili približno 7,5 m široko in ob robovih posebej močno utrjeno rimsko cestišče (SIC!), sestavljeno iz srednje velikih apnenčastih lomljencev. Cestišče je bilo prečno žal močno poškodovano zaradi različnih prečno potekajočih vkopov za sodobne infrastrukture. Na tem mestu je prav posebej treba omeniti še »utrjeno« brežino nekdanjega pritoka Temenice oziroma danes precej zabrisane terase ob robu močvirnega sveta, na katerem so zgoraj omenjene stavbe nastale. Ta južni rob je bil v polpreteklem času še dodatno utrjen z ostanki antičnih ruševin iz osrednjega objekta (čiščenje njivskih obdelovalnih površin). Pod temi ruševinami v južnem delu izkopnega polja je bila odkrita serija rimskodobnih vkopov, med drugim tudi otroški skeletni grob z ogrlico iz steklenih jagod in bronasto zapestnico. Rezultati izkopavanj so še v obdelavi. Pripravlja se poročilo,

s predstavniki lokalne skupnosti pa potekajo pogovori glede predstavitve rezultatov izkopavanj. *Uroš Bavec*

211

EŠD: 12641

Naselje: Trzin

Občina: Trzin

Ime: rojstna hiša Ivana Hribarja

Naslov: Jemčeva 40, Trzin

Področje: Z, E

Obdobje: 19. stoletje, druga svetovna vojna, 1978

Opravljen sta bila strokovni konservatorski pregled in fotografska dokumentacija objekta Jemčeva cesta 40 v Trzinu. Podgorškovi domačiji se po domače reče Pri Jefačniku. Na tej lokaciji je stala hiša, v kateri se je 19. septembra 1851 rodil Ivan Hribar, gospodarstvenik, politik, publicist in častni doktor slovenske univerze. Njegovo rojstno hišo je uničil požar, in od nje ni ostalo skoraj nič drugega kot prvotna lokacija.

Iz tlorisnih gabaritov sklepamo, da je bila Hribarjeva rojstna hiša pritlična, pravokotnega tlorisa, grajena s kamnom in lesom ter pokrita z dvokapno streho. Ostanki pooglenele opeke so pozneje služili kot gradivo za stene sedanjega objekta, ki je najverjetneje nastal po požaru v drugi polovici 19. stoletja in se dograjeval še v prvi polovici dvajsetega stoletja. Objekt je v zelo slabem stanju, močno je razpokan, prepojen z vlago in zelo ogrožen. Mogoče ga je le dokumentirati pred rušitvijo. Prepuščen je propadanju, v njem nihče ne živi, zadnja leta pa je bil tudi tarča vandalov. Pod razpadajočim fasadnim ometom kamnite pritlične stanovanjske hiše je videti nekaj zazidanih odprt in linijo prizidka. Glavni vhod v objekt je sredi dvoriščne fasade. Skozi ohranjena rezljana lesena vrata vstopimo v vežo, ki je tlakovana s keramiko, naravnost iz veže je vhod v kuhinjo, ki ima še posebno shrambo, iz veže je vhod v »hišo« in v sobo. V »hiši« je kmečka peč, ki so jo kurili iz kuhinje. V hiši je ohranjena klop, na tleh so deske, apneni stenski ometi so bili velikokrat barvani in so zaradi vlage popolnoma razpadli. Na stropu v hiši in v veži so vidne barvne šablonske poslikave. Dvodelna okna so obarvana s pokrivno belo barvo za les, na zunanji strani oken so nameščene kovinske mreže, okenske police so lesene. Sodeč po okovju, so okna lahko še iz časa med obema vojnama. Iz velikosti zazidane odprtine bi morda lahko sklepali, da so bila prvotna okna manjša. Pred rušenjem bi bilo smiselno opraviti vsaj analizo stavbnih materialov in dendrološko analizo

ohranjenih drobcev lesa nekdanjega objekta, ki bi morda razkrila pravo starost Hribarjeve rojstne hiše.

Pri Jefačnikovih v Trzinu je bila že v drugi polovici 19. stoletja manjša mesarija. Z mesarstvom so se ukvarjali pozneje tudi Podgorškovi. Stanovanjskega objekta se še drži ledenica, v kateri je ohranjen vhodni portal, od opreme pa so ohranjeni le obešalni klini za meso. Kasetirana vrata ledenice so popolnoma dotrajana. Ledenice so včasih domačinom prinašale nekaj dohodka. Pozimi so pri Jefačniku v Trzinu odprli zapornico, da se je voda razlila po travnikih. Ko je zmrznila, so led lomili, nalagali na vozove in ga vozili mesarjem v Trzinu in okolici. V delu napuša z dvoriščne strani je videti odprtino, skozi katero so po lesenih stopnicah hodili na podstreho.

V sklopu domačije, ki ima tlorisno zasnovo črke U, je ohranjeno gospodarsko poslopje, katerega pritličje je zidano z opeko. V notranjosti hleva so ohranjene jasl in nekaj kmetijskega orodja. Na lesen gank in nadstropje nad hlevom vodijo zunanje lesene stopnice. Portal vhoda v hlev je datiran s signaturo J.P. in letnico 1920. Zaradi porušenosti nadstropje gospodarskega poslopja ni bilo dokumentirano. Na gospodarskem poslopiju, ki je delno podkleteno, je bila leta 1978 odkrita spominska plošča trem političnim delavcem, ki so jih na tem mestu 9. oktobra 1944 ubili nemški okupator in domači izdajalci. Zgodovinsko spominsko ploščo smo registrirali in zavarovali. Lokacijo Hribarjeve domačije smo začeli intenzivno obravnavati, ko je na Zavod prišla vloga za prodajo domačije in predhodno mnenje k možni odstranitvi objektov. Takrat smo že znana zgodovinska dejstva podkrepili s tem, da je lokacija povezana z Ivanom Hribarjem in gospodarsko tradicijo. Na pobudo turističnega

Jemčeva 40 – gospodarsko poslopje (foto: R. Pamič)

društva, ki v tej domačiji vidi priložnost za širitev kulturne in turistične dejavnosti Trzina, smo predlagali trzinski občini, da domačijo odkupi in s tem prevzame urejanje objektov vse do končne prezentacije domačije s poudarkom na njeni zgodovini in kulturni zgodovini Trzina.

Domačijo je občina tudi res odkupila. Načrtovanje in fazno urejanje domačije v skladu s predvideno novo namembnostjo je odvisno od finančnih ukrepov. Zaradi slabega stanja objektov je bilo treba preventivno ukrepati in najprej preprečiti nadaljnje rušenje strehe na gospodarskem poslopju, očistiti zaraščene ostanke sten in odstraniti porušen material. Nekaj ohranjenih etnoloških predmetov bo skrbno shranjenih do ponovne predstavitve. V fazi konservatorskih izhodišč je spomeniška služba zahtevala, da se po opravljenem čiščenju izdelata arhitekturni posnetek obstoječega stanja ter opravijo analize stanja temeljev in drugih nosilnih konstruktivnih delov objektov. Zlasti so analize potrebne na delu gospodarskega poslopja, ki bo ohranil tlorisne gabarite in originalno obcestno fasado s spominsko ploščo ter bo namenjen delno stanovanjski, delno kulturni in muzejski namembnosti. Dela nekdanje mesarije, ki je že porušen, in stanovanjske hiše pa zaradi stopnje poškodb in dotrajanosti ni več mogoče ohranjati. Na tem delu je predviden nov objekt. Poleg ohranjanja stene gospodarskega poslopja s spominsko ploščo, predstavitve ledenice, etnološke zbirke in predstavitve zgodovine Trzina je v sklopu nekdanje domačije predvidena tudi postavitev primerne oboležja Ivanu Hribarju. Spomeniška valorizacija, arhitekturni posnetek obstoječega stanja, analiza stanja konstruktivnih delov, zbrano gradivo in druga dokumentacija bodo izhodišča za nadaljnje urejanje Jefačnikove domačije.

Renata Pamić

Jemčeva 40 – stanovanjski objekt (foto: R. Pamić)

212

EŠD: 2613

Naselje: Tržišče

Občina: Tabor

Ime: p. c. Marijinega Vnebovzetja

Področje: UA

V letu 2004 so v okviru programa sofinanciranja Ministrstva za kulturo stekla obnovitvena dela zunanjščine podružnične cerkve Marijinega vnebovzetja v Tržišču. Cerkev se skupaj s cerkvijo Sv. trojice prvič omenja leta 1526 v popisu kranjskih cerkvenih dragocenosti. Stavbna zgodovina sega v pozno 13. ali zgodnje 14. stoletje, ko je bila cerkev zgrajena kot pravilno orientirana stavba pravokotnega tlorisa z ravno zaključenim prezbiterijem s križnim obokom z rebri močnega kvadratnega profila tako imenovane svibenske skupine. Pod ometi in plastmiopleskov so še danes ohranjene sledi poznogotske poslikave, ki naj bi nastala v sredini 15. stoletja.

V 17. stoletju so cerkev verjetno zaradi prostorske stiske povečali, prvotni prezbiterij je postal kapela sv. Florjana, novo pozidana in povišana ladja je spremenila orientacijo (S–J) in dobila nov tristrano zaključen prezbiterij. Celotno ladjo s prezbiterijem je prekril banjasti obok.

Gradbenosanijska dela v letu 2004 so obsegala statično sanacijo objekta, sanacijo in podbetoniranje temeljev, izvedbo gladko obdelane fasade ter menjavo ostrejša s kritino. Streha je bila prekrita z opečnim bobrovcem, kapa

Okence pred restavriranjem (foto: N. Podkrižnik)

Okence po restavriranju (foto: N. Podkrižnik)

zvonika pa z bakreno pločvino. Med sondiranje fasade, ki je bilo opravljeno pred začetkom del, je bilo na zaključni steni severne kapele odkrito poznogotsko okence z rozetnim zaključkom, ki je bilo domnevno prvotno zastekljeno. Glede na poslikavo notranjega okulusa je bila domnevno polihromirana tudi zunanjščina s kamnitim rozetnim zaključkom. Ob restavriranju v letu 2006 je bilo okence v celoti očiščeno, zaradi poglobljenosti okenca je bil izdelan prehod med novim ometom in plastjo »gotskega ometa« v strukturi »zalkanega gotskega ometa«. Glede na ohranjenost polihromacije je bila v oker tonu retuširana tudi polihromacija rozetnih lističev. Okence je bilo v zaključni fazi le zaščiteno z zaščitnim premazom za kamen, poškodovanih delov rozetnega okrasa pa nismo rekonstruirali oziroma domodelirali.

Gradbenosancijska dela je izvajalo gradbeno podjetje Remont, restavriranje gotskega okenca pa je opravil restavrador mag. Aleš Sotler. Sredstva je poleg Ministrstva za kulturo prispeval tudi Župnijski urad Tržišče.

Nataša Podkrižnik

213

EŠD: /

Naselje: Turnišče

Občina: Turnišče

Ime: Brezje – arheološko najdišče Brezje

Naslov: Brezje

Področje: A

Obdobje: bakrena doba, laten, zgodnji srednji vek

V izrazito ravninskem delu Prekmurja, imenovanem Dolinsko, predstavljajo rahlo dvignjene sipine rečnega nastanka precej izrazite lege, primerne za poselitev. Ena takih je tudi lokacija Brezje, južno od naselja Turnišče. Longitudinalna sipina, ki jo je ustvarila Mura, poteka v smeri JV–SZ v dolžini 250 metrov. Njen vrh se dviga 2 m nad okoliško ravnico. Z arheološkimi izkopavanji, ki smo jih izvedli v preteklem letu, smo na njej ugotovili sledove poselitve iz bakrene dobe, latena in zgodnjega srednjega veka.

Arheološki potencial na obravnavani lokaciji je bil odkrit s terenskimi pregledi v okviru preventivnih postopkov na trasi slovenskih avtocest na odseku Beltinci–Lendava (B. Djurič, B. Kerman, I. Šavel, A. Plestenjak, R. Masaryk, Arheološki potencial arheološkega najdišča Brezje, 2006). Avtorji so obseg najdišča znotraj avtocestnega posega ocenili na 21.571 m². V jesenskih mesecih 2006 smo ta areal v celoti raziskali člani ekipe Arhej, d. o. o., ob podpori Oddelka za arheologijo s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in podjetja ER-TAC, d. o. o.

Površje raziskav je bilo večinoma kultivirano z različnimi posevki, le nekaj manjših parcel nekaj zadnjih let ni bilo obdelanih. Zaradi katastrske razdrobljenosti polj na manjše, ožje parcele, pa tudi zaradi nekvalitetne peščenomivkaste zgradbe tal, so kmetje orali plitveje, kot je to navada na večjih združnih posestih. Temu primerno smo pri izkopavanjih prilagodili nivo strojnega odstranjevanja ornice. Posebej pozorno smo se tega dela lotili na najvišjem delu sipine, kjer je bila orana plast najtanjša. Tam smo na površini 800 m² vzorčno izvedli izkop ornice v sistemu šahovnice po mikrokvadrantih (1 x 1 m) in sejanje sedimenta. Zbiralne enote na preostali površini smo razdelili v mreži 5 x 5 m.

Analiza razpršenosti najdb v ornici kaže zgostitve na nekaterih najvišje ležečih delih. Odkrite arheološke strukture, tj. vkopi v geološko podlago, so razporejene predvsem v območjih pod previsom v pobočje. Gre za vkope krožnih ali ovalnih tlorisov, ohranjene največ do globine 0,7 m. Nekateri so v preseku hrůškaste oblike. Skupno

je 23 odkritih vkopov datiranih v arheološka obdobja (do 12. stoletja). V polnilih teh jam so bile najdbe naselbinskega značaja (lončenina, ostanki hrane, živalske kosti, obdelan kamen ipd.). V številnih drugih vkopih je bil poleg starejšega tudi novodoben inventar. Med novodobnimi vkopi je posebej pogost zakop odpadnega materiala čevljarških delavnic iz bližnjega Turnišča. V Turnišču od leta 1760 deluje cehovsko čevljarstvo združenje.

Z raziskavami smo definirali mejo naselbine v smeri proti SZ, S, Z in JZ, verjetno pa je, da se najdišče širi v smeri JZ. Prve radiokarbonske datacije iz jam, kjer ni bilo drugih datacijskih elementov, potrjujejo poselitev v čas med letoma 3800 in 3650 pr. n. š., 425–540 n. š. in 1020–1160 n. š.

Prispevek o novoodkritem arheološkem kompleksu moram žal skleniti z informacijo, da se je med potekom del zgodila delovna nesreča. V njej je umrl 25-letni študent Damjan Vučak iz Strukovcev. Na tem mestu ne bi razkrival vseh podrobnosti in razsežnosti tragičnega dogodka, pač pa bi vsem kolegom, ki opravljate terenska dela, posredoval tole misel: mnogi ste se že znašli v položaju, ko bi se lahko zgodila podobna nesreča, pa se k sreči ni. Želim vam, da bi vas ta sreča spremlja tudi vnaprej.

Matjaž Novšak

214

EŠD: /

Naselje: Turnišče

Občina: Turnišče

Ime: Gorice

Področje: A

Obdobje: eneolitik, bronasta doba, pozna bronasta doba, zgodnji srednji vek

Južno od vasi Turnišče, ob cesti Turnišče–Lipa, je bilo na trasi avtocestnega odseka MP 03 Cogetinci–Radmožanci, pododsek Beltinci–Lendava, s predhodnimi raziskavami odkrito arheološko najdišče Gorice (Djurić, B., Kerman, B., Šavel, I., Plestenjak, A., Masaryk, R., 2006, Poročilo o rezultatih arheološkega pregleda na potencialnem najdišču Gorice. SAAS). V septembru in oktobru 2006 so se na predelu, ki ga neposredno prizadene avtocesta, izvajala zaščitna arheološka izkopavanja, ki jih je za ZVKDS, OE Maribor, izvajalo podjetje Arhej, d. o. o.

Najdišče Gorice leži na fluvialni nasipini Mure in njenih pritokov, ki danes predstavlja komaj opazno vzpetinico nad sicer ravno okolico. Izkopavanja so

zajela severno in severovzhodno pobočje sipine ter njeno vzočje. Najintenzivnejša človekova prisotnost na najdišču je izpričana na višjih delih sipine. Čeprav so bile hodne površine zaradi oranja uničene, so se na tem delu ohranili ostanki prazgodovinskega naselja. Odkrita sta bila najmanj dva lesena objekta, od katerih so se ohranile linije vkopov za stojke. Poleg tega pa je bilo najdenih tudi več odpadnih in shrambenih jam (skupno 74 vkopov), ki jih datiramo v čas eneolitika in jih glede na materialno gradivo pripisujemo lasinjski kulturi. Ker sam vrh sipine leži zunaj izkopnega polja, predvidevamo, da se naselbina širi še južno in jugozahodno od raziskanega območja.

Na vrhu sipine je bila naselbina, spodnji del terena – območje ob severnem vnožju sipine – pa je bil občasno poplavljan. Iz sedimentacije je razvidno trajnejše zastajanje vode na najnižjem predelu, ki ga lahko uvrščamo že v čas pred prvo človeško naselitvijo. V nekem trenutku pa je bilo območje zasuto z naplavinjskim sedimentom. Slednji vsebuje več odlomkov bronastodobne lončenine. Sočasen material je sicer prisoten tudi na privzdignjenem delu najdišča. Odkriti sta bili dve jami, ki ju glede na materialno gradivo datiramo v bronasto dobo. Vendar pa majhna intenzivnost odkrite bronastodobne poselitve ne govori v prid tezi o erodiranju materiala z višjih predelov na vzočje sipine. Zato predvidevamo, da naplavinjski material izhaja iz nekega drugega bronastodobnega najdišča, ki ga je treba iskati v neposredni bližini. Poleg tega je bilo na vzhodnem delu najdišča odkrito tudi grobišče iz časa pozne bronaste dobe oziroma kulture žarnih grobišč. V intaktni legi so bili odkriti štirje žgani grobovi, en pa je bil uničen z recentnim posegom. Žganina je bila skupaj s prdatki položena v žare. V grobu 1 je bilo najdenih več odlomkov bron, ki so bili uničeni v ognju, ter tri steklene jagode iz modre mase. V grobu 2 je bila bronasta igla brez glave. V grobu 3 sta bili v žaro priloženi dve skodelici in vijček, v grobu 4 pa keramična skodelica in steklena jagoda.

Sledila je daljša prekinitev poselitve območja. Novo obdobje dejavnosti pa izpričujejo elementi, ki sodijo v čas naseljevanja Madžarov (od 9. do 12. stoletja). Iz tega obdobja je bilo ohranjenih šest objektov, ki so povezani z obrtniško dejavnostjo (peči, kurišča, metalurški ostanki).

Ostanki iz tega časa ležijo ob robu poplavljanega predela. Na staro naplavino se je v času pred 9. stoletjem n. š. odložilo še eno naplavinsko nasutje. Novi zasuti predel je bil nekoliko manjši in je zavzel le spodnji del kolanje. Starejša naplavina pa je bila v tem času očitno že suha, saj so jo nekateri objekti iz časa naseljevanja Madžarov presekali.

Poleg tega je bilo na Goricah odkritih še 86 recentnih vkopov – v večini primerov gre za odpadne jame – in en jarek stare poljske razdelitve.

Ana Plestenjak

215

EŠD: 21413

Naselje: Vavta vas, Jurka vas

Občina: Straža

Ime: Jurka vas – arheološko območje Pučne

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje, novi vek

Arheološki ekstenzivni terenski pregled na trasi rekonstrukcije ceste R2-419/1203 Soteska–Novo mesto od km 6100 do km 7310, na odseku Vavta vas–Jurka vas–Potok, v dolžini 1230 m, je opravila ekipa ZVKDS, OE Novo mesto, pod vodstvom Aleša Tirana, študenta arheologije, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Delo je potekalo 12. 10. 2006.

Območje I poteka vzhodno od Vavte vasi in zahodno od Jurke vasi. Območje II predstavlja traso vzhodno od Jurke vasi in zahodno od vasi Potok. Gre za pliocensko/pleistocensko rečno teraso, na njej pa so obdelovalne površine in travniki.

Ugotovljene arheološke sledi

1. Vavta vas – Knežna gorica (ZE I/2 A, C, ZE I/4 B, D, ZE I/15 A, D, E, F parc. št. 1053/1, 874/3, 875/1, 876/1, 877/1 k. o. Jurka vas) – 7 fragmentov rimskodobne keramike, 1 kos obdelanega kamna in 1 kos kremenca nakazujejo na potencialno arheološko najdišče.

Philip Mason, Aleš Tiran, Ildikó Pintér

216

EŠD: 797

Naselje: Velenje

Občina: Velenje

Ime: Velenje – Grad Velenje

Področje: A, UA

Obdobje: srednji vek

Jeseni 2005 je ZVKDS, OE Celje, podal smernice za sanacijo jugozahodnega stolpa obrambnega obzidja gradu Velenje (Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Občine Velenje, Uradni vestnik Občine Velenje, št. 10/83-75, 5/84-6) in od oktobra do novembra istega leta izvajal nadzor nad potekom sanacijskih del.

Sanacijska dela so v prvi fazi obsegala strojni in ročni izkop gradbene jame na notranji strani polkrožnega stolpa pod arheološkim nadzorom. Izkopanih je bilo približno 380 m³ materiala, predvsem prhkega peska in zemlje, med katerim je bila ohranjena velika količina odlomkov poznosrednjeveške in novoveške kuhinjske lončenine, loščenega posodja ter odlomkov pečnic in gradbenega materiala. Stratigrafsko stanje kaže, da gre na območju stolpa za odpadno jamo, ki pa jo je brez natančne opredelitve drobnega gradiva nemogoče časovno opredeliti.

Temelji stolpa so bili injektirani z injektirno maso po navodilih statika, del statično problematičnega zidu je bil porušen in ponovno pozidan z obstoječim kamenjem. Izvedena je bila drenaža, temelji stolpa so bili na notranji strani v živo raščeno skalo sidrani s petimi jeklenimi sidri na 1 m². Vsi zidovi jugozahodnega stolpa so bili zaščiteni s podaljšano cementno malto, temelji pa zasuti do pohodne površine. Drobno arheološko gradivo hrani Muzej Velenje.

Danijela Brišnik, Ivo Gričar

217

EŠD: 815

Naselje: Veliki vinji vrh

Občina: Novo mesto

Ime: Vinji vrh pri beli cerkvi – arheološko območje vinji vrh

Področje: A

Obdobje: starejša in mlajša železna doba

Veliki Vinji Vrh, prostor prazgodovinske poselitve zunaj naselja. V ozadju obzidje prazgodovinskega gradišča na Velikem Vinjem Vrhu (foto: B. Križ)

Jeseni 2006 je bilo globoko preorano zemljišče (parc. št. 1515/1 k. o. Gorenja vas), ki lahko pada proti južni strani. Po vsej površini so ležali odlomki prazgodovinske lončenine, hišni lep, živalske kosti ter ostanki peči za taljenje železa, kar kaže na poselitve v starejši in mlajši železni dobi. To območje leži slabih 100 m zahodno od velikega utrjenega gradišča na Velikem Vinjem Vrhu in v neposredni bližini že znane poselitve zunaj utrjenega gradišča Vinji Vrh.

Borut Križ

218

EŠD: 11427

Naselje: Verd

Občina: Vrhnika

Ime: Verd – arheološko najdišče Ljubija

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje

Po odkritju ostankov mezolitskega lovskega tabora Zalag pri Verdu sta bili v okviru delovnega programa Skupine za podvodno arheologijo ZVKDS in v sodelovanju z ZVKDS, OE Ljubljana, in Oddelka za arheologijo (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani) leta 2005 opravljeni rekognosciranje potoka Ljubija (parc. št. 1864/1 k. o. Verd) in vzorčenje subfosilnih debel zunaj arheoloških kontekstov za potrebe dendrokronoloških in paleoekoloških raziskav. Med terenskimi posegi, ki so skupno trajali 5 delovnih dni, so bila pri zaselkih Podgora in Pritiska odkrita štiri bakrenodobna najdišča (Pijalce I in II ter Veliki kot I in II) ter skupna najdba rimskega železnega orodja in strešne kritine. Poleg podpisanih so ekipo sestavljali še študenti arheologije Univerze v Ljubljani.

Pri posegih v najdišča smo se omejili na točkovno izmero položajev debel in referenčnih točk za ročne risbe tlorisnih situacij, najdbe se praviloma niso dvigovale. Vzorce debel, odvzetih s pomočjo hidravlične žage, je prevzel v nadaljnjo obdelavo Gozdarski inštitut Slovenije.

Med bakrenodobnimi najdišči (piloti sicer niso bili ugotovljeni na nobeni od lokacij, vendar je mogoče na podlagi strukturiranosti gradiva dokaj zanesljivo govoriti o koliščarskih naselbinah) izstopa Veliki kot II, kot je bilo poimenovano najdišče na zaključku prvega meandra Ljubije pod naseljem Pritiska. V desni brežini je bil nad sivo glino dokumentiran peščen horizont z vodoravnimi kosi lesa. Artefakti, ki se pojavljajo v okoli 15 m dolgi koncentraciji ob vznožju brežine, vključujejo številne odlomke keramike,

živalske kosti in dve orodji iz baze jelenovega roga s prevrtino. Med gradivom, ki kaže podobnosti s keramiko iz Part, prevladujejo neokrašene posode, pogosti pa so tudi odlomki, okrašeni z globokimi vrezi.

Okoli 50 m nad začetkom zavoja v zaselku Pritiska, kjer Ljubija zaobrbe v stran od pobočja Javorča v barje, je bila ob levem bregu najdena skupna najdba rimskega železnega orodja, strešnih opek – tegul – in odlomek krožnika iz terre sigilate. Predmeti so bili odkriti na ozko zamejenem, okoli 7 m dolgem in 1,5 m širokem območju ob levem bregu; najdeni so bili železno orodje in odlomek sigilatne posode na površini 1 m², skupina fragmentiranih tegul pa v dolvodno ležečem pasu.

Sekira z ozkim rezilom, masivnim vratom kvadratnega preseka ter nasadiščem s polkrožno zvišanima stenama in kladivastim čelom je dolgotrajna oblika, ki bi jo lahko na podlagi oblikovanosti ušesa okvirno datirali v 1.–3. stoletje. Podobna datacija bi prišla v poštev za masivno plavutasto sekuro, ki jo v taki obliki srečamo že v poznolatskih grobovih v Posočju, podobne pa so v uporabi tudi še v srednjecesarskem obdobju. Najzanimivejši predmet je močan srp z razširjenim rezilom masivnega trikotnega preseka. Rezilo se po krivini poševno stopničasto razširi, nato se blago oži in preide v razširjeno konico. Na jezičastem nasadišču so ohranjeni dva kosirja in del usnjenega omota. Srp ima najboljše primerjave v poznolatskih in zgodnjem rimskih kontekstih na območju vzhodnih Alp. Odlomek krožnika lahko zgolj okvirno uvrstimo v sklop severnoitalske terre sigilate iz 1. stoletja n. š.

Tegule so izdelane iz svetlo oranžne trdo žgane gline in pripadajo klasičnim primerkom standardne velikosti 2 x 1 pm. Na površini nekaterih tegul je reliefen znak v obliki koncentričnih krogov. Podobne srečamo tudi pri primerkih, vgrajenih v dna kloak v Emoni, s čimer je dokazana njihova uporaba v prvi polovici 1. stoletja n. š.

Domnevo, da predmeti sestavljajo del skupnega konteksta, najverjetneje iz 1. stoletja n. š., utemeljujejo predvsem zamejeno območje njihovega pojavljanja ter odsotnost sledov, ki bi pričali o daljšem transportu z vodnim tokom. Gor- in dolvodno sočasne najdbe namreč niso bile odkrite. Čeprav bi lahko zastopanost železnega orodja za obdelavo lesa govorila o depozu drvarja ali tesarja, ki je bil skupaj z manjšim skladiščem strešne opeke shranjen na obrežju, ne moremo spregledati podobnosti z vsebino razbitine manjše rimske ladje iz struge reke Stelle pri Prečeniku (Benečija). Tako ni izključeno, da se je v Ljubiji

pri Pritiski potopilo manjše plovilo s tovorom tegul, pri čemer je bila izgubljena tudi oprema čolna in posadke. Najdiščne okoliščine kažejo, da je bilo orodje (morda za popravilo ali izdelavo plovila ali obsekavanje bregov) najverjetneje shranjeno v vreči. Plovilo, katerega ostanki se niso ohranili oziroma še niso bili najdeni, je bilo najbrž namenjeno opekarnam, ki jih nakazujejo ležišča glinje v okolici Vrhnike, proti Podpeči ali še naprej proti Emoni.

Andrej Gaspari, Miran Erič

219

EŠD: 815

Naselje: **Vinji Vrh**

Občina: *Šmarješke Toplice*

Ime: **Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko območje Vinji Vrh**

Področje: *A*

Obdobje: *novi vek*

Lokacija podzemne kleti, zgrajene brez gradbenega dovoljenja na parc. št. 512 k. o. Bela Cerkev, leži znotraj enote dediščine Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko območje Vinji Vrh (EŠD 815), ki je bilo razglašeno z Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih zgodovinskih spomenikov v Občini Novo mesto (Uradni list RS, št. 38/1992). Vrednotenje na območju gradbenega posega je bilo opravljeno dne 1. 7. 2006 pod vodstvom mag. Maše Sakara Sučević, univ. dipl. arheologinje, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Arheološko smo ovrednotili severozahodni in skrajni jugozahodni del parcele. Na območju smo izkopali dva testna jarka v velikosti 1 x 1 m.

Ugotovitve

1. V testnih jarkih nismo našli na arheološke artefakte (razen recentnega gradbenega materiala) niti ne na strukture.
2. Parcela leži na pobočju, ki se nagiba v smeri jugozahod–severovzhod. Zahodni del parcele je v celoti pozidan z zidanico in prizidkom ter dovozom, na njenem vzhodnem delu pa je zasajen vinograd.
3. Plasti v testnih jarkih kažejo na človekovo dejavnost pri njihovem oblikovanju. Teren je bil v preteklosti globoko rigolan (do 100 cm) in deloma zasipan (TJ 1). V testnem jarku 1 smo našli na naravni erozijski žleb, zapolnjen s prolivialnim nanosom. Na arheološke plasti nismo našli.
4. V testnih jarkih smo našli do geološke osnove na globini od 88 do 108 cm, ki jo sestavlja

glinasta ilovica oziroma meljasto glinasta ilovica z lapornatim peščenjakom.

Za pregledano območje lahko na podlagi odkrite stratifikacije plasti trdimo, da lokacija leži znotraj območja človekove dejavnosti v bližnji preteklosti. V testnem jarku 1 smo našli na naravni erozijski žleb.

Philip Mason, Maša Sakara Sučević, Ildikó Pintér

220

EŠD: 815

Naselje: **Vinji Vrh**

Občina: *Šmarješke Toplice*

Ime: **Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko območje Vinji Vrh**

Področje: *A*

Obdobje: *novi vek*

Lokacija prizidka, zgrajenega brez gradbenega dovoljenja na parc. številki 1236 k. o. Bela Cerkev, leži znotraj enote dediščine Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – Arheološko območje Vinji Vrh (EŠD 815), ki je bilo razglašeno z Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih zgodovinskih spomenikov v Občini Novo mesto (Uradni list RS, št. 38/1992). Vrednotenje na območju gradbenega posega je bilo opravljeno dne 12. 3. 2006 pod vodstvom mag. Maše Sakara Sučević, univ. dipl. arheologinje, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Ovrednotili smo skrajni jugozahodni del parcele. Na območju smo izkopali en testni jarek v velikosti 1 x 1 m.

Ugotovitve

1. V testnem jarku smo našli na najdbe recentnega izvora.
2. Parcela leži na strmem pobočju, ki se nagiba v smeri severozahod–jugovzhod, in je na večjem delu pozidana z zidanico, prizidkom, pesjakom in podpornim zidom. Na severozahodnem delu parcele raste sadovnjak, na severovzhodnem delu ob prizidku pa je zasajen vinograd. Južni del parcele je prav tako zasajen z vinogradom.
3. Plasti v testnem jarku kažejo na človekovo dejavnost pri njihovem oblikovanju. Teren je bil v preteklosti globoko rigolan in deloma zasipan (TJ 1). Na arheološke plasti nismo našli.
4. V testnem jarku smo našli do geološke osnove na globini od 68 cm.

Za pregledano območje lahko na podlagi stratifikacije plasti in odkritih arheoloških najdb trdimo, da lokacija leži znotraj območja človekove dejavnosti v bližnji preteklosti. V testnem jarku

1 smo naleteli na plast nasipanja z recentnim gradbenim materialom.

Philip Mason, Maša Sakara Sučević, Ildikó Pintér

221

EŠD: 815 in 16585

Naselje: **Vinji Vrh**

Občina: Šmarješke Toplice

Ime: **arheološko območje Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko najdišče Vinji Vrh**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina

Zemljišči s parc. št. 1485/2 in 1487 k. o. Gorenja vas ležita znotraj arheološkega območja Veliki Vinji Vrh (EŠD 815), ki je bilo z novomeškim občinskim odlokom razglašeno za kulturni spomenik (Uradni list RS, št. 38/1992) in znotraj arheološkega najdišča (16.585), ki je predvideno za razglasitev za spomenik državnega pomena.

Zaradi spremembe kmetijske namembnosti (iz travnika v vinograd) ter odstranitve kamnite strukture – groblje na zemljišču s parc. št. 1485/2 – in prestavitve javne poti na staro kolovozno pot, vrisano v katastrski načrt (parc. št. 1487), je bilo treba izvesti predhodno arheološko vrednotenje. Dela na terenu je opravila ekipa ZVKDS, OE Novo mesto, z ekipo 7 fizičnih delavcev, pod vodstvom Katarine Udovč, univ. dipl. arheologinje, in nadzorom dr. Phila Masona, univ. dipl. arheologa.

Na zemljišču s parc. št. 1485/2 k. o. Gorenja vas smo naredili tri prereze skozi kamnito strukturo. Razporejeni so vzdolž kamnite strukture, ki se proti vzhodu oži. Prerez 2 je od prereza 1 oddaljen 28 m, prerez 3 pa 54 m. Južno od prerezov 1 in 2 je vidna še majhna terasa antropogenega nastanka, ki proti vzhodu izgine pod kamnito strukturo.

Ugotovitve

1. V prerezih skozi kamnito strukturo se na globini približno 0,90 m pojavi lončenina (prerez 1: fragment lončenine, v prerezu 2 del svitka, v prerezu 3 pa vkopa SE 004 in 006). V vseh treh prerezih se na podobni višini kot keramika pojavlja plast velikega (od 20 do 300 mm) oglatega in večinoma ploščatega apnenca – prazgodovinsko tlakovanje oziroma pot.
2. Na južnem delu prereza 1 je bila najdena struktura, ki jo sestavljajo SE 003, 004 in 005 oziroma 007, iz ploščatega in oglatega apnenca, ki je vsebovala ožgano glino in keramiko, med drugim dele svitka in bikoničen z vrezi okrašen vijček. Na podlagi struktur in najdb, ki so značilne za naselbine (ročaj pekve, vijček, svitki

in hišni lep) bi lahko domnevali, da smo našli temelje (SE 003 in SE 007) prazgodovinskega objekta.

3. Arheološke strukture oziroma vkopi so bili najdeni tudi v tlorisu severnega dela prereza 3. Vkopa SE 004 in SE 006 sta dobro vidna z dimenzijami 1,2 x 0,90 m in 0,45 x 0,30 m. V polnilih vkopov SE 005 in SE 007 so vidni drobci ožgane glin in oglja. Na meji vkopa SE 005 je bila najdena polovica bronastega obročka. Prav tako je na tem delu tudi najbolj viden prehod iz kamnite strukture v geološko osnovo. Prehod predstavlja drobljiva rjava (10YR 4/3) meljasta ilovica, ki bi lahko bila takratna hodna površina.
4. Iz stratigrafije profilov je razvidno, da gre za več faz. Najstarejša faza je geologija, sledi ji prazgodovinska faza, v katero spadajo ruševine prazgodovinskega objekta v prerezu 1, vkopa v prerezu 3 in pa tlakovanje, vidno v vseh treh profilih. Tema fazama sledijo mlajše faze, ki so v vseh treh prerezih različne. Najmlajša je faza, v kateri nastaja ruša.

Na trasi nove stare poti smo izkopali pet testnih jarkov dimenzij 2 x 2 x 0,80 m oziroma do globine geološke osnove. Testne jarke (TJ 1, TJ 2 in TJ 3) smo izkopali na trasi, dva (TJ 4 in TJ 5) pa zaradi zaraščeniosti terena v 5- do 10-metrski oddaljenosti. Zemljišče je bilo sprva vinograd, nato njiva in travnik. Kmetijska raba tal se odraža tudi v stratigrafiji. Intaktne arheološke plasti in strukture so ohranjene le v TJ 2.

Pri kopanju TJ 2 do lapornate geološke osnove je bila na globini 0,50 m odkrita čvrsta, zelo temno sivkasto rjava (10 YR 3/2) meljasta ilovica s 5 odstotki grobozrnatega (< 2 mm) in 2 odstotkoma drobnega (2–6 mm) oglatega apnenca ter z 2 odstotkoma ožgane glin in posameznimi drobci oglja – prazgodovinska naselbinska plast.

Pod njo je bil na globini 0,60 m izkopen jarek iz obdobja mlajše železne dobe. Polnilo vkopa predstavlja čvrsta zelo temno sivkasto rjava (10 YR 3/2) meljasta ilovica s 5 odstotki grobozrnatega (< 2 mm) in 2 odstotkoma srednjevelikega (2–6 mm) apnenca ter s 35 odstotki zaobljenega in oglatega velikega apnenca ter z 1 odstotkom ožganega velikega (od 20 do 300 mm) zaobljenega apnenca. V njem so bili najdeni fragmenti lončenine, železno šilo, ost železnega noža, vretence, del bronastega obročka in del bronaste trortaste fibule, del žrmlj. Vkop jarka je v tlorisu linearne oblike z dimenzijami 1 x 2,20 m. Prazgodovinska naselbinska plast in jarek kažeta na še vedno, kljub modernim posegom, ohranjene prazgodovinske strukture naselbinske narave znotraj obzidja

prazgodovinskega najdišča. Poteka jarka zunaj TJ 2 zaradi omejenega obsega arheološkega izkopa ni bilo mogoče zamejiti, je pa iz njegove lege v TJ 2 razvidno, da poteka v smeri JV–SZ in naj bi bil ohranjen na območju med TJ 2 in sedanjo potjo.
Philip Mason, Katarina Udovč

222

EŠD: 815, 10877

Naselje: **Vinji Vrh**

Občina: *Šmarješke Toplice*

Ime: **Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko območje Vinji Vrh, Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko najdišče Vihra**

Področje: *A*

Obdobje: *novi vek*

Lokacija zidanice, zgrajene brez gradbenega dovoljenja na parc. št. 873 k. o. Bela Cerkev, leži znotraj enote dediščine Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko območje Vinji Vrh (EŠD 815), ki je bilo razglašeno z Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih zgodovinskih spomenikov v Občini Novo mesto (Uradni list RS, št. 38/1992), in znotraj enote kulturne dediščine Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko najdišče Vihra (EŠD 10.877), ki je varovano v prostorskih aktih. Vrednotenje na območju gradbenega posega je bilo opravljeno dne 1. 7. 2006 pod vodstvom mag. Maše Sakara Sučević, univ. dipl. arheologinje, in nadzorom doc. dr. Philipa Masona, univ. dipl. arheologa. Arheološko smo ovrednotili južni del parcele. Na območju smo izkopal dva testna jarka v velikosti 1 x 1 m.

Ugotovitve:

1. V testnih jarkih nismo našli na arheološke artefakte niti ne na strukture.
2. Parcela leži na pobočju, ki se nagiba v smeri sever–jug. Ob hudem deževju se ob robu parcele stekajo hudourniške vode, na kar kaže tudi domače ledinsko ime Durnik (kot nam je povedal lastnik). Po besedah lastnika je zemlja sprana in ni najprimernejša za vzgojo trt. Zidanica s prizidkom je na skrajnem južnem robu parcele vkopana v pobočje. Za zidanico je deloma izravnani travnik, ki služi za uporabni prostor in obračališče traktorjev. Nad tem je zasajen vinograd.
3. Plasti v testnih jarkih kažejo na človekovo dejavnost pri njihovem oblikovanju. Teren je bil v preteklosti globoko rigolan (do 80 cm) in deloma zasipan (TJ 2). Na arheološke plasti nismo našli.

4. V testnih jarkih smo našli do sterilne geološke osnove na globini od 70 do 80 cm, ki jo sestavlja zbita drobljiva ali slabo gnetljiva meljasta ali meljasto glinasta ilovica z lapornatimi peščenjakom in s fosili.

Za pregledano območje lahko na podlagi odkrite stratifikacije plasti trdimo, da lokacija leži znotraj območja človekove dejavnosti v bližnji preteklosti.

Philip Mason, Maša Sakara Sučević, Ildikó Pintér

223

EŠD: 8625

Naselje: **Vinkov Vrh pri Dvoru**

Občina: *Žužemberk*

Ime: **arheološko najdišče Vinkov Vrh pri Dvoru**

Področje: *A*

Obdobje: *prazgodovina*

Zemljišča s parc. št. 1519/2, 1531 in 1517/1 k. o. Dvor ležijo jugozahodno od prazgodovinskega naselja Gradec, znotraj arheološkega najdišča Vinkov Vrh pri Dvoru. Na zemljiščih želita lastnika legalizirati zgrajene objekte, zgraditi nove oziroma povečati gabarite obstoječih. Pobočja hriba in vrh, na katerem leži prazgodovinsko naselje ovalne oblike, so porasli z gozdom. Na južni strani hriba je bilo na njivah najdene veliko železove žindre in prežgane zemlje, zato se na tem območju domneva obstoj železarskih objektov. Arheološko vrednotenje je bilo izvedeno na lokacijah znotraj parcel, kjer smo predvidevali intaktne arheološke plasti.

Parc. št. 1519/2 in 1531 sta bili pregledani z izkopom petih testnih jarkov, parc. št. 1517/1 pa s tremi. Testni jarki so bili veliki 1 x 1 m in izkopani do apnenčaste geološke osnove.

Domneven obstoj železarskih objektov na območju južno od prazgodovinskega naselja potrjuje večja količina izkopane železove žindre v TJ 2 na parc. št. 1519/2 in v TJ 1 na parc. št. 1517/1, v katerem je bila poleg žindre izkopana tudi ožgana zemlja.

Katarina Udovč

224

EŠD: 818

Naselje: **Vipava**

Občina: *Vipava*

Ime: **Vipava – Lanthierijev grad**

Področje: *UA*

Obdobje: *druga polovica 17. stoletja in 18. stoletje*

Vipava – Lanthierijev grad, odkrite freske na podestu stopnišča z marmoriranim vzorcem na okenski špaleti (foto: B. Klemenčič)

Glede na to, da je podpisana pogodba o nameri za reševanje izvajanja programov Univerze v Novi Gorici v graščini Lanthieri v Vipavi, Občina Vipava pripravlja projekte (glavni projektant prof. Črtomir Mihelj) za pridobitev gradbenega dovoljenja. Gradbeno dovoljenje oziroma projekti so pogoj za vse nadaljnje postopke, ki bodo potekali v prihodnje. Investicijo za obnovitvena dela gradu Lanthieri je občina prijavila na natečaj za sofinanciranje Ministrstva za kulturo. Investicija je bila uvrščena v državno sofinanciranje za leti 2006 in 2007. Z investicijo so začeli oktobra 2006, dokončanje prve faze pa je predvideno do konca avgusta 2007. Z Ministrstvom za kulturo potekajo pogovori za nadaljevanje obnove gradu Lanthieri za pridobivanje sredstev skladov EU v finančni perspektivi za leta 2007–2013.

Dela na graščini Lanthieri v Vipavi potekajo pod nadzorom ZVKDS, OE Nova Gorica, in po predlogu načina sanacije, ki ga je pripravilo podjetje IAR iz Roviga.

Dela v letu 2006 so obsegala pripravljalna dela, rušitvena dela recentno pozidanih, motečih

elementov, odkopavanje temeljev zaradi izvedbe hidroizolacije na steni ob rečni strugi, injiciranje nosilnih sten s specialno injektirno maso iz posebej žganega apna, katerega struktura zagotavlja večjo statično trdnost, ter restavratorska dela na freskah v salonu piana nobile in na stopnišču.

Odkopavanje temeljev pod nadzorom arheologa OE Nova Gorica Tomaža Fabca je razkrilo v globini 1 m nivo opečnega tlaka iz prve faze objekta iz sredine 17. stoletja, ki je bil postavljen v obliki ribje kosti.

Restavratorska dela, ki jih vodi restavrator mag. Klavdij Zalar, so obsegala utrjevanje in zaščito stropa v salonu pred tresljaji ob gradbenih posegih in odkrivanje fresk na stopnišču. Ob že odkritih freskah na stopnišču ugotavljamo njihovo sorodnost (imitiranje marmorja, akantni vzorec) s freskami na dvorcu Zemono, kar bo zagotovo prispevalo k razjasnitvi avtorstva obojih del in natančnejšo datacijo izvedb, to pa bo posredno pripomoglo tudi k podrobnejši analizi arhitektur rodbine Lanthieri.

Bojan Klemenčič

225

EŠD: 819

Naselje: Vipavski Križ

Občina: Ajdovščina

Ime: Vipavski Križ – mesto

Naslov: Vipavski Križ 19

Področje: E

Obdobje: 19., 20. stoletje

Severno in zahodno pročelje hiše Vipavski Križ št. 19 je bilo treba sanirati zaradi izpostavljenosti vremenskim vplivom. Sanacijo obeh fasad, to je odbijanje prepererelega ometa, pranje zidu in fug ter izdelavo fasadnega ometa, je opravilo zidarstvo GMR Marko Rovtar iz Skril. Po končanih gradbenih delih so bile vse tri fasade hiše prepleškane po barvni predlogi/študiji.

Andrejka Ščukout

226

EŠD: 819

Naselje: Vipavski Križ

Občina: Ajdovščina

Ime: Vipavski Križ – mesto

Naslov: Vipavski Križ 27

Področje: E

Obdobje: 19., 20. stoletje

Izbrani izvajalec del, Zidarstvo Martin Slejko, Velike Žablje, je severno in južno fasado objekta saniral tako, da je najprej odstranil recentni omet »jezek« in izvedel gladkega. Na vhodno pročelje hiše je bil nato izveden kamniti štokan cokol, nad vhodnimi vrati pa še nadstrešek, ki ga držita kovani konzoli. Obe sanirani fasadi sta bili še prepleškani glede na pripravljeno barvno študijo.

Nazadnje je bil saniran še del ostrešja, ki stoji nad zdajšnjo vežo hiše št. 27 oziroma nekdanjim dvoriščem, to je nad dvema nekdanjima samostojnima enotama.

Andrejka Ščukovt

227

EŠD: 819

Naselje: **Vipavski Križ**

Občina: Ajdovščina

Ime: **Vipavski Križ – mesto**

Naslov: Vipavski Križ 55

Področje: E

Obdobje: 19., 20. stoletje

Izbrani izvajalec del, Zidarstvo Martin Slejko, Velike Žablje, je dotrajano korčno kritino zamenjal z novimi korci, obstoječe glave špirovcev pa obtesal. Izvedena sta bila dva nadstreška: nov nad vhodnimi vrati na južni fasadi, drugi pa saniran nad gankom na zahodni strani. Na podlagi barvne študije so prepleškali fasado.

Andrejka Ščukovt

228

EŠD: 4254

Naselje: **Vojnik**

Občina: Vojnik

Ime: **Vojnik – arheološko najdišče**

Naslov: lokacija Šetina

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, srednji vek

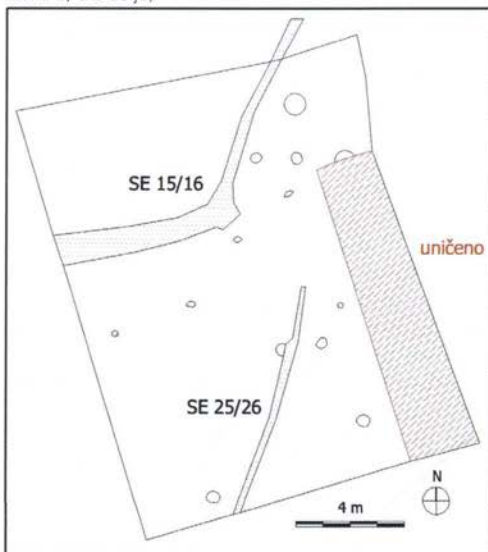
Parc. št. 166/1 k. o. Vojnik leži v zavarovanem območju Vojnik – arheološko najdišče (EŠD 4254; Odllok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Občine Celje, Uradni list SRS, št. 28/86-1364, Uradni list RS*, št. 1/92-18). Arheološki nadzor pri izkopu gradbene jame za stanovanjsko hišo na parceli v velikosti 986,90 m² je ZVKDS, OE Celje, izvajal 12. in 13. 9. 2006.

Pri arheološkem nadzoru 12. 9. 2006 je bilo ugotovljeno, da je investitor brez arheološkega nadzora že izkopal pas v velikosti približno 2 x 8

m. V izkopu so bili vidni odlomki srednjeveške in prazgodovinske lončenine, v profilu pod ornico pa tudi kulturna plast, zato so bila vsa nadaljnja strojna dela do nadaljnjega ustavljena. Strojni in deloma ročni izkop ob stalnem arheološkem nadzoru z opisnim, fotografskim in geodetskim dokumentiranjem plasti in struktur smo nadaljevali 13. 9. 2006.

Pod travniško rušo (SE 01) je ležala približno 0,40 metra debela plast recentne ornice (SE 02), ki je vsebovala drobce novoveške in srednjeveške keramike ter novoveški gradbeni material. Pod ornico smo dokumentirali temno sivorjavo kulturno plast glinene ilovice (SE 03) debeline približno 0,35–0,40 m, ki je vsebovala drobce oglja in odlomke prazgodovinske keramike. Plast je dokumentirana na celotni površini izkopnega polja. Pod plastjo SE 03 so se po celotni površini izkopnega polja pojavljale različne arheološke strukture, in sicer dva jarka: en srednjeveški (SE 25/26) in prazgodovinski jarek (SE 15/16) ter različno velike jame za lesene kole – stojke. Večinoma so bile strukture vidne šele po odstranitvi kulturne plasti SE 03, saj so bile vkopane v geološko osnovo SE 04. Le dve manjši stojki (SE 05/06 in SE 35/36) v severovzhodnem delu izkopnega polja (v profilu izkopa 1) sta bili vkopani že deloma v kulturno plast SE 03 in v geološko osnovo SE 04. Stratigrafsko sta omenjeni

Vojnik – lokacija Šetina; geodetski izris tlorisnega položaja z vrisanimi arheološkimi strukturami (Geodetski zavod Celje, d. o. o., in Robert Krempuš, ZVKDS, OE Celje)

stojki torej nekoliko mlajši od drugih struktur, čeprav je polnilo pri vseh stojkah enotno tako po sestavi kot po konsistenci in barvi in jih tudi glede na skromne keramične najdbe vseeno umeščamo v prazgodovinski čas.

Srednjeveško/novoveško gradivo je ohranjeno fragmentarno, v večini primerov gre za odlomke grobesrednjeveške/novoveške kuhinjske lončenine; v veliki meri so ohranjeni le odlomki dnov in delov ostenja, ki jih je težko časovno natančno uvrstiti. Tipološko opredeljivi so trije kosi: eden pripada ustju sklede z navznoter uvihanim odebeljenim ustjem, dva odlomka pa pripadata ustjem loncev. Prvi sodi tipološko v skupino posod s trikotno oblikovanimi ustji oziroma lonci z ovratnikastimi ustji, ki so v Sloveniji datirani v širši časovni razpon od 13. do 16. stoletja, drugi sodi v skupino loncev z izvihanim, neprofiliranim robom ustja. Gre za obliko, ki je dokaj arhaična, vendar moti oster rob pri prehodu izvihanega ustja v vrat. Analogij v geografsko bližnjem prostoru ne poznamo, zato najdbo težko natančno časovno opredelimo. Prazgodovinska keramika je ohranjena zgolj fragmentarno. Ohranjeni so predvsem odlomki ostenij posod velikosti do 4 x 5 cm. Večina keramike je žgana redukcijsko, zato prevladuje temnosiva do črna površina posod. Keramika je krhka, mazava, zato jo je bilo pri strganju površine včasih težko ločiti od večjih drobcov oglja v plasti SE 03. Ohranjeni so dva odlomka dna posode, en presegajoč ročaj manjše posodice, vijček za statve ter odlomek bulbusa. Prazgodovinske najdbe so zaradi slabe ohranjenosti časovno natančneje neopredeljive.

Z dokumentiranjem obstoječega stanja na parc. št. 166/1 k. o. Vojnik je bila parcela sproščena za novogradnjo; arheološke najdbe pa kažejo na obstoj prazgodovinskega najdišča, ki ga zaradi omejenosti raziskanega prostora na območju gradbene jame ni mogoče natančneje časovno opredeliti. Strukture, ki jih jasno beremo v tlorisu, se izrazito ločijo na antropogene posege, nastale v srednjem/novem veku – jarek (SE 25/26), ki je bil plitko vkopan v geološko osnovo, in na posege, nastale v prazgodovinskem obdobju. Funkcija srednje-/novoveškega jarka ni jasna; glede na vodnatost terena je mogoče, da gre za manjši melioracijski jarek. Ker drobno arheološko gradivo – odlomki srednje-/novoveške kuhinjske lončenine – skoraj zagotovo ni bilo odkrito v primarni stratigrafski legi, ampak je na ta prostor prišlo najverjetneje z gnojenjem in/ali smetenjem, za obstoj ruralnega srednje-/novoveškega najdišča ni dovolj arheološko nedvoumnih indicjev. Prav tako ni jasna funkcija prazgodovinskega jarka (SE

15/16), ki je globoko vkopan v geološko osnovo in je v tlorisu nepravilne krožne oblike. Stojke – jame za kole, ki so podpirali strešno konstrukcijo – nedvomno kažejo na obstoj prazgodovinskega lesenega objekta, vendar je položaj stojk v gradbeni jami zaradi omejenosti odprte površine nemogoče tlorisno povezati v objekte, kakršne sicer poznamo na časovno primerljivih najdiščih v Sloveniji.

Danijela Brišnik, Maja Bricelj

229

EŠD: 11420

Naselje: Vrhnika

Občina: Vrhnika

Ime: arheološko najdišče Ljubljanica

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje, srednji in novi vek

V letu 2006 je bil v okviru izdaje kulturnovarstvenih pogojev Občini Vrhnika, investitorju bodočega mostu na povezovalni cesti med Jagrovo ulico na Verdu in Tržaško ulico na Vrhniki in zadrževalnega bazena meteornih voda na Verdu, predpisan tudi intenzivni podvodni pregled potencialno ogroženih območij struge Ljubljanice vzdolž parc. št. 1022/3, 1027/4 k. o. Verd in 2785/1, 2785/10

Izkop sonde v strugi Ljubljanice pri Vrhniki
(foto: A. Gaspari)

Prazgodovinska skodela s presegajočim ročajem
(foto: A. Gaspari)

k. o. Verd ter vzdolž parc. št. 1027/1 in 1027/3 k. o. Verd. V sodelovanju z ZVKDS, OE Ljubljana, sta terenska dela vodila podpisana sodelavca Skupine za podvodno arheologijo ZVKDS ob pomoči študenta arheologije, dveh geodetskih tehnikov ter štirih potapljačev športnega društva Trident.

V desetih delovnih dneh med 15. in 26. septembrom 2005 ter v dneh med 24. in 28. junijem 2006 so bila med 96 potopi v skupnem trajanju 115 ur opravljena naslednja dela: 1. ekstenzivni pregled širšega območja; 2. odstranjevanje vodne vegetacije in čiščenje recentnih odpadkov na območju intenzivnega pregleda; 3. batigrfske meritve rečne struge in glavnih morfoloških značilnosti obrežja; 4. vzpostavitev mreže kvadrantov v izmeri 5 x 5 m na skupni površini dvakrat po 20 x 15 m; 5. ročna kolekcija najdb s površine in iz do 20 cm debelega režnja peščenega sedimenta; 6. izkop dveh testnih sond v izmeri 2 x 2 m. V skladu z delnima odločbama Ministrstva za kulturo so bili najdbe, poročilo in terenska dokumentacija predani v začasno hrambo ZVKDS, OE Ljubljana.

Ljubljana kmalu pod izviri preide v finozrnate barjanske sedimente in dobi značilno globoko strugo škatlastega preseka. Natančneje je bil pregledan celoten odsek ravnega dela struge med zavojem dolvodno od vročevoda pri Verdu in

mostom na Vrhniki, skupno okoli 450 dolžinskih metrov. Podolžni profil tega odseka označujejo krajši glineni pragovi in daljši globoki odseki, zasuti s peščenimi naplavinami. Bregova in okoliška ravnina ležijo na površinah med 290 in 292 m nadmorske višine, dno struge pa se od najglobljega dela v osi Jagrove ulice na 279,0 m polagoma vzpenja do izrazite plitvine nad cestnim mostom proti Verdu na 286,0 m. Glinena podlaga je izpostavljena izključno na posameznih delih brežine, precej ravno oziroma le rahlo usločeno dno brez izrazitejših kanalov in kotlic pa prekrivajo tudi več kot 125 cm debeli peščeni sedimenti. Zaradi erozije so ponekod izpostavljene bolj ali manj vodoravne plasti glinenih depozitov, med katerimi so vidne do 10 cm debele in nekaj metrov dolge leče organskega materiala (na primer na približno 282,5 m). V sondah dokumentirana stratigrafija je podvržena dinamični, kronološko neoprijemljivi sedimentaciji s sortiranjem gradiva glede na površino in specifično težo. Opazna je izrazita zgoštevitev najdb v najglobljem, osrednjem delu struge, na višje ležečih brežinah pa so bile odkrite le posamične opeke in drug gradbeni material mlajše provenience.

Razmerja med zastopanostjo najdb iz različnih kronoloških obdobij so zgovorna. Med skupno 1739 najdbami je prazgodovina zastopana z 71 predmeti (4 odstotki), rimsko obdobje s 4 predmeti (0,2 odstotka) ter srednji in zgodnji novi vek s 1474 najdbami (84,7 odstotka).

Najstarejše najdbe vključujejo fragment poševnega rezila rogovinaste sekire, masivno šilo iz sklepnega dela kosti goveda ter odlomka bikoničnih loncev, ki imajo primerjave v eneolitiki produkciji Ljubljanskega barja. Skupaj s starejšimi odkritji prostoročno izdelane keramike, kamnite sekire ter koščene in rožene gradiva vzdolž Dolgih njiv utrjujejo Deschmannovo domnevo o obstoju bližnje koliščarske naselbine.

Med prazgodovinskim gradivom je zastopana predvsem keramika iz starejšega dela KŽG (Bd D-Ha A). Med prepoznavnimi oblikami najdemo bikonični pitos, večje jajčaste lonce s cilindričnim vratom, sklede s fasetiranim ustjem, skodele s presegajočim ročajem ter majhne trebušaste lonce z držaji ali bradavicami. Oblike in faktura posod imajo analogije na bližnjih najdiščih na zahodnem obrobju Ljubljanskega barja z okolico, očitne so podobnosti z bronastodobno keramiko Istre, Krasa in zalednih pokrajin severnega Jadrana, deloma pa tudi z gradivom virovitiške skupine in sočasnih kulturnih skupin na severovzhodu.

Glede na visoko stopnjo fragmentacije prazgodovinskih kosov in odsotnost arheološko

Krožnik z graviranim motivom jelena (foto: A. Gaspari)

relevantnih elementov v stratifikaciji glinenih sedimentov v podvodnih delih brežine na območju intenzivnih pregledov smemo sklepati na daljši transport iz gorvodno ležečih kontekstov. Eno od mogočih izvornih območij bronastodobnih najdb je desni breg na okoli 300 m oddaljenem zavojju. Na tem območju prevladujejo večji odlomki debelih ostenij, ki pripadajo omejenemu številu posod, manjši skodelici pa sta bili najdeni skoraj celi. Kombinacija tipov posod bi lahko nakazovala grobne inventarje, čeprav ni izključen niti njihov naselbinski značaj. V neposredni bližini je bilo na njivi s parc. št. 627/1 k. o. Verd najdeno praskalo na odbitku iz temnosivega roženca. Najdeno gradivo potrjuje hipotezo o večjem prazgodovinskem kompleksu pri sotočju Male in Velike Ljubljani.

Trikotno profilirano ustje in del cilindrično-lijakastega ostenja pokalne posode, ostenji večjega bikoničnega lonca in globoke skleda, ki jih lahko uvrstimo med značilne izdelke keltskega lončarstva, ponovno zastavljajo vprašanje lokacije pred rimske naselbine z rečnim pristaniščem, omenjene pri antičnih avtorjih.

V primerjavi z odsekom vzdolž avgustejske naselbine na Dolenjih njivah so rimske najdbe nad

mostom proti Verdu razmeroma skromne. Gre za dva odlomka amfor (najverjetneje tipa Dressel 6B), v kalupu narejen pokrovček za amforo s koncentričnim reliefnim okrasom ter odlomek dna pladnja s črnim premazom, okrašenega s koncentričnim pasom vtisov. Trebušast lonec z okrasom dveh metličnih pasov valovnic s primerjavami iz 9.–10. stoletja in manjši odlomek ram s podobnim okrasom so zaenkrat edine znane najdbe iz tega časa na Vrhnikih.

Glavnino najdb z območja intenzivnega pregleda predstavljajo odlomki keramičnih posod iz poznega srednjega veka in mlajših obdobjih. Prevladujejo lonci iz 13.–14. stoletja, bolj ali manj sočasni je še nekaj pokrovov. Občutno šibkeje je zastopana keramika iz časa med 15. in 18. stoletjem. Gravirani keramiki iz 16. stoletja in prve polovice 17. stoletja pripadata skleda s klekastim ostenjem in krožnik s poševno prerezanim robom ustja, pri katerem je osrednje polje okrašeno z jelenom. Enaka datacija velja za značilno obliko bikoničnih ali preščipnjenih steklenic z vratom s stopničastim ustjem in vbočnim dnom iz brezbarvnega stekla. V drugo polovico 17. stoletja sodi skoraj v celoti ohranjen belo glaziran bokal z motivom v modrih in rjavih odtenkih naslikane kukavice, ki

jo obdajajo vejice s preprostimi modrimi listi in oranžnorjavimi cvetovi.

V strmem profilu zahodne brežine je bila ugotovljena na videz enotna plast rjave peščene glinice s kostmi in keramičnim gradivom iz 16. ali 17. stoletja. Glede na domnevno kronološko homogenost najdb in položaj plasti v profilu struge lahko domnevamo, da gre za ostanke odpada, odvrženega z roba struge na spodnjo teraso.

Andrej Gaspari, Miran Erič

230

EŠD: 8626

Naselje: **Vrhpeč**

Občina: *Mirna Peč in Trebnje*

Ime: **Vrhpeč – arheološko najdišče Sv. Ana**

Področje: *A*

Obdobje: *prazgodovina*

Na severu mirnopoške doline se dviga strm, kopast hrib iz apnenca, na katerem znotraj prazgodovinskega gradišča stoji cerkev sv. Ane. Naravno dobro zavarovan hrib, s katerega seže pogled vse do Gorjancev in Kočevskega roga, ter bližina izvira reke Temenice, sta nudila dobre pogoje za prazgodovinsko naselitev. Na severnem delu je hrib porasel z mešanim gozdom in travniki. Na severozahodni strani apnenčastega hriba leži še delujoč kamnolom. Potrebe po večjih količinah peska ob gradnji AC so povzročile, da želi podjetje CGP iz Novega mesta povečati območje eksploatacije kamnoloma. Širitev kamnoloma je usmerjena na nižjo podolgovato, jugozahodno od obstoječega kamnoloma ležečo vzpetino. Njena strma pobočja so porasla z gozdom, na platoju pa so kmetijske površine, njive in travniki. Sklenjeno je bilo, da se pred posegom razišče območje blizu prazgodovinskega gradišča in gomil (Laze nad Vrhpečjo), ki ležijo na vzhodnem pobočju griča sv. Ane. Arheološko vrednotenje potencialnega arheološkega najdišča je v mesecu juniju opravila ekipa ZVKDS, OE Novo mesto, z ekipo osmih fizičnih delavcev pod vodstvom univ. dipl. arheologinje Katarine Udovč.

Stratigrafija je, kakor je bilo ugotovljeno s kopanjem testnih jarkov na pobočju, enotna, saj se pod gozdno rušo in drobljivo rumenorjavo (10 YR 5/4) peščeno ilovico s 5–15 odstotki oglatega velikega (20–40 mm) apnenca, na globini od 0,55 do 0,60 m pojavi peščena ilovica in pod njo apnenčasta geološka osnova. Na platoju se med rušo in peščeno ilovico pojavi drobljiva rumenorjava (10 YR 5/4) peščena ilovica s 5–10 odstotki oglatega velikega (> 20 mm) apnenca

in 10–20 odstotki drobnega (2–6 mm) oglatega apnenca – kulturna prazgodovinska plast. Debelina kulturne plasti je 0,40 m. Na zemljiščih s parc. št. 823/2, 823/9 in 822/1 k. o. Golobinjek sta bila najdena prazgodovinska keramika in hišni lep z odtisi vej. Območje z odkritimi prazgodovinskimi naselbinskimi najdbami je veliko okrog 40 x 40 m.

Katarina Udovč

231

EŠD: 852

Naselje: **Vrsno**

Občina: *Kobarid*

Ime: **rojstna hiša Simona Gregorčiča**

Področje: *Z*

Obdobje: *20. stoletje*

V letu 2006 je minilo sto let od smrti pesnika Simona Gregorčiča. Njegova rojstna hiša na Vrsnem je kulturni spomenik lokalnega pomena. Rojstni kraj je pesnika zaznamoval za vse življenje. Večji del njegovega pesniškega ustvarjanja je našel navdih v izjemni krajini, ki je zaznamovala pesnikovo doživetje sveta. Simon Gregorčič je bil sin gora, gorskih travnikov in neomejenih višin. Rastel je pod strmimi grebeni krnskega pogorja, dvigajočimi se visoko pod sinje nebo, pod modri nebesni svod, kjer ni meja in ni ovir. Narava in njeni zakoni so neizprosni, divji, nekompromisni in čutni. Narava tistemu, ki jo spoštuje, vrača z bogastvom lepote, neizmerljivim v denarju, tistega, ki jo prezira in podcenjuje njeno moč, pa zdrobi in zmelje v svojih mlinih.

Čeprav je Gregorčič že kot osemletni deček moral od doma v šolo v Gorico, v mesto, ali pa prav zato, mu je v zavesti in v poznejšem oblikovanju pogleda na svet ostala naravna neposrednost, »divja« čutnost in neizmerna želja po svobodi. Kot izredno čustvena in občutljiva osebnost, ki je bil že od najrosnejših let v tesnem stiku z naravo, je dojel njene neizprosne zakone delovanja in občutil njeno neuklonljivost pred človekovim posredovanjem. V njeni veličini je občutil vso neizmernost svobode, ki je je človek deležen le, ko se spoji z njenimi naravnimi zakoni.

Dela na pesnikovi rojstni hiši so predvidevala preureditev notranjosti, in sicer prvega nadstropja, ki se je po prvotni zamisli odpiralo do ostrešja. Hiša je bila že ob odprtju leta 1966 obnovljena po videzu iz časa pesnikovega življenja. Ker pa je bilo pozneje prvo nadstropje spremenjeno, je obnova v letu 2006 zajemala ponovno prvotno vzpostavitev prostora po zamisli arhitekta Janeza Suhadolca.

Ob stoletnici pesnikove smrti je potekal projekt obnove pesnikove rojstne hiše. Sanirano je bilo podstrešje, kjer so bila položene toplotna izolacija in lesene letvice. Prvotna zamisel arhitekta Janeza Suhadolca iz leta 1966 je bila, da se prvo nadstropje odpira do ostrešja. Arhitekt je simbolno želel s tako postavitvijo ustvariti veličino prostora in ga poistovetiti z veličino pesnikovega ustvarjanja in pesnika kot duhovnika. Pozneje je bila ta postavitev neustrezno spremenjena, tako da je bil med prvimi nadstropjem in ostrešjem položen lesen strop in je pod streho nastalo podstrešje. Lesen strop je neustrezno zapiral prostor v prvem nadstropju. Strop je delil okenske odprtine, ki so tako postale neuporabne. Odstranjen je bil leseni strop, prvo nadstropje se ponovno, kot po prvotnem projektu, odpira do ostrešja. Ostrešje je bilo toplotno izolirano, položene so bile lesene letvice. Zamenjana je bila tudi električna instalacija, ki je bila dotrajana in ni bila več varna.

Projekt obnove je pripravila Mima Suhadolc, univerzitetna diplomirana inženirka arhitekture. S tem smo prostoru povrnili prvotni videz in simbolni pomen po zamisli arhitekta.

Ernesta Drole

232

EŠD: 854

Naselje: **Vrzdenc**

Občina: Horjul

Ime: **Vrzdenc – cerkev sv. Kancijana**

Naslov: *podružnična cerkev sv. Kancijana, Vrzdenc*

Področje: R

Obdobje: 13. stoletje, prva polovica 15. stoletja, 16., 19. stoletje

Cerkev sv. Kancijana v Vrzdencu se prvič omenja šele v popisu krajskih cerkvenih dragocenosti iz leta 1526, vendar je nedvomno več stoletij starejša. Romanska cerkev z linami za zvonove na zahodnem zidu in manjšim prezbiterijem na zahodni strani je bila namreč zgrajena v 13. stoletju. Cerkvena ladja je imela v tistem času raven lesen strop. Na severni strani pa se je značilno majhno romansko okno ohranilo do danes. V prvi polovici 15. stoletja je bil zgrajen nov gotski, petosminsko zaključen prezbiterij z rebrastim svodom, slonečim na konzolah. V poznejših stoletjih je cerkev doživela še nekaj sprememb.

Prezbiterij je bil v preteklosti baročno predelan. Na JV in JZ steni so bila manjša gotška okna zamenjana za velika baročna okna z rešetkami, s čimer je bila poškodovana skoraj celotna prvotna gotška zasnova. Na V steni prezbiterija pa je bilo

Zunanjščina prezbiterija pred posegi
(foto: M. Lesar Kikelj)

gotško okno skoraj v celoti zazidano; na samem zaključku je bila narejena večja kvadratna odprtina, domnevno z namenom, da bi soj svetlobe direktno osvetljeval kip sv. Kancijana, ki je stal na oltarju na isti višini.

Restavradorji so najprej označili območja odpiranja zazidanih gotških oken na prezbiteriju. Vzporedno so potekala zidarska dela po začrtanem restavratorskem projektu in pod nadzorom restavratorja. V začetni fazi je bilo na podlagi najdenih gotških fragmentov dovolj podatkov za izvedbo rekonstrukcije gotških oken. Restavratorska in zidarska dela so potekala tako na prezbiteriju kot na celotni ladji. Po celotni dolžini v spodnji četrtini je bila v preteklosti narejena neustrezna cementna plomba, ki je predstavljala zaporo, zaradi katere se transport vlage ni prekinil, temveč se je dvigoval po fasadi navzgor. Celotna cementna plomba je bila zato odbita, fasada v zgornjem delu (fasada prezbiterija je izvzeta) pa je bila zaradi omenjenega faktorja ogrožanja odstranjena do zdrave podlage ter med fugami poglobljena in nadomeščena z ustreznim novim apnenim ometom. Sivi šivani robovi na ladji, določeni fragmenti starejše poslikave ter freska sv.

Krištofa na ladji so obšiti in konservirani. Fasada, s katere je bil odstranjen neustrezen omet, se je izsuševala približno en mesec, saj je bila v ometu ugotovljena ogromna količina nitratov (meritve in analize soli je izvedlo podjetje Roefix).

Fasada na prezbiteriju je ohranjena in restavrirana v celoti. Originalna fasada je bila v preteklosti delno očiščena vseh nečistoč in recentnih beležev oziroma barvnih plasti. Odstranjevanje nečistoč se je nadaljevalo, sledili so utrjevanje, injektiranje z apneno injektirno maso ter kitanje. Nove plombe so izvedene v isti granulaciji in približane lokalni strukturi originalnega glajenega ometa. Originalna fasada, razen šivanih robov, je bila po končanih konservatorsko-restavratorskih delih sprva premazana z emulzijo za stare omete in nato še z novim apnenim beležem v odtenku originalne barve (zadnji postopek je izvedlo podjetje Roefix).

Pred tem je bil, po prej pridobljenih podatkih in arhitekturnih skicah, narejen kalup za izdelavo gotških oken na prezbiteriju. Ko so bile vse odvečne odprtine, nastale zaradi poznejših baročnih prezidav, ponovno zapolnjene z opako in kamni iz tamkajšnje okolice, je sledila izdelava gotških oken. Zidarska dela so vključevala obdelavo oken

Odstranjevanje gradbenega materiala iz prvotnih gotških odprtin (foto: M. Lesar Kikelj)

do končnega nanosa ometa v zalikani tehniki. Najprej je bila po modelu z grobo malto izdelana profilacija svetlobne odprtine do višine, kjer se profil začne ukrivljati v šilasti zaključek. Zgornji del modela je bil zapolnjen z grobo malto in

Baročna predelava notranjosti (foto: M. Lesar Kikelj)

Romansko okno (foto: M. Lesar Kikelj)

Cerkve sv. Kancijana po obnovi (foto: M. Lesar Kikelj)

zdrobljenimi kosi opeke ter kamni iz okolice. Po odstranitvi modela je bila nova površina ometana s še eno plastjo grobe malte, nakar je sledila pozidava na nivo z dekorativnim ometom po obstoječem originalnem vzoru zalikane tehnike.

Severna zunanja fasada ladje je po najdbah skromnejša od svoje južne sosedice. Locirani sta bili dve nedefinirani odprtini ter majhno zazidano romansko okno. Ob desnem robu so bili izpod gornjih beležev vidni fragmenti sivo obarvanih šivanih robov.

Odstranjena sta bila cementna plomba ter ves omet do romanskega okna. Sledilo je izoljevanje. Zidarska dela so obsegala tudi odstranjevanje gradbenega materiala iz romanskega okna pod nadzorom restavratorja. Preklada nedefiniranega okna na desni strani romanske odprtine, ki se je pokazala z odstranitvijo zazidave, je segala skoraj do sredine romanskega okna in predstavljala težavo pri sami rekonstrukciji, zato je bila odstranjena.

Na objektu sta prezentirani dve fazi poslikav. Starejša, rdeča faza poslikave je prezentirana na prezbiteriju; šivani robovi so zanimivo neenako obarvani v različnih rdečih odtenkih. Retušo in rekonstrukcijo šivanih robov ni bilo težko izvesti zaradi enakomerno ponavljajoče se barvne lestvice. Najstarejša rdeča poslikava je skladna tudi z obrobami delno ohranjenih fragmentov ozkih oken. Barvne retuše, s katerim se je poenotil prvotni barvni ton poslikave, so izvedene kot polne retuše. Originalni barvni ton je praviloma ostal nedotaknjen.

Pri odpiranju okna na V fasadi prezbiterija je odkrita originalna profilacija služila kot pomoč pri rekonstrukciji. Podatkov za rekonstrukcijo ornamenta nad zaključkom šilastega okna je bilo kljub analognemu gradivu premalo, zato je bil ta del

Prezbiterij cerkve sv. Kancijana po obnovi (foto: M. Lesar Kikelj)

dokumentiran, konserviran in prekrit z apnenim beležem. Na zgornjem delu, pod napuščem JV stene prezbiterija, je prezentiran del druge, mlajše faze poslikave. Krogovičje v obliki poenostavljenih burbonskih lilij v sivih in rdečih odtenkih na beli podlagi spada torej v tako imenovano sivo fazo, ki je prezentirana na celotni fasadi ladje, zakristiji in na pred leti saniranem zvoniku.

Po končanem izoljevanju je bila preostala odprta fasada ponovno ometana v treh do štirih nanosih apnenga ometa ter zaključena v tehniki zalikanega ometa. Tudi na ladji so se na šivanih robovih zvrstila enaka dela kot na prezbiteriju. Projekt je bil v celoti realiziran. Dodatno so bila izvedena še zidarska dela na lopi pod zvonikom. Iz obokov na S, J in Z steni lope, je bil odstranjen ves gradbeni material. S tem posegom je zvonik pridobil prvotni videz, sam prostor pa je postal bolj zračen.

Brez restavratorskega programa so bila v notranjščini prezbiterija rekonstruirana rebra in konzole, poškodovana pri baročnih prezidavah, izvedenih v preteklosti.

Namen restavratorskih in restavratorsko-konservatorskih del je bil ponovno vzpostaviti gotski videz prezbiterija. Dosežena je verodostojna prezentacija gotških oken. Danes ima prezbiterij slikarsko in arhitekturno videz s konca 14. stoletja. Tik pod napuščem je prezentiran tudi del poslikave iz poznejšega obdobja.

Restavratorsko-konservatorski poseg na zunanjščini cerkve, razen zvonika, ki bi ga bilo

treba barvno prilagoditi celoti, je tako zaključen. Pogled na celoto daje vtis enotnosti; pred leti na novo naslikana freska sv. Krištofa, je po konservatorsko-restavratorskem postopku na celotni preostali fasadi povezana v enoten prostor, ki je vizualno zaokrožen.

Martina Lesar Kikelj

233

EŠD: 21808

Naselje: **Zamarkova**

Občina: *Lenart v Slovenskih goricah*

Ime: **Zamarkova – rimsko gomilno grobišče**

Toplak – Kegl

Področje: *A*

Obdobje: *rimsko obdobje*

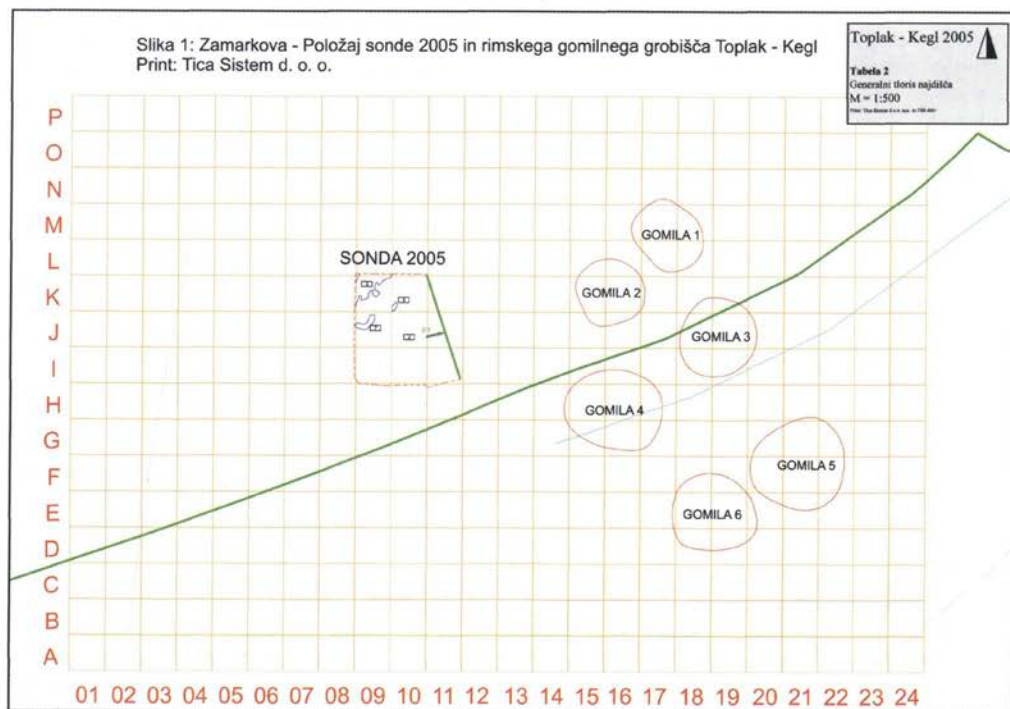
Že v jeseni 2005 je bilo opravljeno arheološko sondiranje na njivi s parc. št. 855 in 856 k. o. Zamarkova, ki leži neposredno pred gozdom z rimskim gomilnim grobiščem (6 gomil). Sonda v velikosti 10 x 15 m se je izkazala za negativno, saj se je pod 18 cm ornice do globine približno 30 cm pokazala le plast sterilne rumene ilovice s temnejšimi lisami brez najdb. Nekaj novoveških

keramičnih odlomkov je prišlo v ornico z gnojenjem.

V gozdu na parc. št. 799 in 846 k. o. Zamarkova leži rimsko gomilno grobišče. Od šestih rimskih gomil sta bili z avtocestnimi deli na odseku Maribor–Lenart ogroženi gomili 1 in 2. Arheološka zaščitna izkopavanja so potekala med 31. 5. in 21. 7. 2006, pred tem pa so bila za krajši čas prekinjena zaradi gradbenega posega na omenjene gomile (strojno ruvanje štorov), ki je štiri gomile delno poškodoval. Izvajalec gradbenih del je nato moral dve poškodovani gomili zunaj trase urediti v prvotno stanje, dve pa je arheološka ekipa (podjetja TICA Sistemi, d. o. o.) raziskala. V rimski gomili 2 je bila odkrita delno poškodovana grobna konstrukcija iz kamnitih peščenih plošč v obliki pravokotnika. V njej in okoli nje je bilo v plasti veliko žganine, pomešane s kalciniranimi kostmi pokojnika in odlomki raznovrstne rimske keramike.

Verjetno je bila gomila 1 poškodovana že v antičnem času, saj je imela v srednjem delu prav tako sledove kopanja. V gomili ni bilo zaslediti centralne grobne konstrukcije; ta je bila, sodeč po najdenih odlomkih peščenjaka, uničena, v srednjem delu pa so bili v plasti med žganino in

Položaj sonde 2005 in rimskega gomilnega grobišča Toplak – Kegl. Print: TICA Sistemi, d. o. o.

kalciniranimi kostmi pokojnika odlomki rimskega lonca in trinožnika.

V nasutju gomil so bili najdeni odlomki starejše eneolitске keramike in del glajene kamnite sekirice, kar kaže na predrimsko poselitev tega območja.

Ivan Tušek

234

EŠD: 12281

Naselje: **Zavrtec**

Občina: **Idrija**

Ime: **Zavrtec – kašča na domačiji Pri Možinotu**

Naslov: **Zavrtec 13**

Področje: **E**

Obdobje: **1678, druga tretjina 17. stoletja**

Iz »grintavca« zidana, masivna kašča stoji na domačiji Pri Možinotu v Zavrtcu. Kašča, v preteklih dveh letih deležna celovite obnove, ima dvokapno slamnato streho na čop, kamnite okenske in vratne okvirje ter restavrirano dekorativno poslikavo na vseh štirih fasadah.

Portal z letnico 1678 v nadstropju vhodnega pročelja predstavlja vhod v kaščo, v nekdanj bajtarsko stanovanje. To je v osnovi trocelični prostor z izbo, kamrico in črno kuhinjo oziroma naknadno predeljeno vežo.

Celovita obnova kašče se je zaključila leta 2006 s sanacijo peči v črni kuhinji oziroma s pozidavo lončene peči v izbi. Izba, kamra in veža pa so še sveže prepleškane z apnenim beležem.

Andrejka Ščukovt

Pogled na celovito sanirano Možinotovo kaščo v Zavrtcu, oktober 2005 (foto: M. Kunst)

Izba z lončeno pečko, oktober 2006 (foto: A. Ščukovt)

235

EŠD: 6916

Naselje: **Zgornja Polskava**

Občina: **Slovenska Bistrica**

Ime: **dvorec**

Področje: **UA**

Obdobje: **barok**

Dvor Zgornja Polskava se omenja že v 12. stoletju, sedanja stavba dvorca pa je bila na starejši osnovi iz 16. stoletja pozidana domnevno po načrtih Jožefa Hofferja in naročilu lastnikov družine Dietrichstein leta 1744. Večina prostorov v prvem, drugem in tretjem nadstropju je okrašenih s štukaturami. Dvorec je v slabem stanju in je statično ogrožen, zato bo treba večino stropov s

Obok kapele pred restavriranjem (foto: A. Horvat)

Obok kapele po restavriranju (foto: A. Horvat)

štukaturami zamenjati. Ministrstvo za kulturo je namenilo v letu 2006 nekaj interventnih sredstev za izdelavo odlitkov štukatur in restavriranje najbolj prizadete štukature na oboku kapele. Slednja je bila ohranjena samo deloma, na četrtini oboka. Original je bil utrjen, očiščen in retuširan, preostale tri četrtine pa so bile rekonstruirane na podlagi ohranjenega originala. Odlitki so bili izdelani tudi za štukaturni okras na fasadi – trakasto ornamentiko v parapetih in volutasto okrasje pod okenskimi prekladami.

Alenka Horvat

236

EŠD: 12979

Naselje: **Zgornji Brnik**

Občina: **Cerklje na Gorenjskem**

Ime: **domačija Zgornji Brnik 63, Pri Hočevarju, Dvor Jezeršek**

Naslov: **Zgornji Brnik 63**

Področje: **E**

Obdobje: **1769–2007**

V letu 2006 so se nadaljevala obnavljalna dela na območju, ki je registrirano kot Zgornji Brnik – domačija Zgornji Brnik 63, po domače Pri Hočevarju. Domačijo smo v letu 2000 vpisali v register kulturne dediščine, izdani pa so bili tudi predhodni kulturnovarstveni pogoji v primeru prodaje kompleksa. Ta je bil prodan v letu 2005 Francetu Jezeršku za ureditev ene izmed hotelsko-konferenčnih dejavnosti z vključitvijo novogradenj v enoto dediščine. Pri usmeritvah k prenovi sta na pobudo lastnika sodelovala red. prof. dr. Janez Bogataj s programsko usmeritvijo in izred. prof. dr. Vito Hazler s konservatorskimi izhodišči za prenavo. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Kranj, je v okviru domačije že v letu 2000 predvidel podobno namembnost, zato smo se strinjali, da je domačijo mogoče prilagoditi novi dejavnosti, torej hotelski in poslovno konferenčni.

V letu 2006 je zavod nadziral gradbena dela, ki so vključevala prenavo oziroma sanacijo gospodarskega poslopja in stanovanjske hiše, zgrajene leta 1768. K hiši je bila postavljena novogradnja namesto starega prizidka iz 19. stoletja, ki je bil slabše kakovosti. Po presoji odgovornega projektanta Matjaža Deua, univerzitetnega diplomiranega

Zgornji Brnik – domačija Zgornji Brnik 63 pred prenavo (foto: M. Tercelj Otorepec)

Zgornji Brnik – domačija Pri Hočevarju, danes Dvor Jezeršek, Zgornji Brnik 63 po prenovi (foto: M. Tercelj Otorepec)

inženirja arhitekture, in izvedenih gradbenih delih je zavod dovolil postavitev nadomestnega prizidka. V prizidku so v pritličju urejene dve obokani kleti in gostilna; v nadstropju pa so hotelske sobe. Gospodarsko poslopje je bilo v celoti sanirano in prenovljeno. V pritličju, nekdanjem hlevu, je urejena restavracija, v nadstropju, v nekdanjem seniku, pa konferenčna dvorana. V celoti so bili ohranjeni ostrešje in opečni zračniki. Na mestu drvarnice, ki je stala nasproti hleva, stoji sedaj stanovanjska hiša. Hotelski del s sobami in stanovanjsko hišo je povezan s transparentnim hodnikom, ki povezuje nekdanje gospodarsko poslopje, kjer je danes restavracijsko-konferenčni del. Prav tako je ta del povezan z novo stanovanjsko hišo z enakim transparentnim hodnikom. Zavod je zahteval tudi ohranitev obstoječih dreves in ureditev dvorišča v pomenu kmečkega dvorišča.
Mojca Tercelj Otorepec

237

EŠD: /

Naselje: **Žirovski Vrh sv. Antona**

Občina: Gorenja vas – Poljane

Ime: **Rupnikova linija – strojnični bunker na Javorču**

Naslov: Javorč

Področje: Z

Obdobje: 1932-1941

ZVKDS me je z odločbo direktorja imenoval za sodelovanje pri projektu Nove poti v novi Evropi leta 2006, ki ga je na razpis v sklopu norveškega finančnega mehanizma prijavila Lokalna turistična organizacija Blegoš iz Škofje Loke. Ogladala sem

si slemensko utrdbo na Hrastovem griču ter strojnični bunker na Javorču. Oba objekta sta ob cesti in sodita v Rupnikovo linijo na območju Občine Gorenja vas–Poljane.

Objekta sta tako hudo poškodovan, da bo potreben premišljen fazni pristop k sanaciji. Podana so bila splošna konservatorska izhodišča o potrebnih posegih: izvedba osnovnega čiščenja vsakega objekta posebej, analiza betonov in projektiranje sanacije. Predvideni so sanacijski kompatibilni materiali, ki bodo upoštevali rezultate analize obstoječih betonov. Projekt Nove poti v novi Evropi uradno še ni odobren, zato je bilo dosedanje konservatorsko delo namenjeno primarni dokumentaciji in zbiranju potrebnega gradiva za pripravo konservatorskega programa in projekta sanacije. Opravljen vizualni pregled je pokazal izrazito stopnjo karbonatizacije, korozije betonov in kovinskih delov. V notranjosti betonskih utrdbenih objektov je ponekod ohranjena razpadajoča lesena obloga, ki je pritrjena za beton in se zaradi kondenzacije vode vlaži. Nekoč je koristila kot toplotna izolacija. Higroskopičnost betonov in izpostavljenost vremenskim vplivom sta povzročili večje poškodbe, kršenje in odpadanje krovne betonske plasti ter nastanek razpok. Vidna so tudi korodirana mesta kovinskih vložkov in armaturnega železa. Objekta sta opuščena, odprta in izpostavljena vremenskim vplivom. Imata lastnosti zgodovinske dediščine in sta v lasti Ministrstva za obrambo RS. V zadnjem času se pojavljajo številne civilne pobude, da bi se objekta ohranila in ustrezno sanirala ter kot taka vključila v različne turistične in pedagoške programe.

Renata Pamič

Žirovski Vrh sv. Antona – strojnični bunker na Javorču (foto: R. Pamič)

Kazalo kratic

A – arheologija
E – etnologija
R – restavracijsko
U – urbanizem
UA – umetnostna zgodovina
UR. KR. – urejanje krajine
T – tehnika
Z – zgodovina

Seznam avtorjev

ZVKDS, Metelkova 4, Lj.
Miran Erič

ZVKDS OE Celje

Bogdan Badovinac
Maja Bricelj
Danijela Brišnik
Ivo Gričar
Tanja Hohneč
Nataša Podkrižnik

ZVKDS OE Kranj

Nika Leben
Judita Lux
Renata Pamič
Mojca Tercelj Otorepec
Eva Tršar Andlovic
Milan Sagadin

ZVKDS OE Ljubljana

Matej Draksler
Modest Erbežnik
Barbara Nadbath
Mitja Pergar
Sabina Ravnikar
Irena Vesel Kopač
Boris Vičič
Mija Topličanec
Alenka Železnik
Tadeja Žižek

ZVKDS OE Maribor

Vlasta Čobal Sedmak
Dean Damjanovič
Viktor Gojkovič
Marlenka Habjanič
Alenka Horvat
Miran Ježovnik
Mihela Kajzer Cafnik
Nataša Kiš
Miran Krivec
Bine Kovačič

Irena Krajnc Horvat
Svetlana Kurelac
Marija Lubšina Tušek
Ljiljana Medved
Branko Ramšak
Jelka Skalicky
Mira Strmčnik Gulič
Ivan Tušek
Suzana Vešligaj

ZVKDS OE Nova Gorica

Eda Belingar
Patricija Bratina
Ernesta Drole
Andrej Jazbec
Bojan Klemenčič
Mitja Mozetič
Anton Naglost
Andrejka Ščukovt

ZVKDS OE Novo mesto

Uroš Bavec
Danilo Breščak
Philip Mason
Ildiko Pinter
Judita Podgornik Zaletelj
Dušan Strgar
Zdenka Salmič – Pungercar
Katarina Udovč

ZVKDS OE Piran

Eda Benčič - Mohar
Jure Bernik
Sonja Ana Hoyer
Mojca Marjana Kovač
Marko Stokin
Daniela Tomšič
Alfred A. Trenz

ZVKDS RC

Emina Frljak
Martina Lesar Kikelj
Rado Zoubek

Dolenjski muzej

Borut Križ
Petra Stipančič

Pokrajinski muzej Koper

Matej Župančič

Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran

Snježana Karinja

Tolminski muzej

Miha Mlinar

Vojaški muzej Slovenske vojske

Andrej Gaspari

Zunanji sodelavci

David Badovinac

Tina Britovšek

Metka Culiberg, ZRC SAZU

Mija Černe

Matija Črešnar, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo

Saša Djura Jelenko, Koroški pokrajinski muzej

Barbara Hofman, Okra s.p.

Milan Hornak, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo

Jožica Hrustelj, Arhej d.o.o.

Maja Jerala

Martina Knavs

Tanja Kmetec

Otmar Kovač s.p.

Jure Krajšek

Rene Masaryk, Arhej d.o.o.

Vesna Merc

Miha Murko, PJP d.o.o.

Branko Mušič, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo

Matjaž Novšak, Arhej d.o.o.

Slobodan Olič s.p.

Pavla Peterle

Ana Plestenjak, Arhej d.o.o.

Primož Predan, PJP d.o.o.

Katarina Predovnik, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo

Maša Sakara Sučević, UP, ZRS, IDS Piran

Damijan Skubic

Andrej Šebalj, Atelje Restavro

Biba Teržan, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo

Gojko Tica, Tica Sistem

Aleš Tiran

Simona Tomažič, Arhej d.o.o.

